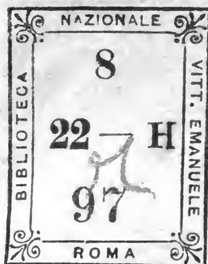

MEDVLLA THEOLOGIÆ MORALIS

Facili, ac perſpicua methodo reſoluens

CASVS CONSCIENTIÆ,

EX VARIIS, PROBATISQVE AVTHORIBVS

CONCINNATA

A B

HERMANNO BVSENBAVM

Soc. IESV, SS. Theol. Licentiato.

Pœnitentibus æquè, ac Confeſſarijs perquam vtilis, ac neceſſaria.

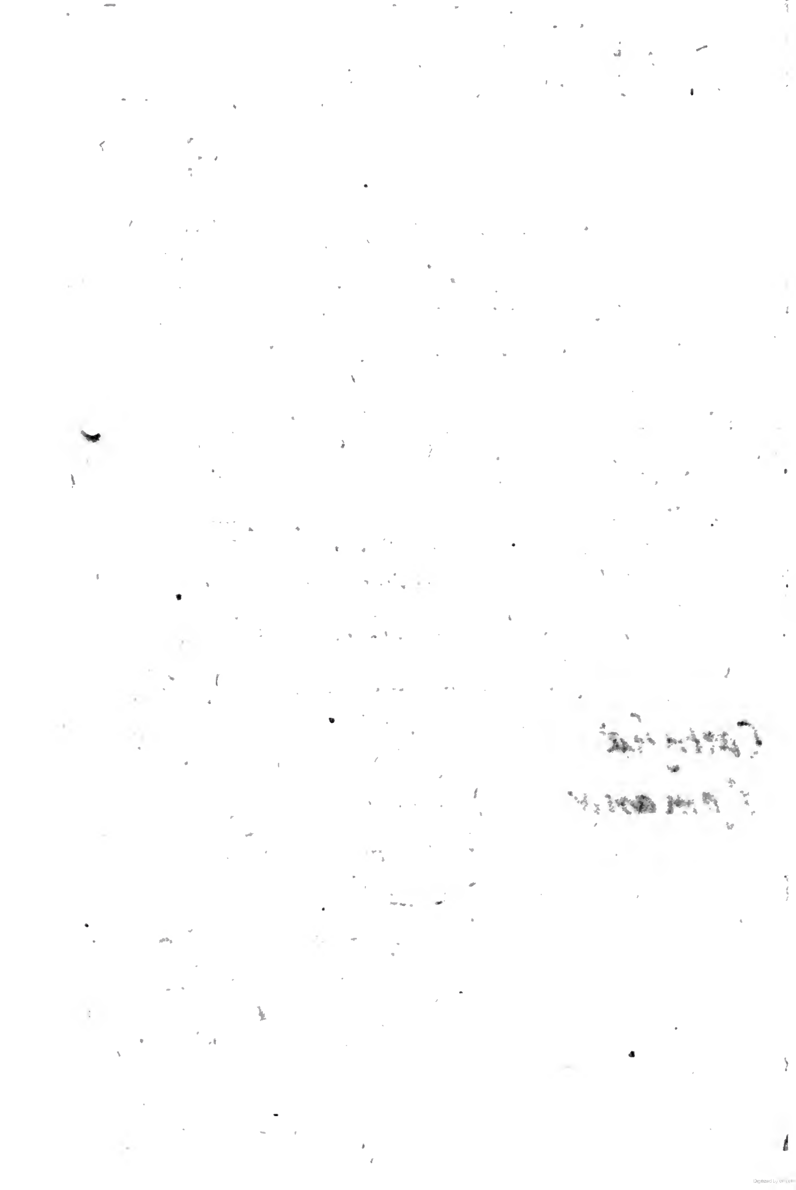
Octaua editio auctior, in qua additus eſt Index rerum, verborum, capitulorum, & dubiorum locupletiſſimus, & etiam nomina plurimorum Authorum, præſertim recentiorum in dicto Indice, quorum Catalogus ordine alphabetico in calce Operis habetur.

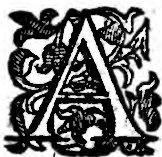
VENETIIS,

Et denuò MACERATÆ, Apud Hæredes Griſei, & Ioſephum Piccinum, M. DC. LXI.

CVM LICENTIA DD. SVPERIORVM.

PRÆFATIO AD LECTOREM BENEVOLVM.

ANni ſunt complures, amice Lector, quando iuſſus fui Coloniæ eam, ſcientiam in compendiũ redactam tradere, quæ nouis Sacerdotibus, in tãto munere digniùs exequẽdo (præſertim quoties in conſcientiæ tribunali Iudices ſederent) præſidio foret. Duo hic facilè videbam maximè à me poſtulari, vt & optima quæq. ſeligerem, & in ordinem, vſui cuiuſq. aptiſſimum, diſpertirer, itaq; apiculas imitarer, quæ ex optimis floribus vtiliſſima colligunt, & in alueari diſponunt in ordinem. Inde effecta eſt hæc *Medulla Caſuũ Conſcientiæ* (vt aiunt) ſeu *Theologia Moralis* ſumma, Enchiridio huic incluſa. Quæ cum in manus, & oculus plurium perueniſſet, viſa eſt non improbari; ijs præſertim, qui priuato calamo eandẽ, non ſine labore, moleſtia, & temporis iactura deſcripſerunt. Hinc euenit (cuius aliàs conſilij ne cogitatio quidem vnquam inciderat) vt plurium me preces identidem vrgerent, & viri maximi authoritas, dignitaſq; impelleret, ac denique etiã ſuperiorum iuberet volũtas: vt publici iuris facerem. Lima hic aliqua opus fuit, à qua perfectior prodiret in lucem, quæque, Authorum nomina ante deſiderata, quotquot in promptu eſſent, adiungeret (adiũcta ſunt autem hac editione quamplurima) Nunc conſiliũ tu meũ, & ordinẽ accipe. Noto nomine, Caſus Cõſcientiæ appello, varias ſpecies factorum, de quibus in foro conſcientiæ, Iudex Sacerdos ſententiã edicat oportet, atq; vel vt honeſta approbet, vel vt turpia condemnet. Medio tutiſſimus iturus, extrema plus æquo, vel laxa, vel anguſta, declinare ſum conatus. Quòd ſi quãdo declarẽ, vbi Doctores nonnulli benigniùs ſenſerint, non ideo probo, vel ſuadeo; ſed illud adfero, vnde nonnunquam prudẽte iudicio, cõſciẽtiæ Rector, vel Cõſultor diſpiciat, an eſſe vſui poſſit. In ſexto quidem præcepto (vti, & matrimonij Sacramento) animus fuerat, per viam adeo lutulentam celerius incedere, ſed tamẽ pluriũ iudicio, & hic immorãdum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Pauculos porrò errores, qui in editionibus prioribus irrepſerant, licet hac vltima ſperemus emendatos; ſi quos tamen, amice Lector, præterea lectione accuratiori deprehẽderis, eoſdem Ty-

pographo liberrimè indicare dignaberis. Ceterum, nihil asserui, nisi vel ex communi Doctorum sententia deductum, vel desum ptum ex probatissimorum Authorum libris, scriptisue; eorũ imprimis, qui hic eximia cum laude versati sunt, inter quos principes extitere, laudatissimi huius scientiæ Magistri, Pater *Hermanus. Nunning.* & *Pater Fridericus Spe, vterq; è Societate nostra Sacerdos*, & in diuersis Academijs Theologiæ Moralis Professor, quibus me debere plurimum libens profiteor: vterque enim, casuum summam confecit. & mirificè passim probatam, & publica luce dignam, quibus proinde liberaliter sum vsus, & vt ipsi similiter ante fecerant: prior enim ex *P. Maximiliani Buchier*; alter ex vtriusq: viridario, manu solerti, flores quam plurimos decerpserant. Vnde hos omnes æquissimo animo, & iure, in fructus, & laudis, quæcunque est, societatem admitto: ita quidem, vt minimam eius partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, authores identidem allati indicabunt.

Methodus illa, & optima visa fuit, & facillima, vt in quauis materia, seu dubio, in primis ex communi Doctorum sententia respondeatur; quæ responsio ceu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certè circa eam, casus aliquot particulares resoluantur, vt secundum illos, & responsionem dictam, alij similes, cum inciderint, resolui possint.

Quia verò doctrina hæc ferè omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, siue moralium (vnde & *Moralis Theologia* dicitur) illa verò cognosci non potest sine regula, ad quam vel actus isti rectè accedant, vel à qua prauè recedant, agitur.

INDEX

INDEX CAPITVM, ET DVBIORVM

LIBER PRIMVS.

De Regula actuum humanorum.

TRACTATVS PRIMVS.

De regula interna, siue Conscientia.

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum scilicet Lege.

LIBER SECVNDVS.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Præceptis Fidei.

TRACTATVS SECVNDVS.

De Præcepto Spei.

TRACTVS TERTIVS.

De Præceptis Charitatis.

LI.

Index Capitum, & Dubiorum.

LIBER TERTIVS.

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS.

De I. Præcepto Decalogi.

TRACTATVS SECVNDVS.

De II. Præcepto Decalogi.

TRACTATVS TERTIVS.

De III. & VI. Præcepto.

TRACTATVS QVARTVS.

DE V. & VI. Præcepto.

Dub. I.

TRACTATVS QVINTVS.
De VII. Præcepto: Non furtum facies.

Dub. I.

TRACTATVS SEXTVS.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

LIBER

LIBER QVARTVS.

De præceptis particularibus, certo hominum statui proprijs.

LIBER QVINTVS.

De ratione cognoscendi, & discernendi Peccata.

LIBER

LIBER SEXTVS.
De Sacramentis.

TRACTATVS PRIMVS.
De Sacramentis in genere.

TRACTATVS SECVNDVS.
De Baptismo, & Confirmatione

TRACTATVS TERTIVS.
De Eucharistia.

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

Dubium

TRACTATVS QVINTVS.

De Extrema Vnctione, & Ordine.

TRACTATVS SEXTVS.

De Matrimonio.

LIBER

LIBER

LIBER PRIMVS
DE REGVLA ACTVVM Humanorum.
TRACTATVS PRIMVS.
De regula interna siue Conscientia.
Quid Conscientia, & an sequenda sit? Cap. I.

Espondeo I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo iudicamus aliquid hic, & nunc agendum vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum, vel malum, idque vel per modum præcepti, vel consilij.

Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quam sit, v. g esse bonum, quod est malum; diciturque Erronea, quia contingit cum errore; idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel inuincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideoque nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam: & hęc dicitur Conscientia Recta secundum quid, siue in ordine ad nos. *Ex D. Thom. Laym. lib.* 1. *tr.* 1. *c.* 2. *n.* 1. *&* *c.* 3.

Resp. II. Non tantum Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat vt eam sequaris, & si contra facis, peccas: & quidem peccato eius speciei, contra cuius virtutis speciem intellectus peccare iudicat. Ratio prioris est, quia Conscientia recta est regula proxima voluntatis, deriuata à prima, & principali regula omnium actionum humanarum, scilicet lege diuina, & æterna. *S. Th.* 1. 2. *q.* 19. *art.* 3 Ratio posterioris est, tum quia si intellectus voluntati proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans

esse malum, vult illud facere, iam voluntas verè consentit in malum; habetque sufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit; tum quia *omne quod non est ex fide*, hoc est (vt à Sanctis Patribus communiter explicatur) quod non est secundum conscientiam, *peccatum est*, vt dicitur ad *Rom.* 14. Par est ratio, si intellectus proponat aliquid vt bonum & præceptum, esto non ità sit, sed malum; voluntas tamen illud libere respuendo, vel ommittendo consentit in transgressionem præcepti, & peccat. Cuius vlterior ratio est, quia obiectum tribuit actui speciem, prout hic, & nunc ab intellectu proponitur *S. Th. l. c. a. 5.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus, & similes.

I. Putans esse ieiunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non ieiunet. *S. Th loco cit.*

II Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit; & si non mentiatur, peccat contra misericordiam *Lay. lib.* I. *tr.* I. *c.* 4.

III. Scrupulosus, licet putet inuoluntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non sunt liberæ; *Becan. in prima secunda tract.* 1 *c.* 4. *q.* 7. *Laym. loc. c.*

Resp III. Si sit conscientia culpabiliter erronea, iudicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, peccas si contra eam, & si secundum eam opereris; grauius tamen (cæteris paribus) si contra: *Bresser Bardi d.* 3. *c.* 5. Ratio prioris est, tum, quia non agis secundum regulam humanorum actuum: tum quia voluntas, cum per se sit cœca, debet sequi rationis iudicium: si enim perseuerante illo iudicio appetat alteram partem, non potest in eam ferti sub ratione honesti, cum intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia vt cum *D. Thoma* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpa: cum enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malam, quod fit ex Conscientia erronea, dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. *S. Th. loc c Bonac. tom.* 2. *d* 2. *q.* 4. *Vnde resoluuntur Casus sequentes.*

I. Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi mentiendum, vel furãdum putat, vt vitam proximi seruet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate cõsequẽte, eò quòd stante cõscientia erronea nõ possit effugere peccatum: absolutè tamen & simpliciter non peccabit necessario,

quia

quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere; sed potest, & debet, eamdem deponere (cùm sit error vincibilis, & culpabilis,) & tunc operari: vide *Laym. hic. lib. 1. t. 2. c. 3. & Beca. in 1. 2. t. 1 c. 4. q. 7.*

II. Qui peccauit ex Conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectiùs tamen addet illam circumstantiam in confessione, dicendo, feci hoc vel illud, putans me facere contra præceptum, vel obligationem grauem: *Cardin: de Lugo disputat. 16. numero 503.*

De Conscientia dubia. CAP. II.

Dub. 1. Quid. sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

RESP. I. Dubium, est suspensio assensus circa obiectum apprehensum Idque est duplex, Speculatiuum, seu Vniuersale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus vsurarius sit licitus: an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum, seu Particulare, cùm dubitatur, an his circumstantijs, v. g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet; quid sit Conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat; Speculatiuè dubia, quæ speculatiuè. Ita *Nauar. Laym. Sanch Beca. t. 1. c. 4. q. 8*

Resp. II. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat; & quidem peccato eiusdem rationis, ac speciei, cuius est peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bonac. tom. 2. d. 2. q. 4 p 7* Ratio prioris est, tum, quia is exponit se periculo peccati; tum, quia quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non fit cum determinato iudicio conscientiæ esse licitum. Idque verum est, etiamsi speculatiuè non dubitet, v. g. Certus sum, absolutè licitum esse die festo docere: dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat. Ratio posterioris patet, tum ex ratione prima data; tum ex dictis de Conscientia erronea: quia habet affectum ad peccatum eiusdem rationis. Vnde si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum? committis furtum, &c Si dubites, sit ne peccatum (siue mortale, siue veniale;) ita vt malitia in confuso proponatur, dicit *Vasq. 1. 2. d. 529. c. 3. & a ij*, esse mortale, quod negat *Nauar. Valent. &c* vide *Bonac. Laym. loc c.*

Resp. III. Qui practicæ dubius est circa aliquod opus, tenetur se resoluere. Et quidem non per solum affectum, & voluntatem:(hoc enim non sufficere rectè docet *Vasq. sanch lib. 1. mor. c. 9. & alij communiter*, contra *Caietan.*) quia adhuc exponeret se periculo peccandi: sed per motiuum rationabile, quale est, 1. Ratio probabilis: 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium: *Sanck. Bec. l. c.* 3. Authoritas viri alicuius docti & pij. Quod si tamen dubium sine ratione, & iusta causa temerè conceptum esset, posset etiam sine noua ratione deponi. Et ita explicari potest. Caietanus.

Resp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus & præceptis contrarijs, v. g. vtrum quis die festo teneatur apud ægrotum manere, omisso sacro, an verò sacrum audire; tenetur se resoluere; & prudenter iudicare, hìc & nunc alterum obligare, & alterum sibi licitum esse alioquin enim exponet se periculo peccandi. Vt verò id rectè fiat, hęc seruanda sunt. 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v. g. quia solus est, vel quia ex confessione rem intellexerit, consideret, quantum res, & tempus fert, vtrum ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit: v. g. in casu dicto, minus malum est, omittere sacrum, quam deserere infirmum: quia de sacro audiendo, est præceptum affirmatiuum tantum, & iuris humani; at de infirmo, est negatiuum, & iuris naturalis: *Sanch Bec. l. c.* 3. Si vtrumque videatur æquè graue, vtrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se coniecisset, modo de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest; ideoque tum cessat obligatio minor: vel si sint, aut videantur æquales, vtralibet: vid. *Laym. l. c. cap. 4. & 5. Fil. t. 21. c. 4. Bon. l. c p. 6. n. 27.*

Dub. 2. Quid agendum cum Conscientia speculatiua dubia?

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in vtramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculatiuè dubium. Quæritur ergo hic, an, & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa?

Respondeo: Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc est, quæ minus

remota

remotà videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relicta probabiliore, & tutiore propria : seclusa tamen omni iniuria, & periculo proximi, & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat,& sequitur *Laym. & Bonac. t. 2. d. 2. q. 4 p. 9.* Ratio est, tum, quia qui sequitur sententiam graui authoritate, vel non leuis momẽti ratione nixam(hęc enim dicitur probabilis,) non agit temerè, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium. Tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius, & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*, quia parum refert, quod opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculatiuè : speculatiuum enim illud iudicium, eo ipso quod fortè incertum, & falsum sit, non debet esse regula operationis ; cùm operās aliam regulam, eamque certam habeat, quam sequatur scilicet hanc, quod in dubijs quisque operari possit secundum sententiam, quam viri docti vt probabilem, & in praxi tutam defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculum peccandi, formaliter. *Atque hinc colligitur resolutio sequentium casuum.*

I. Confessarius, aut alius vir doctus potest consulenti respondere secundum probabilem aliorum sententiam, si fortè ei hæc sit fauorabilior, prætermissa etiam propria probabiliore, & tutiore. Ita *Sanch. Bonac.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundum eadem principia, vt monet *Sanch. l. c. cap. 19. Becan. n. 16*

II. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionem à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi quam proinde ipsi sequi liceat, quamuis ipse consultus eandẽ speculatiuè falsam esse iudicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet ius sequendi sententiam probabilem; & hoc ius suum illi indicare non prohibeor. *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. Bonac. p. 9.*

III Pœnitentem, qui secundum probabilem opinionem operari vult, potest, imò secundum communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si proprius sit, siue Parochus, sub mortali, absoluere, licet ipse iudicet doctrinam illam esse falsam : Ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit

eiusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè dispositо non debet negari absolutio: *Azor. Vasq. Sanc. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 10.* Additque *Diana p. 1. t. 13. R. 11. ex Sanch. & Sancio*, peccare mortaliter si nolit absoluere, quando de mortali confessio sit, tametsi non sit proprius eius Confessarius.

IV. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec vnum reperiant fauentem sibi, dummodo is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem: Ita *Sanch. l. 1. c. 9. n. 24 Bonac. & alij* contra *Nauarrum*.

V Superiori præcipienti secundum opinionem probabilem, subditus tenetur obedire etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem: v. g. si paululum ægrotus probabilius, & tutius putes te teneri ad ieiunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minus tutam, & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro superiore: *Laym. l. 1. t. 1. c. 5 n 11. & 12.*

VI. Potest Aduocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi iudicet contrariam probabiliorem. Ita *Laym. Bonac. q. 4. p. 9.* Ratio, quia vtraque pars habet ius proferendi suas causas in iudicio: vide *lib. 5. c. 3. dub. 3.*

Dixi 2. in responsione *seclusa iniuria*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum, aut iniuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculatiuè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti: sed quod ea, quæ à Ministro præstanda sunt, vtendum est sententia securiore, & materia ac forma certa, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licet præcisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreuerentiam: quia tamen effectus Sacramenti, vt remissio peccatorum, & infusio gratiæ dependet à vera materia, & forma, grauiter proximo noceret; ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione, v. g. Baptismus morituro in aqua rosaceæ mixta, si naturalis desit, quia tum proximus iuuari debet vt potest: & ex duobus malis minus eligendum, vide *Laym. hic & Suar. t. 4. d. 16. f. 6. Bec. c. 4. q. 9.*

II Medicus, & Chirurgus sequi debent tutiora, & probabiliora;

biliora : nec vti possint, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minus dubio, si certum habeant. *Sanchez. Bonac. loc. c Baldel. de conscientia dubia.* vide infra *lib. 5. c. 3. dub 7.*

Dixi, *si adhuc sit probabilis:* quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel grauem censuram, vel rationem grauem de nouo inuentam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio. *Vnde resoluitur hic Casus.*

Non licet nunc absoluere pœnitentem absentem, etsi plures Doctores ante hac id senserint: horum enim sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam habuit, amisit, præcipuè accedente decreto Clementis VIII. *Bonac. loco cit. n. 17. & alij communiter.*

Dub. III. An in dubio tutior pars sit eligenda?

Respondeo. Qui in dubio constitutus, post diligens examen se nequit resoluere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem fauentem suæ libertati, (etiam minus tutam) dummodo sit in possessione suæ libertatis; iuxta illud axioma: *In dubio melior est conditio possidentis.* Ratio est, quia talis non agit temerè, cùm vtatur sua libertate: quod cuiuis licet, quandiu non constat esse ea priuatum, cùm eam, vt cætera externa bona possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate priuet, incumbit probatio obligationis contractæ; iuxta *reg. 11. in 6.* Neque huic responsioni obstat axioma contrarium. *In dubio tutior via est eligenda*; quia id intelligitur, si ex vna parte sit dubium, ex altera certum, tunc hanc esse eligendam: quod si autem vtraque pars tuta sit, axioma vniuersim non est præcepti, sed consilij, vt *Nau. Sanch. Bonac. tom. 2. d. 2. q. 4. punct. 9. n. 21. Laym. l. 1. t. 1. c 5. §. 4. Fil. n. 157. & 160.*

Porrò pro regula cognoscendi, quis sit possessor, attendendum est, pro quo stet præsumptio in foro externo. is enim censebitur possidere: præsumptio autem censetur stare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert: *Bardi. d. 5. cap. 5.* Vnde cum *Sanch. Laym. l. c. & alij, Resoluntur Casus sequentes.*

I. Dubitatur, post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex

an lex sit imposita, v. g. ieiunij; item, an votum, vel iuramentum sit emissum; non obligatur dubitans. Ratio, quia cùm lex, & votum vt obligent, debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse, ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis *Suar. Filiuc. Laym.* Contra verò, si vouisse constet, & dubitetur an satisfacerit, tenetur satisfacere; quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans, an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch. Laym. Bonac. loc cit. Filliucc num* 163.

II. Qui certus est de lege, & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto; vt si sciat se vouisse religionem, dubitat autem vtrum certam; an verò in communi tantùm. Item, vouit abstinere à copula, dubitat verò an omni, an ab illicita tantùm: non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat.

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta, vel abrogata, vel tu ab ea eximaris: teneris lege. Ratio, quia cùm constet de lege, pro ea stat præsumptio, & possessio: proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi; ideoque dum non probat; lege tenetur: *Laym. l. 1. t. 4 cap. 3. Sanch. Fill.* contra *Salas, & Azor* qui docent, si dubites, an lex sit acceptata, ea te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio, quia libertas est in possessione. Contra verò res habet si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita; quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet *Laym. l. c. n. 35. Sanch. d. 40. & 41.*

V. Si cras sit ieiunium, & post examen dubitas, an sit audita duodecima noctis, potes cœnare, & carnibus vesci; quia libertas est in possessione. Contra verò, si hodie sit ieiunium, & dubitas, an sit duodecima noctis non licet; quia præceptum est in possessione, cùm constet hodiernum diem esse ieiunij, & dubium sit, an transactus, *Sanch. Laym. l. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto; si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecima, alia non, cessat ratio data. Cùm enim duo horologia sunt, quasi duo Doctores, seu opiones probabiles, licet vtrumlibet sequi, nisi sciam vnum errare *Laym & alij communiter.*

VI. Si dubites, vtrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutiueris, non licet celebrare, vel

Eucha-

Eucharistiam sumere. *Sanch l. 2. de matrimonio d.* 41. *n.* 40. *Fagund. p.* 3. *l.* 3. *c.* 5. *n.* 18. tum, quia lex ieiunè sumendi est in possessione? tum quia grauis est irreuerentia. Quanquam contraria sententia *Laymanno l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 36. probabilis: Dianæ verò *tom.* 2. *tr.* 4. *de Sacr.* R. 29. tuta etiam in praxi videatur; eò quod lex Ecclesiastica, in casu dubio, non videatur tam arctè constringere conscientias: & in dubio factum præsumi non debeat; neque censeatur irreuerens, qui iuris præsumptionem sequitur e vide infra *lib.* 6. *tr.* 3. *c.* 2. *d.* 2. *ar.* 2. *&* de *Lugo d.* 15. *n.* 41.

VII. Si post. contractum bona fide matrimonium, dubium de valore superueniat; quod post veritatis inquisitionem depelli non possit; debitum non tantùm reddi, sed etiam exigi potest, quia dubium superueniens bonæ fidei possessori obesse non debet. vide *Sanch l.* 2. *de matrim disp.* 41. *n.* 47. *Bonac. loc. cit.*

VIII Qui certus est de debito, & dubitat, an soluerit, tenetur soluere. *Suar. Vasq. Lugo. Diana p* 2. *t* 6 *misc. R.* 49 nisi etiam creditor dubitet; tunc enim *Tan. in* 1. 2 *d.* 2 *q.* 6. *dub.* 4. putat non teneri: quod *Laym. l.* 1. *tr.* 1. *c.* 6. ita limitat. vt teneatur non ad integram solutionem, sed partem eius pro qualitate dubij: quod *Dian. p.* 4. *t.* 3. *R.* 32. amplectetur vt probabile.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum. CAP. III.

RESP. I. Scrupulus, est inanis apprehensio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, vbi non est. Ita communiter *Nauarr. Azor. & cæteri*

Resp II. Licet operari cum Conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodò iudicetur esse scrupulus, & vt talis contemnatur. Neque tamen opus est, vt ad singulos actus formetur hoc expressum iudicium, quod sit scrupulus; sed sufficit, quod contra eum agat ex habituali, vel virtuali iudicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cùm ad benè operandum sufficiat iudicium probabile aliquid licere: scrupulus autem cùm ex leui fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile. *Sanch. l.* 1. *c.* 10. *Reg. Bona. Fil n.* 176.

Resp III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia iudicij, qua doctorum consilijs non acquiescunt: vnde

varios

varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. II. Ex leui apparentia frequens iudiciorum mutatio: vnde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g in Horis legendis aliquando decies mutabunt iudicium, de lecto, vel non lecto, aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cœco quodam modo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extrauagantes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpè iudicium, esse inquietum VI Si Confessarius iudicet te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. 1 Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. 2. Si aliàs expertus sis, te simile apprehendisse sine fundamento.

Resp. IV Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fouere. II. Iudicio Confessarij, vel alterius viri docti ac pij, acquiescere; non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim, se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento: sed accipiendo ab eo generalia principia, à quibus nullius scrupuli causa, imò nullo modo, recedat. Etsi enim alterum errore contingeret: quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam, & consuetudinem, tamquam regulam, intueri. S. *Ant. Syl.* IV Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas *Fill. c. 4. n.* 122. V Non iudicare quidquam esse mortale, nisi certo sciat. *Azor l. 2. cap. 20. Vasq. San. Fill t. 2. cap.* 4 VI Nunquam otiari; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum; v. g. melancholicus euacuet medicamentis atram bilem. pertinax frangat suum iudicium: superbus prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam VIII. Nosse scrupulosorum priuilegia; vt, 1 Quod non teneatur in agendo adhibere examen, & diligentiam, nisi valde mediocrem; nec tantam, quantam alij: & quod, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, posse liberè agere quod vult, nisi certum, & euidens sit esse peccatum. vide *Vasquez. in 1. 2. d. 57* 2. Quod nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certò sciat illud esse mortale, & se ritè confessum non esse. Non est autem certus, quamdiu dubitat. Vnde suadet *Layman*, vt scupulosus nunquam

 confi-

confiteantur dubia, & scrupulos. Et *Sa V. Dubium. Sanchez Azor, &c.* dicuntur non teneri confiteri, nisi quæ iurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio vtriusque priuilegij est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, vt non possit rectè rem examinare. Vnde estò aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatem confessionis, cùm ab ea minores sæpè difficultates excusent, vt notat *Koning. Layman. Bonac. Azor. Becan.* IX Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia, (maximè si semel ad satietatem audiuerit;) quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet vide apud *Layman hic cap. 6 Filiuc Sanc. hic. & l. 2. de matrim d. 4. Azor t. 1. l. 2. cap. 20. Bresserum lib. 6. toto, Bec. p. 2. t. 1. cap. 4. Bonac. d. 1 q. 4 p. 9.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

De natura, & obligatione Legis in genere. Cap. I.

Dub. I Quid sit Lex, siue Præceptum?

RESpondeo. Lex, & Præceptum; prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim cùm à superiore non communitati, sed alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantum. *Suar. Laym. Bon. d. 1. q. 1. p. 1. Vnde resolue.*

I. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur; non ad Consilium: cùm hoc tantùm dirigat; illud etiam obliget. *Ibid.*

II Cùm iniqua lex est, & contra rationem, non obligat; quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

III. Cùm dubium est de iustitia, teneris lege: quia legislator possidet ius præcipiendi, idemque regitur altiore consilio; ac potest habere rationes subditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, licet contra iustitiam legis sint rationes probabiles, quia aliàs nimia daretur licentia legibus non parendi, cùm

di, cùm vix possint esse tam iustæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem mouere possit. *Suar. lib. 1. c. 9. Bon. p. 8. n. 11.*

IV. Leges, & sententiæ latæ à tyrannis, obligant, si ij pacificè regna possideant, & à Republica tolerentur. Nec obstat, quod sententia iudicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno; non autem, prout est à voluntate, saltem interpretatiua, & implicita Reipublicæ, quę dum tyrannum, & iudices ab eo constitutos, repellere nequit, tacitè confert ijs potestatem gubernandi, eorumque leges, & acta ratificat: *Less. lib. 2. c. 29. d. 9. Salas d. 10. ʃ. 3. num. 14.*

V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, siue denunciata. *D. Thom. p. 2. quæst. 90. Laym. l. 1. t. 4. cap. 3. Molina, Salas, Suarez, & alij communiter.*

Dub. II. Quotuplex est Præceptum?

Respondeo, Præceptum diuiditur 1. vniuersaliter, in Affirmatiuum, & Negatiuum. Illud est, quod bonum præcipit: hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quod Affirmatiuum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu, non pro omni tempore; v. g. Honorandi sunt parentes non semper, sed suo tempore. Negatiuum obligat, & semper, & ad semper. Vide *Bec. in 1. 2. t. 3. cap. 1. q. 3.*

2. In Naturale, & Positiuum. Præceptum Naturale, siue iuris naturæ, est dictamen, seu iudicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus, quid agendum, quid vitandum sit, quale est illud: Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia; v. g. Deum esse colendum, nemini faciendum esse iniuriam, imò omnia præcepta Decalogi, (excepta circumstantia *Sabbati*) multaque alia deriuantur. Præceptum Positiuum, seu Iuris Positiui, est, quod libera Dei, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v. g. Præceptum de Baptismo, ieiunio quadragesimali, &c.

Porrò quomodo præcepta positiua mutari, & variari possint, ac soleant, naturalia verò semper maneant. vide apud *Scholasticos, & Less. lib. 2 de Iure, & Inst. cap. 2. dub. 2.*

Resp. II. Præceptum Positiuum diuiditur in Præceptum Iuris diuini, quod scilicet à Deo traditum est, & in Iuris humani, quod ab homine. Positiuum diuiditur in præcepta Veteris, & Nouæ

& Nouæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, de quibus vide *D. Thom.* 1. 2. *q.* 3. Lex noua, continet præcepta supernaturali a fidei, & Sacramentorum. Positiuum humanum diuiditur in præceptum Iuris Ecclesiastici, siue Canonici, quod authoritate, Ecclesiæ scilicet. Summi Pontificis, aut Concilij statutum est: & Iuris Ciuilis, seu Politici, quod fundatur in potestate sæculari.

Dub. III. An vis, & substantia Legis positiua dependeat ab acceptatione communitatis?

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Nauar. Azor. &c. citati à Laym. l.* 1. *tr.* 4. *c.* 3. eò quod ponat, leges hac tacita conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationem, non habituras Verior tamen sententia est Theologorum leges absoluti Magistratus non pendere à populi acceptatione, & consensu; sed mox vt legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed à Christo. *Vasq. Suar. Molina &c.* Vnde à *Laym l. c.* resoluuntur hi Casus.

I. Episcopis ex officio incumbit, nouas leges Pontificias, (vt Principibus, Imperatorias,) promulgare per suas Diœceses, atque in vsum deducere.

II. Si lex in Prouincia promulgata sit, sed à maiore parte populi non accipiatur, nec obseruetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem reuocare. Si verò id sciat, & vrgeat obseruationem, quisque tenetur eam seruare; quia potius caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad vsum; durat legis obligatio, donec elabatur decennium; quo elapso, præscriptum est contra eam, siue Imperatoria sit, siue Pontificia, & tunc non amplius obligat Vti & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem; sed annorum plurium, nempe quadraginta. *Nauar. Azor. Suar.*

IV. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & data occasione etiam obserues; sed alij plerique è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis per discretionem.

V Etsi primi Episcopi fortè peccarint, nō recipiendo legem, & in vsum deducendo, successores tamen eorum, si post longum

tempus

& Nouæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, de quibus vide *D. Thom.* 1. 2 *d* 3. Lex noua, continet præcepta supernaturali a fidei, & Sacramentorum. Positiuum humanum diuiditur in præceptum Iuris Ecclesiastici, siue Canonici, quod authoritate, Ecclesiæ scilicet. Summi Pontificis, aut Concilij statutum est: & Iuris Ciuilis, seu Politici, quod fundâtur in potestate sæculari.

Dub. III. An vis, & substantia Legis positiuæ dependeat ab acceptatione communitatis?

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Nauar. Azor.* *&c. citati à Laym. l.* 1. *tr.* 4. *c.* 3. eò quod ponat, leges hac tacita conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationem, non habituras Verior tamen sententia est Theologorum leges absoluti Magistratus non pendere à populi acceptatione, & consensu; sed mox vt legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit â populo, sed à Christo. *Vasq. Suar. Molina &c.* Vnde à *Laym l. c.* resoluuntur hi Casus.

I. Episcopis ex officio incumbit, nouas leges Pontificias, (vt Principibus, Imperatorias,) promulgare per suas Diœceses, atque in vsum deducere.

II. Si lex in Prouincia promulgata sit, sed à maiore parte populi non accipiatur, nec obseruetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem reuocare. Si verò id sciat, & vrgeat obseruationem, quisque tenetur eam seruare; quia potius caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad vsum; durat legis obligatio, donec elabatur decennium; quo elapso, præscriptum est contra eam, siue Imperatoria sit, siue Pontificia, & tunc non amplius obligat Vti & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem; sed annorum plurium, nempe quadraginta. *Nauar. Azor. Suar.*

IV. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & data occasione etiam obserues; sed alij plerique è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis per discretionem.

V Etsi primi Episcopi fortè peccarint, nõ recipiendo legem, & in vsum deducendo, successores tamen eorum, si post longum

tempus

empus videant non obseruatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

VI. In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendum est pro ipsa; quia factum in dubio præsumitur, si de iure faciendum erat. Vide *Azor. l.5.c.4. Laym. hic.c.3. Sal. de leg. disp.13.s.3.*

Dub. IV. An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali?

Respondeo. Cùm Deus sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere nos iusserit, non solum ipse, sed & illi nobis præcipere possunt & præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam sub culpa, siue peccato; idque graui, aut leui, prout & rei præceptæ ad intentum, finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantijs, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ita *Theologi communiter S.Th. Suar. Salas &c. Vnde resoluuntur hi Casus.*

I. Grauiter peccat, qui deliberatè, & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

II. Cum res leuis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi superior sub mortali præceperit; quia id eum posse negant: *Suar. Laym & alij ex communi:* v. g. ne quis frangat silentium, ne edat vuam, vt claudat ostium, &c. quia est res parua, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materia parua sub mortali obligat. Vide *Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. s. 7.*

III. Aliud esset, si materia aliàs leuis fieret grauis, ratione circumstantiarum, vt, v. g. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia à pomo in Paradiso in se quidem parua, grauissima tamen erat ex circumstantia finis. *Suar. l. 3. c. 25.*

IV. Quando materia est grauis, potest superior præcipere sub culpa tantum leui; quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo; ita etiam potest obligare sub veniali tantum. Ita *Suar. Less. l.c.* contra *Vasquez.*

V. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub graui culpa, sunt hæc. I. Si materia sit grauis, & non constet in contrarium de voluntate præcipientes. Vnde *Caiet. in summ. ver. Cler.* docet, Clericos tantum peccare venialiter, dum contra præcepta Iuris positiui, aues, & canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent. vt iubemus, interdicimus, in virtute S. obedientiæ; vel vi voti, aut iuramenti, vel

ti, vel grauiter mandamus, &c III Si pœna magna adijciatur; vt excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilij perpetui, mortis, &c. IV Si ita fert vsus, & consuetudo, inter peritos, & timoratos: quia consuetudo est optima legum interpres; vt patet in lege ieiunij Ecclesiastici, & abstinentiæ à carnibus; item communionis annuæ, quas grauiter obligare probat *hic Tolet. Laym. c. 14. n. 4. Bon. p. 7. §. 4.*

De subiecto cui datur præceptum. CAP. II.

Dub I. Quæ personæ præceptis obligentur?

RESP. Soli subditi ratione vtentes obligantur, ita vt eorum transgressione peccent Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui etsi verè ijs obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu aduertentiæ rationis, & consensus. Pars prior est communis, & certa. *Fill. tr. 21. cap 11. q 10. Bonac p 6. &c. Laym. l. 1. tract. 4. cap. 10.* Posterior est eorundem. Cuius ratio est, tum, quia præceptum cum sit directiuum, supponit vsum rationis: tum, quia obedientia tantùm est eorum qui ratione & voluntate vtuntur. Neque aliàs trangressio ad culpam imputari posset. *Vnde resolue hos Casus.*

I. Legislator non tenetur suis legibus, vt sic, quoad vim coactiuam, & pœnam, siue directè: indirectè tamen, & quoad vim directiuam, & ex æquitate quadam, tenetur se, tanquam caput, membris conformare. Ita S. *Thom q. 96 art 5. ad 3. Sylu. Suar. Bonac Laym l. 1. t. 4. cap. 9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione vti. vide *Fill t. 21 cap 5.*

II. Infideles non baptizati, etiam catechumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alij, qui per Baptismum, Ecclesiæ semel sunt subiecti.

III Etsi pueri ratione vtentes, legibus ijs Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conueniens, (v. g. confessionis annuæ, secundùm *Nauarr. Henriq. & Azor* item abstinentiæ à carnibus, auditionis sacri, secundum *Sanch. &c.*) obligentur, quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno decimoquarto, puellæ duodecimo, absoluto, Ita *Sotus, Vasquez de pœnit q. 90 ar. 2. Sa v. Censura.*

IV. In-

IV. Infantibus, non baptizatis, & perpetuò amentibus licitè dantur carnes diebus veneris, & imponuntur opera seruilia festis; non tamen ebrijs, cum legi maneant subiecti; vti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eo quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera vteretur, quasi instrumento. vide *Laym. lib. 1. t. 4. cap. 10. Bonacin par. 6. & Sanch. 1. Moral. cap 12.*

V. Clerici cùm iure diuino sint exempti de potestate ciuili, vt docet *Bell. l. 1. de Cleric. cap.* 28. non tenentur legibus ciuilibus directè, & quoad vim coactiuam; Vnde nec à Principe sæculari puniri possunt. Cùm tamen sint membra Reipubl. & alioqui communis æquitas seruari non posset, tenentur indirectè, & quoad vim directiuam, legibus communibus ijs, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant; quales, (v g sunt leges prohibentes, vel irritantes contractum, nisi hæ sint pœnales, tunc enim quia vim coactiuam obtinent, eos non ligant,) ideoque peccant contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, v. g. vel alia vendant, vltra pretium à Principe statutum. Ita *Molina, Suar. Sal. Tan. vid. Laym. l. c.* quia Ius Naturæ exigit vt vendant pretio iusto: tale autem censetur, quod decernitur lege.

Dub. II. An Peregrini teneantur legibus sui domicilij, dum ab eo absunt?

Suppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum loco, vrbe v. g. vel Parochia obligat; aliud vniuersale, seu iuris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquò veniunt animo non manendi, sed tantùm subsistendi ad aliquot dies, vel summum per minorem anni partem, vt mercatores, viatores: non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad seruiendum.

Respondeo. Non obligari. Ita *Nauarr. Sanchez. Less lib. 4. c. 3. dub.* 8. Ratio, quia præcepta localia per se, & directè respiciunt territorium, eique sunt affixa atque adeo non obligant, nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur; v. g. Festum illud tali loco celebretur: ideoque hic valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Laym. c.* 11. præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium, in loco exepto, quod is æquiparetur loco sito extra territorium. *Ex quibus resolues hos Casus.*

I. Si

I. Si Episcopus sub pœna excõmunicationis vitet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à iurisdictione Episcopi. *Bonac. p. 6. Laym cap. 11. num. 5.*

II. Si quis die ieiunij aut festo, sit in loco alio non sui territorij, aut exempto, vbi tunc non est ieiunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere seruilia. *Laym. l. c. cap. 11. Bon. &c.*

III. Id etiam habet locum in præscriptis iuris communis, si in loco isto sint vsu abrogata, vel non recepta, vel habeatur priuilegium. Quare potes v. g. Mediolani primis quatuor diebus quadragesimę vesci carnibus, cùm id ibi liceat. Item in Belgio, sabbathis intra Natiuitatem, & Purificationem, vesci carnibus. Item in loco, vbi Tridentinum non est receptum, validè, (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum. *Suar. Sanch l. 1. c. 12. Less. &c.*

IV. Potest quis discedens manè ex oppido, vbi non est ieiunium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, vbi est ieiunium; nec tunc vbi domum venerit, tenebitur ad seruandum ieiunium ista die, cùm illud iam violauerit, ideoque seruare non possit; tenebitur tamen domi ad abstinentiam à carnibus, cùm illa adhuc possit ibi seruari, eò quod sit diuidua. Vide *Sanch. loco cit. Less. cap. 12. d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, vbi est ieiunium, sciatque se certò peruenturum vesperi ad locum, vbi non sit ieiunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, vnde abit, (cum ista abstinentia sit diuidua) potest tamen ibi manè ientare, & meridie prandere, vt contra quosdam docet *Less. & Sanchez supra.*

VI. Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet *Sanch. l. 3. de matrim. d. 18. & 1. mor. cap. 12.* contra *Nauarr. Suar.* peregrinos, antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehenderunt; v. g. non teneri eum mane audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit aliò: vbi non sit festum: quia si mansisset suo loco, vbi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem peruenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quod præuidens impedimentum, teneatur prçuenire: quia id tunc tantum verum est, quando manente vi præcepti quis est impediendus: hic autem ab obligatione præcepti absoluitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest; nisi quid obstet *Sanch. 1. mor. c. 12. l. 3. de matrim. d. 18. n. 21.*

Dub. III. An peregrini, & vagi teneantur praeceptis locorum, in quibus morantur?

Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Ita *Laym. Sanchez*, *Azor*. *Konig. Less. Reginald. Fill.* contra *Nauarrum*, *Suar. Sa*, *&c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bonac. & Sanch.*) Ratio est, quia non potest dari vlla ratio huius obligationis, cùm illi non sint subditi, vel locis, vel superioribus, quorum tales leges fuerunt; ideoque extra eorum iurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo iure communi teneri; quia id non est absurdum. Nec 2. quod vagi, ob delicta commissa puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & iniuriam illius loci, in quo morantur; vt etiam ijs, quæ sunt de contractibus celebrandis. Vnde resolue hos Casus.

I. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera seruilia exercere die istic festo; non tenentur ieiunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est ieiunium, & domi suæ non est. Intellige vtrumque, secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Laym. l. c. c. 3. cap. 12. n. 4.*

II. Peregrinis non licet frumenta euehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. *Panormitan Reginald. Sanch. n. 36.*

Dixi 2. *praeceptis specialibus*: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto iuris communis, & aliò venias, vbi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex iuris communis est vniuersalis, & obligat omnes sine ordine ad locum. *Laym. cap. 12. n. 3.* Vnde resoluitur hic Casus.

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur istic sabbathis inter Natiuitatem Christi, & Purificationem abstinere à carnibus; quia priuilegium eius comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale, ideoque expirat extra locum. *Laym. l. c.*

Dub. IV. An peregrini teneantur praeceptis iuris communis, si non sint in vsu in loco, vbi morantur?

Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet priuilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. Ita *Sanch. 1. mor. c. 12. Suar. Bonac. &c.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si

I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbathis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Natiuitatem Christi, & Purificationem, in Belgio sabbathis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci *Sanch. Suar. Bonac. p. 6. num. 61.*

II. Si quis ex Diœcesi Catholica, v. g. Hildesio, vbi vetus Kalendarium adhuc est in vsu, veniat in aliam, vbi nouum est receptum, v. g. Monasterium; potest, si ibi Quadragesima præterijt, carnibus vesci, vt docet *Sanch. l. c. Salas n. 69. Bonac. n. 64. Less. l. 4. c. 2. d. 8* qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tuta sit, vt etiam docet *Laym.*

Addidi *ex. Diœcesi Catholica:* quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, vbi alij Catholici non sunt, tenetur ibi seruare nouum Kalendarium, ad vitandum scandalum, & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. Vide *Laym. l. 1. t. 4. c. 11. n. 8.*

De modo quo obseruanda sunt præcepta. CAP. III.

Dub. 1. An debeant impleri ex charitate.

RESP. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant; vt v. g. præceptum dilectionis Dei. Ratio, quia tantum præcipitur substantia actus inclusi in præcepto, v. g. vt honoretur parens; non autem finis, aut modus præcepti, vt docet *S. Thom. 1. 2. q. 10. a. 10.* Interim certum est, requiri charitatem in operante, vt impletio præcepti sit meritoria, iuxta illud *1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar: S. Th. Suar. Sanchez.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si quis ieiunet, vel intersit sacro, ob vanam gloriam, vel etiam vt furetur, potest nihilominus implere præceptum etiam per actum, ex circumstantijs peccaminosum: quia implet substãtiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, vt docet *Sanch. 1. mor. c. 14. Laym. l. 1. t. 4. c. 4. n. 6. Card. de Lugo. dis. 21. s. 2. n. 23.*

II. Simili ratione impletur votum, iuramentum Deo factum, pœnitẽtia sacramẽtalis, licet actus ipse sit peccatum. *Iidem ll. cc.*

Dub. II. An ad impletionem præceptorum requiratur intentio ijs satisfaciendi.

Resp. Quod non. Ita *Sanch. Vasq. 1. 2. q. 100. & alij communiter.*

niter. Ratio est, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v.g. auditionem sacri: non autem, vt alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere: siue vt alij loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, vt aliquid fiat, quia præcipitur; sed tantum ad materialem, siue vt fiat, quod præcipitur. *vid. inf. lib. 3. tr. 3. c. 1. d. 3.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Qui alicuius præcepti immemor, illud impleuit v.g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit sacro, is satisfecit. Neque, vt quidam volunt, necesse est, vt postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditã, quia impleuit substantiam actus præcepti. *S. Thom. Hen. Fil. t. 5. c. 7. q. 7.*

II. Is votum, iuramentum, & pœnitentiam sacramentalem, verè implet, qui opera promissa, vel iniuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi; modo tamen non applicet ea pro alia re. Ratiò, quia vota, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit: vnde tantum obligant ad substantiam actus, *Suar. Az. Less. Laym. num. 6.*

DVb. III. *An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere.* Resp. satisfacit. Ita *Suar. Vul. Vasq. l. c. cap. 7. dub. 10.* contra *Nauar. Azor. &c.* Ratio est, quia præcepta tantum obligant ad substantiam operis iniuncti: ergo illa posita, non est in potestate operantis, vt non satisfaciat. Nec refert 1. quod actus non operentur vltra intentionem agentis; quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v.g. satisfacere, vel non. Nec 2. quod qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quod voto obligatus ad recitandum rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciat. Ratio, quia hæ, & similes obligationes, proueniunt ex voluntate promittentis, qui sicut ab initio debitorem se liberè constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autem parendi legi, prouenit ex voluntate legislatoris; ideoque non extenditur vltra eius intentionem, & voluntatem, nempe vltra substantiam operis præcepti. *Kon. n. 309. vid. Less. loc. cit. & Laym. hic.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Sacerdos qui legit Horas non ea deuotione, qua voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto, *Suar. Kon. Card. de Lugo, &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quod scit esse vltimum,) vel, si non sit vltimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audienda Missa, etsi peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subditus legislatori. *Card. de Lugo loco cit.*

III. Is, qui sacrum audiuit die festo, legit Horas Canonicas, absoluit pœnitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, vt velit per præcedens opus satisfecisse; quia verè satisfecit. *Sanch. Salas d. 9. n. 33 Card. de Lugo de Euchar. d. 22. s. 2. n. 21.* contra *Suar.*

DVb. IV. *An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est?* Resp. Quod sic. Ratio est, quia cum lex detur hominibus, non brutis; ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, siue humani, siue diuini, debet esse actus humanus coniunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est, vt velit, siue intendat facere hoc, quod est præceptum; v.g. audire sacrum, ieiunare, &c. Est communis, vide *Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui audit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocunque; aut nescius quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus, audire aliud sacrum. *Suar. Sanch. Salas d. 9. num. 32.*

II. Is, qui audiuit sacrum, ieiunauit, &c. prorsus violenter coactus, non satisfecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarij. *Vasquez. Suar. Azor. Fill. num 212.*

Dixi *prorsus violenter*: Quia si famulus, v. g. metu domini, aut puer metu magistri, sacrum audiat, (esto non esset auditurus, si magister abesset,) is etsi peruersa voluntate illa peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem, *Sanch. Sal. loc cit. Layman l. 2. t. 4. cap. 4. n. 12.*

III. Recitans Horas sola intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit; vti nec ille, qui vadit ad sacrum tantum, vt oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. *Card. de Lugo. l. c. n 23.*

IV. Nec satisfacit is, qui tantum fictè confitetur, v. g. orat, &c. quia non eius fictio, sed opus præceptum est.

DVb. V. *An duplici præcepto, vno actu, vel diuersis actibus, eodem tempore possit satisfieri?* Resp. I. Vno actu diuersa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente

præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficij, satisfacit vna recitatione. *Sanch. l.* 1 *c.* 14. *Salas. Bon. p.* 10. Vnde resoluuntur hi Casus.

I Cum Dominica, & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

II. Votum, & Pœnitentia in confessione iniuncta, plerùmque non implentur per actum aliàs debitum; quia hæc plerùmque non est mens vouentis, & Confessioris. vide *Suar. tom.* 4. *in* 3. *par. Sanch.* 1. *Moral. cap.* 14.

Dixi, *plerùmque*: quia subindè Confessarij iniungunt opus aliàs præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum v. g. non satisfacit, si semel dat centum; quia in debitis iustitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem vnum centum æquale esse debitis plurium centum. Vnde in his alia est intentio, & mens obligantis. *Sanch. Salas l. c.*

Resp. II. Potest quis eodem tempore diuersis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo vnum non impediat alterum. Est communis. Et ratio, quia plerùmque temporum diuersitas nō præcipitur *Suar. Azor. p.* 1. *l.* 7. *c.* 5. *Sanc. l.* 1. *c.* 14. Vnde resolue.

I Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam; & simul legere Horas, vel alias orationes, voto, aliaue ratione debitas. *Bon. p.* 10. *n.* 8.

II. Potest item, qui tenetur audire duas Missas; eas audire simul, imò etiam tres, vt docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus fiunt. *Sanch.* 1. *moral. c.* 14. *n.* 12. *Maior. in* 4. *d.* 18.

D*Vb. VI. An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?* Resp. Si violet præcepta materialiter tantum diuersa, ita vt licet sint plurium legislatorum, habeant tamen motiuum formale idem, & versentur circa materiam eandem numero, cum ijsdem circumstantijs, vnum tantum peccatum committit: si verò præcepta sint formaliter diuersa, ob motiua proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numero diuersam, committet plura peccata; quia sunt obligationes, & malitiæ diuersæ. Ita *Sanch. l.* 9 *de matrim d* 15. *Vasq.* 1. 2. *d.* 9. *Salas. Cardin. de Lugo d.* 16. *n.* 245. Vnde resoluitur.

I. Qui non ieiunauit die vigiliæ, incidentis in quadragesimam, aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, vnicum commisit peccatum, satisque est confiteri de ieiunio, & sacro vno: quia in his præceptis vnica est ratio formalis, & motiuum

uum proximum, v. g. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. *Laym. Sanch. Card. de Lugo. loc. cit.*

II. Qui violat votum, & iuramentum, vel votum, & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in confessione explicandum est: quia voti obseruatio præcipitur, vt fides Deo debita seruetur: iuramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic rationes formales; vti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex iniuncta pœnitentia audiri debet. *Card. de Lugo loco cit.*

III. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum iniustitiæ committitur, vnum contra propriam vxorem, alterum contra maritum adulteræ: vti etiam, si quis vno actu occidat plures, sunt plura homicidia; quia in istis materia est numero diuersa. *Laym. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

Quæ excusent à trasgressione præcepti. Cap. IV.

DVb. I. *An ignorantia excuset?* Resp. si sit inuincibilis, excusat; quia nemo peccat, nisi actu voluntario: hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat, qualis est, cum poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. *S. Aug. S. Thom. Sanchez 10. mor. c. 16. & cæteri communiter* contra *Palaum*. Vnde resoluitur.

I. Si quis die ieiunij nihil cogitans de præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat; similiter in alijs; vt si occidas hominem, putans esse feram *Bon. q. 8. p. 3.*

II. Si in aliqua re tantum aduertas malitiam vnius generis, illam solam contrahis, vt v. gr. si quis cognoscat fæminam, quam scit non esse suam ignorat autem consanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non incestum. *Laym. l. 1. t. 2. c. 4. Bon. l. c.*

DVb II. *An metus excuset?* Resp. Si metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia; quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, vt præcepta quædam non obligent, cum eorum obseruatio cederet in graue alicuius incommodum; & tunc si ex metu talis incōmodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Est communis. Vnde resolue.

I. Præceptum naturale negatiuum, prohibens rem intrin-

secè malam, non licet violare; nec quidem ob metum mortis.

II. Metus grauis, v. g mortis, &c. sæpè non tantum excusat à præcepto positiuo, tam diuino, quam humano; sed quandoque etiam ab affirmatiuo naturali, &c. sic (vt *Sanch.* 1. *moral. cap.* 18.) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, seruare depositum, implere votum, succurrere proximo extremè indigenti. *Bec. t.* 2. *l.* 3. *c.* 6. *Azor* 1. *p. l.* 1. *cap.* 11. *Laym. l.* 1. *t.* 4. *cap.* 14. Excipe tamen casum, de quo infra *l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 1.

III. Si obseruatio legis humanæ necessaria sit ad conseruandum bonum, aut auertendum malum commune, quod pluris sit, quàm vita propria, tunc lex illa obligat cũ periculo vitæ, vt v. g. si Dux mandet militi non discedere ex statione: item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis *Laym. loc. cit.*

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi. Vide *Sanch.* 1. *mor. cap.* 18. vt, si v. g. cogaris metu mortis contrahere cũ consanguinea, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere, (in speciem) non tamen posses consumare: quia cum matrimonium esset irritum; fornicareris, quod intrinsecè malum est. *Sanchez. de matrim. lib.* 7. *d.* 5. *num.* 4.

V Per accidens interim accidere potest, vt lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti iuris naturalis, aut diuini concurrentis; vt v. g. si quis cogere vellet trasgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum Religionis: vide *Sanch. loc. cit. Kon.* 3. *p. t.* 2. *d.* 13. *dub.* 12.

DVb. III *An excuset impotentia totius, vel partis?* Resp. 1. Cum ad impossibile nemo teneatur, certum est, quod impotentia excuset, etiam illa cui ante causam cum peccato dedisti, dummodo de hoc doleas. Quare id præcipuè hic dubitatur, an, qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. 2 Si præceptum tale sit, vt commodè possit, aut soleat diuidi, atque in eius parte saluetur ratio, seu finis præcepti, tunc qui non potest seruare totum, debet seruare partem, quam potest. Quod si verò non saluetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, (hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrũ præceptum,) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris, 2. ex ratione, fine, & materia legis, 3 ex iudicio prudentum 4 ex communi vsu. Ita *Sanch.* 1. *moral. c.* 19. *Laym. lib.* 1. *t.* 4. *c.* 19. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui

I. Qui non poteſt legere omnes Horas, debet dicere eas, quas poteſt: quia diuiduæ ſunt. *Layman l cit. Bonac.*

II Qui in Quadrageſima non poteſt ieiunare, debet abſtinere à carnibus, ſi poteſt; aut qui non poteſt omnibus diebus, tenetur ijs, quibus poteſt Ita *Laym. l. c. & Bon.*

III. Qui poteſt notabilem partem ſacri (v. g. vſque poſt conſecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodè poteſt cũ alio (& ſolet) tenetur; alioquin non. *Ibidem. vide infra de Horis.*

IV. Si quis carens Breuiario, pauca ex Horis ſciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibidem.*

V Qui obligatur viſitare limina Apoſtolorum Romæ, & ſcit ſe eò peruenire non poſſe, nõ tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti ſaluatur. *Ibid. & Suar. Az. Bon. d. 1. q. 8. par. 1.*

DVb IV. *An excuſet diſpenſatio?* Reſp. In iure humano diſpenſatio legiſlatoris, vel parem poteſtatem habentis, facta ex iuſta cauſa, excuſat à tranſgreſſione præcepti. Eſt communis: *Sanch. Azor. 1 p. l. 5. c. 15 Salasd. 20.*

Ratio eſt, quia cum ſit author ſuæ legis, poteſt quemuis excipere. Dixi 1. *ex iuſta cauſa*: quia ſi temerè, & ſine cauſa diſpenſet, tenet quidem diſpenſatio, peccat tamen tàm dans, quàm petens diſpenſationem, contra ius naturale, dictans partem debere conformari ſuo toti, niſi iuſta cauſa excuſet. *Sanchez. l. 8. d. 18. Suar. Filliuc. n.* 438. & quidem, vt vult. *Suar.* moraliter; venialiter, vt *Pontius* apud *Dian.* quem vide *p* 8. *t.* 3. *R.* 8. 9. & 10. Si dubitet, an cauſa ſit iuſta, poſſe diſpenſare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit peccare. Etſi autem cauſa ſit iuſta, non tamen tenetur diſpenſare, niſi cum, vel ius præcipit ex ea cauſa diſpenſari, vel neceſſarium eſt ad commune bonum, vel ſpirituale pœnitentis, vel ad auertendum graue damnum, aut publicum ſcandalum, & ſine diſpendio fieri poteſt: *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 27. & 28 contra *Suar. Sanch. &c.* Dixi 2. *legiſlator*: quia diſpenſatio inferioris in lege ſuperioris, ſine iuſta cauſa. inualida eſt, ac proinde non excuſat à trangreſſione præcepti. Ratio, quia qui nomine alterius ſine cauſa diſpenſat, diſſipat. *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. lib. 8. de matr. d.* 17: Validè autem, & licitè inferior poteſtate ordinaria diſpenſat ex iuſta cauſa in lege ſuperioris, 1. Circa leuia, hoc eſt, quæ ſub mortali non obligant, etſi facilis ſit ad ſuperiorem recurſus. 2 Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g in ieiunijs, celebrandis feſtis, &c. 3. Circa ea, quæ ita ſunt propria vni communitati, vt non conueniant alijs. 4 Quando re

do recursus ad superiorem difficilis est, siue quando est necessitas, & periculum in mora. *Dia. p* 8. *t* 3. *R.* 12. *ex Gran. Salas, Gordon, & Palao*, qui addit. Si consuetudo præscripserit, vt inferior dispenset. *v Dian. l. c R* 95. 6. Quando est dubium negatiuum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundum *Palaum*, non opus est dispensatione, cùm præsumptio sit pro libertate. *Barbos. Dian. p.* 3. *t.* 6. *R.* 28. *p.* 4. *t.* 3. *R* 46. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 72. *&* 95. Vnde resolues.

I. Pontifex sine iusta causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch d.* 17 *n* 3. *Suar. Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramento, sine iusta causa, etiam à Papa facta, est inualida; vt *Sanch. Suar. ll. cc.*

III. Valida est, si Superior per errorem, iustam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur, (& temerè dispenset) reipsa tamen sit *Sanch. l. c. Sa Salas. n.* 81. Similiter si dispenset, causâ, quæ reuera legitima est non præcognita, probabiliter tamen valere docet *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 19. 21 *&c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eo quod præsumatur in fauorem actus ne pereat, probabile putat *Sanch &c.* cum *Dian. p* 3. *t.* 6 *R.* 9. *p.* 4 *t.* 3. *R.* 45. 64. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 62. contra *Molin. &c.*

V. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directè, & immediatè. *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 16. contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum, (modò causa sit iusta) Item data sine vllis verbis, sola mente. *Turrian. Dian. p.* 8. *tr* 3. *R* 17. 76. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 118.

VII. Qui impetrauit dispensationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, eum validè contrahere matrimonium, licit *Pontius de matr. l.* 8. *c.* 16. *ex C. Cum inter.* sed contrarium tenet *Palaus tom* 1. *t.* 3. *d.* 6. *p.* 16. §. 5. *ex Cap. Sup. literis v. Dian. p* 8. *t.* 3. *R* 69.

VIII. Subditus bona fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest, dispensatione impetrata, esse securus. *v. Laym. l.* 1. *t.* 4. *cap.* 22.

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegata falsa causa *Nauar. Sanch* 18. *de matr. n.* 8. *Filliuc. t.* 10. *n.* 314. *Salas disp.* 20. *s.* 6. *n.* 58. qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

X. Dis-

X. Dispensatio potest impetrari non tantum pro ignorante, sed etiam inuito, quando necessitas exigit: *Sanch. Beia.* contra *Suar. v. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis coniunctis, vel consaguineis intra quartum gradum, vel saltem à Confessario. *Marcus. Leo in praxi p.* 1. *f.* 34.

Quares An cessante causa dispensationis, cesset ipsa?

Resp. Pro hoc seruient sequentes Regulæ.

1. Si tantum impulsiua, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motiuæ, seu principalis, manet dispensatio. *v Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 62.

3. Si commissa facultate dispensandi priusquam dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispensatione redacta ad actum irreuocabilem, cesset tota causa, non ideo cessat, vel vim amittit: v. g, dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem fœminæ; licet contracto matrimonio diuitias obtineat, non est irritum. Idem est, si beneficium per dispensationem obtineris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. Si facta dispensatione cesset omnino causa finalis, & actus possit facilè reuocari: v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant an reuiuiscat votum? vel in præcepto recitandi horas, ieiunandi, &c. propter infirmitatem, & postea conualescit, an teneatur recitare, ieiunare? &c. Affirmat *Sanch. Amicus. Portel. Bon.* Leon. *&c.* quia aliàs non esset iusta. Negatiuam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet *Dian. p.* 8. *c.* 3 *R.* 24 *ex Sal. Gran. &c.* si quidem dispensatio fuerit absoluta, quia obligatio legis semel extincta non reuiuiscit, & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest. *v. Suar. de leg. c.*22. *Laym. Præpos. &c.* qui rectè id concedunt, quando non est de re diuidua, & successiua; aliàs negant. Vnde supposita probabilitate sententiæ negatiuæ: *Gran. Diana, &c* sequentes Casus (in quibus tamen alij melius contrarium sentiunt) resoluunt.

I. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carnium, potest vesci, licet omnino conualescat.

II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam conualuit, non tenetur. *Dian p* 6. *t.* 5. *R* 45.

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum

fuit

fuit in onere recitandi horas, etsi conualuerit, nõ tenetur legere.

APPENDIX.

De dispensationibus Sacræ Pœnitentiariæ.

QVia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui, quędam circa huius rei praxim pœnitentibus, & Confessarijs vtilia hic subnectere.

Et quidem tria potissimum circa hanc rem requiri possunt. 1. Circa materiam, & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. 2. Circa formalem literarum pœnitentiariæ, quibus dispensatio Confessario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. 3. Circa ipsam exequutionem dispensationis, quæ nimirum in ea obseruanda sint. De quibus ex *Bonac. Diana p. 4. t. 4. R. 71. & p. 8 t. 1. R. 103. &c. vsque ad R. 111. & Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

Resp. I. In triplici materia (pro cuius diuersitate diuersa quoque est forma) dispensationes, siue gratiæ istæ concedi solent.

Prima, est in Votis: v. g. vt votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, similiue ex causa, liceat differre: vt quis à voto simplici castitatis, vel etiam religionis (postquam matrimonium contraxit) absoluatur ad manendum in matrimonio, debitumque licitè petendum: vt à voto religionis (ob debilitatem virium, per quas eius onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absoluatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda, in impedimentis occultis matrimonij; siue ea sint impedientia tantum, siue etiam dirimentia; siue matrimonium cum ijs publicè contractum sit, siue contrahendum, dummodo de eo priuatim fuerit actum, & conclusum, præsertim bona fide; siue etiam quando contracto superueniunt: Circa quæ *Notandum*; 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt: vel licet vni, alteriue innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta; 2. Etsi aliqua impedimenta, v. g. cognationis spiritualis, natura sua sint publica, cum contrahantur in facie Ecclesiæ; fieri tamen potest per accidens, vt sint occulta, v. g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta; 2. ob distantiam loci à loco contractæ cognationis; 3. per mortem eorum,

qui

qui fuerunt conscij; 4 per ignorantiam huius contractionis.

Tertia, in varijs censuris, vt, excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis ad absoluendum ab ijs, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonãdam obligationem restitutionis ob horas neglectas; ad commutandum onus recitationis horarum; eligendum Confessorem, etiam pro reseruatis; transeundum ad aliã religionem, siue ordinem (pro vtroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. II In formulis frequentioribus ipsius Breuis Apostolici, verba quę substantialia continẽt, & difficultatẽ habent, sunt hęc.

1. *Si est ita, quatenus si ita est*. Quorum sensus est; si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum literarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quoad essentialia facti, v. g affinitatem esse contractam; incestum commissum, & actum, siue tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ita vt in id vtrique consenserint) & periculum releuationis, ac scandalum imminere. Secundario autem requiritur quoad accidentaria, v.g. bona fide actum esse; & similia, quæ tantum sunt impulsiua, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes; vnde etsi in ijs, vel alijs parui momenti sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. Vide *M. Leon. p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.*

2. *Periculum immineat reuelationis.* Ad hoc enim, vt subsistat dispensatio, requiri, vt sit periculum ne reueletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur) si non subsequatur matrimonium, docet *M. Leo p. 2. f. 230.* Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantum probabilem, & moralem credulitatem futurum, vt si resiliatur à matrimonio contrahendo, & huius causę assignari nõ possint, ex vehemẽti suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. Vide *l.c.f. 233.*

3. *Et scandalorum* Quo nomine intelligitur grauis infamia, ex quia deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo. f. 230 & 317.*

4. *Vt dicta mulier de nullitate prioris consensus certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis, vt nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, coniux ignorans illud impedimentum, fiat certa de nullitate prioris sui consensus, & nouum, validumque liberè præstet (ita tamen, vt in cognitionem occulti impedimenti non veniat) *Leo p. 251. Dian. p. 8. t. 3. R. 110.* Sufficiat autem, vt istum

vt istum consensum præstent inter se secreto, nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia, v.g. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare. *Leo p.* 552.

5. *Postquam dicto Sacerdoti si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absoluendi ab excommunicatione, v.g. ob percussionem Clerici: & important conditionem prius satisfaciendi parti lesæ, quam possit absolui, hoc est, compensandi iniuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis, neque ab eius obligatione liberatur percussor per hoc, quod percussus iniuriam emiserit. Vide *Leon. p.* 382. 384. Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si iurans promittat se facturum, cùm primum poterit.

Resp. III. Circa praxim, siue executionem huius dispensationis, hæc facienda.

1. Litteræ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petijt, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, qualis inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundum commissionem dispenset. Licet verò quocunque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. *Salas*, *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 103

2. In Confessore hoc requiritur. Primò, vt sit approbatus ab Ordinatio territorij, in quo dispensaturus est. Secundo, vt sit Magister, siue Doctor in Theologia, vel Iure Canonico, promotus in Accademia; vel Religiosus habens priuilegium, quale concessit Gregorius XIII. Anno 1582. Confessarijs Societatis Iesu, quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id designarit. Tertio, vt specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest. *Leon. f.* 22. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 104. Contrarium tamen docet *Sanch.* & *Perez de matr. d.* 47. *s.* 5. *n.* 7.

3. Confessor ad id electus, primo debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediatè post. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 7. *Leon. p.* 1. *f.* 54. & 28. Secundò: Debet causæ cognitionem, quando ea in *Breui* exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; nisi habeat ante perspectam: quia non est merus Executor, sed Iudex, cui delegatur potestas dispen-

ſpenſandi. 3. In ea debet credere illi, etiam ſine teſtibus, & iuramento, niſi aliunde ſciat eſſe falſam: tunc enim diſpenſare non debet: *Leo, Dian. p. 8 t. 3* R. 108. 4. Opera in ipſo Breui præſcripta, etſi poſſit moderari, non tamen condonare: 5. Etſi non præſcribantur certa verba ad diſpenſandum, debet tamen ſeruare formam à Rituali Romano probatam; & poſt verba iſta: *Abſoluo te à peccatis tuis*, addere: *Et eadem authoritate declaro, te in dicto matrimonio manere, & debitum coniugale reddere poſſe, & debere: nec non diſpenſo tecum, vt idem debitum etiam exigere licite valeas, In nomine Patris, &c.* Si verò ſit abſoluendus ab excomunicatione. Vide *formulam infra l. 7. c. 1 d. 6.* 6. Abſoluta diſpenſatione debet lacerare litteras, præcipuè ſigillum, ita vt ad probandum ſeruire non poſſint: aliàs incurrit excommunicationem maiorem. *Leo f. 229* Laceratio tamen iſta non eſt de ſubſtantia: quia tantum intenditur, vt non ſuffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet atteſtationem diſpenſationis factæ, neque ipſum Breue, ſeu diploma reddere, cùm pro ſolo foro conſcientiæ debeat ſeruire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem via compenſationis pro diſpenſatione, etiam pro foro externo facta; ideo enim inſcribitur, *gratis vbique:* aliàs incurrit ipſo facto excõmunicationem maiorem. *Gauant. Dian. l. c. ex declar. Cardin.* Ex dictis reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Confeſſor per hãc diſpenſationem eligi non poteſt, qui tantum eſt Doctor ordinis, vel Profeſſor, vel licentiatus Theologiæ: quod enim hìc in fauorabilibus veniat nomine Doctoris, tantum intelligitur de ijs, qui ratione exercitij, non qui ratione dignitatis committuntur. *Leo p. 1. f. 21. Dian. p. 4. t. 4. R. 41.*

II. Ex priuilegio Societati Ieſu conceſſo, alij etiam Mendicantes eligi poſſunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam iſti, ſpecialem ad hoc habere facultatem a ſuis Superioribus: alias diſpenſatio erit nulla. *Ita Auth. cit.* Et patet ex dictis.

III. Confeſſor debet ita examinare pœnitẽtem, vt cognoſcat, & quidem diſtinctè, merita cauſæ, poſſitque inter ea diſcernere: ideo enim inſcribitur, *Viro diſcreto:* Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur ſimpliciter, ſed ſub conditione; ideoque ſolet addi clauſula, *Quatenus ſi ita eſt:* vel, *ſi ita eſſe repereris. vide Aut. cit.*

IV. Is qui diſpenſationem petit, debet Executori ad id electo confiteri; nec ſufficit, ante ei confeſſum fuiſſe. Patet ex dictis. *Leo, f. 28. Dian. p. 4. R. 71. Regin. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez. Palaum*

ctum: quorum sententiam non amplius esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezon. Dia. loco c. & p. 8. t. 3. R. 105.*

V. Commissio huius dispensationis non expirat morte Pœnitentiarij concedentis re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in fauorem oratoris, cui ius quæsitum est; & executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis: tum ob rationem allatam: tum quia officium maioris Pænitentiarij non expirat morte Pontificis. *Dian. p. 8. t. 3. R. 89. Suar. Sanch. Garc. &c.* contra *Nauarr. Bonac. &c.*

LIBER SECVNDVS

DE PRÆCEPTIS VIRTVTVM Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Præceptis Fidei.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint? Cap. I.

X ijs quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt, necessitate medij, seu finis; sine quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis vltimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter ommissis, finis potest obtineri: *Sanch. 2. moral. c. 2. Azor. Valent.*

Respondeo I. Necessitate medij, necessaria sunt hæc duo: 1. Explicitè credere. Deum esse, & remuneratorem bonorum esse: Iuxta illud Apostoli *ad Habr.* 11. *Credere oportet. Trid. sess. 6. c.* 8. 2. Post sufficientem Euangelij promulgationem, credere explicitè, vt vult. *Mol.* aut saltem implicitè, vt probabiliter quidam docent cum *Con. & Lay.* Christum, & Sanctissimam Trinitatem: *vid. Escob. ex 2. c. 6. nu.* 20. vbi ex *Vasq. l. 2. d. 126. cap.* 3. docet, culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, siue negligentiam ea discendi, esse graue peccatum distinctum ab eo, cuius est causa: vide *Dian. p. 3. t. 5. R. 47. & 48.*

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo

in quo alterum implicitè est; v.g. si credas, quod credit Ecclesia: vide *Schol. & Laym. lib. 2. t. 1. cap 8.*

Respondeo II. Necessitate præcepti quiuis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire crasso saltem modo, & quoad substantiam, tenetur hæc: 1. Symbolum: 2. Orationem Dominicam: 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ: 4. Sacramenta maximè necessaria; vt Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam: reliqua autem tunc, quando vult suscipere: *Suar. Sanch. Filliuc. n. 39.* Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut inuincibilis ignorantia, excuset: *Vnde resoluuntur.*

I. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter; aut eo ordine, aut ijs verbis, quibus proponuntur, sed quoad orationem Dominicam, scire, omnia bona petenda esse à Deo, quæ est eius summa; quoad Symbolum verò, præcepta, & Sacramenta, sufficit, si quis rogatus de singulis, rectè respondeat: *Bonac. Laym. loco cit. cap. 9. Sanch. l. 2. cap. 3.*

II. Quamuis sit præceptum Ecclesiæ dicendi memoriter Symbolum, & orationem Dominicam, & salutationem Angelicam; velitque *Barbos. p. 3. c. 27.* non esse absoluendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat; consuetudo tamen, vt notat *Nauarr. & Lopez.* exposuit, obligationem non esse vltra veniale; vti nec est vltra veniale, nescire facere crucem, vt docet *Sanch.* contra *Sylu.* qui docet esse mortale.

III. Moraliter nihilominus necessarium est, vt rudiores memoria teneant Symbolum sua lingua: quia alioqui non possunt habere sufficientem cognitionem articulorum.

IV. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicitè, credendo quicquid credit Ecclesia.

V. Excusantur ij, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi; aut qui nimis sunt rudes, ita vt non possint ea comprehendere, aut retinere; quod sæpè contingere, docet *Azor. & Bec.* contra alios.

VI. Si Confessarius probabiliter iudicet pænitentem ignorare ex doctrina Christiana, ea quæ scire tenetur (quod de literatis, vel benè educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet *Sanch. 2. mor. c. 3.*) debet eum interrogare de negligentia in ijs addiscendis, cum per eam plurimi grauiter peccent: *Ledes. Azor. d. l. 8. c. 8. Trullench. l. 1. c. 1. d. 4.*

VII. Possunt absolui (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ

 sub

sub mortali scienda esse dixi. Ratio, quia licet peccarint omittendo discere; possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi: *Sanch.* Quod si tamen ignorent ea, quæ necessitate medij scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem: *Bon. d.* 3. *q.* 2. *p.* 2. *Sanch. l.* 22. *c.* 1. *n.* 21.

VIII. Parochus suas oues (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se, vel alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire tenentur *Sanch.* 2. *mor. c.* 3. *Gill. Palaus Trull. l.* 2. *c.* 1. *Kon. &c.*

Quando obliget præceptum fidei. CAP. II.

RESP I. Preceptum fidei internum obligat. 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis vsum perfectè consecuti misteria fidei audiunt, apprehenduntque quod illa credere sit res necessaria ad salutem: peccantque mortaliter omittendo. *Sanch. Bon. tom.* 2. *d.* 3. *p* 3. addens, plurimos eorũ excusari inaduertentia, aut inuincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam *Sanch. l.* 2. *mor. c.* 1. *Kon. d.* 14. *de fide*, *Fill. num.* 25. 3 Quando vrget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non conuenire scrupulosis rectè, monet *Sanch.* quia hi auertendo mentem ad alia obiecta, facilius superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. 4. Quando tentatio vrgens contra alias virtutes, aliter superari nequit. 5. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis; v. g. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem supponat: *Bon. q.* 2. *p.* 2. His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. in hora mortis, & 7. Semel quotannis: vide *Dian. p.* 5. *t.* 13. *R.* 19. Ex ijs resoluuntur hi Casus.

I. Hæreticus quandiu suam sectam iudicat esse credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere: quia fides non dum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter: *Sanch.* 2. *mor. c.* 1. *Laym. l.* 2. *t.* 1. *c.* 10. & 12.

II. Quando ijs, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est à puero, nos abijcere, & persequi Verbum Dei, esse idololatras pestilentes, deceptores, ideoque tanquam pestes fugiendos; non possunt, stante hac persuasione, salua conscientia nos audire, & laborant ignorantia inuincibili, cum non dubitent se esse in bona via: *Laym. cap.* 10. *Sanch. lib.* 2. *cap.* 1.

III. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur vlterius inquirere à Deo petere lumen,(quod si negligant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei.) Quod si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti: *Ibidem vid. Ferdin. de Castro Palao tit. 4. d. 1. p. 12. d. 2. p. 2.*

Resp. II. Præceptum exterius fidem confitendi, iure naturali obligat, duplici casu, scilicet, cum vel honor Deo debitus, vel vtilitas proximo impendenda, priuatiuè, vel contrariè subtraheretur: Dixi, *priuatiue*; vt si ideo cessaret magnus honor in Deũ, vel vtilitas in proximum redundans. Dixi 2. *contrarie*: vt si alioqui Deus afficeretur iniuria, vel proximus graui malo: v. g. si inde penderet aliorum conuersio, aut peruersio, contemptus religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit: quia finis præcepti est Charitas: *S. Thom. 2. 2. q. 2. artic. 2. Suar. Reg. Fill. t. 22. c. 3. q. 1.* Vnde resoluitur hic Casus.

Si hæretici conculcent imagines, alijsue iniurijs fidem afficiant, tenetur eam sua confessione tueri Catholicus, siquidem inde prudenter speret profectum.

Resp. III. Ad professionẽ fidei externam, iure Ecclesiastico; tenentur sub mortali, secundum *Tridentinum* cum iuramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, vt docet *Fill. tom. 2. tr. 22. cap. 3.* sequentes personæ.

I. Prouisi de beneficio curato; idque intra duos menses à die possessionis coram Episcopo, aut eius Vicario generali, vel officiali, *Sess. 24. cap. 2. de reform.*

II. Prouisi de canonicatu, vel dignitate, in Cathedrali Ecclesia, idque non tantum coram Episcopo, vel eius Vicario, sed etiam in Capitulo. *Ibidem*, addita pœna (ad quam non videntur teneri ante sententiam) vt alioqui fructus non faciat suos: vide *Sanch. l. 2. c. 5. Barbosa. de potest. Episcopi 3. p. ar. 61. n. 19.*

III. Primates, Archiepiscopi, Episcopi in prima Synodo prouinciali, cui intererunt *Trident. sess. 25.*

IV. Extendit Pius Quartus hanc legem ad omnes Prælatos religionum, etiam militarium. Pius V. autem apud *Rodriq t. 2. quæst. regul. q. 72* ad omnes promouendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, addita excommunicatione latæ sententiæ, & priuatione omnium beneficiorũ, in eum, qui alios

promouet ad talem gradum, sine præuia professione: vide *Fill. t. 22. c 3. q. 11. Barbosa in remiss. 24. n. 12* Verum vbi hoc decretum non est receptum vsu, non obligare monet *Sanch. c 3. num.* 4. Vnde resoluitur.

I. Non tenentur ad dictam professionem prouisi de Canonicatibus, in Ecclesijs tantum Collegiatis, vel de beneficijs tantum simplicibus.

II Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem, vt docet *Azor Nauarr. & Sanch.* probabilius tamen est, & teneri personaliter, vt docet *Filliucc.* Ratio est, tum quia aliàs non videtur fieri satis iuramento, quod personaliter faciendum esse, docet *Glossa* apud *Fill.* tum quia ita decidit *Rota* apud *Garz. l. 3. de benef. cap. 3.*

An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri. CAP. III.

RESP. Nullo casu licet, siue voce, siue alio signo fiat, dicente Christo, *qui me negauerit coram hominibus, &c.* Interim verò etsi licitum non est mentiri, seu simulare, quod non est; licet tamen dissimulare, quod est; siue tegere veritatem verbis, alijsue signis ambiguis, & indifferentibus, ob iustam causam, & cum non est necessitas fatendi. *Est comm. S. Th. Con. d. 15. dub. 2. n. 9. Laym. l. 2. t. 1. cap. 11.* Vnde resoluitur

I. Rogatus de fide in odium religionis, siue publica authoritate, siue priuata, nullo modo potest, vtendo restrinctione mentali, aut verbis ambiguis, ita respondere, vt præsentibus videatur fidem negasse; multò minus dicere, se esse hæreticum, vel Caluinistam, vel non Catholicum: *Azor, Filliucc. cap. 3. n. 67.*

II. Qui rogatus, seu priuata, seu publica authoritate, vel tacet, vel respondet obscurè, vel ait se nolle respondere, se iure non rogari, non teneri se, nec velle alijs dicere, quid ipse credat, ac simili modo tergiuersatur, non videtur negare fidem, sed nolle prodere. Vnde si sic potest molesta inquisitione liberari, licet; vt habet *Con. l. c.* Generatim enim verum non est, quod interrogatus auctoritate publica, teneatur positiuè fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negasse: *Con. d. 15. dub. 2. Nauarr. Azor. Sanch. Bec. c. 9. q. 4.*

III. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit; quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cum eius opera oues indigent: vti contra,

tra, si eis consultius est, vt ad tempus se subducat, & in bonum eorum reseruet, tenetur fugere: *Regin. lib. 17. num. 26. Bec. cap. 9 Fill. n. 75. &c.*

IV. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret: v. g. si alijs rogatis, an fidem negare vellent, ijsque respondentibus, quod non, tu taceres: *Ibid.* vide *Bon. l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11. Tol. l. 4.*

V. Si Princeps generali lege iubeat, vt fideles se prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cum nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, vt hoc ipso, quod se non prodant, videantur fidem negasse: v. g. si quidam antea noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse; *Sanch. n. 19. Bec. Reg. Fill. n. 88. &c.*

VI. Cum non rogaris de fide, non solum licet, sed sæpè melius est ad Dei honorem, & vtilitatem proximi, tegere fidem, quàm fateri: vt si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex confessione plus mali sequeretur: v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis, si torquereris. Vnde temerariũ plerumq; est offerre se vltrà: *S. Th. Sanch. Lay. c. 11. n. 2.*

VII. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est, & sæpè magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam seruare, ac fidem tegere modis licitis,

VIII. Talis modus non est, vti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium vsum non haberent, quàm quod essent signa professiua falsæ religionis, seu cultus: vti essent vestes, quarum vsus est in sacrificijs, item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo: item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch. l. 2. c. 4. Filliucc. num. 8. & 9. & comm.*

IX. Licitus autem modus est, quando subest causa, (vt v. g. ad euitandum graue periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hostes) vti vestibus, & signis infidelium, quæ alium aliquem vsum habent, quàm profitendæ religionis; quales sunt vestes talis nationis (non religionis) quibus vterentur, etsi conuerterentur; sunt vestes, & signa nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum religiosorum, dummodò non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantum indicium nitidioris cultus; vt saga prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter suos, vt togæ Bonciorum in Iaponia. Idem dicendum est de signis, quibus Iudæi vtuntur, v. g. flauo annulo in pallio, Francofurti, &c. quia hæc sunt signa merè politica, & distinctiua vnius generis hominum ab alio, & non pro-

priè professiua fidei. Quæ sententia probabilis est: vide *Sanch.* *2. mor. cap. 4. Bec. 2. 2. cap. 9. q. 5. d. 6. Laym. lib. 2. t. 1. c. 11. Kom.* Contra *Cai. Nauarr. Toletum*.

X. Licitus item modus est, cum Catholicus transit per loca hæretica, & periculum graue ei imminet vitæ, v. g. vel bonorum (non tamen, si decisio tantum, vel vexatio, vt habet *Bec. c. 9.*) ad dissimulandum fidem vesci carnibus die prohibito: quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo. Neque hìc est fidem negare, cum esus carnium non sit institutus ad professionem religionis; & Catholici etiam mali, & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantijs fieret signum professiuum fidei, vt si v. g. in odium fidei conuiuæ statuerent, vt qui est hostis fidei Pōtificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem, qui ederet sine protestatione: secus si protestaretur: *Sanch. Azor, Bec. & com. l. c.*

XI. In Germania, audire conciones hæreticorum, deducere funus; assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiua fidei, vel communis cum hæreticorum sacris: *Filliuc. Azor, Sanch. ll. cc.* Vnde seclusis alijs, v. g. scandalo, periculo, prohibitione, &c. si ex iuxta causa fiant, licent. Imò patrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum; seclusis alijs; quia non est aliud, quam obligare se ad eum erudiendum in fide catholica.

XII. Infidelium, & hæreticorum sacris non licet ita interesse, vt eis communicare censearis; alioquin licet v. g. vt quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri: de quo vide *Bec. Fill. Sanch. l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

XIII. Si princeps hęreticus mādet sub grauissima pœna omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat se hac re aliud nihil exigere, quàm obedientiam ciuilem, nec velle cogere, vt à fide discedant: cum tamen re ipsa contrarium velle videatur, (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex seipsa sit, Catholicos paulatim peruertere, & insuper conciliare authoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei) non licet obedire. Atq; ita bis scripsit Anglis Pius V. apud *Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. & Azo. ll. cc.*

XIV. Catholici viuentes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant matrimonium coram ministro hæretico, peccant contra fidem, etiamsi contraxerint ante, vel contracturi sint postea coram Sacerdote catholico; *Kon. d. 15. d. 3. Plat. t. 4. d. 1. p. 17.*

d. 1. *p.* 17. *n.* 12. 13. 14. testaturque, contrahentes cœremonia illa, se illum agnoscere veræ fidei Ministrum, quæ sunt intrinsecè mala. *Mald.* 2. 2. *q.* 2. *a.* 3. quia authoritas Ministri, & consequenter doctrinæ eius augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Minister isto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magistratu ciuili, vel potius testantur se contraxisse; modò priùs, vel posterius ritu catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, vt coniuges habeantur, & proles non censeantur illegitimæ.

De infidelitate, & vitijs Fidei oppositis. CAP. IV.

Dub. I. Quid, & quotuplex sit infidelitas?

RESP I Infidelitas generatim est triplex. *Prima* dicitur Negatiua, eorum scilicet, qui nihil vnquam de fide audiuerunt. Quæ non tam est peccatum, quàm pœna peccati; quia si fecissent, quod in ipsis erat, Deus fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur Contraria, eorum scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter: vt hæretici. *Tertia* dicitur Priuatiua, quod priuatiuè opponatur fidei; & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei: S. *Thom Sanch. Vasq. Laym. c.* 12.

Resp II. Infidelitas Contraria ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex; scilicet Paganismus, qui fidei nondum susceptæ; Iudaismus qui fidei susceptæ in typo; & Hæresis, quæ fidei susceptæ in veritate repugnant. Apostasi à fide reuocatur ad hæresim, à qua tantum differt, quod hæresis sit error fidei ex parte tantum contrarius; apostasia vero ex voto. *S. Tom. Laym. loco cit.*

Dub. II. De Iudaismo. Quæritur hìc tantum, quæ communicatio cum Iudæis sit interdicta Christianis?

Resp. I. His casibus, qui colliguntur ex *c. Nullus*, *c. Omne*, *c. Iudæi* 1 Non licet cohabitare. 2 Nec conuiuijs interesse: 3 Nec vti communi balneo: 4 Nec medicos adhibere: 5. Nec medicinas ab ijs datas recipere: emere tamen licebit præscriptas: 6. Nec Iudæorum filios enutrire in ipsorum domibus: 7. Iis non famulari: 8. Nec seruituti subijci: 9 Prohibentur publicis officijs inter Christianos fungi 10. Vetitū est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor*, prohibitum esse, accedere ad eorū nuptias,

festa, Synagogas, cum eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum vt conseruetur dignitas Christianæ religionis; tum vt caueatur familiaritas cum Iudæis, & periculum persuasionis. Vide *Layd. 2. t. 1. c. 12. & 17. Sanch. l. 2. c. 31. Filliucc. tract. 22. c. 5. n. 128.*

Resp. II. In decem dictis casibus communicare cum Iudæis ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis (*c. Constituit, 17. q. 2.*) quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi, *ex genere suo*; quia probabile est, vel ob materiæ paruitatem, vel ob necessitatem, aliamue causam rationabilem; (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Iudæis) sæpè excusari à mortali; aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter vide *Aut. supra citt. & Bonac. l. c. item Laym. l. 2. t. 1. c. 17.*

Dub. III. Quid sit hæresis.

Resp. Hæresis est error intellectus liber, & pertinax contra fidem, in eo, qui fidem suscepit. Ita communiter *Suar. Bec. c. 14. q. 2.* Vnde patet, ad hæresim, vti & apostasiam, duo requiri: 1. Iudicium erroneum, quod est eius quasi materiale: 2. Pertinaciā, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare, non est hic acriter, & mordicus suum errorem tenere, aut tueri: sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum; siue quando scit, contrarium teneri à reliqua vniuersali Christi in terris Ecclesia, cui suum iudiciū præferat; siue id fiat ex vana gloria, siue libidine cōtradicēdi, aliaue causa. Ita *Sanch. Vasq. Laym. l. 2. t. 1. c. 13. & alij comm.* Ratio, quia tunc putat, iudicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentū credendi, quæ est vera pertinacia: quam cum *Coninch.* facilius sic explicāt alij, eam tunc esse, cum etsi obiectum fidei credibiliter proponatur, ita vt prudenter de eo non possit dubitari; contrarium tamen iudicet, à quo nolit auelli vllo casu, vel saltem, nisi euidenter conuinctus. Vide *Coninch. d. 18.* Vnde resolues.

I. Non est hæreticus, qui exterius tantum fidem negat, aut adorat idolum. Ratio, quia nō errat. Neque talis incurrit in foro cōscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundum externa procedatur. *Filliuc. t. 22. c. 6. q. 4.*

II. Est hæreticus, qui affirmatiuè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, iudicat esse dubium. Dixi, *affirmatiuè*: quia negatiuè tantum dubius, hoc est, suspendens iudicium, per se, & simpliciter non est hæreticus, quia non habet iudicium: ergo nec

erro-

erroneum: modò tamen non ideo suspendat, quod virtualiter iudicet, non liquere de certitudine obiecti: *Sa, Azor. l. 8. cap. 9. q. 5. Tol.* contra *Sanch & Malderum*.

III. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est iudicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit, cõtrarium tenere veram Christi Ecclesiam: esto ex ignorantia etiam culpabili, & crassa sententiam suam mordicus tueatur: *Laym. l. c. n. 2.*

IV. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, vt à suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei, dummodo pertinaciam actualem nunquam habuerit: *Ibid. & Con. l. c.*

V. Rustici, alijque homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolui à suis Parochis. Ratio, quia non sunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter: *Laym. l. c.*

VI. Cum hæresis, & quæuis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui eius periculo se exponunt, siue conuersando, siue conciones audiendo, siue libros legendo; quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt iure naturæ: si verò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est, iure positiuo Ecclesiæ; vti etiam formalis disputatio laici de fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, vbi catholici hæreticis sunt permixti, abrogauit consuetudo: *Azor, Fill. Beca. Sanch. Bon. d. 3. q. 2. p. 5.*

VII. Matrimonium contrahere cum hæreticis, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania, & Italia mortale; probabile tamen est, ob grauium Doctorum authoritatem, (*Sanch. de matrim. tom. 2. l. 7. d. 72. n. 5. Azor. tom. 1. l. 8. d. 3. t. 3. Regin. tract. 1. l. 32. n. 169. Basilius Pontius de matrim. cap. 6.* vide *Card. de Lugo de Sacramentis in genere d. 8. s. 14. n. 220.*) in Germania licere ex graui causa, saluo tamen iure naturali, & semoto periculo, tùm contrahentis, tum prolium: vnde de ijs initio constitui debet, vt catholicè educentur: vide *Bec. t. 5. c. 19. Dian. p. 3. tr. 4. R. 269.*

VIII. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, eò quod omnes eiusdem speciei sint, docent *Reginald. Dian. tom. 1. tract. de circumst. R. 46.* citans alios; & *Excobar. Ex. 2. cap. 6.*

Alij tamen contrarium tenent, quos sequitur *Card. de Lugo de pæn. d. 16. n. 288. & 291.*

TRA.

TRACTATVS SECVNDVS.

De Præcepto Spei.

PEr Spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum, & diuina, præ omnibus alijs concupiscibilibus nobis concupiscimus, itaut omnia potius parati simus perdere, quam Deum, & diuina. De hac quæritur, quando eius præceptum obliget.

Resp. I. Probabile est præceptum Spei obligare per se, cùm primum homini, vsum rationis assecuto, Deus, & beatitudo, tanquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; itaut notabili tempore non differat: Ita *Bec. c.17. q.7. n.2. Turrian & cæteri comm.* Et ratio est, quia sine actu Spei, nec iustificari, nec in iustitia diuina persistere, nec meritoriè operari possumus: vide *Schol.*

Resp. II. Præceptum Spei per accidens obligat. 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine præuio actu spei exerceri non possunt: Ita *Authores cit. & Fill. tr. 22. c. 8. n. 255.* 2. Quando quis ita tentatur, vt periculum sit consensus, nisi animum spe erigat; vide *Fill. l. c. t. 2. Laym. l. 2 t. 1. c. 2. Bond. d. 3 q. 3.* Vnde sequẽtes Casus resoluuntur.

I. Mortale peccatum est, sperare, siue amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam cœlestia: v. g. si quis ita comparatus sit, vt desideret perpetuo degere in hac vita, & Deo relinquere cælum, si sibi relinquat terram.

II. Mortale item est, desperare de consequendo Deo, aut salute, & venia peccatorum, aut medijs ad illam consequendam necessarijs, v. g. auxilijs gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione paruitatis materiæ non potest esse veniale; cùm sit iniuriosum misericordiæ Dei. *S. Thom. quæst. 20. ar. 3. Laym. l. 2. c 2. n. 3.*

III. Mortale etiam est, præsumere de misericordia Dei, v. g. cùm quis sperat id, quod est impossibile secundũ legem Dei ordinariam, vt si speret remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ; vel etiam si quis statuat perseuerare in peccatis, quamdiu benè valet; & tamen speret se acturum pænitentiam ante mortem; *S. Thom. q. 21. a 1 Laym. l. c.*

Deni-

Denique mortale est, odisse Deum) odio scilicet abominationis, seu auersionis) v. g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictã peccatorum. Vide *Laym. l. c. Bon. d. 3. q. 3.*

TRACTATVS TERTIVS.

De Præceptis Charitatis.

An, quando, & quomodo obliget præceptum Charitatis Dei. Cap. I.

CHaritas Dei, est amor amicitiæ, quo Deo bene volumus, & omnia bona ipsi cupimus ob summam, & infinitam eius diuinæ naturæ perfectionem.

Resp. I. Præceptũ Charitatis Dei præcipit, Deum super omnia amandum. Patet *ex Scriptura* Ratio est, quia finis vltimus plus est diligendus; quàm omnia media, quæ ad eum referuntur; non quidem intensiuè, (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiatiuè, itaut nullam creaturam pluris facias, quàm Deum; velisque potius omnia perdere, quàm Deum offendere, & sic illi malè velle: S. *Thom. 2. 2. q. 27. a 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2. cap. 19.*

Resp II. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare. 1. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionẽ Dei infinitè boni, à quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est, quia cum teneatur Deo ex filiali amore tota vita seruire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. Ita *S. Thom. q. 89. ar. 6. Nauarr. Valentia, & cæteri comm.* (Notat autem *Con. disp. 24 d 3. num. 50.* Non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantum, si differat notabiliter, v. g. vltra annum) contra *Palaum*, qui dicit probabile esse, quod non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escobar, ex Petro Hurt. 2. 2. d. 172. s. 1. §. 14.* quod si positiuè nõ meministi, te omisisse, tenere possis, te satisfecisse: *Trullen.* tamen *l. 1. c. 5. d. 13. n. 9.* monet expedire, vt quis se in confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptũ istud violarit, vel alia præcepta affirmatiua, de quibus non certò constat, quando obligent, vel violentur. 2. Quando est periculũ labendi in odiũ Dei, nisi actũ Charitatis elicias. 3. Quando quis tenetur conteri, v. g. moriturus, aut celebraturus, cui Con-

fessarius

fessarius deest. Ratio, quia contritio includit actum Charitatis. 4. Si quis grauem tentationem præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eò quod tunc securissima via eligenda sit. Vide *Laym. lib. 2. tom. 1. cap. 2. Bon. d. 3. quæst. 4. p. 2. Hurtad. 2. 2. d. 174. s. 6. d. 27.* Ex dictis resolues.

I. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiatiuè, seu æstimatiuè minore, quàm creaturas.

III. Peccat item contra Charitatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se, tanquam finem vltimum omnium rerum, sed tantum propter aliud, v. g. vitam æternam, vel ad euitandum infernum. Quod esse mortale, docet *Sylu. & Nauarr.* quia scilicet Deus non diligeretur appretiatiuè super omnia, si aliud ab illo amaretur, vt finis principalis. Addo, *principalis*, quia vt benè *Tolet. l. 4. c. 6.* Deus propter retributionem vitę ęternę amari potest, sed minus principaliter, vt scilicet vita æterna, vel alia Dei dona, sint tantum causa mouens, vt facilius, expeditius, & frequentius diligatur.

IV. Mortale, & grauissimum omnium est, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, seu maleuolentiæ (amori amicitiæ opposito) v. g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his vide *Laym. loc. cit. Bonac. loc. cit. Sanch. lib. 2. cap. 3. & 5. Reginald. c. 17.*

De Præceptis Charitatis erga proximum. Cap. II.

CHaritas proximi præcipit. 1 Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemosynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet. 1. Odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne iniuria, bellum, aliudue graue damnum, vel malum inferatur. De quo postremò agetur in Decalogo; de reliquis hic.

Dub. I Quis ordo seruandus inter personas, quæ diliguntur.

Resp. I. Ordine Charitatis quisque tenetur post Deum diligere. 1. Scipsum secundum bona spiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique seipsum, & deinde proximum, quoad

bona externa. Ita *Laym. l. 2. t. 3. c. 3. ex S. Th. & communiter.* Vnde resoluuntur hi casus.

I. Peccat contra charitatem sui, qui salutem suam spiritualem, vel corporalem negligit: quod graue est, si fiat sine causa, & cũ graui damno, v.g. mortis, vel grauis morbi. *Trull. l. 1. c. 6 d. 1.*

II. Nullius boni consequẽdi causa licet peccare, etiam venialiter. quia talis vellet sibi malum spirituale. *Laym. ibidem.*

III Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitę periculo, dummodò sit æquè certa spes illum iuuandi, neque grauius inde malum immineat: v. g teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absoluere moriturum, si alius non adsit, qui faciat. *S. Augustin. lib. de mend. S. Thom. q. 26. art. 5. & quæst. 41. Reginald. c. 4.*

Dixi, *in extrema*, v. g. qua certò putetur moriturus in mortali: quia in graui tantum obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, vt Parochus, cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo. *Valent. & Laym. l. c.*

IV Ordinariè non licet vitam suam postponere alienę. Addo, *ordinariè*: quia licet, si sit persona publica, à qua multum pendet: vti etiam pro Republica, pro fide, religione defendenda; imò etiam pro amico, propter Deum dilecto. *Less. l. 2. cap. 9. d. 6. Laym. loco cit.*

Resp II. Quoad proximos inter se seruandus est hic ordo. 1. Qui melior est, magis diligendus est, ea dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reuerentia. Sic v g. plus diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia est magis coniunctus cum præcipuo obiecto charitatis, quod est Deus. Item parentes, magis quàm filij, vel vxor; magisque benefactores, quàm ij, quibus benefacimus. *Layman. l. c. & comm.* 2. Appretiatiuè, & dilectione ea, qua alteri optamus bonum, nondum possessum cum beneficientia, magis diligendi sunt ij, qui nobis sunt coniunctiores, quoad ea bona, quæ sunt debita tali coniunctione, & in quibus hæc fundatur. Vnde resolues.

I. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conseruandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam) Primo omnium, vxori; quia est vna caro cum viro: 2. Filijs. 3. Parentibus, & quidem Patri præ Matre 4. Fratribus Sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus Dixi,

extra extremam necessitatem; quia in hac parentes, eò quod vitam dederint, præferendi sunt, etiam vxori, & liberis. *Laym. ibid. n. 5. & 6.*

II. In rebus pertinentibus ad ciuilem cõmunicationem, præferendi sunt conciues, in bellicis commilitones; in spiritualibus, spirituales filij, patres, fratres. *Bannes* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, alijs omnibus præferendos; quia coniunctio carnalis est fundamentum aliarum coniunctionum. Vide *Lay. hic loco citato.*

Dub. II. De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cum sint proximi: cum *S. Thoma 2. 2. q. 25. a. 1. communiter omnes* Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi.

Resp. I. Quilibet homo saltem priuatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa, & beneficia exhibere ex præcepto; specialia verò ex consilio tantum, nisi aliunde ratio obligationis accedat. Ita communiter cum *Lay. c. 4. ex S. Th. l. cit. q. 25. a. 8. & 9.* Dixi. 1. *communnia*: qualia secũdum *Caiet. V. odium*, sunt, quæ Christiano debentur à quouis Christiano in communi, conciui à conciue, cognato à cognato. Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare iniuriam, quod non licet priuato. Dixi 2. *nisi aliunde accedat ratio obligationis* qualis esset, v. g. 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici; vt *v. Azor t. 2. l. 1. c. 3.* 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio, quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odij declaratio. *Laym. l. c.* Vnde resolues Casus sequentes.

I. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum positiuo, & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum inuisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. *Fill. t. 28. c. 1. per se* quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omittere esset graue: vt etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando præuenire; v. g. subditus Prælatum. *Laym. l. c.*

II. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus, v. g. oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur; nec à communibus eleemosynis, resalutatione, responsione,

expos-

expoſitarum mercium venditione: quia hæc ſunt communia dilectionis ſigna; ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes inuitare, obuios omnes ex vicinia, vel collegio ex conſuetudine ſalutare, ſolo inimico excluſo, eſt ex genere ſuo, & regulariter, mortale. *S. Thom. Nauarr. Laym. ll. cc.* Addo 1. *ex genere ſuo*, quia ſi leuitas materiæ, aut cauſa rationabilis excuſet, v. g. ſi pater, vel ſuperior, filio, vel ſubdito, ob correctionem ea ſubtrahat ad tempus, leue, vel nullum erit: quia habet ius puniẽdi. Addo 2 *regulariter*, quia ſi perſona multò maior inferiorem nõ reſalutet, v.g. nobilis ruſticum, pater filium, non videtur mortale, vt notat *Sa ver. Charitas, Bon. d. 3. q. 4. p. 3. v. Azor. 3. l. 12. c. 13.*

III. Etſi quiuis teneatur inimico veniam legitimè petenti, nõ tantùm interius remittere, ſed etiam externa remiſſionis ſigna oſtendere: negat tamen *Trull l. 1. c. 5. ex Azor. & Fill.* teneri ſtatim poſtquam offenſio eſt illata; eò quod ſit res violenta, & ſupra fragilitatem humanam Non tenetur autem remittere ſatisfactionem pro damno, ſi ab eo ſit lęſus; immo nec eam acceptare, ſi offerat; ſed etiam iuridicè poteſt compenſationem petere, dummodo in vtroque caſu ponatur odium, vt docet *Valent. Nauarr. Laym. l. 2. t. 3. c. 4.*

IV. Quod ſi tamen pœna ſit valdè grauis, v g. capitis, mutilationis, neque læſo ex ea cõmodum proueniat, non videtur ea, deprecante altero, ſine peccato vindictæ poſſe expeti. Similiter, ſi ſatisfaciat quantum poteſt ad id, quod nõ poteſt eum vrgere, videtur contra charitatem, vt docet *Sylu. & Fill. t. 28. c. 11. q. 9.*

Reſp II. Etſi odium inimicitiæ, ſiue perſonæ ſecundum ſe, & bonorum quæ in ſe habet, volendo ſcilicet illi malum vt ſic, ſiue quatenus illi malum eſt, ex genere ſuo ſit mortale; odium tamen abominationis, ſiue qualitatis, quo non hominem, ſed eius malitiam, vel ſaltem perſonam tantum, quatenus malam, vel nobis noxiam, auerſamur, ſæpè licitum eſt vt docet *Con. a. 29. dub. 3. & communiter*. Vnde reſolues ſequentes Caſus.

I. In confeſſione ſatis eſſe, ſi dicas, te graue malum voluiſſe proximo, nec opus eſſe explicare ſpeciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quod omnia comprehendantur ſub vna ratione mali. *Cai. Bon. Turr. Trull. l. 1. c. 6.* docent probabiliter: ſed contrarium probabilius docet. *Suar. Palaus t. 6. d. 4. p. 2.*

II. Licet proximo velle malum aliquod, v.g. temporale, (dummodò non ſit iuſto grauius) quatenus id illi bonum eſt, v.g. morbum, vel aduerſitatem, vt à peccatis emendetur. *Bon. d. 3 q. 4. vlt.*

q. 4. vlt.

ult. §. 1. *ex multis.* Cauendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua, si Psalmum 108 super inimicum tuum legas, peccas mortaliter: Generatim uerò, ob bonum spirituale, proprium, uel alienum, licet mala pœna, inefficaci affectu, alijs uelle; quia cùm in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus. Vide *Less. l. 2. c. 47.* Sic licet v. g. morté optare hæresiarchæ, uel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum: iuxta illud *Galat. 5. Vtinam abscindantur.* Item tristari de eo, quod dignitates conferantur indignis; uel de sanitate eius, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicuius desiderare, ut cesset à peccatis, & uitam in melius mutet. Eadem ex causa *Bonac. Azor. & Palaus t. 7. p. 1. n. 11.* excusant à peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eo quod ob deformitatem, uel inopiam commodè, & honestè nuptui tradere non possit. Etsi uerò sibi ipsi optare mortem *Nauarr. & cæteri* dicant esse mortale: ad euitanda tamen grauia mala, u. g. afflictionem internã, id licere uolunt *Sanch. Sot. Gran. Dian. p. 4. t. 14. R. 92.* Ita & *Trull. l. 1. d. 2. n. 11.* excusat fœminam, quæ sibi, uel alteri mortem optat, ad vitandam grauem infirmitatem, mendicitatem, uitam acerbam, &c. vel alia similia mala à marito, u. g. infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias morté optãtes, *Dian. loc. cit.* mortalis damnat, nisi (ut plerumque fit) excuset defectus aduertentiæ, & deliberationis.

III. Priuatus, qui auersus ab alio fugit illum, si id faciat, ut eum suo colloquio, & solatio priuet, atque ita contristet, & malè illi sit, est odium inimicitiæ, & peccatum: si uerò nihil mali optando, tantum fugias, quia tuæ naturæ est difformis, uel tibi solet esse molestus, est odium auersionis, & peccatum, si sit irrationabile; quale non erit, si sit persona valde aspeta; modò absit contemptus, scandalũ, & uindictæ cupiditas. Vide *Bon. l. cit.*

Dub. III. De præcepto eleemosynæ seu misericordiæ corporalis, Visito, Poto, Cibo, Redimo, Tego, Colligo, Condono. S. Thom. 2. 2. quæst. 32. ar. 2.

Suppono I. Huius præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi agentis. 2. Ex persona possidentis bona, uel necessaria, uel superflua.

Suppono II. Duplicem dari necessitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam gra-

grauis;& diuturni morbi, secundum *Dian.p.5.t.8.R 1.e 2.* Grauis ex qua imminet periculum grauis mali, vt, captiuitatis, infamiæ, grauis iacturæ bonorum, vel status; vnde fiat, vt difficulter se possit sustentare: v. g. si non possit viuere secundum suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus, mendicare. 3. dicitur communis, qua laborant mendici triuiales. *Laym. l. 3. tr. 2. c. 6.*

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ, siue naturæ, vel respectu status, vel decentis conditionis personæ; quomodo sæculares rarò putant se habere superflua, vt docet *Laym. & Nauar. c.24.* Nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, conuiuia, hospitum tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcumque fastum, & pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibus euentibus, hæredibus, necessitate futura, &c. non sunt superflua.

Resp. I. Non tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessarijs; nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. *Est communis*. Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. II. Probabile est, ex superfluis naturæ, & statui, teneri aliquem etiam in graui necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subuenturum: idque, vt *Azor. t.2.l.12. c. 9. Sylu. & Fumus* volunt, sub mortali, contra *Medinam*, qui vult esse tantum consilij. Ratio, quia cum in scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem: Vide *Laym. l. c.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessarijs: *Suar. Laym. ex communi*. Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior: *Vasq. &c.* contra *Suar. Con. &c. v Dia. p. 5 t. 8. R. 5.*

Addo, *ordinariè*: quia si maius damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quam mors pauperis, non teneris: *Azor. l. c.*

Resp. IV. Probabile est, quod proximo in graui necessitate constituto quisque teneatur subuenire, cum modico detrimento proprij status: quia paruo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. *Laym. l.c. ex D.Th. Bon. d. 3. q. 4. p. 6* Ex dictis collige.

I. Homines priuati non tenentur inquirere pauperes: *Vasq.*

&c. si tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch. Dian. p 5. t. 8. R. 39.*

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ seruandæ necessariam, vel ad redimendam à periculo mortis: *Sa, & Con. d. 27. dub. 8. num* 135. Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantùm egeat vsu rei, satis est illam accommodare: v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum reuertatur: *Laym. Bon. l. cc.*

Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua. Ita communiter *D. Thom. Suar Bellar.* contra *Nauar. & Vasq.* qui negant teneri. Ratio est, tum quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tum quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem grauem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali, vt rectè *Medina*: idque si nulla sit iusta causa negandi; aliàs sub nullo: vide *Laym. Bon. l c.* Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Pauperibus triuialibus etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ necessitatis, raró quis tenetur ex præcepto subuenire, etiam de superfluis: tum quia ferè ad mouendos spectatores ista necessitas exaggeratur: tum quia ab alijs iuuandi præsumuntur: *Mald. VVigers, Dian. p. 5. t. 8. R. 17.*

II. Si quis diues, & abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore, & commodiore loco, ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium vsum conuertendi, is non peccat cum habeat iustam causam negandi: si verò talis sine rationabili causa, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, cum dicit *Laym. loco cit.* versari in malo statu.

III. Nulli omnino quantumuis diuiti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facilè neganda est absolutio, tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tum quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur: *Laym. ib.*

IV. Etsi dicta de eleemosyna danda intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum; damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis ciuitatibus, iusta de causa, pauperes peregrinos, *Laym. ibid. Trull. l. 1. c. 5. d. 10.*

V. Religiosis æquè ac alijs pauperibus debentur eleemosynæ; quia

quia eorum paupertas, & necessitas est vera, & iusta; tametsi voluntariè contracta, cum voluntas, & causa fuerit rationabilis, & grata Deo: *Lorca*, *Dia.p.5. cap.8. R.* 18. Aliud est de ijs, qui spontè sua culpabiliter sunt pauperes vt vagabundi. *Ibid. R.*19.

Resp VI. Eleemosyna tantùm facienda est ex bonis proprijs, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema (vel etiam secundum *Less. l.* 2. *c.* 12. in valde graui) necessitate, & aliundè succurri non potest; tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate, licet tantùm cum consensu domini tacito, vel expresso. Vide *S. Thom.* 2. 2. *q.* 32. *a.* 7. *Reginald.* 286. *Fill. Laym. Bonac. l.c. n.* 11. *Less. l.* 2. *c.* 12. Vnde resolues.

I Non licet, dare eleemosynam ex bonis obnoxijs restitutioni, v. g. furto ablatis: licet tamen ex acquisitis per opus illicitum, sed non cum injustitia, v. g. ex lucro meretricum. Ratio quia hæc sunt propria: priora non: *Bon. ibid.*

II. Pueris, filijs familias, seruis, ancillis, vxoribus, non licet dare eleemosynam, nisi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorũ voluntas præsumitur. Partiales verò casus, in quibus vxor dare potest, vide suo loco *præcepto.* 4. *&* 6. *cap.* 1. *dist.* 4. vide *Bon. dist.* 3. *quæst.* 4. *Dian. p.* 5. *t.* 8 R 25. vbi *ex Hurtado* notat, si pater nullas det eleemosynas, posse pro eo dare filium.

III. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis, quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt *Vasq. Azor. Con. Dian. p.* 5. *t.* 8. *R.* 35.

Dub. IV. De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ. Consule, Castiga, Instrue, Remitte, Solare, Fer, Ora. S. Thom. 2. 2. *q.* 32. *ar.* 2.

Correptio fraterna est admonitio, qua quis proximũ conatur reuocare à peccato. De qua certum est, præceptam esse in re tum naturali, quo membra vnius corporis se mutuò iuuare tenentur, tum diuino positiuo: *Matth.* 18. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe ipsum. Bec.* 2. 2. *c.* 21. *Layman. l.* 7. *Fil. Bon. p.* 7. Quæritur autẽ, quæ sit eius materia, quos & quomodo obliget.

Resp I. Omne mortale peccatum proximi, per se sufficiens est materia, vt hoc præceptum obliget sub mortali. *Ita communiter*, Et ratio est; quia cùm vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi, *omne mor-*

tale;quia etsi etiam veniale sit materia correptionis,non tamen graniter obligans;nec nisi facillimè possis.

Dixi 2. *per se*;quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem,putet se nõ ita strictè obligatum,vel minus esse idoneum ad corripiendum,videtur tantùm peccare venialiter:Vide *S. Thom. 2. 2. q.31.a.2. & cæteros supra cit.*

Resp. II. Pręceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantijs.1.Si certò tibi cõstet de peccato proximi:indagare enim tenetur solus superior. 2. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum,vel relapsurum: quia eleemosyna egenti tantùm danda est.3.Si alius,æquè idoneus non adsit,qui correpturus putet.4.Si sit spes fructus:quia desperato fine cessant media.5 Si sit bona occasio, locus, & tempus opportunum, possisque sine tuo graui damno facere. Quod si horum aliquid desit, præceptum non obligat.Vnde patet,eius omissionem in priuatis,vel nullam esse, vel leuem culpam. Vide *Bon. loco cit.*

Resp. III.Etsi hoc præceptum obliget omnes,etiam subditos; magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenenturque sibi externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris est, quia subditi tantum ex charitate, Prælati verò etiam ex officio,& iustitia tenentur. Vnde peccare possunt etiam grauiter,veniales culpas nõ impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademque ferè est ratio de patrefamilias, præsertim erga liberos: *Laym. l.c.n.5.Palaus,Trull.l.1.c.5.d.13.& 15.& cæteri.*

Resp. IV. Ordo in correptione seruandus est, quem Christus præscripsit,*Matth.*18. scilicet 1.vt corripias in secreto; deinde coram testibus:tum ad Prælatum Ecclesię,siue superiorem, deferas.Excipe tamẽ.2.Nisi pręstet superiori,viro probo,& prudenti,quàm alijs testibus innotescere,prout cautum est *in Regula S.August.*Nisi peccatum sit publicum,tunc enim potest publicè corripi.3.Nisi vergat in graue damnum tertij, aut communitatis,si superiori non statim innotescat,v.g.si quis proditionem moliatur,hæresim occultè spargat, tunc enim immediatè superiori indicandum; quia commune bonum præferendum est priuato: *Fill.t.28.c.7.num.149.& 155.* 4. Quando corripiendus est contentus, vt superiori statim significetur, vt est apud quosdam Religiosos, qui quoad hoc iuri suo renunciarunt:Vide *Suar.Bec. Laym. hic Sanch. Fill. loco cit.* Ex dictis resoluitur.

I. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob ma-

ob mali temporis timorem negligit, peccat mortaliter: Ita *Laym. Suar. Sanch. l. 6. mor. c. 18.* Vide *Palaum hic.*

II. Si certo constet fratrem perfectè emendasse peccatum occultum, nec ex eo esse vllum periculum relapsus, vel damni, ipsi, aut alteri, non licet (etiam in Societate IESV) denunciare Patri, vel Prælato, nisi frater expresè in istam denunciationem consentiat; *Sanch. 2. mor. lib. 6. c. 17. num. 40. & 60. Palaus de charit. tom. 6. d. 3. p. 12, Fill. Trull. lib. 1. cap. 5. Suar. Hurtad. d. 163.* & denique *Card. Lugo Resp. mor. lib. 4. d 46.* vbi tamen notat, in Societate IESV casum esse rarissimũ. Ratio autem est, quia cessat motiuum charitatis, atque adeo ratio denunciandi: ideoque est peccatum, & quidem, vt *Card. Lug. loc. cit.* notat *ex Suar.* mortale ex genere suo: Vide infra *l. 4. c. 3. dub. 5. & Dia. p. 4. t. 4. R. 71.*

III. Si superior immediatus se solo possit delinquentem emẽdare, ita vt nullum periculum damni, vel relapsus, ipsi, vel alteri, vel communitati immineat; videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum, *Palaus. loco cit. Trull. d. 16. num. 1.*

IV. Prælati, & Magistratus tenentur aliquando inquirere subditorum peccata, vt corripiantur: non tamen multum, & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale eius signum dederit: neque facilè admittere accusato, res spontaneos, quia illi specie boni communis sæpè se quærunt: *Hurtad. &c. Dian. p. 7. tom. 3. R. 10 & 12.*

V. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum, tenentur etiam cum suo incommodo, imò aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam, quam possunt, vt peccata publica, & occulta impediant: quia cum Christo pacti sunt curam, & solicitudinem gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt: *Hurt. tom. 2. d. 162. sect. 7. §. 60.* (apud *Dian. p. 7. t. 3. R. 28.*) atque hanc esso omnium Patrum, & Theologorum doctrinam, quam Christus verbo, & exemplo docuerit: additque idem esse de Magistratibus, & Concionatoribus. Licet verò hi non teneantur ad id ex iustitia, (sicut Prælati, & Magistratus) tenentur tamen peccata publica corripere, (sed non facilè Prælatorum, & Religiosorum, quorum authoritas ad bonum commune est necessaria) etiamsi non sit spes emendationis: *Con. Hurt. Dian. l. c. R. 13.*

VI. Correptio adhibenda est non semper statim, sed dum maior fructus speratur. Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, vt feruentius resipiscat: *Dian. p. 7. t. 3. R. 29. & 30.* a

Regin. Fill. Trull. Neque sufficit semel esse factā correptionē, sed debet iterum iterumq; fieri, quamdiu speratur fructus: *Ib.* R. 32.

Dub. V. De Scandalo.

Quid, quotuplex sit, & quale peccatum. Art. I.

Resp. I. Scandalum dicitur peccatum occasionatum, & est duplex, Actiuum, & Passiuum. Actiuum est, dictum, vel factum (quo nomine etiam ommissio intelligitur) minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis: *Ex S. Thom. 2. 2. q. 44. a. 1. Sanch. Azor. Laym. cap. 13. Bonac. d. 2. q. 4. p. 1.* Dixi, *minus rectum*, hoc est, quod vel in se malum sit, vt si loquaris turpia coram adolescente; vel mali speciem habeat, vt si iusta de causa coram alijs etiam ignorātibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Actiuum aliud est per se tale, aliud per accidens: Per se dicitur, quando directè intenditur alterius ruina; id est, si ideo aliquid fiat, vt aliquis ad peccatum inducatur: v. g. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretatiuè tantùm causatur alterius peccatum; vt si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum esse inducere alterum hic, & nunc ad peccatum, & nihilo minus facias, vt coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quod habeas veniam. Item si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum: Vide *Sa V. Clericus. Laym. Bonac. loco cit.* Scandalum Passiuum est ipsa ruina, siue peccatum, in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti, vel facti. Quod diuiditur in datum, seu pusillorum, quod oritur ex actiuo: & in acceptum, quod non oritur ex actiuo, sed ex ipsius sumentis malitia, quale erat odium, & inuidia Pharisæorum in Christum, occasione eius dictorum, vel factorum; vnde hoc dicitur pharisaicum. Ex his patet.

I. Ad scandalum actiuum non requiri, vt de facto passiuum ex eo sequatur; sed satis esse quod data sit occasio, ex qua natura sua sequi possit: vt si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat, sicut etiam contra, passiuum potest dari sine actiuo; *Laym. ibid.*

II. Scandalum passiuum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggrauantem; v. g. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideo peccat grauius: *Laym. ibid.*

III. Non semper esse scandalum, si pecces coram alijs, sed

tantum,

tantum, quando attentis omnibus circumstantijs, tam personæ agentis, quam coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non essent: *Sanch. Layman. l. 2. tr. 3. cap. 13.*

IV. Omne scandalum actiuũ directè intendens ruinam proximi, esse speciale peccatum contra charitatem, vt habet cõmunis sententia, An verò idem sit, quando intenditur indirectè, controuertunt Sholastici & parũ refert ad praxim. *Sanch. l. 1. c. 6. & 9 Azor. 1 p. l 4. cap. 7. Bon. loco cit.* Vnde resolues hos casus.

I. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset; & sic opus indifferens, vel veniale, sæpe transit in mortale, ratione scandali, v. g. si iocosum verbum proferat Religiosus coram fœminis, vel ijs, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt. *Laym. loco cit.*

II. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionem ruinæ venialis tantùm. Quod verum est, etsi directè illam intendat, & quidem per actum mortalem: *Sanch. l. 1. c. 6. n. 11. ex comm.* contra *Suar.* Ratio autem est, quia ruina est parua, Et patet à simili, vt si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantum erit veniale.

III. Scandalizans committit præter peccatũ scandali, etiam peccatum eius speciei, ad quod alterum inducit; ideoque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit: cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt: *Sanch. Azor. Laym. Bon. l c. Card. de Lugo de pœnit. d. 16. ſ. 4. Dian. de Sacr. t. 2. c. 4. a. 114.* Excipit tamen *Card. de Lugo l. c.* si præter intentionem scandalũ dederit: *Tamburr. de exped. conf. l. 2 c. 1. §. 9.* ait, quoad inductos sufficere, si dicas: fui multis occasio peccandi meo exemplo: Vide infra *l. 3. t. 6. c. 1. dub. 2.*

IV. Et si is, qui scandalizauit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, vt inquit Sa: si quis tamen nudo exemplo suo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. g. exhortatione, consilio, mandato est cooperatus, non tenetur ad restitutionem; quia talis inductio est tantum contra charitatem, non iustitiam. Idem docet esse *Lessius* si cum Caio v. g. potites ea intentione, vt ipse consumptis pecunijs furetur: Vide *Less. cap 9. d 2 num. 112*

V. Non censetur dare scandalum, qui licet publicè peccet, facit id tamen coram ijs, qui vel sunt ita viles, vel infames, aut improbi, vt nemo moueatur ad peccatum; vel qui sunt ita

probi: v g. si quis fornicetur coram alijs, qui parati sunt idem facere, nec eius exemplo mouentur; vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat: *Sanch. 1. mor. c. 6. n. 6.*

VI. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine malè suspicari, aut sentire; quia hic non peccat, si ob sufficientia inditia suspicetur. Secus tamen est, si incipit male sentire de Fide catholica, Clero, Ordine religioso, vel minus ad pietatem affici. Vnde patet facilius dari scandalum ab ijs, qui sunt in magna authoritate, vel pietatis æstimatione, quam ab alijs: *Con. d. 31. num. 33.*

An, & quando scandalum passiuum permitti possit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat. Art. II.

Resp. I. Permitti non potest absque necessitate, vel vtilitate propria, vel aliena. Ratio est, quia tenemur ex charitate impedire peccata proximi, si facilè possimus: *Laym. cap. 13. ex communi.* Vnde resoluitur hic casus.

Absque causa non licet petere mutuum ab vsurario, vel ab infideli iuramentum per falsos Deos, à concubinario administrationem Sacramenti, vel vt celebret. cum enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris eius peccato *Suar. Sanch. Trull. l. 1. c. 6. d. 5. n. 15.*

Resp. II. Ex causa necessitatis, vel vtilitatis, potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest; ideoque licet talia petere ex rationabili causa, etsi alter ex sua malitia sit peccaturus. Requiritur autem maior necessitas, vt permittatur scandalum pusillorum, quam pharisaicum. Item maior, si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum graue, & denique, si certò prauideatur, quam alias: *Laym. l. c. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.*

Resp. III. Debet permitti, si alioqui propria salus periditaretur, vel alijs, præsertim communitati, graue damnum immineret. Vnde bona spiritualia necessaria ad salutem nec debet, nec potest quisquã dimittere ob cuiusquam scandalum: *Fil. l. 28. c. 6.*

Resp. IV. Bona spiritualia (secundum *Lorcam* apud *Dian. p. 5. t. 7. R. 24.* etiam temporalia) non necessaria ad salutem, non tenetur quis omittere, vel differre, ob scandalum pharisaicum, iuxta illud *Mat. 5. sinite illos, &c.* nisi tamen ex dilatione fructus speraretur. Facilius verò, ac sæpius talia bona differenda, vel etiam omittenda sunt, ob scandalum pusillorum; v. g. in-

gress.

gressus religionis debet differri ob scandalum parentis, si consensus illius breui speretur: *Laym. l. c.*

Resp. V. Ad vitandum graue scandalum pusillorum, quædam præcepta impleri non debent, nisi tamen omissio esset magis dãnosa omittenti: Vide *Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* Ratio huius est, quia tunc concurrente duplici præcepto, scilicet naturali de cauendo scandalo, & positiuo, maius, & fortius est naturale. Ex dictis resoluuntur hi casus.

I. Prælati Ecclesiastici non tenentur, (imò nec possunt) ea, quæ ob bona Ecclesiæ conseruanda, sunt necessaria, v. g. lites, &c. omittere ad vitanda scandala pharisaica, imò etiam pusillorum; etsi his prius reddi debeat ratio rectitudinis: *Dian. p. 5. t. 7. R. 24. ex. D. Thom. &c.*

II. Si fœmina vtatur veste virili, vel contra, tantum ex leuitate, sine praua intentione, periculo scandali, & libidinis, veniale tantum erit, aliàs mortale; nullum vero, si ex necessitate: *Dian. p. 5. t. 7. R. 32. ex D. Thom. Sylu. &c.*

III. Peccatum, ex quo Confessarium in confessione (ex infirmitate tamen) grauiter scandalizandum credis, debes reticere; *Laym. l. c. ex Nauarr. &c.*

IV. Vxor semel, vel iterum debet omittere ieiunium; ex quo maritus grauiter offendetur, & orietur discordia: *Ibid.*

V. Si ituro te ad sacrum die festo, excitanda sit grauis rixa, vel cædes, non teneris ire: *Ibid.*

VI. Superior peccata subditi sæpè potest dissimulare, ad vitãdas turbas, & maiora mala, quæ alioqui teneretur punire.

IIV. Mulier, quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si data opera ei se conspiciendam offerat: adeoque potest, & debet, non tantum publico, sed etiam sacro abstinere die festo, semel, aut iterum, ad peccatum illud euitandum. Dixi, *aliquem in particulari*; quia ob timorem scandali alicuius ex cõmunitate in genere, vel etiam plurium, abstinere nimis esset difficile, & plenum scrupulis. Dixi 2. *semel, aut iterum*, quia sæpè nimis esset graue, & durum: *Bon. Sanch. Laym. l. c. n. 10. & alij: v. Dian. p. 5. t. 7. R. 21. & 22.* Vbi in contrarium citat aliquot Authores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam, ad euitandum aliorum scandalum.

VIII Mulier, quæ ex ornatu, etiam conueniente suo statui, probabiliter præuidet aliquem in particulari lapsurum mortaliter,

taliter, tenetur ad breue tempus eum dimittere, aut talis conspectum fugere: Dixi, *ad breue tempus*; quia ad longum, nimis illi graue foret: Vide *Dian. l. c.*

IX. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo, vano, & inconuenienti (quem assumere vanitatis, & placendi causa, vt videantur pulchræ, & procum facilius inueniant, seclusis alijs, non nisi veniale est) teneretur eum omninò dimittere, etiam sub mortali: quia nullum habet ius ad illum ornatum: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commodè potest: Vide *Sylu. V. ornatus*. Alij tamen, vt *Caiet. & Nauar. c. 23.* videntur docere, eam tantùm teneri sub veniali (sed minus probabiliter, quando in particulari lapsus prævidetur, & breui tempore abstinēdum est) qui etiam cum *Azor. Less. & Bon.* excusant à mortali eas, quæ ex consuetudine loci, media vbera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus vtuntur, dummodo non aliorum lasciuiam, sed tantùm maiorem pulchritudinis ornatum intendant, absque alio fine mortali, aut lege particulari id sub mortali prohibente. Addunt tamen, fore graue, & mortale peccatum, huiuscemodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantum tegendi, vbi non est, introducere: *Nauar. n. 19. Less. l. 12. Laym. loco. cit. &c.* Vide *Bonac. de matrim. q. 4. p. 9. n. 17.*

X. Si mulier non in particulari, sed in genere tantum, aliquos in se scandalizandos putet, modò eorum lasciuiam nō intendat, nec ei placeat (licet ei placeat, quod laudetur vt formosa) non videtur teneri abstinere ab illo ornatu, etiam superfluo, sub mortali; v. g. fucando faciem, imò etiam denudando ex cōmuni consuetudine pectus: nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valdè turpis per se, ac directè ad libidinem prouocans. Ratio est, tum quia est scandalum potius acceptum, quam datum, & ornatus ille, ac pulchritudo remotè tantum ad peccatum prouocat, vt docet *Laym & Bon.* tum quia nimis graue esset isti sexui, præsertim si maritum quærant, perpetuo sic abstinere, cum illa occasio sit vniuersalis, & perpetua: nec formosiores vnquam licitè irent foras, cum pulchritudo naturalis plus noceat, quam artificialis. Plura de hac re vide *Dian. t. 1. misc. Resp. 30. Baldel. l. 3. d. 5. n. 3.* Interim fœminam nudum pectus gerentem non mala intentione, etsi quidam excusent à mortali, ego tamen, inquit *Sa*, difficilè absoluerem. Et certum est, quod confessario incumbat huiuscemodi ornatum dissuadere, & deterrere ab eo: Vide *Sa V. ornatus, &c. ll. cc.*

XI. Pec-

XI. Peccant etiam grauiter, qui componunt, describunt, repræsentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem prouocantia: *Bon. Sanch. & Fill.*

Resp. VI. Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus est ad malum, & alter nõ intendit vt peccet, sed tantum non auferendo occasionem, permittit vnum peccatum, ne fiant plura; ita vt permissio sit impeditiua maioris mali. Vnde resolues.

I. Hero licet nõ auferre occasionẽ furandi filijs, aut famulis cũ eos nihilominus ad furandum propensos, & paratos nouit, & sic deprehensi puniantur, vt resipiscant: tunc enim rationabiliter permittit furtum vnum, vt euitentur plura: *Sanch. Laym. Bon.*

II. Probabile est, non licere talia vltrò ponere, aut ijs obijcere, quia positiuè concurreret ad peccatum; & non tam auferret occasionem, quam poneret: *SA V. peccatum, & Sanch.* qui ex eadem causa docet, non licere marito dare vxori ansam adulterandi; vel adultero, vt tentet vxorem. Interim probabiliter contrarium docet *Laym. l. 2. tr. 3. c. 13.* Quod confirmari potest exemplo Iudith, quæ vix aliter videtur fecisse *cap. 9.* Cùm enim sciret permissionem libidinis in Holoferne fore impeditiuam malorum, posuit ei occasionem, nempe ornatum suum, alioqui licitum; & tamen communiter censetur in hoc non peccasse: Vide *Bon. d. 2. q 4. par. 2. Palaum hic.*

An liceat alterius peccato materialiter cooperari. Art. III.

Resp. Cooperari tantum materialiter, subministrando materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo obiectum, licet; si sequentes conditiones adsint. I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundum se bona, vel saltem indifferens: II. Si bona intentione, & rationabili ex causa fiat, & non vt iuues alterum peccare.

III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis, propter causam rationabilem. Circa quam notat *Sanch. & Laym.* etsi eius grauitas certa regula definiri nequeat, sed prudentis iudicio metienda sit; hanc tamen grauiorem requiri. 1. quantò grauius est peccatum, cuius occasio datur. 2. quantò probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum; aut quantò certior est effectus peccati. 3. quantò propinquius tua cooperatio peccatum attingit: 4. quantò minus iuris habes ad tale opus: 5. denique quantò magis peccatum cum iustitia pugnat, idque propter damnum tertij: *Laym. l. 2. t. 3. cap. 13.* Vnde resolues hos Casus.

I. Hoc modo licitè materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso, quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso; quia ad contractum illicitum concurrit. *Laym. l. c. ex Sanch. l. 7 de matrim. d. 11. n. 11.*

II. Licitè quoque post matrimonium contractum materialiter cooperatur coniux, si coniugi obstricto voto castitatis reddat debitum; imò ad id tenetur ex iustitia, si eum exigentem non possit à proposito auocare: *Ibid.*

III. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publicè: imò confessarius præbere debet petenti, etiam priuatim, si ex sola confessione eius peccatum nouit: *Ibid.*

IV. Excusatur à peccato famuli, si ratione sui famulatus præstent quædam obsequia, quæ sine graui suo incommodo negare non possint; vt v. g. vestiant dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium; quia hæc tantum remotè se ad peccatum habent, & sine ijs peccatum fieret. Vnde tamen non sequitur alteri cuius licere ea præstare: *Bon. p. 11. num. 26. Azor. t. 2. l. 12. c. vlt. q. 8. Laym. l. 2. t. 3. c. 13. Sanch. l. 1. mor. cap. 7. n. 21.*

V. Ad ea opera, quæ propinquiùs se ad peccatum habent, aut iuuant, v. g. subijcere humeros, admouere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, deferre literas amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non sufficit communis ratio famulatus, sed exigunt maiorem necessitatem, causam, vt licitè fiant; v. g. periculum grauis, aut saltem notabilis damni, si detrectent: *Ibid.*

VI. Ob simile periculum excusantur vt plurimum caupones, & propolæ in locis, vbi Catholici viunt mixti hæreticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die ieiunij comesturis: item vinum ebriosis, dum postulant, etsi sciant eos à peccato non excusari, quia plerumque peccatum æquè fieret subministrantibus alijs, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret: *Sanch. l. 1. cap. 7. Bon. &c.* Quod si tamen hæ rationes non adessent, non excusarentur. Vnde non licet ea patrifamilias (vti nec cœnam die ieiunij) ministrare suæ familiæ: neque cauponi illi, præter quem non sunt alij: nisi tamen alia grauior causa cogeret. *ibid.*

VII. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel

vel cum iustitia pugnant, etsi ex genere suo sit indifferentia, v. g. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum, qui ad necem quæritur, compulsare campanam, (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem, etsi conductam, ac paratam, è domo euocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti iniustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, grauissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti mali, quod secundum leges charitatis nemo teneatur subire ad euitandum malum alterius, v. g. si aliàs occidendus esset *Layman. c. 13. n. 4.*

VIII. In ciuitatibus in quibus id vitandi maioris mali causa permissum est, licet domum locare vsurario (excipit tamen ius alienigenam) & meretricibus; maximè si alij conductores desint: nisi tamen meretrices grauiter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam maiorem darent peccatis: *Sanch. 1. mor. c. 7. Bon. l. c.*

IX. Excusantur à mortali, imò etiam veniali, si causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis benè potest vti, licet plurimi abutantur, v. g. aleas, fucos, gladios. Ratio, quia remotè tantum ordinantur ad pecatum, & simpliciter impediri non possunt. Quod si tamen abusus esset contra iustitiam, non liceret; v. g. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non peruertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum: *Sanch. l. c.*

X. Excusantur etiam, qui ob iustam causam vendunt agnum Iudæo, vel infideli vsuro ad sacrificium. Item qui Iudæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magistratu permittēte, ædificāt, vel restaurant; præsertim si fieret æquè sine ipsis: *Nauar. l. 5. cons. 1. de Iudæis*, *Laym. l. 3. t. 13. n. 4.* Venena autem vendere, nisi ijs, qui benè vsuri putantur, v. g. ad confectionē colorum, vel medicinā, non licet; Vide *Sanch. 1. mor. c. 7.* Vnde vēditio veneni, quod non seruit, nisi ad hominis occisionē, simpliciter est mala.

XI. Christiani captiui, ex graui metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, licitè remigant contra Catholicos; sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria, conuehunt, propugnacula ædificāt, &c Ita probabiliter *Less. Sanch. Suar. Laym. l. 2 t. 3. c. 13.* contra *Tolet. & alios*, qui docent, peccare mortaliter. Quod si tamen eo loco res esset, vt hæc negantes magno periculo classem Christianā eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantū bonum vitæ suæ anteferre: *Suar. Less. Sanch. l. c.*

XII.

XII. Incolæ vrbis, vel prouinciæ, quam Tyrannus occupauit, licitè manent inter iniquos possessores, eosque cogente imperio iuuant excubijs, fossione, contributione; idque ex legitimi Principis præsumpto consensu: ex quo etiam talia obsequia licitè promittunt cum iuramento, ad maiora mala sua, & legitimi Principis declinanda: *Laym. l. c. n. 5.*

XIII Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiã sine graui metu, si absit praua intentio, licitè vehunt annonam ad castra hæreticorum; si adsint alij, qui illis cessantibus facerent; quia nisi id faciant, excluderentur omni lucro, tanquam osores boni publici: Vide *Less. l. 2. c. 19. Sanch. l. 1. c. 7. Filliucc. tom. 22. cap. 5.*

LIBER TERTIVS

DE PRÆCEPTIS DECALOGI, & Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS.

De primo Præcepto Decalogi.

HVIVS præcepti, prout est affirmatiuum, materia propria sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc virtus moralis, quia interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus est animi submissio, quà infinitã Dei excellentiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, vt oratio, sacrificium, &c. de quibus *v. Schol. 1. 2 & 3. parte.* Prout verò est negatiuum, prohibet vitia Religioni opposita: quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipue, sunt peccata; post, ea quæ contra virtutes Theologicas committuntur, grauissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia, alia quæ opponuntur per excessum, vt Superstitio cum suis speciebus: alia per defectum, vt Irreligiositas cum suis.

De Superstitione, & speciebus eius. Cap. I.

Dub. I. Quid sit, & quotuplex.

RESpon. I. Superstitio, est falsa religio, seu cultus vitiosus veri, vel falsi Numinis. *Less.* Et conuenit cum definitione com-

communi ex *S. Thoma*, qua dicit, esse vitium quod Religioni opponitur secundùm excessum. Dicit, *per excessum*: non quòd Deus nimium coli possit, aut maiore honore, quàm dignus sit; sed id intelligitur secundùm circumstantias, eò quòd exhibeat cultum, vel quem non debet, vel eo modo, quo non debet, vel illi, cui non debet.

Respon. II. Superstitio est duplex; alia cultus indebiti, siue incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum, & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum sit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ, cùm scilicet cultus Deo debitus, falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdiuiditur in Idololatriam, Diuinationem, & Vanam obseruantiam; ad quam Magia, vel reuocatur, vel potiùs quartam speciem constituit. *Laym. l. 4. tr. 10. cap. 1. ex S. Thoma quæst. 92 a. 2.* Ex quibus resolues.

I. Superstitionem cultùs falsi committit, 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. g. circumcisionem, immolationem agni, &c. quia significant Christum adhuc venturum, & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Minister Ecclesiæ, v. g. sacrificando, absoluendo. Quod semper esse mortale, docet *Suar. de rel. lib. 2. de superstit. c. 2. e 3.* Is, qui sua authoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Ecclesia, ad Dei cultum. 4. Qui falsas reliquias proponit; vel miraculum factum esse per aliquam imaginē, vel se habuisse has, vel illas reuelationes, fingit, siue ad faciendum lucrum, siue ad deuotionem augendam: 5. Qui vt populum moueat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc superstitio etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati iniuriam irrogat, & religionem fundat in mendacijs; sæpè tamen excusatur ignorantia, vel simplicitate. *Less. l. 2. c. 43. Sanch. 2. mor. c. 37. Nauar. c. 12. Lay. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.*

II. Superstitio cultùs superflui, est v. g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum solis, cum certo numero, situ, ordine cereorum; vel Sacerdotis, qui dicatur Ioannes; vel qui habeat staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex seipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Ieiuniare die Dominico, cùm non ieiunas alijs diebus. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere Alleluia, dicere Gloria, vel Credo contra rubricas, aliasue ceremonias demere; vel addere (etsi fiant ex deuotione, hæc enim corrigenda est,) quia sunt præter Ecclesiæ consuetu-

suetudinem. Hæc tamen, & similia bonâ intentione facta, venialia tantùm sunt ordinariè, vt docet *Tol. Less. l. c. d.* 1. *Nauar.* & *Laym.* quia est materia leuis, & actio ex se nō mala; & multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se mala esset, vt si rem furtiuam offeras, turpia verba in templo canas, ore, vel organo notabiliter lasciuam, vel ad impuritatem prouocantem vocem edas, est superstitio ferè mortalis: vt *Laym. l. c. ex comm.*

Dub. II. De Diuinatione Quid. & quotuplex sit.

Resp. I. Diuinatio est, cum quis opem Dęmonis tacitè, vel expresse inuocat, vt noscat res contingentes, & liberè futuras, aliterue occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quas solus Deus scire potest, inuoluitur tacita idololatria, quod Dęmoni tribuatur cultus diuinus: si verò sint tales, quas Dęmon naturaliter scire potest (nam ex signis, alijsque modis, occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras; vt vide *Delrio l.4.c.2.quæst.2. Sanch. 2. mor.c.*38.) nihilominus illicita est, eo quod commercium habeatur cum Dei iurato hoste: quod importat quandam proditionē; & apostasim à Deo; ac fortè etiam, vt vult *Suar.* contra *Valent.* superstitionem: Vide *Laym. Bonac. p.3. S.Thom. 2.2.quæst.5. a.1.*

Resp. II. Diuinatio est duplex; vna, in qua est inuocatio, vel pactum expressum cum Dæmone: in generali nomine dicitur Necromātia; vt, cum Dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigias, per personas mortuorum, vel viuorum apparentium; aliaue signa in aere, aqua, igne, speculis. Alia est, in qua tantum est inuocatio, vel pactum tacitum, seu interpretatiuum; vt cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu auium, & similibus, quibus se Dæmon immiscere solet, quæritur cognitio, ad quam ea sunt improportionata: *D.Th.q.*95. Cum verò vtriusque speciei variæ rursus sint species, eas hic omitto; quod secundum sententiam communiorem, in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideoque in confessione nō sit opus explicare, an v.g facta sit diuinatio ex speculis, aere, mortuo, &c. Exprimendum tamen necessariò est, vtrum inuocatio, siue pactio expressa, an tacita interuenerit: quia siue hæ moraliter inter se specie differant, siue non, notabiliter tamen mutant iudicium Confessarij: Vide *Laym. loco cit. Sanch. loco c. Less. l. c. d.* 5. *Deltrium l. 4. disp. 4. c. 2. Bonac. q. 5. p. 4.*

Resp. III. Diuinatio, quæ fit per pactum expressum, & qua

Dæmon

Dæmon expresſè inuocatur, excuſari non poteſt à mortali: eam verò, quæ fit per pactum tantum implicitum, aliquando excuſari à mortali quidam aſſerunt; videlicet tunc, cum vel intercedit ſimplicitas, & ignorantia non craſſa, nec affectata, vel fides certa non adhibetur, ſed tantum timor quidam, aut ſuſpicio concipitur euentus futuri: *Laym. l. 4. tr. 10. c. 3. Sanch. Leſſ. Suar. Caiet. Baldel. tom. 2. l. 4. d. 4. n. 22 &c.* eò quod tunc ſuperſtitioſa verè non ſit, cum intentio non ſit talis: Vide *Suar. Leſſ. Sanch. Laym. Caiet. Nauarr. Sayr. Valent. & Tanner. d. 5. de rel. q. 7. d. 1. n. 21. & dub. 2. n. 25.* Ex dictis reſoluuntur ſequentes Caſus.

I. Expreſsè cenſetur inuocare, ſeu conuenire, & pactum facere cum Dæmone, qui vel verbis Dæmonem inuocat, vel ſaltē facto aliquid vſurpat, per quod ſcit, aut putat Dæmonem cooperari.

II. Is verò tacitè paciſcitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoſcendū, vel efficiendum. Neque requiritur, vt Dæmon aliquando pactus ſit, ſe ad talis vani medij adhibitionem concurſurum: eo enim ipſo quo quis vanitatibus ijs vtitur, Dæmon de immiſcet; licet præter intentionem vtentis ſit eum inuocare vt docet *Sur. Leſſ. & Sanch. ll. cc.*

III. Non excuſatur à peccato qui vtendo talibus rebus, de quibus conſtat eſſe naturaliter improportionatas, poteſtatur ſe nullum cum Dæmone commercium intendere; quia reipſa facit contra ſuam proteſtationem. Cum enim nec Deus, nec Angeli boni talibus ſe miſceāt, Dæmon implicitè ijs inuocatur, vti præter citatos docet *Laym. & Bon. ll. cc.*

IV. Neq; is excuſatur, qui talia media vtilia credit propter experientias; quia has Dæmon procurat, vt homines paulatim illaqueet, & ad ſimilia vſurpāda inducat: Vide *Sanch. 2. mor. c. 38.*

V. Si quis ab aſtris, ſomnijs, ſimilibuſue ita dependeat, vt omnes penè actiones ſuas, & vitam iuxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare, docet *Leſſ. Suar. Sanch. l. c.*

VI. Ex talium obſeruatione ſemel atque iterū aliquid omittere, ad quod alioqui ſub mortali non teneris, veniale tantū eſſe cenſet *Caiet. & Armill. V. Somniū*; vti & ſubinde timere leuiter, ne ita ſit, aut eueniat, quod portendunt; vt notat *Suar. ſupra l. 2.*

VII. communiter, & vt plurimum, in ſimilibus, in quibus tacitum tantum eſt pactum, venialiter tantum peccari, docent conſequentur Doctores ſupra citati, & mox citandi; quia cōmuniter ferè aliquid iſtorum interuenit, quæ à mortali excuſare dicūtur; vt v.g. quod fides integra nō adhibeatur: *Sāch. loc. cit. n. 23.*

Caiet. in summ. Armilla, &c. Rectè tamen notat *Delrio*, esse semper rem valdè periculosam, iuxta illa suas actiones dirigere, etiam non credendo: Vide *Sanch. l. c.*

VIII. Licita est, 1. Physiognomia, quæ ex vultu, dispositione, & habitudine corporis, & membrorum: 2. Chiromantia, si ex lineis, & partibus manuum consideret temperiem corporis; imò etiam animi propensiones, & affectus probabiliter coniectet: 3. Item diuinatio, quæ ex somnijs coniectat hominis complexionem & hinc affectiones animi diuturnas: 4. Item illa, qua ex auium, piscium, aliorumue animalium voce, motu, alijsue actionibus, naturales aliqui effectus pronunciantur futuri vt plurimū, v. g. serenitas, pluuia: &c. 5. Astrologia naturalis; quæ affectus corporeos, & naturales, vt ventos, eclypisin, fertilitatem, salubritatem; morbos, & similia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt: imò etiam, cum ex puncto natiuitatis siue horoscopo, probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ diuinationes omnes naturales sunt, & medijs proportionatis vtuntur: *Less. l. c. c. 43. d. 7.*

IX. Illicitæ verò sunt omnes prædictæ diuinationes, si ex ijs aliquid nosci, aut pronunciari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt; vt circa affectus contingentes, & liberos: aut quæ à Deo pendent, vt circa statum animæ, dona gratiæ, diuitias, honores, fortunā, nuptias, statum vitę, & similia, quorum electio voluntaria est, & à libera hominū volūtate pendet: itemque de rebus occultis, vt furto, thesauro abscōdito: Vide *Less. loco cit. & Bon. d. 3. quæst. 5. p. 3. n. 11. Suar. Sanch. loco cit. Bonac. n.* 11.

X. Peccant, qui Aegyptios de fortuna consulunt; & quidem si fiat cum firma fide, vel scandalo, &c. mortaliter: si verò causa curiositatis, vel risus, vt fit communiter, venialiter tantum: *Filliuc. & Sanch.*

XI. Superstitiosa est diuinatio, quæ fit per sortes diuinatorias, ad futurum, vel occultum aliquid cognoscendum, quasi sortibus vis aliqua diuina insit; vt si quis v. g. ex taxillorum proiectione, & dispositione diuinet, quis sit obtenturus victoriā, beneficium, &c. Idem ferè est de sortibus consultorijs, quibus inquiritur, quid in hac, vel illa re sit agendum. *Dixi ferè*; quia aliquando hæ licitæ sunt, quādo causæ necessitas, & honestas exigit aptiorque modus dubium vincendi non apparet: dummodo fiant præmissa oratione, cum debita reuerentia; & indiciū non expectetur, nisi à solo Deo: v. g. si quis hærens in biuio aliquid quoad vias

se deter-

ſe determinare non poſſit; vel ſi diuino inſtinctu, aut iuſſu fiant; vt 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit: *Fill. Sanch. Bonac.l c.*

XII. Sortes diuiſoriæ ſine ſuperſtitione, & plerumque licitè fieri poſſunt, ſiue ad honeſtum ludum, ſiue ad hæreditatis diuiſionem, ſiue ad litis compoſitionem; dummodo litigantes, qui æquale ius habent, conſentiant: quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos, qui ad aliquam rem ius habent, vt illius ſit, cui ſors obtigerit. Sic etiam ſi plures mortem meriti ſint, nec expediat omnes puniri, ſorte definiri poteſt, quis ex ijs ſit occidendus. Dixi *plerumque*; tum quia in electionibus Eccleſiaſticis ſunt illicitæ; vt *Laym. l. 3. tit. 4. & Bon* tum quia officia ſæcularia, non ſorte, ſed ſecundum perſonarum aptitudinē ſunt diuidenda, etſi inter plures æquè aptos, & dignos ſorte agi poſſit: Vide *Leſſ c.* 43

XIII. Poteſt excuſari à ſuperſtitione, qui modo illicito futura ſe velle diuinare oſtendit ioci cauſa. Ratio quia non eſt actus ſuperſtitioſus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, ſed tantum vanitas aliqua: *Suar. & Sanch. Regin. l. 17. n. 170.*

Dub. III. Quid, & quotuplex ſit Idolatria.

Reſp. I. Ea eſt, quando tribuitur honor creaturæ, ſicut Deo: *D. Thom. q. 94. art. 1.* Id verò fit, vt docet *Leſſ. l.2. c. 43.* non tantum ſacrificio, ſed etiam quouis ſigno honoris, quo quis creaturæ tanquam Deo ſe ſubmittere intendit, v. g. genufleXione, detectione capitis ad ſtatuam Iouis.

Reſp. II. Idolatria eſt duplex: alia Materialis, ſiue ſimulata, vt cum quis ſine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria: eaque vel perfecta, vt cum quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat eſſe Deum: vel imperfecta, cum quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid à Dæmone, aliaue creaturâ obtinendi, ipſi quaſi Deo cultum defert: *Laym. l.c. ex S. Auguſt. & S. Thom.* Vnde reſolues.

I. Idolatria aliquando coniungitur cum infidelitate, vel hæreſi, cum ſcilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo; aliquando non.

II. Idolatria, etiam materialis, & ficta, eſt graue, & mortale peccatum; quia eſt ſaltem mendacium pernicioſum, & contra religionem: ſæpè etiam contra confeſſionem fidei externam: *Sanch. l. 1. c. 37. n. 21. Azor. 1. p. l. 9. c. 11.*

III. Idololatria imperfecta, ob malitiam voluntatis, est peccatum grauius, quã perfecta. Vide *Laym. l. 4. t. 19. c. 1. Sanch. l. c.*

Dub. IV. Quid, & quotuplex sit vana obseruantia, & vnde colligatur.

Resp. I. Ea est superstitio, qua medio aliquo improportionato, & à Deo non instituto, procuratur aliquis effectus, v. g. sanitas, scientia, &c. *S. Thom. 2. 2. q. 96. a. 1 Bon. & alij.* Differt autem à diuinatione, quod hæc tantum ordinetur ad occultorum cognitionem, illa verò ad effectum externum. Conuenit cum eadem, quod vtraque nitatur pacto Dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Vnde quæ de diuinatione dicta sunt, proportionaliter huic accomodari debent.

Resp. II. Diuiditur primò; sicut diuinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum Dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. Secundò, diuiditur communiter in quatuor species; prima, dicitur ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo ieiunio, oratione, &c. vtitur ad scientiam, repentè, ac sine labore acquirendam, vt faciunt Anabaptistæ: Secunda, dicitur Magia (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliosque effectus miros: Tertia, est obseruatio euentuũ, qua ex consideratione alicuius euentus cõijcitur, quid sit futurũ: vt v. g. si ex eo, quod casu occurrat vulpes, canis, aut cadauer, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur: Quarta, dicitur obseruatio sanitatũ, cũ adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus cruciũ, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia ad pellendos morbos. Idem est de gestatione reliquiarum cum vana circumstãtia, v. g. in tali capsa, tot rebus, cum tali herba, &c. *Sanch. cap. 40. n. 11. Filliuc. t. 14. c. 6. n. 157.*

Resp. III. Vana obseruãtia, sicut diuinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio, tum quia tribuit honorem diuinum creaturæ, expectando ab ea, quod à solo Deo expectari debet: tũ quia nititur pacto cũ Dæmone: *Less. Bonac. q. 5. p. 4. & alij.* Nec potest excusari à mortali ex paruitate materiæ, quia simpliciter, & in omni materia, vsurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamẽ fieri posse, vt nõ sit mortale, docẽt *Auct. supra cit. dub. 2. resp. 3.* 1. ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitũ tãtum. 2. Si nõ adhibeatur fides, licet timeatur ita esse, vel futurũ. Vide *dicta de diuinatione dub. 2. resp. 3. casu 7. & Less. dub. 8. n. 53. & 66.*

Resp. IV. Vana obseruantia cognosci potest 1. Ex sufficientia causæ

causæ adhibitæ ad effectum, si nimirum nec habeat naturalem virtutē, nec de supernaturali legitimè constat. 2. Ex adiunctione falsæ, vel vanæ circumstatiæ, vt v.g. si flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro serico; si nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v.g. Christū habuisse febres, vel spasmum, &c. Item si ponatur vis in modo scribendi, v.g. Euangelium S. Ioannis à Virgine, Oriente sole, &c. 3. Si effectu statim euanescat. &c. *Delrio. l. 2. q. 5; Sanch. c. 40. nu. 43.* Ex dictis resolues.

I. Superstitiosum est: 1. Sumere aliquam potionē, vel bolum, vel quiduis aliud vsurpare ad scientiam aliquam subito acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, & inuolucra falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lędi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandū inuisibilitatē, impenetrabilitatē, amorē: fortunam, nocumenta, & maleficia. 3. Ex fortuito conijcere de euentu, v.g. sibi aliquid boni, vel mali euenturū, vt si manè egrediens pedem offendat, ideoq; domum regrediatur, timēs aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tāquā faustos, alios verò infaustos; ideoq; negotiū omittere, v.g. die Veneris nolle vngues præscindere. 5. Fœminarū carminatricū benedictiones, & preces ad morbū depellendum adhibere. 6. Proijcere statuam alicuius Sancti in flumen, vt pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi coloris candelis, & septē eleemosynis. 8. Si vnguento armario, quo gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certo festo, v.g. S. Ioannis, certa orentur, vel festo S. Matthæi hederæ folia aquis imponantur, vt cognoscatur cui debeant nubere. 10. Si quibusdā precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa, & infallibilis vis, v.g. euadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine præuia confessione: non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est, ea per orationes petere, ac sperare: *Delrio l. 3. p. 2. q. 4. s. 7. Suar. c. 15. Less. c. 45. d. 3. Sanch. n. 34. & 37. Fill. n. 150.*

II. Superstitiosum non est 1. Obseruare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis (v.g. die S. Ioannis Baptistæ) purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantum honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicuius certi Sancti ter iumentum circumducere, die alicuius Sancti equis venam secare, &c. si scilicet hæc fiant, vt maior deuotio excitetur, &

effectus Sanctorum meritis ascribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circũstantiæ infallibiles, aut planè necessariæ, aut per se efficaces: Vide *Nauarr. in man. c.* 11. Addit *Laym. ex Caiet.* si homines rudes, bona fide, & ex deuotione, aliquem ritum ab Ecclesia non receptum obseruent, aliquando in sua simplicitate relinquendo, cum difficulter abducantur ab eo, quod bona fide à suis maioribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam deuotiones, quas vocant Nouendiales (v. g. nouem, vel ad exemplum S. Gregorij, triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certò numero, & magnitudine candelarum, & similia) si fiant in memoriam alicuius mysterij, v. g. nouem mensium, quibus Christus fuit in vtero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in maiore, vel minore numero. 5 Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus à rabido cane, quod putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam. & sic tenet *Nauar. in man. cap.* 11. Vide *Sanch. Laym. Bon ll. cc.*

III. Non est illicitum vti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modo eius obseruatio, aut operatio non pendeat ab opere Dæmonis. Ratio est, quia licet illa cognitio malè parta sit, peccatum tamen transijt: neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit: Vide *Sanch.* 3. *mor. c.* 38. *Bon. q.* 5. *p.* 4. *Laym. l.* 4. *t.* 10. *c.* 4.

Dub. V. Quid sit Maleficium, & quomodo possit tolli.

Resp. I. Maleficium est vis nocendi alijs, ex pacto, & cooperatione Dæmonis. Differt à Magia, quod hæc intendat facere mira: illud autem dirigatur ad nocendum: *Tol. l.* 4. *c.* 10. *Fill. t.* 24. *c.* 8. *q.* 1.

Resp. II. Maleficium aliud dicitur Amatorium, seu philtrum, cuius vsus est ad carnalem amorem, vel odium excitandum, Dæmone hominis phantasiam commouente, nihil tamen agente in voluntatem. Vnde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficiũ, quo alicui personæ, vel eius bonis damnum infertur: *Fill. loco. cit. num.* 18. *Azor. tom.* 1. *l.* 9. *cap.* 26.

Resp. III. Cõtra maleficia vti licet. 1. Remedijs petitis ex medicina. 2. Exorcismis, & Sacramẽtis Ecclesiæ, peregrinationibus, inuocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorum, per quę Dęmon nocet, absque alio tamen maleficio: *Nauar. & communi-*

muniter alij 4. Si maleficus licito modo poteſt male fici tollere, licet eum ad id accerſere, rogare, imò etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere (non tamen interficere ſi nolit) *Lugo. Dian. p.8.tit.7.R.5.5.* Idque etiamſi conſtet eum id facturum per nouum maleficium: ſicuti ex cauſa licet ab vſurario petere mutuum ad vſuram. Ratio, quia cum habeam ius petendi quod ab illo rectè præſtari poteſt, & eſt indifferens, imputabitur illius malitiæ, ſi id male faciat: Vide *Sanch. l. 7. de matrim. d 95. n. 11. Fill. n. 192. Leſſ. lib. 2. c. 44. d. 6.* contra *Delrio c. 5.* Licet etiam contrarium ſignum poſitiuum apponere, ex ſe tamen honeſtum. v.g. ſi Dæmon eſſet pactus cum malefico, ſe tamdiu nociturum, quamdiu maleficiatus ſe cruce non ſignaret; aut lauaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione, v.g. vt tamdiu duret, quamdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defoſſa) licebit illi ſe ſignare, & lauare, &c. *Suar. Leſſ. lib. 2. c. 44. n. 45.* Ratio eſt, quia non eſt intentio poſitiuè recuperandi ſanitatem eo medio, ſed tantum tollendi ſignum, & diſſoluendi pactum cum Dæmone. Vnde vlterius patet, licere repercutere ſagam, quæ te tetigit; ea enim repercuſſa ſolet noxa ceſſare; vt habet *Leſſ. l.c. & Sanch. lib. 7. de matrim. d. 95. & 99.* 6. Si maleficus nõ poteſt tollere maleficium, niſi per nouum, non licet eum ad id inducere; quia id eſſet inducere ad peccatũ, & actui intrinſecè malo cooperari: *Suar. Sanch. Leſſ. &c. ll. cc.* 7. Si dubitetur an poſſit ſine maleficio nouo tollere, non licet ab eo petere; vt habet *Laym. l. 4. tr. 10. c. 4. n. 9. ex Sanch. & Suar.* quia eſt periculum peccandi. Facilius autem præſumi poteſt, eum qui ſigna poſuit, poſſe ea ſine nouo maleficio deſtruere, quàm eũ, qui non poſuit. Vnde ſi hic ſuam operam offerat, prius erit examinandus de modo ſoluendi: Vide *Layman. hic. Bon. d. 3. q. 5. p. 5.*

Quæres. Quomodo Confeſſario agendum cum Diuinatoribus, Magis, &c.

Reſpond. I. Examinandi ſunt præterquã de varijs ſuperſtitionibus. Quo fine tali ſuperſtitioni ſe addixerint, v. g. an ratione vehementis paſſionis, triſtitiæ, vindictæ, auaritiæ, aut ſanctitatis nomen conciliandi, quæ eſſet ſacrilega hypocriſis. 2. De apoſtaſia, idololatria, & hæreſi, abnegant enim Chriſtum, & Deum; renunciant Sacramentis; habent Dæmonẽ pro Deo, vel Sancto; nec damnatum putant, aut miſerum, & conſequenter illius aſſeclas non eſſe damnandos. 3. De blaſphemijs in Deum, & Sanctos, de ſacrilegijs: abuntur enim rebus ſacris, vt aqua benedi-

dicta, Eucharistia. &c. 4. De luxuria, commixtione cum Dæmone. 5. De damnis proximo illatis: *Suar. Sanc. Fill. l. c.*

Resp. II. Monendi sunt, eos teneri. 1. Pactum expressum, si quod habent cum Dæmone, aut cõmercium, abiurare, & dissoluere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum si habent; si verò solus Dæmon id habeat, non necessariò cogendus est, vt reddat; quia peccatum sufficienter dissoluitur per pœnitentiam. 4. Dãna illata resarcire: ad quod proinde etiam tenetur Fiscus (vbi veneficorũ bona cõfiscantur) vt & hæredes, si ad eos bona deueniant: *Laym. l. c. Suar. t. 1. de rel. l. 2. cap. 17. Sanc. l. c. c. 40. Fill. &c.*

Resp. III. A Parochis moneri, & à Confessarijs examinari circa hoc præceptum potissimum debent. 1. Opiliones, qui varijs dediti esse solent obseruationibus, vt gregem suum à lupis, vel scabie, vel alijs incommodis, tueantur 2. Fabrij ferrarij, qui circa equos sanandos vtuntur verbis, vel ex psalmis, vel ex oratione Dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora inanibus, & superstitiosis obseruationibus vtuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium: 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice, vanas, & superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes, ad certitudinem, quod in bello, vel duello non sint vulnerandi, nunquam aqua, igni, vel subita morte perituri.

De irreligiositate, eiusque speciebus. Cap. II.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum vel tendit directè ad irreuerentiam Dei, & est Tentatio Dei, aut Periurium; vel tantum tendit ad irreuerentiam rerum sacrarum, & est Sacrilegium, aut Simonia. De Periurio, in secundo præcepto: de reliquis hic.

Dub. I. Quid sit tentatio Dei.

Resp. Tentatio Dei, est dictum, vel factum, quo quis explorat, num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam aliam, perfectionem habeant *S. Thom. 2. 2. q. 92. a. 1. Sanch. &c.* Ea est duplex, scilicet vel Formalis, quando quis expresse dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; vt si quis petat miraculum, quo patefiat fidem Catholicam esse veram; vel det se præcipitem exturri, vt experiatur an Deus sit misericors, eum

eripien-

eripiendo à læsione: vel est implicita, & interpretatiua, quando quis etsi expresse non intendat Deum tentare, id tamen petit, vel agit, quod suapte natura eò referri videtur; vt si quis se committat periculo, à quo vel nullo modo, vel vix possit eripi, nisi miraculosè: vel si media naturalia ommittat, sperans à solo Deo effectum, v. g. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque, ac sperans à Deo temerè sanitatem: *Nauar. c. 11. Less. n. 4* Item si sine necessitate, & causa rudis absque præparatione velit concionari, sperans à Deo sibi suggerendos conceptus; *Suar. Sanch. Less. Laym. l. 4. t. 10. c. 5.* Vnde resolues.

I. Tentatio Dei Formalis est peccatum ex genere suo mortale in quacumque etiam materia. Ratio, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in grauem Dei contemptum redundat; vel magnam irreuerentiam, curiosius agendo cum Deo quasi cum ludione: *Less. l. 2. c. 45. d. 1. Sanch. l. 2. c. 34. Suar. & cæteri commun.*

II. Interpretatiua tentatio, cui dubitatio illa deest, plerumque est tantum peccatum veniale, ob imperfectionem actus, ignorantiam, inconsiderationem, vel paruitatem periculi. Imò sæpè nullum est peccatum, quando scilicet iusta causa subest, v.g. Dei instinctus, necessitas, vel pia vtilitas; *Sayr. Tolet. Caiet. S. Thom. 2. 2. q. 9.*

III. Si quis in puteum se coniiciat, ad declarandam Dei erga se prouidentiam; aut supra prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam, est interpretatiua tentatio Dei. Vti etiam sunt eę probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam feruentem vel frigidam, &c. de quibus vide *Binsfeld. & Delrio l. 4. disq.* Licet enim Deus aliquando tales purgationes miraculósè probarit, id contingit, vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocentes ad eas compulsi sunt liberati: *Bonac. d. 3. q. 9. p. 1.*

Dub. II. Quid, & quotuplex sit Sacrilegium.

Resp. Sacrilegium est violatio rei sacræ, hoc est, dicatæ cultui diuino: & peccatum mortale ex genere suo; si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate; non verò, si generaliter tantum repugnet; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati: v. g. templi, ita vt ibi cum veniali peccato committantur. Est autem sacrilegium triplex, personale, quo persona; locale, quo locus, & Reale, quo res aliæ violantur: *S. Thom. 2. 2. q. 99. a. 3. & cæteri Thologi.* Vnde resolues.

I Pec-

I. Personale sacrilegiũ est percussio Clerici, pertractio eiusdẽ ad iudicium sæculare: item luxuriosa violatio personæ Deo per votũ castitatis sacræ: de qua vide *infra tr. 4. c. 2. de 6. præc. dub. 2.*

II. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, vt est v. g. occisio hominis, effusio humana sanguinis, vel seminis illicita, & notoria sepultura excommunicati, vel non baptizati: item si actus quidam prophani fiant in Ecclesia, & repugnantes eius immunitati, vt si negociationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia sæcularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item si materia rei sacræ, vel Ecclesiæ, directè ad profanos usus conuertatur: si reus ex Ecclesia velut asylo extrahatur, nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiducia asyli istic commiserit. Denique, si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ: *Laym. c. 7 Bon. q. 6.* Si verò res ablata fuerit per accidens tantum in Ecclesia, v. g. crumena viri diuitis, probabiliter non committi sacrilegium, docet *Dian. par. 1. t. 7. R. 27. ex Fagund. & sex alijs*, contra *Suar. Laym. &c.*

III. Reale sacrilegium est indigna tractatio, & administratio Sacramentorum; vt si ministrentur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum, & instrumentorum sacrorum v. g. si quis calice vtatur in conuiuio; ornamenta altarium, vel sacerdotũ ad vsus profanos applicet; intellige de ijs, quæ consacrari, vel saltem benedici solent: nam ad nuptias, vel communẽ vsũ adhibere tapetes, candelabra, peluim, imò & manutergiũ, & cætera, quæ mediatè seruiunt ministerio sacro non esse peccatũ docet *Tãbur. exped. sacrif. l. 1. c. 2.* nisi fiat ex aliquo contẽptu saltem implicito, vt si semper, & indifferẽter sic vtaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis, quod in modicis, istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia, vt patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis: Vide *l. c.* §. 3. Item violatio, vel indigna tractatio sacrarum imaginum, & reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v g. ad stabiliendas hæreses, vel turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel iurium Ecclesiæ defraudatio, &c. Vide *Fill. tr. 24. c. 9. Reginal. l. 19. n. 57. Suar.*

IV. Peccatur etiam sacrilegio peccato omissionis v. g. si quę ad sacrificium spectant, vt corporalia, & similia sint valde immunda: *Bonacina de Euchar.*

V. In

V. In confeſſione exprimenda eſt ſpecies, & materia ſacrilegij. Ratio prioris, quia ſæpè diuerſam malitiam habet; v.g. percuſſio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio poſterioris, quia etiam materia aliquando auget, & addit malitiam: v.g. ſi ſit contra Euchariſtiam, addit ſecundum *Gordonum*, communi violationi rei ſacræ aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nuda manu calices, patenas, aras, agnos cereos, & chriſmate delibuta, non licet fœminis, & laicis Citra contemptum tamen non eſt mortale, ſi vacua ſint, & ſi cauſa ſubſit, nec veniale: *Suar. Tambur. l.c.* §. 1. ſine cauſa autem, veniale eſſe docet *Suar. Conin, &c. cõmuniter*; licet *Tambur. l.c. ex Sa &c.* contrarium cenſeat probabile: vti & ſi corporalia, vel purificatoria lauentur ab ijſdem. Vide §. 2. Cætera autem, qua Euchariſtiam immediatè non contingunt, nec chriſmate vnguntur vt mappas, veſtes ſacerdotales, immediatè contingere omnibus licet: *Suar. Laym. Tambur. l.c.* vbi *ex Palao &c.* idem concedit de reliquijs: ſicut etiam, vt eaſdem thecis incluſas penes ſe habeant, vel laici in publicis proceſſionibus geſtent. Idem docet cum *Laym.* de pyxide, ſiue ciborio, & lunula benedictis, quando ſacram Euchariſtiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis, & purificatorijs, quando poſt ſacrum vſum lota ſunt, ex *Laym. & Bonac.* imò etiam ante lotionem; *Laym. Tambur. loco cit.*

Dub. III. De Simonia.

Quid ſit, & quotuplex. Art. I.

Reſp. Simonia eſt ſtudioſa voluntas emẽdi, aut vendendi pretio temporali aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum: *D. Thom. 2.2. q. 100. a. 1. Laym. l. 1. tr. 10. cap. 8. &c.* Dicitur 1. *Voluntas emendi, &c.* quibus verbis intelligitur quiuis cõtractus oneroſus, ſiue venditionis, ſiue locationis, ſiue permutationis, aut renunciationis; quia ſimonia non conſiſtit ſine pactione aliqua tacita, vel expreſſa, & obligatione ex pacto. Quod addo; quia obligatio naturalis quæcumque, vt gratitudinis, ſiue antidoralis, non ſufficit; v.g. quando quis ſperat, vel intendit tantum, non tamen obligat. *Sa V. Simonia.* Ratio, quia non facit contractum. Vide *Bon. de Simon. d. 1. q. 6. p. 1. Leſſ lib. 2. cap. 35. d. 20.* Dicitur 2. *pretio temporali*, ſiue illud ſit muneris, ſiue linguæ, vt eſt laus, vituperium, patrocinium; ſiue obſequij, & famulatus. Dicitur 3. *ſpirituale*, quo nomine intelligitur res ſupernaturalis

ad ſalu-

ad salutem ordinata, siue sit formaliter talis, vt gratia, & dona Spiritus Sancti: siue causaliter, vt sunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia; siue sit effectus, & vsus potestatis nisi supernaturalis, vt est consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio, præsentatio, confirmatio, collatio beneficij, alijque actus iurisdictionis Ecclesiasticæ. Dicitur 4. *spirituali annexum*, ad comprehendendũ ea, quæ non sunt purè spiritualia, sed ad ea ordinantur, ijsque sunt annexa; siue antecedenter, vt iuspatronatus respectu beneficij; vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum: siue concomitanter, vt labor in administratione Sacramentorum, iuxta sensum infra dicendum: siue consequenter, vt reditus beneficiorum, qui dantur propter officium spiritale. Vnde patet, malitiam simoniæ consistere in irreuerentia, quæ committitur, dum res spirituales instar temporalium pretio æstimantur, & cõtractibus subijciuntur: atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ leuitate; quia nullum donum gratiæ, licet paruum, potest vendi sine graui irreuerentia, tum ipsiusmet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale ob actus imperfectionem, & ignorantiam: *Suar. t. 3. de rel l. 4. c. 36. Az. Fill. Laym. l. 6. Less. l. 2. c. 35. d. 1.*

Resp. II. Simonia est triplex. Prima dicitur Mentalis, cũ exterius, vel nihil datur temporale (& dicitur purè mentalis) vel cum aliquid datur, & dicitur mixtè mentalis, cum intentione obligandi ad reddendum spirituale, sine vllo pacto externo. Secunda, dicitur Conuentionalis, quæ ad ipsum pactum exterius procedit sine reali executione; diciturque pura, si sistat in mutua conuentione: mixta autem, si de reali, & conuentionali aliquid participet, vt v. g. si ex altera tantum parte realiter compleatur. Atque huc reducit Simonia Confidentiæ, cum quis alteri dat beneficium, vt illud sibi, vel alteri resignet; vel cum onere dandi certam partem fructuum. Tertia, dicitur Realis quæ scilicet vtrimque realiter completur. Vide *Less. l. c. d. 6.*

2. Simonia diuiditur in eam, *quæ est iuris diuini*: est quæ prohibita propter malitiam suam, v. g. hostiam cõsecratam vendere; & eam, *quæ est iuris humani*; estque mala tantum propter prohibitionem. Et sic ab Ecclesia prohibetur. 1. Venditio beneficiorum, secundum id, quod in ipsis temporale est, scilicet quoad ius præcisum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsecè tantum ordinatorum ad res sacras, v. g. Sacristiæ, Oeconomi, Thesaurarij. 3. Oblatio pecuniæ alicui factæ, vt suadeat

alteri,

alteri, vt det beneficium. 4. Pactio de resignando beneficio, vel soluenda pensione, si alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignatio beneficiorum; item reseruatio pensionis ex beneficio resignato; & in casu permutationis beneficiorum, æquatio fruuctum, &c. si absque superioris authoritate fiant: quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptatio muneris, etiam sponte oblati, pro examine ad Parochiam: *ex Trident. s. 24. c. 18.* Pro collatione ordinum, pro tonsura, literis dimissorijs, *ex Trident. s. 21. c. 10.* Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habet, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem non pro statu tantum, is enim spiritualis est, ideoque iure diuino inuendibilis, sed etiam pro onere sustentationis: nisi monasterij tenuitas, vel consuetudo contraria excuset. Vide *Laym. c. vlt. Bon. d. 1. q. 1. & 2. Less. Azor. 3. p. l. 12. c. 14.* Ex dictis resolues.

I. Simonia est, concionari, catechizare, Missas facere pro pretio nisi excusetur ratione laboris non intrinseci (is enim sacer est, & inæstimabilis, scilicet vel ipsa actione sacra, vel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci, non annexi rei spirituali, vt pro labore itineris, vel cantus in Missa, vel ratione alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio, quia illæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale, & ad salutem, non autem ad aliquid temporale: sicut doctio quæcumque, etiam Theologiæ, præ pretio æstimabilis est. *Bon. l. c. ex. Suar. Fil. &c. e. v. infra l. 6. t. 3. c. 4. d. 1. Laym. l. 1. §. 4.*

II. Item Simonia est, dare, vel accipere pretiũ pro absolutione à peccatis, censuris, pro dispẽsatione in voto, iuramẽto, impedimẽto matrimonij, irregularitate, &c. Potest tamẽ in his aliquid exigi per modũ mulctę ad causã piam applicãdę: *Laym. l. c. n. 10.*

III. Non est simonia dare aliquid ad redimendam vexam à negante Sacramenta in necessitate: *Suar. Less. Laym.* vel ab iniquè impediente electionem, vel possessionem beneficij, ad quod ius in re habes. Quod addo, quia si nondum habes ius in re, etsi possis redimere vexam ab eo, qui tantum potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquiualens rei spirituali, sed vt alter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam diuitis, pro missis, concionibus; aut de eo etiam pacisci. Ratio, quia non datur tanquam pretium spiritualis officij; sed personæ in alterius

rius

rius gratiam occupatæ: nec pro operatione ſpirituali vt ſpiritualis eſt, ſed vt in alterius gratiam ſuſcepta: proindeque non eſt eleemóſyna, ſed debitum iuſtitiæ: *Suar. Laym. l. 4. tt. 10. c. vlt. &c.* contra *Rub. Silu. &c.*

IV. Non eſt ſimonia reddere, vel redimere penſionem merè temporalem quia non fundatur in titulo ſpirituali: nec refertur ad functionẽ ſpiritualem. Dixi, *temporalem;* quia ſpiritualis, quæ datur, v.g. concionatori, vel coauditori Epiſcopi propter officiũ Eccleſiaſticum, in eoque fundatur nec differt à beneficio, niſi quod non ſit perpetua, vendi nequit; mixta verò, vt v. g. quæ datur Parocho ſeni, vel Clerico pauperi ad ſuſtentionem, non quidem vendi poteſt; redimi tamen poteſt, modo obligatio recitandi Officium B.V. impoſita non extinguatur. Quod intellige, ſi in loco vbi ſit venditio, Bullá ſit recepta Ratio, quia qui penſionem redimit, non emit ius ſpirituale, ſed extinguit onus temporale ſoluendi certam ſummam pecuniæ: *Leſſ. c. 35. d. 21. Suar. c. 25. n. 5. Laym. l. c. n. 46.*

V. Non eſt ſimonia iuris diuini (etſi quandoque iuris humani eſſe poſſit) ſpirituale cum ſpirituali permutare, v. g. beneficiũ pro beneficio, reliquias cum reliquijs, &c. uel dare temporale pro temporali, vt ſi calicem, vel agnos Dei præciſè ratione materiæ vendas; vel dare temporale pro ſpirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum ſpe, vel intentione excitandi ad remunerationem doni ſpiritualis, vel contra. Ratio, quia gratitudo non reſpicit pretium, ſed beneficium, nec ſoluit debitum iuſtitiæ, ſed antidorale; quo non excluditur quin gratis detur. Rectè tamen monet *Suarez.* huiuſcemodi dona, ob præſũptionẽ ualde cauenda. Item, donare, promittere, uel legare temporale quippiam, ſub conditione operis ſpiritualis præſtandi, modò non fiat per modum retributionis, ſeu commutationis; ut v.g. ſi parens filio promittat munus, ſi Sacramenta frequentet. Ratio, quia hìc non interuenit contractus oneroſus, ſed ſiſtitur vel in liberali donatione, uel donatione ſub tali conditione, & modo: *Suar. l. 4. c. 45. Laym. l. c. n. 8.*

Quæ ſit pœna Simoniæ. Art. II.

Reſp. I. Sola ſimonia Confidentiæ, & Realis in Ordine, Beneficio Eccleſiaſtico, & Religionis ingreſſu, pœnas iuris ipſo facto inducit; licet ob ingreſſum Religionis rarò incurratur, ut dictum; uel ob tenuitatem monaſterij, uel contrariam conſue-

dinem

tudinem receptam. *Suar. cap. 56. & 57. Less. d. 23. Laym. l. c. §. 7.*

Resp. II. Ob simoniacam collationem, & susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis. *Less. d. 24. Laym. l. c.*

Resp. III. Ob simoniam Realem in beneficio Ecclesiastico, incurritur 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio. Vnde talis non facit fructus suos: idque etiam, licet à tertia persona taliter prouisus id ignorauerit: nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, vt redderetur inhabilis; vel nisi bona fide possederit beneficium per triennium: *Less. l. 2. c. 35. d. 31. Laym. l. 4. t. 10. cap. vlt. Bon. d. 1 q 7. p. 2. n. 20 ex Gomez. Garz. &c* 3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum: alijs tamen beneficijs iure ipso non priuatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam iudicis; *Suar. c 57. num. 41.*

Resp. IV. Simonia confidentiæ completa dato, & accepto beneficio, licet accipiens promissionem vicissim non impleuerit; inducit 1. Excommunicationem Papalem vtrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationẽ, & collationem beneficij, in quo est commissa; & inhabilitat ad idem postea obtinendum. 3. Priuat omnibus beneficijs, & pensionibus ante obtentis; non tamen ante sententiam latã. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reseruantur: *Less. c. 35. d. 26. Suar. c. 43. Laym. n. 76.*

An; & cui restituendum, quod simoniacè acceptum. Art. III.

Resp. I. Nisi spirituale simoniacè acceptum, præter beneficium (sub quo continetur pensio, secundum *Bon.* negante *Lessio*) est restituendum. Ratio, quia cætera vel restitui non possunt, vt Sacramenta; vel non sunt restituenda ante sententiam, cum Canones aliud non statuerint; *ex Less. n. 68 Suar. Fill. &c.* contra *Azor & Laym. Bon dis. 1. q. 7. p. 3. diff. 2* Dixi, *præter beneficium*; quia hoc retineri non potest etiam ante Iudicis sententiam, vt patet, tum *ex cap. Si quis neque* 1 *q.* 1. tum *ex extrauag. Cum detestabile, de simon.* v. *Bon l c.* vbi addit, etiam fructus perceptos esse restituendos; tum quia nullo iusto titulo possunt retineri, cũ adeptio beneficij simoniaca sit ipso facto irrita: tũ quia sic expressè habetur in *extrau. Cũ detestabile, de simõ* v. *D. Th. 2. 2. q. 100. a. 6. Nau. l. 5. Conf. 62. Less. l. 2. c. 35. dub. 31.*

Resp.

Resp. II. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat; item pro admissione ad Religionem, iure positiuo restituendum est. Hoc tamen posterius non nisi post latam sententiam, si admissus in monasterium, manet: quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modò in communem vsum conuertatur: Vide *Bon. l. c. Less. l. 2. c. 35. d. 30.*

Resp. III. Acceptum pro beneficio, aliaue re spirituali, non secuta collatione, iure naturę restituẽdũ est ei, à quo est acceptum: quia deest titulus retinendi, cum non præstetur id, pro quo est datum. Si verò res tradita sit, simonia vtrinque completa, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti: quia Ecclesia vtrumque punire intendit; Vide *Less. Laym. hic l. c. §. 9.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De secundo præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatã vsurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit blasphemando, temerè iurando, vouendo, & non seruando; de quibus hìc agendum.

Quid, & quotuplex blasphemia. Cap. I.

REspond. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel conuicij, seu cõtumeliæ in Deum: siue id fiat attribuendo ei falsa, siue negando vera; siue tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur; siue etiam dicendo vera, sed quæ ad eius dehonorationem, seu vilipensionem tendant; vt fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. Ita *communiter Doctores*, S. *Thom.* 2. 2. *q.* 13. *Bonac. disp.* 3. *q.* 8. *Sanch.* 2. *mor. c.* 32. *Laym. hic. lib.* 4. *t.* 20. *c.* 6. *&c.* Vnde resolues.

I. Blasphemat, qui contra Deum intendens ei maledicit: item qui ait se aliquid actuum eo inuito: item qui eum negat, qui seriò iurat per Deos falsos, qui eum vocat tyrannum, iniustum, nolle, aut non posse nos iuuare, non curare nostra, Dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia benè esse ordinata, melius in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c.

Quæ si

Quæ ſi quidem quis credat ita eſſe, & non tantum in ira, aut deſperatione effutiat, tunc eſt blaſphemia hæreticalis, id eſt; cum hæreſi coniuncta; quod in confeſſione eſt addendum, quia ſpecie differt ab imprecatiua: *Hurt. 2. 2. d. 91. ſ. 12. §. 54.*

II. Reuocantur etiam ad blaſphemiā alia ſigna contra Deum, licet verba non adſint; vt ſpuere in cœlum, infrendere dentibus, &c. Imò etiam ſola mente blaſphemia interior committi poteſt, ſicut etiam laus mentalis Dei.

III. Blaſphemat item, qui in Sanctos, vel ſacra contumelioſus eſt; intellige, vt Sancti ſunt, ſiue cum habitudine ſaltē virtuali ad Deum, ita vt moraliter huius etiam honor cenſeatur tangi: quia alioqui tantum erit cōtra duliam, ſi nimirum contra illos, vt homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale eſt, ſi ioco fiat, v. g. ſi Sanctos Criſpinum, & Criſpinianum voces ſutores, Ioannem, & Paulum eunuchos: graue verò erit, ſi contemptim, vel ex odio, aut indignatione contra Sanctos. Licet verò blaſphemiæ in Deū non admittāt paruitatē materiæ, multi tamen admittunt in ijs, quæ fiunt contra Sanctos: *Eſcob. t. 1. ex.*

IV. Blaſpemat item qui iratus, etſi non contra Deum, ſed contra alios, aut alia, eadem tamen ſeriò profert, quæ ex ſua ſignificatione, aut modo loquendi, ac circumſtantijs, important imminutionem diuini honoris aut improperiū: licet enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirectè, & virtualiter: quamuis id ex ſubreptione ſæpè ſit veniale tantum, ſi tantum materialiter fiat.

V. In confeſſione exprimendum eſt, ſi quis (quod tamen rarò contingit) directè, & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit: *Laym. l. c.*

VI. Blaſphemat item qui iniurioſè vſurpat membrū Chriſti; vt v.g. perdat te Dei ſanguis, vulnera, mors, Dei caput, paſſio, ſacramenta, & ſimilia ſacra: cum ea non ad perdendum, ſed ad ſoluēdos nos data ſint; & cōmuniter in his apprehēdant homines magnā Dei, earumq; rerū vilipenſionē cōtineri: *Laym. ibid. n. 12.*

VII. Qui talium verborum conſuetudinem habet, tenetur ſub peccato mortali ſerio conari eam tollere. Quod ſi facit, & tamen labitur, poteſt excuſari aliquando; eo quod iuramenta iſta impetu naturali effuſa, non ſint voluntaria, nec in ſe, nec in cauſa, vtpote retractata propoſito efficaci: *Laym. l. 1. tom. 2. c. 3. n. 6.* Vide *Eſcob. tom. 1. cap. 3. n. 36.* Si nō conatur, idque Confeſſarius notet, neget ei cū diſcretione abſolutionem: *Laym. l. c.*

VIII. Interim plurimi excusantur ob inaduertentiam in subita commotione; tametsi non satis excusare videatur, quod quidam aiunt, ijs verbis aliud se non intendere, quam vsurpare, tanquam interiectiones significatiuas iræ suæ: tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia, iræ, & seriæ voluntatis significatiua: tum quia tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere vsurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonoratiua Dei.

IX. Quod si verò quis in ira contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantum, nudè nominet mortem Dei, septem sacramenta, v. g. ò Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo, & sine iis circumstantijs, quibus vilipensio importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana vsurpatio nominis diuini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia graue: vt *Caiet. & Armilla V. Blasphemia, & Sanch. supra.* Quamquam propter periculum incidendi in blasphemias, & quia rarò abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus, eiusque sacra censetur inhonorari, rarò excusantur, & meritò absterrentur homines à similibus dictis, vt notat *Laym. l. c.*

X. In ira imprecari alijs dæmonem, grandinem, fulgur, &c. etsi multi confundant cum blasphemijs, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio; quæ plerumque (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem, & inaduertentiam, ac defectum seriæ voluntatis, non est venialis; quia cum se homines reflectunt, aiunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita vt videantur interiectiones tantum quædam esse ad significandam iram; tametsi christianos parum deceat tam absurdis interiectionibus vti: *Bonac. l. c. ex Nauarr. Tolet. Regin. &c. Baldel. d. 25. n.* 10. vbi etiam censet veniale tantum esse sibimetipsi ex ira dæmonem imprecari, eò quod non lædat grauiter charitatem. Verum *Molin. &c.* non audent id excusare à mortali, propter fœditatem, honorem, & peruersitatem. Graue autem est, si subditi superioribus, filij parentibus, (licet materialiter tantum) sic maledicant, præsertim in faciem: quia est graue contra debitam reuerentiam: *Baldel l. c.* Vide *infra l. 5. c. 3. d. 6.*

XI. In ira vsurpare dæmonem sine imprecatione, non est per se peccatum; assidua tamen eius nominatio non decet Christianum; & ratione scandali posset esse grauis; *Laym. l. c.*

XII. In confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ; videlicet vtrum contra Deum, an Sanctos fuerit: illas enim specie

ſpecie differre eſt probabile ſecundũ *Suar. Sanch. Reginald. Axor. Laym. Dian. tom. 1. R. 50. Lugo d. 15. num. 2. 17.* contrarium tamen tenet *Trull. l. 1. c. 11. d. 2. n. 5. cum Dian. p. 1. tr. de circumſt. R. 39.*

De Iuramento. Cap. II.

Dub. I. Quid ſit Iuramentum.

RESp. Iuramentũ eſt inuocatio tacita, vel expreſſa Numinis diuini tamquam primæ, & infallibilis veritatis, in teſtem alicuius rei. Hæc autem inuocatio in eo conſiſtit, quod iurans, quantum in ſe eſt, cupiat, ac velit, Deum id, quod iurat, teſtari, & manifeſtare (ſi & quando nimirum illi placuerit, ſiue in hac vita, ſiue in altera) tamquam quod ab ipſo Deo ſit cognitum, & verum. Ita communiter *Doctores* S. *Thom. 2. 2. q. 89. a. 1. Bonac d. 4. q. 1. p. 1. Sanch. 1. mor c. 1 Laym. l. 4. tract. 3. cap. 1.* Vnde reſoluitur,

I. Quoad forum internum, iurat quiſquis interius intentionem habet, ſiue formalem, ſiue virtualem, & inuocat Deum in teſtem ſiue his, ſiue illis verbis; ac ſignis, ſiue etiam nullis vſus ſit: ita vt, ſi quis vtatur verbis nullo modo importantibus iuramentum, & is tamen ea putet eſſe iuramenta, verè iuret: & contra *Suar. l. 1. c. 1. Sanch. l. 3 c. 1. Laym. l. c. tr. 3. c. 1.* Quoad forum autem externum, quænam formulæ iurandi rationem habeãt, ac proinde quę verba licitè vſurpari in cõuerſatione poſſint, patet ex ſequentibus:

II. Quando dubium eſt de iurantis intentione iudicari ſolet ſecundum communem acceptationem verborum, quibus eſt vſus.

III. Veram rationem iuramenti habent hæ formulæ: teſtor Deum, vel inuoco Deũ teſtem. Item, *Sopra la mia fede giuro* niſi aliud de vſurpantis intentione conſtet: quia multi ita loquuntur: verbi gratia: *Ne fò giuramento*, ò, *lo giuro*, hoc, vel illud faciam; quorum tamen mens non eſt ſeriò id iurare, ſed tantum iracundè, & grauiùs affirmare: *Laym. l. c. c. 2.*

IV. Fides à Sacerdotibus loco iuramenti exigi ſolita per eorum conſecrationem, vti formula illa Principum; *Da Principe*, ò, *per l'honor mio di Principe*, etſi non ſint iuramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco iuratæ promiſſionis; vti etſi à perſonis illuſtribus vel nobilibus dicatur; *Da Gentil'huomo*, ò *da Caualiere*. Vide *Layman. l. c. c. 2.*

V. Formulæ hæ, Deus nouit, Deus teſtabitur ſuo tempore, coram Deo loquor, Deus nouit omnia, Deus videt meam conſcientiam, cenſentur tantùm narratiuè proferri, non inuocatiuè

(atque adeo nõ sunt iuraměta) nisi aliud cõstet, aut ex circũstantijs probetur: *Laym.l.c.n.4. Bon.q.1.p.2.ex.Suar. Less Sanch. &c.*

VI. Non sunt iuramenta, quæ dicuntur per modum sponsionis; v. g. expono caput meum, amputentur mihi aures, ni ita sit, &c. Vide *Sanchez loco cit. n.* 42.

VII. Non verè iurat, qui vt iuramentum coactus vitet, dicit se iurare per omne id, per quod potest: quia cum nulla res sit, per quam absque necessitate iure licitè possit, censetur per nihil iurare intendisse.

VIII. Non sunt iuramenta (quod Confessarij, & Catechistæ moneant, ne ex erronea conscientia peccetur) verè, certè, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Christiani, vel Sacerdotis, vel Regis, per conscientiam meam, super conscientiam meam, &c. vt habent *Less.cap.42.d.1. Bonac.l.c.* quia tantùm significant illum loqui ex dictamine consciẽtiæ, & notitia veritatis; nec in testẽ adducitur Deus. Esset tamen iuramentũ dicere, per fidẽ Catholicã, per S. Euangeliũ, quia tunc censetur in testem adduci illius fidei, & Euangelij auctor. Vide *Laym.l.c.*

IX. Non iurat qui dicit, tam verum est, quam sol lucet, quam hic sedeo, ambulo, &c. Vnde etsi comparatio falsa sit, tantum est mendacium, cum nullus in testem inuocetur. Idem est si dicas, quod dico est Euangelium, est instar fidei, est de fide, &c.

X. Quamuis hæ, & similes comparationes; (tam verum est, quam Deus est, quam Christus est in venerabili Sacramento, quam verum est Euangelium: item, tam sum innocens, quam B. Virgo, vel S. Franciscus, &c.) communiter videantur continere iuramentum cum blasphemia; id tamen non satis apparet, quia nullus in testem inuocatur. Neque videtur esse blasphemia, si sit verum, & animus proferentis sit significare tantum similitudinem; vt sensus sit, hoc esse verum suo modo, sicut alterum est verum suo modo. Tum verò esset blasphemia, si vsurpans intenderet significare, tantam esse (secundum æqualitatẽ) in suo dicto certitudinẽ, quãta est in ea veritate fidei: *Sãch.2.mor.c.31.*

XI. Non est iuramentum cum quis iurat per creaturas, in quibus nihil diuinæ bonitatis specialiter elucet; quia tunc non censentur adduci cum relatione ad Deum; vt si dicas: iuro per hanc barbam, vestem, &c. Censetur autem iuramentum, cum sit per creaturas nobiliores; cum per eas tunc accipiatur earum Creator, vt qui in ijs singulariter residet, ac relucet, sic v. g. dum iuratur per Cælum, intelligitur illius habitator; dum

per ter-

per terram, is, cuius hæc scabellum; dum per templum, is, qui ibi colitur; dum per aliquod sacramentum, is, qui instituit; dum per crucem, is, qui in ea fixus est; dum per Euangelia, ea tangendo, aut nominando, is, cuius ea verba sunt: *Bonacin. quæst. 1. par. 1. num. 4. ex Suar. Sanch. locis citatis.*

Dub. II. Quotuplex sit iuramentum.

Resp. Diuisiones aliquot communiter afferuntur; sed tantum accidentales, quæ speciem non mutant, vt in confessione distinguere non sit opus: *Suar. Less. Bon. p. 2.* Itaque diuiditur.

Primo. In Verbale, Reale, & Mixtum; cum videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua, vt tectione digitorum, contactu crucis, sceptri, Euangeliorum, vel & verbis simul, & actione corporali, vnde & vocatur iuramentum corporale: Vide *Bon. p. 2.*

Secundò. In Inuocatorium, seu Contestatorium, & in Execratorium: seu Imprecatorium Illud est, quo Deus simpliciter vt testis inuocatur: hoc autem, quo non solum vocatur testis, sed etiam vt vindex, cum iurans se vel alium dilectum, vel aliquid sui; aut suorum, subijcit Deo puniendum si falsum dicat. vt, ita me Deus amet, adiuuet; puniat me Deus; faciat Deus, vt hinc nunquam sanus surgam, nec coniugem, nec liberos viuos hodie intuear: tollat me Deus subitanea morte; æternum damnet, super animam meam, &c. in quibus quando falso iuratur, an sit coniuncta altera species malitiæ cõtra charitatem sui, aut proximi, Scholastici cõtrouertunt Negat *Suar. Valent &c.* quia non solet quis, etiam amico suo tale malũ ex animo imprecari, sed potius cogitat Deum non facturũ esse. Vide *Bon. d. 4. q. 1. p. 2.*

Tertiò. In Assertorium, & Promissorium. Illud est, quo præterita, vel præsentia affirmantur, aut negantur: hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui: Comminatorium, vt v. g. per Deum ego te cędam. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare, vtrum per Deum, an Sanctos iuraris: quia est eiusdem speciei malitia, cum iurans semper intendat Deum adducere in testem: *Suar. Less. c. 42. Lugo d. 16. num. 286.*

Dub. III. An, & quando sit licitum iurare.

Resp. Iuramentum, si debito modo fiat, licitum est. Est de fide. Et quidem est actus religionis; vt omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo obseruantur hæc tria. 1. Est iu-

iudicium, quod exigit, vt cum discretione, prudentia, consideratione, ac reuerentia, non sine necessitate, aut graui causâ fiat. 2. Est iustitia, quæ exigit, vt quod iuratur sit res iusta licita,& honesta. 3. Est veritas, vt nimirum sit res vera, aut saltem ex graui ratione putetur esse vera: ita vt (prout ex defectu alicuius horum; minor, aut maior in Deum iniuria, aut irreuerentia redundare censetur,) maius, aut minus committatur peccatum. Vnde resoluitur.

I. Quoad iudicium, si hoc solum desit, vt plurimum est veniale tantum: vt si quis absque necessitate iuret; siue ex leuitate quadā animi, siue ex cōsuetudine: Vide *Sanch. l. 3. c. 6. n. 22. Less.*

II. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, iuxta quantitatē negligentiæ, quā iurans admittit in inuestigatione veritatis, vel tolendā consuetudine: *Sanch. n. 16.*

III. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem iurandi sine attentione, sitne verum hoc, an falsum, quod iurare solent.

IV. Quod ad iustitiam spectat, peccat mortaliter qui iurat se facturum rem mortaliter malam: vt se aliquem interfecturum: quia est grauis irreuerentia diuina authoritate se ad peccatum mortale quasi obligare; ita vt hic duæ malitiæ concurrant; vna quod velit malum; altera, quod ad hoc abutatur authoritate *Dei* odientis omne malum: *Bonac l. c. p. 3. Less. l. 2. c. 42. d. 3.*

V. Venialiter autem peccat, qui iurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut friuolam; cum ibi leuis tantum irreuerentia censeatur: *Bon. ib. Less. l. c.*

VI. Item peccat venialiter qui iurat aliquid contra consilia Euangelica; vt se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum: *Suar. Less. Sanch. Bon. l. c.*

VII. Quod ad veritatem spectat, cum hæc deest, peccatur mortaliter; quia committitur grauis in Deum irreuerentia: quippe cum adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit, aut possit decipere, testando falsum. Nec hic excusat leuitas materiæ: quia siue hæc sit grauis, siue leuis; seria, siue iocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum; & tale iuramentum dicitur periurium: *S. Thom. 2. 2. q. 97. a. 7. Less. Sanch. Bon. l. c.* An autem, & quando periurium possit esse veniale per accidens, vide *Escob. t. 1. c. 5. n 6.*

VIII. Nec excusatur qui iurat verum, si ijs putabat esse falsum, vel qui iurat pro certo, de quo ipse dubitat: etsi à parte rei verum sit: *Sotus. Nauarr. Bonac. l. c.*

IX. Pec-

IX. Peccat æquè grauiter qui ab altero exigit iuramentum, sciens eum esse peieraturum. Excipe, nisi iusta causa, & necessitas exigat; quia tunc periurium ex sola peierantis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, cum vtatur suo iure. Quod tamen extra iudicium rarò habet locum in priuatis personis; *S. Thom. q. 89. Suar. l. 3. c. 13. & 14. Sanch. l. 3. c. 8.*

X. Non peierauit, qui iurauit aliquid re ipsa falsum, quod ipse bona fide, & cum ratione putauit esse verum.

XI Excusari subinde quidam simplices à mortali periurio videntur posse ratione inconsiderationis, cum vsurpant quasdam formulas iuratorias, vt per animam meam, puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari iuramentum, non tamen apprehendunt, quod iurare sit aliquid graue, & inuocare Deum in testem, sed tantum apprehendunt confusam aliquam rationem mali, non tanti momenti: Vide *Bonac. l. c. Laym. c. 14.*

Dub. IV. An in Iuramento liceat vti æquiuocatione.

Resp. Iurare cum æquiuocatione, quãdo iusta causa est, & ipsa æquiuocatio licet, non est malũ: quia vbi est ius occultandi veritatem, & ocultatur sine mendacio, nulla ireuerentia fit iuramento. Quod si autem siue iusta causa fiat, non erit quidem periurium, cum saltem secundum aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalẽ verum iuret: erit tamen ex genere suo mortale contra religionem; cum sit grauis irreuerentia, ad alterum. in re graui decipiendum vsurpare iuramentũ Ita cõmuniter *Doctores*: Vide *Sanch. lib. 3. c. 6 Bon. p. 12. Laym. c. 23* Vnde resoluitur.

I. Grauiter peccat qui vtitur æquiuocatione, quãdo non rogatus, sed spontè sua iurat; quia tunc tenetur vti vocabulis secundum communem significationem, inquit *Tol. l. 4. c. 21.* eo quod non habeat rationem æquiuocandi.

II. Grauiter item peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando iuramentum iustè exigitur, vt à iudice, vel superiore, in re grani: *Bonac. l. c.*

III. Si autem fiat tale iuramentum in re leui, per iocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum veniale, vt probabiliter docet *Sanch l. c. c. 36.* contra alios; quia sola discretione, siue iudicio caret: Vide *Bonac. l. c.*

IV. Licet æquiuocè iurare, si iuramentum exigatur iniustè: v. g. si quis exigat iuramentum, qui ius non habet, v. g. Iudex incompetens: vel si non seruet ordinem iuris. Item si exigatur

per vim, iniuriam, metum, v.g. si vir exigat iuramentum ab vxore de adulterio occulto, si latrones exigant à te lytrum cum iuramento: *Sayr. l. 4. c. 5. & l. 12. c. 17. Less. Trull. l. 2. c. 1. d. 15.*

V Qui exterius tantum iurauit sine animo iurandi, non obligatur, nisi fortè ratione scandali, cum non iurauerit, sed luserit. In foro tamē externo potest cogi vt seruet: *Sanch. 7. mor. cap. 10. num. 11. Trull. lib. 2. cap. 1. d. 10.*

Dub. V. Quæ, & quanta sit obligatio iuramenti promissorij.

Resp. In iuramento promissorio duæ affirmantur veritates: vna de præsenti primaria, quod scilicet iurans habeat animum implendi, quod promittit: altera secundaria de futuro, quod scilicet impleturus sit, suo tempore, quod promittit; siue promittat Deo, & est votum cum iuramento; siue homini, & est iurata promissio humana. Vnde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. Ita communiter *Doctores, vt Laym. l. 4. tom. 3. c. 6. Bonac. p. 7.* Vnde resolues.

I. Defectu primæ veritatis iurans verè peierat mortaliter; si vel non habet animum implendi, siue materia sit parua, siue magna; licita, siue illicita: vel si dubitat an facturus sit, necne, quod iurat: vel si putet sibi moraliter impossibile, vt impleat, quod promittit; quia quoad illam veritatem presentē, promissoriū ab assertorio non differt; vnde nec paruitas materiæ excusat: *Ibid.*

II. Defectu secundæ veritatis, verè peieratis, qui quod promisit, postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solum hic dubitatur, an qui promisit rem exiguam cum iuramento, vt v.g. dare alteri vnum pomum, vel nummum pro eleemosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. an inquam sub graui peccato teneatur hæc seruare. Vbi speculatiuè quidem videtur quod sic; quia verè adductus est Deus vt testis, quod sit facturus: ergo si sine causa non facit, quantum in se est facit Deum testem falsum: *Caiet. Valent. Tolet. l. 4. c. 22. & alij.* Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium; vt *Sanch.* Vide *Laym. supra c. 14.*

III. Illud certum est, quod si ex eo, quod iurasti, tantummodo parum aliquid non serues, non esse graue; v.g. si iurasti te nō bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo: *Sanch. t. 1 lib. 4. cap. 12. n. 21.* quia tunc excusat paruitas materiæ. Et sic excusantur, qui iurāt seruare statuta alicuius Capituli, Collegij,

Vniuer-

Vniuersitatis,&c.si postea paruum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus iuratis, & alijs ministris iustitiæ; vt de eo, qui ex summa,quam alteri se daturum iurasset, parum tantum detraheret: *Nauar. Suar. Sanch.* Vide *Laym. Bon. p.* 14.

IV. Obligaris probabiliter iuramento promissorio,etsi extortum à te sit per iniuriam, ac metum; vt si oblitus vti æquiuocatione,iurasti prædonibus dare lytrum,vsurario vsuram. *Bec.2.2. q.89.&c.*Negat tamen *Azor. t.* 1. *lib.* 11. *cap.* 7. *q* 2. in materia tamen matrimonij· quia matrimonium coactum metu cadente in constantem virum,nullum est:hinc etiam iuramentum extortum de eo contrahendo, videtur relaxatum ipso iure, ait *Caietan. V. periurium. Suar. c.* 9. *Sanch. Bonac. p.* 9.

V. Obligaris item,etsi iuramentum sit errore,aut dolo extortum, si dolus, vel error versetur tantum circa circumstantias, accidentales,non magni momenti: nã si versentur circa substantiam,vt v. g. si annulum te daturum alteri iures,putans esse ferreum, cum sit aureus,vel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non iurasses, non obligaris: Vide *Sanch.l.3. c.* 11. *n.* 42. *Suar. &c.*

VI. Non inducit vllam obligationem, si iures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut, vt habet *Caiet.* indifferentem, quæ nec ex fine,nec circumstantijs cohonestatur;quia iuramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum, ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligari. *Bonacin. & communiter.*Vbi nota *ex Laym. supra c.*6. iuramentũ non conualescere,etsi talis res illicita,& vana:postea mutatis circumstantijs fiat honesta; cum iuxta *regulam* 18. *iuris in* 6. non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.

VII. Nec obligaris implere, si quid iurasti contra consilia Euangelica;vt non ingredi religionem, non dare eleemosynam, &c.*Mol. in Sanch. Laym. l.* 4 *t.*3. *c.* .Et licet peccaris talia iurãdo, non tamen peccas non implendo Vide *Caiet. V. periurium* .

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius; vt v. g. religionem, si aliquid iurasti in vtilitatem, aut gratiam alicuius hominis, aut aliquorum; dummodo sit honestum, & sine peccato impleri possit. Vnde v. g. alumnus,qui iurauit se seruiturum Principi, aut huic, vel isti Ecclesiæ,&c. non potest ingredi religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si iurasses Titiæ eam ducere; nam eo casu potes eã relictã, ingredi in religionem;quia iuramentũ sortitur naturam actus,cui apponitur

nitur

nitur: promissioni autem matrimonij hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar religionem: Vide *Laym. c. 6. Bonac. d. 4. q. 1. p. 3.*

Resp. II. Iuramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio, vel propositum, cui est annexum. Ratio. quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat iuramentum appositum: *Less. lib. 2. cap. 42. d. 2. Bonac. d. 4. quæst. 1. p. 16. Trull. lib. 2. cap. 1. d. 17.* Vnde resolues.

I. Titius, qui cum iuramento promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare iuramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatẽ, fornicationem, vel infamiam; quia promissio ipsa non obligat eo casu.

II. Qui vrbanitatis causa iurauit se ante alterũ non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum, &c. non peccat contra iuramentum, si coactus ab altero prius sedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promissio illa, vel propositum habet tacitam conditionem adiunctam (nisi me coegeris) qua sublata non obligat, & consequenter nec iuramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente iuri suo: *Bonac l. c. Sanch. Less. Trull.*

III. Qui iurauit se seruaturum decreta, & regulas, vel statuta alicuius Congregationis, Vniuersitatis, vel Capituli, tantum tenetur seruare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in vsu, vel seruantur à maiore parte Capituli, nisi tamen aliud constet de mente iurantis, vel hic voluerit se ad illa independenter à statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. Azor. Less. Dian. p. 2. tr. 6. m. R. 39.*

IV. Qui iurauit seruaturũ secretũ, nõ peccat cõtra iuramentũ illud detegendo, quando nõ potest illud celare absq; graui suo, vel alterius damno; quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hac conditione, si non noceat: *Sylu. Bonac. Sanch. Trull. l. c.*

V. Qui iurauit iudici se dicturum quæ nouit, non tenetur reuelare occulta. Ratio patet, *Less. Bon. Trull. l. c.*

VI. Qui iurauit se soluturũ debitũ intra mensem, non tenetur intra illum vi iuramẽti soluere, si a creditore terminus solutionis prorogetur; quia cũ hic cedat iuri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter iuramenti: *Azor. Bon. Trull. loco cit. n. 18.*

Dub. VI. Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio iuramento obligationem contraxit?

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur

à Tol.

& Tol. & Caiet. recēsētur isti. I. Si quod bonū erat tempore iuramēti, propter circūstātias, postea fiat illicitū, vel vanū, vel impeditiuū maioris boni, vel melius sit omitti, quā impleri: *Sanch. cap.* 15 II. Si iuramentum mutes in opus aliud apertè melius, & Deo gratius: id enim quisque per se potest, vt habet *Tol. cap.* 23. Excipe tamen semper, si quid in hominis cōmodū iurasses; nec enim Deus illū vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei: vt si v.g. iurasses aliquē punire iusta punitione, is autē supplex veniā peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine periurio condonare; quia iuramentū obligabat seruato eodē statu, in quo non pœniteret: *Laym. c.* 9. IV. Si res iurata facta sit inutilis ad intentum, maximè, si magis illius destructiua: vt si v.g ex correctione impœnitentis filij notaretur is magis destruendus, quàm emendandus: aut si turbanda familia, secuturæ rixæ cū vxore, & sic præstet nō corrigere: *Regin. l.* 18. *c.* 56. *Bonac. l. c. p.* 14. V. Si ita ferant cōditiones illæ, quas in quouis promissorio iuramēto tacitè subintelligi, natura, & Doctores docent. Tales autem sunt, vt *Laym.* dicit supra *cap* 9. 1. si potero. 2 saluo iure superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium.

Dub. VII. Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem.

Resp. De hoc ex conditionibus iam positis, & potestate superiorum in suos, ac suorum vota, à *Lay. hic c.* 11. *& alijs communiter* hæc traduntur.

I. Quod spectat ad irritationem, irritare, & annullare potest iuramentum omnis is superior, maritus, aut dominus, qui, & quomodo irritare potest suorum vota: *Sanch. c.* 19. *n.* 7. *Suar. Azor. Fill. l.* 25. *c.* 9 *p.* 17. *dub.* 6. Vide *Caput. seq.*

II. Possunt & ijdem irritare iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescumque ipsam promissionem, seu contractum infirmare ijs concessum est.

III. Quoad dispensationem, quicumque habet potestatem ordinariam, vel delegatam, vel priuilegium disponendi in votis, potest in ijsdem dispensare, etiamsi iurata sint.

IV. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

V. Quod attinet ad remissionem, siue relaxationem, iuramentum factum in fauorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cui is, & promissa materia subiecta est.

VI. Et

VI. Et is quidē potest remittere, etsi talis fauor ei iuratus esset propter Deum; v.g. si quis propter Deum iurasset pauperculæ eā ducere, potest ipsa iuramentum illud relaxare; vt habet *Nauar. & alij* contra *Sotum*, *& Sylu.* quia licet iuramentum principaliter factum sit propter Deum; quia tamen excusatio est in fauorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

VII. An etiam ciuilis potestas relaxare possit iuramenta suorum subditorum in temporalibus, quando iusta causa subest, v.g. quia metu, vel per aliam iniuriam extorta sunt, controuertitur. Alij negant, alij aiunt apud *Laym.* Probabile est, quod docet *Sanch. lib. 3. cap. 12. cum. Suar.* non posse relaxare directè, sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat; sed tantum indirectè, v.g. ratione materiæ; vel supplendo vicem eius, cui iuratum est, & qui remittere debebat. Plura ad forum externum spectantia circa iuramentum vide apud *Laym. supra cap. 11. Bonac. l. c.*

De Voto. Cap. III.

Dub. I. Quid sit Votum, & quotuplex.

RESp. I. Est promissio facta Deo, deliberatè, de bono possibili, & meliori: *D. Thom. 2. 2. q. 88.* Vide *Sanch. & Laym. l. 4. t. 4.* Vnde patet, quod Votum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dum vouemus quiddam Sanctis, sensus est, voueri ea Deo in honorem simul Sanctorum: sicut templa, & altaria ædificamus Deo in eorundem honorem. Porrò ex singulis particulis datæ definitionis, multi casus resoluuntur: quos, vt vitetur confusio, & consulatur memoriæ, separatis dubijs proponam.

Resp. II. Diuiditur Votum, 1. In Absolutum, & Conditionatum. Illud est, quod fit sine vlla conditione, vt voueo eleemosynam, hoc autem, quod fit cum conditione, ita vt nisi hac posita, non exurgat obligatio; vt, voueo eleemosynam, si sanitati restituat; vel (quod dicitur Pœnale) voueo facere disciplinam, si hoc fecero. 2. In Solemne, & Simplex. Illud est, quod vt tale acceptatur ab Ecclesia: & sunt hæc duo: votum castitatis, quod maioribus ordinibus annexum est; & votum professionis religiosæ. Simplex autem Votū est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Vbi sciendum, quod Votum solemne reddat personam iure inhabilem ad contractus, vel actus contra Votum, vt ad matrimoniū, vel dominium bonorum habendum, prout vide infra *l. 4. c. 1. in tract. de statu relig.* Simplex autem

tale

tale Votũ: v.g. castitatis (excipio quod in Societate IESV emittitur post Nouitiatũ) aut ingrediendæ religionis, etsi re dat contractum v.g. matrimonij illicitũ, nõ tamen inualidum. Vide infra *lib. 6. de matrimonio.* 3 In Reale, & Personale. Illud est, cum pecunia, vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur; vt calix, eleemosyna: hoc autem, cũ aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione, vt Votum ieiunij, peregrinationis, abstinentię à lusu. His aliqui adiũgunt. Mixtũ ex vtroque, vt si voueas peregrinationem cum oblatione alicuius rei: Vide *Less. lib. 2. cap.* 40.

Dub. II. Quæ requiratur Voti deliberatio, & intentio,

Resp. Cum Voti obligatio sit grauissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, qua quis liberè, & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi: Ita *Doctores communiter Less. Bonac d. 4. q. 2. p. 1.* Vnde resolues.

I. Ætas, & vsus rationis ad vouendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen Votum solemne religionis, quod inualidum est ante certam ætatem.

II. Non obligat votum factum cum semiplena animaduersione, vel deliberatione, v.g. ex repentino animi motu, vel consuetudine, lingua mentem præueniente, vel ex calore iracundiæ rationis vsum auferente: *Azor. Sanch. Trull. l. 2. cap. 2. d.* 1. Vbi notat, non esse sufficiens indicium, quod defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si vouentem, facto Voto, mox pœniteat: item motum iræ, rarò, & vix vnquam impedire vsum rationis.

III. Quod si is, qui scit se vouisse, dubitet, an cum sufficienti deliberatione, & vsu rationis, ob defectum ætatis; si quidem vouit ante septenniũ, Votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis vsu: quia eum ius in tali non præsumit, & possessio stat pro libertate. Si verò post septenniũ vouit, obligat; quia possessio est pro voto, cum præsumatur vsus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, vtrum ante, an post septennium vouerit, teneri voto vult *Sanch. & Palau;* negat *Dian. &c.*

IV. Vota facta in ebrietate, etiam ante præuisa, & sic volita in causa, non sunt valida, cũ non sint volita in seipsis, & directè: bonũ autẽ non consurgat, nisi ex integra causa; quamuis ad peccatũ satis sit voluntarium indirectè, & in causa *Laym. l. 4. t. 4. c. 1. n* 4.

V. Vota facta in metu, non incusso ad hoc ipsum, vt Votũ extorqueretur, valida sunt; quia sunt simpliciter voluntaria, & delibe-

deliberata: facta autem in metu iniustè incusso ad ipsum Votum extorquendum, inualida sunt: ex *communi*: non quia non sint voluntaria, sed quia vel ius ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim iniustæ coactioni: idque, siue metus si grauis, siue leuis, dummodo quis formaliter ex solo tali metu voueat: *Suar. de. Voto lib.* 1. *c.* 8. *Sanch. Filliucc. t.* 26. *c.* 1.

VI. Quoad Vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, siue rationem formalem, ac motiuum vouendi, Votum nullum est: Vt v. g. 1. Circa substantiam: si quis voueret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cum sit aureus; vel se ingressurum certum Monasterium, putans esse Ordinis S. Benedicti, cùm sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem substantialem: si quis v. g. voueret se ingressurum Monasterium, vbi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis seruari accuratè, & tamen non ita esset; vel si voueret peregrinationem ad limina Apostolorum, putans tantum distare centum milliaribus, cùm tamen distarent trecentis. 3. Circa causam finalem: si quis v.g. voueret aliquid in gratiarum actionem, pro sanitate parenti reddita, & is re ipsa non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium Votorum est; quia hic deficit liber cõsensus, qui non fertur in incognitũ: & nihil est tam contrarium consensui, quã error: *Filliucc. t.*26 *c.*1.

VII. Vota, quæ adduntur post Nouitiatum, in quocumque approbato Ordine, instar matrimonij carnalis non sunt irrita ob vllum errorem, nisi solum substantialem circa substantiam.

VIII. Si error circa conditionem substantialem sit de re parui momenti, non redditur Votum irritum, vt si iter peregrinationis, quam quis vouit, sit paulo longius, quam putabatur; quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantum circa causam impulsiuam, valet Votum; quia illa est tantum causa secundaria, qua seposita, actus est sufficienter voluntarius secundum substantiã. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat: v. g. Vouit aliquis peregrinationẽ Romam, studio colendi Deum, & simul etiam habuit causam secundariã impulsiuam, vt inuiseret fratrem, quem putauit esse Romæ; quem vt si intelligat deinde istic non esse, non ideo desinit obligari Voto. Et ex his patet, quomodo intelligendũ sit, quod dici solet, Vota non obligare vltra intentionem mouentis: *Sanch. l.* 4. *c.* 2. *Less. l.* 2. *c.* 40 *d.* 2.

IX. Ad Votum non sufficit nudum propositum, licet firmissimum;

ſimum; quia qui tantũ propoſuit, non tenetur ſuo peccato præſtare: qui autem promiſit, obligatur ſub peccato; & niſi præſtet, agit contra fidem Deo datam: *Bonac. p. 1. Laym. l. c.*

X. Ad Votum aliquando ſufficit promiſſio implicita, vt patet in ſuſceptione ordinum ſacrorum: vbi licet non dicatur, voueo, vel promitto caſtitatem, Votũ tamen hoc fit implicitè, hoc ipſo, quod ſciens Eccleſiam annexuiſſe ijs ordinibus iſtud Votum, eos ſuſcipis. An verò, ſi quis planè id ignoraret, adhuc cenſeretur vouere ex implicita intentione, dubium eſt. Aliqui aiunt, aliquĩ probabilius negant, dicuntque talem teneri ad caſtitatem, non ex Voto, ſed ex Eccleſiæ præcepto: *Sanch. de matr. l. 2. d. 27. n. 11. Bonac. q. 2. p. 1. & communiter.*

XI. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, ſed tamen ſe non obligandi, nullum eſſet Votum ſecundum *Nauarr. Sylu. Sanch. d. 27. Leſſ. lib. 2. c. 40. dub. 1. num. 6. Bonac. & alios* contra *Caiet.* quia talis non vult vouere, cum apponat conditionem contra ſubſtantiam actus. Vnde *Lugo d. 23. de iuſt. ſ. 1. & alij*, contendunt talem non poſſe dici promittere. Verum videtur eſſe quæſtio de nomine. Si vero haberet animum vouendi, & ſe obligandi, non tamen implendi, tunc etiam grauiter peccaret, & Votum eſſet validum: *Sanch. Fill. Bonac. p. 1. num 14. Layman. &c.*

Dub. III. Quæ requiratur materia Voti.

Reſp. Ea debet eſſe poſſibilis; (cum impoſſibile, nec efficaciter poſſit intendi, nec ad illud ſit obligatio) & non ſolum bona, ſed etiam melior, quam oppoſitum, ſiue eius omiſſio: quippe finis intrinſecus Voti eſt, honorare per hoc Deum: id autem non poteſt fieri, niſi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem eſſe non poſſit, vt quis obligetur ad relinquendum id, quod eſt melius: *Sanch. l. 9. cap. 7. Laym. Nauarr. &c.* Vnde reſolues.

I. Inualidũ eſt Votũ nunquã peccandi venialiter, cũ id moraliter, & ordinariè ſit impoſſibile. Aliqui tamen volunt, ſic vouentẽ teneri iſto Voto ad vitãda mortalia, & venialia grauiora: de quo *Scholaſt. Nauarr. c. 12. n. 65. Suar. l. 3. c. 3. Sanch. de matr. l. 9. d. 35.*

II. Inualidum eſt Votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, niſi ex circumſtantijs, aut fine fiat bona; quia Deo diſplicet ſtulta promiſſio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vouens, vt v. g. ſi quis decidens ex equo voueat non amplius equum aſcendere; *Nauarr. c. 2. Sanch. 4. moral. c. 7.*

III. Inua-

III. Inualidum est vouere mala; & qui vouet mortale, peccat mortaliter; qui autem veniale, eum venialiter tantum peccare dicit *Sa, Sylu. V. iuramentum*: licet mortaliter peccare velit *Caiet. V. Votum, & Less. lib. 2. cap. 4. d. 5* quod videtur probabilius.

IV. Inualidum est Votũ, cui adiungitur finis, vel alia circumstantia mala tenens se ex parte rei votæ; v.g. Vouet quis eleemosynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam iniustam, felicem successum furti, adulterij, &c. aut in gratiarum actionem pro successu talis peccati: quia datio eleemosynæ in talẽ finẽ, est actio blasphema, quasi Deus peccata promoueat; ideoque non potest esse materia Voti: *Caiet. Nau. cap. 12. Sanch. cap. 6. Laym. lib. 4. tom. 4. cap. 2. num. 6. Filliucc. tom. 26. cap. 5.*

V. Validum autem est, etsi ei adiungatur finis, vel alia circumstantia mala, tenens se tantum ex parte vouentis, vt v. g. si quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voueat ei dare eleemosynam; quia tunc res ista bona est, quam vouet, licet ipse voueat malè, & cum peccato: *Ibidem*.

VI. Validum item est Votum factum ex affectu erga rem bonam, vt bona est, etsi coniuncta cum causa mala: vt si quis voueret eleemosynam, si ex duello euaserit saluus: si non capiatur in furto: si filius sibi nascatur ex adulterio, quod parat, &c. licet enim duellum, furtum, adulterium velle, malum sit, tamen his positis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona: & Votũ nõ cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (vt pono) quatenus in se bona sunt: *Nauarr. Laym. l. c.*

VII. Inualidum est, & veniale peccatum, vouere bonum, quod est impeditiuum boni maioris: vt præsertim sunt Vota contra consilia Euangelica: vt v.g. manere in sæculo, ducere vxorem, ire ad militiam, facere mercaturam: *Nauar. num. 27. Suar. Fill. c. 1. q. 7. n. 58. Sanch. &c.*

VIII. Si tamen aliquod bonũ per se, & absolutè minus, fieret per accidens maius bonum, tunc talia vouere valet: vt v.g si quis videret susceptionem ordinum sibi damnosam: Vide *Bonac. p. 1.*

IX. Matrimonium ordinariè inualidè vouetur: quia ordinariè melior est cœlibatus. Dixi *ordinariè*: quia validè vouetur 1. Si quis ad hoc obligetur, vt quia sine iniuria, aut graui infamatione sponsæ, vel liberorum ex ea conceptorum, à sponsalibus non potest recedere. 2. si id Reip. valde vtile futurum existimetur, vt, quia v.g. ex eo speratur pax inter Principes, conuersio hæreticorum,

rum, regni tranquillitas. 3. Si quis ob fragilitatem, & inueteratam consuetudinem peccandi, adeo sit pronus ad lapsum, vt prudentes iudicent consultum ei esse vt nubat: in quo tamen vltimo *Laym, & alij* dissentiunt: Vide *Bon. l. c. Fill. n. 6. Nauar. Suar. l. c. Laym. n. 12.*

Dub. IV. Quæ, & quanta sit obligatio voti.

Resp. Tanta est, quantam tum quantitas materiæ permittit, tum intentio vouentis, qua se vel multum, vel parum, vel absolutè, vel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis, obligare vult, designat: ita vt etsi obligatio Voti sit iuris naturalis, vis tamen eius pendeat à voluntate, & facto hominis, tamquam præuia conditione, vt tantum, vel tantum obliget. Ita communiter. Vide *Laym. cap. 3. Bon. p. 5.* Vnde resolues

I. In materia leui nemo obligatur sub mortali: quia materia id non permittit: *Nauarr. n. 40. Sanch. l. 4. c. 12. Laym. l. c.* v.g. Vouisti recitare quotidie Salue Regina; omittendo semel, iterumque, non peccas mortaliter, quia materia est parua: *Sanch. l. 4. c. 12. Laym. l. c. Azor. lib. 21. c. 15.* Imò etsi toto anno omittat, esse tantum veniale, eò quod materiæ istæ paruæ non coalescant in vnam, probabiliter docet *Diana t. 5. misc. n. 34. ex Soto, Aragon. & Tannero 2. 2. dist. 4. dub. 3.* contra *Valentiam &c.*

II. In materia graui etsi quis possit se obligare tantum leuiter, communiter tamen censetur se voluisse obligare grauiter, nisi aliunde constet. Vnde violans tale Votum, peccat grauiter ex genere suo: Vide *ibid.*

III. Qui postquam graui Voto se obstrinxit, seriò deinde dolet, quod fecerit, non peccat grauiter, modo retineat animum implendi: Vide *Sa V. Votum.*

IV. Qui violat Votũ de re iã ante præcepta; v.g. qui post votũ castitatis, fornicatur, debet in cõfessione addere, quod Votũ id habeat, aut quod ordines acceperit, si Cõfessarius nesciat; quia duplex tũc est malitia peccati: *Suar. c. 6. L. d. 7. Sãch. c. 5. Fill. c. 2. q. 7.*

V. Alieno Voto nemo obligatur ex vi illius Voti Vnde si qui Canones videntur indicare, filium à patre, religioni deuotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius Votum patris semel ratificauerit: *Suar. c. 9. Sanch. Laym. c. 3. n. 6.*

VI. Cum hæres teneatur soluere Vota realia defuncti, non tenetur vi Voti, sed ex iustitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. soluere. *Ibidem.*

VII. Eodem modo si Communitas aliquid vouit, in quod posteri nō consenserunt, nō tenentur id seruare vi Voti, sed interdū ratione pacti statuti, vel longæ consuetudinis: Vide *Laym. hìc c. 3.*

VIII. Cum quis vouet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licitè potest; vt v.g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit superior, vel etiam aliquando paciscendo, & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium deuouit religioni, ad nihil aliud tenetur, quam vt conetur eam filio persuadere: sic qui missas, vel peregrinationem alterius curandam, quando stipendium, ac sumptus ei persoluit, non tenetur alium substituere nouis sumptibus, si prior non præstet ad quod se obligauit: *Sanch. Laym. n. 7.*

IX. Vota personalia non implentur, nisi per vouentem: vnde qui vouit peregrinationem Romam, v.g. non satisfacit, si conducat alium, neque ad id tenetur, si ipse non possit. *Ibid.*

X. Vota realia soluenda sunt ex proprio; vnde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio mendicare. Quod si possit ex suo, & tamen alius, siue rogatus, siue sponte pro ipso velit soluere, id valet, quia tunc quod alter dat, fit ipsius: non autem actio alterius personæ potest fieri alterius: Vide *Ibid.*

XI. Vota conditionalia non obligant cessante conditione, etiamsi ipse vouens causa fuerit, vt conditio nō poneretur; dummodo id non impediuerit per dolum, vim, aut malitiam: vt v. g. Vouisti peregrinationem, si eam Petrus approbet; deinde submittis qui persuadeat, vt non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imò etsi malitiosè per fraudem, dolum, &c. impediueris, adhuc probabile est, te Voto non teneri, vt habet *Laym. c. 6. ex Suar.* & *alij*. Interim *Laym.* rectè hìc aduertendum monet ad intentionem vouentis; vt v.g. si filius vouit se ingressurum religionem, nisi pater contradixerit, videtur eius intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, sua sponte, sibi relictus, &c.

XII. Qui vouit rem certam, & determinatam, v.g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad alium, cum id non soleat intendi: si autem eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam, quam accepit: quia qui vouet rem, censetur promittere omnem eius vtilitatem.

XIII. Qui vouit aliquid faciendum certo tempore, vt ieiunare hoc, vel isto diè: illo transacto, siue cum culpa, siue sine culpa eius, ad nihil tenetur: & neque si præuiderit impedimentum eo tempore superuenturum, tenebatur præuenire, cum hæc non

soleat

ſoleat intentio vouentis eſſe: *Suar. Nauar. lib.* 1. Vide *Bon. p. 5.*

XIV. Qui vouit aliquid ſine certo tempore: v.g. peregrinationem, tantum tenetur implere cum commodè primũ poteſt: quia ſic moraliter quiſque cenſetur intelligere ſuam promiſſionem, vt habita commoditate non nimis diu differat, quamuis minor cauſa ſufficiat ad differendum, quam ad ommittendum: *Filliuc. c. 4. q. 10. Laym. c. 3. Bonac. &c.*

XV. Qui nouit aliquid ſine certo loco, v. g. ingredi in religionem S. Benedicti, ſatisfacit intrando quodcumq; monaſterium illius Ordinis, in quo ſeruentur ſubſtantialia regulæ. Neque tenetur pro admiſſione peragrare prouinciam, ſed ſatis eſt adire loca aliquot non nimis diſſita. Et ſatisfacit Voto, ſi poſtquam ingreſſus eſt, remittatur, aut egrediatur (ſaltem cum iuſta cauſa, qualis eſt v. g. grauis, ac diuturna triſtitia, & anxietas, ſiue ex natura ipſa, ſiue aliunde nata: *Eſcob. ex Sanch. tom. 1. lib. 4. c. 16. n.* 100.) ante profeſſionem: Vide *Trull. l. 2. c. 2. d. 20. n. 7. & 8.*

XVI. Qui vouit aliquid ſine certa qualitate, v. g. religionẽ in genere, poteſt ingredi quamcumq; etiam laxiorẽ; modo ſeruentur eſſentialia, & ſit approbata. Similiter, ſi quis nouit triticum, &c. non tenetur dare optimũ, quod habet, ſed ſatis eſt (loquendo de obligatione præciſè) vt det quod non ſit planè ineptum.

XVII. Qui vouit aliquid ſine certa quantitate, v. g. eleemoſynam, pecuniam, frumentum, &c. ſatisfacit dando quantum voluerit, modò non tam parum, vt videatur potius irridere ſuum Votum, quam implere. Ratio horum omniũ petitur ex intentione vouentis, qua nemo cenſetur ſe obligare, niſi ad id, quod commodè poteſt, & cõmuniter eſt decens: *Suar. Sanch. l. 4. c. 13.*

XVIII. In dubio de mente vouentis, debet fieri interpretatio ſecundum verborum, quibus vſus eſt, proprietatem, vel potius communem, & vſitatam acceptionem: *Fill. t. 26. c. 2. Laym. c 3.*

XIX. Qui vouit, ſi ludat chartis dare decem imperiales, tenetur ſecundum *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit; quia pœna eſt actui acceſſoria. Videtur tamen negare *Laym. l. 4. tr. 4. cap. 5. n. 4.* Vide *Trull. Dian. p. 5. t. 9. R. 60.*

Dub. V. Quot modis tollatur obligatio voti.

Reſpond. Duppliciter tolli poteſt, 1. Nullius authoritate interueniente: idque vel materiæ mutatione; vt ſi materia ante honeſta fiat turpis, indifferens, vel impeditiua maioris boni, ratione nouæ circumſtantiæ, vel prohibitionis; vel ſi fiat impoſſi-

G 2 bilis

bilis absolutè, aut moraliter; vel desitione conditionis, à qua pendebat. 2. Interuentu authoritatis humanæ idque tripliciter: irritatione, commutatione, vel dispensatione; de quibus sequentibus dubijs. Est communis *Sanch. l. 4. c. 24. Less. l. 2. c. 40. Suar. Filliuc. t. 26. c.* 8. Vnde resolues.

I. Etsi tua culpa materia facta sit impossibilis, inutilis, &c. tamen postquam iam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

II. Si concurrat obligatio duorum Votorum incompossibiliũ, implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius; alterũ cessat. Quod si verò sit æquale, aut nescias vtrum sit melius, implendum est, quod prius vouisti, & ruit posterius: si, & hoc nescis, libera est electio: Vide *Trull. l. 2. c. 2. d. 9.*

III. Si materia Voti fiat impossibilis quoad partem tantum, tunc si commodè talis materia diuidi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v. g. Vouisti ædificare templum, si totum non potes, non teneris ad partem.

IV. Si verò diuidi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem, quam potes: vt v. g. 1. Qui non potest ieiunare tota hebdomada, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium traxit, & consummauit post Votum castitatis, tenetur non petere debitum; cum eatenus Votum adhuc sit possibile, reddere enim debet: Vide *Bonac. p. 7. §. 1.*

V. Quod si Votũ diuidi quidẽ possit, sed vnum in eo sit principale, reliqua vero accessoria tantum, non per se seorsim intenta, sed dependenter à priori, tanquã illius appendices, & modi; tunc si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorij, non autem contra: vt v. g. Vouisti peregrinationem Romam in cilicio, ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & obligationem mittere: Vide *Sanch. l. 4. cap. 10. Bonan. d. 4. q. 2. p. 4. §. 4. Trull. l. 2. c. 1. d. 10.*

Dub. IV. De Voti irritatione. An, & quomodo tollatur obligatio Voti per directam irritationem. Artic. I.

Resp. Cum non debeat violari cuiusquam dominium, ac quilibet dominus possit vti sua libertate, hinc si potestati dominatiuæ alterius sit subiecta alicuius voluntas, potest is subditi istius omnia Vota, qualiacumque sint, ad suum libitum, sine vlla causa, validè irritare directè; hoc est, potest velle, & pronunciare, vt illa vota nulla sint; ita vt nullo etiam casu obligatio postea

postea reuiuiscat (etsi peccent si absque causa irritent, vt docet *Less. l. 2. c. 40. n. 75. Nauarr. Suar. Filliucc.*) Porrò hoc ius prouenit ex iure positiuo, quo datur alicui legitima potestas dominatiua in voluntatem alterius. Ita communiter *Doctores*. Vide *Sanch. lib. 4. cap. 24. num. 30. & 31.* Vnde resolues.

I. Quiuis pater, & in eius defectu, auus paternus; tutor; imò etiam mater, non tantum si nutrix sit, sed etiam in priorum defectu: & secundum quosdam, reliquis deficientibus etiam magister, vel herus, vt *Suar. Less. d. 10. n. 78.* contra *Sanch.* potest directè irritare Vota liberorum impuberum; vt colligitur ex *cap. Mulier 32. q. 2. c. 1. & 2. 20. q. 1. & c. Si quis, de reg.* Impubertas autem secundũ iura finitur in masculis, anno decimoquarto cõpleto, in fœminis duodecimo cõpleto, à die natiuitatis cõputando, vt *Sanch. loco cit.* Vide *Laym. l. 4. c. 2. Bonac. d. 4. quæst. 2. p. 6. §. 2.*

II. Vota Religiosorum (non tamen nouitiorum) etiam sub prædecessoribus emissa, irritare possunt directè præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores, & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ: vt habet *Suar. l. 6. de Voto, c. 7. n. 19. Regin. l. 18. n. 342. Fill. Bon. l. c. n. 26.* Excipitur tamen Votum transeundi ad religionem strictiorem. Vide *Binsfeld. 3. p. Ench. c. 9. Less. n. 75. Sanch. c. 24. n. 30. Bon. l. c.*

III. Idem potest, secundum *Sanch. lib. 9. de matr. d. 39.* maritus respectu Votorum vxoris, licet probabilius id alij limitent ad ea Vota, quæ mariti iuri præiudicant: *Laym. hic cap. 7. Fill. tr. 26. t. 8. q. 8. Less. d. 10. n. 83. & d. 15.*

IV. Qui semel Votum irritauit, si postea nolit, non ideo reualidatur. Vide *Sa V. Irritatio Voti.*

V. Nullus supradictorum potest directè irritare Vota emissa ante subiectionẽ, v. g. ante matrimoniũ: facta verò intra tempus subiectionis, de re implenda post tempus subiectionis, v. g. in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritare: *Bon. loco cit.*

VI. Votum, de quo dubium est, vtrum emiseris tempore libertatis, an subiectionis, non posse irritare superiorem, docet *Salas 1. 2. q. 21. & Caram l. 3. c. Id. 1.* Sed contrarium tenet *Suar. Sanch. Bon. &c.* cum *Bardi d. 6. c. 1. §. 28.*

VII. Facta tempore subiectionis, possunt adhuc irritari post illud: v. g. quando filius iam est pubes. Quod verum est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans ex errore esse firma; secus tamen, si infirmasse nouisset, & independenter à prioribus ratificasset; Vide *Less. l. 2. c. 40. dub. 10.*

VIII. Supradicti possunt reuocare, ac directè irritare Vota, etsi semel ea ratificauerint: quia non priuarunt se dominio, & potestate sua: Vide *Suar. de Voto l. 6. c. 6.* Quod si tamen id sine causa fiat, erit secundum quosdam peccatum mortale: licet probabilius id neget: *Suar. loco cit. cap. 4. & Laym. hic.*

IX. Prælatus potest irritare Votum subditi à prædecessore, æquali, vel inferiore confirmatum, non tamen à superiore: Vide de his *Bonac. loco cit. §. 3. Layman. cap. 7.*

Quis Vota indirectè possit irritare. Art. II.

Resp. Si alicui, non quidem voluntas vouentis, sed Voti materia sit subiecta, ita ut in hanc ius habeat; is tale Votum potest irritare, irritatione indirecta; hoc est eius obligationem suspendere, in quantum suo iuri præiudicatur: idque ex lege naturæ docente, quod nemo possit alteri promittere in præiudicium tertij: *S. Thom. in 4. d. 38. Suar. Less. &c. ll. cc.* Vnde resolues.

I. Sic irritare possunt, præter supra nominatos, mater respectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paterna, nec sunt emancipati: item tutor puberis, vsque ad annum vigesimum quintum, in ijs, quæ eorum potestati officiunt: *Laym. c. 4.*

II. Idem potest vxor respectu mariti; v. g. si is vouerit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogant vitæ sociali, & vsui dominij, quod habet in corpus mariti: *Less. n. 83. Filliut. n. 273.*

III. Idem dominus, & domina respectu famulorum, vt si ij vouerint ieiunium, quo fierent inepti ad obsequia domini: quale Votum non est castitatis, vel breuis orationis: *Less. n. 86.*

IV. Item non tantum Pontifex respectu omnium fidelium, sed etiam Episcopi & Principes respectu subditorum, quando materia illis præiudicat. Denique superiores respectu nouitiorum, in ijs, quæ impediunt nouitiatus exercitia: *Less. d. 3 n. 8.*

V. Non possunt irritare indirectè Vota de re alias præcepta; v. g. non furandi, quia nemini præiudicant. Item neque Vota implenda tunc, quando materia Voti non erit amplius subiecta: v. g. Vota serui implenda cum erit liber; & coniugis, cum alter erit mortuus.

VI. Potest quis etiam indirectè irritare Vota longe ante facta, quam sibi materia subijceretur; v. g. facta à coniuge longe ante matrimonium.

VII. Potest quis etiam Vota à se, vel antecessore concessa, & con-

confirmata, indirectè irritare, vt patet ex articulo superiore. Excipe tamen, nisi suo iure cessisset: & hanc cessionem subditus acceptasset; vt v. g. in Voto castitatis, mutuo mariti, & vxoris consensu facto. Secus tamen esset, si vel sola vxor, vterque vel independenter ab altero vouisset.

VIII. Vota indirectè tantum irritata reuiuiscunt, & obligant quando alteri desinunt præiudicare; Vide *Bonac. p. 7. Laym. c. 8.*

Dub. VII. Quid sit commutatio Voti.

Resp. Commutatio est substitutio alterius operis honesti loco eius, quod Voto promissum erat, sub eadem obligatione. Circa quam, vt licitè fiat, traduntur hæ regulæ. Prima, Ad commutationem Voti requiritur autoritas Ecclesiastica. 1. Quando cõmutatio fit in paulò minus bonum: quod si notabiliter minus sit, miscetur dispensatio. 2. Quando dubium est de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonũ æquale: licet aliqui tunc putent sufficere authoritatem propriam. Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius; quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod est tale in ordine ad vtilitatem spiritualem vouentis, & Deo gratius.

Secunda. Ad cõmutationem Voti in æquale, requiritur causa, licet minor, quam ad dispensationem: quia dispensatio planè liberat ab obligatione Voti; commutatio verò aliud subrogat. Vnde si fiat in melius, nulla causa requiritur, si in æquale cum authoritate superioris, sufficit maior in illud propensio. Si verò dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo: Vide *Less. l. 2. cap. 40.* Vnde resolues.

I. Quamuis oratio absolutè sit melior ieiunio, non licet tamen propria authoritate hoc in illam commutare, quia hic, & nunc potest ieiunium esse Deo gratius; vtpote vtilius ad bonum spirituale huius hominis: *Less. d. 16. Sanch. c. 56.*

II. Omnia Vota personalia propria authoritate commutari possunt in Votum religionis: imò ipso iure omnia Vota realia sic mutantur in professione.

III. Qui habet Votum religionis non potest illud propria authoritate commutare in susceptionem Episcopatus: tum quia hic non efficit hominem perfectiorem, quam religio, licet perfectiorem esse supponat: tum quia non constat, quod illud hic, & nunc sit Deo gratius: tum quia sic respondet Innocentius III. apud *Bon. in 2. precep. d. 4. q. 2. p. 7.* Idem docet *Less. l. 2. c. 4. d. 16. n. 103.*

Azor. Sanch. Lay. l. 4. t. 5. c. 6. n. 15. Palaus d. 3. t. 16. n. 2. Fagund. Dian. p. 6. t. 6. R. 62.

IV. Qui habet facultatem diſpēſandi, habet etiam cōmutandi; non tamen contra: quia cōmutatio eſt pars diſpenſationis; qui autē poteſt maius, etiam minus poteſt. Qui autē habet facultatē cōmutandi tantū, non poteſt mutare, niſi in æquale: quod moraliter, & non ſcrupuloſè æſtimandū eſt, vt monet. *Laym. t. 8.* In qua æſtimatione, ait *Caiet.* non negligenda ſunt concomitantia: v. g. in voto peregrinationis, habenda ratio non tantum laboris, ſed etiam expenſarum, quas feciſſet: *Suar. Leſſ.* Vide *Bonac. p. 7. §. 3.*

V. Si is, cuius Votum mutatum eſt, malit deinde implere primum, id poteſt: tum quia id eſt melius, vel æquale: tum quia in eius fauorem factum eſt, cum tacita conditione, ſi ei placuerit: *Leſſ. num. 97. Sanch. Fill. n. 289.*

VI. Si Voti legitimè à ſuperiore commutati, ſiue opus fiat impoſſibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius: quia obligatio extincta eſt: Vide *Laym. Bon. ll. cc.*

Dub. VIII. Quid ſit diſpenſatio, & qui poſsint diſpenſare in Votis.

Reſp. I. Diſpenſatio eſt abſoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, vt valeat, iuſta cauſa requiritur, qualis v. g. eſt, 1. bonū Eccleſiæ, vel cōmune Reipub. 2. Notabilis difficultas in obſeruatione Voti. 3. Imperfectio actus, vel leuitas, ac facilitas, ex qua proceſſit Votum. *Suar. l. 6. c. 17. Filliuc. n. 260. Sanch. l. 4. c. 45.* Vide *Bon. p. 7. n. 24. Laym. c. 8. n. 5.* Vnde reſolues.

I. Cum cauſa non ſufficit ad integram diſpoſitionem, partim diſpenſari, partim commutari poteſt. *Bon. loco cit.*

II. Prælatus videns, ac (cum facilè poſſit) non contradicens, videtur diſpenſare, ait *Sa.*

III. Poteſtas etiam delegata diſpenſandi in Votis, extendit ſe etiam ad Vota iurata, & iuramenta pia ſoli Deo facta. Vide *Suar. lib. 6. de Voto. Sanch. l. 8. de matrim. d. 8.*

IV. Ante Voti acceptationem à certa perſona, aut Eccleſia, non cenſetur ei ius acquiſitum; ideoq. ſine eius iniuria poteſt diſpenſari, vel commutari.

Reſp. II. Poteſtas diſpenſandi conuenit omnibus Prælatis, qui habent iuriſdictionem in foro externo, vel Priuilegium: *Leſſ. l. 2. c. 40. d. 12. Sanch. c. 37. & communiter.* Vnde diſpenſare poſſunt ſequentes. 1. Papa reſpectu omnium fidelium in omnibus Vo-

tis.2.Episcopus respectu suorum subditorum, non autem Parochus; quia tantū habet iurisdictionem fori interni. *Suar.l.c.c.12.* 3.Prælati regulares exempti respectu suorum religiosorum, & nouitiorum: idque circa Vota, quæ vel in sęculo, vel etiam nouitiatu fecerunt. *Less.n.8.& 107.Sanc.l.9.de matr.d.29.* non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. *Suar.Less.ll.cc.*4.Ex priuilegio Papæ, Confessarij Ordinū Mendicantiū, secundū concessionē, & moderationē suorū Superiorū, vt notat *Less. d.* 13.*n.*108.

Resp. III. Supradicti omnes Papa inferiores possunt dispensare in omnibus Votis, exceptis quinque soli Papæ reseruatis, scilicet Voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum Compostellam, & Vltramarina, siue in Terram Sanctam. Vide *Bon.Less. Laym.ll.cc.*

TRACTATVS TERTIVS,

De Tertio, & Quarto Præcepto.

Quid Tertium Præceptum, Memento &c. Cap. I.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, siue impendi cultui diuino, est naturale, & adhuc obligat; quatenus verò tempus id designatur dies Sabbathinus, est cęremoniale, & in nouo Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi præscriptusque modus colendi, vt quædam opera illis diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præcipiuntur: *Bonac.Laym.ex. D.Thom.2.2.q.122.*

Dub.I. Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur.

Resp. I. Die festo prohibentur omnia opera seruilia, hoc est; quæ, & versantur circa materiam externam; & vel mechanicā, & illiberalia sunt; v.g. suere, fabricare; vel requirunt tantùm laborem corporis, & ab operarijs tantum, & seruis fieri solent. Ita Doctores communiter. Vide *Laym. l.4.tr.7.c.1. Suar. Filliucc. &c. ex D.Thom.l.c.* vnde resolues.

I. Impertinens est ad rationem operis seruilis, vtrum fiat ex lucro, an ex recreatione: ex hac, an ista intentione, pia, vana, & turpi. *Caiet.Suar.Laym.l.c.* contra *Sylu, & Canonistas.*

II. Im-

tis.2.Episcopus respectu suorum subditorum, non autem Parochus; quia tantũ habet iurisdictionem fori interni. *Suar.l.c.c.*12. 3.Prælati regulares exempti respectu suorum religiosorum, & nouitiorum: idque circa Vota, quæ vel in sęculo, vel etiam nouitiatu fecerunt. *Less.n.*8.*&* 107.*Sanc.l.*9.*de matr.d.*29. non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. *Suar.Less.ll.cc.*4.Ex priuilegio Papæ, Confessarij Ordinũ Mendicantiũ, secundũ concessionẽ, & moderationẽ suorũ Superiorũ, vt notat *Less. d.* 13.*n.*108.

Resp. III. Supradicti omnes Papa inferiores possunt dispensare in omnibus Votis, exceptis quinque soli Papæ reseruatis, scilicet Voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum Compostellam, & Vltramarina, siue in Terram Sanctam. Vide *Bon. Less. Laym. ll. cc.*

TRACTATVS TERTIVS,

De Tertio, & Quarto Præcepto.

Quid Tertium Præceptum, Memento &c. Cap. I.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, siue impendi cultui diuino, est naturale, & adhuc obligat; quatenus verò tempus id designatur dies Sabbathinus, est ceremoniale, & in nouo Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi præscriptusque modus colendi, vt quædam opera illis diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præcipiuntur: *Bonac. Laym. ex. D. Thom.* 2.2.*q.*122.

Dub. I. Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur.

Resp. I. Die festo prohibentur omnia opera seruilia, hoc est, quæ, & versantur circa materiam externam; & vel mechanicã, & illiberalia sunt; v.g. suere, fabricare; vel requirunt tantùm laborem corporis, & ab operarijs tantum, & seruis fieri solent. Ita Doctores communiter. Vide *Laym. l.*4.*tr.*7.*c.*1. *Suar. Filliucc. &c. ex D.Thom.l.c.* vnde resolues.

I. Impertinens est ad rationem operis seruilis, vtrum fiat ex lucro, an ex recreatione: ex hac, an ista intentione, pia, vana, & turpi. *Caiet. Suar. Laym. l.c.* contra *Sylu*, *&* *Canonistas*.

II. Im-

II. Impertinens quoque est, siue fiat cum defatigatione, & labore, siue non; siue breui, siue longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

III. Seruile non est, ideoque nec prohibitum, festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel naui: vnde etiam ad hæc necessaria sunt licita. *Nauar. c. 13. Tol. & Laym. Suar. de fest. c. 27.*

IV. Nec seruile est, ducere iumenta sine onere, cum id sit iter facere, vt ait *Fill. hic c. 9. n.* 170. Ducere autem iumenta, currus, vel nauigium onustum mercibus, est seruile. *Suar. l. c. Bill. 7. c.* Quod si tamen ante festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam vtilitatem, vel damnum, quod aliàs sequeretur.

V. Item nec seruile est, siue gratis, siue pro pretio, docere, studere, scribere, transcribere, & secundum quosdam, vt *Medin. Lopez. & Armill.* quorum sententiam probabilem docet *Laym.* contra *Sa, Fill. Azor. & alios multos*, pingere etiam coloribus (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere, vt v. g. colorare asseres, vel pannos, dealbare parietes, illiberale est.

VI. Videtur etiam excusari posse in typographijs literarum collatores, quando post diuina, collocant neglectum pensum; vt *Laym. hic* imprimere tamen seruile habetur. *Escob. l. 5. c. 4. Suar. Laym. &c.*

VII. Excusat etiam *Fill. hic n.* 169. distillationem, quæ sine corporis fatigatione, potius ad experientiam, & peritiam fit, quam ex officio, & arte.

VIII. Seruile aliqui non putant (alij contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium, aliaque peiora vitanda) venari. *Gran. 2. 2. c. 3. t. 12. d. 4. s. 7. n.* 56. aucupari, militare, gladiari, piscari (saltem in fluminibus recreationis gratia) & similia; piscatio tamen moderata esse debet. *Laym. & Fill. tr. 27. c. 9. q.* 12. B*on. d. 5. q. 1. p. 2. in 25. Escob.* qui docet, laboriosam, ex officio non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pingentes. *Arm. Azor. Palaus, Sa, March.* Vide *Dian. p. 6. t. 6.* R. *25. & p. 4. tr. 4. R. 62.*

Resp. II. Prohibentur prætereа quædam opera non seruilia, quæ dicuntur forensia; vt sunt, mercatus, placitum, iudicium ad mortem, vel pœnam, & strepitus omnis iudicialis, id est, actiones, quæ ad decisiones causarum, tam ciuilium, quam crimina-

minalium, sæcularium, quam Ecclesiasticorum spectant. Ita communiter Doctores *ex cap. 1. de ferijs*. Vnde resolues.

I. Festo non licet citare, adducere testes, id est, exigere iuramentum iudiciale, proferre, aut exequi sententiam: quæ si feratur, est irrita. Vide *Laym. l. 4. t. 7. c. 2. num. 7.*

II. Nec licet emere, & vendere res non necessarias, negotiari publicè, vel priuatim, inire contractus emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel alijs iustis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatus, qui prohibitus est, *c. 1. de ferijs*, vt docet *Bonac. ex Suar. cap.* 13. *& Fill. t. 27. c.* 10. *q. 2. n.* 180.

III. Festo licet excommunicare, dispensare, iudicem priuatim informare, aduocatum consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum iudicialem. Vide *Bon. l. c.*

Dub. II. Quæ causæ excusent ab obseruatione festorum, ob quas opera prohibita liceant.

Tales præcipuè sunt septem.

Prima. Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem quasi Episcopalem: vti Superiores Religionum, imò & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum: *Suar. c.* 33. *Laym. c. 4. num. 2. Bon. p. 1. num* 20.

Secunda. Consuetudo: nam sic licent nundinæ illæ in festis passim haberi solitæ, & præparationes deliciarum non necessariarum, vt cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum: item emptiones, & venditiones regularum parui momenti. *Bonac. l. c. Laym. l. c.*

Tertia. Pietas in Deum: per quam licent opera, quæ proximè (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei: vt pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces in supplicatione. Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur: *Fill. n.* 218. *Bonac. l. c.*

Quarta. Charitas erga proximum, per quam licent, & valent actus iudiciales pauperum, orphanorũ, viduarum, & miserabilium personarum; ne expensis grauentur. Sic etiam possunt rusticanorum, in paruis oppidis, si alijs diebus adesse nequeant, causæ ciuilis agitari. Similiter licet pauperibus, & infirmis, pro tunc agentibus, subuenire. Item emere, & vendere rusticis, qui alijs diebus impediuntur: *Laym. c. 2. n. 7.* Vide *Dian. t. 1. R.* 34.

Quin-

Quinta. Necessitas propria, vel aliena, corporis, vel animæ si nimirum sine graui incōmodo, aut detrimento aliquid omitti nō possit. Quomodo excusantur. 1. Iudicia, quæ celeritatem requirunt; v.g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. 2. Serui, & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingant, eos deserere debent: *Suar. Laym. loco cit.* 3. Ij, & similes reficientes suas vestes, cum id alijs diebus non possint. 4. Pauperes, qui se, suosque alere non possunt, operantes priuatim, sine scandalo: maximè quando multi dies festi concurrunt: *Bon. n. 13.* 5. Coci, & culinarij. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. 7. Chirurgi, & pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri, & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicumque, quorum opus semel cœptum, non potest interrumpi sine damno. 9. Molitores, & naucleri pendentes à ventis. 10. Piscatores halecum, tinnorum, &c. qui certo tantum anni tempore id possunt. 11. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & similium, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessarijs, vt funeribus, nuptijs, &c. si aliter fieri non potest, vt satisfaciant. 13. Agricolæ ad cauendum damnum ruri laborantes; vt si ob pluuiam imminentem segetes, vel fœnum congregent: *Bon. n. 13. Filiucc. n. 211.* 14. Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam vendunt; cum præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec alias commodè emere posse. De supradictis vide *Suar. Laym. Bon. ll. cc.*

Sexta. Vtilitas non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam, vel splendorem: sic enim licet, in aduentu, vel ortu Principis laborare, vt perficiantur theatra, ignes, vestes, &c. Quamquam monet rectè *Suar.* præstare in hoc casu, petere veniam à pastoribus. Vide *Bon.*

Septima. Excusat item, saltē à graui peccato, paruitas operis, seu temporis. Vnde graui non videtur vna hora laborare; vt habet *Suar. l. 2. de festis c. 32.* maximè, vt notat *Laym.* si labor non sit nimis seruilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas, aut tres horas impendat: Vide *Fill. t. 27. c. 11. q. 1. n. 105.* In forensibus autem, & iudicialibus, materiæ quantitatē non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet *Escob. l. 5. c. 3. n. 14. ex. Palao t. 1. tr. 9. d. 2. p. 3. n. 4.* Sic graue peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licet breui tempore fiat.

Quod

Quod intellige (secundum supradicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

Dub. III. Quæ opera festis præcipiantur.

Resp. Præcipitur 1. Auditio concionis: non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessarias ad salutem: Vide *Trid. sess 24. c. 4. de reform Fill. hic c. 8. Bon. t. 1. d. 5. q. 1. p. 2. n. 27. Suar. &c.* Dixi, *nisi quatenus, &c.* quia homines rudiores ignorantes præcipua mysteria fidei, ea præsertim, quæ sub graui obligatione eos scire teneri dictum est supra *l. 2. t. 1. c. 1.* tenentur lege charitatis (si aliàs ea commodè addiscere non possint) sub graui peccato concioni, vel potius catechesi interesse: *Con. d. 5. in præcep. 2 n. 28.* addens eo casu concionē etiam missæ præferendam esse: *Trull. l. c. c. 1. d. 4. n.* 12. *Fagund &c.* 2 Præcipitur speciali præcepto, obligante sub mortali, audire missas, hoc est, morali, & humana assistentia, siue præsentia ei interesse. Est communis *ex cap. Omnes fideles & ex c. Missas, de consec. dist. 1.* contra *Angelum & Rosellam*, qui semel, vel iterum negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptum omnibus festis, omnes baptizatos vsum rationis habentes: non autem infantes, amentes, vel cathecumenos. Ratio primæ partis, quia est vniuersale. Ratio secundæ, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesiæ subiecti: *C. Lugo d. 22. s. 1. & 2. Nau. Sanch. & Con.* Vnde resolues.

I. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt: cum *Trid. s. 24. c. 4. de reform.* dicat, *teneri vbi id commodè fieri potest*: tum quia si qua obligatio fuit, ei derogatum est per priuilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam: *Suar. de rel. t. 1. l. 2. c. 16. Azor Nauarr. Cened. Zerol. p. 1. V. prædict. Trull. l. 2. c. 1. d. 4.* vide *Barbos. in Trid. sess. 24. cap. 4.* Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in priuilegijs communicant, concionantes in suis Ecclesijs, quouis anni tempore possunt auditoribus suis concedere 17. annos, & 320. dies Indulgen. nomine Papæ: *Dian. p. 4. t. 4. R. 22 ex Rodriq. &c.*

II. Non est obligatio ad audiendam Missam feria quinta, & sexta, & Sabbato Maioris hebdomadæ; neque diebus Rogationum: *Azor. Henriq. Suar. d. 88. s. 5.*

III. In die Natiuitatis Christi, tantum teneris audire vnam Missam: *Nauar. Suar. Fill.*

IV. Sa-

IV. Satisfacit, qui recitat submissa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam iniunctam in confessione, vt contra *Caietan, Sylu. Aurig. Armil.* docet *Suar. Sa, Rodriq. Fill. &c* Ratio, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, vt vide supra *lib. 1. t. 2. c. 3. dub. 3.* Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat *Regin. lib. 19. n. 14.* dummodo intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autem *Suar. d. 88. s. 6. Azor. c. 7. q. 6. Gord. C. Lugo loco cit.* si quidem possit differre confessionem, nec adsit, necessitas præcepti confessionis. Idem dicit *Bonacin. d. 4. q. vlt. p. 11.* vbi contrariam praxim quorundam excusat, vel ob necessitatem communicādi, vel intentionem audiendi Missam aliam; vel denique ob bonam fidem.

V. Satisfaciunt etiam inseruientes Missas, si recedant allatum necessaria, v.g. vinum, hostiam, thus, &c. quia cum hæc ordinentur ad officium non censetur abesse, dummodo non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè: Vide *Bon.*

VI. Peccat, qui non audit integram Missam; & quidem venialiter, si omittatur parua pars; mortaliter, si notabilis, v.g. media, vel tertia pars. *Laym.* tamen, & alij durū putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio, vsque ad finem adsit. Additque, communiter excusari à mortali, qui audiunt à principio Epistolæ, vel secundum alios, Euangelij vsq; ad finem, vel ab initio vsque ad Communionem, Vide *Bon. t. 1. d. 4. q. vlt. C. Lugo. d. 22. sect. 1. num. 3.*

VII. Non peccat saltem mortaliter, qui à duobus sacerdotibus successiuè duas dimidias Missas audit, vt habet *Nau. c. 21. Sa, Sotus, Herniquez, Dian. t. 1. tr. 3. R. 18. Bon. d. 4. quæst. vlt. p. 11. Hurtado* contra *Sanch. Con. Fagnud.* quia audit integram Missam. Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat, vt habet *Bon. loco. cit. Hurt. & Dian,* contra *Reginald. Con. C. Lugo, &c.* quorum sententia videtur probabilior.

VIII. Non satisfacit, qui sub sacro dormit, pingit, docet; vel qui est post murum, aut aliam rem tali loco, vnde nihil audiri, videri, vel notari possit, quid fiat: quia non censetur moraliter præsens. Satisfacit tamen surdus, cœcus, & quicumque (licet si post ostium, aut columnam; vel in fenestra, vel procul à templo) ita est præsens, vt ex signis externis colligere possit, quid à celebrante agatur, spectata loci natura, etiam si ipse per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat, sitque pars per moralem coniunctionem eius multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu altaris: *Bon. l. c.*

An-

IX. Audiens debet esse attentus, saltem virtualiter, & in confuso, vt aliquo modo aduertat, quid fiat. Hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur, vt tamen semper aduertere possit quid fiat, licet peccet irreuerentia, non tamen damnandus est mortalis. Imò. *Con. 3. p. q. 83. cum Sylu. Rosel. & Medin.* docet, eum satisfacere, qui voluntariè toto sacro est distractus, modo sibi sit præsens, & cum reuerentia externa assistat. Quod probabile esse docet *Laym.* contra *Suar. Bonac. & alios.* Vide *Con. l. c. & C. Lugo n. 26. & 27.* Plura de hac tota materia vide *supra l. 1. tr. 2. cap. 3. dub. 2. 3. & 4.*

X. Præceptum audiendæ missæ impletur quocumq; in loco, siue in Parochiali, aut Cathedrali, siue Regularium Ecclesia, siue in oratorijs priuatis, siue extra Ecclesiam audiatur. Ratio, quia Ecclesia tantum auditionem missæ præcipit, non autem locum: ergo quouis loco impletur: *Tol. l. 9. c. 7. Azor. c. 6. Rodriq. Nauar. Fill. Nugn. Suar. Con. Bon. d. 4. q. vlt. pu. 12. n. 4. & plures.* Quæ doctrina licet certa satis sit; nihilominus, quia post omnes supra citatos authores, à quodam moderno viro alias docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est; ne cui (quia liber obuius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

Dub. IV. An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis, & festis maioribus.

Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Authorum (quos vide *superiore dub. casu vlt.*) vt ait *Card. Lugo d. 22. s. 1. n. 2.* certa: etsi *Marchantius in Candelabro mystico t. 4. c. 7. & in Resolutionibus moralibus*, in forma manualis editis *c. 8.* in dubium vocet, scrupulumque mouere conetur. Ratio est 1. Quia nullum extat ea de re præceptum. 2. Quia *cap. Vt dominicis*, iubetur Parochus ante Missam eijcere eos, qui proprio Parocho contempto, istic Missam audire vellent: ergo sine contempto (formali) licet. 3. Quia *cap. Si quis, de consec.* iubentur ij, qui habent oratorium domi, in maioribus festiuitatibus audire sacrum in Parochia, vel in ciuitatibus. 4. Quia vniuersalis fideliũ, & ipsorummet etiam Parochorũ doctorum, & confessariorum (qui pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo, id non tantum (vt loquitur *Marchantius l. c.*) insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia *Trid. sess. 22. c. 8.* tantum dicit populum debere moneri (non autem teneri)

vt fre-

vt frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis maioribus: V. *Fagund.* Lugo. *Barboss Zenedo*, *Trull. l.3.c.1. d. 6.*

Neque obstant, quæ *Marchant.* obijcit, vt.

I. Quod iura antiqua decernant contrarium: eo quod *Sixtus IV. de tregua*, *& pace* præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia Dominicis, & festis. Nam in primis ex illo Sixti decreto nihil sequitur; cum is non dicat teneri, sed tantum prohibeat, nec *publicè prædicetur, non teneri.* Cum enim honestissimum sit, populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat, minimè deceret, id (publicè præsertim) dissuadere; nam inde scandala, & proprij Parochi contemptus, sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cauere voluit. Deinde esto antiqua forsan aliqua iura id habeant, eis posterioribus temporibus, per varia priuilegia, receptamque consuetudinem vniuersalem, est derogatum: C. *Lugo*, *& cæteri Auth. cit.*

Nec obstat II. Quod multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint, hoc tamen tempore, post tot. & tam ampla priuilegia, post tam claram, & diuturnam consuetudinem, post Eminentiss. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta contraria (vt vide *sequenti Resp.*) an aliquid id doceant nescio.

Nec III. Locus Tridentini paulò ante in resp. citatus, quem obijcit, vt patet ex ipsis verbis, & declarationibus Emin. Card. Authorumque communi explicatione.

Resp. II. Episcopus non potest censuris, mulctis, alijsque pœnis, cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra. *Marchant. l.c.* vbi ait: *Regulares ita communiter respondere, vt priuilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatent philacteria*: & contra, *Authorem Parochiani obedientis.* Ratio autem est. Quia, vt ait *Nauar.* Episcopus non potest tollere, nec restringere ius commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent, præter *Authores supra cit. S. Anton. p.2. t.9. c.10. §.1. dub.4. Sylu. V. Missa*, *Tolet. Laym. l.4. t.7. c.3. &c. & comm. omnes Theologi, & Canonistæ moderni.* Afferuntque *Azor. t.1. l.7 c.8. q. 6. & Lugo d.22. s.1.* pro hac sententia, declarationem Cardinalium in Trid. quæ expresse habet: *Non posse Ordinarium mulctis, & pœnis cogere ad audiendam Missam, vel concionem in propria Parochia, etiam in casu neglientiæ, & contumaciæ.* Et si his duobus, tanquam Regularibus minus fidat, legere potest eamdem declarationem apud *Barbosam in Trid. sess. 22. c. 8. de sacrif.*

Missæ,

Missæ, & sess.14.de reformat. c.4.n.12. Item *Tractatu de officio, & potestate Parochi*, vbi eamdem sententiam Barbosa ipse sequitur, & pro ea supra viginti Authores celebres, partim Theologos, partim Canonistas, qua Regulares, qua non Regulares, citat. Vide eiusdem *Remissiones in Trident. impressas Antuerpiæ Anno 1644. & Zerolam in praxi Episcopali p.2.V. Parochia, & p.1.V. Missa*, §.6. Idem desertis verbis confirmat Clemens VIII. Anno 1592.22.Decemb. decreto suo, circa hanc ipsam controuersiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis: *Præsenti nostro decreto sancimus, licere secularibus, Christique fidelibus vniuersis Missas diebus Dominicis & festis alijs maioribus audire in Ecclesijs tam Fratrum Præd. quam aliorum Mendicantium, necnon etiam Collegij Societatis IESV, iuxta eorum priuilegia, & antiquas consuetudines, dummodo id in contemptum parochialium Ecclesiarum non faciant. & dictis Fratribus Prædicatoribus, ac alijs Presbyteris dictæ Societatis, quam in ijs priuilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis peccata sua, etiam Quadragesimali, & Paschali, & quouis alio tempore, confiteri licitè posse &c.* Quod si verò dicta priuilegia, & alia similia clariùs cognoscere iubet, inspiciatur (vt alia taceam) Compendium priuilegiorum Societatis IESV, vbi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III. in extrauag. data Anno 1459. Kalend. Nouemb. quæ incipit: *Licet debitum, qua omnibus Christifidelibus cuiuscumque conditionis qui verbi Dei prædicationibus, in templis eiusdem Societatis interfuerint, concedit, vt ibidem Missas audire, & Sacramenta recipere liberè & licitè, valeant: neque ad id ad parochiales Ecclesias accedere teneantur*. Porrò ne quis miretur, tam ampla priuilegia Regularibus cōcessa à varijs Pōtificibus, placebit inspicere eorū Bullas, in quibus reperiet motiua grauissima: aut si nec inspicere iubet, recogitet saltem, Deū ipsum Innocētio III. (dum vidit Ecclesiā Lateranen: iam ruiturā) ostendisse eam sustentari à Sancto Dominico, & Sancto Francisco. Cōsideret, quod sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam Germaniā, doctrina Christi trāslata est opera Regulariū, ita sine eorū subsidio cōseruata diù nō fuisset, vel saltē minus floruisset. Et denique ne Regularibus succenseat quisquā, quod priuilegia sua tueantur, sciendū est quod sine consensu Sedis Apostolicæ ijs renūciare, aut cedere nō possint: vt vide *l.2 Decret.tit.43.de arbit.c.5*. imò etsi faciant, irritū fore, & peccaturos, quia iniuriā inferēt Ordini, & Ecclesiæ toti.

H *Nunc*

Nunc ad argumenta Marchantij breuiter respondeo.

I. Affert authoritatem cuiusdam P. Capuccini, qui *Parochianum obedientem* scripsit. Et huic quidem me paulo ante sat multas, grauesque authoritates opposuisse existimo.

II. Ait, quorundam Episcoporum praxin esse contrariam, eamque fundari in iure antiquo, & nouo *Trid. l. c. sess 22. & sess. 24.* vbi dicit: Teneri vnumquemque Parochiæ suæ interesse, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei; hæc autem in plerisq; locis ruralibus docentur in Missa: ergo etiā ad Missā possunt compelli.

Resp. I. Praxin istam (sicubi est) paucorum esse, & contrariam praxi communi Episcoporum, in omnibus regnis, & prouincijs, & insuper Præsulis summi.

II. Praxin istam nec fundari in iure antiquo, cum illi (si quod fuit per priuilegia) sit derogatum, & abrogauerit consuetudo: nec in nouo. Tum quia *Trid. l. c.* loquendo de concionibus, & catechesi, nullam facit mentionem Missæ, & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia Tridentinū expressè addit, (quod *Marchantius* in sua citatione omittit, cum tamen ad rem plurimum faciat) *si cōmodè fieri potest.* Tū quia nec illam quidem obligationem, quoad conciones, esse receptam, ostendit vniuersalis Ecclesiæ consuetudo: eo quod fortè regulariter *commodè fieri non poterat*, vt notat *C. Lugo loco cit.* Neque catechesis communiter docetur in Missa, nisi fortè in pagis, vbi rarius contendunt Regulares cū Parochis de re præsenti. Denique nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etsi Mendicantium,* quæritur, quod etsi Episcopi Ordines Mendicantes meritò colere, & adiuuare deberent, non solum id negligant, verum etiam Concilij Tridentini verbis in prauum sensum detortis, eos incommodis, & perturbationibus afficiant.

III. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis, subiungitque: *Quis verò audeat hac condemnare, & Patres istius Synodi inter quos multi* Theologi *fuerunt?*

Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt similia) intelligenda esse, ne cum contemptu proprij Parochi, audiant sacrum extra parochiam, aut si quæ sensum alium habent, non esse recepta, vel vsu esse abrogata. Ita *Autt. cit. communiter.* Videri potest *C. Lugo l. c. Barbos. & Zerola locis cit.* & dignissimus lectu libellus *Francisci Fontani* Concionatoris regij, cuius titulus. *Responsa ad quæsita cuiusdam primarij Prælati &c.* excussus primum gallicè Nancæi

Anno

Anno 1625. postea verò latinitate donatus, & recusus Viennæ Austriæ, Typis Michaelis Rictij Anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine obligatione tamen) persuadere conatur; cum eam, vtpotè honestam imprimis, atque decentem, minimè improbare, sed erroneam tantum conscientiam impedire intendam; ne videlicet cum persuasione obligationis Parochialia, vel cum apprehensione peccati, Regularium templa frequententur.

Dub. V. Quæ excusent ab auditione sacri.

Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit, non teneris curare celebrari priuatim in portatili cum priuilegio, neque (etsi id consilij sit) preces interim alias loco Missæ dicere, vt habet *Nauar. c. 13. Suar. Fill. t. 5. c. 5. q. 11.*

Prima causa est impotentia, vel simpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incōmodo, proprio, vel proximi corporis, vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ, & beneuolæ matris *Bon. d. 4. q. vlt. p. vlt. Nauarr. Fill. t. 5. c. 7. q. 11 Suar. d. 85.*

Secunda causa est, quodcumque motiuum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari: Vide *Suar. in 3. par. s. 6. cap. 5. Layman. & Bon. loco cit.* Vnde resolues.

I. Excusantur, qui sunt in nauigatione, vel carcere. Item in morbo, vel conualescentia, in qua obsit prodire foras. Item qui sunt in excommunicatione, vel interdicto: de quo suo loco.

II. Item qui custodiunt castra, verbum, gregem, infantes (vel puerum, qui in templo quietus, & sine perturbatione aliorū contineri non potest) vel domum, aut ægris solatio sunt, aut coquere debēt, & similia curare, quæ omitti nō possūt. *Bon. Cō. n. 86. & 314.*

III. Item cui periculum est grauis offensionis mariti, parentum, vel dominorum: *Henriq. Suar. Fill. n. 227.* Si tamen id ferè semper fieret, de alio medio laborandum esset

IV. Item si quis alioqui omissurus esset occasionē cōmodā itineris, v.g. socios, cum viā ignoret, vel pericula metuat. Alias vero tenetur ad Missā ante iter, vel in itinere: *Suar. l. 6. Rodriq. Bon. l. c.*

V. Si sit grauis difficultas eundi ad Ecclesiam, ob distantiam, v.g. vnius, vel alterius milliaris Germanici, vel etiā minoris spatij; maximè si via sit molesta, cælum pluuium. Vbi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis: *Bon. Suar. Fill. l. c. March. Resol. post. t. 4. c. 6. n. 7.*

H 2 VI. Si

VI. Si ex consuetudine patriæ, fœminæ egredi non soleant tempore luctus, vel etiam post partum: *Sylu. Caiet. Fill. n.* 220.

VII. Si quis non habeat vestes statui suo conuenientes: *Nauarr. Henc. Sa, Azor Bon. l. c.*

VIII. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id aduertatur, si prodeat: *Laym. l. 4. t. 5.*

IX. Si quæ sciret, alteri à quo perditè amaretur, secuturam occasionem peccati, si prodiret: *Sa. Fill. num.* 227.

De quarto Præcepto: Honora Patrem, &c. Cap. II.

Dub. I. Ad quid teneantur liberi erga parentes.

RESP. Tenentur vi huius præcepti, tum genitoribus, tum superioribus, in ijs rebus, in quibus quisq; & quamdiu subiectus ijs est, amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare; ita vt si notabilis horũ defectus sit in re graui, grauiter peccetur: quod faciliùs fiet respectu parentum, quam aliorum. Ita communiter vide *Fill. t. 28. p. 2. c. 1. Regin. l. 2. c. 1. &c.* Vnde resolues.

I. Contra amorem grauiter peccat filius, 1. Si signa odij parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. Si toruo oculo ferè semper intueatur, ac ita asperè loquatur. 3. Si nõ subueniat in graui necessitate spirituali, vel corporali. 4. Si non impleat eorum testamenta, & legata, modo hæres sit. 5. Si graue malũ, v.g. mortẽ illis optet: *Nauar. Regin. l. 20. n. 8. Fill. t. 28. c. 1. q. 3. & 7.*

II. Contra reuerentiam grauiter peccat filius, 1. Si percutiat etiam leuiter, & secundùm *Regin.* 2. Si manum ad percutiendum deliberatè attollat, 3. Si grauiter contristet *Regin. l. 20. n. 24. Fill. n. 17. & 18.* 4. Si animo deliberato ad grauẽ iram prouocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat grauiter offendendos. 5. Si maledicta, conuitia, &c. in eos conijciat. *Nauarr. Fill. &c.* 6. Si pauperes despiciat, vel nolit agnoscere. quòd si tamen exterius tantum dissimulet se nosse, & nolit apud se habere, ex iusta causa, dummodò prouideat de necessarijs *Bon.* excusat à peccato graui, eò quòd rationabiliter non sint inuiti. 7. Si non foro externo etiam de vero crimine accuset; extra crimen hæresis, proditionis, vel coniurationis in Principem, cùm non est alius corrigendi modus. *v. Bon. d. 6.*

III. Contra obedientiam grauiter peccat, 1. Si in re graui sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domùs, bonos mores, vel animæ salutem. *Fill. n. 20.* 2. Si contra voluntatem

tatem parentis ducat vxorem ſe indignam: Indigna autem dicitur, cum qua non poteſt contrahere ſine dedecore iuſta ſuæ regionis vſum; non tamen poteſt exhæredari idcirco. 3. Si ſine iuſta cauſa nolit eam ducere, quam vult parens; maximè ſi inde ſopirentur odia, aut parentum neceſſitas leuaretur. Erit autem iuſta cauſa, v.g. ſi ſit impar familia, ſi infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. Si inconſultis parentibus nubat, vt habet *Sanch.* Poteſt tamen, vbi conſuluit, ipſis inuitis prudenter cõtrahere cũ ſe digna: cùm circa electionem ſtatus ſit ſui iuris *Leſſ. l.2.c.40. n.43. Sanc. l.4.c.15. Fill. q.10.n.20.* An, & quomodo peccet liberi furando parentibus, vid. infrà *l.3.tr.5.c.1. dub.4.* Item, an alienare poſſint bona, vid. infrà *l.3.tr.5.c.3.d.2 & l.3.tr.5.c.4.d.1.*

IV. Tenetur proles alere parentes egentes, adeò vt ſi in graui neceſſitate aliter iuuari non poſſint, teneatur manere in ſeculo (niſi tamen in hoc illi certum, vel certè valde probabile periculum ſalutis immineret) & ſi religionem ſit ingreſſus, teneatur egredi, & iuuare parentes; dummodò eorum neceſſitas eius profeſſionem anteceſſerit. *Fill. q.5. num.9. Bon. q.1.p.6.*

V. Si verò neceſſitas poſt profeſſionem ſuperueniat, ſi ea extrema ſit, tenetur egredi, petita priùs, licèt non obtenta venia. Si autẽ ſit grauis tantùm, in qua vtcumque poſſint viuere, non tenetur quidem, poteſt tamen egredi, ſi Prælatus permittat. Quo caſu tenetur, in quantũ non obſtat ſuo intento, deferre habitũ, & obſeruare ſubſtantialia Religionis: at poſtquã parẽtibus ſubuentum eſt, redire. *v. Leſſ. l.2.c.41.dub.3.* vid. & infrà. *tr.5.c.1.dub.4.*

Dub. II. Ad quid teneantur parentes erga filios.

Parentes, quo nomine etiam intelliguntur aſcendentes, v.g. auus, proauus, &c. tenentur graui obligatione iuris naturalis, conſeruationem, & educationem liberorum curare. Circa quod ex *Bon. d.6 quæſt 1. Azor. par.2.lib.2.quæſt.17. Fill. tr.28.cap.2.* reſoluuntur hi caſus.

I. Grauiter peccant parentes, qui ſine iuſta cauſa, prolem hoſpitali, vel locis publicis exponunt: Vide *Bonac. hic, & Fill. tract 21. par 2. cap 2. & infra tract. 5. cap. 1.*

II. Mater tenetur (ſub veniali tamen) lactare proprio lacte, niſi habeat iuſtam excuſationẽ: tunc vero tenetur ſub graui peccato, bonã nutricẽ quærere *Bon. d.6.q.1.p.6. Laym.* Item tenetur ſecundum iura prolem alere ad finem anni tertij: poſtea educa-

tio vſque ad emancipationem ſpectat ad patrem. Excipe, niſi hic eſſet pauper, & mater diues: *Fill. Laym. l.5. t.10. c.3. Reg. l.20. n.32.*

III. Pater tenetur proli, non tantum legitimæ, ſed etiam (in quo ius ciuile à canonico correctum, iuxta *cap. cum haberet*) ſpuriæ curare alimenta, hoc eſt, cibum, potum, veſtitum, & honeſtas artes, iuxta ſuum ſtatum: niſi tamen aliunde ſe alere poſſit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus eccleſiaſticis poſſunt hæc ſuis ſpurijs præſtare *Fill. l.c. t.28. c.2. n 28. Laym. l.5. t.10. p.3. cap* 5. Vide infra: *tr.5 c.4. d.5. q.1.* Hinc peccant, 1. Si non adhibeāt diligentiam ſaltem mediocrem, vt acquirant bona, quibus filij alantur, habeantque hæreditatem ſecundum ſuum ſtatum. 2 Si bona dilapidando impotentes ſe reddant, ad liberos honeſtè, ſecundum ſtatum ſuum educandos, ac dotandos: *Bon. d.6. q.1. p.6. Azor Fill &c.* 3. Si ſine legitima cauſa filiæ dotem negent (vel filiũ exheredent) v.g. quia vult ingredi, vel eſt ingreſſa Religionem, vel quia ipſis inuitis nupſit, licet ſe indigno. *Bon. l.c. §.2. ex Azor. Reg. &c.* vel quia filius ordinem ſacrum ſuſcepit. Sicut enim pater tenetur dotare ſuas proles pro matrimonio, vel ingreſſu Religionis: ita etiam ad ſuſcipiendos ſacros ordines. Neq; hæc donatio eſt reuocabilis: imò ſic donata non poſſe computari in legitimam, aut diuiſionem cum fratribus, docet *Barboſ. &c.* 17. Contrarium tamen tenet *Molin. &c cum Dian. p.8. t.6. A.91. & 92.*

IV. Parens tenetur proli ſubuenire, relicta religione; ijſdē caſibus, quibus proles parenti: quos vide *ſuperiore dub. caſu 4. & 5.*

V. Parentes graui obligatione tenētur inſtruere liberos per ſe, vel alios in neceſſarijs ad ſalutem. Hinc grauiter peccant, 1. Si quantũ in ipſis eſt, non curent vt bonis moribus imbuantur, doctrinam chriſtianam, ſeu fidei rudimenta addiſcant, prauorum conſortia vitent, mandata Dei, & Eccleſiæ obſeruent, ſacramenta frequentent, à peccatis abſtineant: *Azor. Fill. Bon. l.c.* 2. Si occaſiones peccandi ab ijs non auertant, vel in locis, aut domibus ſuſpectis habitare permittant: *Trull. l.1. d.3. n.* 4. 3. Si conſilio, vel exemplo malo deprauent: 4. Si non obiurgent, puniantque diſſolutos: moderatè tamen; nam peccant etiam verberando immoderatè, v.g. vt notabiliter lædantur: *Sot. Sylu. Bon. loco cit. & d.39. de contract. q. vlt. p.3.*

VI. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem ſtatus. Vnde peccant inuitos ad matrimonium, vel religionem cogendo, vel abſtrahendo. Et quidem *Trident. ſeſſ. 25. de*

Reg.c. 18. excommunicat cogentes ad monasterium filias.

VII. Etsi frater fratri, vel sorori, saltem in extrema, vel quasi extrema necessitate teneatur subuenire, lege tum charitatis, tum pietatis: non tamen est ea obligatio, quæ inter parentes, & liberos; cum non sit ista dependentia: Vide *Less .l.2. c.4. num.*34. Vnde si professus est in religione, non tenetur egredi, vt succurrat: *Trull. l.2.c.2.d.24.n.8.& Suar.&c.*

Queres. An filius aliquando possit à Patre priuari hæreditate.

Resp. Potest ex iusta causa, aliàs non; eaque in testamento debet exprimi: *Auth. Sed hodie, C de inoff.test.* Talis autem censetur.

I. Ingratitudo (nisi in gratiam patris redierit, ipsumque pœnituerit ante testamentum conditum) vt si affecit patrem graui iniuria, vel eius vitæ insidiatus est, vel manus iniecit, vel maleficiisse immiscuit: *Bon.d.3.quest.7.p.3.ex Couarr.Sanch.Azor.Molin.&c.*

II. Si nouercam, seu patris vxorem cognouerit carnaliter: si parenti furioso, vel carcere detento noluit succurrere, fideiubendo, si impedierit patrem testari: si bona parentum dilapidauerit, cum graui ipsorum dispendio.

III. Si filia minor vigintiquinque annis luxuriosam vitam elegerit, &c.

Circa quas

Nota. Valere has causas, quando filius aliunde habet, vnde viuat: nam alimentis ad vitam necessarijs priuari non potest, cum debeantur iure naturæ, quod à iure ciuili tolli non potest: *Bon.d.6.quæst.1. p. 6. §. 3. ex Sanch.Molin.Azor.Regin.Fill.Trull.lib.4. cap.1.d.3.& tom.2.l.7.c.* 17.

Dub. III. Ad quid teneantur tutores, & curatores qui parentum sunt loco.

Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, eiusque bona rite, & fideliter administrare. Ratio, quia in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo patris loco. Quare si delinquat, vel notabiliter sit negligens hac in re, peccat grauiter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur (& saltem de dolo, & culpa lata) imò etiam si tutoris officiũ exercet pretio (quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de leui culpa: *Bonac. de contract. d. 3.quæst.* 19.*par.*4. Vnde resolues.

I. Tutor tenetur tueri personam pupilli, dũ opus est, eumque bonis moribus imbuere, & bene educare per se, vel alios *Bon.l c.*

II. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideòque (officium tutoris suscipiens) inuentarium conficere, alioqui damna ex eius defectu secuta resarcire: nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad vsus inutiles concedere.

III. Tutor, vti & curator, tenetur conseruare omnia iura, bona, & actiones pupilli, vel minoris, & bona aliàs peritura vendere, pecuniamq; conuertere in emptionem bonorum stabilium, vel in censum, &c. prout fuerit vtiliùs; *Ib. ex Rebell. p. 2. l. 17. q. 1.*

IV. Si tutor, vel curator pecuniã pupilli cõuertit in suos vsus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus, vel minor: *l. c. Rebell. q. 17.*

V. Tenetur item ad restituendos fructus (deductis expensis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & sua culpa non percepit: *Sylu. V. tutor. §. 4. Rebell. l. c.*

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli persoluere, ita tamen, vt quantum fieri potest, bono pupilli consulat *Sylu. Rebell. locis cit. Tabiena ibid.*

VII. Tutor, vel Curator non potest donationes, vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli: quia non ad destruendum, sed tuendum est constitutus: *Ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; sic enim potest v. g. stipendio debito pro liberali seruitio aliquid addere, ex liberali donatione: *Molin. Lugo d. 23. s. 10. Sanch. Trull. l. 7 cap. 27. d. 8.* Vide *Dian. p. 8. n. 6. R. 17.*

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes: quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant: Vide *Bonac. de contr. d. 3. quæst. 1. p. 4.* & infra hoc libro *tom. 4. cap. 3. in appendice ad contractus.*

Dub. IV. Quæ obligatio Dominorum, & famulorum, aliorumque Superiorum, & inferiorum erga se inuicem.

Resp. I Domini, & Superiores tenentur habere curã famulorum, aliorumque suorum subditorũ. Patet ex *1. ad Tim. 1. Si quis, &c* Et ratio est, quia sunt eorũ caput, & vices parentum gerunt; ideoque tenentur quodammodo ad eadem, ad quæ parentes. In primis verò curare tenentur, quantum in ipsis est, vt seruentur præcepta Dei, & Ecclesiæ: *Bon. d. 16. q. 1. p. 8.* Vnde resolues

I. Peccant Domini grauiter, 1. Si sine iusta causa impediant famulos, ne festis Missam audiant; vel si festis opera seruilia impo-

imponant; vel si iubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt: *Nauarr.c.14.&c.* 2. Si peccandi occasionem permitant, cum possint impedire; aut si grauiter delinquentes non corrigant; vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, corripiant, *Bon. loco. cit.*

II. Peccant item grauiter, 1. Si grauibus iniurijs afficiant, diabolos, canes, &c. appellent; *Bon.loco.c. & Trull. l. 4.c.1.d.6.* licet *Dian.p.7.t.7.R.47.* excuset à peccato talem contumeliam, quod ex ira, & indeliberate soleat proferri: 2. Si alimenta conuenientia non præbeant; mercedem iustam (dummodo fideliter seruiuerint) non soluant, vel differant absque rationabili causa: *Ibid.* 3. Si ante elapsum terminum temerè domo expellant: in quo casu (nisi grauissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis: *Less.Azor.c.14.q.1. Fill. n.117. Regin.Molin.&c.Escob.t.3.E.9.n.33* 4. Si eum, qui liberos, aliosque domesticos, verbis, exemplo, vel moribus prauis corrumpit, & reprehensione non emendatur, è domo non dimittant: *Nauarr.c. 14. Azor.Trull.d.61.n.2.*

III. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiù ægrotat) dare salarium (nisi in extrema, vel graui necessitate, tunc enim debet ex charitate) imo sumptus in eius curationem impensos potest repetere: *Molin.l.1.t.28.c.4.n.8.Escob.t.3.c.9.*

Resp. II. Famuli, cæterique subditi, tenentur suis dominis, & superioribus aliquo modo eadem, quæ filij parentibus, nimirum amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis; quia sunt illis quasi loco parentum: *S. Thom. 2. 2.q.103.Regin.l.20.n.62.* Vnde resolues.

I. Peccant famuli grauiter 1. Si non laborent, vel seruiant fideliter; tenenturque ad compensationem damni: *Molina, Lessius l. 2. c. 24.* 2. Si graue damnum inferant, vel inferri permittant, cum possint impedire: *Nauarr. c. 14. num. 22.Fill.t. 28. c. 3. q. 10. Regin.l.c.* Et quidem si damnum illud inferatur (siue à consamulis, siue ab extraneis) in rebus, quarum cura ipsis commissa est, à restitutione non possunt excusari: *Molin. Less. l. 2. c. 23. d. 10. num. 65. Fill. t. 36. c. 6. q. 9. num. 114.* 3. Si absque grauissima causa discedant à domino ante terminum elapsum; vltra hunc verò manere non tenentur, etiamsi morbo impediti seruire aliquandiù non potuerint: *Molin l. c. Regin. num. 517. Escob. E. 7. num. 50.* 4. Si domino in rebus magni momenti non obediant: *Bon. loco cit.*

II. Fa-

II. Famuli non peccant, si sustentationem, vel mercedem iustam domino negante, vtantur compensatione occulta: *Molin. l. a. Fill. tract. 36. cap 6. q. 6.* dummodo tamen alius modus non sit impetrandi: nec plus accipiatur, quam debetur; neque scandalū, aut aliud incommodum graue timeatur: Vnde *Bon. de restit. d. 2. q. vlt. p. 2. num* 16.

III. Similiter pro obsequijs, ad quæ non tenebantur, prestitis (si quidem illa non gratis, & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compensationem quę aliter obtineri non possit, docet *Nauar. c. 17. n. 108. Less. loco cit.* Plura de his vide infra *t. 5. c. 1. d. 4. & c. 3. d. 10. & Bon. d. 6. q. 1. p. 8.*

Dub V. Quid teneantur Coniuges erga se mutuo vi huius præcepti.

Resp. Vxor in ijs, quæ spectant ad domus gubernationem, & bonos mores, tenetur obedire marito, hic verò vxorem, non vt seruam, sed vt sociam tractare. Ratio est, quia mari us est caput, & vxor commembrum: *Nauar. c. 14. num. 20. Tol. Fill t. 28. cap. 9. q. 6. num. 144. & commun.* Vnde resolues.

I. Coniuges peccant, 1. Si debita intentione non contrahant matrimonium: 2. Si sine dispensatione permittant proclamationes: 3. Si Sacramentum matrimonij in statu peccati mortalis recipiant: 4. Si vtantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortus 5. Si debitū sine iusta causa negent: 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor, si maritū rixis, vel aliter verbis ad grauem iram, vel blasphemiam prouocet: *Fill. l. c. n. 145. & Bon.* 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinē fœminarum similis status; nisi tamen ex paraphernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vendicet: 4. Si nolit sequi virū domicilium mutantem, dummodo possit sine periculo vitæ, & salutis, & contrarium non sint pacti: & maritus post nuptias non sit factus vagus: *Nauarr. Tol Bon. p. 7.* Vide infra *t. 5. 1. dub. 4.* 5 Si sine sufficienti indicio malè iudicet de mariti incontinentia: 6. Si sine iusta causa debitum neget; vide infra *l. 6.* 7. Si se ingerat in administrationem domus sine iusta causa, qualis est, si v.g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet: *Sylu. Trull. c 1. d 4. n. 18.*

III Peccat grauiter maritus, 1 Si verbis contumeliosis, vel infamatorijs afficiat vxorē: 2. Si impediat illā circa præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine iusta causa *Sayr. l. 7. c. 8. Nauarr. c. 14.* Si verò impediat, etiam sine causa, circa ea bona, quæ consilij tantum sunt,

ſunt, vt eſt confeſſio, communio, &c. communiter tantum peccat venialiter, niſi conſtet, quod magnam ex ijs vtilitatem percipiat: *Sayr Fill. Bon. q. 1. p. 7. Trull. 3.* Si cædat grauiter: moderatè tamen caſtigare verbis, vel etiam ex graui cauſa moderatis verberibus, habita ratione conditionis, & ſtatus, quandóque poteſt: 4. Si alimenta neget; niſi tamen vxor à conſortio mariti propria culpa diſceſſerit: 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarẽ: 6 Si cũ vxore nõ cohabitet, vel ſine iuſta cauſa diu abſit: 7. Si cũ poſſit, alimenta non procuret: Vide *Fill. n. 140. & 141. Nau c. 14 n. 19. Tol. l. 5. c. 2. Sanch. l. 20. de matr. d. 18 n. 16. Bon. p. 7.*

Dub. VI. Quæ obligatio Parochorum erga ſuos.

Reſpondeo,

Aſſideat, doceatq; roget: Sacramenta miniſtret,
Succurrat, ſeruet tradita quæque ſibi.

Curatus, ſiue Parochus iure diuino tenetur.

I. Reſidere in ſua Parochia: *Trid. ſeſſ. 3. c. 1. de reform. Barboſ. de off. Paroch. c. 8. n. 1.* alioqui in conſcientia fructus nõ facit ſuos, teneturque pro rata abſẽtiæ reſtituere fabricæ Eccleſiæ, vel cauſæ piæ. Poteſt tamen ex iuſta cauſa, & licentia Epiſcopi ad breue tempus abeſſe: Vide *Nauarr. c. 25. Azor. l. 2. c. 4. Poſſeu. Barb. Trull. l. 4. c. 1. d. 8.*

II. Tenetur adminiſtrare Sacramenta quoties, & quanto cum periculo: Vide infra, *& Bon. t. 1. d. 4. q 5. Poſſ. Barboſ. locis cit.*

III. Orare pro populo, & celebrare, vt populus audiat Miſſam, quam etiam teneri eum eidem applicare diebus ſaltem feſtis, & aliquot alijs, docet *Tol. l. 3 cap. 5.* Sed negat *Suar. Bon. in 3. par. q. 8. art 1. N 11.* cum nullo iure id cautũ ſit: Vide *Bon. q. vlt. Barb. l. c.*

IV. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per ſe, vel per alios: *Tol. l. 5. p. 5. Poſſ Barb. Trull. locis cit.* Vide ſupra.

V. Tenetur ſingulis diebus Dominicis, & feſtis ſolemnibus populo doctrinam Chriſtianam explicare, per ſe, vel alium, vt conſtat, *ex Trid. ſeſſ. 24. c. 4. de reform.* idque ſub graui obligatione etiã iuris diuini, ob ſummam neceſſitatem, propter quam eos ab Epiſcopis, alijſque Prælatis ad id cogi poſſe ſub pœna excommunicationis (omneſque alios, vt eam audiant, diſcant, & ſciant) docet *Trull. l. 1 c. 1 d. 4. n. 7. & 8. Baldel. to. 2. l. 1. d. 48. ex Sanch. Palao; Barboſ. &c.*

VI. Tenetur infirmos viſitare, pauperũ curã habere, peccata corrigere, &c. de quibus *Poſſ Reg. t. 2 l. 20. c. 5 ſ. 3 Barb. c. 7* vide ſupra

I *ub.*

Dub. VII. Quæ obligatio præceptorum, & discipulorum.

Resp. Inter Præceptores (idem est de pædagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos: Vnde resolues.

I. Discipuli peccant, 1. Si Præceptoribus, & pædagogis non exhibeant honorem, & reuerentiam: 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia, & bonos mores: 3. Si eos conuitijs, vel contumeliosis verbis traducant: 4. Si negligenter studeant, scholarum, aut studiorum tempore lusui vacent, vel otio: 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant: 6. Malo fine studeant: 7. Gymnasij sui leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) nō seruent: 8. Scientias superstitiosas, aut vetitas addiscant, vel libros prohibitos legant: 9. Stipendiū debitum doctori suo non soluant, cum possint: Vide *Nauarr. cap. 23. & 25. Fill. tract. 28. p. 2. cap. 10. quæst. 1.*

II. Magistri, & pædagogi peccant, 1. Si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant, quando possunt: 2. Profectum eorum in literis non sedulò promoueant: 3. Non doceant bonos mores: 4. Si ex proposito falsa doceant, vt vera, vel superstitiosa, & saluti noxia: 5. Non studeant ipsi, vt officium satisfaciant: 6. Si stipendium exigant maius iusto, vel quam Gymnasij leges, aut consuetudo permittat: 7. Doctoratus insignia negent dignis, vel indignis conferant, quod *Nau.* dicit esse mortale; præsertim in Theologia, Iure Canonico, Ciuili, & Medicina: nam in Philosophia fortè veniale tantum esse censet *Caiet. V. Doctoratus*: 8. Si discipulis malo sint exemplo: 9. Si malis moribus imbutos, & qui alijs perniciosi sunt, ad scholas admittant, vel ex ijs non dimittant: Vide *Trull. l. 4 c. 1. d. 11.*

TRACTATVS QVARTVS.

De V. & VI. Præcepto. Cap. I.

Quid quinto præcepto prohibeatur.

Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio iniusta: de qua quæritur, quæ, & quando sit iniusta.

Dub.

Dub. I. An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum.

Resp. Absque diuina authoritate non licet seipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio, quia est contra charitatem sui; & fit iniuria Reipub. & Deo, qui est solus directus, & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *Absque authoritate Diuina*, propter Sampsonem, & quosdam Martyres, qui seipsos occiderunt, vel ex diuina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. *directè*, quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequatur: quia præceptum conseruandi vitam, vtpote affirmatiuum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam vtilitatẽ S. *Thom.* 2.2. *q.* 64. vide *Fill. hic tom. 29. cap. 4. q. 5. & Bec. 2. 2. trac. 3. cap. 7. q.* 8. Vnde resolues.

I. Miles potest, imò tenetur persistere in stationem, etsi moraliter certus sit se occidendum: *C. Lugo d.* 10. *q.* 1. Item posse ad euertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, puluerem incendere, etsi sciat se obruendum; vtì, & nauem mergere, vel incendere, ne hostis ea potiatur cum graui Reip. damno, docet *Less. l. 2. c. 9. n. 32. Fagund. t. 1. l. 5. c.* 11. Similiter licet se obijcere telo, vel ictui, ad seruandam vitam Principis, amici ad mortem iniustè damnati vices subire: *Less. l. 2. c. 9. num.* 30. vel in naufragio tabulam cedere, *ex Tol. Less. l. c. Lopez. 1. p. cap.* 65. Item seruire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis: *Less. & Fill. l. c Laym. c. 1. n.* 3. C. *Lugo d.* 10. *s.* 1. Vbi tamen euersionem illam turris, & combustionem nauis (siquidem nulla sit spes euadendi) timidè, & nonnis ex grauissima, v.g. boni publici causa, videtur concedere. Vide *num.* 51. 52 *&c. Malder. tr. 3. c. 1. dub.* 19. *Dian. p. 5. tr. 4. Res.* 26. *Fagund p. 5. c. 11. num. 6. & seq.*

II. Etsi virgini non liceat ad castitatem seruandam directè se occidere, licet tamen ei certo periculo mortis se exponere, etiã pro sola integritate corporali, licet rationabiliter præsumeret se non consensuram; quia integritas ista magni æstimatur: Vide *Laym. c. 1. n.* 3.

III. Reo licet non fugere, imò etiam spontè se sistere iudici plectendum; licet positiuè seipsum perimere non possit, etiamsi à iudice idipsum committatur: Vide *Less. cap. 9. d. 6. Card. n Lugo d. 10. de iust. s. 1. num.* 38. contra *Vasq. 1. 2. d. 173. cap.* 3.

IV. Etsi

IV. Et si Carthusianus in extrema ægritudine possit seruare vitam vescendo carnibus, idq; probabiliter ei tum liceat (atque adeo non peccet, qui inscio præberet cibos ex carnibus: *Sanch. Dian. p. 8. t. 7. R. 70.*) licitè tamen, & laudabiliter etiam tum omittit, cũ certo periculo mortis, vt contra *Vasquez. & Gran.* docet *Dia. np. 5. d. 4. R. 32. ex Vict. Lorc. &c.* quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi ordinis: *de Lugo d. 10. n. 33.* cõtra *Azor. & Escob. t. 6. c. 7.* vbi docet teneri carnibus vesci, si exigit necessitas, ita vt aliter vitam conseruare non possit: quod *Sanch. p. 2. cons. l. 5. c. 1. d. 35.* cum alijs sex ita distinguit: si necessitas vescẽdi sit ab intrinseco, v g. morbo, ex quo iudicio medicorum conualescere nõ possit, nisi esu carnium, ait probabilius esse, non teneri vesci (tametsi licitè possit) quia morietur naturaliter ex morbo, cuius ipse non est causa: si verò sit ab extrinseco (v. g si ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum esset) teneri vesci, quia mors illa cum sit violenta, ipsi imputaretur.

V. Licet carnem vigilijs, & inedia moderatè affligere: qui autẽ aduertens vitam ijs notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret grauiter, vt notat *Laym. d. 3. de iust. t. 3. p. 3. c. 1. nu. 5. ex Caiet.* Etsi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placendi excusentur: Vide *Bon. d. 2. q. vlt. s. 1 p. 7. nu. 9. Fill. l. c. C. Lugo. de iust. d. 10. s. 1 num. 32 33. 36. &c.* Vbi rectè notat, aliud esse procurare abbreuiationem vitæ, seu mortem positiuè sibi afferre, aliud permittere, vel periculum eius subire, vel nõ adhibere media ad auertendam. Prius ait esse illicitum, v. g. pœnitentijs indiscretis, carnisque macerationibus, vitam notabiliter abbreuiare: posterius verò sæpè licere, ideoque non teneri Carthusianũ carnibus vesci, nec aliquem alium vti pretiosa, & exquisita medicina, ad mortem vitandam; nec secularem, relicto domicilio, quærere salubriorem aerem extra patriam.

VI. Excusantur ægri, qui paulo ante mortem causa humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari: quia non intendunt vitam abbreuiare: Vide *Vasq. l. c.* Addit *Laym. l. 3. t. 3. c. 1. n. 5* non teneri quemquam medijs extraordinarijs, & nimis duris v. g. abscissione cruris, &c. vitam conseruare; nisi tamen communi bono sit necessaria. Vide *Less. l. c. Sanch. in. opusc. tom. 2. l. 5. c. 1. d 34.* Vbi dicit, infirmum in periculo mortis, si sit spes salutis, non posse medicamenta resuere. Non videtur tamen virgo ęgrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, aut Chirurgi, quando id ei grauissimum est, & magis quam mortem ipsam horret: *Escob.*

E. 7. c.

l. 7. cap. 8. ex. Turrian. summ p. 1. cap. 263. dub. 5.

Resp. II. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conseruationem corporis totius; quia nemo est suorum membrorum absolutè Dominus *Less. l. 2 c. 9. d.* 14. Vnde resolues.

I. Non licet se castrare ad conseruandam castitatem, vel sedandas tentationes, quia hoc ad eum finem non est necessarium. *S. Thom. 22. q. 65 a. 1 Less. Molin Fill. t. 29 c 4. q 3. &c.*

II. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, vt sint vtiles cantui, Vide *Laym l. 3. t. 3. c* 1.

Queres. An sepeliendus sit in loco sacro, qui seipsum occidit.

Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones, qui tamen non sunt intelligendi de ijs, qui ex furore, amentia, vel passione grauissimæ tristitiæ, turbata phantasia, id fecerunt, vel qui ante mortē verè de hoc doluerunt. Quod si constet quempiam seipsum occidisse, & dubitetur vtrum deliberatè, an ex animo turbato factum, in praxi priuatur sacra sepultura, cum præsumatur secundum opus externum voluntariè esse factum; nisi tamen ex circumstantiis contrarium colligatur. Si verò dubitetur, à seipso, an ab alio v. g. sit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox, & contra naturā non præsumitur sine euidentibus indicijs: *Mol. t. 3. d.* 20. *v. Laym. l. c. n.* 8 *v. etiam. Escob. E.* 7. *c.* 8 vbi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si viuus ex loco discessit, non esse priuandum sepultura ecclesiastica.

Dub. II. An, & quomodo liceat occidere malefactorem.

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infrà, nulli id licet, nisi authoritate publica, & iuris ordine seruato, vt patet *Exod* 22. *& Rom.* 1. Vnde resolues.

I. Non licet marito vxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas, quia ad id nō habent auctoritatem publicam; & leges ciuiles id permittentes, à Iure Canonico sunt correctæ; tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuius auctoritas publica datur: idque non iniustè, cum ad Reipub. defensionem sit necessarium. Peccat tamē qui non ex zelo iustitiæ, sed odio, aut priuatæ vindictæ causa faciunt: Vide *Laym. l. cit.*

II. Peccat Princeps, vel Magistratus, regulariter loquendo, vt vide infra *l. 5. c. 3. dub.* 1. qui occidi iubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, & si priuata scientia constet esse nocentes; quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia, & auctoritate publica: Vide *Caiet. V. homicidium, Fill.*

tract.

tract. 29.c.2.q.6.n.27. Bon. l. c. p.1.n.7. vide & infra *l.5.c. 3.d.1.*

Dub. III. An, & quomodo liceat occidere priuata auctoritate iniquum aggressorem.

Resp. Ius naturæ permittit, vt vim vi repellas, & aggressorē, qui iniquè eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honestè agendā tibi sunt necessaria, vt bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, præuenias, & occidas: ita tamen, vt id fiat animo te defendēdi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ; hoc est, non inferendi maius damnū, nec vtendo maiori vi, quam necessarium est ad arcendam iniuriam. Ita communiter *S.Thom.q.164.ar.7.Molin.&c.Less.d.8.n.44.* Vnde resolues

I. Non licet reo occidere ministros iustitiæ, à quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur: vti nec licet id proscripto, vt notat ex cōmuni *Lay.l.3.t.3.p.2.* quia nō sunt iniqui aggressores.

II. Etsi ob contumeliam aliquam, v. g. si viro honorato dicatur, *mentiris*, non liceat alterum occidere, eo quod aliter repelli possit, ac soleat; *Less. Azor. Hurt. Dian.p.5.t.4.R* 12.*&* 13. licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter auertere non posset, docent cum *Dian. l. c. R.* 4 *Less. Hurt. & alij* 12. verum, & hoc videtur in praxi periculosum.

III. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione bracchij, vel aliter arcere iniustam vim potes, non licet occidere. Vnde si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potius, si potest, & saluare se: secus autem, si turpe sit fugere, v. g. viro nobili, vel officiali bellico, nisi rursus hic, & nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam inuasoris, vel alias eius qualitates; v. g. quia ebrius est, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere:. *Muld. Dian. par. 5. tom. 5. R.* Vide *Laym. l. 3. t 3. p. 3. c. 3.*

IV. Non licet occidere furem, ob res exiguas, licet autem, si quis auferat honorem valdè notabilē, aut bona magni momenti; nisi tamen alia via, v. g. iuris, vel aliter, arceri, aut recuperari possint. Quare quando iura significant, furem nocturnum occidi impunè, non autem diurnum, presupponunt, quod plerūq; nocturni non possint aliter arceri diurni autem possint. Alioquin enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi; & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet: ea tamen non debent esse parui momenti, &

minimum

minimum vnius aurei, secundum *Mol. tom. 4 t 3. d. 16. n. 7. vid. Laym. cap. 3.* sed potius secundum alios apud *Dian. p. 5. t. 4. R. 18.* duorum; quamquam & hoc *Diana l. c.* nimis laxum videatur: imò *Bon. de rest.* rem non magni valoris hic censet, etsi sit trium, vel quatuor aureorum. Si tamen talem (fur. v. g. vsurpet vidente ac resistente Domino, aut Custode, aut huic vim faciat, v. g. repetentem incipiat ferro inuadere) permittunt eadem *Bon. Dian. &c. l. cit.* vti etiam, si dubium sit, an res possit aliter saluari, aut recuperari. *Bon. l. c* quia nemo inquit tenetur se exponere periculo amittendi res suas. *v. Layman. cap. 3. Nauar. Less. Dian. loco citato*

V. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis & Religiosis, ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri solita, intellige, quādo nō seruatur moderamen inculpatæ defensionis *Laym. lo. cit. Tan. tom. 3. d. 4. q. 8. d. 4. Escob. E. 7. c. 8* . vbi etiam docet ex *Tan. tom. 3. d. 4. num. 68.* licere virgini occidere inuasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter euadere.

VI. Cum tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & iniuriam potius pati: sed non tenetur, eo quod aliter sua malitia sit in isto periculo *Laym. ibid.*

VII. Non licet occidere, si iniuria iam est contracta, vel aggressor iam fugit: quia id non esset se defendere, sed vindicare, vt docet *Tol. Rodriq.* Sed *Henriq. & Nauar. c. 15. n. 5. Fernandez p. 1. c. 9. §. 1.* dicunt si læsus magnam faceret iacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantum esset satis ad defensionem honoris. Quod *Laym. Bon. Less. Fill. C. Lugo &c.* putant practicè vix posse fieri, sine vindicta; etsi speculatiuè videatur esse probabile. *v. Dia. p. 2. t. 1. misc. Res. 15* Concedit tamen *C. Lugo, Mol. Less. &c.* cum *Dia. p. 8 t. 7. R. 47.* licere furem fugientem v. g. cum equo tuo, conficere telo vel sagitta, quia inuasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per Iudicem non possis recuperare rem tuam, potest ingredi locum, vbi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & si alter vi impediat, vim vi repellere. *Tan. Less. Mald. Hurt. Dian. p. 5. t. 4. R 37. & p. 8. t. 7. R. 47.*

VIII Ad defensionem vitæ, & integritatis membrorum, licet etiam filio, religioso, & subdito, se tueri, si opus sit, cum occisione, contra ipsum parentem, Abbatem, Principem: nisi forte propter mortem huius, secutura essent nimis magna incommoda, vt bella, &c. *Sylu. Bonac. p. 8.*

IX. Licet quoque occidere eum, de quo certo constat, quod de facto paret insidias ad mortem, vt si vxor v g. sciat se noctu occidendam à marito: si non potest effugere, licet ei preuenire: *Nauarr. Leff. n. 45. Fill. n. 39.*

X. Hinc etiam dicunt alij, vt *Sanc. 2. mor. cap. 29. & alij*; licere occidere eum, qui apud iudicem falsa accusatione, aut testimonio, &c. id agit, vnde certò tibi constat quod sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alij difficilius concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est inuasio, sed iusta defensio: posito quod de alterius iniuria tibi constet, nec sit alius euadendi modus: *Leff.* tamen *Fill. & Laym.* non audent id defendere, propter periculũ magnorũ abusuum: Vide *Escob. Ex. 7. c. 8. Hurt. Lugo. d. 10. sess. 7. Dian. par. 8. tr. 7. R. 52.*

XI. Quandocumq; quis iusta supradicta habet ius aliũ occidendi, id potest etiã alius pro eo præstare, cum id suadeat charitas: *Fill. Tan. tom. 3. d. 4. q. 8. Molin. d. 18.* An autem, & quando ad hoc teneatur, vide *Leff. l. 2. cap. 9. d. 13. Dian. par. 5. tom. 4. R. 9. 14. 20.*

Dub. IV. An aliquando liceat occidere innocentem.

Resp. Directa intentione, & scienter nunquam licet, nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat: indirectè autem, & per accidens, aliquando licet, vtendo nimirum suo iure, & dando operam rei licitæ, & necessariæ, ac tanti momenti, vt vitæ æquiualeat: *S. Thom. & Doct. commun.* Vnde resolues.

I. Si Tyrannus minetur vrbi excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directè. Neque valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ita, & ciuem pro Repub. quia homo est tantum pars moralis Reipub. à qua non accipit esse, & viuere, sicut membrum corporis à corpore: *Molin. t. 4. tr. 3. d. 10. Leff. Filliuc. &c.*

II. Potest tamen Respublica eo casu talem cogere, vt Tyrannum adeat, & si nolit, tradere; cum ex charitate, & iustitia legali teneatur vitam exponere pro Repub. Vnde si id renuat, fit nocens. Neque hoc erit cooperari eius morti, sed tantum permittere, cum traditio de se sit indifferens, & mors tantum sequatur indirectè, & præter intẽtionem Reip. *Mol. l. c. Leff. l. 2. c. 9. d 7. Fill. t. 29. n. 11 Lay &c.* Limitat autẽ *C. Lugo d. 10. de iust.* Si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Repub. aliena

III. Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per

viam

viam angustam, qua quispiam istic sedens esset obterendus, licet nihilominus; dummodo tamen, si infans est, sit baptizatus, vt monet *C. Lugo & Esccb. Ex.7.c.8.* fugere cum eius periculo, & interitu, præter tuam intentionem: *Less. n. 59. Fill. n. 36.*

IV Similiter ad expugnandam vrbem, & victoriam reportandam, si necessarium sit; licet tormenta in eum locum dirigere, vbi multi sunt innocentes; quia horum mors præter intentionem sequetur: *Less. l. c.*

V. Non licet occidere obsides, etsi qui eos miserunt, non seruent fidem: quia sunt innocentes; *Bon. tom. 2. d. 2. q. vlt. s. 3. p. 7. Dian p. 5. t 4. R. 35.* contra *Azor. &c.*

Quæres. An aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicumque malitiosè in se, vel altero curat abortum, peccat grauiter, siue fœtus sit animatus, quia est verum homicidium: siue non, quia tendit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis: *Less. d. 10. n 61.* Si tamen ad vitam matris conseruandam, omninò sit necessarium, sequentes regulæ tenentur: 1. Si fœtus mortem matris allaturus probabiliter nec dum sit animatus anima rationali (animari autem communiter aiunt, marem die quadragesimo, fæmellas vero octogesimo, quæ res valde incerta est) quidam permittunt, etiam directa intentione expelli, vt *Sanch. l. 9. de matr. d. 20. n. 9. et. 10 Henriq. &c.* contra *Less l. 2. c. 6. d. 16.* & alios, quorum sententia in praxi suadenda: quorsum enim directè expelles, cum indirectè liceat, & sufficiat? 2. Si verò fœtus sit animatus, materque iudicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licet eam sumere, & secundum quosdam, tenetur, intendendo directè suam tantum sanitatem, etsi indirectè, ac consequenter destruatur fœtus; quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi, quam proli: 3. Si verò cum morte matris, spes vitæ, & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater, secundum plerosque, sub mortali, abstinere ab omni remedio destructiuo prolis: quia tenetur vitam corporalem exponere pro extrema necessitate spirituali infantis: Cōtrariū tamen docet *Ludou. Lopez.* quod *Sa. V. Charitas* dicit esse probabile: Vide *Less. l. c. Sanc. Fill. c. 29. a. 6. q. 1. Bon. t. 8. n. 3.*

Dub. V. De Duello, & Bello.

Artic. I. Quid sit, & an liceat duellum.

Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiam plurium) certamen, quod ex condicto, vno indicente, & altero acceptante,

suscipitur; ita vt id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est ex iuxta causa, quæ semper est attendenda: Vide *Trident. sess. 25. cap. 19. de reform. Sanch 2. moral. cap. 39.* Ita de pœna duellantium vide *infra de excom. & Sanch. l. c.* Vnde resolues.

I. Duellum non est licitum ad indagandam veritatem, vel iustitiam, vel purgationem obiecti criminis; aut litem terminandam, quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem, cum etiam innocens homicidium, & facere, & pati possit. *Trull. l. 5. c. 2. d. 13. num. 12.*

II. Nec ob inimicitias, aut ad iniuriam vindicandam, neque ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

III. Nec item ad euitandam ignominiam, quia apud bonos, & prudentes honorem non perdit; imò nec apud alios, si prouocanti dicat, se eum non æstimare dignum, cum quo congrediatur contra leges diuinas, & humanas. Interim iturum se in dies liberè suas vias, paratumque semper fore, & nunc esse, contra quemuis inuasorem se tueri: *Trull. l. c. n. 4.*

IV Duellum licet acceptare, vel offerre ad conseruandam æstimationem exercitus apud hostem, eosque debilitandos; vel ad terminandum bellum cum minore damno: Vide *Sanch. l. c.*

V. Acceptare item licet, si quis alias te occisurus, concedat tamen arma, vt sic fortunam è periaris; quia est tantum defensio, positoque quod aliter non possis euadere. Similiter, si Iudex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius esset constitutus ministeri iustitiæ: *Trull. l. c.*

VI. Denique si vir nobilis in aula regia, vel militaris in castris, prouocatus sisteret se, meræ defensionis gratia, cum spe præualendi, priuandus alioqui, ob suspicionem ignauiæ, dignitate, officio, vel fauore Principis, non audet eum damnare *Laym. lib. 3. t. 3. p. 3. c. 3.* eundem excusat *Hurt. 2. 2. d. 170. s. 8. §. 76. Less. cap. 9. d. 8. Fill. c. 8. quæst. 6. & Nauarr. cap. 15.*

An, & quousque liceat bellum. Artic. II.

Resp. Bellum defensiuum, quo scilicet vis iniusta repellitur, licet etiam priuata auctoritate, offensiuum verò, quo vis infertur, vt liceat, tres conditiones requirit: 1. vt geratur auctoritate Principis, vel Magistratus, nullum agnoscentis superiorem; qualis est Papa, Imperator, Reges, & quædam Respub. v. g. Venetorum, Genuensium, &c. 2. Vt adsit iusta causa, eaque grauis, v. g. ne-

v.g. necessitas boni communis, & quietis conseruandæ, recuperatio iniustè ablatorum, coercitio rebellium, defensio innocentum, &c. Vide *Laym. hic. & Molin. s. 1. d.* 104. *Dian. p. 6. t.* 4. *R* 3. 3. vt fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis, quamquam si hæc vltima sola desit, non sit obligatio restitutionis: Ita communiter cum *D. Thom. q.* 41. *Laym. l. 2. t. 3. c. 12.* Vnde resolues.

I. Si quis iustum bellum gerat, non potest alter licitè se defendere, quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria iura: Fieri tamen potest, vt neutra pars peccet, ob ignorantiam inuincibilem: *Fill. num 185.*

II. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, vt certus sit de eius iustitia, & graui causa. Ad quod sequentia conducent: 1. Vt curet habere non tantum peritos, sed bonos Consiliarios: 2. Vt attendant, an etiam à suis impediantur, vel interuertantur literæ, aut instructiones ad ipsum: 3. Si non tantum à suis Cōsiliarijs, sed etiam à diuersis Theologis curet iustitiam belli, secundum leges Euangelicas examinari, & liberè edici: 4. Si auditis omnibus ipse quoq; coram Deo illam examinet, statuatque id, quod in puncto mortis se fecisse vellet. Deniq: licet sufficiat opinio probabilis de iustitia belli; si tamen iustitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum indicere, cū melior sit conditio possidentis: *Fill. t. 29. c. 9. q. 4. Trull. l. 5. c. 1. d. 3.* vbi cum *Dian. p. 4. t. 4. R. 72.* docet licere etiam Principi concedere repressalia, seruatis tamen conditionibus certis, quas vide apud *Palaum. tom.* 1. 2. 6. *d. 5. par. 4. et hic infra artic. seq.*

III. Perspecta iustitia belli, debet ea proponi parti aduersæ, quæ si offerat competētē satisfactionē, nō debet bellum inchoari. Imo vt probabilius est, etsi cæptum sit, debet, si non ex rigore iustitiæ, saltem plerumque ex charitate mox finiri: Vide *Molin. supra d.* 103. *Trull. lib. 5. c. 2. d. 3.*

IV. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum; item aliquid in pœnam illatæ iniuriæ, *Dunal.* Hinc potest victor priuare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces &c. quæ ad securitatem sunt necessaria, *Con. Dian. p 6 d. 4. R 22.*

V. Principes tenentur stipendia soluere militibus, alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum alijs, qui ab ijs damnum acceperunt; *Con. Palaus, Dian. p. 6. t. 4. R. 29.*

VI. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello, alioqui per se iusto, abstinere, si inde oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ: Vide *Palaum*, *Dian. p. 6. t. 4. R. 7.*

VII. Etsi per se loquendo, in bello iusto liceat aduocare infideles in auxilium, per accidens tamen subinde, imò plerumque non licet, ratione scandali, vel periculi in fide, v. g. ne subditi peruertantur, sacra prophanentur, &c. *Regin. tom. 2. lib. 21. n.* 100. *Fill. num.* 181.

VIII. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello iusto auxilium ferre, nisi tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei: Vide apud *Con. tract. de charitate, d. de bello.*

IX. Duces, Tribuni, Centuriones, alijque Officiales peccant, tenenturque ad restitutionem: 1. Si pauciores habeant milites, quam in solutione stipendij exhibent: 2. Quando debet ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur: 3. Si in transitu per regiones accipiant pecunias à varijs pagis, ne illic pernoctent, aut morentur: 4. Si vni militi dent plura syngrapha ad domos diuersas *Mol. Bec. Dian. p. 6 t. 4. R. 27. & 28.* 5. Si stipendium militibus subtrahentes, permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

X. Milites, qui in bello, & iusto, & iniusto, paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem similiter in bello iniusto, tenetur ad restitutionem damnorum, nisi inculpabili ignorantia excuset: tum enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet; vel eorum, in quibus factus est ditior. Vide infra.

XI. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis, qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de iustitia belli, quandiu nulla, vel vehemēs suspicio occurrit in cōtrariū, quæ positiuè reddat dubiū: quia potest præsumere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, eiusque auctoritas plerumque illis sufficiet, ad formandum etiam positiuè iudicium probabile, de iustitia causæ, ne cum dubia fide operetur. Vide *C. Lugo d. 18. de iust. s. 1. n. 2.* Si vero non sit subditus, tenetur prius inquirere, & postea saltem probabile formale iudicium, bellum esse iustum: *Molin. d. 113 Fill. num.* 181. *Laym. l. 2. t. 3. c. 12. num. 8. Azor. Mald. Reginald.* contra quosdam apud *Dian. t. 2. tr. 5 misc.* R. 96. *& t. 3. tr. 3. Res. 7. C. Lugo l. c. Escob. E. 7. c. 8.*

XII. Mi-

XII. Miles intelligens bellum esse iniustum, in quo est, non potest absolui, nisi velit, quamprimum potest, curare dimissionem, & interea abstinere ab actibus hostilitatis, v.g. cæde, præda, &c. vide *Laym. l 2. tom. 3. cap.* 12. An autem talis possit occidere militem hostilem se inuadentem: Vide *Escob. E 7. c.* 8.

Artic. III. Quid in bello iusto liceat.

Resp. Etsi circa hostes in bello iusto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v.g. occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, religiosi, clerici, & peregrini, mercatores, & rustici) directè vita spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt, si sint pars Reipub. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit: *Molin. Bec. p. 2. c.* 10. 11. *et.* 12. *Laym. Fill. n.* 191. *&c.* Ratio est, quia cum sint pars Reipublicæ, possunt propter huius delicta puniri, in ijs bonis, quæ Reipublicæ dominio subsunt. Vnde resolues:

I. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex ijs extrahere, in his spoliare, & occidere, si v.g. Ecclesia velut castro ad repugnandum vtantur: *Sylu. V. bellum, num.* 11. *Sa, Bonap. vlt.* §. 3.

II. Contra hostem licet vti insidijs, & stratagemate dummodo absint mendacia: etsi etiam hæc, v.g. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia: ea verò, ad quæ cauenda nulla prudentia datur, v.g. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra iura belli, nec licent: *Molin. d.* 111.

III. Fides hosti data seruanda est, nisi vel coactus dederis, vel in graue detrimentum cederet Reip. aut Religionis, aut si hostes eam nō seruēt; aut denique cōditiones, ac circūstantiæ planè sint mutatæ: *Dual. Palaus, Dia. l. c. R.* 10. vide etiā *Laym. l. 2. t. 3. c.* 11.

IV. Capti in bello, etiam ex parte capientium iusto, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium iniusto, & fugere, & bona hostium secum auferre possunt: *Laym. l. 2. t. 3. c. 12. n.* 16. An obsides liceat occidere; vide supra *dub.* 4. *c.* 5.

V. Potest quidem aliquando (raro tamen, & nonnisi ob caussas grauissimas) dari vrbs in prædam: milites tamen priuata auctoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantum, & ministri. Vide *Sa. V. bellū Laym. hic l. 2. tr. 3. cap.* 12. *Fillinc. nu.* 189. *Dian. p. 6. t. 4. reso:* dum autem

vrbs spoliatur iniustè, gregarios, milites tantum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse, docet *Dian. l. t. R. 31 ex Sylu. Nauarr. &c.* Itē *p. 3. t. 5. R. 86.* vide infra *t. 4. c. 2. d. 3.*

VI. Milites peccant cum onere restituēdi, si à rusticis, alijsue, apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant, aut inuitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omninò liberè fieri, si quidem donationes istæ plerumq; non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis ijs debent subministrare: nisi tamen sint in extrema, vel saltem graui necessitate: *Molin. Con. Palaus, Bec. &c. Dian p. 6. t. 4. R. 26.*

VII. Repressalia licita sunt his conditionibus: 1. vt manifestè constet ciues alterius Reipub. fecisse iniuriam: 2. Vt superiores illorum rogati recusent administrare iustitiam: 3. Vt constet eos culpabiliter id recusare: 4. Vt Princeps supremus causā cognita id concedat: 5. Vt non inferatur plus damni, quàm iusta satisfactio requirit: 6. Vt non concedantur in personas ecclesiasticas: *Molin. Dian. p. 4. tom. 4. R. 72. ex 18. & alijs.*

Quæres. Ad quem pertineant bona hostibus erepta?

Resp. I. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, vt pars cedat Principi, & Communitati. II. Iure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata iusto bello, qui ea iniustè possidebant, fiunt capientiū, postquam ea in sua præsidia deportarunt: *Valent. to. 3. d. 4. q. 18. p. 3. Molin. d. 18. & Hurt to. 2. d. 169. f. 12. §. 119.* vbi requirit, vt vna saltē nocte possederint: Vide etiā *Sylu. Bon. l. c.* de peccatis in bello cōmitti solitis: *Trull. l. 2. d 10. & seq. Dian. p. 6. t. 4. R. 23.* vdi cōtra *Durand.* docet hāc sententiā esse in praxi tutā

De sexto præcepto, & nono. Cap. II.

Non. Mœchaberis, &c. Non concupisces, &c.

CONiungo hæc duo præcepta, quia vtroque idem explicitè, vel implicitè prohibetur: scilicet peccata impudicitiæ, & luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel vsus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi seruientium, circa partes corporis venereas; ita vt appetitus, vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitiuæ, aut sensitiuorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non spectent ad luxuriam. Porrò

actus,

actus, seu peccata luxuriæ, distinguuntur in imperfectos; in quibus nō interuenit vltimus terminus venereorũ, quæ est decisio seminis; vt sunt actus interni desideriorũ, & oblectationē morosarum, qui speciem sumunt ab obiectis; & perfectos, ac consummatos, qui terminum iam dictum habent adiunctum. Qui rursus sunt duplices. Alij enim sunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione luxuriæ (etsi per deformitatem superadditam aliquando specie differant) v. g. adulterium, incestus, &c. Alij innaturales sunt, seu contra naturam, in quibus conditiones à natura institutæ, v. g. identitas speciei, vas debitum &c. non seruantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt specie, quæ in illis variatur secundum modos, quibus committuntur naturæ repugnantes.

Dub. I. An, & quanta peccata sint, oscula, amplexus, tactus, verba obscœna, & similia, extra matrimonium.

Resp. Ad id dignoscendum, distinguenda est in primis intentio, & delectatio venerea, & venereorum, ab intentione, & delectatione sensitiua, & sensitiuorum aliorum, quæ consistit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde sciendum, intentionem, & sensum venereorum esse mortalem, & excludere à regno cælorum, secundum Apostolum *ad Galat. 5.* Vnde resolues.

I. Oscula, amplexus, aspectus, tactus, & similia, si extra matrimonĩ fiant, ex intentione actus luxuriosi, vel ob delectationem venereã, etiamsi non illam perfectã, quæ est in seminatione, sunt tamen semper peccata mortalia; quia eō animo, extra matrimonium, sunt impudica, & natura sua talis delectatio tendit ad perfectam: *Fill. t. 30. c. 9. n. 174. Less. l. 4. c. 3. d. 8. Sanch. l. 9. d. 16.*

II. Tales actus sunt eiusdem naturæ cum perfectis, siue consummatis, ideoque in confessione explicandum, vtrum sint habiti cum simili sexu, an diuerso; cum libera, an coniugata, cognata, persona sacra, &c. *Less. d. 15. Sanch. l. 1 c. 2.*

III. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantum officij, aut moris patrij, aut amoris honesti, vel beneuolentiæ augendæ causa, etiamsi delectatio venerea suboriatur (modo in eam non consentiatur) non sunt peccata. *Less. Fill. l. c. n. 171.*

IV. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, ioco, curiositate, leuitate, petulantia, imò etiam sensualitate, siue affectu sensuali,

ſuali, ac naturali, dummodo non cum delectatione venerea, nec eius cauſa: & ſi præter intentionem ſuboriatur, ea repulſa, ac tunc abſtinendo, venialem culpam non excedunt; vt vide *Fill. Leſſ. Sanch. l. c. Dian. p. 4. t. 4. R.* 136. Contrarium tamen eſt tutius; vt vide *Trull. l. 6. c. 1. d. 12. n. 8.*

V. Idem dicendum de tactu, & aſpectu inhoneſtarũ partium corporis proximi, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, ſed ex curioſitate tantum, ac leuitate, ſecluſo tamen ſcandalo, & periculo conſenſus venerei. Imò ſi tactus talis, aut aſpectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, vt v.g. ſi fricatione extinguere velis pruritum non venereum: dummodo tamen abſit periculum pollutionis, aut conſenſus in eam, ſi improuisò præter intentionem fortè obueniret: *Leſſ. n. 63. Fill. n. 215. Sanch. l. 9. d.* 41.

VI. Tactus nudi, & aſpectus partium inhoneſtarum alterius corporis, maximè diuerſi ſexus, aut concubitus humani ex curioſitate (nam de neceſſitate aliunde eſt) etiam ſecluſo affectu venereo, videntur non poſſe excuſari à mortali, propter grauem indecentiam, & periculum proximum actus venerei: niſi tamen aſpectus fiat ex loco tam remoto, & ita obiter, vt hæc abſint: *Sanch num. 23. & 29. Fill. num. 218. Laym. &c.*

VII. Aſpectus verò, & ſubinde etiam (rarius tamen, propter periculum adiunctum) tactus, ex petulantia, vel curioſitate, partium inhoneſtarum alterius corporis, eiuſdem tamen ſexus, citra affectum, & periculum conſenſus venerei, excuſari poſſe à mortali, vt v.g. quãdo ſimul aliqui natant, vel lauãt: docet *Laym. l. 3. ſ 4. ex Sãch. l. 5. mor. c. 6. n. 12. 13. & n. 27. & 28. Trull. d. 12. n. 15.*

VIII. Verba turpia, lectio obſcœnorum, ſpectatio comœdiarum turpium, cantiones inhoneſtæ, guſtus, literæ, & carmina amatoria, ſi tantum fiant ex curioſitate, vel vano ſolatio, non ſunt mortalia; ſecus tamen ſi fiant, vel animo inhoneſto, ſiue venereo, vel cum periculo ruinæ ſpiritualis, vel aliorum: *Sanch d. 46. q. 3. Fill. t. 30. cap. 10. q. 3.*

IX. Choreæ niſi malo fine fiant, aut cum periculo, aliquos, aut ſeipſum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumſtantia mala, ſecundum ſe non ſunt malæ, nec actus libidinis, ſed lætitiæ. Quando verò Sancti Patres eas interdum valde reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abuſu. *v. Caiet. V. Chor. & Fill. num.* 223.

X. Exibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut pi-

ēturas incitantes ad libidinem, peccant mortaliter: quia sunt ruina proximi; cum moraliter certum sit multos inde ad peccatum incitandos. *Fill. n.* 211. Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docet *Hurt.* & concedit *Baldes.* si authoritatem illis præstent, approbent, vel foueant: addit tamen posse aliquando excusari, si ad maius malum impediendum non puniant, & tantùm tolerent. *v. Dian. part. 5. t. 13. R.* 82.

XI. Persona soluta permittēs se tangi ab alia, tactu, qui vulgò censetur pudicus, vt prehensio, contrectatio manûs, amplexus, & oscula, iuxta morem patriæ, non peccat, nisi ei constet fieri prauò affectu: huic enim cooperari non licet Docet tamen. *Fill.* etiam tunc admitti posse, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos, (vt mamillarum, & obscœnarum partiũ) vel oscula furtiua, & morosa, vel indecentia, peccat: quia præsumitur affectus malus. *v. Fill. l.30.n.*196. & infra *l.5. c.1. dub.2.*

Quæres. An, & quatenus liceant tactus, aspectus, &c. inter coniuges, vel sponsos?

Resp. I. Coniugibus licent, si referantur ad copulam: ad hanc enim licitè se excitant. Alio autem fine, v. g. voluptatis causà si fiant, sunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis; quæ cùm ijs sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem. *Sanch. l. 9. d.* 40. *n.* 7. *Fill. num* 357. *& alij*.

Resp. II. Sponsis tactus impudici nõ licent; pudici verò in partibus honestis licent, si ex ijs tantùm intendant delectationem sensitiuam; secùs, si veneream. *Sanch l.c.n.*50 *&c. Bon p.9.n.6.&c.*

Dub. II. Quæ sint species luxuriæ consumatæ naturales.

Resp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit: v. g. quando seruatur sexus diuersus, species eadem, & modus naturalis, &c vt vide *in principio huic cap.* Vnde resoluitur tales esse has sequentes, quæ adeo in confessione sunt exprimendæ:

I. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta, hoc est, quæ sit libera à voto, matrimonio, & religione ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur. 1. Concubinatus, qui est fornicatio continuata: vnde concubinarius (sicut & meretrix) ordinariè non debet absolui, nisi dimissa concubina, aut muliere

suspecta,

suspecta, cuius retentio scandalum daret, licet cum ea non peccaret: *Sanch. l. 1. mor. cap. 8. Nauarr. c. 3 Fill. tr. 30. cap. 2. n. 56.* 2. Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciem, grauior, & in confessione aperienda, saltem respectu sponsæ, vt docet *Rodriq. tom. 1. c. 109. Sanch. de matrim. tom. 1. s. 1. d. 2. num. 6. Fagund. t. 2. l. 4. c. 3. Fill. tom. 2. tr. 30. cap. 2. num. 57.* contra *Couarr Viualdum, Ledesm. Azor.* quorum sententiam (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam censet *Dian. p. 1. tr. 7. R 5.*

II. Stuprum, hoc est defloratio virginis, ipsa inuita; quia si consentiat, erit tantum fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda, vt probat *Less. & Sanch. l. 7. d. 12.* contra *Nauarr. Azor. & alios.*

III. Raptus, cum scilicet persona aliqua, siue masculus, siue fœmina, siue nupta, siue innupta, libidinis causa abducitur, illata vi, siue abductæ, siue ijs, quorum potestati subest. Si quæ tamen sponte discedat cum Amasio, inscijs parentibus, non erit propriè raptus, sed fuga, non addens malitiam specie distinctam fornicationi: *Lugo d. 16. num. 237. Fill. num. 110.* vide *Bon.* Idem dicit *Dian. p. 1 tom. 7 R. 37. ex Less. lib. 2. cap. 10. dub. 1. Sanc. de matr. tom. 2. lib. 7. d. 4 num. 5. &c.*

IV. Adulterium, cum scilicet vterque, vel alteruter coeuntium, est coniunctus matrimonio, etiamsi adulterantis coniux sit contentus, esto enim tunc illi non fiat iniuria, fit tamen ipsi statu, Sacramento, & huic præcepto. Quod si fœmina adulterans sit cõiugata, grauius habetur, quã si vir; propter incõmoda grauiora. v. g. damnũ veri hęredis, prolis incertitudinẽ, &c. Si verò vterq; sit cõiugatus, adhuc grauius est, quia sũt duę iniurię in vtriusq; coniugem, in confessione exprimendæ: *Fill. t. 29. cap. 4. n. 85. & 89.*

V. Incestus, hoc est congressus cum consanguinea, vel affine vsque ad quartum gradum; eò grauius peccatum, quò gradus est propinquior: quem proinde in confessione exprimere, saltem securius est, vt habet *Nauarr. c. 6. C. Lugo d. 16. num. 312.* Sicut etiam multo grauior est incestus cum consanguinea, quam cum affine in eodem gradu, v. g. cum matre, quam cum nouerca; cum sorore propria, quam cum sorore vxoris. Et rursus grauior est cum affine, quam cum cognato spirituali, vel legali. Addi verò debet, si in primo gradu fuerit, vtrum cum matre, an cum filia, an sorore *C. Lugo l. c. & Escob. de actibus humanis E. 2. c. 61* vbi ex *Hurtad. d. 9. de sacr. dif.* probabile dicit, incestũ in eodem gradu,

du,& linea eiusdem esse speciei (eo tamen grauiorē, quo gradus est vicinior stipiti)& satis esse dicere,habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem reuocatur tanquā analoga, fornicatio cū filia confessionis, cum propriè nō sit cognatio spiritualis, quā tamen circumstantiā in confessione exprimendam esse, probat *Sanch.l.7. de matr. d.55. Con.d.32. Fagund. & cæteri probabiliter*, contra *SaV. Confessio, & Dian.* vide *C. Lugo n.355.*

VI. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacræ per actum venereum. Res autē sacræ, quæ sic violantur, sunt locus,& persona. Vnde sacrilegium est, 1. Omnis actus luxuriosus exterior, qualis etiam est v.g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici; vt vide *C. Lugo n* 464. in loco sacro,hoc est templo, vel cœmeterio: nisi tamen fiat à coniungibus ex necessitate, v.g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxuriosus tam interior, quam exterior, in persona,vel cum persona voto castitatis consecrata: circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere,vtrum fuerit votum solemne,an simplex. Sicuti neque, si duplici titulo sit sacrata, v.g. quia est Sacerdos,& Religiosus: quia moraliter est vna numero malitia. *Sanc.de mat.l.7.d.27.n.27.Henriq. & cæteri* quos citat *Diana*, & sequitur *p.1.t.7.R.3.* vide *C. Lugo d.16. de pœn. s.4. Bon. q.4.p.17. Escob. E.8.*

Dub. III. Quæ sint species luxuriæ consumatæ contra naturā?

Resp. Cùm contra naturam esse dicantur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, ita vt iuxta tales modos species varientur, hinc resoluitur tales species esse sequentes.

I. Congressus inordinatus, hoc est, innaturalis, siue indebitus concubendi modus, cùm scilicet seruatur quidem identitas speciei, diuersitas sexus, & debita naturæ organa,sed inordinato tantùm modo acceditur; v. g. cum vir succumbit, vel auersè accedit more pecorum, vel à latere, vel stando, aut sedendo, aliàue ratione insolita, quod est contra naturā: mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, vt effundendi seminis; alias si hoc periculum caueatur, aut non sit, eo quod matrix fœminæ satis attrahat semen, & retineat, vt fit plerumque, non contra, sed præter naturam erit; & veniale graue, imò nullum, si grauis causa adsit, v.g. quia mulier est prægnas, vel quia corporis dispositio, siue vtriusque siue alterutrius

coniun-

coniugis aliter fieri non patitur: *Fill. t. 30. c. 8 q. 8 num. 137.*

II. Mollities, siue pollutio, & est, cum absque congressu, seu copula, voluntariè procuratur fluxus seminis, siue id foras effundatur, vti in maribus, siue intus diffluat in matricem vt in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpè aliam habet adiunctam; vt v.g. fornicationis, adulterij, & incestus &c. cùm quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressū alicuius personæ liberæ, coniugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie vide in sequenti dubio.

III. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempe cum fœmina, sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere alias malitias, v.g. adulterij, si fiat cum coniugata; incestus, si cum consanguinea: *Bonac q. 4. de matrim. p. 11. num. 1. Fill. l. c num. 158.*

IV. Sodomia perfecta, & est congressus duorum eiusdem sexus, vt maris cum mare, vel fœminæ cū fœmina. Et potest etiam habere alias malitias adiunctas, v.g. incestus: quo casu cognationis gradum nō necessario explicari docet *Escob. de act. hum. E. 2. c. 6.* sed satis esse dicere, coiui cum consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem. Ita ille. Explicandum tamen esse, fuerisne agens, ac patiens, dicit *C. Lugo d. 16. num 423.* contra *Dianam t. 2. tr. 4. de sacram. R. 159. & p. 6. t. 4. R 36.*

V. Bestialitas, quod est grauissimum inter omnes; & est congressus, in quo non seruatur identitas speciei: v.g. si homo coeat cum bestia, siue eiusdem sexus sit, siue non. Neque opus est explicare, qualis, siue eius speciei, fuerit: quia est differentia tantum materialis, & in genere entis; non autem formalis, & in genere moris: *Escob. E. 2. c 6. ex Fill. tom. 2 tr. 30. cap. 7. num. 131.* Huc reuocatur peccatum cum Dæmone succubo, vel incubo: cui peccato superadditur malitia contra religionem, & præterea etiam sodomiæ, adulterij; vel incestus, si affectu viri, vel mulieris, sodomitico, adulterino, vel incestuoso, cum Dæmone coeat: Vide *Bonac. de matrim. q. 4. p. 12. Filliuc. num. 162.*

Dub. IV. An aliquando liceat procurare pollutionem.

Respond. Authoritate Scripturæ, quæ molles à Regno Cælorum excludit, *1. Cor. 6.* docent omnes, nullo casu licitum esse intendere, vel procurare directè mollitiem, ne quidem causa sanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Causam dat *Sanch. lib. 9.*

d. 17.

d. 17. quòd naturâ administrationem seminis, extra matrimonium, in omni euentu, homini denegarit, eò quòd adeò vehemẽs sit in ea rę sensus voluptatis, vt homines passione excœcati, passim sibi facilè persuaderent, habere se iustam causam irritandi seminis, vnde plurima grauissimaque vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. *Nauar. cap.* 16. *Less & commun.* Vnde resolues.

I. Distillatio, quæ est fluxus humoris quasi medij inter vrinam, & semen, (cum quo coloris, & viscõsitatis similitudinem gerit) sine ingenti illa delectatione, non est vera pollutio, & si proueniat sine omni commotione sensus venerei, vt quandoque fit, de ea non magis laborandum, quam de sudore, dicit *Caietan.* Si verò fiat cum sensu carnis & commotione spirituum generationi seruientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicetur, *Sanch. l. 9. d.* 45. *num.* 32. *Layman. lib.* 3. *s.* 4. *num.* 18.

II. Si semen iudicio medicorum transiuit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio. *Sanch. l. 9. de matr. d.* 17. *n.* 16. *Fill. t.* 30. *c.* 8. *n.* 150. *Trull. l.* 6. *c.* 1 *d.* 8. §. 1.

III. Non tenetur quis (modò tantùm absit periculum consensus in voluptatem, nec voluntariè promoueat) impedire pollutionem sponte sua euenientem, aut iam cæptam, v. g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causâ sinere, vt natura se exoneret: quia id non est procurare, sed pati vt effluat, quod aliàs corruptum sanitatem læderet. Vnde idem admittit. *Sanch.* etiamsi orta esset priùs ex culpa; modò de ea doleat, & consensum vlteriorem abstrahat; additque, plerumque expedire, munire se cruce, & sine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. *Sanch. d.* 17. *num.* 17. *Trull. l.* 6. *c.* 1. *d.* 10.

IV. Licitum est ob finem honestum, v. g. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modò desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali, & sine peccato facta: quia obiectum istius desiderij, & gaudij non est malum, quamquam eiusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculo carere, quidam bene obseruent. *Less. d.* 14. *n.* 5. *Laym. n.* 17.

V. Si

V. Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel licitam, & honestam, præuidet indè nauraliter secuturam pollutionem; (idque multò magis valet de distillatione) quam tamen ille, nullo modo velit, nec intendat, tunc, modò absit periculum consensus in delectationem, non tenetur abstinere à tali actione: quia prosequendi suum ius, non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire confessiones mulierum, studere casibus conscientiæ; tangere se ex necessitate, fœminas cautè, & cum necessitate alloqui, osculari, amplecti iuxtà morem patriæ, si alioqui inciuilis habendus esset. Quod si tamen periculum esset consentiendi in delectationem quod colligitur inde, si sæpius ex simili occasione mortaliter sit lapsus, à causa illa, quantumuis licita, abstinendum esset: proindeque confessarius tali casu teneretur relinquere officium. *Fill. Sanch. l. 9. d. 45. Nauarr. c. 16. Laym. num.* 16. Monet autem *Laym.* eum qui in actionibus honestis, & vtilibus talem miseriã experitur, faciliùs liberari cõtẽnendo, quàm æstimãdo; quia imaginatione & timore augetur.

VI. Si pollutio secutura præuideatur ex re illicita, otiosa, vel minus necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac natura sua ad venerem ordinata, vt sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis; mortale est ab illa non abstinere: quia in eam consentiens, moraliter in effectum consentire censetur. Quod si verò res illa sit causa tantum remota, per accidens tantum ad pollutionem concurrens, qualis est, v. g. esus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis, (modo pollutionem non intendas, & absit periculum venereri consensus) secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideò velle censetur effectum. *Fill. tr. 30. c. 8. q. 6. n. 152. Sanch. l. c.* Lcss. *l. 4. c. 3. d. 14. v. Dia. p. 5. t. 13. R. 4.* Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatũ, quantum est ipsa: vt si causa sit peccatum mortale, etiam ipsa fore mortalem, si sit veniale, venialem: si verò causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore (secluso semper periculo consensus) hinc venialem v. g esse illam, quæ prouenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. *Trull. l. 6. c. 1. d. 9. ex Lopez Henriq. Vasq. Bon. de mat. p. 10. v. Dian p. 1. t. 2. mis. R. 56.*

VII. Pollutio in somno facta est mortalis, 1. si ante directè, vel formaliter est procurata, & causa non est retractata. 2. Quando po.t

do post somnum placuit, & approbata est propter delectationem veneream; aliàs non Fill. q. 5. n. 148. Trull. l. c. n. 9.

Quæres An mutua pollutio inter mares, vel fœminas procurata, sit mollities tantum, an sodomia.

Resp. Si fiat ex solo affectu ad venereã libidinem, absque concubitu, esse tantum mollitiem; si verò fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexus (præsertim si adsit aliqua coniunctio, & commixtio corporum) est quoad malitia sodomia: *Filliuc. t. 30. cap. 8.* Plura de tota hac materia vide infra *lib. 5. c. 1. dub. 2. art. 2. de peccato in genere, & Authores citati.*

TRACTATVS QVINTVS.

De Septimo Præcepto.

Non furtum facies.

CVM hoc prohibeatur omnis iniusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit, 1. Per furtum, & rapinam, 2. Per omissionem reparationis damni illati 3. Per iniquitatem contractuum: de his tribus hic agendum.

De Furto. Cap. I.

Dub. I. Quid sit furtum, & quale peccatum.

RESP. Est occulta, & iniusta rei alienę ablatio, inuito rationabiliter domino. Quod si res sit sacra, dicitur sacrilegiũ, de quo supra. Si apertè cũ vi fiat, est rapina, à furto specie distincta. Licet autem furtum cæteris paribus, quàm rapina leuius sit; & ex genere suo minimũ inter ea, quæ circa proximum cõmittuntur; est tamen mortale, si quantitas sit notabilis, Ita communiter omnes, Vide *Bonac. d. 2. q. 8.* Vnde resolues.

I. Qui alienum accipit per iocum, vel ob bonum, aut commodum illius, à quo accipit, non furatur; v. g. si vxor auferat marito pecunias, ne ludis, aut commessationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur; aut librum hæreticum, ne legat; aut famulus det eleemosynam non minus magnam valde indigenti, in qua dominus rationabiliter non sit inuitus, à quo tamen ob verecundiam, vel aliam causam non ausit petere: Vide *Less. lib. 2. cap. 12.*

II. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum; si quidem re, & spe indigens fuit. Idem docent *Less. l. c. d. 12. Malderus, & Dian. &c.* de necessitate graui. Verum id probabilius alij negant, cum *Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 1. n. 7. ex S. Thoma 2. 2. q. 66. ar. 7. Sylu. Angl.* vide *Dian. tom. 1. p. 2. t. misc. Res. 20. C. Lugo. d. 16. c. 7.*

III. Nec item furatur, qui accipit in compensationem iustam, si aliter sibi debitum accipere nequeat; v. g. si famulus iustum stipendium nō possit aliter obtinere; vel iniquè inductus sit ad seruiendum iniquo pretio. Vide *Laym. l. c. & Tol. l. 5. c. 15.*

Dub. II. Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatū.

Variæ ea de re sunt sententiæ: *Nauar.* nimis scrupulosè statuit mediū regalē, alij nimis laxè 100. aureos; moderatius *Tol. Med. Less. &c.* duos regales; etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metienda est non tantum ex valore rei ablatæ; sed etiam ex circumstantijs personæ, cui infertur, si nimirum ei graue damnum inferatur, aut saltem charitas christiana grauiter lædatur, quomodo respectu valde diuitis, imo etiā Regis, vnus, vel alter aureus notabile quid videtur; respectu verò mediocriter diuitū, quatuor circiter regales, siue medius imperialis; respectu mechanicorū duo; respectu pauperis, vnus. Ita nunc plerique cum *Bon.* Vnde resolues.

I. Graue peccatum est, auferre rem paruam domino valde proficuam, v. g. sartoriacum, quam vnicam habet, nec habere aliam potest, qua se alat: *Less. l. 2. c. 12. d. 8.*

II. Graue item est (etsi nō in specie furti) si fur sciat ex iactura rei paruæ domino secuturam valde magnā molestiā, v. g. quia valde ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest; nisi tamen res sit nullius prorsus momenti: Vide *Bon. d. 2. q. 8. p. 1.*

III. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ vltrò proueniunt, & sunt valde expositæ, v. g. fructus ad viam publicam: Vide *Less. loco cit.*

IV. Plus item, si quis à diuersis, vel ab vno interpolatim, parua, & plura furetur: Vide *Less. loco cit. num 46.*

Dub. III. Quam grauiter peccet qui multa minuta furta committit.

Resp. Hic quoque quantitas læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati:

cati: Vide *Less. l. c. Sanch. l. 7. cap.* 21. Vnde resolues.

I. Si quis ex occasione tantum furatur, siue vni, siue pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo grauiter nocere, singulis furtis non peccat grauiter, neque ea simul sumpta vnum mortale constituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem peruenit, eam detinendo mortaliter peccare potest: *Less. d 7. Sanch. l. 7. c. 21. Bon. q. 6. p. 2.* Verum, & hoc mortale euitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulo post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit: *Gran. Dian. p. 3. t. 6. R. 25.*

II. Si autem plura parua furta vni, vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi graue damnum, peccat grauiter ea intentione: ac licet executio singulorum sit tantum venialis ex se, vt tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis: *Less. l. 2. c. 12. d. 7. Sanch. l. c.* quia nocent grauiter Reipub. & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ: v. g. si sartor particulas panni à diuersis surripiat, si mercatores vtantur breuioribus vlnis, &c. Interim hi excusantur subinde à graui peccato. 1. Si ex eo quod dictum est casu primo: 2. Si id faciant, vt se seruent indemnes, vel quia alias nō lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non inuenirent emptores: *Rosella V. emptio.* 3. Si aliàs non habeant vnde se, vel suos alant.

III. Si plures simul, vel successiuè plura furta parua alicui faciant, quæ simul sumpta, grauiter illi noceant, tunc si alter de altero non sciat, nullus peccat grauiter; v. g. si viatores ex vinea vnam alteramue vuam rapiant, & comedant; etsi hoc licere dicat *Couar. Valer. & Ripa* contra *Dian. p. 3. tom. 6. R. 20.* Si autem singuli conspirent, singuli grauiter peccant. Si denique de se mutuo sciant, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale, vt docet *Less. Tan. &c.* contra *Suar. Vasq.* vide *Bonac. loco cit.*

Dub. IV. Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum.

Resp. Licet verè furtum sit, si vxor, liberi, amici, serui, patrifamilias inuito quid auferant, plerumque tamen maior quātitas requiritur, vt sit mortale, cum plerumque hic dominus, aut non rationabiliter inuitus, aut saltē minus inuitus sit, vt ab his, quàm ab alijs auferatur. Vel etsi validè inuitus sit, sæpè tamen id fiat,

 non tam

non tam ratione rei acceptæ, quam modi accipiendi clam, aut ratione finis, ob quem accipitur, v. g. ad ludendum, potandum, &c. Vide *Caiet. V. Furtum, Less. c. 12. n. 76.* Vnde resolues.

I. Vxor grauiter peccat, si notabilem summam accipiat inuito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia licet media pars ad eam spectet, maritus tamen habet vsumfructũ illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem: *Trull. l. 7. c. 6. d. 8. n. 7. &c.*

II. Similiter peccat grauiter maritus contra iustitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile vxori surripiat absq; eius consensu ex bonis ipsius paraphernalibus, vel alijs proprijs, si quidem libera eorum administratio ipsimet vxori competat: quia par est ratio mariti, & vxoris, quoad bona propria: Vide *Villalob. tom. 2. tract. 13. Trull. lib. 6. t. 1. d. 9.*

III. Vxor potest dare eleemosynam, & munera, secundũ consuetudinẽ aliarum mulierũ illius loci, & cõditionis, etiamsi maritus eleemosynas omnes illi prohibeat; quia cõsuetudo hoc ius ei tribuit, quo maritus eam priuare non potest: *Ibid. n. 13. Dian. p. 1. t. 3. R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34.* vbi cum *Mol. & 10. alijs* docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri; eò quod hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter sit inuitus. Hinc etiam post cum Abigail moderatas eleemosynas dare, vt mariti conuersionem impetret, vel ne Deus illum puniat: *Vasq; Bon. Regin. & alij 10. cõtra Coninch. &c.* vide *Dian. p. 2. t. 16. R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34.*

IV. Vxor potest bona expendere, marito absente, vel fatuo: quia tunc ad illã spectat administratio domus. Itẽ quæ acquirit sua industria; item paraphernalia, hoc est, bona quæ præter dotẽ marito allatam, sibi reseruauit: *Trul. l. c. & cæteri communiter.*

V. non peccat vxor, subducendo aliqua, vel compensationis causa, si vir sit prodigus; quia is tunc facit vxori iniuriam, partem ipsius profundendo; vel pro victu, vestibus, cæterisque sibi, vel familiæ necessarijs, quæ mariti sæpè non intelligunt, & frustra ab illis peterentur: *Bonaccina, Trull. loco cit.*

VI. Vxor, si eius pater, mater, vel proles ex alio matrimonio sit pauper, ita vt miserè secundum statum suum viuat, & maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis proprijs, vel etiã ex cõmunibus (dummodo post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subuenire, quia iure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id consentire: *Nauarr. Palaus, Less lib. 2. c. 12. d. 14. Dian. p. 5. t. 8. R. 34.* vbi illam potestatẽ extendit ad fratres, & sorores, quod

quod etiã *Leß.l.c.& Trull.l.6.c.1.d.9.* iudicant probabile.

VII. Filius peccat grauiter, inuitis parentibus notabilem summam accipiens, qualis non semper est, secundum *Leß. c.* 12. si filius patri prædiuiti duos, vel tres, imò secundum *Sanch.* quinque, vel sex aureos furetur; eò quod parens sit minus inuitus, & filius sit aliquid patris. Vnde non tenebitur ad restitutionem, nisi fortè cohæredibus grauiter noceat.

VIII. Si filius notabilẽ summã expendat in res turpes, aut vanas cõtra voluntatẽ parentũ, ex pecunia sibi suppeditata ad vsus honestos, putat *Leß. c.* 12.*dub.*13. eũ peccare mortaliter; etsi excuset à restitutione, si pater rogatus facilè cõdonatutus putetur.

IX. Si filius, v.g. mercatoris, vel cauponis administret bona parentis, potest à patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo; & si id impetrare non possit, vel exigere non ausit, potest clam accipere. Ita probabiliter *Laym. l.* 3. *s.* 5. *t.* 4, *cap.* 8. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 66.

X. Etsi famuli in esculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut diuidunt, grauiter peccent; quæ tamen ipsi domi consumunt, in ijs facilius (vti, & Religiosi) excusantur; cum in his dominus, aut Prælatus sæpè tantum sit inuitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri posset, si extraordinariora acciperentur: *Laym. Escob. & Leß. l.*2.*c.* 12. *d.* 8.*n.* 48. Vbi docet, quod furta minima famulorum ex commestibilibus, quæ claudi non solent, non coalescant, si non ad vendendum, sed comedendum tantum accipiantur.

XI. Cum à graui peccato furtum domesticum non potest excusari, tunc vxor tenetur restituere ex paraphernis, filius ex castrensibus, vel quasi; vel si ea non habet, post mortem patris afferre in diuisionem hæreditatis (si quantitas rei ablata sit valde magna, nec pater restitutionem tacitè, vel expressè dimiserit). Famuli verò, si sine magna difficultate restituere non possint, iubeantur compensare officijs, & obsequijs extraordinarijs, quantum possunt: *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 1.

De Restitutione Cap. II.

Dub. I. Quid sit restitutio, & qui teneatur ad eam?

RESp. I. Restitutio est actus iustitiæ ad salutem necessarius, necessitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per iniuriam, ita vt radix restitutionis non sit quæuis

læsio proximi, v. g. contra charitatem, &c. in quibus non habet ius, quod violetur, sed ea tantum, quæ est contra iustitiam, in qua propriè iniuria infertur, hoc est, lęditur aliquod ius proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnum patitur. Quod varijs modis fieri potest; v. g. furando, defraudando, destruendo rem alterius, negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, conuitiando, & similibus.

Resp. II. Ex data responsione patet, teneri ad restitutionem eos, qui intulerunt iniuriam damnosã. Hæc autem est duplex, scilicet materialis, vt v. g. cum quis rem alienam destruit, accipit bona fide, vel retinet, id est, probabiliter iudicans id sibi licere, vel esse suam; & formalis, qua quis rem alienã destruit, accipit, vel retinet mala fide, id est, cum sciat, vel scire possit, ac debeat, id sibi non licere, & rem non esse suam. Vide *Laym. l. 3. t. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 7. dub. 6. Bonac. d. 3. q. 1. p. 6.* Vnde resolues.

I. Qui iniuriam intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, vt si adulteriũ commisit, sine damnificatione alterius, nõ tenetur in conscientia ad restitutionem, cum hæc sit reparatio damni: potest tamen à iudice cogi ad satisfaciendũ pro iniuria.

II. Quisquis intulit iniuriam damnosam, etiam materialem tantum, tenetur restituere; sed nonnisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est ditior.

III. Qui intulit iniuriã formalẽ, siue rem adhuc habeat, siue non, tenetur restituere, & quidem tantum, quantũ est damnum secutum. An verò sufficiat culpa venialis, controuertunt Authores, & sententia vtraq, probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem quando nõ commodè potest restituere. Vide Authores citat. & *Laym. l. 3. tr. 2. Less. l. 2. c. 7. dub. 6. n. 27. C. Lugo d. 8. sess. 5. n. 56.*

Dub. II. An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem.

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influens, & efficax damni secuti, ac qui ex officio, & obligatione iustitiæ obligati cauere damnum, non cauerunt. Ita communiter Doctores. Vnde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos, sequentibus verbis,

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

patet ex sequentibus Casibus.

I. Tenetur ad restitutionem mandans, siue expresè mandet, siue tacitè,

siue tacitè, dicto nimirũ, vel facto, ex quo v. g. famulus colligat, hero gratum fore, si faciat: non autem tenetur, qui ratum tantũ habet opus suo nomine factũ; vti nec mandans, si ante executionem mandatum retractet, idq; mandatario innotescat; quia tunc non est vera causa; *Mol. Less. l. 2. c. 3. dub. 3. Fill. t. 32, n.* 54.

II. Tenetur item consulens, aut precibus, ac promissionibus ad damnificationem inducens. Quod si tamen ante executionem consilium suum retractet, & quantum potest contrarium suadeat, etsi non persuadeat, probabile est excusari à restitutione, maximè si eum, cui damnum paratur, moneat, vt caueat; Vide *Bonac. & Tan. 2. 2. d. 4. q. 6. dub. 1. 4. Sa Consilium, & Dian. tr. 2. misc. reso.* 18. *& t. 5. resol.* 83.

III. Tenetur item qui suo consensu, calculo, vel suffragio, est causa efficax damni; *Less. d. 3. n.* 23. *Fill. t.* 32. *cap.* 3.

IV. Item palpo, vt qui laude, adulatione, vel exprobatione ignauiæ, aliterue alium ad damnum inferendum excitat, animat: *Less. Fill. l. c.*

V. Item qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta, aut instrumenta occultat; vel ea emendo rapinas fouet, &c. *Ibid.* Hi enim omnes, vti, & is, cui res furtiuæ traditæ sunt in custodiam, tenentur (non manifestato fure) restituere domino. Et sic peccare eos, qui à sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium, docet *Villalo.* apud *Dian. p. 4. t. 4. R.* 174. licet ibi *Sanch.* excuset eos, qui iusta emunt à sartoribus magistris, eo quod his plerũq; detrahatur plus, à iusta mercede, quã mereantur ista fragmenta, ideoque licitè ea retineant. Neq; hìc à peccato excusari caupones, qui à filijs familias acceptant pecunias, aliasue res parentibus surreptas, notat *Laym. l. 3. t 2 c.* 5. *Bonac. &c.* Qui verò post delictũ ipsum reum iuuat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum) nõ tenetur restituere, modo non det illi spem refugij imposterum. Tum quia non est causa damni; tum quia reo licet fugere, vt infra dicetur *l. 4. d. 7.*

VI. Item participians de præda, aut quoquo modo cooperans; vt agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens literas, &c. in bello iniquo tormenta aduehens, &c. Excusantur tamen (modo actio per se non sit mala) quia ea non sponte, sed iusto metu coacti faciunt: v. g. cum rustici furto à solis militibus facto, coguntur eorum prædas euehere, vel pecora abigere: *Less. dub.* 5 *num* 19.

VII. Item tenentur causæ, quæ priuatiuè ad damnum alte-

rius concurrunt; nimirum mutus, siue non clamans, cum potest; aut non obstans, non manifestans; sed tunc tantum, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex iustitia damnum cauere *S. Thom.* 2.2.q.62.ar.7. Sic Princeps, Magistratus belli Dux, tenentur ad restitutionẽ damnorum, quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsorũ culpabilẽ negligentiã dantur. Item Consiliarij, Canonici, tacentes, absentantes se, nõ impedientes iniquam cõstitutionem, vel electionem. Item tutores, administratores bonorum, &c. non impedientes damna pupillis, minoribus, Ecclesijs prouenientia. Item custodes montiũ, vinearum, syluarũ, agrorum, piscinarũ, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant: *Molin. d.* 116. *Filliuc. t.* 32. *c.* 3. *q.* 12. vide supra *l.* 3. *t.* 3. *c.* 2. Item principes, & domini territoriorum, si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cum possint non impediant, tenentur mercatoribus, & cæteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt, compensare: *Dian. p.* 8. *t.* 7. *R.* 38.

VIII. Supradicti non tenetur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni: vt v. g. si fur, homicida, non fuerit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolutè erat facturus. Item, si v. g in Capitulo alij ante te dederint suffragium, ita vt videas te nihil impetraturum, etsi neges: tunc enim non teneris restituere; licet pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c. *Bonac. loco cit.*

IX. Probabile est, nõ teneri supradictos, si nõ sit moraliter certum, eorum mandatũ, consiliũ, efficaciter influxisse: quia in dubio melior est cõditio possidentis: præsertim circa materiã iustitiæ. *Less. c.* 13. *d.* 4. *Bon. q.* 2. *p* 4. *Diã. t.* 5 *mis. R.* 84. *Tã.* 2.2. *d.* 4. *q.* 6. *d.* 14.

X. Nec tenentur, si efficaciter tantùm concurrant ad circumstantias, & modum actus damnosi; v. g. si quis tantùm impellat alium, vt citiùs, vel animosiùs, hoc vel, illo loco, vel modo noceat. *v. Laym. l.* 2. *s.* 5. *t.* 2. *cap.* 5.

XI. Nec tenetur, qui deliberatè volenti inferre magnum damnum, suadet, vt minus eidem inferat: quia non licet impedire damnum vnius, cum iniuria alterius.

XII. Non tenetur item (contra *Nauarr. Ang. &c.*) Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, vt Parochus, &c. si ex negligentia, vel ignorantia, pœnitentem non moneat, aut obliget ad restitutionem: quia etsi ex officio teneatur bene instruere pœnitentẽ; ideoq; peccet grauiter omittẽdo, quãdo est necessariũ: non tamen

non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex iustitia debeat eius damnum cauere, aut procurare, vt hoc ei cõpensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positiuè restitutionẽ impediat ex malitia, imò etiam ex ignorãtia crassa, vel culpa lata; quia tunc consilio suo, est causa efficax dãni. Vide *Less.* & *Bon. d.1. quest.2.p.11. Laym. lib.3.t.4.cap.7.* & infra *lib. 6. cap. 2. dub. 5.*

Dub. III. An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine.

Resp. Cum plures damnificantes, vel seorsim singuli, rem suam agere possint, vel coniunctim, atque alij alijs plus, minusue in damnũ influere, hinc ex tali ordine, & mensura influxus, ordo, & mẽsura restitutionis desumẽda est. Ita *Cõm. Doct.* Vnde resolues.

I. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu cõcurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quam quod quisque per se damni intulit: *Laym. l.3. tr.2. c. 6.*

II. Si plures cum consensu, & inuicem iuuantes, id fecerunt singuli, in solidum tenentur restituere totum damnum: quia singuli sunt causa totius damni, cum vnus iuuet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Vnde si vnus eorum restitutionem fecit, potest à reliquis, nimirum à principali, totum, aut si is nolit, à reliquis, pro rata singulorum, repetere. *Bonac. de restitut. d.1. q.2. p.11. ex Vasq. Molin. Fill. &c.*

III. Quod si actio damnificans fuit lucratiua, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existat, aut is eam mala fide absumpsit, tenetur is primo loco restituere ipsam, vel æquiualens: & si ille non faciat, reliqui: *Less. l.2. c.13.*

IV. Si actio damnificans non fuit lucratiua vt quia res perijt, & destructa est, vt fit, v.g. in combustione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primo tenetur restituere, qui mandauit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius, vt in bello Princeps, & Dux; & si is non sit facturus, vt quia non vult; vel quia non potest, tenentur reliqui, v.g. cæteri milites. Quod etsi de militibus speculatiuè verum sit, practicè tamen ijs excusantur per accidens: tum quia non possunt totum restituere; tum quia dominorum voluntas non est, nec expectatio, vt plus restituant, quam partem suam; ideoque si hanc possunt, ad id tenentur; vti & si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. *Laym. l.3. trac.3. cap.6. num.5. ex Caiet. Molin. &c.* imò *Bonac. de restit. d.6. q.2. par. 10. num.13. ex Nauar. cap.17. Vasq. &* *Less. d.4 n 37.*

dicit

dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantum pro sua parte: Vide supra *t.4.c.1.d.5. a. 3.*

V. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti; etiam minus principales liberantur; non autem vice versa; quia ruente principali, ruit accessorium; non contra. Vide *Laym. loco supra cit.*

Dub. IV. An teneatur restituere, qui alium impediuit à consecutione alicuius boni.

Resp. Attendendum, an lædatur ius alicuius, quod à natura, lege, vel aliter habeat; & an per vim, fraudē, calumniā, & mendacia quis alium impedierit, num verò aliter. Inde enim apud *Laym loco cit. &* Bonac.*q.2.p.12.*resoluuntur sequentes casus.

I. Qui alterū impediuit à consequutione rei debitæ ex iustitia, tenetur ad restitutionē: *Leß. c.12.dub.18. Fill t.32.c.3.q.12.n.72.*

II. Si res non erat debita ex iustitia, sed conferenda ex libera voluntate, tunc qui sine vi, fraude, & calumnia collatorem inducit, vt v.g. officium, vel legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minus digno; etsi sæpè is possit grauiter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat, non tamen tenetur ad restitutionem: *Azor. 3.p.l.4.cap.9. Vasq. Sa. Bonac.p.12.*

III. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam, collatorem induceret, ne ei daret, aut eum à petitione (cum quiuis habeat ius petendi) aut à consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret, cum etiam quiuis ius habeat, ne iniquè impediatur is teneretur ad compensationem damni, arbitrio viri prudentis, iuxta certitudinem, vel probabilitatem, qua alter tale bonum alioqui essecuturus fuisse existimaretur; dummodo tamen eo sit dignus: nam si indignus est, non tenetur ad restitutionem, nisi famæ, si eam fortè læserit: *Leß. l. 2. c.12.d.18. Molin. t.1.d.135. Sa. V. restitutio, n.21. V. Bonac. l. c.*

Dub. V. Cui, vel quibus restituendum.

Resp. Attendendum ad naturam iustitiæ, & quis damnum patiatur, quidue ratio, & leges ferant communiter: Vide *Leß. & Laym. hic cap. 9.* Vnde resolues,

I. Quan-

I. Quando bona restituenda, siue debita quæcumque, sunt incerta, hoc est, cum cui debeantur ignoras, aut adire non potes, aut illis restituere: tunc si ea habeas sine delicto, vt si inuenisti, vel à mercatore v. g. per errorem accepisti duas vlnas panni pro vna, & iam is decessit, nec scis, quo abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi; post quam si spes non sit sciendi dominũ, probabile est, quod non teneris ea dare pauperibus (licet ita plerique cum *D. Thoma* sentiant, & sit magis pium, ac practicè suadendum) sed possis tibi retinere, vt docet *Petrus Nauarr.* quem sequitur *Layman hic, & Less. l. 2. c.* 14. *dub.* 7. *num.* 48. idque *Diana p.* 2. *t.* 3. *m. R.* 5. dicit esse tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto, & furto, vsura, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo, quo potest, vt saltem cum corpori domini non prosit, prosit eius animæ, dum in pauperes expenditur. Ita communiter Doctores; vt vide apud *Laym. hic.*

II. Qui multis minutis furtis, v. g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit, multis ciuibus, eum teneri restituere non pauperibus, sed ipsis ciuibus, (minoris deinceps vendendo, aut maiore mensura, donec veniatur ad æqualitatem) dicit *Mol.* At *Vasq. & Escob.* dicunt esse probabile, quod possit dare pauperibus, præsertim ciuitatis eiusdem.

III. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori iusto, a quo accepta sunt, vel cui damnum illatum: etsi is non sit immediatus dominus. Vnde quod acceptum est à depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, &c. debet, non domino, sed ipsis restitui: quia alioqui ipsis fieret iniuria, si iure possessionis, detentionis, custodiæ, aut vtilitatis spoliarentur, & damnum, atque lucrum cessans compensari deberet.

IV. Excipitur tamen hinc, 1. Si eorum nihil interesset, vt si sine illorum damno, infamia, domino restitueretur: 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem absumpturi, vel ablaturi cum iniuria domini: quo modo bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed potius Capitulo restituenda sunt. Item accepta à filio familias, pupillo, furioso, vxore, religioso, si sint ex ijs bonis, quorum administratio ipsis non competit, plerumque restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam si bona alicuius publicata, & fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita, fisco debent reddi.

V. Cum quis ignorato domino, cui restituendũ erat, non præ-

missa-

missa aliqua diligentia, pauperibus distribuit, non satisfacit domino postea comparenti: secus si diligentia sit præmissa, vt vide *Less. lib. 2. cap. 14. dub. 3.*

VI. Cum dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu: tunc si res male accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere; si autem benè accepti, non nisi expensis domini. Quando nullo modo potest mitti, expectandum est ad tẽpus, & si adhuc nõ sit spes, reputatur debitũ incertũ: *Tol. l. 5. c. 23.*

VII. cum quis accepit rem alienam à possessore bonæ fidei, putante rem esse suam, cum non sit: tum si quidem interuenerit aliquod iustum pactum, vt depositi, commodati, pignoris, &c. illi restituendum est, & non domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius grauiore incommodo, infamia, &c. *Vasq. Azor. p. 3. lib. 4. c. 3. q. 1.* Si autem aliter accepta est, tunc vero suo domino restitui debet, si cum nouisti, & absque incommodo fieri possit.

VIII Quando à fure, vel alio venditore quis emit siue mala, siue bona fide rem furtiuam, tenetur restituere domino, non furi. Ita communiter *Molin. Regin. tom. 1. lib. 10. c. 5. num. 40. Toletus* tamen *lib. 5. cap. 17 Sylu. Ant. Malà in 2. 2. t. 4. cap 3. dub. 2.* probabiliter sentiunt, posse reddi furi, vt ab eo pretium suum recuperet: quia non constituit rem peiore loco, quam ante fuerat; & consequenter ipse non infert domino damnum. Quod *Nauarr. Trull. lib. 7. cap. 11. d. 4.* admittunt cum hac limitatione; si mox, & non post longum tempus contractum rescindat; vel si certo sciat furem redditurum rem domino: vel si dominus rei sit mortuus, aut absit, ita vt conueniri non possit. Quod si autem pretiũ suum recuperare non possit à venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnum ascribere. Quod si porrò sciens rem esse furtiuam, emat eo fine, vt inuento vero domino restituat, tunc si emit paruo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cum vtiliter eius negotium gesserit; secus autem, si pretium esset ferè æquale rei: tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritus rem domini vtiliter redimendo: Vide *Less. l. c. c. 14. dub. 3. Dian. p. 2. t. 3. Res. 5.*

IX. si bona fide rem alienam, v. g. equum emisti ab altero, v. g. Petro, & vendidisti tertio, v. g. Paulo, & postea cognoscatur esse Ioannis, eoque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te; existimat quidem probabile *Nauarr. & Dian. p. 1. t. 8. R. 68.* non teneri te Paulo id reddere, si in nullo factus sis ditior, sed suffi-

cere,

cere, si tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verum *Sotus, Salon,* Less. *Sayr. Bon. de restitut. q. 4. p. 2.* rectius docent, teneri te, exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere, tum quia vendidisti rem vitiosam; tum quia teneris de euictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habeat negotij. Quod si tamen Paulus cum possit, tibi non restituat equum, sed Ioanni, & hoc ipso impediat, quo minus pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere: *Bonac.* Less. *&c.* vide *Trull. c. 11. d. 3.*

Quæres. Cui restituendi, siue dandi sint thesauri, & alia inuenta, quæ habentur pro derelictis?

Resp. Quando nullius domini sunt, iure naturali, & gentium fiunt primo occupantis. Potest tamen per consuetudines, & leges aliter quid ordinari, quod seruandum est. De quo vide *Less. l. 2. c. 5 d. 10. Laym. l. 3. t. 1. cap. 5.*

Quæres II. An, & cui restituenda, quæ capiuntur venatione iustè prohibita.

Resp. Id æstimandum partim ex iure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, ac iuribus particularibus; vt vide apud *Laym. loco cit. l. 3. t. 1. cap. 5. num. 14. & Less. cap. 7. d. 9. & Sa V. Venatio.* Ex quibus resoluitur hic casus.

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus, fructibusque infert.

Dub. IV. de rebus, quæ debent restitui.

Art. I. Quid debeat restitui ab inferente iniuriam materialem tantum, siue à possessore bonæ fidei.

Resp. Qui bona fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea melius cognoscit, tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, vna cum eius fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam si dominium sibi comparauit per legitimam præscriptionem. Ita communiter Doctores *Molin. Sanch. Less. lib. 2. cap. 6. Bon. d. 1. q. 1. p. 1. Laym. l. 3. t. 2. c. 3.* Vnde resolues.

1. Si vestem, v. g. bona fide donatam à fure, aut alio, portasti, & ferè attriuisti; ac postea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persoluere quantum attrita est, si aliàs vestem æqualis valoris attriuisses: si autem eam amisi-

amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris: *Bon. l.c. Laym. n. 1. vid. Trull l.7.c.11.d.1.* Si autem res, quam à fure bona fide accepisti (siue donatione, siue emptione) sit vsu consumptibilis, eamque cum tuis miscuisti; ita vt discerni nequeat, etsi deinde deprehendas furtiuam fuisse, non teneris restituere: *Nauarr. Sylu. Sayr. Bon. d.1. q 3. p. 1.* quia per istam commixtionem bona fide factam, est in te translatum dominium, vt colligitur ex L. *Si alieni nummi ff de solut.* Neque est ratio, cur hæc potius, quam illa pars censeatur aliena, atque adeo perist obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore: *Dian. p.4. t.4. R.66. Trull. l. 7. cap. 11. d.3. Less. lib. 2. cap. 20. d.18* vbi addit esse valde probabile, iurique naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat ius in re, vt ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios; imò possit ex eo occultè accipere.

II. Milites bona fide militantes, intellecta postea belli iniustitia, id tantum restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores: *Bon. l.c.*

III. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebrauit contractum, quem postea vsurarium esse cognoscit, non plus tenetur, quam factus est ditior. Vide *Laym. l.3. t.2. c.3.*

IV. Possessorem bonæ fidei, si adhibita diligentia incliner in eam partem, quod res non sit sua, teneri aliquid restituere iuxta inclinationem, docet *Con. d.34. dub.10. n.93.* At *Palaus tom. 1. d.3. p.2. num. vlt.* putat ad nihil teneri: quia possessio contrarijs rationibus non conuincentibus præponderat. Inde docet *Vasq.* apud *Escob. t.3. cap.3. num. 154. Dian. p.4. t.3. R.24. & 26.* Si neglexit inuestigare veritatem, & deinde sciri non potest *Palaus l. c.* ad nihil teneri.

V. Si bona fide rem vendidisti dono tibi datam; teneris restituere pretium; quia factus es locupletior: & satis debet esse tibi, non habere minus, quam ante. Quod si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur: *Ibid. & Vasq. cap.9. §.2. Molin. Less. lib.2. cap. 14. d.1.*

VI. Si bona fide rem ipse emisti, & vendidisti absque lucro, nihil teneris restituere; sed solus is, apud quem res est: *Molin. l.c. Less. l.2. c.14. d. 1.* contra *Vasq. &c.*

VII. Si rem alienam bona fide donasti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris, quia non es factus ditior: secus si aliam donaturus fuisses (quia tunc parcendo tuæ factus es di-

es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem: *Bon. Trull. l. 7. cap. 11. d 4.*

VIII. Si aliena re lucratus es tanquã instrumēto; v.g. frumētum alienum aliò deportatum vendidisti, vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, nō teneris illud lucrum restituere, quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ; tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantum concurrit, vt instrumentum. *Layman. l. c. num. 3. ex S. Thom. &c.*

IX. Fructus omnes rei, siue ij sint merè naturales, hoc est, qui vix vllo hominum labore egent, vt fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina: siue sint simul industriales, siue mixti, hoc est, ad quos æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit, vt v.g. segetes, & quæ serendo gignuntur: item vinum, oleum, lanam, &c. quo etiam referuntur pretia locationis domorum, iumentorum, &c. qui fructus ciuiles appellantur; hi inquam fructus rei, si percepti, & extantes sint, domino restitui debent; detractis tamen expensis proprijs, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licet is rem, si penes se habuisset, non fuisset locaturus: Vide *Laym. l. c.* Si tamen fructus isti reales bona fide possessi fuerint tempore à lege præscripto ad vsũ capiendũ illos (quod si adsit titulus, est biennium inter præsentes, inter absentes quadriennium; si autem non adsit titulus, anni 30. cum bona fide) non sunt restituendi, quia vsucapio transfert dominium: *Salon. Trull. l. 7. c. 11. d. 3.*

X. Si à fure accepisti (siue bona, siue mala fide) rem vsu consumptibilem, v.g. vinum, oleum, triticum, &c. cum proprijs ipsius fueris rebus permixtum, ita vt discerni non possit; non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens; quia per commixtionem istius rei cum propria, acquisiuit eius dominium atque adeo illud tamquam verus eius dominus potuit transferre: *Nauarr. Sanch. Less. Bonacin. Trull. lib. 7. cap. 11. d. 3.* vide *Dian. par. 2. t. 5. m. R. 40.*

Art. II. Quid debeat restitui ab inferente iniuriam formalem, seu mala fidei damnificatore, seu possessore.

Resp. I. Id iuxta supradicta æstimandum à quantitate tum iuris, quod alter habet, tum damni, quod iniustè infertur; cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente, & consensu

sensu rationabiliter præsumatur. Vnde resolues.

I. Si damnificatus habeat ius in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est insolidum: si autem tantum habeat ius ad rem, restitutio facienda est pro quantitate iuris, consideratis circumstantijs: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur, cùm tantùm sit in spe, & multis modis possit impediri.

II. Qui in loco publico suæ ciuitatis, contra iustam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati grauiter nocuerit, v.g. stirpes incidendo, arbores ædificijs idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mēs Reipub. non esse, suis membris vsum publicorum locorum rigidùs prohibere, quā sub mulcta soluenda, casu quo deprehēdātur.

III. Grauiùs tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alterius priuati: etsi etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpè non intendit, vt fiat restitutio, sed vt deprehensus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel aliàs prohibitis (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet *Dian. ex Less. Dicast. &c. p. 9. t. 9. R. 39.* contra *Bon. &c.*

V. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alij quidam negant, eo quod consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad alium obligare, quam vt deprehensi mulctentur. Vide *Nauarr. cap. 23. Sa. V. Gabella Bon. q. 9. p. 1. num. 5. ex Nauarr. Fill. t. 28. num. 114. Less. Molin. d. 9. Diana tract. de leg. Ref. 19. Laym. l. 3. t. 3. p. 1. cap. 3. num. 4. & 5.* vide etiam *Dian. p. 1. t. 11. R. 38. & p. 2. t. 7. R. 28.* vbi ex *Caietan. Medin. Sot. &c.* docet, non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudauit gabellàs, seu vectigalia imposita rebus ijs, quæ æmuntur non ad negotiationem, sed ad vsus proprios, vel familiæ necessaria, v.g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

VI. Cæterum ordinariè iniustus, seu malæ fidei damnificator, aut possessor, tenetur non tantùm restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industria) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans; cum verè sit iniusta causa talium damnorum. Vnde si dominus re sua retenta per culturam, vel negotiationē percepturus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parum, vel nihil debet is

domi-

domino suo satisfacere pro centum illis florenis. quamuis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur. *Laym.l.3.tr.2.c.4.n. 7.*

VII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, crescat, aut pretium eius augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet: Vide *Laym. hic l.3.t.2.cap.4.*

VIII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, pereat, aut deterior fiat, idque casu, vel iusta hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil noui detrimenti domino apud furem, v. g. accidit, quod non apud ipsum. Si vero non fuisset peritura apud dominum, vel saltem nonnisi per iniuriam; tunc iniustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licet sine sua culpa res perierit: *Laym.t.2.c.4. n.2.*

IX. Si res aliena apud iniquum detentore mpereat, idque ipsius culpa, aut quia is absumpsit, alteri donauit, destruxit, &c. tunc etiãsi domino relicta fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, vt est cõmunis apud *Laym.l.c. Less.&c*

X. Qui fingens se pauperem, vel alium, quam est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parua fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur: secus si fuit magna; tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, si pauper es, tenetur restituere secundum *Molin.* danti, secundum *Palaum*, vel danti, vel alijs pauperibus. Vide *Escob.t.3.E.2.cap.6.num.* 109.

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere; quia nec ratione rei acceptæ, cum ea nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cum iure eam consumpserit; nec ratione contractus, cum hic non obliget, nisi re pereunte tua culpa: *Less.Hurt.Turr.Dian.p.5.t.* 8. *R.* 10. Imo probabiliter ne quidem id, quod ante illam necessitatem eras furatus, & in ea consumpsisti, quia furtum tibi non ademit ius, quod ad rem tali casu habebas: *Con.Pala.Hurtad.Dian.l.c.R.*8. contra *Less.& Vasq.* sicut neque si in ipsa necessitate accepisses, & consumpsisses: *Dian.l.c.R.9 ex Azor. & 6. alijs* contra *Less.*

Art III. An, & quid debeat restitui pro iniuria illata corpori, v.g. per mutilationem, occisionem &c.

Resp. Iniustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantum restituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occi-

ſione, vulnere, &c. directè ab eo cauſata ſunt, iuxta prudentis arbitriũ: præcisè autem pro vita, mẽbro, vel cicatrice, nihil tenetur restituere ſecundũ rigorẽ, cum ſint bona altioris ordinis, quæ pecuniæ æſtimari non poſſunt; Ita contra *Sotum*, *Sylu.* &c. probat *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 23.* Vide *Layman. l. 3. t. 3.* Vnde reſolues.

I. Qui occidit ebrius, alium, ſi ebrietas non fuit culpabilis, & voluntaria, vel licèt fuerit talis, ſi tamen homicidium, vel non præuidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cauendum, non tenetur ad reſtitutionem: tenetur autem ſi præuidit, & non cauit: *Bonac. d. 2. quaſt. vlt. ſ. 2. p. 2. ex commun.*

II. Qui occidit Caium putans eſſe Titium, tenetur ad reſtitutionem: quia actio illa eſt Caio iniurioſa: *Bon. l. c.*

III. Si læſus ante mortem omnia remiſit, ad nihil tenetur occiſor; quia filijs non fit iniuria in bonis, niſi quatenus læduntur in patre contra eius voluntatem (volenti enim non fit iniuria) ergo ſicut per eum ius acquirunt, ſic etiam amittunt; etſi non rectè faciat parens, ſi filij valde egeant: *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 26.*

IV. Etſi præcisè pro vita, membro, occiſione, non ſit obligatio reſtituendi: per ſententiam tamen iudicis cogitur iniurias ſatisfacere pro iniuria.

V. Conſilium eſt, vt Confeſſarius pro his iniungat eleemoſynas, miſſas, pro ſalute occiſi.

VI. Si occiſus, vel mutilatus fuerit ſeruus, vel animal, tunc etiam pro vita, & mẽbris facienda eſt reſtitutio; quia horũ vita prætio æſtimatur; ac proinde tantũ debet reſtitui, quãti potuiſſet vendi; & pro mutilatione, vel cicatrice, quãto pluris venderetur.

VII. Pro expenſis funeris nihil reſtituitur: quia illæ aliquando faciendæ tamen fuiſſent: niſi fortè occaſione illatæ necis, v. g. extra patriam, maiores fieri oportuerit.

VIII. Reſtitui debent impenſæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati, vel occiſi: *Fill. t. 32. c. 8. num. 202.*

IX. Item lucra, quæ ex mutilatione, vel vulneratione ceſſarunt; non quidem tam in ſolidum, ac ſi de facto eſſent acquiſitæ, ſed pro maiore, aut minore ſpe, quam læſus habuit illa acquirendi: Vide *Trull. l. 7. c. 8. d. 3.*

X. Si homicida à Magiſtratu plectatur, verius eſt adhuc teneri ad damna ſarcienda; cum morte ſua tantum ſatisfaciat iuſtitiæ publicæ, non hæredibus occiſi. Qui tamen cum plerumque aliud non exigant, videntur eſſe contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri: *Fill. l. c. n. 214.*

XI. Debet

XI. Debet autem restitutio fieri tantum parentibus interfecti, filijs, & vxori; quia hi soli directè læduntur; cum moraliter censeantur vna persona cum occiso: nisi tamen occiderit animo etiam nocendi alijs; nam tunc etiam his restituere teneri, dicit *Card. Lugo de iust. d.* 11. *n.* 8. *ex Less.* vide *Trull. l. c. d.* 4.

XII. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cæde obuenit: contrarium tamen etiam probabile (saltem secundum limitationem casus præcedentis) est: cum occisio illa non sit directè causatiua illius damni: Vide *Laym. l. c. n.* 4.

XIII. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens sequitur: Vide *Less. l.* 2. *c.* 9. *d.* 26. *Trull l. c.*

XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v.g. prouenient ex morte alicuius innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur: quia huius mors non directè causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore, vel malitia accusatorum: Vide *Bon. d.* 1. *q. vlt. s.* 2. *p.* 2.

Art. IV. Quid debeat restitui pro illato stupro.

Resp. Qui virginem per iniuriam deflorauit, tenetur tantum rependere damnum, quod ei ex tali iniuria est secutum: idque vel matrimonio, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, vt talem nimirũ inueniat, qualẽ manens virgo inuenisset. Vide *Sanch. l.* 7. *d.* 14. *Fill. t.* 32. *c.* 8. *n.* 209. Vnde resolues.

I. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio: vnde si stuprum mansit clam, aut non impediuit quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator: *Less. Bon. q.* 4. *de matr. p.* 7.

II. Item ad nihil tenetur, si deflorauit consentientem absque vi & fraude, vel promissione matrimonij: quia non est facta iniuria. *ibidem*, & *Trull. d.* 2.

III. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere, quia adhuc consensit liberè; nisi fortè tales preces fuerint, vt cum vi, & coactione æquiparentur: vt si coniunctæ fuerint cum minis, vel metu reuerentiali, v. g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ authoritatis: *Trull. c.* 9. *d.* 3.

IV. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonij eam flexit, tunc tenetur ducere eam; quia in omni contractu, vbi alter ex parte sua acceptauit, & impleuit, tenetur, & alter implere, etiamsi fictè contraxerit; quia tenebatur ex iustitia verè

 contra-

contrahere; cum alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiamsi stuprator religionem vouisset: *Less. lib. 2. cap. 10. d. 3. & 4. Trull. d. 3.*

V. Non tamen tenetur fictus promissor eam ducere, casu quo 1. Is puellam valde notabiliter conditione excederet, vel verbis vsus esset fictionem facilè indicantibus: 2. Si ipsa conscia esset prædicti voti; quia tunc ipsa contraxisset mala fide: 3. Si ipse putauit esse virginem, cum tamen non esset: 4. Si ex matrimonio graue damnum, aut scandalum timeretur: 5. Si ipse iam sacris initiatus est, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his casibus solum teneretur curare, vt æquè commodè nubat, modo ante dicto, dando scilicet dotem, vel aliter: Vide *Sanch. 1. de matr. di. 10. lib. 1. Trull. l. 7. c. 9. d. 3.*

Art. V. Quid debeat restitui pro adulterio.

Resp. Cum ex adulterio damnificari possint coniux alter, & proles legitima, circa sustentationem, hæreditatem, &c. pater, quod vterque adulterans, nata eis prole, debeant, cum id damnum causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione maioris mali: Est communis. Vide *Laym. l. 3. p. 1. c. 14.* Vnde resolues.

I. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quod proles eius spuria sit, nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ merito cedunt. Accedit quod proles matri non teneatur credere se esse illegitimam: *Fill. t. 23. q. 222.*

II. Debet tamen si potest, alijs industrijs damnum compensare: v.g. Primò, Diligentius administrando rem familiarem 2. De cultu corporis detrahendo. 3. Si habet bona propria, plus legitimis, quam spurio relinquendo. 4. Eum inducendo vt relicta hæreditate, vel eius parte, amplectatur statum ecclesiasticum, vel religiosum, si idoneus sit, &c. *Trull. l. c. d. 4.*

III. Quod attinet ad ipsum adulterum spurij patrem, etiam ipse sæpè excusatur, vel in toto, vel ex parte; siue quia damnum ab adultera compensatum fuit, vel compensandum creditur; siue quia restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ, turbatione, & discordijs familiarum: siue quia non est certus filium esse suum: Vide *Less. lib. 2. cap. 10. d. 6. Bonac. de matrim. quest. 4. p. 15. Trull. l. 7. c. 8. d. 7.*

Art. VI. Quid debeat restitui pro fama, & bonis spiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione à Religione.

Resp. I. Iuxta dicta, si restitui non possunt bona ablata ex bonis eiusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diuersi ordinis. Vnde resolues.

I. Pro fama, restituenda est fama: cum id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, nisi per sententiam à iudice cogaris sic satisfacere. Eadem est ratio de reliquis: quod si tamē lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex supradictis quid faciendum sit. Porrò de læsione famæ, &c. Vide *infra*.

II. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione, vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate quoad potest, eum reuocare ad meliorem statum; sed non ex iustitia: *Less. lib. 2. cap. 8. d. 2. num. 20. Laym. c. 8. num. 1.*

III. Si quis autem induxit fraude, dolo, iniusto metu, &c. tenetur ad id ex iustitia; quia quisque habet ius, ne iniustè lædatur in bonis spiritualibus. Vnde si lædatur, debet id spirituale restitui si potest. *Ibid.*

IV. Si quis aliquem (etiam Nouitium) abduxit ab ingressu religionis, tamen sine vi, & fraude, etsi grauiter peccarit id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressū ex charitate, non tamē ex iustitiā vel illi, vel religioni tenetur, quę nullū adhuc in eū ius acquisiuit: Vide *Laym. l. 3. t. 2. c. 8.*

V. Si quis religiosum ad apostasiam induxerit suasione, aliaue cooperatione, obligatur ex iustitia religioni ad restitutionem, nō quidem vt ipse (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur; sed vt suadeat alteri, quoad potest reditum, & compenset monasterio commoda, quę ex hęreditate, bonis, vel industria alterius expectabantur.

VI. Si quis veneno, phyltro, alioue modo alicui destruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodem modo quo mutilator, aut vulnerans, de quo supra, ad restitutionem lucri cessantis, & damni, inde secuti in bonis fortunæ.

Dub. VII. De circumstantijs restitutionis.

Art. I. Quo tempore, loco, & modo debeat restitui.

Resp. Debet quamprimum, & eo modo, ac loco restitui, quò ius, & interesse damnificati requirit, & commodè ac moraliter

fieri potest sine graui incommodo, quod quis pateretur in re sua propria, vltra debitum: Vide *Laym. hic l.3. tr.2. c.10. Fill. t. 32. c. 4. q. 11.* Vnde resolues.

I. Qui non potest commodè restituere apertè; faciat clam; & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. g. Confessarium.

II. Possessor malæ fidei, v. g. fur, debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, vbi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa, vel iniquè detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam seruando, vel deferendo debuisset facere. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quam res valet: tunc enim plerumque ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus, vel in vsus pios: *Bon. q 6. p. 1.*

III. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco vbi rem possidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco, & tempore solui debent, de quo inter partes conuentum fuit expressè, vel tacitè: Vide *Less. & Bon. l. c.*

V. Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur. Si tamẽ alter dilatione non pateretur vlterius damnum, aut non notabile, non facilè arguendus esset grauis peccati is, qui cum proposito satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solueret: Vide *Bonacin. de contractib. d. 1. quæst 6. par. 1.*

VI. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cum possit in vita, non vult restituere, nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolui non debet, nec potest; quia semper est in actuali peccato, & impœnitens: *Sal. Sayr. Bon.* Trull. *c. 14. d. 11.*

Art. II. Quo ordine restitui debeat.

Resp. Certum est, non necessariò ordinem seruari, quando debitor omnibus soluere potest: quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes regulæ seruandæ.

I. Si debitor rem alterius apud se habet, quocumq; titulo habet, siue ex furto, siue ex deposito, siue inuentione, &c. debet prius restitui domino suo vel eo deficiente, pauperibus: Similiter si res empta ad creditum, pretio non soluto, adhuc extet: *Nau. Sylu. Bon. q. 8. p. 2.* Hoc tamen *Less. c. 15. d. 2.* contra *Bon. &c.* limitat, nisi venditor ab emptore fideiussorem, vel pignus accepit.

II. Si restitutio facienda ratione iniustæ actionis, prius restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quã incerta:

Bon.

*Bon.Less.d.*1. quia illa iure naturæ debentur suis dominis, hæc autem iure solo positiuo pauperibus.

III. Prius facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quam vsurarum; cum in his dominus non fuerit simpliciter inuitus.

IV. Debita ex titulo oneroso prius soluenda sunt, quam quæ debentur gratuitò, v.g. ex promissione; quia hæc includunt tacitam conditionē nisi quid obstet. Hinc debita defuncti soluenda sunt ante omnia legata, etiam pia: *Nauar.Sylu Bon.quæst.* 8.*p.*2.

V. In reliquis debitis seruandum est ius particulare loci, si tale sit, & non repugnet iuri naturæ. Si nullum sit, sequendum est ius commune, secundum quod 1. Soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expresse fuerunt obligata. 2. Dos vxoris extrahenda. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata. 4 Deposita perdita in potestate debitorū. 5. Debita priuilegiatorum. 6. Aliorum creditorum, post quos omnes sunt hi, à quibus vsuræ acceptæ sunt, & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas inter eos seruanda est: Vide *Laym.l.*1.*tr.*2.*cap.*11. Vbi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, in primis soluendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inuentarij, apertionem testamenti: item medicos, & pharmacopolas pertinent: Vide *Fill. cap.*4. *q.*13.

Quæres Vtrum prius exigenti non liceat prius soluere.

Resp. I. Soluens scienter posteriori, prætérito eo, qui habet hypothecam priorem, vel priuilegiatam, peccat, teneturque priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum: *Less.d.* 5. *ex l. Scimus*, §. *Etsi præterea*, *C.de iure delib.*

II. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (siue in iudicio, siue extra) tenetur ei integrum soluere; quia diligentia fecit eum potiorem: *Nauarr.Sylu.Bonac.loco cit. ex L.pupillus*, *ff quæ in fraudem*.

III. Debitor sciens statum suum labentem, non potest non petenti integrè satisfacere, sed debet omnibus personalibus soluere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere, controuertitur: Vide *Bonac.* *Less.l.c.Trull.l.*7.*c.*14.*d.*12.) nec potest vni soluere, omissis alijs, nisi secundum ordinem supradictū.

Art. III. Quæ à restitutione excusent.

Resp I. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, vt cre-

ditor rationabiliter debeat esse contentus: etsi de facto non sit contentus. Ita *communiter Doct*. Vnde resoluũtur casus sequẽtes.

I. Excusaris in foro conscientiæ (iuxta sententiam probabilem) à compensatione damni, si illum datum sit sine tua culpa Theologica graui, hoc est, mortali peccato; nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde factus sis ditior. Vnde excusaris, si v.g. aliquem occidisti ex subita ira, vt fuerit motus tantum primo primus, vel secundo primus; vel si ex obliuione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quod si autem aduertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcauendi, quam homines eiusdem conditionis communiter præstare solent, grauiter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundum culpam iuridicam, quæ sæpè non est peccatum, & diuiditur in latam, leuem, & leuissimam.

II. Excusaris à restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa: *Less.c.16.d.11.Bon.q.vlt.p.2.*

III. Item si in casu quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi reuera indigenti eam des: & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere. Vide *Laym.l.3.t.2.c.12.*

IV. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter grauiore damno tibi, vel tuis, vel Reipub. inferendo, quàm æstimari debeat commodum ex restitutioné creditori obuenturum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia: *Laym. l. c. ex Sylu. Nauarr. &c.* Idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, vti & in sequentibus casibus.

V. Si ad restituendum sis impotens; vt si viuere non possis secundum decentiam tui status, iustè à te acquisiti. Vnde si nobilis, v.g. non potest statim soluere; nisi se priuet famulis, equis, armis, &c. vel eius primarius, nisi obeat artem mœchanicam sibi insuetam; vel mœchanicus nisi vendat instrumenta sua, quibus viuit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine iactura sui status: *Laym.l.c.Bon.*

VI. Quod si tamen tua culpa in illas angustias delapsus sis, v.g. luxuria, ludis, superfluis expensis vestium tibi imputare debes, quod iam sine status tui amissione non possis satisfacere: *Ibid.*

VII. Quod si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potius, quam is, sustinere debes; cum eius conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad vsum, sunt omnia communia: *Ibid.*

VIII.

VIII. Quod si item damnum, quod timetur ex restitutione non esset propriorum bonorum, sed in hoc præcisè tantum, quod spoliet se rebus debitis, non potest ideo differre restitutionem; quia hoc nō est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienum, & reuerti ad statum propriū *Sayr. Bon.*

IX. Item excusaris à restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum; vt v. g. si non possis absque peccato, vt si sit periculum, ne vxor, aut filiæ se prostituant, ne filij se dent latrocinijs, ne ipse per impatientiam incidas in desperationem: *Bon. ex. Less. Mol. Fill.*

X. Item si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ; cum aliàs plus damni sustineres, quam intulisti: *Bon. q. 1. q vlt. p. 1.*

XI. Item, si cedas bonis; quia leges concesserunt, vt qui contraxit multa debita, nec habet vnde soluat, possit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum; & tunc manet liber, ità vt etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quod si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc restituere, *ex L. cum & filijfam. qui bon. Nauarr. Bon. Less.* ex quo *Trull. l. 7. c. 15. d. 5.* sic limitat: si acquirat plus quam ad decentiam status est necessarium, *ex dicta L. qui bon.* nisi tamen debita proueniant ex delicto, v.g. furto: eo enim casu, tantum posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum docet *Nau. Sal. n. Less. l. c.* etsi hic concedat ea, quæ post cessionem iustè acquiruntur, licitè retineri, si ad statum sint necessaria. Vide *Tol. Laym. l. 3. t. 2. cap. 12 Less. l. 2. cap. 16. d. 3. Bonac. Trull. loco cit.* Porrò etsi cessionem dictam non habere locum in bonis ex delicto prouenictibus, communiter teneant Doctores cum *Laym. l. c.* contrarium tamen *ex Less. Dian. &c.* docet: *Trull. loco cit.* Denique etsi debitor principalis cesserit, non ideo liberantur fideiussores: *Lugo, Dian. p. 7. t. 8. R. 18. & alij* 8.

Resp. II. Ex parte creditoris excusat, 1. Si is, cui debet restitui, semel remiserit, expressè, vel tacitè; v.g. si lacerauit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta: *Fill. tr. 32. c. 5. q. 9. Less. l. 2. cap. 16. d* 2. Excusat in foro conscientiæ si soluisti ei, cui debeatur tuus creditor. *Less. d. 5. Bonac. p* 3. 3 Si compensatio facta est creditori per commodum æquiualens, v.g per procurationem officij non gratis factam. 4. Omitti, aut saltem differri

potest

potest restitutio, imò aliquando debet, si creditor sit abusurus; v g. si quis pecunias tibi mutuo datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum cōtra iustitiam, siue inferendum damnum iniustum tertiæ personę; nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur maius malum.

De contractibus. Cap. III.

Dub. I. Quid in genere sit contractus.

RESP. Est pactum, siue consensus duorum, quo scienter liberè, & legitimè, vterque se vicissim, vel minimum saltem vna pars, se alteri acceptanti obligat, quocumque signo externo id fiat; vt v g. in contractu mutui, ex vna parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex altera parte mutuatarius se obligat tunc illud reddere; & sic de alijs. In promissione autem, vel donatione absoluta, vna pars tantum, obligatur post alterius acceptationem. Vnde resoluuntur casus sequentes.

I. Si alteri promisisti, aut donasti interius tantum; aut si externo signo quidem, alter autem non acceptauit, non fuit contractus, nec obligaris.

II. Inualidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si ius positiuū resistat. Vide *Less. l.2.c.37.d.8.*

III. Item si materia contractus sit illicita, vt si sit peccatum, vel illegitima, vt si fur vendat rem alienam

IV. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam; v.g. acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

V. Non est inualidus contractus (etsi aliquando ob iniuriam possit rescindi) si error, vel dolus interueniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem; v.g. emisti vinum mosellaneū putans esse rhenanum, nisi fortè intētio contrahentis fuerit conditionata, non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circumstantia. Qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiam valde immutantem obiectum, & nimis excedentem eius æstimationem, vt notat *Less.l.3.t.4 c.6.*

VI. Nec est inualidus contractus, siue onerosus, siue gratuitus, ex metu licet graui, iniustè incusso, cum adhuc simpliciter sit liber, & voluntarius: licet possit à iudice rescindi, pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud *Sanch. d. 8. num. 4.*

C. Lugo

C. Lugo d.22. Laym. l. c. cap. 5. Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex iure positiuo) si ex metu graui fiant: talis est 1. Contractus matrimonij, etiam si iuramentum accesserit, *ex cap. cum loco & cap. veniens.* 2. Professio religiosa, *ex cap. 1. de his.* 3. In alijs quibuscumque votis. 4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ; qui in hoc sequitur naturam matrimonij, cui accessorius est: *Leg. si mulier, §. si dos, ff. quod metus causa.* 5. Promissio, vel traditio in rebus Ecclesiæ, *cap. 15. q. 6.* Authoritas tutoris per metum extorta: *Leg. 1. §. vlt. ff. de auctor. tutor.* His addunt alij plures, vt promissionem, & donationẽ gratuitã, renunciationẽ beneficij, iurisdictionẽ per metũ extortã. Verum hi controuertũtur, vt vide *C. Lugo de iust. d. 22. n. 115. & seq.*

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent: quales ferè sunt prodigi, furiosi, filijfamilias, vxores, religiosi, pupilli, minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus vide *Less. l. 2. c. 17. d. 4.* & infra hic *c. 4. d. 1.*

Dub. II. Quid in specie de Promissione, & Donatione.

Resp. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex dictis supra *de Voto lib. 3. tract. 2. cap. 3.* Ex quibus, & doctrina præcedentis dubij resoluitur.

I. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundum se spectata, non conuenit inter Doctores: *Caiet.* negat; quem sequitur *Marat. t. 2. de iust. d. 19. s. 10.* Alij fortè probabilius affirmant cum *Vasq. 1. p. d. 85. c. 1. n. 4. Fill. Mald. &c.* Dixi, *secundum se*, quia certum est, quod per accidens possit obligare sub mortali, v. g. ratione grauis damni, quod aliàs promissarius pateretur: vt si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliunde sibi non prospexisset: Vide *Less. l. 2. c. 18. d. 5.*

II. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat *Sa* vix quemquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare ius exigendi, nisi addat iuramentum, aut faciat instrumentum, sed plerumque tantum intendere declarare suum propositum: Vide *Escob. t. 3. E. 5. c. 6. & Molin.* Hinc, vt in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, vt exprimatur causa, propter quam promittitur; alioqui præsumitur errore, vel loco facta. *Trull. l. 7. c. 16. d. 6. ex Couarr. & Villal.*

III. Donare non possunt 1, carentes vsu rationis, 2. muti, & surdi

surdi nati. secus si tantum sint surdi, vel muti; vel licet vtrumque, si norint scribere. 3. senes deliri, siue bis pueri: secus si sint iudicio vegeto. 4. pupilli, vel impuberes (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ: Vide infra *cap. 4. d. 1.* 5. damnatus criminis capitalis: Vide *Dian. p. 8. t. 6. R. 3.*

IV. Qui præsunt Ciuitatibus, Vniuersitatibus, Respub. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas: *Sanch. Dian. p. 8. t. 6. R. 16.* Imò si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præiudicium regni, vel status (præsertim si debitis grauati, ijs satisfacere non possint, vel subditi nimium grauentur exactionibus) possunt eæ reuocari à successore: *Cardin. de Lugo, &c. cum. Dian. par. 8. t. 6. R. 18. & 123.*

V. Donatio patris filio facta studiorum causa est valida, neque filius tenetur computare in legitimos, tum quia fuit loco alimẽtorum; tum quia si detrahatur, iam non fuit donatio contra hypothesim: *Vuading. & 6 alij cum. Dian p. 8. t. 6. R. 23. & 29.* Sed *Trull.* limitat, nisi constet contrariam intentionem patris fuisse. Quod si tamen de ea non constet, præsumendum esse de pietate patris, ideoque tales expensas ordinariè post mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, nisi pater protestatus fuerit se velle in legitimam computari. Ita etiam *Vuading.* ex *L. si pater, 2. ff. familiæ ercisc.*

VI. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in diuisione cum fratribus; non autem si illud gratis à Principe obtinuit; vt nec quæ filio intuitu meritorum patris sunt donata: quia sunt quasi castrentia. *Mol. Fagund. Dian. p. 8. t. 6. R. 127. 128.*

VII. Donatio ante acceptationem, non parit obligationem, ne quidem naturalem, potestque reuocari, etiamsi voluerit se absolutè obligare: præsenti autem, & tacenti facta, censetur ab eo acceptata: quia in fauorabilibus habetur pro consensu: *Molin. & alij 18. Dian. p. 8. t. 6. R. 89. 93. & 108.* pro altero verò nemo potest acceptare, sine speciali commissione, nisi donatio fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ (nam hanc sine acceptatione valere, & irreuocabilem esse, est probabile: *Laym. Dian. l. c. R. 106. & p. 3. t. 5. R. 10*). Multis tamen casibus, dummodo verba dirigantur in præsentem, potest pater, vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filiusfamilias pro patre, seruus pro domino, monachus pro monasterio; imò etiam secundum multos, quicumque alterius curam gerit, vt Prælatus pro religio-

religioso, maritus pro vxore, dominus pro seruo, &c stipulari. Denique idem iura permittunt iudicibus, & notarijs publicis: *Sanch. Molin. Trull. &c. Dian. p. 8. t. 6. R. 97.*

VIII. Etsi acceptes donationem verbalem, qua tibi Caius v.g. dat equum absentem, non acquiris ius in re, & dominium equi ante traditionem. Vnde si interea Caius det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit; tu autem habes actionem in Caium pro iniuria, ratione iuris, quod habebas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc est, rei traditionem, vix differt à promissione, vt *Less. l. c. dub. 2.*

IX Donatio, vti & remissio debitorum liquidorum, vna vice, & vno animi motu, vni, aut pluribus facta, vltra summam 300. solidorum (quæ summa hodie ad 500. vel secundum quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, vt *ex Claro, &c.* notat *Laym. l. 3. t. 4. cap. 12. num 15.*) non tenet quoad hunc excessum, sed lege ita statuente, ob commune bonum potest à donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi iudici donatio ea insinuata sit, aut iuramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captiuorum, aut ad reparationem ædium incendio, vel ruina destructarum, aut fit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in renunciationem iurium, saltém speratorum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis proprijs mobilibus, vel hostium spolijs. vide *Less. loco cit. lib. 2. cap. 28. num. 102. Laym loco cit. t. 4. cap. 12. num. 15 Tann. d. 6. de iust. quæst. 2. dub. 2. n. 15. ex Molin. Claro Rebello, &c.* Quare si tunc repetatur, quod absque ijs conditionibus, vel vltra dictam summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæredibus repetentibus; si non repetatur, potest retinere. Vide *Authores citatos.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè, vel expresse, non quidem obligando, sed tantum desiderando, sperando, &c. aliquid alterum facturum; vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, & si finis non sequatur: vt v. g. dat aliquis puellæ ad eius consensum eliciendum; si postea non consentiat; non tenetur datum reddere: nam etsi non dedisset, si sciuisset eam sibi non consensuram, tamen dedit absolutè, sine obligatione alia, vt ponitur. Secus esset, si verè intendisset eam obligare, & hac conditione dedisset: *Less. c. 18. d. 16. & 17.*

XI. In similibus donationibus allectiuis, potest aliquis, v.g. prædicta puella acceptare; etsi non intendat præstare, quod donator fuerat; cum donatio sit absoluta, animo alliciendi non obli-

obligandi. Vnde si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella credere: quia eo ipso quod donator non expressit conditionem, præsumitur sine ea dedisse, & repetere, vel animo vindictæ, vel vt consensum extorqueat: *Less. l. c. Dian. p. 1. t. 2. m. R. 40.*

XII. Non tenet donatio ob causam præteritam, vel præsentem, quæ verè non est: vt v. g. si dem tibi aliquid, quia apud Principem meam causam transegisti, vel quia pauper es: & reuera non ita est, teneris restituere, cum sit error formali causa, & principali. Vnde qui mentiuntur se pauperes, cum non sint, debent alijs pauperibus eleemosynas restituere. Aliud est, si error sit tantum in causa secundaria; vt v. g. si verè sint pauperes, & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam prouocandam: quia tunc primaria intentio dantium est, dari pauperi: *Bon. Less.* vide *Dian. p. 8. t. 6 R. 89.*

Dub. III. Quibus casibus donatio possit reuocari.

Resp. I. Donatio inter viuos, hoc est, qua quis vult se viuo rem absolutè alterius esse, potest reuocari (etsi res iam tradita sit) tribus casibus, nisi tamen donatio fuerit renunciatoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel Monasterio. Sunt autem hi casus.

I. Si donatarius enormiter ingratus sit; vt si donanti atroces iniurias inferat; si inopia pressum non alat &c. Quod notandum pro filijs, quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt: *Sylu. Less. Bon. Trull. c. 17. d. 12.* Neque valet pactum vt donatio non possit ob ingratitudinem reuocari: *Bartho- & alij C. Lugo, Dian. p. 8. t. 6. R. 57.* Debet tamen ingratitudo coram Iudice probari, ante cuius sententiam donatarius non tenetur restituere: *Molin. Lugo, & alij 4. Dian. l. c. R. 58.* post eam verò etiã fructus perceptos post litem contestatam: *Molin. Dicastil. Dian. R. 58.* Ab hæredibus autem non potest reuocari ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse sciuit, & tacuit: secus si ignorauit: *Gomez. Hurtad. Vuading. Card. Lugo loco cit. R. 54.*

II. Et quidem hæc reuocatio etiam habet locum in legato respectu legatarij, si defunctum testatorem graui iniuria afficiat, v. g. vxorem eius carnaliter cognoscat: *Molin. Dicast. Dian. l. c. R. 58.*

III. Non habet autem locum, 1. in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus, vel Clerus fuerit ingratus, quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus

gratus esse non potest: *Less.* Lugo, *Hurtad. Hung. Vuading. Dian.l.c.R.56.* 2. In donatione remuneratoria (v. g. pro beneficijs alias non debitis, & aliquo modo æquiualentibus) quia potius est remuneratio, quam donatio. Remuneratoria autem censetur 1. si donator in ipsa donatione expressè meminerit meritorum, vel 2. si de meritis constet. 3. In dubio: *Dian. l.c. R.* 115. 116. 117. 119. 120. *ex Barbos. &c.*

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorum donauerit, & postea nascatur proles; quia ex iuris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem si facta sit extraneo, reuocari potest tota; si alicui ascendentium, vt patri, vel auo, vel si Ecclesiæ, aut causis piis, tantum reuocari potest, quantum necessarium est, vt filij habeant legitimam. Quamquam rectè notat *Lessius*, ad ædificationem expedire, vt quod Ecclesiæ, vel Monasterio datum est, Prælatus totum restituat. Porro etsi iurauerit se non reuocaturum donationem, adhuc potest liberis natis reuocare: quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionem dictam. Excipe, nisi expressè etiam hanc conditionem excluserit; tunc enim ipse reuocare non posset; posset tamen eius liberi, post mortem patris: *Bonac. Less. c.* 18. *d.* 14. An autem hæc reuocatio locum habeat, si filij nascantur illegitimi, qui postea legitimentur. Vide *Dian. l. c. R.* 63. *&* 64. Item an in donatione remuneratoria: *R.*6;. vbi cum *Molin & alijs 6.* negat, nisi excedat causam.

V. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis, vt si pater tantum donet, vt filij priuentur sua portione legitimà: tunc enim post mortem patris possunt filij reuocare. *Nauar.c.*26.*Less.l.c.* licet donatio fuerit iuramento confirmata, *Megal. & alij* 5. *Dian. p.*8. *t.*9. *R.* 66. Imò etiam viuente patre: licèt enim ante mortem patris non debeatur legitima, vt tradenda, debetur tamen vt conseruanda. Hinc si pater bona dissipet, potest à filio per iudicem cogi, vt seruet legitimam, ne is post mortem patris careat alimentis. Ità probabiliter *Dian l. c.* ex *alijs 6.* contra *Less. &c.* An autem, & quando donatio rescindendam totum, *v. Dian. l. c.*

VI. Per superuenientiam liberorum, vt probabilius affirmat *Dian. l. c. p.*8. *t.*6 *R.*78. ex *alijs* 4. contra quosdam. Si tamen pater non reuocauerit, non potest à filijs postea natis reuocari, nisi pro ratione Falcidiæ, siue ex testamento, siue ab intestato successerint. *Ibid.*

Dub.

Resp. I. Donatio mortis causa, qua quis sic donat, vt velit rem esse alterius primum post suam mortem: vt si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cùm moriar, vel quia timeo me nunc moriturum, reuocari potest etiam tribus casibus his.

I. Si donatorem pœniteat siue expressè, siue implicitè; vt si rem illam donet alteri: *Less. loco citato.*

II. Si dedit intuitu alicuius instantis periculi, ex quo metuit mortem: hoc ipso quo periculum euasit, censetur tacitè reuocari donatio; vt si quis det in graui morbo, vel instante prælio: *Bonac. d. 3. q 13. p. vlt. num.* 20.

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso iure reuocata est, vt etiam accidit in testamentis, & legatis. Secus est in promissione, & donatione inter viuos, quæ transit ad hæredes. Quod si autem donator promiserit se non reuocaturum, transit in donationem inter viuos. Vide *Less. c. 18. d. 14. num. 116. Mol. d. 286. & d. 288. Azor. lib. 11. c. 11. q. 4. Bonac. l. c.*

Resp. II. Hæc donatio fieri debet in præsentem: *Dian. loco cit. R. 66 & alij* 5. nec valet in absentem sine nuncio ad hoc destinato, vel epistola; licet valeat, vt fidei cõmissum, si fuerint adhibiti testes: *Dian. & c. l. c.* Valet autem probabiliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. III. Donare mortis causa possunt omnes, & soli qui possunt testari, excepto filiofamilias, qui licet testamentum condere nullo modo possit, cum hoc sit iuris publici; donare tamen mortis causa, cum id sit iuris priuati, potest, si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse, non tantum de castrensibus, sed etiam aduentitijs, probabile censet *Dian. l. c R. 68. & 69.* Hinc donare sic possunt minores 25. annis, etiam sine consensu sui curatoris: *Dian l. c. R. 61. ex. Molin. & alijs* 9. Non autem vsurarius, nisi prius vsuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit: (potest tamen ad causas pias: *Ibid. R. 73. ex Fagund. & alij* 6.) Nec surdus, & mutus à natura, secus si à casu superueniente; vel si surdus sit, aut mutus tantum, licet donare inter viuos possit secundum quosdam: *Azor. Dian. p. 5. t. 6. R.* 12.

Dub. V. Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum.

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum vsum gratuito conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè, vel implicitè determinatum: explicitè, vt si dicas; commodo tibi hunc librum, vel domum

ad

ad vnum mensem: implicitè, vt si dicas; commodo tibi librum, vt eum describas; quia tunc implicitè tantum temporis determinatur, quantũ necessarium est ad commodè describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res, vtenda, non ad certum tempus (in quo differt à Commodato) sed donec concedens repetat, siue expressè, siue tacitè, vt si det alteri, aut vendat: *Layman. l. 3. t. 4. c. 14.*

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, vt integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se mouens, vt vestis equus, &c. vnde circa hæc resoluuntur.

I. Commodator non potest repetere absque iniustitia ante definitum tempus: *Layman. l. 3. tr. 4. c. 14.*

II. Quod si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licet simile damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione, vt habet *Less. c. 27. d. 5.* quia, vt ait *Nauarr.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi inter ea contigerit rem esse necessariam commodanti: *Laym. l. c.*

III. Si Depositarius bona fide existimet, depositori nõ displiciturum, si res deposita vtatur, licebit vti, alias non: *Less. l. c. d. 2.*

IV. Si depositum sit res vsu consumptibilis, vt triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaque tradita sit certo numero, pondere, & mensura, non videtur depositarius peccare, saltem grauiter ijs vtens, si certus sit, se tantundem eiusdem bonitas habiturum quando repetetur: *Less. l. c.* Secus si pecunia tradita fuerit sacculo, vel arcæ inclusa, vel munita sigillo: *Sylu. Azor. Less. Bon.* vide *Trull. c. 25. d. 1.* Verum si is, cui res commodata, locata, deposita, & pignorata est, negligenter custodiat, ita vt pereat, negligentia autẽ non sit Theologica culpa mortalis probabile est, quod dixit ex *Soto, Sa,* non teneri ad restitutionem in conscientia. Alij tamen aliter sentiunt, nimirum restituere, qui iuridicam culpam in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde si leuis tantum, imò, & aliquando si leuissima (nimirum quando depositio facta est in commodum vtriusque, & si pretium pro custodia accipiat.) Vide apud *Less. cap. 7. d. 8. Laym. l. 3. tr. 4. c. 25.* vbi docet depositarium tantum teneri de dolo, & culpa crassa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem iuridica culpa lata, seu crassa, cum quis facit, aut omittit, quod vt plurimũ non facerent, vel omitterent in ea re homines suæ professionis: vt v.g. si quis rem apud se depositam relinquit in loco publico, etsi inaduertenter. Leuis autem

dicitur, cum quis facit, vel omittit, quod non facerent, vel omitterent homines suæ professionis diligentes; vt si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Leuissima dicitur, cum facit, vel omittit, quod non facerent, vel non omitterent homines diligentissimi: vt si quis ostium quidem obserarit, sed neglexit tentare manu, an esset benè clausum.

V. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda: item nautæ, aurigæ, caupones, apud quod res deponuntur, tenentur ex leui culpa; quia depositio fit etiam in commodum ipsorum: imò *Sylu. V. Nauta*, vult eos teneri ex leuissima, *l. 1. ff. depositi*: idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes, quod etiam *Less. & Trull. c. 25. d. 1.* putant esse probabile in vtroque foro, si quis eis rem expresse tradiderit custodiendam: si autem ipsis tantum videntibus deposuerit v. g. in diuersorio, naui, &c. ne quidem ex lata teneri. Vide *Bon. Trull. Dian. p. 1. t. 7. R. 74.*

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum sua culpa perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionē: *Sanch. de matr. l. 2. d. 41. n. 18.* quia in dubio non præsumitur delictum, ex *L. merito, ff. pro socio*. vide *Dian. p. 2. t. 9 R. 49.* In foro tamen externo, si res depositarij manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositū casu perijsse, & non potuisse simul cum rebus suis (imminente v. g. incendio) seruari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret; Vide *Palaum t. 1. de conscient d. 3. p. 4. Trull. c. 25. d. 1.*

VII. Si domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino perijsse, dicit *Mol.* citatus ab *Escob.* v. *Trull. l. c.*

VIII. Deponens rem vsu non consumptibilem, potest à depositario pro eius vsu aliquid accipere; quia is est pretio æstimabilis: (licet eo casu non depositi, sed locati, & conducti contractus sit dicendus.) Secus si sit vsu consumptibilis; tunc enim depositum eo ipso, quod depositarius incipit eo vti, induit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucri cessantis, &c.) nihil licet accipere, vt vid. *dub. seq. & Bonac. d. 3. q. 13. p. 3. Trul. l. c.*

Dub. VI. Quid sit mutuum.

Resp. Est contractus, quo rei alicuius numero, pondere, vel mensura constantis, dominium à mutuante in mutuatariū transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem specie, & bo-

& bonitate . Propriè autem mutuum, ferè eſt in rebus vſu conſumptibilibus, inter quas etiam eſt pecunia; quæ licet non abſumatur, nec pereat in ſe, periat tamen exponenti. Diſtinguitur à permutatione, quod nec reddatur res alterius ſpeciei: Item à pignore, hypotheca, depoſito, commodato, & locato, quod dominium in ijs non trasferatur, ſed vſus tantum. *Bon. d. 3. q. 3. p. 1.* Vnde reſolues.

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conſcientia.

II. Item non repetere rem ante tempus, niſi ipſe ſit in pari neceſſitate.

III. Item præſtare caſum fortuitum mutuatarius tenetur, cum penes hunc rei dominium ſit: & rem eadem quantitate, & qualitate reddere ſuo tempore.

IV. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia eſt vſura: de quo dubio ſequenti.

Dub. VII. Quid ſit vſura.

Reſp. Eſt lucrum immediatè proueniens ex mutuo, ita vt mutuans ſupra ſortem, id eſt, ſummam capitalem, lucretur aliquid, quod ſit pecunia æſtimabile, ita vt lucrum tale præciſè intendatur ratione mutui; quod planè iniquum eſt, & graue peccatum contra ius humanum, & diuinum, cum mutuans acquirat lucrum ex re iam non amplius ſua: quia res mutuata iam tranſijt in dominium mutuatarij, vt patet ex definitione. Et regula generalis eſt: *Omne pactum, vel grauamen, ſiue onus additum mutuo, præter id, quod ei proprium, & intrinſecũ eſt, reddit contractũ vſurarium. Bonacin. d. 3. q. 3. p. 3. C. Lugo, &c.* Vnde reſolues.

I. Peccat grauiter ex genere ſuo exercens talem vſuram, etſi ſit mentalis tantum abſque externo pacto. Dicitur enim vſura mentalis, cum quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo vltra ſortem, etſi exterius pacto id non exprimat; ſicut realis, ſeu exterior vſus dicitur, cum quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantum implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur vſura palliata: cum videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen reuera vſurarium quid interuenit. Vide exempla apud *Tol. lib. 5. cap. 31.*

II. Non eſt vſura, ſi mutuans nihil intendat, vt pretium, ſed tantum ſperet aliquid ex gratitudine, & ea intentione illi aliquid

quid donetur, licet illud vt finem principalem intendat: *Molin. tom. 2. d. 305. n 6. C. Lugo d. 25.*

III. Quod si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, vt putabat, sed vt debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior euasisset, vt habet *Sa V. Vsura, Cardin. Lugo d. 25 sect. 3.*

IV. Nec est vsura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causa, atque vlterius inde sperare officium; quia amicitia non æstimatur pretio: *Card. Lugo loco cit.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel eius opera) officio aliquo, illicitum est, & vsurarium. Ita commun. *Molin. d.310. Less. Sal. Card. Lugo* contra *Nauar.* etsi *Salas de vsura d.9. n. 4.* cũ excuset, qui mutuat aliquid cũ pacto, vt statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine: Vide *Trull. l.7. c.19. d. 7.*

VI. Pactum, vt à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum, est vsura (est simonia) quia cogitur is subire nouum ius.

VII. Non est vsura, cum quis non potens sua recuperare, mutuat, vt sibi reddantur sua, vel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc iure iam ante debentur, & sic nõ facit lucrũ, nec imponit nouam obligationem: *Bonacin. quæst. 3. p. 3. n. 15. ex Azor. Regin, &c.*

VIII. Nec est vsura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt, vel metuuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest, quod quis se in tale periculum, & difficultatem coniiciat: *Con. d. 3. q. 3. v. 5.* Necesse tamen esse, vt periculum istud, &c. deducatur in pactum expressè, vel tacitè, docet *Laym l.3. t. 4. c.16. num. 9. ex Medin. Valent. Molin. Less. &c.* Item dicit *C. Lugo n.80.* Et sic liciti sunt Montes Pietatis, vt vocant, hoc est, thesauri quidam, qui in refugium pauperum à Repub. vel Principe reponuntur, vt inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, vt parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministris, & conseruatione talium montium: Vide *Tol. l. 5. c. 18. Less. l. 2. c. 20. d. 13. Bonac. l. c. p. 13.*

IX. Nec est vsura, si timens difficultatem, aut fraudem mutuarij in reddendo tempore constituto, paciscaris, vt si tunc non soluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ; quæ pœna licitè exigetur, dummodo non fiat alia intentione, quam vt mutuatarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Vnde si mutuatarius absque sua culpa non possit soluere, non licebit pœnam exigere; vt habet *Tol. supra cap. 32.* Quia manifestum esset argumentum prauæ intentionis, si optes non solui tibi præfixo

fixo tempore, vt pœnã recipias, ac ſimpliciter vſurã fore, ſi certò ſciens alterum non valiturum ſoluere, adhuc tali pœna oneres. Vide *Bonac. d. 3. q 3. p. 7. molin. t. 2. d. 317. Leſſ. l. 2. c. 20. d. 15.*

X. Nec eſt vſura paciſci, & accipere aliquid ratione damni emergentis (ſi quidem mutuum verè illius cauſa ſit) aut lucri ceſſantis, vel ceſſaturi, dummodo de hoc præmoneatur mutuatarius. Vt ſi volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, priuando autem te tua pecunia in dando mutuo, corruit domus, & poſtea carius emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras, & volebas negotiando, ita vt mutuatio ſit verè cauſa lucri ceſſantis. Vbi notat T*ol.* ſupponendũ in hoc titulo lucri ceſſantis 1. Quod verè volueris cum ea pecunia negotiari, & non habes aliam. 2. Quod malis negotiando aliterue lucrari, quam ſic mutuando, ita vt mutues tantum in gratiam mutuarij. 3. Vt minus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expenſis; quia lucrum ceſſans non eſt actu, ſed in potentia, & varijs adhuc euentibus obnoxium. Vnde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore, vel minore eius certitudine, æſtimare id poteris, & ſic cum mutuatario de eo paciſci. *S. Th. a. 1. ad. 2. Mol. d. 314 Salas dub. 18. &c. C. Lugo d. 25. ſ. 6. Bonac. q. 3. p. 4.* Hinc qui nõ habuit animum negotiandi, vel ſi non erant, nec breui ſperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil poteſt accipere vltra ſortem: quia mutuatio iſta verè non fuit cauſa lucri ceſſantis. Eadem ex cauſa vſura eſt, ſi mercatores eredito vendentes, aliquid vltra pretium rigoroſum accipiant titulo lucri ceſſantis: v. g. rem tantum valentem 100. vendunt pro 105. numerandis poſt annum: quia vendendo ad creditum (quod eſt virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res vendunt, & ſic compenſatur lucrum ceſſans, atque adeo illud non ceſſat ratione huius venditionis: *Dian. p. 2. t. 34. Trull. c. 19. d 9.* vide *dub. ſeq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione, vt reſtituatur nouum (præſertim certo tempore) eſt vſura, ſi mutuans ſciat nouum fore melius, & maioris pretij *Sylueſt. Nauar. Trul. d. 15. num. 11.*

XII. Eſt vſura ex communi ſententia, ſi des mutuum, vt poſtea mutuatarius ex debito ciuili obligetur tibi rurſus mutuari, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas ſuas locare: quia talis obligatio eſt res pretio æſtimabilis, cum priuet mutuatarium poteſtate alibi emendi, & locãdi ope-

ras: *Less. l. 1. c. 20. d. 8. C. Lugo d. 25. num.* 46. vide *Layman. l. 3. t. 4. c. 16. num. 3. Bon. l. c. p. 3.*

XIII. Vſura eſt, mutuare Principi, vel Reipub. eo pacto, vt interim, dum non ſoluitur, ſit liber à tributis, vel oneribus iuſtis ſoluendis. *Salas, C. Lugo num. 46.* ex communi.

XIV. Item mutuare ea lege, vt mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facilè extorquebit. Quod addo, quia ſi ſponte onus illud ſuſcipiat, eo quod facilè poſſit obtinere, non erit vſura: *Ibid. & Bonac. l. c.*

XV. Item ſi frumentum, quod alibi habes, des mutuum, obligando, vt tibi reddatur hìc, vel alibi (cum maioribus ſumptibus, vel laboribus) vbi plus valet *Ibid.*

XVI. Vſura etiam eſt, obligare mutuatarium, vt partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *Ibid.*

XVII. In mutuo pecuniario, niſi aliter conuentum ſit, ſi quis det mutuos v. g. 100. florenos, non poteſt exigere plus, quam eorum pretium, & valorem, qui tunc fuerit. Vnde ſi eorum valor tunc augeatur, non poteſt repetere 100. quia reciperet aliquid ſupra ſortem. Quod ſi valor decreſcat, debet mutuatarius reddere plus quam 100. quia aliàs non reſtitueret ad æqualitatem: Vnde *Less. l. 2. c. 22. d. 8. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 15. Bon. l. c p. 3.*

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, vt vini, tritici, &c. aliter ſe res habet: quia ſi quis v. g. mutuet alteri 10. modios tritici, ſiue pretium creſcat, ſiue non, poteſt repetere 10. Ratio diſparitatis eſt, quia in pecunia non ſpectatur ordinariè (niſi aliter conuentum ſit, ob certas, & licitas cauſas) niſi valor, ſiue pretium. Vnde non debet reſtitui, niſi pretium æquale. At verò in frumentis, &c. ſpectatur ipſa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, ſed propter ipſum corpus, & ſubſtantiam; ergo etſi creſcat pretium illis, poteſt repetere tot menſuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta. Vide *Layman. l. c. num.* 14 *& Bonac. l. c.*

Quæres. Quæ obligatio, & pœna ſit vſurariorũ, & cooperantiũ.

Reſp. I. Vſurarius etiam non manifeſtus, ac hæredes tenentur reſtituere, imò etiam omnes ij, qui ex parte vſurarij cooperantur efficaciter, v. g. iudices, domini temporales, notarij, famuli aduocati, qui quouis modo iuuant, vel cogunt mutuatarios ad ſolutionẽ vſurarũ. Dixi, *poſitiuè, ſiue efficaciter*; quia habẽdo ſe negatiuè, poſſunt permittere vſurarios, ob iuſtam cauſam, & neceſ-

& necessitatē pauperū. Præterea in praxi, ex præsumpta voluntate mutuatariorum, ferè excusantur minus principales famuli.

II. Vsurarius publicus: siue notorius, non debet admitti ad communionem altaris, nec absolui, donec restituat vsuras, nec sepelliri in loco sacro: & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus.

III. Addit *Laym. l. c. n.* 21. eius testamentum ipso iure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. Vide *Less. Bon. Trull. c.* 29. *d.* 22.

Dub. VIII. De Emptione, & Venditione.

Art. I. Quid sit Emptio, & Venditio.

Resp. Est contractus, quo pretium pro merce soluitur; completurque mercis traditione. Venditio contra. Iustitia eius in hoc consistit; vt pretium sit iustum, siue exæquet valorem rei; & contra: aliàs si absque legitimo titulo secus fiat, committetur iniustitia grauis, vel leuis, pro grauitate excessus, qui proinde ad restitutionem in conscientia obligabit, etsi in foro externo ad restitutionem ferè non cogatur, nisi vltra dimidium defraudauerit. Vide *Layman. cap.* 17. *Bonac. d.* 3. *quæst.* 2. *p.* 1. & 4. Vnde resolues.

I. Quod spectat ad emptorem, is potest emere vilius, quam res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat, quod venditor necessitate ductus; vendat vilius: quia venditio manet voluntaria, inquit *Caiet.* vide *Bonac. l. c. num.* 21. & 23. Potest nihilominus grauiter peccari contra charitatem, si quando pauperculi extrema inopia res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas: *Laym. l c. num* 10.

II. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul emat: quia tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia non comparanda, vnde meritò pretium decrescit: *Bon. l. c. p.* 4. *num.* 13. *ex Less. Regin.*

III. Quoad venditorem, is cōmuniter debet vendere secundū pretium taxatum à lege, vel magistratu: quod si nullum est, id cēsebitur iustum, quoad morali hominū æstimatione imponitur. Quod non consistit in indiuisibili, vt anxiè scrupulari oporteat; sed diuiditur in infimum, medium, & summum; siue vt alij vocant, pium, moderatum, & rigorosum, ita vt intra latitudinem huius pretij vendere, & emere liceat, nunc summo, nunc infimo.

IV. Si quid emptori valde vtile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere vltra pretium iustum; quia vtilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris: *Bonac. l. c. n. 27. ex Less. lib. 2. cap. 27. d 4. Fill. t. 35. n. 77.*

V. Licet autem vendere carius, quam valet pretio currente, si alij boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas: quia tunc illi non fit iniuria. Tales sunt, v. g. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel molestia tibi obuentura ex rei venditione, aut affectus in eam singularis; vt si acceperis à maioribus, à Principe. Item si res sint nouæ, raræ, & singulares, vt v. g. peregrini flores, aues, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata: *Layman. l. 3. t. 4. c. 17. §. 1. n. 10. Bonac. l. c. n. 15. ex Less. Reg. &c.*

VI. Qui res minutim, & in parua quantitate vendunt, possunt aliquanto carius vendere, quam qui in magna quantitate: quia debent maiores labores, expensas, &c. impendere ad ea conseruanda: & sic quidam excusant caupones, & stabularios, qui auenam, fœnum, paleas, &c. carius vendunt, quam alij: dummodo pretium ijs non sit taxatum: *Salon. Trull. d. 15. n. 11.*

VII. Non licet carius vendere præcisè ob dilatam solutionē; aut vilius emere, ob præcisè anticipatam solutionem; quia in venditione, quæ fit credito, vel in anticipata solutione, est virtuale mutuum, ideoque vsura, si quid supra sortem exigatur. Quod intellige, nisi interueniat alius titulus ex supra numeratis de vsura; vel nisi aliunde crescat pretium v. g. ex frequentia emptorum; &c. *Bonac. l. c. ex Less. Regin. Fill. & vide superiore dub.*

VIII. Licitum est vendere rem cum pacto de re trouendendo; id est, vt emptor teneatur tibi statuto tempore, vel cum volueris eam reuendere, modo vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata vsura intercedat: *Molin. d. 375. Less. dub. 14. &c.* Qui addunt, iuxta æstimationem illius operis, ac pacti, pretium esse imminuendum. Vide *Card. Lugo d. 26. n.* 189.

IX. Monopolia, id est, cum vnus, vel plures id efficiunt, vt ipsi soli aliquid vendant, vel cum mercatores conspirant, non minoris vendere, non sunt contra iustitiam; modo non conspirent extra iustum pretium vendere. Ita contra *Rebel. Nauarr. &c.* docet *Molin. Less. &c.* Qui tamen concedunt esse contra charitatem. Vide *Card. Lugo d. 6. s.* 13 Porrò Principum, vel Magistratus est, cum vni, vel paucis tale priuilegiū conceditur, vt soli aliquid vendant, ijs etiam pretium taxare, & sic præuidere, ne subditi

subditi grauentur. Vide *Less. cap.21.d.20.* **Card.** *Lugo loco cit. & Trull.cap.20.d.18.* vbi recte notat *ex Nauarr.&c.* etsi alia monopolia ex iusta causa, authoritate Principis, vel Reipublicæ concessa, taxato pretio sint licita: v.g. bibiliopolis, vt nemo alius talem librum vendat, vel vt tantum vnus, aut duo tabernarij in aliquo loco, nihilominus quando vnus, vel pauci propria authoritate ea constituunt, v.g. emendo merces certi generis, vt frumentum, vinum, oleum, &c. vt ipsi deinde arbitratu suo vendant carius, peccare semper etiam contra iustitiam cum obligatione restituendi.

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest: v.g. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oues morbidæ, pannus adustus, &c. alioqui tenetur de fraude, & damno secuto: saltem si defectus fuerit in substantia, vel quantitate, v. g si deficiat in pondere, vel mensura, aut vendiderit rem vnam pro alia: & sic peccat mortaliter cum obligatione restituendi, qui frumentum venditurus ponit prius loco humido, vt intumescat. 2. qui vino rhenano miscet francicum. 3. qui carnes, bubulas vendit pro veruecinis, &c. Vide *Less Bon. Dian.p.1.t.8.R.51.Trull.d.11.* Quando autem venditor possit iustè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium, vel restituendi contractum: Vide **C.** *Lugo d 26. l.8.num.128.& Trull.c.10.d. 11.* vbi notat, venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam; rescindendam tamen, vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

XI. Si scias occultè debitorem tuum non esse soluendo, iniustum videtur, ijs, qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia est dolus; tum quia vitium intrinsecum crediti non reuelatur: *Bonac. loco cit. p. 10. ex* Less. *cap.21.d.10. Fill &c.*

XII. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori (seclusis tamen dolo, fraudibus, & mendacijs, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est iustum: *Bon. q. 2 p.5.n.12 ex Azor. Fill. Less.&c.*

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v.g. infimo, vel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est, vt habet *Angel.V. Emptio* non teneri restituere, sed posse retinere excessum; cum sua industria acquisiuerit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori

liori modo vendendum, quo possunt in vtilitatem domini. Vide *Less.d.*18.C.*Lugo d.*26.*s.*9.

XIV. Quando sartoribus æmentibus pannum pro ijs, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quam alijs, eo quod sint parochiani mercatorum, vel sæpè ab ijs emant, possunt partem pretij remissam sibi retinere, dummodo aliàs fideliter agant; quia nulli fit iniuria: & cum mercatorum plurimum intersit, vt tales ad ipsorum potius, quam aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, ijsque donare eam partem: *Fill. Dian.p.*1.*t.*8.*R.*6. negat tamen *Salas*, eo quod mercatores falsò dicant se remittere, vt alliciant.

XV. Cum res duobus insolidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium soluerit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui prius tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel alijs pijs locis, acquiritur dominium ante traditionem. Vide *Less.loco citato, & C.Lugo d.*26.*s.* 9.

XVI. Si res pereat ante traditionem, & sit certa ac determinata, v.g. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori; nisi aliter expressè conuentum sit, aut venditoris culpa pereat. Si autem res sit indeterminata (vt si quis emerit 10. modios tritici ex granario, oues ex grege) vt si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (vt aceruum totum tritici vno floreno, in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem. Vide *Less.dub.*12. *loco cit. Card. Lugo d.*26.*s.*14.*num.*216.*Laym.lib.*3.*t.*4.*cap.*17.§.2. *Bon.q.*2.*p.*8.

XVII. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum persoluerit; quia res domino perit: *Laym.Bonac.ll.cc.*

Quæres 1. An, & quomodo liceat emere chirographa, seu credita alterius.

Resp. Si credita in posterum exigenda (siue quod habet alter, vt ipsi in futurum aliquid soluatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata; est vsura, secluso tamen lucro cessante, & damno emergente: *Bon.d.*3.*q.*3.*p.*10. *ex Molin. Less. Tol. Fill.* Quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo: nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda maiore 2. Dixi *certa*, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licitè is, qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor

nor eſt, vel maior; quia cum tali periculo, & difficultate minus valent: *Bon.l.cit.Trull.l.7.c.20.d.8.* Vnde reſolues.

I. Vſuram committunt, 1. Miniſtri Regum, & Principum, &c. qui vt anticipatam faciant ſolutionem, aliquid recipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus, conceſſa dilatione ad ſoluendum; quia accipiunt aliquid vltra ſortem pro mutuo virtuali: *Bonac.loco cit.Nauarr. Molin. Salas &c.*

II. Minoris emi poſſunt regulariter credita, & ſtipendia, ſiue ſalaria debita militibus, aut famulis nobilium; quia habent adiuncta incommoda, pericula, & moleſtias in exigendo: quam ob cauſam idem licet,etiamſi credita illa tempore præſenti, vel etiã præterito fuerint ſoluenda: *Bonac.loco cit.ex Regin.Mol.&c.*

III. Qui ipſe eſt cauſa difficilis ſolutionis, peccat contra iuſtitiã emendo minoris,& tenetur ad reſtitutionem:tum quia ipſe eſt cauſa damni, cum ipſius culpa creditum valeat minus; tum quia alioqui præmium ex delicto ſuo reportaret: *Molin. d. 313. Fill.Bon.l.c.* Hinc Quæſtores Principum, ad quos ſolutio pertinet, quando ipſi ſunt cauſa difficilis,& malignæ ſolutionis,non poſſunt chirographa, vel credita emere minoris, vt docent *Auctores cit.* Additque *Salas, & Molin. l. c.* Non eſſet liberum Quæſtoribus, &c. quibus incumbit ſoluere magnatum debita, vni potius ſoluere, quam alteri, niſi quis fortè ius præ alijs habeat; vt vide *ſupra de ordine reſtit.* ſed teneri omnibus ſoluere pro rata. *Bon.l.c.* vide *Trull.l.1.d.10.*

Art. II. Quid ſit negotiatio, & quibus illicita.

Reſp. ea eſt, cum quis rem ſibi comparat eo animo, vt integram, & non mutatam, carius vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium eſt periculo multorum peccatorum, & valde diſtractiuũ,ac indecens ſtatui Clericali, ſic lucris inhiare,ſeuerè prohibitum eſt Clericis conſtitutis in ſacris,& religioſis omnibus, ita vt mortaliter peccent, ſi multam negotiationi dent operam, vt ait *Leſſ.*quem vide *l.c.d.1.& Laym.l.3.t.4.c.17. Bonac.de contract.art.3.quæſt.1.p.5, C. Lugo d.26.ſ.3.num.19.* Vnde reſolues.

I. Si Clericus ſemel,iterumque tantum negotietur in materia non graui, v.g. libros, cruces, &c. emat, vt occultè iterum vendat carius, non eſt mortale: *Leſſ.Mald.Fill.Dian.C. Lugo l.c.*

II. Non eſt negotiatio Eccleſiaſticis, vel Religioſis prohibita, ſi emant pecora, quæ paſcuis ſuis ſaginata vendant, quia ven-

dunt

dunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum: *Molin. Less. C. Lugo s.3.n.29.* vti nec, si greges alant, vt fœtus, lac, lanam vendant, *C. Lugo l.c.* Vbi tamen negat, licere ijs conducere agros, vt fructus vendant, eo quod (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Concil. Carthag.* vidie *l.c.*

III. Non peccat Clericus, 1. Si emat agrum cum fructibus iam maturis, illosque vendat; quia vendit fructus agri sui: *Card. de Lugo l.cit. ex Mol. Filliucc. &c.* 2. Si id, quod ad proprios vsus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, carius vendat. *Ibid.*

An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate. Vide *Card. de Lugo d.26.s.4. n.36. Trull. loco c.d.19. Barbos. de iur. 2n.l.1.c.40.a.1.*

Dub. IX. Quid sit Contractus Census, & an licitus.

Resp. Is est, cum certa summa pecuniæ v.g. 100. florenis, emo à te ius percipiẽdi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua vtili, siue fructifera, certam aliquam pensionem, seu censum, v.g. florenos 5. annuos, vel 6. prout consuetudine, vel lege taxatum erit. Ita vt hic non sit mutuum, & vsura, si alias prauam intentionem non habeas; sed vera emptio, & venditio, qua emitur, non præcisè ipsa pensio, sed ius eam percipiendi; quod longè minus valet; ideoque minoris emit: licet post multos annos pretium longè superet: *Molin. Less. Laym. l.3.t.4.cap.18. & cæteri communiter.* Rectius tamen *Car. Lugo d. 27. s.2. n.* 20. probat ad excusandum censum ab vsura, dicendum esse, non emi pensiones, neque ius ad illas, neque fructus, sed potius partem vsusfructus talis prædij, super quo census constituitur, ita vt dominiũ totum directum prædij maneat apud venditorem, dominium vero vtile, seu ius vsusfructus, ex parte vendatur. Vnde resoluuntur sequẽtes casus, qui etiam ex natura emptionis, & vẽditionis solui possunt.

I. Hic contractus est iniustus, si non seruetur pretium iustum à lege, vel consuetudine probatum, quomodo pro Germania constituit Carolus V. vt ius ad 5. tantum pro 100. ematur.

II. Non solum licitus est census realis, id est, constitutus super re aliqua, vt supra dictum, ex cuius vtilitate pensio extrahatur, ita vt ad quemcumque res transeat cum illa obligatione, & one re, sed etiam (ex natura rei, & seclusa prohibitione legis positiuæ) personalis, & constitutus immediatè super persona,

quæ

quæ sua opera, & industria vtilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe, vel re habeat, vnde pensio duci possit: alioqui enim ius, quod venderet, non esset pretio æstimabile, & sic contractus fictitius, Ita probabiliter *Couarr. Less. Sal. dub 3. n. 2. &c.* contra *Nauarr. Mol. C. Lugo d. 37. s. 2. n. 25.* ubi censum mere personalem illicitum esse docet esse probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui sunt uenditores, seu censuarij, qui emptoribus, siue censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit, aut reddentem quidem, sed iam alijs censibus venditis: *Bonac. d. 3. q. 4. p. 1. n. 9. & 13.*

IV. Sicut cum in emptione res perit damno emptoris, sicut etiam in censu reali, si res, super quam impositus est census, pereat, uel fructus eius absque culpa uenditoris: tunc enim perit census, ita vt emptor, siue censualista non possit amplius percipere fructus, siue censum, quia qui emit, suo periculo emit: *Bonac. loco cit. Filliuc. t. 35. p. 2. n. 355.* Vnde ad hoc incommodum cauendum inuentus est sequens modus.

V. Licitum est, vt probat *Tolet. lib. 5. cap. 46. & Less. cap. 22. dub. 11.* contractui census adiungere aliud pactum assecurationis, vt si res, super qua fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit, vel super alijs bonis suis eum statuere, vel restituta sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium census, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando: *Bon. l. c. n. 30.*

VI. Ex natura rei licitus est non tantum census irredimibilis, sed etiam redimibilis, cum ex vna parte, tum vtrisque, vt patet ex terminorum explicatione, quia irredimibilis census dicitur, cum venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cum potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cum ita conuentum est, vt tam emptor, quam venditor possit emptionem factam resoluere, & summam, quam dedit, repetere: *Less. d. 10. Dian. p. 2. t. 5. r. R. 76.* Vide dicta *de pacto retrouend. emptione supra.*

VII. Nihilominus, quia contractus census redimibilis, ex parte emptoris est res periculosa, suaderi non facilè debet: nam in *Constitu. Martini V. & Callixti III. PP.* vti & *Caroli V. Imperat.* vsurarius contractus iudicatur. Verum id intelligi debet secundum præsumptionem fori externi: præterquam quo illæ

Con-

Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ iuri naturali non aduersantur, vt notat *Laym. l.3.t.4 c.18.*

VIII. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur euentu fortuito, licitus est: *Filliucc. Sa p.7.t.9.R. 70.*

Dub. X. Quid sit Cambium.

Resp. Cambium, quod permutationem significat, hic accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Cāpsor aliquis, Campsario volenti, cambit pecunias cum lucro aliquo, præter sortem. Quod si sine intentione vsuraria fiat, ob titulos iustos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Vnde cum quatuor sint cambiorum genera, nimirum 1. Cambium minutum, seu manuale. 2. Cambium per literas. 3. Cambium reale. 4. Cambium siccum, seu fictum; circa ea resoluuntur.

I. Licitum est cambium minutum, in quo dantur pecuniæ maiores pro minoribus, vel contra: quia hic sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor campsoris in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, vt campsarijs quibusuis sit paratus, item puritas materiæ, & commoditas, vt cum aurum, vel alia moneta commoda, datur pro minuta, & incommoda: *Laym. l.3.t.4.c.19.num 4.*

II. Licitum est item cambium per literas, cum scilicet campsor hìc v.g. Monasterij Prior accipit pecunias, quas postea literis datis alibi, v.g. Francofurti refundit per suos factores; quia hic etiam sunt iusti tituli, scilicet virtualis traiectio pecuniæ, & eius assecuratio; tantundem enim faciat, ac si campsario pecuniam eius Francofurtum transferat sine periculo: minus tamen campsor ex genere debet, quam si realiter transtulisset: *Laym. l.c. Bon. d.3.q 5.p.1. Nauarr. Less. &c.*

III. Item licitum est cambium reale, cum campsor hìc Monasterij Prior dat pecunias, vt per suos alibi eas recipiat à campsario, qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hìc. Titulus huius cambij est item translationis, & assecurationis; tantundem enim facit campsor, ac si pecunias campsarij absentes sisteret hìc præsentes, vel vt alij aiunt, ac si præsenti pecunia emeret absentem, quæ vtique minus valet: *Laym. l.c. a.9. & 7. Bon. l.c.*

IV. Illicitum est cambium fictum, seu siccum, quod nihil aliud est, quam titulus lucrandi; vt v.g. Titius indigens pecunijs, petit à campsore sibi dari 100. campsor autem non aliter dat, nisi

Fran-

Francofurti, vt v.g. vel alio loco distante soluendos, petitq; ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus: Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in istis locis, imò forsan nec habet istic correspondentem, idque constat campsori. cõtractus hic est cambiũ fictum, ac reuera mutuum, ideoque palliata vsura. Excusabitur tamẽ campsor si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud *Tol. l. 5. c. 52. Bonac. d. 3. q. 5. p. 1.*

V. Quod attinet ad cambium Francofurtense, in quo mercatores dantes cambium ad proximas nundinas, quo magis eæ distant, eo plus exigunt, si ideo precisè plus exigatur, quia solutio diutius differtur, vsura est: si autem ratione alterius tituli iusti, v.g. lucri cessantis, cum pecunia mercatorum sit instrumentum lucrandi, quo si diutius carent, carent lucro, & quo longius est tempus, eo plures cambium petunt, ideoque crescit valor pecuniæ, nunc lucrum est iustum: *Laym. l. c. n. 9. ex Molin. Less. &c.*

VI. Qui cambiendo, vel aliter, pecuniam adulterinam accepit, siue ex ignorantia, aut inaduertentia, non potest illam expendere; quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio non detecto. Vide *supra de vendit.* Neque ex eo, quod ipse deceptus est, potest decipere alios, cum actio qua deceptus fuit, nullum ad hoc ius tribuat: *Bon. d. 3. q. 5. p. 1. ex Azor. Sanch. &c.*

Dub. XI. Quid Locatio, *&* Conductio.

Resp. est contractus, quo quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus vtendam, vel fruendam concedit certo pretio, aut mercede, seu pensione constituta. Vtenda conceduntur, v.g. elocata domus, equus, seruus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c. Vnde considerata huius contractus natura, & iuris dispositione resoluuntur sequentes casus.

I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissoluitur, & conductor liberatur.

II. Si absque culpa conductoris vsusfructus, vel fructus rei cesset, v.g. quia domus ruinam minatur, infestatur spectris, vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam habitationem non præstat, liberatur conductor à soluenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel alia re conducta vti, vel frui, vt vid. apud *Layman. lib. 3. tract. 4. cap. 22. Less. lib. 2. cap. 24. dub. 1. &c.*

III. Seruo, aut laboratori conducto non debetur stipendium

tem-

temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, nisi expensæ modicæ; nisi tamen aliter sit conuentum, aut consuetudo ferat. Vide *Sa.V.Conductio.*

IV. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de pensione: secus si magna sit clades. Quod si tamen antecedentium, vel sequentium annorum fertilitate damnũ compensetur, non remittitur: *Laym.n.7. Less.l.2.c.24.d.4.*

V. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secus si ob industriam colentis) vberiores fructus ex fundo elocato proueniant, potest colono pensio augeri: *Laym. num.8.*

VI. expensas in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v.g. conseruare sarta tecta, tributa, & onera publica præstare, ad locatorem, seu dominum spectat, nisi aliter conuentum sit, aut consuetudo ferat: *Laym. l.c.n.4.*

VII. Si conductor in rem conductam necessarias, siue vtiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere à locatore, & dum non soluuntur, retinere rem conductam: *Laym.l.c.Molin.d.496.*

VIII. Et si incendium plerumque accidat culpa inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpè id fit culpa famulorum, quam paterfamilias præstare non cogitur, hinc conductor absoluendus est, nisi locator ostendat culpam: Vide *Laym. supra.num.6.& Dian.p.9.t.7.R.31.* vbi ex *Hun & Berl.* docet, si constet accidisse culpa certi, & determinati alicuius de familia, isque circa officium suum deliquerit, v.g. stabularij, qui lumen malè custodierit in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus si culpa alterius; vel si non constet vtrum casu, an culpa cuiusquam acciderit.

IX. Si conductor domus, v.g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare: cæteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

X. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem inuitum priuare re conducta, nisi in his casibus: 1. Si pensionem non soluat: expectare tamen debet biennium, si vltra biennium res sit conducta. 2. Si casus improuisus accidat, ob quem domus v.g. ipsi domino necessaria sit. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta male versetur, v.g. destruat, vel abutatur, vel alendo ibi meretrices. *Laym. n.9.*

XI. Suc-

XI. Succeſſor vniuerſalis, ſiue hæres, non poteſt ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem ſucceſſor, vt emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur ſtare contractui locationis, vti neque conductor; niſi tamen aliter pactum ſit, v.g. ne res locata, durante tempore locationis, alienetur. *v. Leſſ. l. 2. c. 24. & Laym. l. 3. t. 4. c. 22.*

Dub. XII. De Contractu Emphyteuſis, Feudi, & Liuelli?

Reſp. I. Emphyteuſis eſt contractus ſimilis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura poſſit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non breuius ſaltem, quam ad decennium; ita vt dominium eius directum, & poſſeſſio ciuilis maneat apud dominum, qui tendat in Emphyteuſin; dominium autem vtile transferatur in Emthyteutam, cum hoc onere, vt quotannis certum Canonem, vt vocant, ſeu penſionem domino ſoluat, quam ſi totam ſoluere negligat 26. annis continuis in Empytheuſi Eccleſiaſtica (cum ſcilicet res eſt Eccleſiæ, vel pij loci) vel in ſeculari 36. annis, incidit ipſo iure in pœnam commiſſi, vt dominus eum expellere poſſit, etſi de ſolutione interpellatus non fuerit; licitè enim *Bart. & alij quidam* apud *Dia. p. 8. t. 7. R. 36.* Dicant, ſi per 30. vel 40. annos non ſoluerit, eum præſcribere immunitatem in futurum, id tamen *VVeſemb. & alij 5.* negant *v. l. c.* Porrò quid iuris ſit in hoc contractu, pendet ex conſuetudine locorum, quæ varia eſt, & ex ipſa conuentione contrahentium, quæ ſcripto inſtrumento concipi debet, vt valeat. *v. Lay. l. 3. t. 4. c. 23. Leſſ l 2. c. 24. d. 8.*

Reſp. II. Feudum eſt contractus ſimilis Emphyteuſi, quo res immobilis alicui conceditur, cum traslatione dominij vtilis, proprietate retenta, ſub onere non quidem aliquid ſoluendi, ſed exhibendi fidelitatem, & obſequium, perſonale directo domino. Quod ſi item non faciat Vaſſallus (ſic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid perſolui debet, in recognitionem dominij directi: ſed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteuſin. Porrò quid iuris ſit circa feuda, pendet item à locorum conſuetudine, quæ iuris communis ſunt: vide *l. c.*

Reſp. III. Contractus libellaticus, ſiue datio ad libellum, dicitur, cum emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel emphyteuſim, accipit, ſimili contractu tradit tertio

(ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus) ita vt si quasi sub feudum, & sub emphyteusis. Ita *Less.*

Dub. XIII. Quid sit Sponsio & Ludus.

Resp. Sponsio est cōtractus, in quo duo de veritate, aut euētu alicuius rei certantes, sibi inuicem aliquid spondent, vt id eius sit, qui veritatem assecutus fuerit: v.g. certo tecum 10. imperialibus, hanc, vel istam ciuitatem obsessam, captam, &c. Vt licitè fiat, requiritur 1. Vt fiat super re dubia. 2. Vt sit æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. 3. Dubius euentus in vtroque foro. 4. Vt vterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur: *Mol. Less.* C. *Lugo d. 36. s. 6.*

Ludus vero est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur vt victori cedat, quod vterque deposuit. Hic contractus iure naturæ liciti sunt, modo debitæ conditiones adsint, & aliunde non interueniat scandalum, aut iusta prohibitio, aut inquitas se misceat, nec peccati sit occasio. Quia sicut quiuis suæ rei dominus potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, siue ea fortuita sit, siue ex industria pendeat: *Less. c. 26. dub. 1. Bonac. d. 2. q. 3. p. 1.* Vnde resolues.

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et si deberet restituere, qui lucratus esset à religioso, & filiofamilias, non potente alienare: *Laym. l. 3. t. 4. c. 21. num. 5.*

II. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso ait *Nauarr.* apud *Less. l. c. d* 1.) alatur in distanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestum lusum, v.g. 5. ex 300. quia talis cōmuniter præsumitur voluntas parentum, vt habet *Sotus. Less l. c. Laym. &c.* Ac preterea potest, etiā filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cū ad hoc parens censeatur tacitā facultatē dare. *Laym. l. c. Bon. de rest. d. 1. q. 3. p. 2. n. 10. & seq.*

III. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per iniuriam alterum pertraxit ad ludendum: vt v. g. si simularet se planè ignarum lusus, & sic alterum multo imperitiorem prouocaret, qui alioqui ludere noluisset: aut si conuitijs lacerasset, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, alias non consensurus: *Molin. d 517. Laym. l. c. Bonac. d 2. q. 3. p. 2. n. 3.*

IV. Si in re, quæ spondetur sit inæqualitas, & hæc alteri parti (v. g. cuius pecunia maior est) sit nota, isque nihilominus spondere

dere velit, valet contractus probabiliter: quia scienti, & volenti non fit iniuria, vt dicit *Nauarr. Medin. Sanch. Dian. d. 31. ∫ 6. n. 81. ex. Molin* L*eß.* & *Bonac.* Si autem ignota sit, non potest alter lucrari: quia non est æqualis conditio vtriusque, & alter nulli se exponit periculo. Vide *Azor. p. 3. l. 5. c. 25. q. 7. Bonac. d. 5. q. 3. p. 2. q. 36. n. 3. Salas. de* Lugo *dul. 13. num. 3. Escob.* & *C.* Lugo *l. c.*

V. Per se quidem, & iure naturæ licita est etiam sponsio de futuro euentu, qui damnum proximi coniunctum habet v. g. Petrum intra annum moriturum; (etsi enim detur occasio optandi, vel machinandi mortem Petro, id est, per accidens, potestque idem periculum esse in censu vitalitio) iure tamen humano sæpè prohibetur: *Card.* Lugo *l. c. n. 74.*

VI. Etsi sponsio cum conditione illicita, v.g. plus altero potaturum, sit illicita, quia inducit ad peccatum: quod tamen ea lucratus es, non teneris restituere: *Sanch* Lugo, *Dian. p. 7. t. 9. R. 69.*

VII. Probabile est, quod docet *Mol.* &c. dum quis minis, vel conuitijs, ad lusum inductus est, & perdit, victorem nõ teneri restituere; quia talis absolutè voluntariè lusit: *Bonac l. c. ex Molin.* & *Garz* contra *Azor Leß. Regin. Filliucc.* & *cæteros communiter.*

VIII. Communior sententia est, teneri restituere, qui lusit, vel certauit certò præsciens se uicturum esse. Contrarium tamẽ, nempe non teneris, dummodo dolus abfuerit, tenet *Tol.* & *Sa V. contractus*; quia non tenetur quis ex iustitia suam peritiam, vel scientiã aduersario declarare; sed is suæ temeritati imputet, quod ausus fuerit cum eo deponere, cuius scientiam non norat: Vide *Bonac. l. c. n. 4 Dian. p. 7. t. 9. R. 62.*

IX. Non tenetur restituere, qui vtitur astutijs illis, quas regulæ lusus, & consuetudo recepta patitur: cum vterque sciat, tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas liberè consentiat: *Azor. Fill. Leß* B*onacc. l c. p. 2. n. 2.* v.g. 1. Si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsionem, vel simulet metum, vt aduersarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsionem, vt sic relinquatur sibi, quod erat appositum: *Lugo, Sanch Sal. Dian. p. 7. t. 9. R. 43.* 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, & absque fraude, secus si ita se collocet, vt possit videre; vel si alium constituat, à quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo discat nosse inter ludendum, quas ante non signarat, nec nouerat: *Trull. Sanch.* Lugo, *Dian. p. 4. t. 9. R. 50* & *52.*

X. Qui verò vtitur fraudibus non abhiberi solitis, vel collu-

denti ignotis; v.g suffuratur chartas, vel signis à tergo notat, vel vtitur notatis, aut ijs, quas ante nouit, ignorante socio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur restituere non tantum lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi; imò etiam colludenti *Regin. Amic. Trull. Dian. l. c. R.* 48. vide etiam *p. 4. t 3 R 73 & Bon. d. c. rest. d. 2. q. 3. p. 2.*

XI. Si ludens habeat animum non soluendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari, atque adeo nec retinere, quod est lucratus; quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, si id sciret. *Less. l c. d. 5. n. 31. Regin. n. 388. Bon. l. c.*

XII. Peccant grauiter, & communiter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cum sciant in grauia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad soluenda debita, vel alendos liberos, & vxorem, &c. *Sanch. Trull. c. 27 d. 1.*

XIII. Peccat item ludens, si lusus lege positiua sit prohibitus, vt lusus alearum, & similes, qui magis in fortuna, & casu, quam industria fundantur. At laicis ratione circumstantiarum sub veniali, clericis sub mortali prohibentur *Less. l. 2. cap. 26. num. 6.* Intellige, si clericus crebrò, perque longum tempus luserit; non autem si per breue tempus, & causa recreationis, & absit scandalum: quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, vt habet *Less. dub. 1. Layman. l. 3. t. 4. cap. 21. num. 1.* Notat autem *Dian. p. 7. t. 9. R. 2. & 3. ex Lugo, Dicast. Amico, Trull. &c.* prædictis legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, vt non tantũ laicus, sed etiam clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis. In religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) vti & Episcopis, à peccato graui excusari vix posse: *Ibid. R. 4. ex Molin. Dicast. Lugo &c.* etsi *Sanch.* conetur excusare, si vrgeat necessitas, v.g. excitãdi, aut recreandi infirmum; vel si parum ludat ob solam recreationẽ.

XIV. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, iuxta sententiam probabiliorem, non tenetur ad restitutionem ante iudicis sententiam; quia iura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominij, sed tantum concedunt, vt possit repeti. An verò qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc soluere, alij negant, vt *Less hic dub. 5. Molin. Regin. Fill. &c.* alij affirmant, vt *Azor. Rebell. Val. &c.* apud *Bon l. c. p. 3. n. 2. v. Dian. p. 2. t. 17. R. 8. & p. 7. t. 9. R. 21.*

XV Ludere pro psalmo, vel oratione Dominica recitanda, non est

est peccatũ, nec irreuerẽtia: *Nauarr. Rebell. Sãch. Dian. p. 7. t. 9 R. 1*

Dub. XIV. Quid sit Contractus Societatis.

Resp. Is est, cum aliqui inter se conueniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, siue fructiferis, vt pecunia, animalibus, industria, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt; quod vti, & damnum pro ratione, & rata cuiusque diuidunt inter se: Vide *Less. Laym. t 20. Bonac q. 6. p. 1.* Vnde spectãdo id, quod ratio, & iustitia naturæ hic requiri, resoluũtur hi casus.

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, & operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

II. Capitale, seu sors, quam quiuis contribuit, si pereat casu, vel culpa sociorum leuissima, contribuenti perit: Vbi discrimen est inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo sors data alienatur, & dominium eius transfertur in mutuatarium, cuius proinde solius periculum, ac damnum est, si casu pereat: in societate autem, qui sortem confert, eam non omninò alienat è se; & sicuti commodum, ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum, & damnum: *Bonac. l. c.*

III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, vt quis iustè seruet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adiungantur duo alij, assecurationis, & venditionis, cuius tale exemplum ponit *Laym.* In is societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos, v. g. spes est, quod is quotannis lucraturus sit 300. cuius lucri dimidium v. g. iure societatis tibi debetur vna cum sorte; sed quia ad te quoque pertinere deberet eiusdem sortis periculum, vt ipse id periculum in se suscipiat, & tibi sortem assecuret in huius oneris compensationem, reliquis ei maiorem partem lucri sperati, vt scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat Et rursus, quia spes lucri hujus incerta est, ideo adhuc partem hanc lucri sperati, nempe 100. florenos in spe, vendis etiam eisdem 50. vel 60. v. g annuis certis, & in re, & sic tandem id lucrum facis, & sortem seruas indemnem. Vide *Laym. & Bon. locis cit.*

IV. Societas etiam in pecoribus validè, & licitè instituitur. Et interdum quidem ita, vt tam pecora ipsa, quæ alteri pascenda, & nutrienda traduntur, quam emolumenta, & fructus, ipsaque detrimenta, & damna danti, & accipienti communia sint: interdum verò, ita vt pecorum dominium, ideoque etiam

N 3 peri-

periculum, siue casus fortuitus, spectet ad solum dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fœtus, lanæ, lactis, ad vtrumque: Vide *Less. hic*, *& Laym. l.3.t.4.c.20.*

Dub. XV. Quid sit Assecuratio, & Fideiussio.

Resp. I. Contractus assecurationis est, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se, vel gratis, vel pro certo pretio ad eam compensandam, si perierit. Quod si gratis fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emptio, quo assecurans vendit suam obligationem, præstandi alteri rem eius indemnem. Ad eius iustitiam requiritur, vt euentus rei sit incertus vtrique, saltem quo ad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non seruatur æqualitas: *Bonac. d.3. q 9. p.3 Less. lib.2. c 28. dub. 4. num 24.* Vnde resolues.

I. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur restituere: *Ibid. Bon. d.3. q. 9 p 3.*

II. Si res nondum est in tuto, etsi priuata scientia sciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium assecurationis accipere, dicit *Less. loco cit n.27.* Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æstimatur, & causæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationem Verum id *Bon. d.3. q.9. p. 3. num. 3. & C. Lugo d. 31. s. 7.* rectius negant.

III. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat eam iam erijsse, non potest pacisci de eius assecuratione: Vide *Less. l. c. n.25.*

Resp. II Fideiussio est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non soluerit. Ita commun. Doct. Vnde resolues.

I. Pro fideiussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur; quia ex se pretio est æstimabilis *Nauarr. Azor. p.3. l. 11. cap. 21. d.5. Fill. num. 159.*

II. Mulieres ex fideiussione (saltem si iuramentum absit, & instrumentum publicum) non tenentur, vti nec clerici, nisi quatenus soluere commode possunt, vt non egeant: Vide *Laym. Bonac. q.9 p.2. Less. l.2. c. 28.*

III. Fideiussor non obligatur plus, quam principalis, & huius obligatio si sit inualida, erit etiã fideiussoris: *C. Lugo, &c. cõmun.*

IV. Fideiussor regulariter non potest conueniri, nisi facta, excussione principalis debitoris, constet ipsum non esse soluendo: *Azor. l. c. Fill. num. 153.*

V. De-

V. Debitor tenetur de omni damno sua culpa accidente fideiussori, &c. Vide *Azor.d.10. Bon.*

VI. Ex fideiussione Religiosi propria authoritate facta, monasterium non obligatur, nisi quatenus in eius vtilitatem versum est: Vide *Less.cap.28.& Laym.cap.29.num. 7.*

VII. Qui fideiussit pro reo, cui periculum capitis impendebat si hic aufugit, non est eius loco plectendus; quia non præsumitur sic se obligare; imò nec potest, cum non sit dominus vitæ: *Sylu. Bonac.Less.d.7.num.* 41.

VIII. Si debitor sua culpa non soluit, tenetur fideiussori, qui pro ipso soluit, non tantum ipsum debitum, sed etiam damna, & expensas omnes compensare: si verò sine sua culpa, v.g. ob impotentiam non soluit, ad solum debitum videtur teneri: *Azor. Sylu. Sa.* Bon. *Trull.c.26.d. 2.*

Dub. XVI. Quid sit pignus, & Hypotheca.

Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem, vel immobilem, vt sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè sit rei mobilis; illa immobilis: *Mol.Fillincc.* Bon. *q.* 10. *p.* 1. Vnde resolues.

I. Pignore non licet vti contra voluntatem domini, quia est res aliena, ad securitatem tantum, & non ad vsum tradita: *Bon.l. c. ex Molin.Regin. &c.* Si tamen vtatur v.g. equo, vel agro, debet valorem vsus (vti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis; quia alioqui committet vsurã, cum res domino suo fructificet: *Nauar.Bonac.Trull.c.26.d.2.*

II. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vendi, v.g. Ecclesiæ; *Molin.d 530.Less.lib.2.c.28.d.3.Bonac. l. c.*

III. Immobilia, vti & mobilia pretiosa, cultui diuino dicata, v.g. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate; quia tunc etiam vendi possunt, vt Ecclesiæ, & indigentibus subueniatur: Vide *Nauarr.c.17.Less.Bon.l.c.*

IV. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro maiore quantitate: neque potest vendere debitore non soluente, nisi post biennium, & eo prius monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem: Vide *Laym.lib.3.t.4 cap.30. Bonacin.loco cit n.9.*

V. Eandem rem non licet oppignorare, seu in hypothecam

dare pluribus, nisi sit sufficiens ad soluendum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneantur: *Azer. Fill. Bon. d. 3. q 10. p 1. Trull. cap 26 d 4.*

Quæres. Quid sit contractus Antichreseos.

Resp. Is est, cum in contractu pignoris conuenitur, vt creditor vtatur pignore, v.g. agro, ac fructus inde tam diu lucretur, donec debitum ipsi restituatur. Vnde circa hunc ex supradictis resolues.

I. Contractus hic videtur iuxta *Caiet. Sotum, &c* (contra quosdam Iuristas) esse vsurarius; quia creditor vltra sortem aliquid lucratur, causa solius mutui, quæ est vsura: Vide *Laym. lib. 3. t. 4. cap. 16. num. 17.*

II. Possunt tamen interuenire tituli iusti lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis, vt si v.g. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ iure census super eadem constituti exigi potest, cum pacto redhibitionis, vt supra dictum est de censibus; aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Vnde non facilè damnandi illi, qui à Principibus in locum debitorum, agros, pascua, officia, &c. in antichresin habent: Vide L*aym. loco c. & Binsfeld. de vsuris, Molin. Less. &c.*

De Tutela, & Testamentis. Cap. IV.

Dub. I. Quid sit Tutela, & Cura.

Resp. Sunt quasi contractus, quibus Tutor, & Curator ad procuranda bona & commoda Minorum cuiuscunque sexus, qui vel parente carent, vel sub eius potestate constituti non sunt, obligatur ex iustitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum lege, vel magistratu vim contractus. Differunt Tutor, & Curator, quod Tutor solum datur impuberibus, etiã inuitis: & principaliter datur personis, vt curet earum educationem, & institutionem; secundariò verò datur etiam bonis illius, respectu omnium negotiorum, curator verò datur Minoribus post annos expletos pubertatis, vsque ad ãnum 25. completum; nec communi iure datur inuitis, nisi in certis casibus; & datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis. Vnde pro directione in foro conscientiæ, ex iure tum naturali, tum positiuo communi resolues ex L*ayman & Tan. t. 3. d. 1. quæst. 7. d. 10. Bon. d. 3. quæst. 19.*

I. Tutores siue sint testamentarij, hoc est, relicti ex testamento,

aut

aut codicillo patris: siue sint datiui, hoc est constituti a Iudice, aut Magistratu; siue sint legitimi, hoc est præscripti a lege (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promitat se non transituram ad alias nuptias, quam prius tutelam abdicet, & rationem reddat; dein auiat, & consanguinei proximiores idonei (tenentur, vti & curatores, iurare, se fideliter officium suum facturos, ac fideiussorem dare, rem minoris saluam, & integram restituendam; & vniuersim tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata minori, ita vt ad quemcumque peruenerit, possit illa minor sibi vendicare, vt sibi satisfiat, si quid illorum culpa est passus: Vide *Tann.l.c.Laym.l.3.t.4.cap.9. Bon l.c.*

II. Bona minorum tenetur tutor, vel curator administrare ea cura, quam diligens paterfamilias proprijs suis rebus adhiberet, tam impediendo, & præcauendo damna, quam procurando commoda, & lucra minoris: alioqui damnum, & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem: Vide supra *l.2 t.3.c.2.d.3. R 6.*

III. Bona immobilia minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt seruari, non possunt alienari, saltem sine Iudicis decreto.

IV. Tutori, aut Curatori, & personis ei subiectis, nihil licet emere, siue per se, siue per alium, ex vllis bonis minoris, quamdiu illi tales sunt, nisi cum authoritate Iudicis, aut cum eius decreto bona pupillorum, publicè per iuratum venditorem omnibus venalia exponuntur.

V. Sine decreto Iudicis non potest minor remittere, vel renunciare hæreditati, legatis, fideicommissis, alijsque iuribus acquisitis. Si tamen religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

VI. Pupillus dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus (ita vt si masculus est, non expleuerit annum decimum cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo vllo modo, vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget: at pubertati proximus, obligare quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem ciuiliter *Sanch.d.38.Less. l.2.c. 7.n.61.Laym.cap 9.num.7.*

VII. Eadem est ratio minoris, si curatorem habeat: quem si semel susceperit, tenetur illi subesse iure communi vsque ad annum 25. expletum: & si litem habeat, tenetur ad eam sumere curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quod si curatore careat, valent acta per illos, ita tamen, vt si læsi sint restituantur

tuantur in integrum: Vide *Authores citt. & Bon. d. 3. q. 5. p. vlt.*

VIII. Etsi minores sine curatorum authoritate donare non possint, nisi quæ eius conditionis adolescentes donare solent (in ijs enim præsumitur tacitus consensus curatoris) qui tamen dona ab ijs accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non ciuiliter; *Molin. Lugo, Trull. Dian. p. 8. t. 6. R. 4. & 7.*

IX. Tenentur Curatores, & Tutores singulis annis administrationis rationē reddere; vbi si quis deses, aut noxius reperiatur, amouendus est, imposita satisfactione, aliusque subrogandus.

X. Si tutor, vel Curator, post rationes officij redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium: quod quibusdam locis est vigesima pars redituum bonorum omnium minoris, in alijs autem decima pars.

XI. Porrò qui non possint esse Tutores, & Curatores, & qui à tutela, & cura excusentur, ne ijs imponi possint, v. g. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. Vide apud *Tann. l. c. & Sa V. Minor*, vbi sic habet: *Tutor non potest esse iunior 25. annis, nisi fortè mater; nec religiosus, nec fœmina, nisi mater, aut auia. (& vxor casu ante dicto) nec Clericus in sacris, si non velit, nec Episcopus, nisi miserabilium personarum. Horum verò tutelam suscipere tenentur, & Episcopi, & Clerici, & Religiosi: quod ego*, inquit, *de religiosis vniuersim nō admitto* vide *Laym. l. c.*

XII. Si tutor, & Curator, cum tenerentur negotiari; omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. *Sa V. Curator*; vide etiam *Nau. c. 25.* Plura vide supra *l. 3. tract. 3. c. 2. dub. 3.*

Dub. II. Quid, & quotuplex sit testamentum.

Resp. I. Testamentum est voluntatis nostræ iusta sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directa hæredis institutione. Quod additur, vt distinguatur à reliquis vltimis voluntatibus: nam differt à legato, seu fideicommisso partiali, quod hoc sit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda: à codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum hæredem, nisi ex priuilegio, v. g. in militia; sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda. Vide *Layman. l. 3. t. 5. cap. 1. & seq. Tann. tom. 3. d. 4. q. 8. Less. l. 2. c. 19. Bon. d. 3. q. 17. p. 1.*

Resp.

Resp. II. Testamentum est duplex: 1. In scriptis, seu clausum: quod testamentum testator, siue sua, siue alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, nõ defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt; (quibus adde ipsum hæredem, & qui in eius sunt potestate) sed masculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis, coram offert, profitendo id esse suum testamentum: tum si possit, manu sua subscribit, alioqui octauus pro eo testis: dein omnes & singulos septem testes eodem tempore subscribunt, si possint per seipsos, proprioque; vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant: *Laym. l. c. Bon. d. 4. q. 17. p. 1.* 2. Nuncupatiuũ, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantum, vt septem testes idonei supradicti conuocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto, vel voce articulata prolatam. Etsi verò talis nuncupatio coram testibus, à Notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit, non ad actus substantiam seruandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant, vel idonei reddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debita, dubiteturque vtrum testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet vt nuncupatiuum; hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omnino corruat: *Sanchez. lib 4. cons. Lugo t. 2. de instit. d. 24. Bardius d. 6. quæst. 10. §. 1.*

Porrò præter has sollemnitates iure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis norunt periti Notarij, qui proinde, ne impingatur, vtiliter adhibentur.

Quæres. An testamentum sit validum cui desunt solemnitates à iure ciuili requisitæ.

Resp. Si testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt iuris gentium, scilicet duo testes: in foro autem conscientiæ, supposita potestate disponentis, sufficere scripturã, nutũ, vel aliud signũ testatoris, absque vllo teste. Quod si tamen manus testatoris non extet, requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiam fœmina esse potest: *Couarr. & alij 12. Dian. t. 7. p. 6. R. 16.* Item Confessarius, vel Parochus esse potest, licet legata sint pro sua Ecclesia; idque ad hoc tantũ, vt voluntas testatoris probari possit, & Iudex pro ea sententiam ferat: Vide *Less. & C. Lugo t. 2. d. 22. sect. 9.* vbi etiam probat, in tali testamento ad pias causas non esse necessariam hæredis institutionem. Ac licet morte interuenien-

veniente, non fuerit absolutum, valet tamen quoad legata pia in eo iam expressa: *Malder Laym Dian. p. 5. t. 3. R. 126.* An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solemnitates desint, valeat quoad legata profana, controuertitur. Negat *Bon. & Lugo* Affirmat *Couarr. Sa. Less. Vill. Sanch. Barbos. Trull. c. 18. d. 4. Dian. p. 5. t. 6. R. 4.* Denique testamentum ad pias causas, non solemne, reuocat aliud solemne, etsi huius mentionem non faciat: *Molin. &c. Dian. p. 7. t. 6. R. 25. 26.* idque etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias: *Molin. & alij 6.* licèt hoc posterius quidam negent: Vide *loco cit. R. 26. 27.*

Resp. II. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis, quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec subscriptione opus erit, si literati non sint: *Laym. l. c. cap. 2. num. 16. Bonac. l. c. p. 5. num. 4.*

Resp. III. Tempore pestis, non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti susceptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, vt quando testis, vel notarius haberi non possunt, vltimæ voluntates validæ pronuncientur, si de voluntate defuncti liquidò constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum peste valdè grassante, conditum coram duobus, vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest, Atque hæc vera sunt secundum ius commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis: nam Venetijs, v. g. & Viennæ, duo testes ad testamentum sufficiunt. Vide *Laym. l. c. cap. 2.* Imò absolutè loquendo, tempore pestis sufficere solemnitates iuris gentium, atque adeo tres, vel duos testes, docet *Dian. p. 7. t. 6. R. 34. ex Sa, Laym. &c.* atque inter eos esse posse fœminam, & notarium ipsum (tametsi non sit matriculatus) modò non sit consanguineus, vel affinis defuncti: *R. 36. ex Menoch. &c.* nec opus esse, vt sint rogati; vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modò eum videant: *R. 37. & 38.* neque inualidari, licet ægrotus conualescat: *R. 30. ex. alijs 8.* Denique si Parochus scribat coram vnico teste, habere vim testaméti saltem nuncupatiui, dicit *Molin. & Marcha.* cum *Dian. l. c. R. 34. & 41.* vide etiam *p. 5. t. 3. R. 123.*

Resp. IV. Etsi probabilis, & secura sententia sit *Cou. Bon. d. 3. q. 1. p. 4. & aliorum*, testamentum factum ad causas non pias, sine solemnitatibus iure requisitis, inualidũ esse in foro conscientiæ, præterquã quoad legata pia: *Molin. Lugo Vasq. Sanch. Dia. p. 7. t. 6. R. 3.* contra *Barbos.* ita vt hæres per illud institutus, & legatarius,

gataris, teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato: contrarium tamen verius est, ideoque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur. Ratio, quia illæ sollemnitates tantum requiruntur ad cauendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam: Vide *Less.l 2.c.19.d.3.* C *Lugo d.22.s 9.* Vnde secundum hanc posteriorem sententiam resolues sequentia.

I. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, & soluere legata ijs, quibus testamento minus solemni, aut ex voluntate eius debentur; *Molin. Less.* contra *Bonac. l c.*

II. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere, pro ratione dubij: quia cum nec ipse, nec alij cœperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est eorum conditio: Vide *Bonac. l. c.*

III. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata, possunt illi quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, vti occulta compensatione: quia reuera res illæ erant ipsorum. Vide *Bonac. l. c.*

IV. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solueret; aut si oblato iuramento iurare noluerit, cogendus est etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & soluere legatum.

Ob eandem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, vt hæreditas, non vt fideicommissum, sed immediatè perueniret ad alium: quia non est recurrendum ad fidem testium, vel ad iuris subtilitatem, quãdo is, cuius interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. Vide *Less. & C. de Lugo l. c.*

Resp. V. Etsi probabile sit clericorum, & nouitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus iuris non valere: *Molin. & alij 3* cum tamen contrarium etiam sit probabile, *Suar. &c.* potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ. *Dian. p. 9. t. 9. R. 16.*

Resp. VI. Milites huius temporis gaudent ijsdem priuilegijs testandi, quibus olim, dummodo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur. *Dian. p. 7. t. 6. R 42 & seq. ex alijs 15.* contra *Baldum, &c.* atque adeo sufficiunt ijs duo testes (licet probabiliter nec hi requirantur *R. 45.*) etiam non rogati *R. 46.* & *alij 4.* contra *Molin. Lugo, &c.* etiam alias idonei, modo non sint impuberes, nec cœci, vel serui. *R. 47. Lugo Vasq. &c.* Neque

opus

opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel vt sint in cõspectu testatoris. *Ibid.* Imò miles iure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu. *R.* 49. Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, pro parte intestatus decedere. *R.* 5 : . & 55. Valetque eius testamentum etiam post missionem honestam: sed non vltra annum. *Molin. Lugo, &c. R.* 61. Denique possunt milites supradicto modo testari, tametsi sint surdi, & muti: (saltem si in castris auditum, & vocem amiserint.) *Dian. R.* 48. 49. *&* 59. *ex alijs.*

Dub. III. De renunciatione hæreditatum.

Resp. I. Renunciatio futuræ hæreditatis, nisi iuramento firmetur, nullius roboris est. Ratio, quia ita iure cautum est, propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renunciet iuri successionis, vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portionem integram à patre acceptam, reliquæ hæreditati renunciet; qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere, Ita L*aym. cap.* 7.

Resp. II. Renunciatio hæreditatis cũ odiosa sit, & cõtra ius cõmune, stricte interpretationis esse debet. Vnde resolues casus seq

I. Non obstat renunciatio hæreditatis, etiam iurata, à filio facta, quo minus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, possit institui hæres. *Molin. Sanch. l.* 7. *cap.* 7.

II Si filius renunciauit in fauorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renunciauit, in prima hæreditate succedere potest; imò etiam institui debet, quia causa renunciationis cessauit *Molin. d.* 579. *num.* 19.

III. Filius post iuratam renunciationem, nihilominus succedere potest in ijs bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis, relinquere cogitur. Ratio, quià in his filius non succedit iure sanguinis, cui renunciauit; sed propter ciuiles Constitutiones, & fauores, *Molin. n.* 21.

IV Etsi filia accipiens dotem à patre, dicat se ea contentam, & renunciare paternæ hæreditati; pactum tamen illud est inualidum, eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. Ex L. *pactum dotale, C. de collat.* L. *si quando, C. de pactis, & cap. Quamuis pactum, de pactis in* 6. *Mol. Sanchez lib.* 6. *conf.* Lugo *Resp. mor. l. b.* 6. *d.* 24.

V. Si

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude, seu dolo, ad renunciandum legitimæ non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere libertatem. *Sanch. l. 4. de mat. d. 9. Lugo l. c.* Ac licet filia, si renunciationem iuramento firmauerit, eam seruare teneatur, si tamen dolus, vel metus interuenerit, licebit relaxationem iuramenti iniustè extorti petere; eaque obtenta non tenebitur pacto, quod ex iniusta coactione processit. Vide *l. 3. mor. c. 12. Lugo to. 2. de iust. d. 22. s. 8. & resp. mor. l. 6. d. 24.*

Resp. III. Omne pactum, vel donatio, de alterius viuentis hæreditate, ipso iure irrita est: v.g. irritum est pactum, quo Titius hæreditatem, quam sperat à Sempronio, promittit, aut obligat Caio Ratio, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis, ob insidias, quæ parantur eius vitæ, super cuius bonis fit pactio *Laym. c. 7. num. 3.*

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cuius hæreditate agitur, & in eo consensu vsq; ad mortem perseueret. 2. Nisi renunciatio fiat in fauorem communitatis, seu collegij: hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis, de omnibus bonis, & iuribus acquisitis, & acquirendis, disponere debeat, idque in fauorem communitatis piæ, vel etiam certę personæ pauperis: *Sanch. c. 2. num. 54. Laym. l. c. n. 3.* 4. Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ: v. g. si quæ mihi hæreditas obuenerit, dùm vixero, tua esto: cessat enim periculum. *Mol. Sanch. l. 7. c. 2.*

Quæres. Quousque se extendat constitutio *Trid. s. 25. cap. 16. de regularibus*, irritans donationes, & renunciationes, etiam iuratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi, siue Vicarij intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur.

Resp. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causa; quia huius constitutionis ratio est, ne per renunciationem hæreditatis, nouitijs imponatur necessitas profitendi: hæc enim ratio cessat in his vltimis voluntatibus; quippe quæ vsque ad professionem reuocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à nouitio conditum, neque rumpitur secuta professione, etsi monasterium in eo præteritum fuerit. *Sanch. l. 7. cap. 5.* Qui autem licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicumque ante donata intuitu ingressus in Religionem.

Resp.

Resp. II. Hac constitutione non prohiberi donationem modicam; quia cessat ratio *Sanch. num. 2*.

Resp. III Ea comprehendi renunciationem beneficij ecclesiastici. Ratio, quia hæc est amissio magni iuris, ob quam libertas egrediendi è religione impeditur *Sanch. num. 37*.

Resp. IV. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causa impulsiua ingrediendi: qualis intentio in dubio præsumitur, si non multò ante ingressum factæ sunt. Ratio, tum quia Concilium absolutè loquitur; tum quia alias non sufficienter consuluisset libertati nouitiorum. *Nauar. Less. l. 2. c.* 41. *n.* 40. contra *Sanch.* cuius tamen sententia est probabilis. Vnde sic donatum tutò retineri potest, donec per sententiam Iudicis rescindatur.

Resp. V. Irritam etiam esse donationem, seu renunciationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ita vt ea non secuta corruat. *Nauarr. Sanch. num.* 17. *Molin, &c.* Ratio, quia donantes, seu renunciantes, ægrè contristant donatarios, vt eos de possessione semel capta deijciant, & monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, vt tales ad professionem inducatur, *Laym. c.* 7 *num* 8.

Resp. VI. Non obstante hac constitutione, validas esse renunciationes, aut donationes ante, vel post ingressum Societatis IESV factas, iuxta eius constitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi, *iuxta constitutiones*, quia in ijs donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum; quia Tridentinum id voluit in fauorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. *Mol, Sanch. Laym. l. c.*

Dub. IV. Qui possint, & debeant esse executores testamenti.

Resp. I. Ij à testatore nominari possunt vnus, vel plures ex hæredibus; nec tantum masculus, sed etiam fœmina. *Sanch. VVading Dian. p.* 8 *t.* 5. *R.* 4. non tantũ laicus, sed etiã clericus, & religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia; & quidem Generalis, si sit Societatis IESV: Fratres de Obseruantia nullo modo. Quod si tamen religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta eius valent. Ita *Laym. cap.* 11. Et ratio est, quia spectato iure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris: nec Canones executionem religiosi infirmant, sed prohibent tantum.

tantum. *v. Bon. de cont. d.3.q.18. Dian. p.8.t.5. R.9.* 10. Et licet impubes executor esse non possit, potest tantum minor, si expleuit annũ 17. *Sanch.* Lugo *VVading. Dian. p.8.t.5 R.*17. Nullus autem cogi potest vt sit executor. *Dian. l.c.R.*27. detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc alijs executoribus. *Mol.* Lug. *Dian. p.8. t. 5. R. 27.* contra *VVad.*

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia: quo tamen casu Episcopus iure communi ad se pertrahere potest. L*aym. l. c.*

Resp. III. Executor non potest officio fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi pacti iam declarati. *Sanch* Lugo, *Dian. p. 8. t. 5. R. 26.*

Quæres I. An religiosus executor, legatum in pias causas, monasterio suo applicare possit?

Resp. Posse. Ratio, quia si quid obstaret, esset ex eo; quod executor etiã indigens eleemosynã sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiã eius ignorauerit, aut ea postmodũ superuenerit, cũ si eam cognouisset, certũ quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio nõ ligat, quia causa monasterij distincta est à causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Vnde etiã quiuis iussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filijs suis: quia euidens est distinctio inter donantẽ, & accipientẽ. *Sylu. Sanch. l.6. c.11. n.59. vid. Dian. p. 8. t 5. R.*46. Porrò ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirum. 1. Loco, vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis, & Orphanis. 5. Quod causa alimentorum ijs, qui indigent. 6. Quod causa studij saltem Theologici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad vtilitatem publicam, v. g. pro munienda vrbe in necessitate, vel vijs reficiendis. *Dian. p. 7. t. 6. R. 29. & 30.* ex B*ald. &c. multis.*

Quæres II. Quomodo relicta incerta executioni sint mandãda

Resp. I. Si incertitudo fit ex parte legatarij, iure ciuili corruit legatum; v. g. quia sunt duo eiusdem nominis, & amicitiæ erga testatorem, iure ciuili corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos diuidere æqualiter, si in id consentiant. *Molin. &c. Dian. p.3.t.5 R.59. Trull. d.*12.

II. Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca: sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt.

III. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat; v.g. bos, & equus; vel ab arte, & industria, vt domus, vestis, &c. Si à natura habeat, danda est vna ex mediocribus: si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Idemque dicendum est de legatis in numero, pondere, & mensura consistentibus. Vide *Layman. loco citato num. 7 8, 9.*

Resp. II. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus; possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesijs (quæ ornamentis, vt fabrica indigent) Monasterijs, vel ijs, qui secundum suum statum non possunt viuere, siue ij sint opifices, siue altioris conditionis, etiam nobiles. *Vasq. Molin. & Alij 8.* dummodo tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendēda est. *Dian. p. 2. t. 15. R. 6.* Si verò designauerint semel certos pauperes, non posse eos variare, docet *VVading.* sed affirmat *Lugo.* Vide *Dian. p. 8 t. 5. R. 50. & p. 2. t. 16. R. 19.* possūt etiā sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignorauerit, eam applicare *VVading. Dicastil. Dian. p. 8. t. 5. R. 46. & 47.*

Quæres III. An legata ad certas pias causas possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium vsum.

Resp. I. Si voluntas testatoris impleri potest iustè, & honestè, non licet eam commutare in opus quantumcumque melius; nisi ex dispensatione Pontificis, & iusta de causa. *Molin. VVading. Dian. p. 1. t. 17. R. 28. & p. 8. t. 5. R. 63. & communiter,* contra *Vasq. & aliquos,* qui docent, Episcopum posse cōmutare in æquale, vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, hæredes, & executores pertinet, secundum epichiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v.g. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis. *Molin. Laym. l. c. n. 10.* vide *Vasq. opusc. de test. c. 8. §. 5. dub. 3. n. 104. Trull. c 18. d. 12. Barbos. de off & potest. episc.*

Resp. II. Si ad vsum à testatore destinatum applicari nequeunt, non ideo fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi, & executoris, ad aliam piam causam applicanda sunt: ita tamen, vt quod fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit eas in salutem animæ suæ, ad Dei honorem relinquere. *Molin. d. 294. Bon. d. 3. de cont. q. vlt. p. vlt. Barbos. de offic. Episc.* Ex dictis resoluuntur sequentes casus.

I. Si

I. Si testator pauperi determinato aliquid legauit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare; quia præsumitur legatũ pium factum in beneficium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstratiuè, non taxatiuè facta fuisse; nisi tamen aliud constet, vel ex circumstantijs colligatur de testatoris intentione; de qua si maneat dubium, manet data resolutio. *Mol. Sanch. Bard. d. 6. c. 10. §. 7.*

II. Si legata pia inueniantur inducta, & non constet de testatoris intentione, tenetur hæres ea soluere; quia præsumitur id fortuito, ac casualiter, & non ex testatoris voluntate accidisse. *Bard. d. 6. cap. 10. §. 17.*

III. Si Testator legauerit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum; hæres autem eam summam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac postea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamue ob causam dubiter prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda; quia satisfecit testatoris voluntati. *Bard. d. 6. q. 10. §. 22.*

Quæres IV. Intra quod tempus, quo ordine, & modo hæredes, & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit.

Resp. I. Teneri statim post aditam hæreditatem, confectumque inuentarium, etiam intra annum, nisi iusto impedimento excusentur. Imò in legatis pijs intra sex menses. *Molin. Vasq. Dian. p. 8. t. 5. R. 53.* Idque etiamsi hæreditas non sit adita, eo quod hæres, vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit. *Couarr, & alij tres, Dian. p. 7. t. 6. R. 25.* Vnde si differant notabiliter (præsertim solutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, grauiter peccant; tenenturque damnum, quod alij ipsorum culpa acceperunt, compensare. *Bonac. d. 3. q. 18. p. 4. Nauar. c. 25. Lugo Dian. p. 8. t. 5. §. 52*

Resp. II. Ab vtroque iudice ecclesiastico, & sæculari, compelli possunt (si tamen laici sunt.) Quod si post annum à monitione iudicis, vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (excepta tota legitima, si hæredes necessarij sunt) ex testamento ipsis proueniente priuantur. Vide *Laym. l. c. tr. 6. cap. 11. Card. de Lugo d. 26. de iustit. Dian. p. 3. t. 3. R. 59. Valerum, Trull. d. 12.* Imò si intra annum negligant exequi, ius executionis deuoluitur ad Episcopum. *Molin & alij 8. Dian. p. 8. t. 5. R. 40.* nec admittitur purgatio moræ. *Sanch. Dian. l. c. R. 33. & 54.* Sed tenetur Episcopus exequi remouendo illos ab executione, & emolumentis

ſpoliando, atque in defectum Epiſcopi, idem poteſt Metropolitanus. *Molin. Merol. Dian. R. 57.*

Reſp. III. Executor tenetur omnia exequi ſecundum mentem teſtatoris: ad hoc tamen executor particularis non poteſt vendere bona defuncti, niſi hic ita ſtatuerit, vniuerſalis autem poteſt. *Lugo d. 24. ſ. 16. Dian. p. 8. t. 5. R. 32.* Neque poteſt vnquam inuito hęrede rem legatam dare legatario; quia non poteſt niſi per iudicem ſpoliare hæredem ſua poſſeſſione, licet teneatur monere Epiſcopum, vt hæredem cogat. *Sanch. Lugo, Dian. p. 8. t. 5 R. 38.* Quod ſi bona non ſufficiant ad legata omnia ſoluenda, diſtribuenda ſunt omnibus æqualiter pro rata (etiamſi ſint pia, & licet vni res certa, & in indiuiduo ſit legata) nec licet vni præ alijs gratificari: quia per omnium eſt ratio, & ius: *Sylu. Sanch. Bonac. Dian. Trull. l. 7. cap. 18. d. 12.*

Reſp. IV. Tenentur executores reddere rationem executionis (idque probabiliter, etiamſi teſtator eos hoc onere liberaſſet) exceptis ijs, quæ teſtator iuſſit erogari ſecreto: *Dian. par. 5. t. 5. R. 34. & aliqui 35.* Poſsūtque ad hoc cogi ab Epiſcopo, vel Capitulo, Sede vacante. *R. 36. 37.* & *62.* niſi ſint regulares plene exempti, quos cogi poſſe alij negant, affirmant alij, vt vide *loco cit.* Denique non debetur ijs ſalarium, cum ſit officium voluntarium amicitiæ: ſi tamen damnum ex eo patiantur, vel ſint etiam adminiſtratores bonorum, debet aſſignari à iudice: *Lugo d. 24, ſeſſ. 16 n. 335.* Vide *Dian. R. 39.* Plura de exetutione piarum, & vltimarum voluntatum. Vide *Trull. & Dian. ll. cit. & Barboſ. lib. 3. de iure vniu. cap. 27.*

Dub. V. De ijs qui teſtari, & hæredes inſtitui poſſunt.

Reſp. I. Omnes homines liberam de ſuis bonis teſtandi facultatem habent, niſi naturali, aut poſitiuo iure prohibeantur. Naturali autem iure teſtari vetantur infantes, furioſi, amentes, niſi tamen lucida interualla habeant, vel in vna tantum materia delirent, & in alijs non; vt *Nauarr. Sanch. l. 1. de matr. d. 8.* Quid autem ſentiendum de eo, qui ex morbo aliquandiu delirat. Vide *Card de Lugo d. 24. ſ. 4.* Poſitiuo autem, ſurdus ſimul, & mutus à natura, prodigus, ſeruus, vſurarius publicus, filiusfamilias de bonis aduentitijs (ſiquidem ante Clericatum aduenerint; vt vide *C. de Lugo de iuſt. d. 24. num 67.*) impubes, captiuus apud hoſtem, damnatus ad mortem, ſi bona eius confiſcentur *Card. de Lugo l. c. n. 72.* profeſſus religionem.

Dico

Dico, *professus*, quia nouitius cum adhuc sui iuris sit absque superioris licentia validè testari potest, etiam non seruata iuris solemnitate, vt habet *Trull.c.18.d.5.ex Sa*, *& Bon.* & si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen potest testari: quia dominium bonorum suorum retinet impeditũ quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris; non tamen vlla constitutione Canonica dispositio irritatur. Ita *mol.Sanch Laym*. Qui addit, potestatem testandi, seu iure, seu consuetudine, etiam religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque à Pontifice concedi ijs solere, qui extra claustrum Beneficium, vel Episcopatum habent.

Resp. II Omnes homines, etiam amentes, surdi, muti, serui, imò, & communitas, hæredes institui possunt, nisi specialiter prohibeatur. Ita *Bonac de contr. d.4 q. vlt.* Quia ad hoc tantum requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundum iura sunt, 1. Apostatæ, & Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licet probabile sit, eos ante sententiam iudicis ad restitutionem non teneri, eo quod hoc ius in eo rigore non sit receptum. *Less.l.2.c. 19. dub. 5. Sanch.lib.2.cap.14.num.31.* 2. Ciuitas hostium, & communitas Iudæorum. 3. Damnatus ad metalla, persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen actiuè intestabiles sunt. *Less.loco cit.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti; vt 1. Hæres (vti, & legatarius) qui testatorem occidit. *Leg.vlt.§. vlt.ff.de bonis damnatorum.* 2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentum reuocare; aut si ad vxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut si captiuum redimere neglexit. Vide *Molin. d. 178. & 222. Cardin. de Lugo d.24.n.75.* Vnde resolues.

I. Hæredes institui possunt professi ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè Religiones, excepto Ordine Minorum de Obseruantia, & Capuccinorum. Ratio, quia illi sunt incapaces, secundum *Trid. sess. 25.cap.3.* vt, & professi Societatis IESV. Vide *Sanch. l.6.cap.18.* *Bonac.l.c.Laym.l.3.t.5.c.15.* licet contrarium probabilius esse putet *VVading tr.de contr.d.4.dub.5.§.4.* vide *Dian p.9.t.9 R.16.*

II. Collegia Societatis IESV, & domus etiam professæ, hære-

ditates accipere possunt; modo bona immobilia, quæ communi vsui, & habitationi non deseruiunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hereditates*; quia sicut Minores, & Capuccini, legata, & alia donata admittere possunt; ita etiam Societas IESV, etsi intuitu alicuius professi tantum ea deferantur *Laym. l. c.*

III. Testator potest quemuis extraneum instituere hæredem, nulla facta mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo absit scandalum, & grauis necessitas illorum; quia nullo iure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit liberè. *Bonac. & alij* 5. *Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. & 85. Item *p.* 5. *t.* 3. *R.* 124.

Quæres I. quæ sit diuisio hæredum.

Resp. Hæres alius est ex testamento, alius ab intestato. Hæres ex testamento, vel est vniuersalis, siue ex asse: vel partialis, seu ex parte tantum, v.g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterque horum vel est hæres necessarius, qui necessario institui debent, vt sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa iusta exheredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur *Layman. cap.* 5. *num.* 9.

Quæres II. Quantum hæredibus necessarijs debeatur.

Resp. Iure nouo legitimam portionem descendentium esse trientem hæreditatis, si non sint plures, quam quatuor liberi; si plures, semissem. Similiter ascendentium portio, etsi vnus tantum sit, est triens hæreditatis, idque absque vllo grauamine, modo, & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quod si autem alicui ascendentium, vel descendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, vt ipso iure nullum; maximè si causa idonea exheredationis non sit inserta, & probata. *Laym. cap.* 8. *n.* 10.

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritione. 2. Peccare parentes, si absque iusta causa, ex inordinato affectu erga liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant. Iustæ autem causæ huius inæqualitatis erunt, merita, & obsequia maiora; si pusilli magno sumptu in studijs ali debeant: si qui plus egere videantur *Dian p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. si quis in studijs sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alij secus; imo pater id quod habet supra partes legitimas, filijs debitas, potest de rigore relinquere

quere extraneo. *Trull.c.18.d.10.Bonac.Dian.pli.t.8.R.* 83. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse hæredes necessarios; respectu tamen matris, esse; idque æquali iure cũ legitimis Quod si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes; modo parentes superstites legitima portione non priuentur. 4. Fratrem, & sororem tunc tantum posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. *Layman.loco cit.n.12.13.* Vide *Bonac.d.3.de cont.q.vlt p.3.* 5. Patrem non posse expensas factas pro filio in studijs litterarum repetere, si quidem eas liberaliter fecit, vel donauit; secus si habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quod si pater non repetit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diuisione conferre in commune; quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium *Azor.Villal.Trull. t.1.l.4.cap.1.d.3.* Vide supra *cap.3 dub.1.de donatione.*

Quæres III. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito.

Resp. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem, & matrem defuncti, & in eorum locum, auos, & auias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex vtraque parte coniuncti: idque æquis portionibus, exclusis ijs, qui ex solo patre, vel matre coniuncti sunt. 4. Si ex fratribus, vel sororibus vtrimque coniunctis, vnus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres, & sorores vtrimque coniuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex vna tantum parte coniunctis, non in stirpes, sed capita; adeoque æquis portionibus succedunt; quia duorum fratrum filij, non suorum parẽtum loco, sed iure propriæ coniunctionis succedunt. Cum ergo æqualiter iuncti sint, æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus, & sororibus vtrimque coniunctis, eorumque liberis, succedunt fratres, & sorores ex vna tantum parte coniuncti: hoc tamen discrimine, vt qui ex parte patris sunt iuncti, succedant in bona à patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres, & sorores, eorumque filij deficiant, succedunt propinquiores collaterales, vsque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex vtraque sint coniuncti. 7. In horum defectu, succedit vxor; & denique in illius morte, fiscus

sæcularis, in bonis omnibus laici ab inteſtato defuncti; fiſcus autem eccleſiaſticus, in bonis Clerici. *Laym. cap. 6. num. 1. 2. 3.* & 4.

His adde, 1. Quod ſi vxor, ſuſceptis ex priore marito liberis ad ſecundas nuptias tranſijt, quicquid à priore marito, donatione, aut teſtamento acquiſiuit, eiuſdem matrimonij liberis cedere. Similiter, ſi maritus alteram vxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantum & iura, ſed etiam debita, & onera realia defuncti in ſe transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere, 1. Vt ſupra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quod deductis expenſis funeris, & ſolutis debitis, quartam parte hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes; & ſic eam non habent, legatis non tamen pijs, vt notat *Trull. l. 7. cap.* 18. *d.* 12. *ex. authent. ſimiliter C. ad legē falcid.* detrahere poſſunt beneficio legis Falcid. *Laym. lib. 3. tract. 5. cap. 6. num. 7. Sanch. lib. 4 cap.* 15. Vt autem hoc beneficio frui poſſit hæres, conficere tenetur inuentarium, tametſi hanc obligationem teſtator poſſit remittere, reſpectu legatariorum, & fideicommiſſariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit; non tamen reſpectu creditorum, quibus præiudicare non poteſt. Vniuerſim enim ab onere inuentarij, & à rationibus reddendis, eos, quibus poteſt relinquere bona, ſine onere dandi partem alijs, poteſt liberare, ijſque concedere, vt eorũ dictis, vel iuramento ſtetur. *Mol. Card. de* Lugo *d.* 24. *ſ.* 8. *n.* 236.

TRACTATVS SEXTVS.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Eccleſiæ.

De Præcepto Octauo. Cap. I.

PRohibetur hìc omnis iniuſta læſio famæ, & honoris proximi, ac præcipuè omnis falſitas, & mendacium, ac læſio verbalis, quæ fit, tum in iudicio falsò accuſando, vel verum celando, de quo ſupra; tum etiam extra perniciosè mentiendo, ſecreta reuelando; de quo vide *Bonac. de reſtitut. d. 2. q. 2. p. vlt.* *Laym. lib. 3. tract. 3. p. 2. cap. 5.* ac denique detrahendo.

Dub. I. Quid ſit ſuſpicio, iudicium temerarium, & dubitatio, ac quale peccatum.

Suppono hæc tria diſtincta inter ſe, quod iudicium ſit firma animi

animi sententia, seu assensus indubitatus: Suspicio assensus inchoatus, quo quis inclinat in vnam partem, iudicans probabiliter latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non est affectus, nisi causaliter, sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic, non de suspicione, & iudicio prudenti, quod sufficientibus indicijs nutritur; sed de imprudenti, & temerario, quod ijs destituitur. Maiora autem indicia requiruntur ad iudicium, quam ad suspicionem; & ad hanc, quam ad dubitationem.

Resp. I. Iudicium temerarium, cum plena aduertentia, de graui malo proximi, communiter est mortale, contra iustitiam. Ita *Fill.*Less.*c.29.l.2.*Lay.*l.3,t.3.c.*1.Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum sine causa improbus habetur, cum habeat ius ad bonum nomen, & famam; præterquam quod ex his indicijs plerumque grauia mala sequuntur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali iudicati; cum omnia vni iustitiæ cōmutatiuæ in specie infima aduersentur. *Escob. E.10.c. 4.n.36.*

Dixi, *communiter:* quia si iudicium habeat magnā probabilitatem, etsi non omnino sufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeo distant, vt cēseatur grauis iniuria, iudicare certū, quod est valde probabile; v. g. si iudices iuuenē solū cū puella inuentū in cubiculo illicita tractasse. Ex quibus resoluitur, peccari tantū venialiter remotè iudicādo sequentibus casibus. Vide *Tan.2.2.d.3.q.3.d.2.*

I. Si non sit graue malum, quod proximo temerè impingis; & sic eum, qui iudicat alium esse spurium, vel filium Iudæi à mortali excusat. *Nauarr. Azor. &* Less. contra alios apud *Dian.p.5. t. 5. R. 69.*

II. Si sit graue quidem, sed non perfectè aduertas.

III. Si aduertas quidem te malè iudicare, non tamen aduertis signa esse insufficientia, nec de iis dubitas.

IV. Si signa sunt sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

V. Mortale etiam non est (per se loquendo) si de indeterminato tantum iudices; quia nulli fit grauis iniuria. *Escob. l. c. ex Fagund.*

Resp. II. Suspicio, & dubitatio temeraria ex genere suo videntur esse peccata tantum venialia; maximè si procedant ex errore intellectus, quo iudicia vt sufficientia apprehenduntur. Ita *Laym. ex S. Thom. Nauar. Mol. Fill. tr.4.c.1.q.5.* Less. *l.2.c.29.d.3. &c.* contra multos, qui putant esse mortale. Ratio est; quia communiter,

muniter suspicio tantū est concitatio quædam ad effectum, manet enim in mente suspicātis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo nō fit illi grauis iniuria, cū nō totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maximè si ex errore*: quia talis cum non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem: si verò ex maleuolentia in suspicione graui persistas, erit mortale, vt docet *Less. Fill &c.* ob iniuriæ grauitatem. Atque idem est de dubitatione positiua, orta ex maleuolentia absque causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeque grauis iniuria reputatur.

Quæres. Quomodo discerni possit suspicio à iudicio firmo, quando formido de opposito expresse non est coniuncta.

Resp. *Caietanus* censet eum iudicare, qui rogatus an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut ferè certam videri: eum verò suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facile posse falli. Vide *Bon. de rest. d. 2. q. 7. p. 1.*

Dub. II. Quid sit, & quam graue peccatum Detractio.

Resp. Circa malum.

Imponens, augens, ministrans, in mala vertens.

Circa bonum.

Qui negat, aut minuit, reticet laudatq; remissè. Tolet l. 3 c. 63.

Detractio est alienæ famæ iniusta violatio, vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ est iniusta honoris diminutio, 1. Obiecto; quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienę excellentię animo conceptæ. 2. Differt modo: quia contumelia instar rapinæ fit apertè, contra præsentem: detractio vt plurimum instar furti occultè, & contra absentem. Vnde licet contumelia detractione grauior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo: etsi ex paruitate materiæ, aut indeliberatione fieri possit veniale. Ratio, quia est grauius furto, quod est mortale, cum lædat proximi famam, quæ est maius bonum, quam opes.

Detractio alia est directa, & formalis, quę fit ex intentione famam lædendi alia indirecta, & materialis tantum, quæ fit ex leuitate, & loquacitate aliqua. Ex dictis resolues.

I. Regulariter non est mortale (etsi per accidens, ratione dāni sequentis, tale esse possit) reuelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium; quia tales non sunt mortales, nec in-

famia

famia apud prudentes reputatur, quod quis v. g. sit stupidus, spurius, luscus. *Bonacc. t. 2. d. 2. q. 4. p. 2.*

II. Plerumque etiam leuis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v. g. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquando grauis esse possit) quia audientes plerumq; interpretantur de naturali propensione, & defectu inuoluntario: nec oritur graue damnum famæ. *S. Anton. 1. p. t. 8. c. 4. Sylu. Less. dub. 3. n. 18. Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 9. n. 3.*

III. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ, non notabiliter famam lædant: v. g. si dicas, militem habere concubinam, pugnasse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, deditum amoribus, &c. *Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3.*

IV. Fieri tamen potest, vt narrando defectus etiam naturales, spectata conditione, & statu illius, grauiter noceas, & sic grauiter pecces; vt si grauem, & optimi nominis prælatum, aut religiosum, mendacijs assuetum esse; virum grauem, ac consularem, illegitimè natum, iudæum, &c. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantùm in genere dicas, v. g. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum. *C. Lugo d. 41. n. 49.*

V. Crimen, aut defectum alicuius modò verum, sæpè licet prodere ob iustas causas: v. g. 1. Cum expedit superiorem scire suorum defectus, vt emendetur; de quo vide supra *de Corr. frat.* & sic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem (cauendo tamen ne ex reuelatione maius damnum sequatur) significant, communiter excusari docet *Trull. l. 7. c. 10. d. 11. ex Bon. &c.* vti & vxorem loquentem cum marito (vel contrà) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum 2. Causa consilij, vel auxilij capiendi: in quo tamen videndum, vt cum minimo damno tertij fiat. 3 Causa cauendi alterius damni: vt si alicuius æstimatio falso concepta de eius doctrina, probitate, est alijs perniciosa Vnde cum agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda religione, assumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifestare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, vnde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodò nulla alia sit ratio cōmodior impediendi; & damnum, quod proximo timetur, sit maius, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione

defectus,

defectus, aut criminis alterius, ei obuenerit. *Less. l. 2. c. 11. d. 12.*

VI. Hinc quoque, si quis iniustè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare alia via, quàm imminuendo quoque famã illius, id licet: dummodò falsa non dicas, in tantum, quantũ ad tuam famã conseruandã necesse est: nec magis lędas, quam lædatis, collata tua, & alterius persona. Vide C. *Lugo. n. 50.*

VII. Si quis solatij tantum causa, & non intentione detrahendi, alicui amico narret iniuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proueniat authori: ea enim ipsi imputanda est. Cauendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur persona, quàm necesse sit ad consilium, vel solatium *Less.* L*aym. Tan. 2. 2. q. 8. dub. 4.* C. L*ugo d. 14.* & sic excusari posse famulos (saltem à mortali) qui iniurias sibi ab heris suis, vxores, quæ à maritis, filios qui à patre, religiosos, qui à prælato, illatas, doloris tantum mitigandi causa, referunt, docet *Trull. l. 7. c. 10. d. 11. ex Less.* L*ay. Tann. Nauar. Dian. p. 2. R. 32.* Idem putat *Caiet.* dicendum, si crimen occultum reueles vni alicui viro prudenti, & taciturno; cui dicere perinde ac si nulli diceretur; eo quod damnum illud censeatur leue; & sic *Trull. l. 7. c. 10. d. 11.* cum *Dian. p. 1. t. 3. m. R. 22. & p 2. t. 5. m. R. 33.* excusat pœnitentem, qui in confessione manifestat complicem, dicuntque cum *Tan. Bonac. Escob. &c.* eam sententiam esse probabilem. Quam sententiam probabilẽ esse ait *Dian.* cum *Tann. l. c. & Bon. Escob. E. 9.* Verum hoc vniuersim non videtur satis tutum, quia læsio famæ, apud vnam etiam personam, censetur grauis; vt patet in iudicio temerario. Imò sępe quidam ægrius ferunt se lædi apud vnam personã grauem, quam tres, vel quatuor alios, Vnde *Suar. Fill.* L*ess. Azor. &* L*aym.* putant communiter esse mortale. Vide *Card. Lugo l. c.*

VIII. Crimen simpliciter publicum, siue sit notorium iure, siue facto, manifestare ijs, qui nesciunt, non est peccatũ mortale iniustitiæ: quia hoc ipso auctor amisit ius ad famã, cum ratio iusti iudicij, & euidentia facti faciat, ne de iniuria iustè queri possit. Quod cõfirmat consuetudo mandans historiæ publica crimina.

Dixi *non est mortale iniustitiæ*: quia detegere eo loco, quò fama nõ erat perlatura, vel non nisi post longum tempus, vel aliter cum graui mœrore eius, qui commisit; sæpè potest esse mortale contra charitatem: vt *Less. Valent. Tol. l. 5. c. 65.* contra *Nauar. & C.* L*ugo d. 14. n. 59. Fagund. p. 2. l. 5. c. 3.*

IX. Similiter non est peccatum contra iustitiam saltem mortale,

tale, quærere causam captiuitatis alicuius, vel de ea loqui: sicut enim captiuitas est publica, sic etiam causa videtur esse facta publica. *Sayr. Bon. Trull. l.7.c.10. d.11.* Vbi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicuius publicum, referendo simul pœnitentiam, & emendationem; secus si taceatur pœnitentia quam fecit; & sic ait peccare historiographos, describendo peccata mortuorum publica, & noc referendo pœnitentiam, vel emendationam, si resipuerint.

X. Similiter manifestare crimen, quod nondum est publicum; moraliter tamen certum est, breui fore publicum (siue per facti euidentiam, siue per sententiam iudicis) non est mortale; quia parum nocet. Nisi tamen ex ista anticipatione sequerentur grauia damna, v.g. in officio, &c. *C. Lugo l. c n.92.*

XI. Infamem in vno crimine, de altero valde affini infamare, est tantum veniale: vt v.g. si de adultero dicas, quod miserit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamen, & non connexo crimine infamare, est mortale: quia infamis in vno genere vitij, non amisit ius famæ in alijs virtutibus. *Tann. d.4.de iust.quæst.8.dub.7.num.141.ex Nauarr.& Less.* contra *Sylu.V.detractio, Palud. &c.*

XII. Detractio materialis ex loquacitate orta, est mortale, si grauem proximi læsionem importet, idque aduertatur, quia etsi non intendatur directè læsio alterius, ea tamen indirectè, & implicitè est volita; & æquiualet formali. Veniale autem tantum erit, si non sequatur læsio grauis: quia scilicet communiter non seriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantum, audita referre vt audita tantum, hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sed dubitationem potius suam de ea significando, ita vt nulla inde secutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter sint credituri. Ita contra *Azor. p.3. l. 13. c.6.* docet *Tã.2.2.d.4.q 8.dub.7.n.139. Escob.E.10.c.4 n.40.* eò quod diffamatio, si fortè sequatur, imputetur audienti, si credat. Idem docet *C.Lugo l.c.* rectè limitans, nisi graue damnũ ex modo narrandi, vel ex leuitate audientiũ (qui temerè credituri sint, & vulgaturi) secuturũ possis præuidere. Hinc peccas grauiter cõtra iustitiam, si referens graue crimen, addas, id tibi dictum esse à viro fide digno; quia præbes sufficiens fundamentum credendi. Vide *Dian. t.5. m. R. 28.*

XIII. Mortuum infamare, minus graue est, quam viuum; mortale tamen, & ad restitutionem obligans. *Less.l.2.c.11.d.21.Bon. d.2.q.4.p.2.*

XIV. Non

XIV. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato malè loqui: v. g. in tali loco esse multos improbos: in tali Collegio vnum Canonicum commisisse graue crimen, v. g. simoniam docet *Escob. Ex. 10. cap. 4. ex Fagund.* quod *Trull. l. 7. c. 10. d. 4. ex Bon. Azor. &c.* limitat; si nō sit tale, quod in alios redūdet.

XV. Grauissimè autem peccant, qui ordini, seu statui alicui religiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo, v. g. quod in eo malè viuatur, non seruetur obseruantia regularis, &c. (nisi id sit planè notorium) quia grauissimè nocent, tenenturque sub mortali ad restitutionem toti communitati, à qua superioris remissio non excusat *Sot. Nauarr. Trull. c. 10. d. 14.* Talem autem sufficienter confiteri si dicat: detraxi cuidam religioni, ordini, vel monasterio, &c. siue sit communitas numerosa, siue non, docet *Lugo, & Tambur. de. exped. conf. l. 2. c. 1.*

XVI. Similiter mortale est tacita persona nominare monasterium, vel ordinem religiosum, ex quo aliquis graue peccatum occultum, v. g. adulterij, vel fornicationis commiserit. *Nauarr. Trull. c. 10. d. 14.*

XVII. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud vnum tantum alicui detraxeris. Ita probabiliter *Bon. de sacr. d. 5. q. 5. p. 2. §. 3. dif. 3. n. 16. & 21. ex Sanch. Sylu. Andr. nu 135.* Sed *C. Lugo d. 26. n. 135. 140. & 163. ex Nauarr. Salas. Con. &c.* negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec comittendum, si quem infamaueris libello famoso; cum id sit genus detrahendi grauissimum, & ad plurimos pertinent: non tamen necessariò dicendum in quo genere infamaueris: quia fama semper est eiusdem speciei in genere mortis: *C. Lugo. d. 16. n. 265.*

XVIII. Peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, ratione cooperationis, is, qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter: quia verò lætatur tantum detractione audita, aut licet non lætetur, qui non impedit, cum commodè possit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, pater, vel dominus, is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri iniustè noceat.

Dixi, *Si commode possit:* quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam; vel ex eo magnum incommodum metuit, vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si com-

modè

modè poteſt: faciem triſtiorem oſtendere, vel alio ſermonem auertere. Vide *Leſſ. & Bon. l.c.* Hinc æqualis rarò (inferior rariſſimè) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque neſcit, an quod dicitur, ſit notorium, tametſi ipſe ignorauerit; & in dubio non eſt, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, exiſtimantes ſimul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id ſibi mox refutandum. 2. Quia cœpta detractione, ſępè melius conſulitur proximo, ſi ſinatur abſolui, quam ſi abrumpatur. Nam ſi diſtinctè explicetur, ſępè non tam grauiter apprehenditur, quam initio conceptum erat. 3. Quia ſæpè ſine graui offenſione non potes corrigere. 4. Quia ſæpè alter habet iuſtam cauſam manifeſtandi, præſertim vni ſoli. *C. Lugo l. c. num.* 128. vide *Dian. t. 3. m. R.* 24 *& t. 5. m. R.* 25.

Quæres I. An licet alium infamare, ad tormēta grauia vitāda.

Reſp. I. Licet, ſi crimen ſit verum: quia nullam alteri facit iniuriam, cum habeat ius ad illud in neceſſitate reuelandi.

Reſp. II. Si crimen ſit falſum, non licet; quia eſſet mendacium pernicioſum: *Sylu*, tamen, & *Nauar.* putant, veniale tantum eſſe, ſi ſola infamia ſequatur, & poſt torturam reuocetur, eò quod non ſit infamia efficax, vide infra *l. 4. c. 3. d. 7.*

Quæres II. An liceat ſeipſum infamare.

Reſp. Id non eſſe ſaltem mortale regulariter. Ita *Leſſ. Fill. & Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3. n.* 14. quia non eſt contra iuſtitiam, cum ſit famæ ſuæ dominus; nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conſeruanda, niſi in quantum id exigit ſalus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter*: quia per accidens poteſt eſſe mortale, vt v. g. ſi tua fama ſit neceſſaria muneri: vel tibi damnum vitæ, vel aliјs infamiæ, ex eadem ſequeretur.

Non eſt mortale, ad vitanda grauia tormenta, falſum crimen ſibi imponere, ex quo etiam mors ſequatur: quia non tenetur homo cum tantis cruciatibus vitam ſuam tueri: nec talis dicetur ſe interficere, ſed tantum ex iuſta cauſa vitam morti exponere. *Leſſ. & Fill.* v. *infra l.* 4. *c.* 3. *d.* 7.

Dub. III. An, & quomodo fama reſtituenda.

Reſp. Niſi ſit cauſa excuſans, patet ex natura iuſtitiæ; & ex dictis *de reſtit.* famam iniuſtè ablatam reſtitui debere. Et quidem, ſi verum crimen quis narrauit, debet opinionem conceptam, quantum poteſt, apud audientes abolere, dicendo v. g. ſe ma-

ſe male dixiſſe, iniuriam intuliſſe, deceptum eſſe, &c. Vel ſi hac ratione parum proficiatur, eum laudando in alijs rebus, crimen extenuando, honorem eius in re aliena procurando, &c. ſic enim ſenſim tantundem fama eius illuſtrabitur ex vna parte, quantum ex altera obſcurata fuit. Quod ſi autem crimen falſum impegiſti, teneris id partè retractare (adhibito etiam, ſi opus eſt, iuramento) apud eos, quibus dixiſti, & (per ſe loquendo) ad quos infamia peruenit, ſiue apud auditores mediatos; vt contra *Leſſ. & Tan. 2. 2. d. 4 q. 6. n. 140.* docet *C. Lugo*, quia totum damnum famæ, cuius cauſa es, teneris reparare.

Licet aliquando ſufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter ſe habere, malè te informatum fuiſſe. Vide *Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 7. Leſſ. c. 11. d. 30.*

Dixi *per ſe*: plerumque enim per accidens ab hoc obligatione talis excuſatur, reſpectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam; tum quia eo ipſo, quod apud immediatos retractauit, implicitè illis commiſit, vt hanc retractationem ipſi indicent alijs, ſi quibus fortè reuelauerint. Idque confirmat praxis confeſſariorum, qui tantum obligant, vt retractent apud eos, quibus ipſi reuelarunt. Vide *C. Lugo l. c.* Vnde reſolues.

I. Confeſſarij eſt, vti & Concionatorum, benè inſtruere ſuos; & monere de reſtitutione, ac fuga vitij tam communis.

II. Is qui bona fide, vel probabili errore ductus, ſine formali mendacio falſum de alio dixit, tenetur, intellecta poſtea materiali iniuſtitia, ad reſtitutionem; licet non tam ſtrictè, quam qui infamauit per iniuriam formalem: hic enim tenetur reſtituere cum detrimento famæ ſuæ, etiam æquali; alter non item, ſed tantum, quatenus ſine ſuo notabili incommodo poteſt. *Molin. Leſſ. C. Lugo d. 15. n. 4.* Similiter qui crimen narrauit de vno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex iuſtitia, ſi quidem non eius actio, ſed error audientium cauſa fuit damni iniuſti, tamen ex charitate tenetur ad reſtitutionem, cum poſſit graue damnum proximi ſine ſuo detrimento præcauere. *Bon. d. 44.*

III. Qui detraxit alteri libello famoſo, tenetur vt efficax ſit reſtitutio, eam facere contrarijs ſcriptis, vel publica reuocatione. *Sayr. Bon. d. 2. de reſtit. q. 4. p. 9.*

IV. Si ex læſione famæ ortum etiam eſt alteri damnum fortunarum, vt ſi priuatus eſt officio, excidit ſpe diuitis matrimonij, amiſit dotem, &c. tunc, & fama debet reſtitui, & damnum

illud

illud compensari, ad arbitrium prudentum. Et quidem obligatio restitutionis famæ, cũ sit purè personalis, non transit ad hæredes: obligatio autem compensationis dicti damni, cum habeat respectũ ad bona infamatoris, transit ad hæredes. *Laym. l. c. cap. 7. n. 4.*

Quæres I. Quæ excusent à restitutione famæ.

Resp. patere ex dictis *de restitut. lib. 3. t. 9 c. 2.* Vnde resolues.

I. Excusatus es à famæ restitutione, si plane sis impotens;

II. Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile, alia ratione fiat publicum *C. Lugo d. 15. s. 3. num. 37.*

III. Si fama aliis modis iam recuperata sit, vt infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum. *Less. lib. 2. c. 11. d. 24.* Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. *Card. Lugo d. 15. s. 3.*

IV. Si prudenter iudicetur, iamdudum rem obliuionem deletam. Quod casu maximè prudentia opus est: nam aliquando periculosius est retractare, renouando memoriam. Vide *C. Lugo d. 15. s. 3. num. 35.*

V. Si is, cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec velit restituere: quia tunc potest iure compensationis, seu retentionis vti, dummodo infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter *Tol. Less. Sylu. Mald. Dian. tom 2. tr. 5. R. 30. Mol.* contra *Caiet. Tann. C. Lugo & Nauarr.*

VI. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quam fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quam cum amissione famæ suæ multo maioris momenti; sed sufficit tunc, si infamatus laudet, aut pecunia compenset. Vide *C. Lugo loco cit.*

VII. Si infamatus spontè remiserit (modo tamen eius infamia non redundarit in alios, vt familiam, statum) siue expressa, siue tacita sit condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque graui incommodo, *C. Lugo d. 15. s. 3. n. 3.* Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, siue interpretatiua voluntas eius, qui potest condonare; si nimirum ille sit ita affectus, vt si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est inuitus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur. Vide *C. Lugo l. c.*

Quæres II. An restitutio famæ licitè condonetur.

Resp. Licitè fit in ijs casibus, in quibus seipsum licet infamare, in quibus autem, & quam grauiter peccat se infamando,

in ijsdem, & tam grauiter peccat condonando. *Nauarr. Trull. l.7.cap.10.d.28* Vnde resolues.

I. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter, 1. Si infamia redundet in alios. 2 Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde vtilis Reip. & ex infamia fructus impediatur 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem. *Sot. Less. Trull. l.c.* qui tamen notant, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios: secus quando redundat. Vnde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios; neque filij, quando in parentes. Vide *Auth.cit.*

II. Ex eo verò præcisè, quod infamatus, vel contumelia affectus, conuersans cum infamatore, videatur remittere iniuriam, non censetur condonare restitutionem famę, vel honoris; sicut nec alia debita per familiaritatem. *Nauarr.c.18. Trull. dub. 29.*

Quid de Præcepto nono, & decimo. Cap. II.

RESp. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis secundæ tabulæ, præsertim sexto, & septimo vetantur. Qua de re vide supra; & patebit ex dicendis de peccatis, infra *lib. 5.*

Quid de Præceptis Ecclesiæ. Cap. III.

RESp. Etsi ea sint plurima; pręcipuè tamen toti Christiano populo communia, quinque numerantur. Ex quibus hìc agendum restat de tertio, quia de primo, & secundo actum est *in præcepto 3. Decalogi*, de quarto, & quinto *infra lib. 6. de Sacram.*

Dub. I. Quid requiratur ad ieiunium Ecclesiasticum, & quanta eius obligatio.

Resp. Ieiunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. *Laym.l.4.t.8.cap.1.num.13.*

I. Est, vt non fiat secunda comestio. Quæ ita necessaria est conditio, vt secunda comestione pecces mortaliter; reliquis autem supra secundã, ad summũ venialiter tantum. *Laym.c.1.n.12.& 13*

II. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ouorum, lacticiniorum; eo quod ex carne originem trahant, multumque nutriant. Vnde intra quadragesimam iure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibusdam locis consuetudo permittit, quæ vbique notanda est. *Bonac.d.vlt.q.1.p.2. ex Sylu. Nauarr. Less. Azor. Laym.l.c. Fill. Fagund. p. 4. lib. 1.n.2.*

Adde

Adde, diſpenſatum quoad carnes, etiam lacticinijs, & ouis veſci poſſe; non tamem vice verſa, & cui eſt permiſſus eſus carnium, etiam ſecunda refectio permiſſa videtur, vt contra *Regin. Leſſ. Nauarr. &c.* probabiliter docet *Azor. l. 7. c. 10. q. 3. Fill. t. 17. c. 3. q. 4. Tol. &c.* Confirmatque *Bon. l. c.* ſi eſus carnium ſit permiſſus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauſeam, vel damnum tantum. Vide *Leſſ. Fill. Azor. &c.* Ratio, quia de eſſentia ieiunij eſt abſtinentia à carnibus.

III Conditio eſt, certa hora refectionis: quæ eſt circa meridiem, niſi aliud loci conſuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, ſed moraliter. Dictam autem horam notabiliter, ſine iuſta cauſa, præuenire, mortale putat *Nauarr.* & quidam alij, ſed probabilius docent eſſe veniale *Tol. & Fil.* eo quod non violetur ſubſtantia, ſed tantum circumſtantia. *Tol. Leſſ d. 2. num. 13. v. Laym. c. 1. num. 10. & ſeq.*

Dixi, *notabiliter, & ſine cauſa:* quia præuenire ex iuſta cauſa, v.g. ſi iter faciendum, ſi hoſpites dimittendi, &c & abſque ea, per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur eſſe Dilatio in veſperam, & licita eſt, & laudabilis, ſi nihil ante ſumas. Ex dictis reſolues:

I. Non ſoluitur ieiunium per diuiſionem prandij, ob negotium incidens, vel ſi quid ſumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamue cauſam rationabilem, vti apud religioſos faciunt miniſtri, & lectores menſæ: quia nonniſi vnicam refectionem intendunt. Et hinc *Sanch. t. 2. opuſc. l. 5. c. 1. dub. 24. Eſcob. t. 1. E. q. cap. 3. num. 29.* excuſant famulos menſæ miniſtrantes, ſi aliquid prægustent, aut ex reliquijs gulosè ſumant, tum vt melius ſeruiant tum vt famem ſubleuent; intellige, ſi cum illorum refectione licita moraliter vniatur. Nec ſoluitur per ſumptionem electuariorum, vel crebriorem hauſtum, ante quem modicum ſumere, ne potus noceat, permittit *Azor. Eſcob t. 1. E. 7. c. 3. n. 28.* & quidem toties, quoties biberit, dummodo non in fraudem ieiunij, v.g. 5. vel 6. amygdalas, vel quid ſimile, *Regin. &c.* cum *Dian. p. 1. t. 9. R. 24.* quia ordinantur potius ad alterationem corporis, vel digeſtionem ciborum, quam nutritionem.

Excipe tamen 1. Si quis ſumeret lac, iuſculum, & ſimilia, quæ ſiue ſorbeantur, ſiue comedantur, non habent rationem potus, ſed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam vuas in magna quantitate ſumeret; quia habent rationem cibi. *Dicaſt. & alij 6.* cum *Dian p. 9. t. 6. R. 14.*

3. Nisi quis in magna quantitate electuaria, in fraudem ieiunij sumeret: qui verò in potu valde excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra ieiunium, peccaret, saltem mortaliter *Laym l. c. num 7.*

II. Ieiunium non soluitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed nutritionem ordinetur: quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam:* quia sine causa non licet illam sumere mane, vel meridie: ex iusta tamen causa licet vtrũque; vt si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum: sine ea, erit veniale tantum, cum non violetur substantia ieiunij.

Quoad eius quantitatem, communiter designatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ, contra *Dian. 1. p. t. 4. R. 117 Turr. &c.* docet *Regin. c. 2. l. 6. n. 185. Laym. c. 1. num. 9. Fill. tom. 2. t. 27. p. 2. c. 2 q. 7. num. 33.* dicens, ita decisum esse in celebri academia Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserint. Idem probat *Escob. t. 1. E. 13. c. 3. n. 61.* si quidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat; quia talis in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tanto quis magis, minusque peccat, quanto magis, vel minus transgredietur. Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti sæcularibus, quam religiosis, nobilibus, quã plebeis, & in frigidis regionibus, quam in alijs vt notat *Laym. l. 4. t. 8. c. 1. & Bonac. l. c.* Plus itẽ quibusdam locis in vigilia Natiuitatis Domini, & alibi in Cœna Domini, permittit ex consuetudine, dicit *Molin. Caiet. n. 34. & Sanch in opusc. Escob. t. 1. E. 7. c. 3.* Quod *Bonacin* non improbat, vbi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionẽ communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur: permittuntur autem leuiores, vt fructus, aliaue ex saccharo, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri, & casei, vt in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Laym. l. c. n. 9.*

III. In confessione non sufficit dicere, non seruaui, aut fregi ieiunium; sed addendum, vtrum refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc, vtrum semel, an sæpius quantitatem notabilem sumpserit: quia probabile satis est, etiam in hac materia, paruitatem à mortali excusare, vt docet *Bon tom. 2 d. vlt. q. 1. p. 2. & Tan. 3. d. 3. q. 3. dub. 5.* v. g. si coquus, aut ægroti minister, parum carnis prægustet. *Escob. l. c. n. 5. Sanch. in opusc. tom. 2. l. 5. c. 1. dub. 12. n. 10.* vel ex alijs cibis quartam tantum partem collationis serotinæ, siue vnam, vel duas vncias sumat, hanc esse materiam

teriam

teriam paruam, cum *Turrian. & Leon.* docet *Dian. p. 5. t. 5. R. 11. & p. 8. t. 7 R. 54.* esse probabile. Si autem sæpius eodem die parum sumeret, peccaret grauiter, quia materiæ illæ coalescerent in vnam magnam, vt contra *Salas* docet *Dian. p. 3. t. 5. R. 43.* Denique si sit in quadragesima, vtrum fregeris esu ouorum, aut lacticiniorum. Tametsi enim *Dian. t. 9 R. 45 & tom. 6. miscell. R. 80.* citans multos Doctores, dicat certum esse, quod sit mortale si non ex iure positiuo, saltem ex consuetudine, in omnibus fere mundi partibus recepta, vesci ouis, & lacticinijs in Quadragesima; probabile tamen est, & tutum (saltem in his Germaniæ partibus) esse tantum veniale. *Laym. c. 1. n. 3. Fagund. l. 1. c. 2 &c.* Tum quia licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali obligat. Vide *Fill. t. 27. c. 3. Bonacin. n. 2.* Tum quia Ecclesia non grauiter ad hoc obligat; vt patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his, quam in carnibus. Ob quam causam etiam laridi, & adipis vsum, facilius concedi posse pauperibus, docet *Laym. l. 4. t. 8. cap. 1. num. 5.* Imò ait, nec diuitem propter eum vsum, continuò damnandum esse peccati mortalis: præsertim cum *Sylu. V. ieiunium*, & alij dicant, eum, cui ouorum, & lacticiniorum vsus permissus est, etiã laridi, & saginimis permissum videri: idque non improbet *Azor. l. 7. cap. 10. q. vlt.* Vide *Laym. hic, Fagund. p. 4 l. 1. cap. 2. n. 20.* vbi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. Vide *Dian. p. 1. t. 9. R. 21.* Verũ in his videndũ vbique, quid recepta piorũ consuetudo ferat, à qua non temere recedendum. *Azor. l. 7. c. 10. q. vlt.*

Dixi, *si sit in quadragesima*; quia extra eam licitè vescitur ouis, qui debet ieiunare, v.g. ob Iubileum. *Henr. &c* vel ex pœnitentia sacramentali, *Fagund.* vel ex voto, aut vigilia. Vide *Dian. p. 1. t. 9. R. 5. & 6.*

Dub. II. Quæ causæ excusent à ieiunio.

Resp. Hæ sequentes: 1. Superioris dispensatio; qua tamen non est opus, si necessitas sit euidens, sed in dubio tantum: idque siue ad esum carnium; siue ad secundam refectionem. Talis autem superior est Episcopus, & Parochus, etiam præsente Episcopo quando legitima consuetudo sic habet. Imò *Sylu. & Sanch. de matrim. l. 8. d. 9. n. 27. & in opusc. t. 2. l. 5. cap. 1. dub. 5. n.* 18 absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo: quia, inquit, ad Episcopum non recurritur in minimis, vt vsus habet: quod Episcopi sciunt, & non contradicunt. Verum id totum pendet

ab vsu, & consuetudine, sine qua non licebit. Vide *Trull.l.3.cap.2.d.7.* Item Prælatus, & in eius absentia Vicarius illius, vt habet *Sanch.l.c.* respectu suorum religiosorum: non tamen Confessarius, licet priuilegiatus, si non sit Parochus; quia non habet iurisdictionem in foro externo. *Sanch.l.c.* contra *Palatium.* Vnde tantum potest iudicare de iustitia causæ. Causa autem valida ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatur: sufficit enim credulitas inculpata. Item, cum quis bona fide putat se à ieiunio excusari, etsi causa insufficiens sit; tantum venialiter peccare, docet *Caiet*. At si verè bona fide putet, se planè excusari, nullo modo peccare videtur.

II. Causa est impotentia, qua excusantur qui sine notabili damno non possunt ieiunare; vt sunt ieiuniores, vsque annum 21. completum: quibus tamen post 7. annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, conualescentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio, quia hi omnes egent alimento multiplicato: vti & senes communiter sexagenarij, nisi euidenter constet, posse ieiunare sine damno. In dubio autem an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia cum de ætate constet, & robur sit dubium, non est expectandum, donec deficiat, tunc enim irrecuperabilis est defectus. *Gran.1.2. d.6. tr.3. p.1. dub.6.s.5.n.39. Escob. Laym.l.4.t.8.cap 3. Tann.2.2.d.3.q.3 dub.5. Fill.tom.2 t.27.p.1.c.6. & cæteri communiter*, contra *Nau. Sa. Sanch.de matr.tom.2.l.7.d.32.n.17. & p.2. Consil.l.5.c.1 d.4.n.7.* item *Dian.p.1.t.9 R.20. &c.* qui absolutè, sine omni restrictione, sexagenarios omnes à ieiunio liberant. Quam sententiam *Trull.* tamquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, vt ait, sequitur (cum *Molfes. Ortiz. &c.*) *lib. 3. cap.2.d.7.n.3.* præsertim cum scrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus vouerunt ieiunium, adduntque esse probabile, quod sufficiat si annus 60. sit inchoatus, eo quòd is in fauorabilibus habeatur pro completo. *Dian.p.5.t.14.R.63. ex Naldo, & Sanch.* Item *p.9.t.7.R.73. ex Trull. & alijs 6.* Eadéque ętate (vti, & antè annū 21.) Regulares non teneri ad ieiunia sui ordinis, probabile affirmat *Dian.p.9.t.7.R.73. ex alijs 4.* qui etiam probabile censet excusari fœminas quinquagenarias. *p.9.t.7.R 73. ex alijs 4.* Denique pauperes, qui non habent alium cibum, præter prohibitum; vel non sufficientem pro vnica refectione. Vide *Sanch. in opusc.* vbi *ex Nauarr. Gabr. Angl.* excusat

cuſat eos, qui laborant tertiana, vel quartana; item qui ex vacuitate ſtomachi, notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri, aut dormire non poſſunt. Neque hos teneri mane ſumere collatiunculam, & veſperi cœnam, notat. *Dian.p.1.t.9. R. 41. ex Fill. & alijs 3.* quia nemo tenetur peruertere ordinem refectionum.

III. Cauſa eſt labor, vel officium, cum quo ieiunium non poſſit conſiſtere, qualis eſt agricolarum, & multorum opificum, vt fabrorum, piſtorum, ſutorum, &c. (etſi de ſutoribus neget *Anglee*, cuius ſententiam *Sanch.* dicit eſſe veram, ſi non ſuant, ſed tantum ſcindant corium, & materiam præparent;) non tamen pictorum, ſartorum, quorum labor exiguus eſt. Excuſat etiam *Laym.l.4.t.8.cap.3.* ſingulos argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores *Dian.p.4.t.4. R.138. & Gordonus tom.3.l.6.q.18.c.6.* verſantes prælum typographicum, non tamen typorum compoſitores, foſſores autem, ferrarios, & ſimiles, etiam die vno, vel altero, quo non laborant, excuſat *Azor.&c.* cũ *Dian.p.1.t.9.R.9.* Similiter excuſatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, vt ait *Sanch. in opuſc.l.c.* vide *Fill.n.1 9.* Ratio horũ omniũ eſt, quia cõmuniter horum vires non ſufficiunt ad huiuſmodi labores cum ieiunio.

Dixi, *pedibus*; quia multi non excuſant equites; longa tamen equitatio ad plures dies, vt docet. *Fill. t. 3. 6* meritò excuſat. Vbi etiam concedit, ob labores præcedentes, & ſubſequentes, poſſe aliquem excuſari, ſi probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita vt officio ritè fungi nequeat. Vide *Bonac.d. vlt. q.4.num.1.* Ex eodem capite Doct. excuſant coniugem, ſi debitum reddere non poſſit, quando ieiunat, vti & vxorem, quæ ob maciem non poſſit cum ieiunio ſe viro gratam præſtare. *Bon. l.c.* Atque vniuerſim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum ieiunij, ait *Caietan.* Quod intelligo, niſi iſta obligatio ſit valde leuis, & rationabiliter poſtponenda obligationi ieiunij.

IV. Eſt pietas, vel maius bonum. Vnde excuſantur, qui cum ieiunio non poſſunt vacare operibus melioribus, v.g. Concionatores, Præceptores ordinarij, Confeſſarij, Cantores, & quotquot opera charitatis, & miſericordiæ, tam corporalia, quam ſpiritualia exercent, etiam ob mercedem, ſi ea cum ieiunio peragere non poſſunt. *Fill.tom. 2.t.27.p.2.c.6.n.24. Azor.p.1.lib 7.cap. 28. Fern.Nauarr.Sylu.Fagund &c.* Atque hi quidem omnes intelli-

gunt, & ferè addunt, quando eorum labores cum ieiunio non possunt consistere. *Diana* autem (absolutè loquendo) *p. 1. c. 9. R. 7.* Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat à ieiunio excusandos; quia, inquit, summoperè laborant; non item eos, qui Dominicis tantum concionantur, nisi sint debiles. *Sanch.* tamen *in consil. p. 2. l. 5. cap. 1. d. 13. num. 6. 7. & 8. & Trull. lib. 3 c. 2. d. 7.* putat à ieiunio quadragesimæ communiter, & regulariter excusari eos, qui ter, vel quater in hebdomade concionantur cum seruore. De Lectoribus verò *Dian. l. c.* cum *Fagund. p. 4. lib. 1. cap. 8. num* 19. censet, non omnes excusandos, sed eos tantum, quorum labor est improbus; vel qui ita sunt debiles, vt satisfacere non possint. Idem ferè sentit *Sanch.* licet *l. c.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt (vt in Societate faciunt preceptores grammaticæ) satisfacere, si media quadragesima, siue ter in hebdomade ieiunent; eo quod sit magnus labor; & paucis annis sic fatigantur, vt progredi non possint. Sic ille. Verum præstat, vt superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispensent, vt monet idem. *Sanch. l. c.* nam in omnibus istis, regula certa, & vniuersalis statui non potest alia, quam quod lex Ecclesiæ non obliget, cum magna difficultate, vt notat *Laym. cap. 3. num. 3.*

V. Charitas, vel etiam vrbanitas secundum quosdam excusat etiam à veniali eum, qui die ieiunij rogatus ab amico, modicum cibi sumit. *Medin. Fagund. Villiucc. Dian p 1. t. 9. R. 29.* vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. *Nauarr. Sanchez, Dian. p. 5. t. 5. R. 32.*

LIBER QVARTVS

DE PRÆCEPTIS PARTICVLARIBVS certo hominum statui proprijs.

CVM omnes fideles sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia Præcepta, quæ pertinent ad statum, & officium vniuscuiusque, teneantur scire sub peccato mortali, ita vt ipsa eorum ignorantia vincibilis (licet non sequatur transgressio) sit peccatũ mortale. *Sylu. Sayr. Sanch. Bald. l. t. 2. l. 1. d. 9. n.* 8. & 9. hinc post præcepta omnibus communia, agendum de præceptis proprijs certorum statuum in particulari.

De

De ſtatu Religioſo. Cap. I.

Dub. I. Quæ ſit natura ſtatus Religioſi.

RESP. Status Religionis eſt fidelium ad diuinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuę paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, ſtabilis in communi viuendi modus, ab Eccleſia approbatus.

Dico, *ab Eccleſia*; quia etſi olim Epiſcopi Religiones approbare poterant; poſtea tamen in Concilio Lateranenſi, ſub Innocentio Tertio ſtatutum eſt, ne noua religio inducatur, niſi approbata à Papa. Ratio eſt, quia cum religio ſit communitas ſacra, in qua debet eſſe ſpiritualis iuriſdictio, hæc autem à Papa proueniat, decens eſt, vt talis communitas ab eodem approbetur. *Laym. l. 4. t. 5. cap. 1.* Vnde reſoluuntur hi caſus.

I. Ad eſſentiam religionis non requiruntur vota ſolemnia. Ratio, quia qui in Societate IESV vota ſimplicia edunt, ſunt veri religioſi, vti definiuit Gregorius XIII. in Bulla, *Aſcendente Domino. Laym. loco cit. num. 4.*

II. Non ſunt Religioſi ij ordines militantes, qui coniugalem caſtitatem tantum vouent. Sunt tamen verè religioſi milites S. Ioannis, & Teutonici, eorumque ſimiles, cum tria vota ſubſtantialia habeant. Similiter ex fratribus, & ſororibus Tertiarijs ſiue Ordinis S. Franciſci, ſiue aliorum, tantum ſunt religioſi, qui in religione approbata, ſecundum certam regulam, tria vota ſubſtãtialia emittunt. Contra autẽ ij non ſunt, qui licet tria iſta emittant, & communiter, vel ſeorſim habitent, regulam tamen à Sede Apoſtolica approbatam non profitentur. *Laym. l. citato.*

III. Religioſi non ſunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis, & caſtitatis, obedientam vouent Confeſſario, aut Epiſcopo. Ratio, quia tali voto non ſubijciuntur iuriſdictioni ſpirituali, quæ à Deo, medio eius Vicario, prouenire debet. *Ibid. n. 7.*

IV. Etſi Papa in votis ſolemnibus religionis diſpenſare poſſit, vt quis deſinat eſſe religioſus; non poteſt diſpenſare tamen, vt quis manens religioſus, ſubſtantialibus votis non teneantur, quia ad eſſentiam religionis illa ſpectant. *Laym. l. c. n. 8. ex Nau &c.*

V. Religioſus promotus ad Cardinalatum, vel Epiſcopatum, obſtrictus manent votis eſſentialibus ſuæ religionis; etſi quoad aliquos effectus paupertatis, & obedientię exemptus cenſeatur. Deinde, etſi iugo regulæ abſolutus ſit, quoad culpam, & pœnam; tamen

tamen ex obligatione moralis honestatis, ea seruare debet, quæ eum decent, & cum eius munere consistunt. Hinc quoad habitum, sui ordinis colorem deferre debet; etsi quoad figuram, Episcopis sæcularibus se conformare possit, vt Clemens VIII. concessit apud *Sanch. 6 mor. cap. 6.* Imò, si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione, tamen non tenetur ad regularem obseruantiam redire; quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientiâ regulari exemptus fuit. *Ibid. ex S. Thoma, Rodriq. Sanch &c.* Secus est in Cardinali religioso, qui non est Episcopus, hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideoque si Papa eius renunciationem acceptarit, tenetur redire ad obedientiam regularem sui ordinis. *Palaus, de Lugo Resp. mor. l. 5 d. 12.*

VI. Religiosus ad Parochiam promotus, cum votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum religionis, regulamque obseruare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantum secundum moralem honestatem, sed sub obligatione grauis culpæ, si ad eam regula obliget. Ita *Laym. l. 4. t. 5. cap. 1. num 11. & 12.* Vbi addit, quod etsi Parochus religiosus in ijs, quæ ad regulam spectant, subiectus maneat superiori, iam tamen consuetudine multis locis obseruari, vt non tantum in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque alijs, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subijciatur. Vide *Sylu. Sanch lib. 6. moral. cap. 3. num 30.*

Dub. II. Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ.

Resp. Ad valorem eius, tres requiruntur conditiones. 1. Est qualitas, seu aptitudo vouentis, scilicet, vt iuxta *Trid. sess. 25. cap. 15. de regularibus*, decimumsextum ætatis annum expleuerit: annumque integrum, cum religioso habitu, steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata, in isto ordine substantiale esse censeatur. *Azor. tom. 1. l. 12. c. 2. q. 6. & 7. Rodriq. tom. 2. c. 6.*

II. Conditio, consensus, & acceptatio expressa, vel tacita Prælati ordinis, per hanc enim religioni incorporari debet. Idque ordinariè, non tantum cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certè maioris, aut principalioris partis; secundum cuiuscuinque ordinis statuta *Nau. Less. c. 4. d. 7.*

III. Vt professio sponte facta sit, non cogente graui metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio, eo quod in pro-

professionem consentire noluerit. Idemque metus reuerentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, & imperij, sæpius repetita importunitate, aut graui offensione, aut diù continuata indignatione consanguineorum; adiunctis etiam minis de subsidijs negandis, si ex religione egrediatur: hæc enim, vel singula, vel certè simul iuncta; considerata conditione hominis rudis, timidi, &c. metum iustum incurrere possunt, & professionem irritare, vt docet *Laym. cum alijs l. 4. tr. 5. c. 5. Less. l. 2. c. 43. dub. 7.* Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Is, qui professionem irritam edidit ex defectu alicuius conditionis ex iam dictis, nisi eam postmodum tacitè, vel expresè ratificauerit, egredi religione, & vxorem ducere potest: licet ob euitationem scandali, causam egressus dicere debeat: & si ad forum externum causa deueniat, defectum professionis probare; idque intra quinquennium à die professionis: post illud enim non auditur, iuxta *Trident. cap. 19. sess. eadem:* Quia præsumitur eam interea ratificasse.

II. Quod si tamen sciret, illam iuris præsumptionem falsam esse, eo quod vel ignorans impedimentum, vel metu graui, aliaue iusta causa impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem vltra quinquennium duret, eo elapso, potest reclamare, debetque audiri in iudicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, vt cõtra *Bonac. de clausf. d. 4. q. 2. p. 10.* docet *Nauarr. Sanch. d. 37 num. 22. Less. lib. 2. cap. 41. d. 7. Azor. lib. 12. c. 4. q. vlt. Dian. p. 3. t. 2. R. 53. Barbosa in Trident. sess. 25. cap. 19. num. 8* vbi plures alios citat; & nisi aliud quid impediat, fugere potest, vt docet *Laym.* Qui addit, quod si fuga sine graui scandalo, vel incommodo tentari non posset, monendum à Confessario, vt professionem tacitè ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actusque ijs proprios exerceat, cum intentione, quod professus talis ordinis esse velit. Vide *Aut. cit. Dian. p. 8. t. 7. R. 51.* vbi *ex Trid. sess. 25. cap.* 19. probat, Episcopum de nullitate professionis, sine intentione superioris regularis sententiam ferre non posse, & si faciat, fore nullam.

Dub. III. Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis.

Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle seruare suum statum, qui est perfectionis, siue ten-

dentiam

dentiam ad perfectionem (licet secundum se non sit præcepti, sed consilii) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem S. Tho. 2.2. q. 186. a. 1. & 2. & q. 184. a. 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 1. n. 1. Suar de relig. t. . l. 1. c. 4. Bardi de consc. d. 7. c. 6. §. .. Vnde resolues.

I. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantum studere perfectioni. Bardi & c. l. c.

II. Tenetur tendere ad perfectionem, 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. Laym. l. c. cap. 9. num. 13. 4. Tenetur aliquibus medijs vti, & si omnia media abijciat, non est in statu salutis. Suar. Laym. l. c. dicens: si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita, & regulas negligat, eo quod sub mortali non obliget, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, siue specialiter non præcepta, nec promissa: quia a'ias moraliter loquēdo, nō potest habere debitā intentionē salutis Suar. l. c.

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, non per alia, hoc est seruando suas regulas. Sanch. l. 6. c. 5. n. 1. & 2. Hinc peccat 1. per contemptum regulæ, hoc est si nolit subijci. Ibid. n. 6. 2 si tantum velit seruare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem. Ibid. n. 7. 3 per actum directè contrarium: hoc est, nolendo perfectionem; quod esse mortale docet. Sanch. num. 10. Pellizar. & Bardi. l. c.

IV. Si quis non tantum intendat non esse sollicitus in obseruatione regulæ; sed etiam nunquam seruare, etiamsi facilè possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali. Suar. l. c. n. 24.

V. Si ex remissione animi, & sine vllo iusto titulo, per directam intentionem, velit aliquam regulam non seruare, erit saltem leuis contemptus, & peccatum veniale. Suar. l. c.

VI. Frequenter, & ex consuetudine violare regulam, esse mortale, dicit Sanch. l. 6. mor. cap. 4. n. 13. & 20. Tum quia perturbat religiosam disciplinam; tum quia secundum quosdam, est contemptus interpretatiuus, vel saltem probabilissimum eius periculum: tenetur autem sub mortali ita viuere, vt non sit grauiter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem Sanch. Laym. l. 4. t. 5. c. 9. tū quia cōstituit se in eo statu, vt tanquā incorrigibilis sit expellendus, tenetur autem quisq; ratione votorum, quibus se Religioni addixit: ita se gerere, vt sit tolerabilis, & non mereatur expelli: at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, regulas sine discrimine transgreditur,

reddit

reddit se intolerabilem, vt debeat expelli, aut, si toleretur, plurimum nocet ergo per accidens, & indirectè agit contra professionem, peccatque mortaliter. *Sanch. l.c.n.18.* vide *Auth. cit.*

VII. Religiosus Societatis IESV peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cauendis defectibus ob quos se dimittendum, vel eijciendum præuidet: & licet ita dimissus, sit liber in conscientia; si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, vtpote obtenta per dolum danté ipsi causam: (sicut in matrimonio, & cæteris cōtractibus) vnde subiacet pœnis apostatarũ. *Bon. de clauf. q.2.p.12.§.1.*

VIII Scolasticus Societatis IESV, qui prauis moribus, de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetrauit, non est liber à votis. *Less. lib.2.cap.40.d.15. Sanch. lib.6. cap.9.num.99. Layman. lib 5.t.5.cap.9.num. 13.*

Dub. IV. Ad quid religiosus obligetur vi votorum.

Resp. Religiosus ex voto paupertatis obligatur, vt nihil habeat proprium. Nomine proprij autem intelliguntur bona temporalia pretio æstimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem disponendi liberam, & independentem, in perpetuum abdicauit. Constat *ex cap. Non dicatis. 12. q. 1 c. Monach.*

Dicitur I. *Bona temporalia:* quia retinet religiosus dominium bonorum spiritualium, honoris, famæ, & similium. Item ius eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, &c. S. *Thom. 2. 2. quæst.186.art.7. Sanch. lib.7.cap.18. Less. l. 2. cap.4.d. 5. Laym. l.4.t.5.cap. 7.*

Dicitur II. *Dominium vel facultatem disponendi*, propter religiosos Societatis IESV, qui post emissa vota, retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent ius actuale, de ijs pro suo arbitrio disponendi, vel vtendi; in cuius abdicatione, essentia religiosæ paupertatis consistit. *Sanch. Laym l.c. n. 3.*

Dicitur III. *Independenter*: quia Religiosus, etiam professus potest habere peculium dependens, & reuocabile ad nutum superioris, quod nomine proprij non comprehenditur. *Laym. l. c. num. 2.* Vnde sequentes casus resoluuntur.

I. Non repugnat voto paupertatis, quod Religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imò sine consensu Papæ, non possunt se obligare communitati, quod ea nunquam sint acquisituri; quia præiudicarent immunitati Ecclesiasticæ. *Lugo*

Resp.

Resp. mor. l. 3. d 8. Neque possunt fructus, seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad vsus alios, v.g. soluenda debita, &c. *Ibid. d.* 10.

II. Non repugnat paupertati, si religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine monasterij, idque in monasterij commodum. Imò nec repugnat, si detur in commodum, vel incommodum ipsiusmet religiosi, aliquod ecclesiasticum beneficium. Quo casu competit ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem, piasque causas, applicare potest, iuxta Canonum concessionem: quod reliquum est, pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficium, cui seruiuit: ac consequenter donationes de reditibus beneficij factæ ab eo in vsus non pios, inualidæ sunt, & contra iustitiam, neque accipientes possunt tuta conscientiâ retinere. *Suar. tom. 4. de rel. l. 5. Mol. d. 276. &c communiter*. Ratio, quia non habent dominium dictorum redituum. *Lugo de iust. tom. 1. d.* 4. *s.* 1. Nihilominus *VVading.* apud *Dian. p 8. t. 6. R.* 133. probabile censet, quod etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes, idemque multò magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem *Dian. loco cit. R.* 132. *&c.* contra *Sanch. Suar. &c.* Ad monasterium verò omnia alia, quæ aliunde quam ex Beneficio, acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ. *Nauarr. Azor. tom.* 1. *lib.* 12. *cap.* 10. *q.* 6. *&* 7. *Molyn. Laym. loco cit.* vide *Trid. sess.* 25. *cap.* 2 *de Relig.*

III. Non tantum iure antiquo, sed etiam post Tridentinum, probabile est, religioso in monasterio, vel iuxta illud manenti, annuatim assignari posse reditum, vt ex eo viuat suo commodo, & incommodo, reuocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter monialibus victum præberi posse, ita vt ipsæ sibi labore manuum vestes comparent. Ita contra *Azor. Less. & Mol.* docent *Sanch. lib. 7. mor. cap.* 22. *Tann. Laym. l.* 4. *cap.* 7. Qui addit, talem consuetudinem, vbi viget, non damnandam: probat tamen tolli debere, si commodè possit, monetque non sine vrgentissima causa introducendam.

IV. Peccat contra paupertatem religiosus, si quid, seu domi, seu foris, etiam ex ijs, quæ ad victum, & vestitum pertinent, sine superioris consensu expresso, tacito, vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel accommodet. Ita *Less. l. 2. cap.* 41. *d.* 8. *& d.* 9. *num.* 79. *Sanch. 7. mor. c.* 19. *n.* 53. *& cap.* 21. *num.* 32. *Suar. tom.* 3. *de relig l.* 8. *c.* 11. *Layman. l.* 4. *t.* 5. *cap.* 7. *Azor. tom.* 1. *l.* 2. *cap.* 12.

Dixi,

Dixi, *sine consensu tacito*; quia si Prælatus sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cum facilè possit, tacitè consentire, & approbare videtur. Vnde *Sanch. 6.mor.cap.19.* ait, si in aliqua religione consuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi, sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Et si Prælatus subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere ijs omnibus ad proprium vsum, tacitè facultatem concedere censetur, donādi alijs, vt notat *Laym.* Monet tamen *Less.* talem consensum non præsumendum, nisi in rebus paruis, & crebrò occurrentibus.

Dixi II. *Vel præsumpto*: hic enim locum habet, si res vrget, superiorque non est præsens. Ad hunc autem, vt vult *Sanch.* & *Bonac.* non sufficit, quod superior libenter concederet, si peteres (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti solitæ, licerent sine venia; quod cederet in euersionem disciplinæ regularis) sed requiritur, vt ipse censeatur concedere, quamuis non petas, & nolit in ijs circumstantijs te petere. Addit tamen *Suar.* & *Less.* excusari à mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. Ratio, quia tunc censetur rem habere ex voluntate superioris saltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque si superior tantum sit inuitus, quoad modum venialiter quidem peccari, non tamen contra paupertatem, docent. *Suar. Sanch.* Laym.*l.5.t.5.cap.7.*

IV. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in vsum tuum concessis, in alium vsum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas lata culpa. Ratio, quia in ijs tantum habet vsum facti, idque precario, quamdiu superiori videbitur: estque actus dominij, posse rem arbitratu suo destruere. *Sanch. c. 19. Laym. num. 6. Less. num. 70.*

V. Item peccas, si quid abscondas, vt illud liberæ dispositioni superioris subducas. Nec Procuratores, Oeconomi, Administratores, Prælati inferiores, quicquam possunt expendere, contra quam regula ordinis, voluntas superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio, quia non sunt domini bonorum communium sed tantum administratores. *Laym. num. 9. ex S. Tho. &c.*

VI. Si Prælatus permittat subdito, vt bona, ex quacumque causa, aut titulo prouenientia, in vsus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum dedecentia, penes se habeat, peccat, & Prælatus, & subditus contra votū

pau-

paupertatis; estque talis donatio, seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia. *Navarr Sylu. Valentia, Molin. t. 2. d. 276. Azor. Less. d 9. Sanch Laym*. Quia Prælatus non potest dare veniam maiorem, quam ipse habet: ipse autem cum non sit dominus non potest bona suo arbitratu, & inutiliter expendere: sed tantum in Religionis necessitatem, & vtilitatem. Vide *C. Lugo de iust. d 3. sect. 7 num. 131.*

Resp. II Religiosus voto castitatis obligatur, vt abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea, interna, & externa; proindeque si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ, & sacrilegij. *Less. & Laym. c. 8.*

Resp. III. Religiosus ex voto obedientiæ, obligatur ad omnia, quæ superiori præcipit, secundum regulas, & constitutiones ordinis, siue directè, & expressè, siuè indirectè, & implicitè. Et quidem si præcipiat in virtute sanctæ obedientiæ, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vel simili forma, tenetur obedire sub mortali: quia intendit obligare quantum potest: sub veniali autem, si alia forma vtatur, vel sub nullo; quod consuetudo in Societate IESV approbat. Vide *S. Thom. 2. 2. q. 204. Sylu. Sanch. l. 9. mor. c. 1. Less. l. 2 c. 41. dub. 9. Laym. c. 9.*

Porrò quę indirectè pertinent ad regulam, *Sylu.* & quidam alij ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem eius obseruationem. *Sanch.* tamen arctat ad res valde necessarias, sine quibus regula commodè seruari nequit: alioqui enim superior quasuis corporis macerationis præcipere posset; ordinantur enim ad pleniorem obseruationem regulæ. *Laym. l. 4. t. 5 cap. 9. Less. l. 2. cap. 4. d. 9.* Vnde resolues.

I. Non tenetur subditus obedire in ijs, quæ sunt vel contra regulam (nisi superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit) vel supra regulam vt essent magnæ macerationes (nisi in pęnam, vel ad obligationem votorum necessariæ) vel vt acceptet Episcopatum. *Dian. p. 6. t. 8. R. 33. & alij sex*: vel infra regulam, scilicet, vana (nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundum regulam, v. g. vt obedientia exerceatur.) Nec refert, quod regulæ iubeant in omnibus obedire: id enim non de obligatione voti, sed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suar. Sanch. 6. mor c. 2. & Laym.*

II. Si regula ordinis sub peccato obliget, eius transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio quia talis regula non est minus præceptiua, quam vox superioris; & subditus promittens obseruaſ-

seruationem regulæ, eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur: proindeque Cartusianus v.g. carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non ieiunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. *S.Thom. in 2. d. 44. q. 2. a. 3. Valent. Sanch. 6. mor. c. 1. & 4. Vasq. Rodriq. Laym. l. c. n 6. Escob. &c.*

III. Si regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio, quia talis regula non continet, propriè præceptum, sed tantum est ordinatio, seu monitum, obligans tantum ad pœnam, si imponatur. *S. Thom. Laym. l. c &c.* Hinc nec transgressio illius ex rationabili causa, & bono fine; seu ex motiuo virtutis facta, v. g. si extra tempora loquatur cum socio, vt mœstum consoletur, est peccatum, erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, alioue inordinato affectu fiat. *Laym. l. c* Quem vt plurimũ cõcurrere, adeoq; rarò omni culpa vacare, putat *Valent. Sanch. & Suar.* Qui addunt, quod si quis frequenter, & quasi per consuetudinem, regulam transgrediatur, religiosam disciplinam grauiter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter. *Laym. lib. 5. t. 5. c. 4. Sanch. num. 18.*

IV. Etsi Capitulares nouum statutum condere possint, quo ipsi, alijque postmodum professionem edituri, obligentur, ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad regulã ordinis non directè, nec indirectè spectet. *Laym. l. c. n.* 10. Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem prouinciali (iuxta cuiusque ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum; & non sit regulæ difforme. Vide *Escob. de leg. E. 1. c. 2. num.* 15. Ratio, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, iuxta *Reg. 29. in 6.* Addit *Layman. & Sanch. ex Sylu. & Azor. tom. 1. lib. 13. c. 11. q. 19. Less. l. 2. c. 41. num.* 22. Nec Pontificem posse religiosos cogere ad arctiorem viuendi rationem, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, prouenit ex voto, quod factum fuit secundum proprium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad ordinis conseruationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, multoque magis Pontifex illos cogere potest, quando ad hoc se implicitè quisque obligasse censetur. *Sylu. Less. Sanch. Laym. ll. cc.*

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen est fieri posse, vt docet *Laym. Sanch. &c.* Ratio, quia verisimile est, quod

Aliqui religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, vtrum sit res licita, quam Prælatus iubet, vel iusta causa imperandi.

Resp. I. Cōmuniter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est iure, quod habet. Nec dicas, subditū etiam esse in possessione libertatis, cum habeat debitum parendi.

Resp. II. Non teneri, si graue damnum obediendo timeat. Ratio, quia in dubio fauendum est reo, eique de cuius damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione iuris, quo potest se à periculosis rebus conseruare. *Less. Sanch. 6. mor. cap. 4. alijque.*

Dub. V. Qui possint, vel teneantur ingredi religionem.

Resp. Omnes illi, & soli, possunt ingredi religionem, qui sunt sui iuris, nec alijs obstricti: qui verò alijs obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu. *Less. l. 2. cap. 41. d. 3.*

Vnde 1. Non possunt ingredi religionem impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filij, si parentes sine illis se alere nequeant. *Laym. l. 4. t. 5. c. 4. n. 1.* 3. Nec serui sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem sub promissione matrimonij. 5. Nec is, qui non est soluendo creditoribus: modo in sæculo manendo, possit intra paucos annos soluere. *D. Thom.* tamen *Sylu. Fumus V. Religio, & alij* putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui iuramento se obstrinxit: præterquam quod sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus vxori. 7. Nec coniuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummasset ante expletos duos menses, qui eis à iure conceduntur; aut nisi alter coniugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. II. Qui vouit religionem, tenetur ingredi secundum sequentes regulas.

I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum peruersionis. *Laym. lib. 4. t. 5. cap. 6. num 5.*

II. Qui vouit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contra; quia minus præstaret, quàm promisit. Quod si tamen

tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & religioni ius in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale ius religioni strictiori erat acquisitum *Laym. l. c. ex S. Thom. &c.*

III. Is qui vouit experiri religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseuerandi in laxiore. Ratio, quia hoc melius est *Laym. l. c. ex Sanch. &c.*

IV. Professo licentiam transeundi ad ordinem laxiorem, Episcopus, vel prælatus ordinis exemptus cum consensu Capituli, dispensatiuè ex iusta causa dare potest. *Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41. num. 102. Sanch. 6. mor. cap. 7.*

V. Professus ad ordinem strictiorem, petita, licet non concessa, Prælati sui licentia, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitus, sine causa, temerè fieri non debet. Quod si autem fiat, spectanda est austeritas circa silentium, & solitudinem; idque non tantum secundum institutum regulæ, sed etiam secundum obseruationem præsentem. Probatur *ex cap. Licet, de regularibus*. Vide *Laym. Less. Sanch. locis cit.* Ex dictis resoluuntur hi casus.

I. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contra; cum religio Monachorum austerior sit. *Laym. l. c.*

II. Professus regulam strictiorem, si ea non seruetur in suo monasterio, alioue eiusdem ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo regula seruetur: ita vt considerato præsenti statu, ducat vitam strictiorem. *Laym. l. 4. tract. 5. c. 6. num. 10. ex Sanch. Rodriq. &c.*

Dub. VI. Ad quid teneantur Religiosi eiecti, & fugitiui.

Suppono, Religiosum iustas ob causas à religione expelli posse. 1. Si in graui, vel pernicioso crimine existens, notoriè incorrigibilis appareat: in quo tamen casu, moniales perpetuò potius carceri mancipandas, quam eijciendas, putat *Sanch. l. 6. moral. cap. 9.* 2. Si ob criminis infamiam sine graui ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodum graue, v.g. lepram, &c. vt docet *Nauar. Sa V. Religio num. 34. Sanch. 6. mor. c. 4. n. 56.* Ratio, quia in re admodum graui decepit, ita vt fraus dederit causam admissionis. Vide *Dian. p. 9. t. 9. R. 57.* vbi docet, quod licet hactenus ex communi sententia *Sanch. Suar. Azor. Rodriq. &c.*

Religiosi propter delictum aliquod graue, etiam semel perpetratum, potuerint expelli, iam tamen propter declarationem Vrbani VIII. editam anno 1624. per nulla priuilegia possint expelli è Religione (excepta Societate IESV) nisi sint incorrigibiles; tales autem non censeantur, nisi vnius anni ieiunio, & pœnitentia in carcere sint probati.

Hoc supposito, resp I. Professus è religione ob culpam eiectus, manet religiosus, votisque adstrictus. *Laym. l. 4. t. 5. cap. 13. ex commun.* Vnde resoluuntur hi casus.

I. Eiectus, rerum, quas acquirit, vsum, & administrationem tantum sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur monasterio, cuius non est membrum amplius, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quod si autem non sit exemptus Episcopo loci. *Laym. l. c. ex Mol. & Less.*

Dixi, eiectus; quia fugitiuos, & apostatas, ijs exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt, monasterio acquirere verius est, si illud dominij in communi capax sit: sin minus, Sedi Apostolicæ. Ratio, quia monasterium, instar seruorum, eos vendicare, & reducere poterat. *Laym. l. c. ex Azor. Sylu. &c.*

II. Eiectus per culpam, non omninò solutus est voto obedientiæ, etsi eius executio magna ex parte cesset: quia caret superiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud seruare in præparatione animi, si recipiatur. *Laym. l. c. ex Nauarr. & Less.*

III. Idem à reliquis monasticis obseruantijs, & regulis, vt à ieiunijs, vigilijs, delectu ciborum, & similibus; liber est *Laym. l. 4. t. 5. c. 13. Sa. n. 40. Nauar. & alij* contra *Less. Sanch. &c.* Ratio est, quia taliū obseruatio non comitatur simpliciter professionē votorū substantialiū, sed statum regularē, à quo ille est expulsus.

IV. Etsi non sit improbabile, quod docent *Nauarr. & Azor.* probatque *Rodriquez.* eiectum tutò manere extra suum ordinem, nec teneri receptionem petere, eo quod iustæ sententiæ suæ eiectionis se conformare possit: contrarium tamen communius est, & probabilius: ratio, quia cum sit obligatus votis, tenetur se qualificare, vt vota sua conuenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si ordo ipsum reuocet. *Laym. l. c. num. 6. ex Sylu. Sanch. & Less.*

V. Eiectus potest tutò in sæculo manere, si in monasterio non recipiatur, nisi religionem laxiorem inire malit: quia aliam non vouit; neque per ipsum (vt suppono) iam stat, quo minus

in

in sua recipiatur. Ita *Rodriq. Laym. &c. l. c.* Vbi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione eijcere, vt vel aliam religionem iniret, vel ad suam reuertatur: immo etiam Ordinarij locorum eiectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quod tales nō sine periculo, & scandalo aliorū in sæculo viuant. Vide *Laym. l. c. n. 8. & 9.*

Resp II. Prælati ordinum fugitiuos, & apostatas requirere tenentur, si absque graui ordinis damno possint, & non omnino incorrigibiles videantur. Ita *Sanch. l. c.* Ratio prioris partis est, quia iure diuino, & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia si ob iustam causam possint eijci, ob eandem etiam, postquam malitiosè exiuerunt, poterunt non recipi. *Laym. l. c. n. 7. ex Sanch. &c.*

Dixi, *fugitiuos, & apostatas*: quia per sententiam iustam eiectos, etsi se correxerint, necessariò recipiendos, negant *Sanch. l. c. & Azor. l. 18. cap. 17.* affirmant *Nauarr. Molin. t. 1. d. 240. Less. l. 3. c. 41. d. 15.* Vtrique probabiliter.

Quæres. An professus in vno monasterio possit cogi, vt se transferat ad aliud.

Resp. Posse, si plura monasteria faciant vnum corpus sub vno capite; secus, si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio, quia nō vouit obedientiā nisi in hoc conuentu. *Laym. l. c. n. 10.* Vide etiam *Sanch. lib. 7. mor. cap. 32.*

De statu Clericorum. Cap. II.

CLerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordinibus, vel prima saltem tonsura sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficijs Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & alijs paucis

Dub. I. De Beneficijs Ecclesiasticis.

Art. I. Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum.

Resp. Beneficium Ecclesiasticum est ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ propter officium aliquod spirituale, authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Laym. l. 4. t. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 35. d. 1.*

Dicitur I. *Ius perpetuum*, ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem, quæ non sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium*: quia in Beneficio duo iura à se mutuo separabilia distinguuntur. 1. Est ius, seu potestas exercendi muneris spiritualis; estque simpliciter spirituale. Alterum est ius percipiendi redditus Ecclesiasticos; quod etsi secundum se sit temporale, quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem aliam participat.

Dicitur III. *Authoritate Ecclesiæ &c.* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisque prouentus Ecclesiasticos annectere, ipsiusque est dispicere, quot, & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficium diuiditur. 1. In sæculare, quod pro sæcularibus, & regulare, quod pro regularibus est institutum. Vnde sine dispensatione, nec sæculare regulari, nec contra conferri potest. Porrò omne Beneficium præsumitur esse sæculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annorum: per eam enim ex sæculari fit regulare, & contra.

II. Beneficium aliud est duplex, aliud simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione; vt Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præeminentiam, cum iurisdictione in foro externo; vt Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, siue sæcularis, siue regularis, Prioratus claustralis. Item personatus, qui est eminentia in Ecclesia, sine iurisdictione; v.g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragijs ferendis, vt Cantoria, & similes. Item Beneficia, quæ dicuntur officia, habentque administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine iurisdictione; vt Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbiter. Denique duplicia dicuntur Beneficia curata; hæc enim omnia duplici onere, & cura constricta censentur, cum præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantum sunt instituta ad officia diuina obeunda: neque administrationem, vel eminentiam singularem habent; vt Canonicatus, siue sæculares, siue regulares, Capellaniç. Vide *Laym. l. c. & Less. l. 2. c. 34. d. 2.*

Art. II. Quomodo acquirantur, & conferantur Beneficia.

Resp. I. Beneficia Ecclesiastica vno ex tribus modis, communiter acquiruntur. 1. Per electionem v. g. Canonicorum; vel etiam postulationem (quæ est electio eius, qui non erat de Capitulo,

pitulo, vel de iure non erat capax) & confirmationem ſuperioris, ſi electum, vel poſtulatum idoneum eſſe intelligat. 2. Per præſentationem Patroni præuiam, & inſtitutionem ſubſequutam; à Prælato Eccleſiæ factam, ſi præſentatus ſit idoneus. Etſi verò Patronus præſentato ius ad rem conferat, ita vt Beneficium alteri conferri nequeat, ius tamen in re, & collatio beneficij per inſtitutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando Beneficium ſolo iure Prælati datur, nec Patronatus iuri ſubeſt. Vnde etiam Beneficia, ex modo conferendi diuiduntur in Electiua, Patronatus, & Libera.

Reſp. II. In qualibet diœceſi Epiſcopus eſt proprius collator Beneficiorum, niſi ex legitima præſcriptione hoc ius alteri competat: ſupremus autem, & vniuerſalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, eſt Papa. *Leſſ. lib. 2. cap. 35. d. 10.* Ratio prioris eſt, quia Epiſcopus in ſua diœceſi eſt moderator ſacrorum: ergo ipſius eſt officia ſacra conferre. Ratio poſterioris, quia Papa eſt ſupremus diſpenſator bonorum Eccleſiaſticorum, & Ordinarius Ordinariorum. Poteſt autem Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Iure præuentionis. 2. Iure concurſus. 3. Iure deuolutionis, de quibus vide *Leſſ. l. c.* vbi notat, iure præuentionis, & concurſus, ad vitandas lites, rarius Papam vti: imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apoſtolicam, & Federicum Imperatorem per Conſtitutionem Nicolai V. quæ incipit, *Ad ſacras, &c.* alterni tantum menſes Papæ collationi reſeruantur, ſcilicet Ianuarius, Martius, &c. reliqui verò ordinarijs collatoribus relinquuntur. Immo ſi per tres menſes à die notæ vacationis, in loco Beneficij nulla diſpoſitio, vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre poteſt. Similiter mortuo Papa, quamdiù Sedes vacat. *Leſſ l. cit. Laym cap. 20.* Quod ſi autem Pontifex, & Ordinarius eodem die idem beneficium diuerſis contulerint, & neutris collationis prioritas appareat, præferendus eſt, qui inuenitur in poſſeſſione; quia pro eo ius præſumit. Si neuter eſt in poſſeſſione, præfertur prouiſus à Pontifice, ob dignitatem prouiſoris. *Barboſ & Bardi. d 6. cap. 6. §. 10. ex cap. Si à ſede.* Denique ſi vltima nocte menſis Epiſcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio vtrum ante, an poſt mediam noctem, qua incipit menſis Papalis, ſi nemo ſit in poſſeſſione, nec vlla prouiſio, præſumptio iuris eſt pro ordinario. *Gonzal. Barb. Bardi. d. 6. c. 6. §. 11.*

Quæres I. Quid, & quotuplex ſit ius patronatus.

Reſp. I. Eſſe poteſtatem præſentandi ad Beneficium Eccleſiaſticum vacans.

 Reſp.

Resp. II. Esse duplex, scilicet ius patronatus Ecclesiastici, quod alicui cõpetit, quia ex bonis ecclesiasticis: & ius patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiã fundauit, vel dotauit, vel erexit. *Laym. l. 4. t. 1 c. 13 n. 2. & 4.*

Quæres II. Quando patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante.

Resp. Si patronatus sit laicus, teneri intra quatuor menses: Si ecclesiasticus, intra sex; intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum, eiusque dispositio pro ea vice deuoluitur ad eum, cuius est instituere præsentatum.

Quæres III. Quid faciendum, si multi præsententur.

Resp. I. Si patronus, qui antea præsentauit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere vtrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam; nec contra. Si tamen patronatus sit ecclesiasticus, prior tempore erit potior iure. *ex cap. Cum authenticè, de iure patronatus.*

Resp. II. Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Ioannem presentet, potest collator conferre vti maluerit. Imò iuxta *Sylu.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eo quod patroni non conueniant.

Resp. III. Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conueniunt. Vide *Less. l. c. d. 8. & Laym. l. c.*

Art. III. Quæ intentio, & qualitates requiruntur ad Beneficium accipiendum.

Resp. I. Vt Beneficium aliquod validè, & licitè obtineatur, requiritur, vt sit persona capax, & habilis, hoc est, vt sit Clericus non illegitimus (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad ordines minores, & Beneficium simplex, cui ordo maior non est annexus) non irregularis, non excommunicatus, nisi improbus, aut facinorosus, vt habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet *Dian. p. 3. t. 6 R. 64. ex Azor. & alijs 5.*) pro eo quod Subdiaconatum requirit, vigesimum primum, pro eo quod Diaconatum 22. pro eo quod Sacerdotium, vigesimũ quartum inchoatum. Colligitur *ex Trid. sess. 22. 23. &c.* In his tamen, & similibus casibus, multi excusantur, vel quia illud ius vbique non est receptum; vel quia bona fide per tres annos fuerunt

runt in poſſeſſione, quæ veluti vſu capionem, & dominium parit. Ita *Leſſ. dub. 20.*

Reſp. II. Qui recipit Beneficium quodcumque, habens annexum ordinem ſacrum, tenetur habere voluntatem, ſaltem conditionatam, clericandi, & ſacrum ordinẽ accipiendi, intra tempus à iure requiſitum. *Laym. cap. 14. Leſſ. l. 2. cap. 34. d 26.* Ratio, quia ſuſcipiens officium, cui obligatio eſt annexa, omni modo ſe habilitare tenetur. Imò ſi curatum, ſeu parochiale eſt, habetque intentionem ſacerdotium intra annum non ſuſcipiendi, ſed parochiam dimittendi, non tantum mortaliter peccat, ſed etiam ipſo iure eſt priuatus, & ad fructuum reſtitutionem tenetur, vt patet *ex c. Cõmiſſa §. 7. de lect. in 6.* Quod ſi tamen mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere poteſt: imò, & Epiſcopus diſpenſare poteſt, vt vicario ſubſtituto, ſtudijs per ſeptennium vacet.

Dixi I. *Habens annexum ordinem ſacrum*: quia ſi is non ſit annexus, & Beneficium ſit ſimplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde vxorem ducendi, non niſi venialiter peccat; ſi alias officio ſuo ſatisfaciat, vt docet *Laym. cap. 17. Sanch. 7. de matrim. d. 45. Vaſq.* Ratio, quia illa peruerſio ordinis non videtur grauis, nec vllo iure vetatur, ideoque ad nullam fructuum reſtitutionem tenetur. Vnde *Garſias p. 3. cap. 4. num. 42.* talem ab omni culpa excuſat.

Dixi II. *Voluntatem ſaltem conditionatam*: quia ſi ex iuſta cauſa poſtmodum ſtatus Clericalis minus illi conuenire videatur, poteſt animum mutare, etiamſi beneficium ſit curatum; v. g. ſi primogenitus familiæ, aut frater vnicus ſine liteтis decedat, ſi optimum matrimonium ad conſeruationem familiæ nobilis, vel ad lites graues ſopiendas neceſſarium, offeratur. Ratio, quia non eſt mens Eccleſiæ, ita ad eccleſiaſticum ſtatum obligare, vt hæc, & ſimilia bona impediantur. *Laym. Leſſ. l. c.*

Art. IV. An liceat habere plura Beneficia.

Reſp. Plura Beneficia poſſidere, non eſt res ſimpliciter intrinſecè mala, nec omninò indifferens, ſed ſpeciem mali præſeferens; imò ordinariè illicita, & naturali iuri repugnans (ſi talia ſint, quorum vnum ad honeſtam ſuſtentationem ſufficiat) niſi iuſta cauſa ex circumſtantia cohoneſtetur. Ita ferè *Laym. l. 4. t. 2. c. 8. num. 2. ex D. Thom. Leſſ. Azor &c. comm.* Quia vt docet *Trid. ſeſſ. 24.* pluralitas huiuſmodi magnam inordinationem

inuo-

inuoluit, dum minuitur cultus diuinus, Ecclesia operarijs, fundatores pia intentione, pauperes vtiliores Ecclesiæ futuri sustentatione priuantur. Hinc beneficia distinguuntur in incompatibilia primi generis, in quibus adepta pacifica professione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata; item plures dignitates, personatus, duo Beneficia vniformia sub eodem tecto: & incompatibilia secundi generis, quæ etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat; qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v. g. Canonicatus duo diuersarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio *Trident. sess. 24. c. 12. de reform.* vt non liceat vltra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Vnde *Laym. c.* 8. *num.* 6. docet. Canonicatus in Cathedralibus Ecclesijs Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantum residentiam medij anni, vel 3. mensium, inter compatibilia Beneficia numerandos.

Dixi, *Nisi iusta causa cohonestetur*: quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi iusta causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, vt docet *Less. num.* 124.

Porrò iusta causa dispensandi erit, euidens necessitas, & vtilitas Ecclesiæ, & quandoque etiam prærogatiuæ, & merita personæ, v. g. insignis nobilitas, dignitas, scientia, authoritas, virtus, &c. modò caueatur, ne Beneficiorum coaceruatio, facta etiam ob prærogatiuam personæ, ad priuatum tantum, & non ad commune bonum referatur. Imò sine dispensatione plura Beneficia, sequentibus casibus haberi possunt.

I. Si vtrumq; adeo sit tenue, vt neutrum sufficiat ad substentationem: modò vtrumq; sit simplex, nec residentiam requirat.

II. Quando parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria; tunc enim vtrumque per modum vnius possidetur, ita tamen, vt teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

III. Quando Beneficia legitimè sunt vnita.

IV. Quando alius idoneus, & dignus non reperitur.

V. Quando vnum Beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo prouideatur. Ita *Regin. ex Sylu.*

Quæres. An, & quomodo Clerici teneantur ad residentiam.

Resp. I. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum Beneficium habent, iure diuino teneri. Nec sufficit, si per alios admini-

ministrent, nisi maius bonum vrgeat: quia contra rationem est, vt hic officium, & fructus, alter onus habeat. *Bonac. tom. 1. d. 5. de oblig. benef. p. 1.*

Resp. II. Ita teneri ad residentiam, vt si Episcopi intra annum vltra tres, & parochi vltra duos menses, absque legitima causa, per Episcopum cognita, & approbata, absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita *Trid. sess. 23. de reform. cap. 1.* vide *Bonac. l. c.* Notat autem *Dian. p. 9. t. 7. R. 53. ex Bordon.* supradicta etiam habere locum in Superioribus, siue Prælatis regularibus; ideoque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo suis assistere.

Resp. III. Qui in Ecclesijs Cathedralibus, vel Collegiatis, obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas, vel portiones, si intra annum vltra tres menses absint, primo anno media parte fructuum, secundo verò anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, priuandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, vt constat *ex Trid. sess. 24. cap. 10.*

Resp. IV. Causas à residentia excusantes esse 1. Doctionem Theologiæ, vel Iuris Canonici: neque ad hoc licentiam Prælati, aut Episcopi requiri; requiri autem ad doctiones literarum humanarum, & Philosophiæ, nisi contrarium habeat, consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Iuris Canonici: id enim per quinque annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ vtilitatem. 4. Licentiam legitimam ex quauis alia iusta causa. 5. Honestam consuetudinem, vbi dispositio Concilij non est recepta. Vide *Bonac. l. c.*

Resp. V. Qui absque iusta causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit; nisi ad eam condemnetur, vel nisi ab aliquo iure sit expressum.

Resp. VI. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, iuxta Tridentinum; nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli: vel omninò inuoluntariè, ob morbum, captiuitatem, iniustam excomunicationem, &c. Vide *Less. lib. 2. cap. 34. dub. 29.*

Art. V. Quibus modis Beneficia amitantur.

Resp. I. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione iuris: idque vel propter alterius beneficij incompossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonij, vel per commissionem

nem

nem criminis (v.g. hæresis, schismatis, sodomiæ sæpius exercitæ) cui amissio Beneficij ipso facto est annexa, vt vid. apud *Less. l. 2. cap. 34. d. 4.* 3. Per sententiam iudicis. 4. Per liberam resignationem: de qua.

Resp. II. Resignatio est spontanea proprij Beneficij dimissio, facta coram legitimo superiore id acceptante. Estque duplex, scilicet tacita, quæ fit ex iuris dispositione, vt dum quis religionem profitetur: & expressa, quæ rursus est duplex, scilicet pura, quæ fit sine conditione, & pacto apposito, coram ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest; & conditionata, seu in fauorem; eaque vel est simplex in fauorem, vt quando fit absque reseruatione; vel est qualificata, quando scilicet fit reseruato sibi iure regressus; vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam iuris humani, non nisi in Pontificis manibus fieri potest. Et quamuis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis manibus faciendam, cum alioqui periculum sit ne Beneficiorum resignationes speciem quandam hæreditariæ successionis acquirant, quod iura Canonica detestantur: probabile tamen est, in manus Ordinarij fieri posse, eo quod permutatio in eius manibus fieri possit. Idque à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio; quamuis addita deprecatione, vt personæ certæ conferatur: Idque obseruari potest, vbi non est recepta Bulla Pij V. quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, quam citat *Laym. hic cap. 17.*

Porrò vt resignatio conditionata valida sit, requiritur 1. Vt beneficium sit resignantis, cum resignatio sit iuris sui dimissio. 2. Vt fiat liberè. 3. Vt fiat in manibus eius, qui potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarij, Collatoris, vel institutoris, iuxta dicta. 4. Vt acceptetur à Prælato, in cuius manibus fit, quia sine acceptatione ius suum resignans non perdidit. 5. Vt conferatur illi, in cuius fauorẽ cum clausula consueta, *Non aliter, nec aliàs*, est resignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet: aliàs enim resignans non perdit Beneficium, propter clausulam, *non aliter.* 7. Requiritur consensus patroni, vel electorum, prout Beneficium est patronatum, vel electiuum. 8. Si resignans sit infirmus, vt à resignatione superuiuat viginti dies: aliàs enim per obitum vacare censebitur. 9. Vt si resignatio fiat in Curia Romana, intra sex menses à supplicatione oblata computandos, in loco Beneficij publicetur: sin autem extra curiam, intra mensem; alioqui si contingat resignantem mori, antequam resignatarius cœperit pos-

possessionem, Beneficium per obitum vacare censebitur *Less. & Layman. cap.* 17.

Resp. III. Permutatio beneficiorum, quæ est quædam species conditionalis resignationis, fit, cum duo beneficiati, vnum, vel plura sua beneficia, Pontifici non reseruata, in manus Ordinarij, alteriusue Episcopali authoritate præditi, resignant, cum conditione, vt is postea vicissim alteri alterius beneficium conferat. Quod quandoque Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat; vocatis tamen ijs, quorum interest, scilicet Patrono, & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in fauorem. Vide *Less. c.* 31. *d.* 35. *&* 6. *Laym. cap.* 17. *Bonac. de simon. d.* 1. *q.* 4. §. 12.

Quæres I. An licitæ sint permutationes coram Ordinarijs, in mensibus reseruatis per concordata Germaniæ.

Resp. Affirmatiuè, quia per reseruationem concordatorum, non censetur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quam Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres II. An licitum sit permutare beneficia, compensata fructuum æqualitate.

Resp. I. Non licere, si beneficium copiosius, non separatis prouentibus à titulo, permutatur cum tenui. Ratio, quia excessus ille, eo ipso quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi potest, quin etiã exigatur pro titulo.

Resp. II. Posse peti compensationem ob huiusmodi permutationem à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se prouentibus sui benefici; ideoque talis compensatio non est pretium beneficij, aut prouentuum annexorum, sed conditio, vt se indemnem seruet, sine qua conditione nollet se spoliare.

Resp. III. Iura prouentuum posse separari à titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu iura prouentuum vtpote temporalia, permutari compensato excessu opulentioris, idque authoritate solius Papæ. Vide *Less. l. c. Bon. l. c. p.* 12. *num* 9.

Quæres III. An licitè permutetur beneficium; hac lege, vt expensæ litis, vel bullarum, refundantur per recipientes.

Resp. Videri permutatione simoniacam, si impensæ sint caussa impulsiua permutationis, sine qua actus non fuerit futurus: idem de simili resignatione affirmarem. Vide *Less. loco cit. Bonac. loco cit. num.* 9.

Art.

Art. IV. Quid, & quotuplex sit pensio?

Resp. Pensio est ius percipiendi fructus ex alieno beneficio. Estque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, v.g. cantori, æditui, patrono, & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quę fundatur in titulo merè spirituali, vt quæ datur Concionatori, Coadiutori, Episcopo, Parocho &c. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, vt quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causa resignationis, & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia laicis tantum datur.

Porrò circa pensiones *Laym.cap.* 18. & *Less.* 34. docet hæc 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ; id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessarijs, v.g. propter paupertatem, & senis resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione beneficiorum. 2. Debere esse moderatam, ita vt beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio: talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiri consensum patroni, vt quidam volunt; quia id nullo iure statutum est. Neque vllum fit præiudicium per impositionem pensionis, cum is fructus non percipiat ex beneficio, sed tantum habeat ius instituendi, & pręsentandi, quod ei non adimitur 4. Pensionarius post constitutionem Pij V. vbi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. Virg. nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionem extingui morte pensionarij, sicut vsusfructus morte vsufructuarij. Posset tamen Papa facere perpetuam ex plenitudine potestatis. De venditione, & redemptione pensionis. Vide *Laym.c.* 18. & *Less.l.2.c.35, d.22.Bonac.l.c.*§.13.

Dub. II. De Horis Canonicis.

Artic. I. Qui obligentur ad Horas.

Resp I. Clerici maiorum ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur, tum iure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *maiorum ordinum*; quia minorum, non tantum non ad Horas, sed neque ad psalmum Miserere tenentur: quem vel simile quid, cum Episcopus primam tonsuram conferens iniungit, non videtur obligare, nisi vt, vel tantum fiat aliquoties, vel per mo-

modum consilij. *Less lib.2.c.37.d.9.* Vnde resoluuntur hi casus.

I. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit vxorem; nisi in hoc ipso sit dispensatum: quia dispensatio, vtpote odiosa, strictè est explicanda, & characterem retinet. *Bon. Azor. l. c. ca.* 5. contra alios.

II. Clericus incipit obligari à puncto subdiaconatus suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, qua ordinatur. *Bon. tract. de Horis q. 1. punct. 5. ex communi.*

Resp. II. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati, vtriusque sexus, obligantur ad Horas, idque ex antiqua, & recepta consuetudine: quam tamen quidam, vt *Aragonius*, putant non obligare tam strictè, vt peccent mortaliter, si bis, terue omittant, & de Monialibus dubitat *Caiet. Medin. Armill. Dian. tr. 12. R. 17.* immo eas (atque adeo omnes Religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxè, docet *Petrus Marcha*, apud *Dian. p. 9. t. 6. R. 7* contra aliorum communem, & veram sententiam, quæ docet, teneri secundum suas regulas, & consuetudines. *Bon. q. 2. p. 2. n. 5. ex Azor. Less. Maldero &c.* Vnde resolues.

I. Non tenentur ad Horas 1. Nouitij. 2. Conuersi. 3. Religiosi Societatis IESV, militares, hospitalarij, & cæteri Choro non destinati. *Trull. l. 1. c. 7. d. 12. §. 1. num. 5.*

II. Is, qui ex vna religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur; quia consuetudo non obligat, vbi non est recepta. Ita *Suar. & Laym.* Idem dic de religioso eiecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuò viuendi extra monasterium; quia etsi maneat religiosus, non tamen regularis, ita probabiliter *Sotus. Sanch. Bonac. d. 1. q. 2. p 2. n. 4.* contra *Suar.*

Resp. II. Beneficiati, quotquot habent ius in re, & plenum dominium beneficij, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas *Less. & Laym. l. 4. t. 2. c. 4* ex communi, & *Concil. Lateranensi* sub Leone X. Ratio, quia beneficium datur propter officium. Vnde resolues.

I. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec si sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint. *Laym. l. 4. t. 2. c. 5. n. 3.* quia non habent beneficium secundum omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum, teneri ad aliquoties legendum. *Trull. l. c.*

II. Tenetur is, qui etsi (siue sine, siue cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ

sufficit

sufficit ad sustentationem. *Bonac. disp. 1. quest. 6. p. 3.*

III. Tenentur ij, qui primo, aut etiam secundo anno non percipiunt fructus, eo quod assignentur fabricæ, vel prædecessori mortuo; quia etiam ipsi mortui fruentur eodem priuilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. *Bon. p. 4. n. 22. Laym. c. 5. Suar. Regin. &c.* Contraria tamen sententia non est improbabilis, & negat *Less.* cum *Caiet.* se talem damnaturum: eo quod vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ. *Laym. l. cit. Palau: Trull d. 13 §. 3.*

IV. Tenentur & ij, qui habent beneficium tenue, octo v. g. vel decem aureorum; quia iura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponunt, sicut ijs, qui sunt in maioribus ordinibus. Ita probabiliter *Sylu. Azor. Suar. Palaus, Bonac. d. 1. q. 2. p. 4. n. 17. & commun.* contra *Sotum, Less. Rodriq. & Dian. R. 9. Mald.* qui dicunt, si habet beneficium tam tenue, vt tertiam partem mediocris sustentationis alicuius Clerici non adæquent, non teneri. Vide *Dian. l. cit. Escob. tract. 5. E. 6. cap. 13* quorum sententiam non damno. Vide *Trull. l. c. cap. 7. d. 12. §. 3.* vbi notat, eum, qui habet plura beneficia tenuuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

V. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eo quod fructus expendat in substitutum: quia Horarum onus beneficio annexum, est personale, cum quo sponte acceptatur. *Bonac. l. c. ex Azor. Vasq. Fill, &c.*

VI. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas: secus si percipiat pater: hic verò ad restitutionem obligatur: *Layman. cap. 5. num. 2. ex Less. l. 7. c. 34. dub. 3.*

VII. Probabile est, eum, qui non residet ex legitima licentia, vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad Horas: quia obligatio hæc est propter sustentationem datam. *Trull. l. 1. cap. 7. d. 13. §. 3. ex Sanch. &c.*

VIII. Non tenentur, qui habent præstimonia, quæ solent dari adolescentibus, in subsidium studiorum, eo quod non sint propriè dicta beneficia. Ita *Medil. Garz. &* Less. contra *Nauarr. Sotum, & Rodriq.* Rectè tamen monet. *Laym. c. 5. n. 6.* considerandam rationem præstimoniorum. Quod si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per laicum expediri nequit, esse beneficia ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas: secus si consistant in solo

tem-

temporali obſequio. Similiter non tenentur penſionarij, cum penſiones non ſint propriè dicta beneficia, vt dubio præcedenti videri poteſt. Quod limitat *Eſcob.t.5.E.5.c 4.ex Palao*, ſi fruantur penſione, ob ſæcularia obſequia: ſecus ſi titulo clericali. Denique, neque tenetur Coadiutor, ſi non adminiſtrat; quia obligatio tenet proprietarium. *Palaus, Eſcob.l.c.* vide *Laym.c.5.n.9.*

IX. Etſi habens plura beneficia ſatiſfaciat vnica recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot ſunt beneficia, ſeu patroni beneficiorum; quia par eſt omnium ratio *Bon. Trull. loco cit. num.* 27.

Art. II. Quanta ſit hæc obligatio.

Reſp. I. Eſt tanta, vt peccet mortaliter, quiſquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita communiter omnes contra *Angelum V. Hora, & Richardum*, qui dicunt non eſſe mortale, niſi quis habeat conſuetudinem omittendi: quã ſententiam *Leſſ.* non audet dicere probabilem, quod ſit contra torrentem Doctorum. Ratio, quia violat præceptum in re graui pertinente ad virtutem religionis. Ex dictis reſoluuntur hi caſus.

I. Non eſt mortale ommittere vnum pſalmum, lectonem, vel quid ſimile, vt habet communis contra *Nauarr.* nec tertiam partem paruæ Horæ, contra *Azor & Mald.* quia non cenſetur pars notabilis. Talem autem dicit *Palaus l.* 1.*p.*5. eſſe in Matutino, quod eſt æquale vni paruæ Horæ. *Sanch. in ſumm. tom.* 1. *lib.* 1.*c.* 18 .*num.*8. dicit tres lectiones cum reſponſorijs in feriali officio eſſe materiam paruã. In paruis Horis, dicit *Fern. Fill. & Laym.* dimidium eſſe notabilem quantitatem. Vide *Eſcob. l.c. cap.* 13.*num.*107. vbi docet, vnam paruam Horam non eſſe partem notabilem reſpectu totius officij, quod per modum vnius eſt præceptum. Verum hoc meritò reijcitur ab alijs.

II. Eſt mortale, ſi ommittas, vel vnam integram ex Horis (quarum ſunt ſeptem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ, & Completorium) vel dimidiam etiam ex breuioribus (vt docet *Fernand. Regin. Fill. Suar. Laym.* contra *Bonac. Leſſ.* (vel ex Matutino nouem lectiones cum reſponſorijs, vt *Sanch.* 1.*mor.c.*18. aut partem æquiualentem Horæ vni minimæ, vt *Suar. de rel. t.*2.*l.*4.*c.*24. *& Gauantus*; vel, vt alij, vnum Nocturnum. Vide *Bonacin. d.* 1. *q.* 5. *p.* 1. *Dian. p.* 2.*t.*12. *R.* 26. *&* 41.

III. Si ne omiſſio Horarum (abſtrahendo à multiplicatione

actuum voluntatis) sit vnum numero peccatum, vt vult *Bon.* siue sint plura formaliter, vt docet *Less.* siue vnum multiplex, vt *Suar.* siue vnum pluribus æquiualens, vt *Fill.* loquitur; probabile tamen est, in confessione explicandum, quot Horæ sint omissæ; eo quod sit circumstantia tenens se ex parte obiecti, & constituens actum in ratione sua indiuiduali *Bon. l. c. n. 9. Less. Suar. Fill.*

Resp. II. Tanta est obligatio, vt inducat ei onus restitutionis fructuum, pro rata omissionis officij, qui titulo beneficij ad Horas tenetur, si elapsis sex mensibus post adeptam possessionem (ijs enim etsi grauiter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter officium non recitauerit. Patet ex *Concil. Lateranensi sub Leone X.* Sed quia dubium fuit, vtrum hoc Concilium esset receptum, Pius V. Bullam edidit, quæ est apud *Narr. cap. 25.* qua hoc decretum confirmat, ac declarat sic, vt qui vno die totum officium omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes, v. g. qui accipit annuè 355. florenos, teneatur pro vno die restituere vnum florenum; qui autem omiserit Matutinum tantum, mediam partem fructuum vnius diei; qui reliquas Horas, etiam mediam partem: qui verò vnam ex illis, sextam partem. Eaque restitutio facienda est, vel fabricæ, vel pauperibus. *Laym. Fill. Bonac. d. 1. q. 5. p. 2. &c.* contra *de la Cruz & Lopez* apud *Dianam p. 2. t. 11. R. 34.* qui dicunt, si Beneficiatus intra annum, per octo, vel decem dies tantum omittat, non teneri ad restitutionem, eo quod sit seruus liberalissimi domini, qui multo minus, quàm domini temporales, ad pauca attendat. Vnde resolues.

I. Clerici maiorum ordinum, qui solo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quàm beneficij, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam restitutionem: quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officium. *Bon. l. c. p. 2. n. 3.*

II. Nec ij obligantur, qui ex naturali obliuione, iusto impedimento, bona fide, inuincibili ignorantia, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio, quia in conscientia non debetur pœna, vbi non est culpa. *Less. Suar. Bon. n. 4.*

III. Valde probabile est, quod qui alia onera habent, quàm precum, v. g. Pastores, Episcopi, &c. omittentes Horas, possint retinere maiorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum; sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum; eo quod tantum obligentur ad restitutionem fructuum, respondentium oneri diuini officij. *Nauarr. Fill. Bonacin. p. 3.*

Dian.

Dian. p. 2. t. 12. R. 8. citans alios multos.

IV. Si talis Pastor habeat tenues redditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus; cum ob alia onera illi debeatur sustentatio. *Laym. l. 4 t. 2. cap. 5* Immo *Dian. p. 2. t. 12. R. 9. & Mald. tr. 10. c. 2. dub.* 3. dicunt, eum, qui habet beneficium valde tenue, v. g. cuius redditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas ad restitutionem.

V. Restitutio hæc fieri potest, vel pauperibus amicis, vel alijs, vel ipsi etiam beneficiato, si pauper est: Item impendi potest in fabricam domus, vel meliorandos agros beneficij; quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur, apud *Suar. & Bon.* Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, alijsque precibus; vt vid. *Bon. l. c. p. 4.* & sic etiam per alium, seu per officium, aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, satisfieri posse, docet. *Quintanad. t 8. s. 6.* Nec continuò damnandum, qui ordinariè recitare solitus, semel v. g. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docent *Sotus, Med. Fill. c. 10. num.* 316. 317.

VI. Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur restituere, siue erogare in vsus pios; impendit in alios, quàm vel in pauperes; vel fabricam beneficij, non satisfecit (secundum ius commune, vbi Concilium Lateranense, vel Bulla Pij V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum: quia disertè præcipitur restitui pauperibus, vel fabricæ beneficij. Vide *Bon. q. 2. p. 2. & 4.*

VII. Posse aliquando Beneficiatum excusari à restitutione (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expensæ (intellige post omissionem Horarum) etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios vsus pios; censet *Dian. p. 3 R. 57. ex Laym. l. 3. s. 5. t. 2. c. 12. num. 9.* esse probabile: tum quod quidam Authores ita sentiant: tum quod videatur esse virtualis intentio omnium dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt: tum quod leges ecclesiasticæ benignè debeant explicari. Addit *Ioannes de Salas, de leg. d. 15. sess. 2. n. 27. Vasq.* si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatus, verè, & absolute lucretur prius, quàm omittat officium, non teneri ad restitutionẽ, propter omissionẽ sequentẽ; eo quod pœna nõ sit, vt fructus iam suos factos restituat, sed vt fructus nõ faciat suos. Sic ille apud *Dian. p. 2. t. 12. R. 8.* vide infra *a. 4. §. 6. in fine*

VIII. Vbi Bulla Pij Quinti non est recepta, potest videri probabile, Beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, vt habet *Syluester Verb. Clericus.*

Art. III. Quæ excusent à recitatione Horarum.

Resp. Hæc sequentia. I. Infirmitas grauis v. g. dolor notabilis capitis, ita vt sine incommodo, vel incremento morbi, legi non possint.

Dixi, *grauis*: quia leuis. v.g. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana, non excusat, cum toto die non affligat. Ita *Nauarr. Fill. Lay. Bonac. d. 1. q. 6* Porrò taliter excusatus non tenetur, vt quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, vt habet *Fill. & Sanch. V. Horæ*: si tamen commodè potest, & solet legere cum socio, tenetur, vt habet *Less. & Bonac. v. Dian. p. 2. t. 12. R. 43.*

II. Iustum impedimentum, v g metus proditionis inter hereticos. Item grauis, vel repentina occupatio, vel opera charitatis maioris momenti, quàm Horæ, quæ sine scandalo, vel graui incommodo tuo, vel alterius ommitti non possint. Quo modo etsi Concionatores, vel Confessarij aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, vt docet *Sylu Suar. Lay. &c.* tenetur tamen anticipare, si possint, v.g. si manè præuideas te tota die confessionibus occupandum, quæ differri non possint. Ita *ex Suar. & Azor. Bonac. l. c. p. 2. num. 1. & 2. &c. communiter.*

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, nõ teneri te repetere, quod neglexisti (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus; vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam præuidendo, vel alia in choro necessaria peragendo, occupatus fuisti. Quia Chorus totus pro eo, qui in re ad officij celebritatem pertinente, ocupatur, videtur supplere; & non tantum suo, sed etiã aliorum ministrantium nomine, recitare, aut canere Ita *Laym. l. 4. tract. 1 c. 5. num. 7. Henr Sylu. Azor, Sot. Molfesius, Naldus, Arag. Regin. citati à Dian. p. 2. t. 12. R. 13.* Idem de eo, qui choro organis musicis, alterius versibus respondet, dicunt *Nauarr. Sanch. Arag. & Rodriq.* apud *Laym. l. c.* scilicet eum non esse obligatum, vt etiam voce proferat: sed negat *Escob. t. 5. E. 6. v. Trull d. 16.*

III. Cæcitas. *Bon. p. 2. n. 4. & c. communiter.*

IV. Carentia Breuiarij inculpata. Quod si tamen memoriter possis dicere, vel totum officium, vel vnam Horam, teneris, Si

vero

verò tantum ſcias pſalmos, vel lectiones, vel capitula, dicit *Fill. tom.2.tract.21.c.9.n.287.* citans *Nauarr. & Suar.* item *Eſcob.E. 6.num.* 149. probabile eſſe, non teneri: quia pſalmi vt ſic, non ſunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Item dicit *Garſ de benef.t.1.p.2.c.1.n.221. Mald in 2.2.tom.10.c.2.d.5. & Ioannes Sancius in ſelect.d.15.n.1. citati à Diana*, eo quod lectiones, & capitula ſint pars (licet minor) maximè principalis, ita vt abſque illis, non ſit officium canonicum. Idem concedit *Sanch.l.1.cap.* 19. in Matutino feſti dûplicis, vel ſemiduplicis. Vide B*onacin.p.* 2.*n.6.Dian.p* 2.*t.*12.*R.*30.& 43. Verum hæc probare non auſim, ſed potius quod docet B*on.d.1.q.6.p.*2. impedimentum ex aliqua dictarum cauſarum, ſi poſſit dicere partem notabilem, ad id teneri, alias ad nihil. Denique ſi quis careret breuiario, quo vti ſolet, v.g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere poteſt: quia per vtrumuis impletur ſubſtantia præcepti. *Creuſ. Eſcob. Dian. p.9.l.9.R.25.*

V. Diſpenſatio: quam ſine cauſa ſolus Papa dat validè; cum cauſa, Epiſcopi. Et ſic ſubdiaconum, qui ex diſpenſatione Pontificia ducit vxorem, hoc ipſo liberari ob onere Horarum, contra B*onacin. & Azorium* docet *Sanch. de matrimon. lib.* 8. *d.* 8. *Dian.p.* 8. *t.* 3. *R.* 34.

Art. IV. Quomodo recitandæ ſint Horæ

Reſp. In recitatione Horarum ſequentes circumſtantiæ ſunt ſeruandæ. 1. Vt recitentur iuxta præſcriptum breuiarij Romani, iuſſu Pii V. editi, ſaltem publicè. Excipe Rligioſos, qui habent peculiare Breuiarium ordinis: & Eccleſias, quæ 200. annis ante inſtitutionem Breuiarii per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim ſine conſenſu Epiſcopi illud mutare non poſſunt. Priuatim tamen omnibus, etiam regularibus, probabile eſt licere, ex conſuetudine, vti Romano, vt docet *Leſſ. cpa.* 37 *.d.*12. *Rodriq. & Sa.V. Hora*, *Bonac. d* 1. *q.*3.*p.* 1. Adde, quod qui eo vtitur, ne quidem in choro obligetur ad pſalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, excepto die animarum; officium tamen B.V. in choro recitari debet, vbi eſt conſuetudo. Ita *Fil.& Bon.* ex bulla Pij V.& Clementis VIII. Itẽ tenetur ad Litanias diebus Rogationũ: tũ quia sũt pars officij eo die; tũ quia peculiaris de ea re eſt conſtitutio. Ita B*on. l.c ex Fill.* Etſi contrarium probabile eſſe dicat *Dian.p.2.tr.12 R. 42. ex Vaſq.* item *Eſcob.t.5.E.6.* Quod ſi autem ex inaduertentia, vel neceſſitate,

v.g. quia lectiones de festo nullas habes, officium mutes, ita vt dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licet consultum sit repetere ea, quæ ad proprium officium pertinent: si verò studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cum ratio non sit eadem. Qamquam quod eo casu venialiter tantum pecces, ne tenearis repetere, vel restituere quidquam, eo quod substantia præcepti sit impleta, probabile esse censeat *Escob.t.5. E.6. c. 5. Dian.p.3.t.12.R.3.* Item *Caiet.Sylu. Binsfeld Azor. Valent. Less. Fill.&c.*citati *à Bonac.d.1.q.1.p.1.num. 17. & Dian.l.c.* contra alios multos, quos citat, & sequitur *Barbos.* *Laym.*verò *l.4. t. 1. c. 5. num. 4.* cum *Suar.* limitat, nisi per fraudem, quasi multò longius in multo breuius, v. g. Paschale mutetur; licet *Caram.* apud *Dian.p.7.t.11.R.6.* contra communem sentiat, etiam sic præceptum impleri, & venialiter tantum peccari, aut idem pro libito toto anno dicatur, quia est grauis inordinatio. Vide *Trull. d 14.n.11.*vbi docet, eum, qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v.g. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur; immo ita faciendum esse vult *Quintanad. s. 8. sing. 10.* Verum contrarium rectius tenet *Villalob.* eo quod præstet semel, quam bis errare: idque multis benè confirmat *C.de Lugo Resp.mor.l.5.d.8.* Similiter eum, qui per errorem, vel obliuionem de festo duplici, vel semiduplici non recitauit die proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum officio, docet idem *Quintan.t.8. s. 9.* esse probabile. Verum, & hoc merito reijcit *C. Lugo l.c.* & ipse *Quintan.* contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique qui in aliquibus Horis errauit (legendo v.g. de feria, quando erat de festo, vel contra) agnoscens errorem, non debet eum continuare, sed reliquas horas legere iuxta officium eo die currens, vt in ijs saltem conformet se toti Ecclesiæ, vel communitati, cuius est pars, & obseruet legem, quantum potest. *C. Lugo. l c.*

II. Pronunciatio vocalis exterior: ea enim est de substantia præcepti. Etsi quidem cum socio legis (quod rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. *Bon.q.3.p.2.§.1.*) ea pronunciatio adhibenda est, vt ab eo exaudiri possis, eumque audire vicissim: *Sa* tamen *V.Hora* putat satisfieri, etsi quędam non percipias, quæ à socio dicuntur: neque ideo aliquid scrupolosè repetendum esse: si verò solus legas,

ita

ita legendas esse, vt audire te ipsum possis docet *Regin & Suar.* sed probabile est id non requiri, cum Ecclesia id non præcipiat, vt docet *Azor.p.1.l.10.c.11.q.4. Bonac. & Dian. resol. 11.* admittitque *Fill.tract.13.cap. 3. num. 117.* pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officiũ simul, non debet vnus vnũ, alter alterũ, tertius tertium versum recitare, sed alternatim facto duplici tantum choro, siue plures sint ex vna parte, siue pauciores: quia sic habet vsus, & praxis Ecclesiæ: secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam recitat (immo alicubi consuetudo permittit, vt omnes ab vno recitentur) alijs audientibus. *Bonac.d.1.q.5.p.2.§.1.ex.Suar. Azor. & Laym.* addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantum audit, & non recitat. Vide *Bon.l.c.Trullẜ.d. 16.n.17.*

III. Pronunciatio integra sine syncopa, & abbreuiatione verborum, & syllabarum, & absque præcipitantia. *Bonac. d. 1.q.3. p.2* §.1. Ex hoc tamen defectu in publico facilius peccari potest mortaliter, ratione scandali, & seuerioris præcepti Ecclesiæ, quàm in priuato. *Azor. & Filliuc.t.2.l.23.c.2.Escob. Dian. p.2.t. 12.R 32.*vbi addit, 1.Eum, qui cum tali, qui vltimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. 2.Quãdo in cantu propter nimiã celeritatem, & abscissionẽ syllabarum, vel alia de causa, audientes non possunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantum esse peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officij; nisi adsit contemptus, vel graue scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborum in toto cantu. Vide *Dian. l.c. Sylu. & Trull.d. 15* vbi *ex Nauar. Azor.Less. & Palao* negat satisfacere eos, qui cum socijs recitant ita festinanter, vt non dum expletis à socio versiculis, ipsi incipiant: quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit. Excusat autem *ex Nauar. Sa, & Suar* surdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

IV. Pronunciatio continuata vnius Horæ: si autem interruptio notabili tempore, sine causa fiat, erit tamen veniale tantum, vt ait *Fern. Laym & Less d.10.* quia singuli psalmi, suam completam significationem habent: si iusta ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses: consilij tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi, vel nocturni singulos separatim, saltem in-

tra trium horarum ſpatium dici poſſe (quod certum videtur, ſi iuſta cauſa concurrat) quia ſecundum quoſdam antiquitus ita fiebat, vt docet *Fill. t. 23. cap. 6. & Bonac. q. 5. p. 3. Eſcob. &c.* Addit *Quintanad. t. 8. ſ. 3.* lectiones, ſiue tres ſint, ſiue nouem, poſſe abſque culpa graui, ſine cauſa, & cum hac, abſque vlla culpa diuini à pſalmodia eiuſdem matutini. Diuiſio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officij; vnde priuatim fieri poteſt ſine cauſa. *Dian. p. 5. t. 14. R. 48. ex Bonac. Fill. Sanch. &c.* Item *Trull. l. 1 cap. 7. d. 11.*

V. Ne inuertatur ordo Horarum abſque iuſta cauſa: quod ſi tamen fiat, erit tantum veniale: quia ordo iſte, ſaltem extra chorum, non eſt ſub præcepto, niſi ſecundario, & tanquam circumſtantia minoris momenti. Quod ſi autem per inaduertentiam, vel ex iuſta cauſa mutes, v.g. vt amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, ſatisfacias, nullum erit peccatum: vel ſi in choro dicantur poſteriores Horæ, cum tu necdum dixeris priores: vel ſi inter orandum aduertas te aliquid omiſiſſe, vel priorem Horarum nondum dixiſſe: perges enim, & ſupplebis in fine. Similiterque, ſi cauſa, vel neceſſitas inſtet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo ſimili, quod ad manus non eſt. Vide *Bonac. q. 3. p. 4.*

VI. Vt niſi iuſta cauſa excuſet, dicantur tempore præfixo à iure, vel conſuetudine: quæ nunc obtinuit, vt Matutinum, & Laudes, abſoluto Completorio in Eccleſia, hora circiter quarta, & ſecundum *Bonac.* etiam tertia dicantur: & hieme quidem, media hora ante ſolis occaſum dici poſſe, & ait *Fill.* ex communi ſententia, cum etiam priuilegium quibuſdam concedatur, vt hora ante occaſum dicant. Quod tamen non eſt ſignum, id ſine priuilegio fieri non poſſe; quia talia ſæpè dantur ad tollendos ſcrupulos, & dubia, quæ ſequuntur ex varietate opinionum. Iuxta eamdem ſententiam non peccabit, ait *Bon.* qui primam, tertiam, ſextam, & nonam duabus, vel tribus horis poſt ortum ſolis dicit: tum quia eſt moderata, & conſueta poſtpoſitio; tum quia tempus à iure præſcriptum magna latitudinem, teſte conſuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum ſine cauſa, ad Veſperum differre, vel ante prandium ſine cauſa Veſperas, & completorium dicere; quia hæc eſt inſueta inuerſio. In Quadrageſima autem Veſperę legi poſſunt priuatim poſt prandum, cum rubrica Breuiarij feria quarta Cinerum non imponat præceptum. *Nauarr. Sanch. Trull. d. 18. num. 7.*

Dixi,

Dixi, *sine causa*; quia si inter, aliaue causa vrgeat secundum *Caiet.* & alios, omnes Horæ manè dici possunt vsque ad Vesperas inclusiuè. Denique ad vitandum mortale, sufficit dici omnes à media nocte, vsque ad alteram mediam noctem: præterquam quod Matutinum pridie possit anticipari. Quod si intra dictum tempus, qui Horas non dixerit, peccauit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere, quia sunt onus affixum diei; etsi supplendo possit, secundum quosdam, restitutionem subterfugere, eo quod rependat æquale. *Molfes.3.10* 2.item *Maior. Palud. Ledasma &c.*apud *Henriq.l.13.cap.13.Bon.d 1 q.5.p.2.n. 5.* vbi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatque pro ea *Suar. & Fill.*sed malè, quia hi; vel loquuntur tantum de primo anno; vel spectato solo iure naturæ,& secluso iure positiuo. Expresè autem eam sequitur *Quinta.t.8.s.6.*vocatque contrariam veriorem Vide etiam *Dian.p.2.t.12.R.24.*

VII. Vt deuotè, & cum attentione interna, virtuali saltem, recitentur, siue ea ad Deum sit, siue ad sensum verborum, siue, vt ait *Caiet.*ad verba solum. Quam postremam sufficere, rectè notat *Less.*supposito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Vnde attentionem confusam, saltem ad Deum, & ad verba includit, cum alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun.contra *Nauarr. Silu. & Con.* qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantum externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilē cum actione interna, licet animo voluntariè interea distraharis. Quæ sententia, secundum *Laym.& Less.*non est improbabilis, & vtilis, tum scrupulosis, tum confessarijs, ne beneficiatis, sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionem fructuum: partim ob doctorum authoritatem, partim quod hoc præcepto tantum materiales quædam preces, earumque externa pronunciatio (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, a Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur: deuotio verò tanquam finis præcepti extrinsecus ad eius substantiam non pertineat. Verum nostra sententia est communior, & probabilior. Et probatur: sine oratione enim interna, nulla est oratio: ergo hoc ipso, quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere: potest enim eos præcipere, vt sunt necessarii ad actus externos debitè præstandos, vt sint actus virtutis. Quo modo cum possit præ-

præcipere confessionem, potest etiam contritionem.

Dixi, *Cum attentione interna, virtuali saltem*: etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis; quam *Bonac.* & alij communiter dicunt manare ex actuali, quamdiu non reuocatur expresse, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Vnde licet inuoluntariè distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si ingerere intenderis officium dicere, modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione, & proposito, opus consuetum faciendi recites. Vide *Bonac. d. 1 q. 3. p. 3.* Ex dictis resolues.

I. Is, qui dubitat ob euagationem mentis, an aliquid omisserit, si probabilem coniecturam habeat, se dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel quia se repetit in fine, v.g. psalmi, præsumere potest se dixisse, si ex libro, vel memoria, cæteroqui non errare solita, dixit: proindeque melius erit, si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & vt totum officium sine perturbatione decurratur. Ita *Einsfeld. cap. 11. d. 13. Layman. cap. 5.*

II. Qui spontè distractus nullam harum attentionum habuit, grauiter peccauit, teneturque secundum sententiam communẽ, Horas repetere, nec fructus facit suos; quia non fecit opus præceptum, quod erat, vt deuotè oraret. *Sotus, Nauarr. Regin. Fernand. Suar. Bonac. & Trull. l. 1. cap. 7. d. 17.* vbi ex *Nauarr.* addit, non excusari à mortali eum, qui recitationem Horarum ita differt, vel ita se componit, vt aduertat se somno præoccupandum, v.g. si Completorium Vesperi reseruet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulò ante citati negant eo casu necessariam esse repetitionem; eo quod substantia operis sit impleta, absq; circumstantia deuotionis. Multoque magis, ac probabilius ijdem negant, obligationem restitutionis eo quod ad illam tantum teneantur, qui officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. Vide *Bonac. l. c. Less. Laym. & Dian. t. de Horis, R. 1. & 2. Escob. t. 5. E. 6. cap. vlt. n. 62.*

III Cum recitatione officij coniungere actiones quæ notabiliter non impediunt (*v.g.* induendi, absoluendi) veniale est, si fiat sine causa, aliàs nullum. *Escob. l. c. cap. 7.* Qui verò aduertenter occupat se aliqua re incompossibili cum attentione interna, v.g. scriptione, lectione, &c. grauiter peccat, & præcepto non satisfacit; atque adeo tenetur repetere. *Nauar. Suar. Bonac. Trull. l. c.*

Dub.

Dub. III. Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum.

Resp. I. Clerici beneficiarij, quoad eam partem bonorum ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam status, ita fiunt domini, vt de ijs possint liberè disponere. Vbi rectè notat *Nauarr.* hanc congruitatem, & decentiam habere latitudinem, & suos gradus; proindeque, si infimum congrue sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infimo viuat, de reliquo liberè posse disponere. Ita communiter: quia id acquisiuit, vt stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.

Resp. II. Probabilius etiam est, contra *Nauarr. & multos Canonistas*, Beneficiarios non regulares (secus enim est de Regularibus, vt vide *Lugo t.1.d.4.f.1.n.2.*) absolutè esse dominos omnium suorum prouentuum, ideoque etsi in profanos vsus expendant non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud *Binsf. Malderum, &* Bonac *d.4.p.1. ex. S. Thom. Soto, Mol. &c.* tum quia fructus faciunt suos, vt supponit *Trid. sess. 24. cap. 12.* tum quia alioqui non possent fructuum dominium in alios transferre (extra pios vsus) omnesque eorum donationes, & contractus essent inualidi, & vt tales à iudice declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda: quod cum nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum. *C. Lugo d.4. num. 1.* Quo non obstante, teneri eos ad bona ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua expendere in pios vsus, tam est communis sententia, vt *C. Lugo. d.4. num. 10.* dicat, nimis singularem esse sententiam *Petri Hurt. & Dian.* dicentium, eos satisfacere, si (seclusis grauibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus, quartam partem redituum ecclesiasticorum, vel certè dimidium eius, quod congruæ sustentationi superest. Vide *C. Lugo l.c.* vbi plurimis pro se citatis Auth. ostendit *Toletum, Mol. & Bon.* malè citari pro contraria sententia; immo ipsummet *Hurt. & Dian.* in ea non prestitisse, atque nulla, vel authoritate, vel ratione fulciri, ac denique suam multis probat, præsertim *ex Trid. sess. 21. c. 5. de reform.* ostenditq; istam obligationem nasci ex iure, non tantum humano, sed etiam diuino naturali. Vide etiam *Bonac. l.c. p.2.* Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est ad status, & familiæ sustentationem, secundum conditionem status, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat.

Bonac.

Bonac.l.c.Mol.Laym.C.de Lugo,&c. Vnde resoluuntur hi casus.

I. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omnium: quia plus requirit Episcopus, quam Diaconus; Decanus, quam Canonicus; Canonicus in Ecclesia principali, quam Parochus; debilis, & tener, quam robustus, & valens: & quod sufficit in vno loco; non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad vsum aliorum timoratæ conscientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obstat, quod Beneficiarius emerserit ex humili, quo minus possit statui suo conuenientes sumptus facere, vt ex *Molin.* docet *C. Lugo loco cit. v. Bonac. l. c. num.* 8.

II. Nomine cōgruæ sustentationis, etiā intelligitur, debita hospitalitas, non tātum in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trid.) sed etiam vrbanos. *C. Lugo. n. 66.*

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest soluere ex redditibus Ecclesiasticis; non item, quæ contraxit ante Beneficium obtentum, nisi sit pauper. *Ibid. num.* 67.

IV. Potest Clericus ex bonis superfluis, licitè in studijs alere suos consanguineos, si aliunde non habent; eo quod parentes vel nolint, vel non possint alere in studijs. *Ibid. & Bon. p. 2. n. 13.*

V. Si habet sorores pauperes, vel filios spurios, ex fructibus beneficij dotare licet, si aliunde non potest; quia naturali iure debet illis alimenta, in quorum locum succedit dos. *Molin. Bonsf. &c.* Cauendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra statum exaltet; vel hos legitimis æquet: etsi nobilis plus possit dare, quam alius infimæ sortis. Vide *Laym. lib. 4. tr. 2. c. 3. n. 4.*

VI. Si bona superflua expendat in vsus profanos, v.g. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longè maior est, quam in genere furti) grauiter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem: quia est dominus fructuum, & consequenter neque is, qui accepit. Ita contra *Nauarr. &c. communiter Doctores alij ex Trid. sess. 21. c. 1. Azor. t. 2. l. 7. c. 8. q. 2. v. Laym. l. 4. t. 2. c. 3. num. 4. Bonac. d. 4. p. 2. n. 9. & p. 4. n. 1. &c.*

Quæres I. Quæ teneantur in pios vsus expendere.

Resp. Ea omnia, quæ acceperunt, siue ab Ecclesia, siue ab aliis, tanquam procuratores cultus diuini; non autem illa, quæ vel in cultum diuinum oblata non sunt, vel iam ab Ecclesia in cultum diuinum sunt expensa. *C. Lugo d.* 4. Ratio, quia priora

ha-

habent annexam obligationem religionis, posteriora non: vel si habuerunt, ea iam est extincta, per expensionem in pios vsus. Vnde resoluuntur.

I. In profanos vsus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, industria, donatione, alioue modo, vt laici, acquirunt, viuendo interim ex fructibus beneficij. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem vt Clerici, non tamen vt reditus beneficj, sed vt stipendia alicuius officij clericalis, v.g. ratione concionis, pro missa, funere, officio defunctorum, administratione sacramentorum, anniuersarijs, &c. *Sanch. C. de Lugo l.c.n.23. Bonac.p.2.n.19.*

II. Probabilius est, in profanos vsus posse expendi distributiones, siue præsentias (vt vocant) quæ beneficiarijs ob præsentiam in Choro distribuuntur. Ita *Silu. Bonac. C. Lugo num. 24. Bon.p.2.num.17* contra *Sanch. &c.*

III. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collatiuam, sed ad nutum amouibilem possunt expendi in vsus profanos; quia non sunt fructus beneficij (hoc enim confertur per collationem canonicam) sed bona quasi patrimonialia. Vide *C. Lugo num.* 18.

IV. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in vsus profanos: quia eam Papa extrahit ex reditibus beneficij, & dat alteri, qui id beneficium non habet. *C. de Lugo l.c.* contra *Bonac &c.* Secus est de eo, qui beneficium habet in commendam; quia substituitur loco beneficiarij. *Ibid.*

V. Partem, quam Clericus parcè viuendo, sibi seruat ex congrua sustentatione, licitè expendi in vsus profanos; quia expensa est iam ante in vsus pios. *Ibid. & Bonac. d.4. p. 2. num. 14. ex Molin.*

Quæres II. Quid intelligatur nomine vsus pij.

Resp. qui vel ad cultum diuinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur: v. g. ad cultum templorum, necessitatem pauperum; hoc est, eorum, qui non habent necessaria; siue ad naturam, siue ad statum seruandum: item in vsum religiosorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro defunctis, hospitalia, &c. Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Si Clericus superflua expēderit in vsus profanos, v.g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere; quia obligationi bonis ijs annexę non satisfecit, & adhuc potest satisfacere, cum bona empta pretio æquiualeat. *C. Lugo. n. 43.* Vide *Bonac. n* 20.

II. Qui

II. qui in vsum profanum, à Clerico bona accipit dono, & superfluis, potest excusari à peccato, si eum non induxit ad ta- lem donatiorem, neque per eam Clericus redditur impotens; ad superflua expendenda in vsus pios. Vide c. *Lugo num.* 40 Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus po- test substituere.

III. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, li- citè possunt testari de redditibus beneficiorum, non tamen nisi ad causas pias: etsi enim vbi consuetudo inualuit, etiam in vsus profanos validè testentur, peccant tamem mortaliter. Vide *Less. l. 2. c. 19. d. 4. Laym. l. c. Bon. d. 4. p. 3. num. 2. & 5. Trident. sess. 2 cap. 1. de reform.* & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ: quæ licet superueniat testamento iam condito, facit tamen illud conualescere. *Sanch. Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 99.* vide supra *lib. 3. t. 5. cap. 4.*

Dub. IV. Quid sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones ijs prohibeantur.

Resp. I. Clericos maioribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeât beneficium, quoad habitũ obligari ad feren- dam tonsuram, & vestẽ clericalem; quæ non debet esse virgata, in qua diuersi coloris virgæ ducantur, nec partita, seu dissecta.

Resp. II. Quo ad artes, prohibentur macellariorum, taberna- riorum, ioculatorũ, quorum etiam ludis, vti, & hastiludijs, pro- hibentur interesse. Item medicorum, aut chirurgorum, vbi opus incisione, aut adustione, nisi, vt habet *Nauarr.* erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp. III. Quo ad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium iudicis in causa sanguinis, aduocatorum patronorum, tabellionum, seu notariorum in placitis sæculari- bus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc li- cent, v g. aduocare pro Ecclesia, pro personis coniunctis, & mi- serabilibus. Ratio autem, quia Clericus non debet se immiscere negotijs sæcularibus. *Sayr. l. 12. cap. 25. num. 6.* (qui tamen con- cedit instrumenta ab eo facta valere) *Bonac. in præcep. d. 10. q. 3. p. vlt Laym. l. 2. t. 1. c. 8 n 4.* & notat, consuetudine inductum esse, vt officio Cancellarij, Consiliarij, imò etiam Iudicis fungi possint in causis ciuilibus.

Resp. IV. Quoad actiones, prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamosæ vacare (quod addo, quia

quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur) accipitres, vel falcones alere pro venatione, aleis, aut taxillis ludere, mercaturam; aut negotiationem lucri causa, non tamen necessitatis, exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certè talis, quacum nullum periculum, aut scandalum immineat *Less.l.2.c.5.d.9.n.40.* *Caiet.* tamen *V. Clericus.* contrà *Angel. & Nauarr.* docet, horum, & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus, & scandalum. Vide *Laym.l.5.tr.8.c.12.n.2.& 3.* Nec refert, ait, quod transgressor sit Excommunicandus; quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit. Quod tamen vniuersim *Nauarr.* putat esse laxius, maximè cum Canones vtantur verbo, præcipio. Vnde ait esse mortale, si habitum, vel tonsuram non gestent. Quod restringit. *Bon.disp.8. de Sacram.q.1.p.vlt num.8.* si sint initiati maioribus ordinibus, aut habeant beneficium, & tonsuram; vel habitum longo tempore, absque iusta causa, non gestent; tunc enim peccare mortaliter: citatque pro se *Regin. Nauarr. Henriq. Vasq.* Negat tamen *Sylu. & Laym.l.c.* si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari verò esse mortale, concedit idem *Laym.lib.3.tract.4.cap 17.* & alij communiter. Sed hoc vide supra *lib.3.cap.3.dub.7. de emptione, & venditione.*

De statu, & officio personarum sæcularium quarundam, præsertim iudicialium. Cap. III.

Dub. I. Quæ requirantur ad legitimum iudicium.

RESp. Hæc tria. Primum est, Iurisdictio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, vt ex *D.Thom 2.2.q.60.* habet communis. Quare peccat Iudex sæcularis, si personas, aut causas merè ecclesiasticas, ad se trahat: vti & ecclesiasticus, si merè ciuiles; nisi forte per accidens, ob defectum iustitiæ in foro sæculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porrò quæ causæ dicantur merè ciuiles, quæ ecclesiasticæ, & quæ mixtæ, nosse oportet iudices, & iurisperitos, potestque videri apud *Laym.lib.4.cap 2.* vide *Card.de Lugo d.37.s.3.* Forum determinant:

Contractus, crimen, reus, & res, religioque,
Vir, ratio similis vel prouocat, atque recusat.
Summ. Armill. V. forum, num. 2.

Se-

Secundum. Rectus processus, v.g. vt citetur reus, & audiatur, &c: Nisi fortè expediat aliquando, cum delicta sint atrocia, in fragranti crimine deprehensos subito plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare: nam Iudici supremo (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, reum morti adiudicare, eo quod factum notorium, & publicum sit loco accusatorum, & testium, neque reo ius defendendi se in iudicio relinquat, docet *Nauarr. c. 25 n. 10. Less. Fill.* Bon. *d. 19. in praecepta, q. 2. n. 5.* vide etiã *C. de* Lugo *d. 37. § 5. Trull. l. 8. c. 1. d. 12.* Vbi tamen benè notandũ, quod etsi talia crimina excipiantur à communi dispositione legis positiuæ, & iuris communis; non tamen legis, seu iuris naturæ; ideoque grauiter peccare Iudicem, qui in tali processu, v.g. contra sagas, quiduis licere putat. Vide *Cautionem criminalem c. 17. 18. 37. & seq.*

Tertium. Recta intentio, vt scilicet procedatur ex intentione iustitiæ. Vnde si Iudex procedat ex odio, aliove fine malo, v.g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra iustitiam, sed charitatem, aliamue virtutem, mortaliter, aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis, erit *Bonac. d. 10. q. 2. p. 3*

Dub. II. De potestate, & officio Iudicis.

Art. I. Quid requiratur in Iudice

Resp. I. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, qua sciat suo munere rectè fungi. Ita communiter Doct. & *Bonac. d. 10. q. 2. p* . Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum, & officium exercere non potest. Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Petens, aut sucipiens officium Iudicis (idem est de Medico, & Chirurgo, vt vide *infra dub 7*) quo indignus est, ita vt probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter *Nauarr. c. 25. Anton. Card de Lugo d. 37. n. 1.*

II. Iudex carens necessaria scientia: non debet absolui, nisi facta renunciatione officij, vel nisi firmum habeat propositum renunciandi. Ita *S Thom. 2. 2. q. 76. a. 2. Caiet. Clauis regia l. 12. c. 13. num. 2. Regin. l. 25. n. 675. Nauarr. c 25. Farinac. 3. p. q 3. a. 16.* Ratio, quia nullus potest officium, cuius munia obire non potest, retinere, presertim cum damno, vel periculo proximi.

III. Si Iudex ex magna imperitia malè iudicet, tenetur ad

inte-

intereſſe parti læſæ, & ad expenſas litis: vti etiam, quotieſcumque notabile damnum, ſiue in ſubſtantia litis, ſiue in ſuperfluis expenſis, propter eius culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. *Bon. C. de Lugo ll cc.*

IV. Si Iudex agnoſcat errorem à ſe (etſi ſine graui culpa commiſſum, in præiudicium litigantis, tenetur, ſi poteſt citra infamiam impedire errorem: v.g. monendo occulte partem læſam, vt ſibi appellatione, vel aliter conſulat: quia id pertinet ad debitam muneris executionem. *C. de Lugo l. c. n. 3.*

Reſp. II. Iudex tenetur cauſas iudicare, & celeriter expedire: quia ex officio tenetur vnicuique tribuere ſuum. Quod non facit, ſi ſententiam ſine iuſta cauſa differt. Vnde reſoluuntur ſequentes caſus.

I. Iudex mortaliter peccat contra officium ſuum, differendo valde notabiliter cauſarum expeditionem, ſine iuſta cauſa. *Sylu. V. Iudex q. 12. Clauis reg. cap. 12. num. 8. Nauar. c. 25. num. 14. &c.* cum *Bonac. d. 12. q. 2. p. 2.*

II. In caſu dicto, idem Iudex tenetur parti læſæ damna, & expenſas, quæ ex iniqua dilatione ſecutæ ſunt, reſtituere: quia eſt earum iniuſta cauſa. *Ibid. Auth. ll. cc.*

III. Si Iudex in exequenda cauſa, & proferenda ſententia negligens, aut iniquus ſit, non tantum parti læſæ, ſed interdum etiam fiſco tenetur vt v.g. ſi mulctam pecuniariam, quam, ex conſuetudine, vel lege communi debebat imponere reo, ſine cauſa remiſit. *S. Thom. 2. 2. q. 67. a. 4. ad 3. Syluest. V. pœna, q. 28. Salon. Laym. l. 3. t. 2. c. 5. n. 7.* contra *Azor.*

Artic. II. Quid Iudici ſeruandum circa inquiſitionem.

Tribus modis procedi poteſt contra criminoſos. 1. Via accuſationis, cum eſt aliquis actor, qui ſpondet ſe obiecta probaturum. 2. Via denunciationis, cum deferens crimen, non vult ſuſcipere onus probandi. 3. Via inquiſitionis: quæ triplex eſt 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges ſeruentur 2. Specialis, quando de certa perſona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel ſola perſona, vel crimen ſolum eſt ſpeciale, vt ſi quæratur quis Caium occiderit.

Reſp. I. Iudex ſine vlla data occaſione ex ſolo officio ſuo, poteſt inſtituere inquiſitionem generalem, in qua tamen eius poteſtas non extendit ſe ad occulta elicienda, de quibus nulla eſt fama. Ratio prioris eſt, quia id neceſſarium eſt Reipub. nec cui-

quam sit iniuria. Ac licet cui incommodo bonum commune praeualet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. *Farin.Less.lib.2.c.28 d.* 13. Vnde resolues.

I. In hac inquisitione subditus etiam rogatus sub iuramento, non tenetur, immò nec potest prodere criminosum occultum. *Laym.l.3.t.6.cap.2 Less.l.c.*

II. Si talem reuelet, peccat contra iustitiam, nisi fortè cederet, non tam in pœnam, quam certam eius, qui deliquit, emendationem, vel ad graue malum ab alijs auertendum: cum enim crimen vt ponitur, probari non possit, ac proinde ex eius reuelatione non possit aliud sequi, quam infamia, nullum habet ius reuelandi. *Laym.ib.& t. 3.p.1.c.4.*

III. Si in hac inquisitione, ex relatione duorum, vel trium, deprehendatur alicuius criminis author, potest per tales testes contra illum procedi, vt habet praxis communis. *Laym. lib. 3. tract.3.par.2.cap.4.num.12.*

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, v. g. an Petrus fecerit; nisi infamia aliqua, aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Iudicum, tum ex incommodis contrarij. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. Vide *Bon. d.10.in 8.præcep.q. 2.p.5.*

Resp. III. Vt Iudex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod iustam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret sine causa: tum quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem, vel confessionem rei, vel euidentiam facti, vel per infamiam; ad quam non sufficiunt duo testes, qui iurent se vidisse crimen admitti; quia adhuc est occultum; sed requiritur, vt rumor sit sparsus per maiorem partem communitatis, id est, ciuitatis, viciniæ, vel monasterij, neque à maledicis sit exortus; etsi hac in re tutum sit, sequi praxim communem bonorum virorum, & Rerumpub. vt habet *Laym. l. c. & Less.dub.15.a.18.ex alijs, Bonac. l. c.* Vnde resolues hos casus.

I. Antequam Iudex procedat ad inquisitionem vi infamiæ, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes saltem duos, qui nominent personas, à quibus id publicè audiuerint. *Nauarr.Rub.de iud.Trull.l.° c.1.d. 17.*

II Iudex infamatum de vno crimine, v.g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, v.g. furto; quia

quia esset inquisitio specialis sine præuia infamia. *Salon. Caiet. Trull. l.8.c.1.d.18.* nisi tamen crimina sint connexa, vel vnum sit circumstantia alterius. *Ibid. & Sanch. 2 p.cons.l.6.c.3.d.21.*

Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia præuia in casibus certis, quos vide apud *Less. l. 2. c. 29. d. 15 Bonac.t.2.d.10.p.5.Sanch.2.p.cons.l.6. cap.3.d.19.Trull.l.c.*

Aspectus, Sculptum, Testis, Notaria, Scriptum,
Iurans, Confessus, Præsumptio, Fama probabunt.
Summ. Armill. V. Probatio.

Art. III. Quid liceat Iudici circa quæstiones, siue torturam.

Resp. I. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicuius grauis criminis, ea saltem, indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plusquam probabilem, qualia habentur, v. g. testis vnus omni exceptione maior, rei confessio extra iudicium, item probabiliter etiam assertio duorum, vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis; præterquam veneficij (in quo, an ex sola denunciatione complicum; & quo modo procedere liceat, vide *Tan.t.3.d.4. de iust.dub.2.& 3.Lay.l.3.t.6.cap.5.*) item fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius indicij adminiculo (nam fama sola nō probat, sed habet se instar accusatoris) *Laym.l.3.t.6.c.5.num 9.* ex varijs. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ob subsidium probationis, quando argumenta, & indicia sunt valde efficacia, vt sic plena probatio eliciatur: nam confessio rei (si eam ratificet extra torturam, maneatq; in ea vsque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam *Less.l.2.c.29.d.17.Delrio l.5.s.3.Laym.l.c.*

Dixi in Responsione, *si tamen torqueri potest*; quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constituti, Officiales Principum, Vrbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi; item impuberes, senes memoria vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu. *Delrio.s. 9. Bius.f.c.6 Card. de* Lugo *d.37.s* 14. Vnde resolues.

I. Peccat Iudex grauiter, si non prius omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quam ad torturam descendat.

II. Tortura simpliciter abstinendum, quando adest plena probatio criminis; quia ad hanc ordinatur tortura. *Nauarr. Less.l.c.*

III. Insuffiicentia ad torturam indicia sunt, si cadauer occisi sanguinet ad præsentiam alicuius: si sagæ non possint lachrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus vide *Delrio l.5. Less.l.176. Trull.l.8.c.1.d.21.*

IV. Peccant Iudices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, iuramento adstringunt, ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est. *Nauarr.c.18.n.41. & c.25.n.36.* Additque, idem esse, si (etsi sine iuramento) minis, terroribus, tormẽtorum ostensione, hominẽ turbẽt, & implicent, vt sibi cõtradicens, circũstantiã aliquã reuelet, qua cõuincatur, & puniatur. vide *C. de Lugo d.40.n.1*

V. Si Iudex extorserit confessionem per iniuriam, v.g. si torserit exemptos, si sine sufficientibus indicijs, si dolo malo, mendacijs, ficta impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter (siue quoad substantiam, siue quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: immo tenetur Iudex ad compensationem damnorum, vt docet *Card. de Lugo d.37.s.14.n.157. v. Less.c.19 dub.18. Laym. l.3 t.6. c.3.* vbi etiam dolos bonos, quos *Delrio* suggerit Iudici, planè reijcit. Vide *Tan.tom.3.d.4.q.2.d.2. Trull l.c.*

VI. Licet reus confessionem iniustè extortam prostridie ratificet, nihilominus Iudex non potest procedere ad puntionem rei, vel complicis occulti, quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta: *ex L. penult. ff. de quast.* atque adeo etiam cognitio per illud medium parta, est iniusta. *Nauarr. Salon. Less. Sayr. Trull. l.c. d.10.*

Resp. II. Grauius torqueri potest, contra quem grauiora sunt indicia, non tamen ita vt moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Vnde si hic excedatur, confessio extorta erit inuolũtaria, & habẽda pro nulla, etiamsi extra tormẽta corã Iudice ratificet, metu nouę torturę. *Laym.c.5.n.11*

Resp. III. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi noua criminis indicia superueniant; quia per torturam priora elisit. si verò crimen in tortura fassus, extra eam reuocét coram Iudice, repeti tortura potest: tum quia indicia manent in suo vigore; tum ob incostantiam. Si verò tertiò tortus, ac confessus, tertiò retractet, absoluendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoque nulla. *Less c 29.d.17.* Excipiunt quidam, si indicia sint grauissima,

quæ

quæ violentã præsumptionẽ pariant, crimen malitiosè à reo negari. *Laym.l.c* vid. *C.de Lugo d.37.n.156.Dian.t.3.tr.6.R.* 16. & 23. *Trull.l.c.* vide infra *hic dub.6.&* 7. An, qãndo, & quomodo Iudex possit interrogare reũ de cõplicibus vide *Trul.l.*18.*c.*1.*d.*22.

Art. IV. Quid seruandum Iudici circa sententiam, & pœnam.

Resp. I. Iudex debet iudicare secundũ leges. Vnda inferior Iudex ordinariè non potest pœnã relaxare, vel minuere, etiãsi actor consentiat, nisi aliquando ad Bonũ Reipub. aliud necessariũ esse dictaret Epikia, vel nisi de priuata tantũ iniuria actoris ageretur. *S.Th.*2.2.*q.*65.*a.*5.*Regin.l.*25 *n.*643.*Bon.&c.Trull.l*8.*c.*1. *d.* 12. Dixi *inferior* quia supremus ob iustam causam id potest; sine causa tamen grauiter peccaret secundum *Caiet.V. Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Iudicem pro liberatione Reipub. Vide *Bonac.l.c.& Trull l.c.*

Resp. II. Si in aliqua causa fuit Aduocatus, in eadem Iudex esse, & sententiam ferre non potest. *L.eos in princip.C.de appellat.* & L.*Prator.de iurisdict.* quia iudicium eius habetur suspectum, propter affectum ad vnam partem, vt ex communi Doct. docet *Sanch.l.Consil.c.vn.dub.*26. (additque *n.*3. sententiam non fore validam: quod tamen alij negant, si sit Iudex ordinarius) *C. de Lugo de iust.d.*41.*s.*1.*n.*4. vide etiam *Dian.p.*3.*t.*5.*misc.R.*56. vbi *ex Corduba* sentit, talem Iudicem in conscientia non peccare, si sine affectu secundum leges, altera parte inscia iudicet.

Resp. III. Quem Iudex priuata scientia scit esse nocentem, si iuridicè sit probatus innocens, non potest condemnare, quia iudicat vt persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicã, ac procedere secundũ allegata, & probata præsertim in fauorem rei. *D.Thom.*2.2 *q.*67.*Nau.c.*25.*Caiet.Fill.Less.*Bon.*d.*10.*q.*2.*p.*2.

Resp. IV. Quem Iudex priuatim scit esse innocentem, si iuridicè probatus sit innocens, tenetur omni modo liberare, si potest, v.g. impediendo accusationem, extrahendo iudicium, aperiendo carcerem (si sine maiore malo potest) remittendo causam ad superiorem; & si sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenet cum *D.Tho.l.c.* ob rationem paulo ante datam, quod possit condemnare; verius tamen videtur contrarium, quod cum alijs docet *Less.l* 2.*c* 19.*d.* 10.*Sa V. Iudex, Petrus Nau.Fill.Bon.d.*10.*q.*2.*p.*2.*n.*2.*Tol.&c* vide *C. de Lugo d* 37.*s.*14.

quia directè occidere innocentem, est intrinsecè malum: ergo quomodocumque sciatur esse innocens, erit peccatum. *Less. l.c.* In causis tamen ciuilibus, & criminalibus minoribus, vbi tantum agitur de pœnis pecuniaris; potest etiam Iudex, secundum hos auctores, simpliciter procedere secundum allegata, & probata: tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia Respub habet potestatem in bona suorum ciuium, quando bonum publicum id requirit; vt in hoc casu, ne forma publicorum iudiciorum cum populi scandalo euertatur. Vide *Laym c. 2. n. 8. Less d. 10. Bonac. l. 5. num. 4.*

Quæres I. Quid faciendum Iudici, cum vtrinque sunt sententiæ probabiles in quæstione iuris, v. g. an ex testamento minus solemni debeatur hæreditas.

Resp Debet ferre sententiam secundum opinionem de iure probabiliorem, saltem si sit Iudex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidã docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adiudicet defendenti se probabiliter, licet altera probabilius. Ratio, quia Iudex est cõstitutus, vt secundum merita causæ, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat; quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi, Si *supremus sit*: quia si sententia aliqua communiter sit recepta in tribunali superiore, Iudex inferior videtur secundum eam posse iudicare, licet minus probabilem: quia videt probabiliorem, cum honoris sui præiudicio, reuocandam in superiore tribunali. *Laym. l. 1. tr. 1. cap. 5* §. 3. *n. 16. ex Sylu. Vasq. &c.* vide tamen *C. de Lugo d. 37. s.* 10.

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit vni eorum adiudicare totum pro suo arbitrio; cum vterque æquale ius habeat; sed suadebit compositionem; imò etiam impetrabit in casu nimis intricato; (alias enim non licet) vel vni dimidium, & alteri alterum dimidium iuris, aut rei de qua lis est, adiudicabit; memor interim axiomatis; *quod si partium iura sunt obscura, potius fauendum sit reo, quam actori. Ibid Bon. de peccatis d. 2. q. 4 p. 9.*

Quæres II. Ad quid teneatur Iudex, qui sententiã iniustã tulit

Resp. I. Si dolo, vel, vt dixi *d. 2. a. 1.* magna imperitia id fecit, litem fecit suam, id est, damnum parti læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere. *Bonac. d. 10. q. 2. p. 4. ex San. Thom &c.* vide supra *d* 10. *a.* 1.

Resp. II. Si alioqui dignus suo munere (tametsi id petens impe-

impetrauerit, alijs dignioribus neglectis) per obliuionem, ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conſcientia ad reſtitutionem ex proprijs, cum iniuriam formalem non intulerit neque aliquid commodi ex tali ſententia acceperit, vel potius (ſecundum alios) cum culpam Theologicam nō commiſerit; debet tamen reuocare ſententiam, ſi poteſt ſine graui incommodo. *Laym. l. 3. t. 6. cap. 2. num.* 11.

Quęres III. An sētētia Iudicis iniuſta obliget in foro cōſciētię

Reſp. Sententia iniuſta ex natura rei, aut ex omiſſione ordinis iuris ſimpliciter neceſſarij, ſiue feratur per falſo allegata, & probata, ſiue ex Iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conſcientiæ, manetque parti læſæ, tametſi non appellet, ius ſuum, licebitque, ſi abſq; ſcandalo poſſit, recuperare bona. *S. Th. Sayr. Bonac. d.* 10 *q.* 2 *p.* 4. *Trull. l.* 8. *c.* 1. *d.* 7. Ratio; quia ſententia eatenus obligat in conſcientia, quatenus habet rationem iudicij; hoc eſt, vt eſt determinatio iuris, & definitio iuſti.

Dixi, *in foro conſcientiæ*: quia in foro externo, vbi non tam veritas facti, quam probatio iuridica ſpectatur, ſententia prolata, ſeruanda eſt, ad euitanda ſcandala, & incommoda; neque elapſo termino (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege ſic ſtatuente, tum in pœna pigritiæ, tum ob bonum publicum, vt litiū ſit finis. *Trull. l.* 8. *c.* 4. *d.* 7. *ex Sayr. &c.* Vnde reſolues

I. Is, cuius bona per ſententiam manifeſtè iniuſtam adiudicata ſunt alteri, poteſt (niſi alter iuſtè præſcripſerit) per occultam compenſationem ea recipere; quia recuperat ius ſuum. *Ibid.*

II. Qui ſciens per iniuſtam ſententiam mala fide, accepit bona; tenetur ea ſemper reſtituere, nec vnquam præſcribere poteſt. Quia ſunt aliena, & poſſeſſor malæ fidei nunquam præſcribit: immo tenetur expenſas reſtituere, & compenſare damna, etiam ſi pars læſa non appellauerit, cum non renunciet ideo iuri ſuo.

III. Qui bona fide rem poſtulauit à Iudice, & bona fide accepit, intelligitque ante tempus præſcriptionis finitum, fuiſſe ſententiam iniuſtam, tenetur eam, non tamen expenſas, reſtituere. Si verò poſſedit rem bona fide, tempore ad præſcribendum neceſſario, non tenetur reſtituere, quia legitimè præſcripſit. *Salon, Sayr. Trullen. loco. cit.*

Quæres IV. Quid liceat Iudici circa munera?

Reſp. I. Etſi à partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob ſcandalum, vel ob periculum peruertendi iuſtitiā; acceptorum tamen dominium comparat, ſpectato iure naturæ,

Resp. II. Etsi lex positiua munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem, ante sententiam Iudicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantum, sed etiam inualida sit acceptatio. Vide *Bonacin. in 8. præceptum q. 2. p. 8. Laym. l. 3. tr. 4. c. 4. num 9. & 10.*

Resp. III. Si Iudex iniustè extorqueat munera nolens scire, quod iustum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere; vt etiam, si quid datum sit ad redimendam vexationem, v.g. ne iniustè faueat parti aduersæ, ne causam nimis differat. Quamquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restituendi. *Laym. l. c. ex Gab. & Rebell. &c.*

Dub. III. Quid sit officium Aduocati.

Suppono secundum omnes, in Aduocato quatuor requiri, scilicet scientiam conuenientem, iustitiam causæ, fidelitatem, & pretium iustum: quod si taxatũ est, non licet vltra hoc accipere, vbi non est taxatum, sufficit iustum naturale; vt vid. apud *Bon.*

Resp. I. Non potest sub graui peccato suscipere causam, quam scit esse iniustam. Ex causis autem ciuilibus, in vtramq: partem probabilibus, & dubijs, potest vtramuis, etiam minus probabilem, tueri; dummodò cliens de minore probabilitate moneatur; *Vasq. Salas, C. de Lugo, Dian. t. 1. p. 2 R 4.* Quia vtraque pars habet ius proferendi suas rationes in iudicio; ergo etiam Aduocatus patrocinandi: neque semper est verius, quod videtur probabilius; & fortè aliud erit iudicium Iudicis. *Bon. de pec. d. 2. q. 4. p. 9. & supra l. 1. c. 2. d. 2. & in præcepta d. 10. q. 3. p. 4.*

Dixi, *Ciuilibus*: quia in causa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali casu grauiter peccat contra reum: ergo etiam Aduocatus. *Fil. t. 40. c. 1.* Neque quando actor contra possessorem agens, scit se nihil posse euincere, sed rem mansuram semper dubiam: quia tunc iniustè vexatur possessor: pro quo tandem iudex debebit iudicare: vt v. *C. de Lugo de iust. d. 41. num. 7. Salas in 1. 2. d. 1. s. vlt. num. 108.*

Resp. II. In causa criminali, potest reum etiam sontem defendere, vt mortem, aliamue pœnam euadat: quia ræus non tenetur ad pœnam nisi conuictus: ergo potest per se, vel alium eam auertere, donec conuincatur. *Bon. d. 10. q. 3. p. 4. n. 7.*

Resp. III. Aduocatus tenetur pauperibus in extrema, vel graui necessitate gratis patrocinari, sine notabili tamen suo in-

commodo Ratio est, lex charitatis *Nau. Caiet. Leß. Fil. Bonacin. l. c.* Vnde resolues.

I. Aduocatus, qui sciens patrocinatur causæ iniustæ, tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium. Vnde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis: quia fuit illi causa positiua damni (similiterque si causam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit iniustitia, ratione partis aduersæ) clienti verò suo, tenetur restituere ex peccato omissionis: quia ex officio tenebatur monere ignorantem causæ iniustitiam. Quod addo, quia si clienti constabat causæ iniustitia, non tenetur illi restituere. *Bonacin. d.* 10. *q.* 3. *p.* 4. *Leß. l.* 2. *c.* 3. *d.* 5. *Fill. Layman. Tan. q.* 4. *dub.* 6. *num.* 127.

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum iustum causæ iniustæ, vt sic aduersarium vexet, impediat, differat, aut peruertat, docet. *Trull. l.* 8. *c.* 5. *d.* 3. *ex Caiet. Sayr. &c.* quia censetur defendere causam iniustam.

III. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ita vt vix moraliter sit spes obtinendi, eò quod apud Iudices semper reiiciatur, regulariter non licet suscipere: tum quia facit, vt cliens sine fructu tempus, & pecuniam perdat: tum quia talis communiter non habetur probabilis. *C. de Lugo de iust. d.* 41. Quando autem cliens habet bonum ius in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat Aduocato eum defendere in causa possessoria (dũ de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alij. Vide *Fagund. in p.* 8. *c.* 47. *n.* 13. *Mol. to.* 1. *tr.* 2. *d.* 81. *C. de Lugo n.* 10.

IV. Aduocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare eius æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare sincerè: si enim falsa promissione, vel inani spe victoriæ sũptibus inuoluat, tenetur ad restitutionem. *Bon. de pec. d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. vti, & si qualitatem, ac statum causæ, seu periculũ eius perdendæ, indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque in vlla diligentia cognosci possit, non teneri Aduocatum ad damna resarcienda, docet *Bardi. d.* 4. *c.* 29. quod melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

V. Si clientis causam minus probabilem dicat esse omninò iustam, tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuisset litigaturus. *Bon. l. c.*

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox mo-

monere clientem, & suadere, vt desistat; aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur; quia cum stipendo sit conductus, tenetur ex iustitia monere. *Tan. l. c.* Neque potest vel ipse, vel iudex suadere compositionem, cum damno partis; quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia: Si verò inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi, & metu, non tenetur; quia nulli facit iniuriam *Valent. Azo. Less. LaymBonac. l. c.*

VII. Non potest absolui, qui paratus est quasuis causas defendendas suscipere. *Sayr. lib. 12. cap. 23. num.* 18.

VIII. Non licet cum cliente conuenire de pretio post inchoatam litem, sed vel ante ceptam, vel post finitam, *ex cap. Infames, 3. q. 7.* quia postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, vel dimidia, tertia, vel quarta litis pro pretio, si victoria obtigerit: quia id grauiter prohibetur, *L. Sumptus, ff. de pactis. L. item cap. de proc. c. Arceantur. 3. q. 7. L. Si qui, Cod. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas, & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si iustum pretium non excedat, & dolus, ac fraus absit. Vide *Sylu. V. Aduocatus Nauarr. c. 15. Filliuc. Layman. Bonac. Sanch. l. 5. consil. 1. 7. d. 9 & l. 17. Card. de Lugo l. c.*

IX. Peccat Aduocatus, 1 Si cum non sit idoneus, officium Aduocati exerceat, & patrocinetur. *L Nemini ff. de Aduoc. S. Th. 2. 2. q. 71.* estque peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam iniustam secundum dicta *c.* 1. 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium; &c. notabiliter officiat parti aduersæ, habenti aliàs iustam causam, &c. Vide *Nau. c. 25. Fill q. 3.* 4. Si vtrique parti patrocinetur; quia repugnat, vt vtramque partem æquè defendat *Sylu Sanch. cons. p. 2. l. 6. c. 7. d. 7.* In diuersis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, & in qua est Iudex, vel Assessor, agat Aduocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. *Sylu. V. Aduo. q. 2.* 6. Si (tametsi defendat causã iustam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta: non tamen peccat, si in causa manifestè iusta Aduersariũ decipiat, dũmodo nulla vtatur falsitate, v. g. allegando falsa &c. *S. Th. 2. 2. q 71. a. 3. Sylu. Sanc. cons. p. 2. l. 6. c. 7. d. 8. Trull l. c.* 7. Si adducat leges falsas, vel abrogatas, vel doctrinã reprobatã; vel leges bonas in falsos sẽsus, sciens prudens detorqueat. 8. Si in grauamẽ alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. Vide *Fill. Trull l. c.* 9. Si acci-

accipiat mercedẽ iniustã. Quando autẽ à lege pretiũ nullũ taxatum est, censetur illud iustũ, quod habetur tale iudicio prudentum, attenta qualitate negotij, dignitate, scientia, & peritia Aduocati, & labore, quem impendit, ac demum consuetudine approbata. Vide *Trull. l. c. d.* 5. 10. Si contractũ vsurariũ, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. II. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret: vnde si graue damnum clienti obueniat, tenetur compensare, vel intelligere non studeat.

X. Peccat aduocatus contra iustitiam, si rationes, & fundamenta clientis, quem iustè defendit, vt secreta causæ, detegat aduersario, vt ex alijs probat *Fagund. in p.* 8. *c.* 47. *n.* 13. vide etiam *C. de Lugo l. c. n.* 6. teneturque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus aliàs; quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam, in fauorem clientis *Azor. Fill. &c. ll. cc.* Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, vel pars aduersa graue damnum iniquè patiatur; quia aiunt, quilibet potest sine suo damno, graue damnum alterius prohibere. Vide *Less. p.* 2. *c* 31. *Azor. Regin. Fill. Laym. l.* 1. *c.* 5. *n.* 18. Verùm hanc limitationem, cum *S. Th.* alij non admittunt, nisi forte reus capite plectendus esset, & accusator iniustè procederet: tunc enim, aiunt, Aduocatus accusatoris deberes falsitatem prodere; si tamen spes esset profuturum, accusatore prius monito, vt desistat. Vide *Card. de Lugo l. c.*

XI. Aduocatus, si causarum expeditiones, cum præiudicio clientum, differat, postponat, vel plures acceptet, quàm expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem; vti & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens, aut actor incurrit: non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandèm diligentiam, sed maiorem, vel minorem, pro causæ qualitate. Vide *Fill. Bonac. in præcep* 8. *d.* 10. *quæst.* 3. *Less. lib.* 2. *c.* 39. *d.* 9. *Laym. l.* 1. *t.* 1. *cap* 5.

Dub. IV. Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris.

Res. Tenentur ij omnes iustè, fideliterq; exercere suum officium, siue ex debito muneris tantum, siue etiam ex iuramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cum fuerit necessarium. *Boh. Escob. & commun.* Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Pecc.

ficijs suis; si secreta seruanda non seruent; si partibus, vel earum solicitatoribus, alijsue tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent; accipiant stipendium maius iusto, vel vltra pretium taxatum; si lites iniquas suadeant. &c.

II. Referens peccat, 1. Si defectu studij, vel per incuriam, male referat, vel aliquid substantiale prætermitat. 2. Si sit partialis, conetur que vnius partis iustitiam, magis quam alterius explicare. 3. Si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam euulgetur, vnde possint grauia incommoda sequi, v. g. Iudex recusari, &c. Vide *Escob.*

III. Secretarius peccat, 1. Si iuramentum violet. 2. Si arcanum prodat 3 Si sententiam non dum publicatam manifestet 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Iudicis, ostendat. 5 Si testimonia non fideliter transcribat, siue exaggerando, vel imminuendo, siue immutando, aut inuertendo. *Escob.*

IV. Tabellio, siue Notarius publicus peccat, 1. Si sine sufficienti peritia, v.g clausulas communes, &c. ingnorans, suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3. Si in dispositione testium aliquid addat, vel detrahat nõ leuis momẽti. 4 Si ministro transcriptori (cum erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum dammo partium. 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis vsu destituti. 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necessarias, ex ingiorantia culpabili, vel malitia, prætermittat. 10. Si testimoniũ aliquod necessarium, vnius rogatu, & alterius damno, non exhibeat; si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, præsertim in damnũ tertij; si faciat, vt processus, & causæ veniant ad alios Iudices, vel referentes, &c. quã ordo illius tribunalis postulat: quia multum interest habere hunc, vel illum Iudicem. *Escob. v. Laym. l. 3. t. 6. c. 2. Bon. in prac disp. vlt. p. vlt* 11. Si secretum violet, v.g. aperiendo parti aduersæ dicta testium, ante eorum publicationem: quod esset mortale contra iustitiam docet *Trull. l. 8. c. 7. n. 3. ex Nauarr. c. 25. n. 52* 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata. *Nau. l. c. n. 53 Syl. V. Tabell. Trull. l. c.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum precessus neget 14. Peccat grauiter, si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile coufingat.

V. Procurator peccat. 1. Si litem procuret iniustam. 2. Si plures

res cauſas ſuſcipiat; quã poſit expedire 3. Si plus mercedis accipiat, quam iuſtum. 4. Si ſuadeat reo, vel parti, vt iniuſte veritatẽ neget. 5. Si ſua iniuria negligentia, aliaue culpa, cauſa ſit, vt lis perdatur 6. Si nomine partis iuret, ſine particulari eius informatione, cũ periuculo peiurandi. 7. Si culpabiliter tribunali nõ adſit futuri incõmodi metu, &c. Vide *Eſcob.* L*ay* *l.c.Bon.q.*3.*par*, 4.8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat cauſam, vel peruertat Iudicẽ, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes ſuperfluas. 10. Si falſos teſtes inducat. Vide *Sayr.l.*12.*c.*24 *Fill.*1.40.*c.*10.*n* 294. *Trull.l.*8.*c.* 6.

Dub. V. Quod ſit officium Accuſatoris.

Reſp. Vt in accuſatione ſeruetur iuſtitia, cauenda ſunt tria. Primũ eſt, calumnia, id eſt, impoſitio falſi criminis vel eius, quod ſufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem reſtituendi, & ſubeundi, vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio Iudicis. Secundum eſt, præuaricatio, id eſt, colluſio cum reo, & ſimulata tantum accuſatio Quæ in criminalibus, ſi Reipub. damnum ſequatur, obligationem reſtitutionis inducit Tertium eſt, tergiuerſatio accuſationis inchoatæ, abſque iuſta cauſa. Quod addo, quia cum cauſa, v.g. ob imperium Principis, vel Iudicis, quod interſit Reip. talẽ perſonã nõ puniri, vel infamari, vel quod in accuſatione defectus ſubſtantialis ſit cõmiſſus, poteſt deſiſtere, imò tenetur, ſi progreſſu cauſæ cognoſcat ſe erraſſe; ſi incipiat dubitare de crimine, ſi videat ſe nõ poſſe probare. *Fill.t.*40.*c.*7.. *n.* 205.

Queres. An, & quis teneatur alterum accuſare.

Reſp. I. Priuatũ rarò ad id teneri, tũ ex praxi timoratorũ; tũ alias tribunalia eſsẽt plena accuſationibus, cũ peturbatione Reip.

Dixi I. *Priuatũ*: quia ſi quis à Repub. ſtipendiũ ob hoc accipiat, v.g. fiſcalis, &c. tenetur ex iuſtitia, & conſequenter ad damna ex omiſſione accuſationis ſecuta. *Fill.Bon.in* 8.*præc.d.*10.*q.*3.*p.*1

Dixi II *Rarò*: quia ſi ita exigat bonum publicũ, v.g. ſi proditio imminens, vel graue damnum vitæ innocentis, aliter auerti non poſſit, & crimen facile probari poſſit, tenetur etiam priuatus accuſare, vel ſaltem denunciare idque tamen ex charitate tantũ quæ reſtitutionem non importat. *Fill. Bon.l.c.*

Reſp. II. Accuſare proibentur, 1. Excommunicati, proditores infames, idque in pœnam criminis 2. Filij, ſerui, ſuos parentes dominos, ob reuerentiam 3. Clerici, in cauſa ſanguinis, ob indecentiam *Leſſ.l* 2.*c.*3.*d.*5.*Bon.l.c.*

Reſp.

Resp. III. Non teneris, imò nec debes, etiam posito superioris præcepto, denunciare crimen. 1. Si delinquês emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum; nec periculum imminet alijs; nec crimen est notorium: quia sine causa proximi infamia sequetur. Vid. supra *l.2.t.3.c.2.d.4.* 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, aduocatus, &c. nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel Rempub. iniustè vexaret, nec vellet desistere. *C. de Lugo de iust. d.14. n.* 143. Si inde immineat graue periculum honoris, vitæ, & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec posses. Vide **Card. de Lugo d.** 38. *s.* 2.

Dub. VI. De Testibus.

Suppono: ad legitimam, & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosque debere. 1. Externo sensu percipisse id, de quo testantur, 2. De eodem facto, & crimine, cum ijsdem circumstantijs, deponere, alioqui erunt testes tantum singulares, vt vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione maiores, in quibus scilicet nulla dessideretur conditio, quo minus testari possint, iuxta versum vulgarem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Hinc à testando reijciuntur. 1. Serui. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis, in criminalibus; in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine iuncti, & domestici; exceptis quibusdam casibus, apud *Less. l.24 c.3. n.38.* 6. Infames. 7. Periuri. 8. Socij criminis 9. Personæ inopes, & viles. 10. Deliri, & semifatui: ex quibus tamen ij, qui solo iure positiuo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminalibus exceptis. Quo supposito.

Quæritur I. An, & quando teneatur quis testari? II. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus?

Resp. I. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cum ita necessarium est, ad euertendum grande malum proximi, aut Reip. vel ex præcepto, cum Iudex, seu superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam; ideoq; nec teneberis restituere, vt contra multos docet *Valent. &* *Less.* Ratio, quia tibi necdum est præceptum; si quod autem ius nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imò etsi sit communis sententia, ad restitutionem te-

neri

neri eum, qui à Iudice citatus fuit, vel testimonium fraude declinauit, cum sit efficax, & moralis causa, vt Iudex sententiam ferat in alterius damnum: non tamen est improbabile, quod docet *Mol & Less* non teneri. Ratio quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ, sed tantum obedientiæ; proindeque non comparens, contumax tantum est, & inobediens, non autem iniustus. *Less.l.2.c.17.& 30.* vide *Bon.Laym ll.cc.*

Resp. II. Etiam legitimè, & iuridicè interrogatus non teneris testari sequentibus casibus. Si scias rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, vt consiliarius, aduocatus, medicus, &c. modò tamen non sit necessarium, ad magnum Reipub. vel proximi malum auertendum, tunc enim licet tale secretum detegere, etiamsi iurasses te nulli dicturum; quia tale iuramentum non obligat, cum iure naturæ tenearis ad contrarium. Vide *Laym.c.4.n.9.* 3. Si ex testimonio, tibi, vel tuis immineat notabile damnum; nisi tamen damnum publicum, vel priuatum alienum præualeat, vt notat. *C.de Lugo de iust.dist. 39. n.* 10. Vnde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per iniuriam, v.g. aperiendo literas, cogendo alium ad reuelationem, &c. *Laym.l.3.t.6.c.4.n.5. Molin.d.5.n.6.* 6. Si alter probabiliter in facto non peccauerit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio, quia mens Iudicis est inquirere de delicto. Vide *Azor.p.3.d.vlt.c.27.Fill.Bon.d.10.q 3.p.3.Laym.l.c.*

Resp. III. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur reuocare, cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus. Ita communiter. Ratio, quia in damno æquali potius habenda est ratio innocentis. Vide *dub.seq.art.* 1.

Dixi I. *Si sciens:* quia ex ignorantia, inaduertentia, aut obliuione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutionem, etiamsi reus damnetur. Ratio, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *Causa efficax:* quia si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v.g. quia per falsa testimonia aliorum, iam tota causa damni erat data, ita vt Iudex ex hoc testimonio nihil

fuerit

fuerit motus ad nihil tenebitur. *Leſſ. 2. c. 30. &c. Layman. l. 3. t. 5. c. 8. & alij.*

Teſtis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si veritatem, quam habebat celare, aperiat 3. Si ſe occultet, ne rogetur, caſu quo tenetur teſtari. 4. ſi iudici iuſtè interroganti, non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

Dub. VII. de Reo.

Artic. I. An, & quomodo reus tenetur fateri veritatem.

Reſp. I. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri ſuum crimen, ſed poteſt Iudicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua reſtrictione, & in bono ſenſu, vt mendacium abſit. Ratio, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi, aut obligttionem imponendi reo. Ita *Leſſ. & Laym. t. 6. l. 3. c. 5. Bon. d. 10. q. 3. p. 2.* Vnde reſolues.

I. Reus non tenetur fateri crimen ſuum. 1. Si Iudex non ſit legitimus. 2. Si à ſeipſo litis proceſſum inchoet, ſine præuia accuſatione, ſaltem virtuali. 3. Si non præceſſit ſemi plena probatio, nec infamia, nec manifeſta criminis indicia extent. Ratio, quia in his Iudex non interrogat legitimè. *Azor. Leſſ. Fil. Laym. Bon. ll. cc. C. de* Lugo *d. 40. n. 1.*

II. Nec tenetur, ſi dubitet, an Iudex legitimè interroget; quia non tenetur parere cum graui ſuo damno, niſi conſtet ſuperiorem poſſe præcipere. Ita *Leſſ Fill Laym. l. c. Sanch. l. 6. conſil. c. 3. d. 31. Salas, C. de* Lugo *&c* contra *Sylu. Bon. & alios.*

III. Iudex tenetur reo manifeſtare ſtatum cauſæ, & quæ ſint indicia, quo modo probetur delictum, &c. vt reo conſtet, an legitimè interrogetur: quia non tenebitur reſpondere alioqui, & ſeipſum honore, alijſue bonis, quæ bona fide poſſidet, ſpoſſare. *Caiet. Nauar. cap. 25 num. 43. Cardin. de. Lugo d. 40. num. 1.*

IV. Si reum iuridicè quidem interroget Iudex, ſed nonniſi ex falſa præſumptione delicti, v. g. an exierit ex tali domo, ſtricto enſe, poteſt reus (idem eſt de teſte) licet ſciat ſemiplenè probatum eſſe, id negare, ſi exijt quidem, non tamen de facto delicto, ſed ob aliam cauſam: quia ſi Iudex veritatem ſciret, non poſſet interrogare. Ita cum *S. Thom. q. 69. a. 1. Sot. Fagund. p. 8. c. 34. Dian. p. 3. t. 5. miſc. R. 66. C. de* Lugo *d. 10. n. 4.*

Reſp. II. Etſi communior, & verior ſententia ſit *S. Th. 2. 2. q. 69.* ſi reus legitimè interrogetur à Iudice, teneri in conſcientia

aperte

apertè veritatem dicere; probabile tamen est etiam, quod *ex Syluest.* docet *Sa,* & *Less* non teneri saltem sub mortali, in causis capitalibus, & grauioribus, si sit spes euadendi; & nullum graue damnũ reip. timeatur. *Tann d.4.q.4.d 5. C. de* Lugo *d.40.n.15* vbi dicit, esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, v.g mortis: tum quia inhumanum videtur, vt, qui conuinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut graué pœnã, v.g. perpetui carceris, subeat; tũ quia nõ videtu tam heroicus actus præcipi posse. *Bonac. in 3 præc. p. d.10. q.3. p.2 n.17*

Dixi primò: *In capitalibus*: quia aliud est de causis, in quibus agitur de pœna ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi secundò: *Si spes sit euadendi*: quia absque ea, cessat ratio celandi veritatem. Vnde resolues.

I. Non semper opus est (iuxta dicta Resp. 2.) vt confessarius reum vrgeat ad crimen fatendum. *Card. de Lugo d.40.n.10*

II. Post sententiam latam, reus non tenetur confiteri crimen, quod ãte iniustè negauit; quia finito iudicio, finitur obligatio rei. L*aym. l c.* Imò probabile est, nec ante sententiam ad id teneri (etiamsi adhuc sit in potestate Iudicis) donec interrogetur. *C. de* L*ugo d.* 40. *num.* 17.

Resp. III. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus, falsũ sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, nõ videtur mortale. Ita contra *Nau. & alios* docet *Anglus, Sylu. L ess l.2. cap. 21 d.7. Tann. de iust. d.4. q. . dub.5* Ratio, quia non est mentitus perniciosè, cum non teneatur tantis tormentis vitam conseruare. Vide *Card. de* L*ugo loco cit* Vnde resolues.

I. Talis non tenetur postea crimen reuocare, quamuis antea periurio confirmasset, si prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur; quia etsi peieratione grauiter peccarit, hoc iam transijt, & non retractando nemini facit iniuriam; ideoque sufficit coram Deo pœnitere. Vide L*ess. Tann. l.c & q 5. d 4.*

II. Si ex illa falsi criminis confessione, graue damnum alijs sequeretur, v.g. bonum Reip. aut fama religionis, vel familiæ notabiliter lædetur, aut alioqui ideo in heresin lapsuri essent, quæuis potius tormenta perferenda essent. *Tann l.c & q. 5. d.4.*

III. Si reus tormentis coactus denunciauit aliũ innocentem, tenetur sub mortali ante suam condemnationem, & si tum non fecit, etiam post sententiam damnationis, reuocare; ad quod etiam à Confessario est obligandus. Ita ex communi *Tol. l. 5. c.66.*

c.66.n.7. Leſſ.*c.vlt.d.15.* T*ann.d.4.q.5.dub. 4. num.* 103. Vbi ſubiungit, 1. Si quis tamen ſequatur, ipſaque praxi ſeruari aduertat eam ſententiam, quæ negat per reuocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciationem ante factam, vt docet *Delrio l.5.ſeſſ.5.Valent.d.6. q. 13. p.4.* is conſequenter exiſtimare poterit, denunciantẽ in eos mortis articulo (ſaltẽ cũ ſuo incommodo, & ſub peccato mortali) obligatum non eſſe ad reuocationem: quia eſſet inutilis. Ita *Tann. l. c.* Licet ipſe rectè cenſeat, fundamentum iſtius ſententiæ minus eſſe probabile. 2. Monet idem *Tann.n.105.* cauendum eſſe Confeſſario, ne vel importunè ſæpius reo damnato inculcet retractationem denunciationis iniquè factæ; vel retractationem factam imprudenter, & cum ſcandalo euulget.

Quæres. An reus teneatur reuelare complices.

Reſp. I. Si omnino occulti ſint, nec alijs indicijs, aut teſtimonijs conuinci poſſint, non poteſt, nec tenetur: ſi tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit. *Leſſ. l.c. & Layman.l.3.t.5.c.5.*

Reſp. II. Si crimen ſit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque ſi nolit, ſecundum. *Nan.* non erit abſoluendus.

Art.II. Quid liceat Reo circa fugam pœnæ.

Reſp. Quando ſententia eſt materialiter iniuſta, lata tamen ſecundum allegata, & probata, etſi in conſcientia non obliget, non poteſt reus Iudici poſitiuè reſiſtere; tum ob ſcandalum; tum quia tali caſu Iudex habet ius ſententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter. *Leſſ. Sanch.* contra *Vict. Bonac. Card. de Lugo d.4.num.38.*

Dixi, *poſitiuè*: quia reo, etiamſi verè reus ſit, licet ante, & poſt ſententiam (quo ad mortem, vel pœnam morti æquiualentem, v.g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio, quia quilibet tam magnum ius habet ad vitæ ſuæ conſeruationem, vt nulla poteſtas humana obligare poſſit, ad eam non conſeruandam, ſi ſpes commoda oſtendatur: niſi tamen bonum publicum aliud poſtulet. *Leſſ.l.2.cap.31.d.5.* Vnde reſolues.

I. Regulariter reo licet fugere, etiamſi cuſtos carceris graue damnum inde paſſurus ſit (ſaltem niſi iurauerit ſe manſurum) quia vtitur ſuo iure, & nulli facit iniuriam. *Fill.t.40.n.274. Azor. Leſſ.d.5.n.31.* niſi tamen charitas aliud ſuadeat, ob damnum cuſtodis præponderans. Vide *Bon.d.10.q.3.p.2.n.13. Leſſ. l. c.*

II. Mul-

II. Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente se excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *Ibid.& Regin.l.24.n. 4.*

III. Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, custodes (præcisa vi, & iniuria) decipere, tradendo v g. cibum, & potum, vt sopiantur, vel procurando, vt absint; item vincula, & carceres effringere; quia cum finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licet alij captiui per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno: quia tantum est eius causa per accidens, cum iure suo vtatur. Nec refert, quod leges, & magistratus quidam tales effractores grauiter puniant: id enim fit, quod vel contrariam sequantur, vel ex præsumptione, quod vim intulerit custodibus: vel propter bonum reip. ea pœna statuta sit *Fill.l. c. Tann.d.1.q.4 dub.5 ex alijs multis* vide *C.de Lugo d.*40.*ſ* 4.

IV. Illis, qui non sunt ministri iustitiæ, licet non solũ consilio iuuare reum, vt fugiat; sed etiam suppeditatis instrumentis, v.g. funeribus, lima, &c. quia finẽ alteri licitũ illi suadere, & ad eundẽ media proponere licet. *Less.l.c.d.6.n.*40.*Tan.l.c.Sylu.Tur.Vasq.*

V. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis: tum quia executio ipsa effractionis soli reo licita est, propter ius vitæ conseruandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. *Less. loco cit.* vide *Bonac.d.* 10. *q.*3.

Queres: An non liceat appellare.

Resp. Si sciat sententiam esse iustam, & iustè processum esse, non licet (licet tamen supplicare) quia id esset Iudici calumniam imponere. Imò iniustè appellans tenetur de damno. Si verò putet sententiam iniquam esse, aut iniustè processum esse; aut si diuersæ sint opiniones, potest appellare. Vide *Tann. l.c.num.*100.*Card. Lugo l.c n.*14. *Sanch.*

Dub. VIII. Quomodo Confessario agendum cum reo.

Resp. Obseruanda sequentia, 1 Instruat eum, quod quæ secum in foro conscientiæ agit, cum iudicibus non communicentur, ideoque siue sit nocens, siue innocens, id ei nec prodesse, nec obesse possit. Ratio, quia aliàs multi conantur se falsò probare innocentes, vt à confessario iuuentur; alij contra falsò se nocentes negant, quod timeant ne confessarius conferat cum iudicibus, ipsique reuocentur ad torturam. Vnde expedit 1. Vt non temerè euulget Confessarius accepta extra confessionem. 2. Vt ad confessionem sacramentalem reum non admittat, nisi

post quã in foro profano res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, vt omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur vel cogatur eadẽ fateri iudici; an e tamen de contritione agendum est, *Delrio l. 6. c. 1. s. 3. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4.*

II. Ne cogat importunis modis reos, vt se tales fateantur; tũ quia verè quidam rei non sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & vera ad Deũ conuersione: de hac ergo laboret, & sequetur bona confessio, non autem contra. *Tann. loco cit*

III. Caueat, ne coram reo censeat modum procedendi iudicialem, proindeque communiter non admittat querelas de iniuria facta, cum non sit confessarij ea iudicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi quidam authores permittant iudici vti dolis bonis, ad crimen eliciendum, non tamen id licet confessario, ne ministerium eius infametur.

V Non licet (secundum *Concil. Antioch. Can. 5. & c. 24. Non licet:*) palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem, Vide *Tann. d. 4 q. vlt. dub 5. n. 128.*

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehensas in iudicio, ipsumque modum processus, vt & prudentius possit in suo foro agere, & iudicem, sicubi opus, prudẽter admonere.

VII In confessione examinet, 1. An consortes criminis prodiderit (secundum supra dicta tenebatur, & quidem si falsò alios infamarit, inducat ad reuocationem, etiam cum periculo torturæ. Vide *Tann d. 4. q. 5. dub. 4. n. 103.* & dicta *Dub superiori* 2. Si saga sit, quo tempore, qua occasione, in magiam sit lapsa; vt si postea neget, conuinci possit, in eodẽ foro. 3 In qualitatẽ superstitionis, an ex animo Christianæ fidei renunciarit, dæmonem adorauerit, falsa de Deo, & eternitatẽ senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim coniunctis, vt marito, liberis, & an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessa aperiat fraudes dęmonis, instruatque, quomodo ijs deinceps occurendum atque inter cętera suadeat fidei professionem, & frequentem Symboli dispositionem

VIII. Sæpè non expedit post supplicium Iudici significare, reum in extremis denunciationes reuocasse: tum quia Iudices id parui faciunt (quam rectè, vide *Laym & Tann. l. c.*) tum quia frangit sigillum sacramentale, si non petita licentia, innocẽtiam

denun-

denunciati euulget, cum eo ipso reuelet peccatum denunciati. Quare si aliquando Iudicem monere expediat, rogandus est reus, vt id extra confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, vt Iudex moneatur.

IX Si alicuius innocentiam ex confessione colligeret (quod etsi difficile, non tamen impossibile esse docet *Tann. d. 4. q. 5. dub. 2. num. 85.*) id Iudici aperire, ac pro reo intercedere, periculosum est, tum quia post publicatam rei confessionem, ei non crederetur: tum quia si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare, cum fractione sigilli; tum quia si rei cognoscant, eum pro innocentibus intercedere, occasionem arripient, eum callidè sua facinora celandi. Vide *Lay. l. 3. t 6. c. 5. Tann. d 4. q. 5. dub 4. num. 95.*

X. Etsi pro reis, etiam iustè damnatis, intercedere aliquando possit, maxime apud magistratum supremum iuxta scripturam *Prouerb. 24. Erue eos, &c* Valde tamen prudenter, & moderatè id faciendum: quia relaxatio potest esse illicita, Iudexque (non tamen Confessarius nisi ea præuiderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imò & ipsi imputabuntur, cum ex officio debuerit impedire. Vide *Bon. in 8. præc. d. 10. q. 2. & 3. Tann. de iust. d. 4. q 5. dub. 4.*

Dub. XI. Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopœorum, & Chirurgorum?

Resp. Tenentur ij in primis, quando tale officium petunt, vel suscipiunt, sub graui obligatione, sufficientem habere scientiã, siue perittiam. *Nauarr c. 25. Anton. C. de Lugo d. 27. n. 1.* Deinde in curandis infirmis, seruare sequentes regulas, 1. Ordinariè debent sequi opiniones medicorum securas, & tutas Ratio est periculum, & damnum proximi. Ita *Bon. Laym. Sanch. 1. mor. c. 9. 2.* Quando certum aliquod est pharmacum, quod nimirum certo infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur quia alias imprudenter, proximum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora; tum quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent; tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo, & damno 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum

ſit, poſſunt, immo debent illud adhibere. Ratio, quia ſic infirmi negotium vtiliter geritur, & ſi mors ſequatur, ipſi non imputabitur, cum alias ſpem vitæ non habeat. *Laym. lib. 2. tract. 1. c. 5. Fill. n. 152. Bonac. de pec. d. 2. q. 4. p. 9.* Vnde reſolues.

I. Medicus peccat, 1. Si abſque ſufficienti peritia grauem morbum curare tentet. 2. Si occurrente graui, & inſolito morbo, ſpeciali ſtudio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quàm profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia adhibeat, præſertim quando de ijs non eſt opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia. 5. Si non benè perſpecta morbi natura, temerè adhibeat remedia obuia, vel periculoſa, prҿſertim cum diſcrimine vitæ, vel grauis læſionis. 6. Si agnito ægroti periculo, opportunè non adſit, aut neceſſariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid ſuadeat Dei honori, vel præcepto contrarium, v.g. incantationem, pollutionem, ſuperſtitionem, &c. 8. Si facilè, & ſine neceſſitate, à ieiunio abſoluat, carnium eſum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo conſtitutum contemnat. Vide *Bon. l. c. Nauar. c. 15. Azor. p. 2. c. 17. Eſcob. l. 2. E. 3. c. 9.*

II. Pharmacopola peccat. 1. Si rudis, & ignarus munus exerceat. 2. Si ſine arte, vel diligentia, medicamenta conficia. 3. Melle in potionibus pro ſaccharo vtatur. 4. Si vnum medicamentum pro alio, niſi tamen eſſet æquè bonum, & non maioris prætij, contra medici præſcriptum, cum grauis damni periculo porrigat. Vide *Salas dub. 4.* 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fœtum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. vide *Eſcob. l. c.*

III. Peccat Chirurgus, 1. Si ſine ſcientia, & peritia ſufficienti, vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quandò grauitas vulneris exigit, non conſulat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat. 4. Si mercedem iuſto maiorem, exigat. 5. Si abortus cauſa venam aperiat, aliudue remedium adhibeat. Vide *Eſcob. l. c.*

Dub. X. Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum ſæcularium.

Reſp. Eæ patent ex dictis de ſeptimo præcepto: ex quibus reſolues.

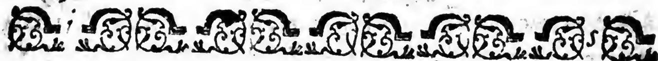
I. Mer-

I. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum ſuſpicione praui vſus. 2. Si paratus ſit quodcumque pretium, etiam iniuſtum ab emptore accipere. 3. Rem carius, quam ſupremo pretio vendat ob dilatam ſolutionem. 4. Mercium defectum grauem occultum non aperiat, pondus, & menſuram imminuat. 5. Si in emptorum iniuriam, monopolium iniuſtum inſtituat, merces omnes vnius generis ſibi comparet, immoderato queſtu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non nouit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres, & inutiles nouis admiſceat, & vendat eodem pretio vtraſque. 8. Si iuſta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cum poſſit, non ſoluat creditoribus, cum graui eorum damno. 10. Si mercibus ſoluat, quod pecunię debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus feſtis publicè emat, vel vendat contra conſuetudinem permiſſam. 12. Si iuret falsò, ſe tanto pretio merces comparaſſe. 13. Si contractum ineat quemcemq; dubitans de eius iuſtitia. 14. Si emat res furtiuas, &c. vide *Eſcob.t.2.E.3.cap.12.*

II. Bibliopola peccat, 1. Si vendat libros prohibitos, vel laſciuos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. Vide *Eſcob.c.13.*

III. Argentarius, ſiue Aurifaber peccat, 1. Si æs pro auro, vel argento vendat. 2. Auro, vel argento plus æris miſceat, quam ars requirit, & emptoribus mixtionem non ſignificet, neque minuat pretium, 3. Si ex rebus furtiuis aliquid emat mala fide, 4. Si communem lapillum pro pretio vendat, vel pretioſum pro vili emat, &c.

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant, 1. Si iurent ſe tali die opus perfecturos, quod ſciunt, vel dubitant, non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quam ad opus ſit neceſſarium, aut partes alicuius momenti, quæ ſuperſunt, retineant, ſine voluntate domini. 3. Si diem feſtum ſine graui cauſa violent, per ſe, vel per ſuos famulos, &c. Vide *Eſcob. t.1.c.13.*

LIBER QVINTVS

DE RATIONE COGNOSCENDI, & diſcernendi peccata.

De peccato in genere. Cap. I.

Dub. I. Quid ſit peccatum.

ESPONDEO. Eſt tranſgreſſio legis, ſiue, vt ait *Tol.* eſt voluntarius receſſus à regula diuina, per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale, & humanum, quam diuinum: per receſſum, intelligitur actus, vel eius omiſſio, qui ſit non tantum volūtarius, ſed etiam liber, cum aliqua actuali aduertentia malitiæ. quod addo, quia vt docet *Sanch. 1. more 16. cum Vaſq. Bon. d. 2. q. 2 p. 3. n. 3. & 12. &c.* non ſufficit ad actum peccaminoſum libertas, & aduertentia quæuis virtualis, vel interpretatiua. qua ſcilicet quis aduertere poterat, & debebat; nec quæcumque actualis, qua ſcilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in obiecto attendat: ſed requiritur, vt aduertat mortalem malitiam obiecti, aut ſaltem de ea dubium, vel ſcrupulum concipiat. Ratio eſt, tum quia ſine iſta aduertentia, non eſt voluntarium, cum non ſit cognitum; quia, quandiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non eſt ſufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & cenſetur illa inaduertentia, naturalis, & inuincibilis obliuio. Addit tamen *Tann. d. 4. de pec. a. 5. q. 5. dub. 5. n. 106.* non eſſe neceſſe, vt conſideratio illa maneat actu, dum peccatum durat, ſed ſatis eſſe, vt vel actu, vel virtute maneat, ita vt cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel ſaltem cauſa data; vt fit in ebrio, qui peccat, non vi præſentis, ſed præteritæ deliberationis. Vide *Baldel. l. 1. d. 35.* verùm recentiores communiter docent, talem, v.g ebrium, non peccare formaliter, quando vſu rationis caret; ſed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxiſſe ante, dum præuidens malum, quod commiſſurus erat, eius cauſam dedit, aiuntque, dum

quis

quis actu peccat, semper esse, ac manere aduertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, vt vid. apud *Scholast.* nam in ordine ad praxim, parum refert, vtrolibet modo loquaris.

Resp. II. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, vt patet ex prima responsione. 1. Vt sit voluntarium, id est, vt fiat à voluntate consentiente. 2. Vt sit liberũ, id est, vt sit in potestate volũtatis facere, vel non. 3. vt aduertatur malitia. Ex quibus resolues.

I. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in, neque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet: ideoque nec impedit communionem; siue is sit internus: vt cogitationis contra fidem, blasphemæ obscœnæ, motus carnis, etiam vsque ad effusionem seminis: siue externus, ac violentus, v.g. stuprum virgini per vim illatum.

II. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato excusantur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ, quibus vsus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

III Defectu tertiæ non peccat, qui die ieiunij, de præcepto nihil cogitans, cœnat, vel carnes comedit, etsi aduertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem proijcit per fenestram, non aduertens periculum læsionis; vel qui contractũ vsurariũ celebrat, non aduertens esse talem. *Sanch. l. 1. c. 16. n. 21. Regin lib. 1. n. 75.*

IV. Damna, & euentus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo præuisi, inculpabiles sunt: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò culpabiles, si sint præuisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur ea verò adhibita, etsi postea eueniant, culpa vacant. Vt etiam, quando iuxta loci, & temporis circumstantias, non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita. Ita *Vasq. 1. 2. d. 124. c. 2.* Quibus conformiter *Less. l. 4 c. 1.* docet, si negligentia, ebrietatem, aut euentus ex ea sequi solitos præcauendi, fuerit tantum venialis, etiam mala, quæ præuideri poterant, tantum venialia fore; quia cum non in se, sed tantum in causa sint libera, nõ possunt habere maiorẽ culpã, quã ipsa causa.

Dub. II. An, & quando desideria, & delectationes sint peccata.

Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ: per delectationem verò simplex amor, & complacentia obiecti cogitati, fruendo eius dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non à mora tempo-

ris,

ris, cum momento possit perficij; sed quod voluntas post plenam aduertentiam rationis, ei immoretur.

Art. I. Quale peccatum sit desiderium malum.

Resp. I. Desiderium absolutum, siue cogitatio cum voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalis, vel venialem, quem habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat *ex Matth. 5. Qui viderit, &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tamquam obiecto. Ita commun.

Resp. II. Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit, sub tali conditione, quæ omnem malitiam obiecti auferat, non est peccatum, saltem mortale: v.g. vellem prædari, si à Deo mihi permitteretur; si Iudex essem, malefactorem istum occiderem *Valent. to.2.d.6.q.4.p.4. Sayrus, Salas in 1.2, tract. 13.d.16.s.27. Vasq. dub. 116.c.2.* Si verò conditio malitiam nō auferat, est peccatū: vt v.g si cogites, si non esset infernus, mœcharer; si non essem religiosus, fornicarer, si non haberem rationem mei status, vlciscerer; occiderem te Item si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicassem (intellige, si dum hæc dicit, habeat effectum vindictæ sumendæ, si esset in tali statu: secus enim est, si tantum ostendat, quid facturus fuisset in alio statu) *Bon. de mat. q.4.p.8. n.9.* Ratio responsionis est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex parte obiecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud pecatum, præcisa conditione non auferente malitiam; ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absq; conditione. *Caret. San. 1. mor. c.2. Vasq. Laym. l.1. tr.3 c.6.n* 10. Ex quibus resoluuntur hi casus.

I. In omnibus, solo iure positiuo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac, *si prohibitum non esset*, v.g. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset Ratio, quia conditio omnem malitiam, quæ a sola prohibitione est, aufert. *Azo. l.4.c.6.q.10. Sanch. l.1.c.2. Vasq. d.116.c.2.*

II. Idem valet in prohibitis quidem iure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione apponatur, v.g. occiderem Petrum, si Deus mandaret; suspenderem furem, si essem Iudex; ducerem vxorem, si liceret, si non essem sacerdos, si essem liber à voto, Ratio, quia hæc sub illo statu sunt licita Re-

ctè

ctè tamen monet *Sa.V. Peccatum*, huiusmodi desideria esse periculosa, & vitanda, atque, vt ait *Caiet. ibid.* esse fatuas, & diabolicas tentationes *Ibid. & Laym. l. 1. t. 3. c. 6. num.* 10

III. Etsi idem quidam, vt *Caiet. Sal. & Vasq.* vniuersim affirment de omnibus iure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab obiecto; vt si dicas, si non esset peccatum, fornicarer; eo quod tunc consensus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docet *Azor. Sanch. &* Laym. esse peccatum; eo quod sit intrinsecè malum, nec malitia sua (quæ in consensum circa tale obiectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur; quia si tantum sit significatio propensionis naturalis in illud obiectum, non est peccatum. *Sanch. l. 1. c. 2. num. 25. Laym. l. 1. t. 3. c. 6. num.* 11. v. *Card. de Lugo d.* 16. *num.* 376.

IV. Gaudere, & delectari de opere malo, sub conditione, *si liceret*, v. g. in prædictis desiderijs efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari à peccato, secundum quosdam Doctores, si fiat tantum secundum appetitum rationalem, siue voluntatem: (secluso omni alio periculo consensus illiciti, & turpis motus; qui tamen quia communiter, & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitiui, quæ proprie delectatio dicitur, sitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in obiectum abstractum à malitia, cum sequatur intellectum, cuius est abstrahere; apppetitus verò, quia sequitur immaginationem, non fertur in obiectum sub aliqua certa conditione status, vel temporis apprehensum, sed vt est in se; ideoque talis delectatio est de obiecto absolutè malo. Vide Laym. & *Bon. de mat. q. 4. p.* 8.

Art. II. An delectatio morosa semper sit peccatum.

Resp. I. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundum se, est peccatum mortale; vel veniale, prout ipsum opus mortale, vel veniale est Ita commun *ex D. Thom. 1. 2. q.* 78 *a.* 8.

Dixi, *secundum se*: quia si delectatio sit tantum de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum; quia sicut cogitatio v. g. de rebus obscœnis, in ordine ad lectionem, vel concionem, &c. bona est; cogitatio autem de ijsdem rebus ex curiositate, est mala venialiter: ita consequenter delectatio de tali

cogi-

cogitatione tamquam obiecto, non est mala; sed quandoque bona, quandoque venialiter mala Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum malè operandi, nō circa ipsū opus malum: quo modo sine peccato sæpè nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v.g. ex equo, &c. non secundum se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus, & industrius, modus cadendi inopinatus. *Laym. lib. 1. t. 3. c. 6. n. 2.* Ex quibus resolues.

I Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono secuto ex opere malo: quia tūc delectatio nō est de obiecto malo.

II. Si talis effectus secutus sit ex opere secundum se quidem malo, hic tamen, & nunc culpa vacante, vt v. g. quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia; tunc etiā de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed vt est causa talis boni effectus, docent *Less. l. 4. c. 3. n. 105. & 106. ex Vasq. 1. 2. d. 105. c. 2.* v. g. de solutione naturæ facta in sōno. Ratio, quia obiectum delectationis istius non est malum. Vide *Bonac. de mat. d. 8. num. 8. Sanch. 1. mor. c. 1. n. 18. C. de Lugo de pœn. d. 16. n. 3?9.* Immo addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio) vt tale quid fiat sine culpa; v. g. vt in somno eueniat naturæ solutio, ob finem bonum: dūmodo desideriū non sit tam intensum, vt tale quid probabiliter causet; neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, aiunt, quia obiectum huius desiderij, aut gaudij, non est malum. Vide *Less. & Bon. loco cit.*

III. Non est peccatum saltem mortale, si coniuges delectentur appetitu tantum rationali, de actu coniugij præterito, futuro, vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur, vel vidua de præterita. Ratio, quia hi actus habent obiectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali*: quia si sponsus, aut vidua voluntariè consentiat in delectationem sensitiuam, & carnalem (quæ ex recordatione copulę futuræ, aut pręteritę naturaliter oritur) mortaliter peccat, vt docet *Less. l. c. t. 3. c. 6. Bon. Tann. Palaus. v. Dian. t. 5. misc. R. 2.* contra *Medin. &c.* Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiua, & carnalis vt plurimum, immo etiam periculum consensus in fornicationē, consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis; inter coniuges tamen, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitiuam, & veneream delectationem

non

non esse mortale, docet *Fill. Bonac. de matr. q 4. Sanch. Less. l. c. d. 1. & Dian. t. 3 misc R* 36. Tum quia status matrimonij hæc excusat, vti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causa institutos; tum quia hæc tendunt per se ad opus coniugale, licet per accidens opus non exerceatur.

IV Delectatio morosa, de rebus solo iure positiuo prohibitis, non est illicita; modò non fiat sub ratione prohibitionis v. g. si Carthusianus, vel alius diei ieiunij se oblectet de cogitato esu carnium; quia non est de opere malo; cum lex tantum vetet comestionem externam. *Laym. l. 1 t. 3. c. 6 num. 9. Less. l. 4. c. 3. d. 14. num. 111. & 113.*

V. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circumstantias operis, de quo fuit delectatio: v g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; vno, an pluribus; in materia carnis, an de coniugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat *Az r. Sa. V. Luxuria Salas tom. 2 t. 13 d. 1 . f. 6. n. 5 . &c.* si delectatio feratur in obiectum apprehensum secundum totam suam malitiam, non autem si tantum secundum partem, v. g. in fœminam apprehensam, vt non suam, non tamen vt alteri nuptam, vel vt monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiā *Fill. Less Bon. Dian. Palaus. V C de Lugo d. 1 . . 3* 3 Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in obiectum, secundum totam suam malitiam, aut etiam de desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundum se, & vt est à parte rei, ac proinde est eiusdem cum illo speciei, ideoque eius circumstantiæ semper fatendæ sunt. Vide *Auth. cit.*

Resp. II. Si quis sine causa, & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit delectationem carnis naturaliter orituram v. g. ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensus, peccat venialiter, si vero iustam causam habeat, nihil peccat. Vide supra *in 5. præc l. 3. t 4. c. 2 d. 4.*

Quæres An voluntas delectationem carnalem positiuè reprimere teneatur.

Resp. Si voluntas plenè eam aduertens negatiuè, & permissiuè se habeat, ita vt nec approbet, nec repellat, dummodo id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum sit vlterioris consensus, probabile est, quod docet *Caiet Sanch. 1. mor. cap. 12.* non peccare mortaliter: tum quia non consentit in delectationem: tum quia mortaliter est impossibile, omnes

illos

illos motus euitare: tum quia ex iusta causa illos licet permittere, etiam secundum aduersarios.

Resp. III. In praxi tamen verius videtur, quod docet *Vasq. Azor. Less. Bec.* 1.2.t.2.c.5.q.5. sine iusta causa eis non resistere, esse mortale: quia ferè semper voluntas est exposita periculo consensus: & contrarium credere, est nimia sui confidentia, & præsumptio. Moderatè *Laym.* vtramq; sententiam probabilem fatetur, & ait, delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias; etsi efficaciter animum ad alia diuertere negligas, cum facilè possis, & speres te tali modo posse depellere. Vide *Laym.* l.1.t.3.c.6.

Dub. III. De distinctione peccatorum.

Artic. I. Quæ peccata distinguantur specie.

Resp. Peccata, quoad materiale, siue entitatem positiuam, specie distinguuntur ex obiectis formalibus, & circumstantijs speciem variantibus, quatenus eæ obiecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, sine rectitudine virtutis, qua priuant; remotè autem, & fundamentaliter, ex obiectis. Ita *Tann.d.4.de pecc. d.* 1.q.2. Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex obiectis; peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia priuationes proximè distinguuntur specie à formis, quibus priuant; sed peccata formaliter sunt priuationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificatur proximè ex obiecto: ergo priuatio rectitudinis ex eodem remotè. Ex quibus resolues

Peccata specie differunt; non tantum quæ diuersis virtutibus, sed etiam quæ eidem opponuntur extremè, vt prodigalitas, & auaritia: vel ratione diuersæ difformitatis, id est, quæ adeo diuersa ratione, & malitia eiusdem virtutis materiam attingunt, vt quantum est ex natura eiusdem peccati, non sit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propensio vtrumque peccatum committendi; qualia sunt, homicidium, furtum, adulterium, detractio.

Art. II. Quæ peccata distinguantur numero.

Resp. numero distinguuntur duobus modis.

I. Ex diuersis obiectis numero totalibus, non materialiter, & phy-

physicè tantum, sed etiam formaliter, & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem *Fill.tr.21.c.8.*

Dico, *moralem*: quia etsi ad distinctionem numericam physicè sufficiat quæuis interruptio; in ordine tamen ad confessionem, non multiplicatur, nisi moraliter multi sint: quia sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & distinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpuntur, ita vt nec virtualiter, nec interpretatiuè manere censeantur. 1. per contrariam voluntatem, & propositum. 2. Per cessationem ab actu, voluntariam, & liberam. 3. Per cessationem inuoluntariam & naturalem, siue ea fiat per somnum, siue per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cum in illo cesset vsus rationis, non continuatur actio libera, & moralis: per distractionem verò, quia per illam prior cogitatio fit inuoluntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita *Vasq &c.* Quæ sententia etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundum *Fill. tr. 21. c. 8. n.* 317. Ratio, quia etsi per hanc interruptionem, physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter; quia hoc ipso, quod animus inuoluntariè distrahitur, remanet interpretatiuè prior voluntas, cum non sit retractata, aut aliter interrupta. Vide etiam *Baldel. d.21.n.3.* Ex dictis resolues.

I. Vnum numero peccatum committit, qui vno actu odij, vel detractionis, fertur in decẽ homines; qui vno ictu duos occidit; qui vno astu vult ommittere officium horarum per mẽsem, ieiunium per quadragesimam. Quia etsi hæc obiecta physicè sint plura, sunt tamen vnum moraliter, & formaliter. quatenus in vno actu hìc, & nunc coniunguntur. Ita *Nauarr. Fill. Bonac. d. 2. q. 4. p. 1.* contra *Azor. Vasq. &c.* qui satis probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verùm siue 10 peccata dicas, odisse v.g. 10 homines, siue vnum, parum refert, cum vnum hoc illis decem æquivaleat, proindeque obiecti grauitas in confessione exprimenda sit; quippe quæ actum in suo esse indiuiduali constituit, vt notãt *Fill. Bon. Suar. de pœn. d. 22. §5.*

II. Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitus, licet physicè sit multiplex, moraliter tamen est vnum numero peccatum, in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquando externo, per eum intento, & causato, aut etiam in pluribus actibus externis, sibi inuicem subordinatis ad eumdem

finem:

finem: hinc v.g. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi reuouet, vnum furtum; & qui ad occidendum alium pergens, sæpe voluntatem occidendi renouat, vnum homicidium committit. Ratio, quia est vna actio externa, ab internis intenta, & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter vniuntur. Vide *Baldell. d. 21. n. 4.*

III. Actiones externæ, licet numero distinctæ; ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modò non habeant distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confessionem: hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, immo etiam comitantia, & subsequentia, tamquam complementa, & appendices operis, vnum numero peccatum sunt, vt docet *Nauar. c. 6. n. 17. Azor. l. 4 c. 4. q. 6. Fill. &c.* Ratio, quia sunt, vel initia vel partes, vel complementa, & appendices operis eiusdem actus humani, & obiecti, in quo omnia prædicta moraliter vniuntur.

Dixi, *complementa*: quia si similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex acto præterito ex natura rei non consequantur, distinguuntur numero vt; v. g. si quis de fornicatione glorientur: proindeque illi in confessione explicandi sũt separatim, nõ autẽ priores, vt docet *Suar. t. 4. de pœn. d. 22. s. 1.*

De peccatis in specie mortali, & veniali. Cap. II.

Dub. I. Quid sit peccatum mortale, & veniale.

RESP. I. Mortale est, quod ob sui grauitatem, gratiam, & amicitiam cum Deo soluit, pœnamque æternam meretur. Dicitur, *mortale*; quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem tollit, & mortem animæ affert.

Veniale est, quod ob suam leuitatem, gratiam, & amicitiam non tollit, etsi feruorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur, *veniale*: quia saluo vitæ spiritualis principio, scilicet gratia, languorem animæ facilè curabilem infert, veniamque facilè consequitur.

Resp. II. Mortale peccatum duplex est: aliud est mortale ex genere suo, aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad personam, res, aut iura, vel nos ipsos corrumpit grauiter. Ita *Azor. l. 4. cap. 9. Sanch. 1. mor. c. 3.* Vnde resolues.

I. Pe-

I. Peccata contra bonum proprium commissa, vt plurimum sunt venialia ex genere suo, vt v.g. inutilis, & vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas cultus, & vestitus, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, somno, risu, vsu coniugij, timore, tristitia, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

II. Peccata contra virtutes Theologicas, sunt mortalia ex genere suo; quia nocent bono alicui interno Dei, v.g. veracitati, misericordiæ, charitati. Item fere omnia, quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiusque honori externo, vel interno: quæ verò contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bono, aut iuri proximi.

III. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non omnia sunt mortalia ex genere suo; quia non omnia grauiter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt.

Resp. III. Mortale ex accidente dicitur, cum actus aliquis venialis, aut indifferens fit per accidens mortalis: de quo infra.

Dub. II. Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale.

Respond. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si vnum desit, fit veniale, quod aliàs ex se est mortale. 1. Ex parte intellectus, plena aduertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus consensus. 3 Grauitas materiæ, saltem vt plurimum. Ratio primæ, & secundæ partis est, quia spectata fragilitate humana, non videtur decere diuinam bonitatem, æternis supplicijs punire hominem, absque plena consideratione, & consensu. Ratio tertiæ partis, quia vbi materia parui est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur vt plurimum.

Materia est grauis aduertentia, plena, voluntas
Libera, hæc faciunt fit, quoque culpa grauis.

II Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, vt patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectus, non sit perfecta aduertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens, apprehendisti esse malum. 2. Si, post vbi melius consideras, iudicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita vt ferè nescieueris quid ageres.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus

consensus. Signa autem imperfecti consensus sunt. 1. Si ita dispositus fueris, vt licet facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num consenserit præsertim si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, vt malit mori, quàm expresè mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit. 4. Si quis valde timidè, & suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit, non plenè su compos. &c. iudicetque se id non fuisse facturum, si plenè vigilasset. Vide *Sanch.* 1. *mor.c.*10. *Bald. ll. lib.*10 *d.* 8.

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parui momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali iudicio prudentis, cui sequentes regulæ seruient. 1. Vt de materia iudicetur, non tantum ipsa secundum se absolutè est consideranda, sed etiã respectiuè ad finem intentum; ad quem si parum facit, leuis est; grauis autem, si multum, vt docet *Vasq.* 1 2. *d.* 128. 2. Attendendæ sunt circumstãtiæ, quia sæpè fit, vt res ex se leuis, attẽtis circumstantijs boni communis, vitandi scandali, &c. fiat grauis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit grauis, ea spectanda est tum absolutè, & secundum se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ paruæ, vel secundum se, vel secundum effectus à se productos, moraliter coniungantur, fit materia grauis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro vna. Contra verò non censetur materia grauis, si paruæ materiæ, nec secundum se, nec secundum effectus relictos, inter se vniantur. Ex dictis resolues.

I. Peccas mortaliter, ita vt fiat materia grauis, si sæpè modicũ furaris, & non restituis, iuxta dicta *l.* 5. *t.*5. *c.*1. *d* 3. *casu* 1. itẽ si interruptim psalmos aliquos ex eodẽ officio omittas: si eodẽ die ieiunij sępiùs parũ comedas, eodẽ festo sępius parum labores.

II. Non peccas grauiter; si diuersis festis modicum labores, si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod verum est, etiamsi simul haberet propositum ita faciendi: quia cum ista moraliter inter se non vniantur, singula sunt parua. Vide *Sanch. l.c.*

III. Non peccat mortaliter, qui diuersis diebus violat votum, quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel paruam eleemosynam dandi, si sit onus affixum diei: quia cum quotidie cuiusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere: quia illud propositum non fertur in rem grauem. Imò contra *Sanch.* id quidam verum putant, etsi quis 100. vota diuersæ speciei, in

materiis valde leuibus, vno die implenda haberet: quia materię illæ cum sint independentes à se, non vniuntur. Si tamen simili a vota non sint onus affixum diei, sed tantum dies præfigatur vt terminus, vltra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem peruentum fuerit.

IV. Probabile est, eum, qui ter, vel quater 1000. aureos in causas pias vouisset, non peccaturum mortaliter, si tres non soluerit: quia etsi talis pars absolutè in se spectata, sit notabilis, comprobatione tamen totius, morali iudicio non valde videtur æstimanda. Vide *Laym. l. 1. t. 3. c. 5.*

Dub. III. Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actus indifferens, transeat per accidens in mortale.

Scandala, contemptus, occasio, finis & error.
Hæc faciunt crimen de veniale graue.

Quinque modis id fieri communiter docet *Sanch &c.* 1. Ratione finis adiuncti. 2 Ratione finis vltimi. 3. Ratione contẽptus. 4. Ratione scandali 5 Ratione periculi. De singulis dicã breuiter.

Resp. I. Peccatum veniale transit in mortale, ratione finis adiuncti; vt si quis leuiter mentiatur ad copulam carnalẽ extorquendam; quia cum finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis: quia seclusa malitia mortalis finis, manet veniale.

Resp. II. Transit item in mortale, ratione nimij affectus in rem aliquam; vt si v. g. vltimum finem in ea constituas. Ad quod non sufficit valde intensè, & vehementer ferri in obiectum, sed requiritur, vt appretiatiuè illud ita æstimet, saltem virtualiter, vt paratus sit, eius causa transgredi præceptum obligans sub mortali. vt si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam, vt malit festo omittere sacrum, &c. quam illis priuari. Notat autem *Bonac.* hunc affectum, non tantum habitualem, sed actualem esse debere, vt peccatum contrahatur: quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitu tantum es paratus.

Resp. III. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptus absoluti, & formalis.

Dico autem, *contemptum absolutum. & formalem*, quando nimirum ideo formaliter, & absolutè præceptum violatur, quia ipsi, aut superiori subijci renuis, quod est peccatum superbię cõ

summatæ; vel quādo ideo nō vis obedire præcepto: quia præceptū est, & est peccatū inobedientiæ formalis: quorū vtrūque grauiter pugnat cum charitate debita superiori. Ex quibus resolues.

I. Non est mortale, si velis quidem obedire, & subiici absolutè, nolis tamen hìc, & nunc in re modica, aut si authoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hic, & nunc contemnas. Ratio, quia non est contemptus absolutus, & simpliciter, sed tantum secundum quid.

II. Si præcisè ex indignatione, malitia, praua consuetudine, aliaue causa præceptum violetur, & non ex contemptu potestatis superioris, non est mortale: quia non est contemptus formalis, sed tantum interpretatiuus.

III. Est mortale facere, vel omittere aliquid ex contemptu iustæ legis humanæ. Item ex contēptu Dei præcipientis, vel etiam consulentis (quod præterea tacitam blasphemiā continet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex contemptu prælati, vt sic, & vt à Deo authoritatē habētis, non tamen vt talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti: quia hoc posterius non est contēnere absolutè, & simpliciter, sed tantū secūdū quid. Vide *Sanch. 1. mor. c. 5. Bon. de pec. d. 2. q. 3. p. 5.*

Resp. IV. Peccatum, vel opus indifferens, habens mali speciem, transit per accidens in mortale, si ruina per illud proximo causanda, sit mortalis. Ratio, quia tali operi superadditur aliquid, grauiter repugnans charitati. Vide *dicta d. scandalo, & Fill. t. 21. c. 5. q. 10. num. 212.*

Resp. V. Veniale, vel opus indifferens transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale; quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale; ac proximum periculum peccandi mortaliter: quia talis salutem animæ contemnit, cum tam probabili eius periculo temere se exponat. Vnde in confessione explicanda est species peccati, cuius periculo se obiecit: quia eodem genere peccati peccauit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

De peccatis capitalibus in specie. Cap. III.

Dub. I. Quid sit Superbia, & quale peccatum.

RESP. I. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, mortalis ex genere suo, si sit consumata, & perfe-

cta,

cta, id est, si quis ita excellere appetat, vt Deo, superioribus, eorumque legibus subijci nolit. Imperfecta tamen, qua quis subijci non renuens ijs, quibus debet, & in suo tantum sese magnificat, est tantum veniale, vt docet *Caiet. &c. V. Superbia*, quia sine Dei, & aliorum despectu, plus iusto se efferre, non est grauis inordinatio: esset tamen grauis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abiectione.

Resp. II. Filiæ superbiæ sunt tres. Prima est præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est communiter veniale tantum: fit tamen mortale, si damnum Deo, aut proximo afferat, v.g. si præsumas iurisdictionem ecclesiasticam, potestatem ordinis sacri. Item officium Medici, aduocati, Confessarij, &c. sine debita peritia. *Less. l. 3. c. 2 d.*, *& supra l. 4 c. 3. d. 9.*

Secunda, est ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito maioris; vt si ambias beneficium, vel officium, quo es indignus; vel illicito modo, & medio, v.g per simoniam. Est per se peccatum veniale: fit autem mortale, vel ratione materiæ ex qua, vel ratione medij, per quod honor quæritur; vel ratione damni, quod proximi infertur. Deniq; si moderatè honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, vt docet *Laym.*

Tertia, est vanagloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cuius finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, siue veræ, siue fictæ. Dicitur, *vana*, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta; aut quæ non est digna gloria, vel non tanta, vt ex opibus, nugis, &c aut apud eos, qui non benè de re iudicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpè per accidens, vt dictũ de ambitione. Imò vt contra *Anglum* rectè docet *Sylu. Nauarr. c. 17. &c.* est tantum veniale res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, v.g. concionari. Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur, iuxta *D Th. 1. 2. q. 13. 1.* Directè; idque vel per verba, estq; iactantia: quæ est venialis per se, si fit de rebus bonis, v.g. ieiunio, oratione, &c. etsi per accidens sæpè ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis, vti etiã. 1. Si quid dicat contra gloriã Dei, vt *Ezech. 28. Deus ego sum.* 2. si prorũpat in contumelias, v.g. *Non sum sicut cæteri hominum adulter, &c. vt hic* 3. ex fine malo. 4. si cum notabili damno proximi fiat. 5 si de re moraliter mala, quia approbatio operis eandẽ cũ illo speciem habet, (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum iactantia de peccato coniuncta fuit complacen-

tia eiusdem.) Quod addo, quia si absque ea fuit, *Nauarr. Palaus & Dian. tom* 2. *tr.* 4. *R.* 116. docent contra *Sanch.* Lopez, *Rodriq. &c.* non necessariò explicari. Vide *C. de Lugo d.* 16. *n.* 267.) Vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur inuentio nouitatum: hæc enim solet vulgus admirari, peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat iuuentutem, vel mores. Si verò facta falsa sint, est hypocrisis, v.g. si quis boni aliquid faciat, vt videatur bonus, etsi non sit: quæ ex se venialis est, nisi sit cum iniuria, vel contemptu Dei, & proximi. 2. Indirectè, in quantū quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum, & est pertinacia, qua quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momēti: vel si sit coniuncta cum periculo tertij, v.g. si medicus cū periculo ægrot: maneat in sentētia. 2. Per voluntatem, & est discordia: qua peccatur mortaliter, quādo est circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent esse concordes. 3. Per verba, & est contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi quod debet: & est inobedientia. Vide *Baldell.*

Resp. III. His tribus superbiæ filiabus respondet Pusillanimitas, qua quis nimium sibi diffidens, detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est: veniale est ex genere suo, fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. Vide *Less. lib.* 3. *cap.* 2. *Laym. lib* 3. *f.* 5. Ex dictis resoluuntur sequentes casus.

I. Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, si approbet, suspiciat, admiretur vt laude dignum. *Sanch. Baldell. d.* 29. *l.* 3.

II. Vituperans alium ob vindictam non sumptam, aliudue graue malum, vel peccatum omissum, v.g. fornicationis, peccat mortaliter: quia est species iactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi. *Ibid.*

III. Inducens in ciuitatem nouos habitus, & preuidens, quod suo exemplo moralem necessitatem imponat alijs, vt sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere, quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat grauiter. *Baldell. loco cit.*

IV. Exornare se nimium ex animi leuitate, vel vanitate, per se tantum est veniale. *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit *Baldell. loco cit.*

VI. Si-

VI. Simulare improbitatem, est peccatum, quia est mendacium, & quidem scandalosum, potestque esse mortale. Neque id fecerunt Sancti, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab alijs accipi, vt signum improbitatis, cum tamen nec ex natura suâ, nec eorum intentione esset tale.

Dub. II. Quid sit Auaritia.

Resp. I. Est inordinatus appetitus temporaliũ. Vnde ex hoc, & regula supra tradita de peccato mortali, resolues sequẽtes casus.

I. Est ipsa ex genere suo venialis.

II. Cum verò eo excrescit, vt eius causa diuinas leges præuaricari non dubites, fit mortalis.

III. Prodigalitas, quæ opponitur auaritiæ, & consistit in defectu conseruandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis; leuior, quàm auaritia, quia minus abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis, & vxori pauperiem crees; si impotentem te reddas ad soluenda debita: si profundas bona ecclesiastica, pijs causis obnoxia. Vide *Less. l. 2. c. 47 d. 8.*

Resp. II. Filiæ auaritiæ sunt sequentes.

I. Obduratio cordis (contra misericordiam) egenis, & pauperibus non compatiendo, eos obiurgando, debita durè nimis exigendo, quando creditor non est soluendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynę, vel charitatis vrget, & tamen ex tali; duritia nõ subuenitur. *Nauar. cap. 27. Tol. lib. 8. cap. 26. v. dicta de charitate proximi.*

II. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens, & inordinata applicatio mentis, ad acquirendas, vel conseruandas diuitias cum inani, & vano timore, ne acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel alijs, ad quæ ex præcepto graui obligamur (v. g. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore, vel loco indebito; v. g de familia, messe; vindemia; quando quis est in templo, vel vacandum est Deo *S. Th. 2. 2. q. 55. a 6. Regin. l. 23. c 2 q 3. Escob.*

III. Violentia: mortalis, est quando est iniusta, & circa materiam grauem.

IV. Fallacia, siue dolus in verbis: potest esse mortalis, ratione finis, vel mediorum.

V. Fraus, siue dolus in facto: est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ

(v.g. si ea vitium habet, vel non sit qualis existimatur) quam ratione pretii, *Nauarr. c. 23. Tol. l. 8. c. 47. Escob.*

VI. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum illius: mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter 1. Circa personas; quomodo Iudas Christum, Dalia Sampsonem prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (vt si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, vt si pecuniam, vestem, &c. cuiuspiam absconditam, prædoni ostendas. 3. Circa secretum, vel sibi commissum reuelando: quod est contra fidelitatem, & iustitiam, si quidem promissum fuit; quia est pactum onerosum vt docet *C. de. Lugo. d. 14 n. 13*. & quidem mortale, si prævidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam alias veniale: vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod postremum, si fiat ideo, vt sciat secreta alterius, est curiositas, & si sit in re graui, per se est mortale: quod quia communiter ante apertionem nescitur communiter esse mortale, docet *Tol. l. 8. c. 45. Baldell. l. 3. d. 11. Nauarr. c. pen. d. 6. de pœn. Mol. Laym. l. 3. t. 3 p. 1. c. 4* (qui addit, eum qui dolosè alienas literas aperit, & legit, cum alterius iniuria, vel damno, crimen falsi committere.)

Dixi, *per se esse mortale*: quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima authoritate iusta ex causa fiat. Vnde resoluuntur casus seq.

I. Literas alienas aperire, & legere, sæpè non est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum iniustum damnum, vel iniuriam tuam cedere, quam intendas auertere: quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas, non tantum hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse iudicant *Nauarr. cap. 18. Regin. lib. 24 num. 60. Escob. Card. de Lugo d. 14. num. 148.*

II. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur eius, à quo, vel ad quem mittuntur, neque lex specialis vetet, *C. de Lugo l. c.* vel tacitus saltem; vt si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita *Escob. Nauarr. Regin. &c. loco cit.*

III. Superior religiosus, literas suorum subditorum dummodo non mittantur ad superiorem maiorem, vel talem, quem statuta eximant, nec ab eo veniant, licitè aperit, & legit; siue ex Religionis statuto, aut consuetudine; siue ex suspicione

pro-

probabili, quod mali aliquid contineant. Vide *Esib. Petrinum de relig. t. 1. q. 2. c. 1. Dian. p. 3. t. 6 R. 55.*

IV. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ad iniuriam alteri imminentem auertendam; dummodo non plus legatur, quam ad eum finem necesse est. *C. de Lugo l. c.*

V Qui aperit, & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantum peccat. *Card. de Lugo l. c.*

VI. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum à domino abiectas, recolligas, & iunctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est: nullum autem (per se) si, vt ex illa notitia tibi prouideas: quia quod pro derelicto habetur, in vsum suum conuertere licet. *Baldell. ex S. Anton. & Rosell. Sylu. V. emptio q. 17. Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 4. n. 4. Dian. tom. 2. t. 6. misc. R. 55.* Rectè tamen notat *Laym. l. c* talem ex charitate teneri non manifestare secretum ijs contentum, si damnum inde cuiuspiam prouenire possit, immo, addit, reuelans huiusmodi secretum (cuius notitiam etiam iustè acquisiuit) contra iustitiam peccabit, si intelligat, audientes ea notitia vsuros, ad damnum iniustè inferendum. Vide *Laym. l. c.*

Dixi I. *A domino proiectas*; quia si vel ab alio proiectæ, domino inscio, vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi II. *In locum publicum*: quia si in ignem, vel fornacem, v. g. proiectæ sint, vt comburantur, peccas, si extrahas, & legas. Vide *C. de Lugo d. 15. n. 150.*

Dixi III. *Per se*: quia fieri potest, vt ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

VII. Qui furtiuè scripta alterius secreta, ipso inuito legit, peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis, etsi faciat animo discendi, & sine suspicione damni. 2. iniuste: quia quisque habet ius secreti in suis scriptis, quæ alijs non vult esse communia. *Nauarr c. 15. Mol. to. 5. d. 36. n 2 Regin. l. 24. c. 6. n.* 119 potestque aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum notabili damno; vel alter valde cupiat esse secreta, grauissimeque sit laturus. *Baldell. d. 11.* vide etiam *Card. de Lugo l. c.*

VIII. Quicumque secretum violat absque iusta causa, cum alterius damno; vel qui literas alterius iniustè aperit, ex quo, damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bonac d. 2. de restit q. 1. p. 1. Trull. l. 7. cap. 10. d. 32*

dub.

Dub. III Quid sit Luxuria.

Resp. Est appetitus inordinatus venereorum, quorum vsus, cum ex natura sua institutus sit ad conseruationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum, & homines. Est mortalis ex genere suo. Vide supra *l. 3 t. 4. c. 2. & l 5. t. 1 d. 2.*

Resp II. Filiæ luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quatuor ex parte intellectus,& quatuor ex parte volũtatis.

I Cæcitas mentis, cum quis adeo est addictus turpitudini, vt de cælestibus non cogitet.

II. Præcipitatio,qua quis ex eadẽ causa, sine consilio operatur.

III. Inconsideratio; quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæ statum, vel personam dedecent.

IV. Inconstantia; quando quis ex eodem affectu voluptatum à pijs propositis mox deficit.

V. Amor sui; talis enim homo ob voluptates, seipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

VI. Odium Dei: lasciuus enim solet à rebus diuinis abhorrere, immo ab ipso Deo, tamquam peccatorum vindice.

VII. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptatum carnalium,ita animum afficit,vt subinde etiam beatitudini æternæ paratus esset renunciare, si pręsẽtibus frui sẽper permitteretur.

VIII. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis medijs propagare studet, &c.

Priores quatuor sunt mortales, quando finis vltimus in creatura ponitur:vel pręceptum aliquod Dei,grauiter obligans,prętermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales; ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, sæpè veniales. Vide *Escob. & Baldel. locis citatis.*

Dub. IV. Quid sit inuidia.

Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutiuum propria excellentiæ: ita vt hæc directè sit contra charitatem: hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia destructum optat, vel non destructum dolet. Vnde resolues.

I. Est ex genere suo mortalis & grauissima quidem, atque in Spiritu Sancto, si sit ipsa gratia, vel auxilio Dei.

II. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt; ac numeran-

tur-

tur hæ. 1. Odium, de quo supra. 2. Detractio, de qua in prac. 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum alijs; quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare, non secus ac detractor famam. Vide *prac.* 8.

III. Si tristitia sit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel alijs times nocumentum, v.g. inimicus tuus est euectus ad officium, vt tibi facilius possit nocere, non est inuidia, sed timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus *Lay. l. 3. t. 3. c. 10.*

IV. Si tristitia sit ex eo, quod nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, vt illud alteri non discupiamus, non est inuidia, sed æmulatio, seu zelus: qui si est circa bonum honestum, est laudabilis: si autem circa temporalia interdum est veniale; vt si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret se non esse Regem *Laym. l. 3. t. 3. cap. 10. n. 2.*

V. Si tristitia est ex bono alterius, in quantum ille est indignus non est inuidia, sed indignatio; quæ non est peccatum: erit tamen, & quidem mortale, si vel Dei prouidentiam arguat (estque blasphemia) vel si ita efficiat, vt ducat homines ad malum imitandum. *Caiet. Laym. loco cit.*

VI. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel non multum inæqualis, in excellentia crescat, ita vt te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas vt tibi malum. est propriè dicta inuidia: inuidus enim dicitur, quod non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non potest. *Baldell. d. 29. l. 3.* & sic peccare solent, 1. Ambitiosi; & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, vt in illa re sint soli, ac singulares; dolent, & tristantur, si alij accedant. 2. Pusillanimes; quibus cum omnia videãtur magna, quouis bono alterius putant minui suum; sic mulieres, v.g. facile apprehendunt ac dolent, se supeperari bono alterius, v. g. formositate. 3. Senes respectu iuuenum, & quicumque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alij facilè consequuntur. *Bald. loco cit.*

VII. Qui in aduersis suis, vel ob aliorum prosperitatem, optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse, vel diem esse maledictum, quo natus est, vel alterutrum primo vidit, aut coniugem accepit; si tantum intendat maledicere irrationali creature. v. g. diei (siue sit natiuitatis, siue coniugij) qui tot mala culpæ, vel pœnæ protulit, videtur esse tantum veniale (aliquando etiam nullum, vt Iobi) si autem deliberate

inuid-

intendat optare malum homini, siue sibi, siue alteri illo die natis, vel coniugatis, mortale est. *Escob. & Marchant. man. car. 5.*

Dub. V. De Gula.

Artic. I. Quid sit Gula.

Resp. Ea est inordinatus appetitus cibi, & potus; opponiturque abstinentiæ, & committitur quinque modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus iusto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè, præparata. *Laym. l. 3. s. 4. num. 5.* Properè, lautè, nimis ardenter, studiosè. *Nauarr. man. cap. 11. n. 198* Vnde resolues.

I. Gula ex genere suo est peccatum tantũ veniale, quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

II. Hinc probabile est; quod docet *Nauar Tol. &c.* & nõ repugnat *Laym.* secluso scandalo, & alijs, veniale tantum esse, vsque ad vomitum se cibo, & potu implere; idque etiam, si quis vomat, vt iteratò possit bibere; quod tamen *V. Comedere, Sa, aliique multi* putant mortale. Vide *Baldell. Escob. t. 2. E. 2. c. 5.*

III. Vix dubium est, licere esu, aut potu, aliterue creare vomitum, si is salubris esse iudicetur.

IV. Mortalis interim censetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his casibus 1. Si quis gulæ causa violet ieiunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valde grauiter valetudini nocet, id aduertens; secus, si leuiter tantum; vt v. g. si febricitas haustu aquæ morbum augeat 4. Si continuæ fiant commessationes, & compotationes, ita vt venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem; de qua infra. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano; tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ; tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliaue iusta causa, v. g. extremæ famis in obsidione; in qua tamen sic vitam conseruare non teneberis *Sanch. 1. mor. c. 18. Less. Laym. l. 3. s. . Sa, Bon. Baldell. l. 3. c. 29.* Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui vt officium suum melius administrent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur; præsertim cum sanguis, secundum multos, animatus non fuerit Vide *Authores cit.*

V. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ gulæ dicuntur;

tur; nimirum ex parte ani næ. I. Hæbetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v.g. vt non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo, vel comedendo, voluntariè fit ineptus ad intelligenda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio, aut alias sub graui peccato tenetur *Baldell. d. 29. lib. 3. num. 15.*

II. inepta lætitia, per quam intelligitur non quæuis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ mouet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiua alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

III. Multiloquium.

IV. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & moltiloquio differt, quod illa fit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis, & gestibus; dicitque semper aliquam inhonestatem, licet (per se, & secluso scandalo) venialem; v. g. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex leuitate ad risum excitandum. mortale tamen esset, si fieret causa delectationis venereæ. *Baldell. loco cit. Escob. t. 2. E. 2. c.*

Ex parte corporis, immunditia, vomitus, & seminis effusio. Quæ vltima, si voluntaria sit, mortale est. Vide *Laym. l. 3. s. 4. Less. l. 3. c. 3. Baldell. l. 3. c. 29.*

Art. II. Quid sit Ebrietas.

Resp. Malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ in eo consistit, quod quis sine iusta, & graui causa, tantum ob voluptatem, aut ingluuiem, sciens volens, priuet se vsu rationis; non simpliciter id, quod fit in somno, modo naturali instituto ab authore naturæ, ad virium, & imaginis Dei conseruationem; sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac simul insuper priuando se proxima potestate vtendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. Doctores. Vnde resolues.

I. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale; quia censetur Deo iniuriam, eius imaginem sic deturbare. Est communis Doct.

II. Non est peccatum inebriare se ex præscripto medici: imò si aliter sanitas recuperari non possit *Sy u. Caiet. Laym.*

III. Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense. Vide *Less. l. 4. cap. 3. d. 4. num. 37. Azor. Regin. Baldell.*

IV. Mor-

IV. Mortale est, alium inebriare velle, vel prouocare ad equales haustus, cum intentione inebriandi, aut aduertentia secuturæ ebrietatis, in se, alioue *Less. loco cit.*

V. Si iusta causa est, vt v.g. si grande malum non possit aliter impediri, nisi author inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, vt scilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v. g. vinum fortissimum, aut medicatum propinando, cuius vi ignorata decipiatur. Vnde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent prodituri vrbem, vel te abducturi. *Less loco cit. & Sanch. lib. 2. de mat. d.* 11. An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubidum est. *Less. lib. 4. cap. 3. dub. 4 n. 32.* affirmat, quia, inquit, licet suadere, & inducere ad minus malum, vt impediatur maius. *Lay. l. 3. s. 4. num 6.* rectius negat; quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

VI Si quis non præuidit periculum ebrietatis, & sic vino captus est, aut in auram exiens, vento turbatus est, nec hoc præuidit, Vacat culpa. Vnde multi excusantur, qui prudenter sæpè iudicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa: desinent tamen prudenter id iudicare, si contrariā de se experientiā hebeāt.

VII. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum, & malum, licet non nihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vecillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur: nondum plena est ebrietas; ideoque tantum peccatum veniale, quamuis ex grauioribus, si deliberatè sit commissum. Vide *Layman loco cit.*

VIII. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat *Less. dub. 2. num. 30 & Reg. n.* 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo, vel quando domum deductus. 2 Si commisit ea, quæ nunquam aliàs sana mente solet, v.g. si præter morem turpia sit locutus, turbarit domum, vxorem verberauerit, &c.

IX Mala in ebrietate commissa, si præuisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpa vacant.

Dub. VI. Quid sit Ira.

Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundum *D. Thom.* dupliciter fieri potest. 1. Ex parte modi irascendi, vt v. g. si nimium interius exardescas, vel exterius, per signa nimis patefacias. 2. Ex parte obiecti, vt si vindictam appetas planè iniustam ob causam, vel si iusto maiorem, v. g.

optan-

optando inimico mortem, quam non est meritus, vel exequendam propria authoritate, vel denique licet vindicta iusta sit, non tamen eam appetas vt iustam, sed vt satiatiuam animi tui maleuoli. Vnde resolues.

I. Si ordinatè appetatur vindicta, non est peccatum iræ, vt cum superiores irascuntur culpis subditorum, eosque puniunt, seu vindicant.

II. Ira inordinata, primo modo ante dicto, est ex genere suo veniale; potest tamen fieri mortale ex accidente, vt si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

III. Ira inordinata secundo modo, est ex genere suo mortale: quia est directè contra charitatem. B. *Ide. l.3 d.21*.

IV. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex corde, vt indignatio, & tumor mentis; partim in ore, vt clamor, blasphemia, contumelia, maledictio; partim in opere, vt rixæ, pugnæ, seditiones, vulnera, diuersimodè loquendum est, secundum regulam supra datam. Nam primò indignatio, quæ est inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet se indignè à tali tractari, communiter est veniale: immo si ex iusto rationis iudicio procedat, nullum est. Posset tamen esse mortale, si cresceret vsque ad deliberatum odium, & contemptum personæ grauem 2 Tumor mentis, quo quis morosè excogitat diuersas vias vindictæ, iisque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum sit, iudicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. Vide *Tolet.lib 8.cap.58*. Clamor, cum iratus extollit vocem, multa inordinatè, & confusè effundens, est veniale communiter, nisi aliud addatur 4.Blasphemia est mortale, de qua supra *l. 3. c.2. cap.1.* 5.Contumelia, qua quis proximo malum aliquod obijcit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliaue ratione, potest superior verbum aliquod alias contumeliosum obiicere: quomodo Christus vocauit Apostolos stultos, & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus grauius dehonoretur, quàm per delictum meruit. Vide *Baldell. d 34 n.16.* Item, vt docet *Caiet.* potest contumelia esse venialis tantum, si sit parua tantum; vel si sit tantum materialis, sine intentione dehonorandi; modò non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem à mortali, multi parentes, dum filios vocant asinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ sortis

homines, conuicijs se onerantes, quia cum fides ijs non habeatur, non læditur grauiter honor. Vide *Bonac. t. 3. quæst 2. p. 5.* Denique si ioci causa, & per conuenientem recreationem, leues defectus obijciantur, vrbanitas est; secundum *D. Th. 2. 2. q. 72. a. 2* dummodo alter non contristetur, nec ad iram moueatur.

Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, vt si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas, tum directè, vt si virum honestum iustè cædas, ad ianuam eius cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsannatio, illusio, & derisio, quando fit signis, vt naso rugato, labijs extensis, &c. intendendo proximi confusionem; quæ si sit grauis, vel saltem proximus ea grauiter contristetur, mortalia sunt. *Bonac. Molin. Ba dell. lib. 3. d 3. &c. ex S. Thom.* Circa quæ: Nota. Quod qui per contumeliam læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, etiamsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam, & amicam salutationem, vel inuitationem ad mensam, vel petitionem veniæ (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit grauis. Vide *C. de Lugo d. 15. n 53* Adde, quod contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare, non sit necessarium, vt contra *Fill. &c.* docet *Azor. Sa, Molin. C de Lugo d. 16. de pœn n 269.*

VI. Maledictio, qua quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, est ex genere suo mortale.

VII. Rixæ, si modum non excedant; vti & leuiculæ pugnæ, veniales sunt: secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixã: alter enim potest se defẽdere cũ moderãine inculpatæ tutelę.

Dub. VIII. Quid sit Accidia.

Resp. Accidia siue animi tædiũ, potest *ex D Th. 2. 2. q. 35. ar. 2* dupliciter vsurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio virtutum; eo quod labor aliquis sit adiunctus. 2. Particulariter pro tristitia, & tædio de diuina amicitia, eo quod per virtutum exercitia laboriosa seruari debeat, & sic amicitiam illã non curet. Vnde resoluuntur.

I. Accidia accepta primo modo, tum demum est peccatum mortale; cum ideo committitur opus vetitum sub mortali.

II. Accidia accepta secundo modo, ex se est mortale, quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus accidiæ quoque facilè iudicari potest, quæ sunt sequentes.

sunt

I. Malitia, qua quis odio habet bona ſpiritualia, & vellet ea non eſſe; aut qua ipſum pœnitet benè feciſſe, vel impleuiſſe id, quod tenebatur; aut qua contemnit Dei beneficium, v. g. deſiderando non fuiſſe natum, aut agnouiſſe Chriſtum, &c. Eſt autem ex genere ſuo mortale.

II. Puſillanimitas, & deſperatio de ſalute, quæ mortale quoque eſt.

III. Rancor, quo ij ſunt faſtidio, qui ad ſpiritualia inducunt.

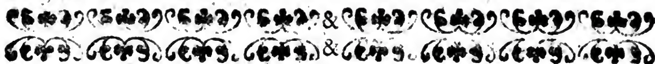
IV Torpor, cum bona fiunt, non cum debito feruore.

V. Euagatio mentis, qua quis in exercitio ſpiritualium euagatur circa illicita; ſiue per cogitationem, & dicitur curioſitas; ſiue per locutionem, & dicitur verboſitas; ſiue per inquietudinē, & dicitur inquietudo, quæ communiter ſunt venialia. Vide *D. Tho. q. 35. Laym. l. 2 t. 3. c. 9. Tol. l. 8.*

Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quando notabilis eſt, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans ſub mortali; v. g. in recitandis horis Canonicis, celebranda, vel audienda Miſſa. *Reginald. Palaus de char. t. 6. d. 1. p. 3. Trull. lib. 1. cap. 6. d. 1.* contra *Tamburr. de exped. ſacrif lib. 2. cap. 3.* vbi docet, diſtractum eſſe voluntariè, & per notabile tempus inter ſacrificandum extra Canonem, eſſe tantum veniale, licet concedat, ſub Canone, præſertim circa conſecrationem, eſſe mortale, propter grauem irreuerentiam, & periculum erroris.

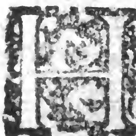
Dixi, *Ad implendum præceptum*: nam in oratione, vel non præcepta, vel ſub obligatione tantum veniali, eſt peccatum veniale tantùm *S. Thomas, Nauarr. Suar. Leſſ. 2. cap. 37. d. 11.* immo nullum, ſi non tam intendat orare, quam verb precum recitando, pio exercitio ſe occupare: quia non formaliter, ſed materialiter tantum orat; gratia, cum quis manibus laborans, pſalmos, aliaſue preces recitat, aut cantat, non animo orandi, ſed cauedi cogitationes vanas, vel recreandi ſe. *Sanch. conſ. p. 2. lib. 7. cap. 2. d. 31. Trull. lib. 1. cap. 7. d. 10.* vide ſupra *lib. 4. cap. 2. d. 2.*

***

LIBER SEXTVS

DE SACRAMENTIS.

ABEBIT hic Liber Tractatus sex. Primus aget de Sacramentis in genere. Secundus de Baptismo, & Confirmatione. Tertius de Eucharistia. Quartus de Pœnitentia. Quintus de Extrema vnctione, & Ordine. Sextus de Matrimonio.

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

De Sacramentis nouæ legis. Cap. I.

Dub. I. Quid sit Sacramentum.

RESp. est res sensibilis, quæ ex stabili institutione Christi, vim habet sanctitatis, siue gratiæ iustificantis efficiendæ, & per consequens significandæ. Vnde resolues.

I. Ad essentiam Sacramenti requiri tria. 1. Vt sit signum stabile. 2. Vt significet veram sanctitatem. 3 Vt eandem efficiat ex opere operato, id est, vsu suo, & applicatione, per propria efficaciam, & non ex opere operantis, siue per actũ, aut dispositionem ministrantis, vel suscipientis: quæ etsi ad effectum sacramenti requiratur, non tamen vt causa, sed vt conditio sine qua non.

II. A definitione talis sacramenti excludi. 1. Sacrificia tam nouę, quàm veteris legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam, etsi nihilominus sacrificium nouæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur, non vt sacramentum, vsu suo, & applicatione, sed per modum impetrationis; sed ad cultum Deo præstandum. Vid. d.6. a.22. 2. Figura, & sacramenta veteris legis, v.g. circumcisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, varias item purificationes, & consecrationes sacerdotũ: tum quia à Christo non sunt instituta: tum

quia

quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac licet Circumcisio aliquando sustulerit peccatū originale per veram gratiam, id fecit vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato simpliciter, & rigorosè, tum quia non contribuit gratiam, vt causa physica, vel vt causa moralis; quia nondum erat exhibita passio Christi, & meritum, ex quo gratia pendebat; sed tantum ex speciali priuilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter, qua Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei: neque vi applicationis, & vsus sui; alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum contulisset, quod est falsum. Vide *Fil. t. 1. c. 2. & 5 q. 8. & c. 8.* 3. Ea, quæ dicuntur sacramentalia, v. g. benedictio Abbatis, consecratio virginis; quia præcisè ex vsu suo, & opere operato, gratiam non conferunt: vti nec actus virtutum; præterquam quod hi sensibiles non sint. 4 Lotionem pedum Apostolorum, insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum Sanctum illis dedit. Item verba Christi ad Magdalenam, & Paralyticum: *Remittuntur tibi peccata*: quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium, ob eandem causam; esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum. Vide *Scholast.*

Dub. II. Quid circa materiam, & formam Sacramentorum seruandum.

Suppono, Sacramentum dupliciter sumi. 1 Per modum compositi physici, in quo res sensibilis, & actio (v. g. in Baptismo, aqua, & ablutio; in vnctione, oleum, & vnctio) dicitur materia. Et quidem oleum, & aqua, materia remota; actio verò illa, materia proxima; verba autem, aut quod eorum loco ponitur (vt in Matrimonio, signum consensus) dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis, & tunc dicta materia, & forma, id est, res, & verba simul habent se instar materiæ; significatio verò eorum, instar formæ. Hic quæritur de materia, & forma priore sensu.

Resp. I Vt sacramentum sit validum, debet inter materiam, & formam, v. g. inter effusionem aquæ, & pronunciationem verborum tanta esse coniunctio, vt secundum moralem hominum æstimationem, spectata natura cuiuscumq; sacramenti, vna alteram afficiat; hoc est, vt verba censeantur cadere in talem rem, & cum ea vnum totale signum constituere. Vide *Bon. d. 1. q. 2. p. 2. Suar. Con. &c.* Vnde resolues.

I. In Baptiſmo, Confirmatione, Vnctione, & Ordine, requiritur talis coniunctio, vt dum miniſter verba pronunciat, mo. aliter cenſeatur etiam lauare, &c.

II. In Pœnitentia, abſolutio ſatis diù poteſt differri, ſicut in iudicijs, ſententia poſt examen cauſæ.

III. In Matrimonio, vnius conſenſus poſt alterius conſenſum tam diù ſequi, quam diù hic moraliter permanere cenſetur; ſicut in alijs contractibus. Vide *Con. hic a.* 6.

Reſp. II. Vt valeat ſacramentum, non debet fieri ſubſtantialis ſeu eſſentialis mutatio materiæ, vel formæ; accidentalis verò mutatio, etſi ſæpè illicita ſit, non tamen inualidum facit ſacramentum. Porrò ſubſtantialis mutatio materiæ dicitur, quando ſecundum communem vſum, & æſtimationem hominum differt nomine, & re ab ea quam Chriſtus præſcripſit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eumdem retinet vſum, & nomen. Formæ mutatio eſſentialis eſt, quando non manet idem ſenſus: accidentalis, quando manet. *Lay. l.* 5. *t.* 1 *cap.* 4. *ex cõmun.* Vnde reſolues.

I. Nullum eſt ſacramentum, ſi materia cruda conſecretur, ſiue hæc differat ſpecie ſubſtantiali à pane, ſiue non: quia communiter non cenſetur, aut dicitur panis. Item ſi aquæ artificiales adhibeantur in Baptiſmo; quia non habent communem vſum, & nomen aquæ elementaris; eſtò phyſicè ſpecie non diſcrepent. Vide *infra de Baptiſmo.*

II. Valet ſacramentum, etſi aqua Baptiſmi ſit calida, &c. Item ſi panis Euchariſticus ſit ater, fermentatus, &c.

III. Defectu formæ, ſacramentũ eſt nullum 1. Si literæ aliquæ mutentur, variantes ſenſum, quod facile fit in initialibus, v.g. In nomine matris, millij &c 2. Si magna fiat interruptio verborum, ita vt moraliter non videantur cohærere. 3. Si forma diuiſim pronuncietur, v.g. vnus dicat. Ego te baptizo; alter, In nomine Patris, &c. quia erunt duæ formę imperfectæ, & ſenſus falſus. *Fill. l.* 1. *c.* 4. *q.* 4. vide *Bonac. q.* 2. *p.* 1.

Nil. forma demas, nil ponas, nil variabis,
Tranſmutare caue corrumpere, verba morari.

Tolet. lib. 2. *cap* 19.

IV. Forma valet, etſi non liceat. 1. Si omittas voces non eſſentiales, v.g. *Ego. & Amen*, in Baptiſmo: *Enim.* in forma Euchariſtiæ. *Bon. d.* 4 *q.* 3. *p.* 1 *n.* 9. *&* 10. *ex Suar &c.* 2. Si quid addas, v.g. In nomine Patris, qui te creauit, &c. 3 Si ſubſtituas ſynonima, v.g ablno pro baptizo. 4. Si tantum tranſponas, vt, Hoc meum eſt

con-

corpus: Te ego baptizo. 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiam, & balbutiem; v.g Hoc est corpus meum, vel: Hic est enim calix meus. 6. Si interruptio fiat parua: v.g Ego te baptizo, & interponat, ista aqua est nimis frigida, vel, Custos verte folium. In nomine Patris &c. *Fill. l.c.* Vide *Bon. l.c.*

De Ministro Sacramentorum. Cap. II.

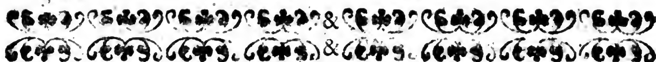
Dub. I. Quid requiratur, vt Minister det validè Sacramentum.

Resp. Ad valorem sacramenti in Ministro, non fides, vel probitas, sed præter potestatem, & iurisdictionem in quibusdam, requiritur intentio, seu voluntas, saltem virtualis, & absoluta, vel huic æquiualens, faciendi non tantum externum illum actum, sed sacramentum, vel saltem id, quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis *Trid. sess. 7. can.* 11. Ratio prioris partis est, quia sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute diuina, secundum institutionem, & meritum Christi. Ratio posterioris; quia ad confectionem sacramẽti, requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse sacramentale, tollatq; indifferentiam verborum, & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v.g. ad ludum potest referri.

Dixi I. *saltem virtualis:* tum quia non sufficit interpretatiua, vel habitualis (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente, cum actus ab ea procedens non sit humanus, & deliberatus, seu liber in se: tũ quia actualis, qua scilicet actu intendis, & vis hoc facere, etsi melior sit, & consulta, non tamen requiritur. cum enim ea non sit in nostra potestate, & homo facilè distrahatur, nimis durum, & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisiisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in aliqua actione, vt illius incæpta, & continuata; vt si ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Ecclesiam, sacras vestes induas, altare, vel baptisterium accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio, quia hoc sufficit, vt actio illa sit humana, & moralis. *Laym. l. 5. t. 1. c. 5.* Vnde resolues.

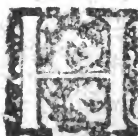
I. Si Sacerdos habens fortè ante se panem, recitet factum, & verba Christi, non ideo consecrat.

II. Impotens rationis, ebrius, vel somnians non conficit sacra-

LIBER SEXTVS

DE SACRAMENTIS.

ABEBIT hic Liber Tractatus sex. Primus aget de Sacramentis in genere. Secundus de Baptismo, & Confirmatione. Tertius de Eucharistia. Quartus de Pœnitentia. Quintus de Extrema vnctione, & Ordine. Sextus de Matrimonio.

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

De Sacramentis nouæ legis. Cap. I.

Dub. I. Quid sit Sacramentum.

RESP. est res sensibilis, quæ ex stabili institutione Christi, vim habet sanctitatis, siue gratiæ iustificantis efficiendæ, & per consequens significandæ. Vnde resolues.

I. Ad essentiam Sacramenti requiri tria. 1. Vt sit signum stabile. 2. Vt significet veram sanctitatem. 3 Vt eandem efficiat ex opere operato, id est, vsu suo, & applicatione, per propriã efficaciam, & non ex opere operantis, siue per actũ, aut dispositionem ministrantis, vel suscipientis: quæ etsi ad effectum sacramenti requiratur, non tamen vt causa, sed vt conditio sine qua non.

II. A definitione talis sacramenti excludi. 1. Sacrificia tam nouę, quàm veteris legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam, etsi nihilominus sacrificium nouæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur, non vt sacramentum, vsu suo, & applicatione, sed per modum impetrationis; sed ad cultum Deo præstandum. ...d.6 .a.22. 2. Figura, & sacramenta veteris legis, v.g. circumcisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, varias item purificationes, & consecrationes sacerdotũ: tum quia à Christo non sunt instituta: tum

quia

quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac licet Circumcisio aliquando sustulerit peccatū originale per veram gratiam, id fecit vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato simpliciter, & rigorosè, tum quia non continuit gratiam, vt causa physica, vel vt causa moralis; quia nondum erat exhibita passio Christi, & meritum, ex quo gratia pendebat; sed tantum ex speciali priuilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter, qua Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei: neque vi applicationis, & vsus sui; alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum contulisset, quod est falsum. Vide *Fil t.1.c.2. & 5 q.8. & c.8.* 3. Ea. quæ dicuntur sacramentalia, v.g. benedictio Abbatis, consecratio virginis; quia præcisè ex vsu suo, & opere operato, gratiam non conferunt: vti nec actus virtutum; præterquam quod hi sensibiles non sint. 4 Lotionem pedum Apostolicorum, insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum Sanctum illis dedit. Item verba Christi ad Magdalenam, & Paralyticum: *Remittuntur tibi peccata*: quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium, ob eandem causam; esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum. Vide *Schola∫t.*

Dub. II. Quid circa materiam, & formam Sacramentorum seruandum.

Suppono, Sacramentum dupliciter sumi. 1 Per modum compositi physici, in quo res sensibilis, & actio(v.g. in Baptismo, aqua, & ablutio; in vnctione, oleum, & vnctio) dicitur materia. Et quidem oleum, & aqua, materia remota; actio verò illa, materia proxima; verba autem, aut quod eorum loco ponitur (vt in Matrimonio, signum consensus) dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis, & tunc dicta materia, & forma, id est, res, & verba simul habent se instar materiæ; significatio verò eorum, instar formæ. Hic quæritur de materia, & forma priore sensu.

Resp. I Vt sacramentum sit validum, debet inter materiam, & formam, v.g. inter effusionem aquæ, & pronunciationem verborum tanta esse coniunctio, vt secundum moralem hominum æstimationem, spectata natura cuiuscumq; sacramenti, vna alteram afficiat; hoc est, vt verba censeantur cadere in talem rem, & cum ea vnum totale signum constituere. Vide *Bon. l.1.q.2.p.2. Suar. Con. &c.* Vnde resolues.

corpus: Te ego baptizo. 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiam, & balbutiem; v.g Hoc est corpus meum, vel: Hic est enim calix meus. 6. Si interruptio fiat parua: v.g Ego te baptizo, & interponat, ista aqua est nimis frigida, vel, Custos verte folium. In nomine Patris &c. *Fill. l.c.* Vide *Bon. l.c.*

De Ministro Sacramentorum. Cap. II.

Dub. I. Quid requiratur, vt Minister det validè Sacramentum.

Resp. Ad valorem sacramenti in Ministro, non fides, vel probitas, sed præter potestatem, & iurisdictionem in quibusdam, requiritur intentio, seu voluntas, saltem virtualis, & absoluta, vel huic æquiualens, faciendi non tantum externum illum actum, sed sacramentum, vel saltem id, quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis *Trid. sess. 7. can.* 11. Ratio prioris partis est, quia sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute diuina, secundum institutionem, & meritum Christi. Ratio posterioris; quia ad confectionem sacramẽti, requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse sacramentale, tollatq; indifferentiam verborum, & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v.g. ad ludum potest referri.

Dixi I. *saltem virtualis:* tum quia non sufficit interpretatiua, vel habitualis (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente, cum actus ab ea procedens non sit humanus, & deliberatus, seu liber in se: tũ quia actualis, qua scilicet actu intendis, & vis hoc facere, etsi melior sit, & consulta, non tamen requiritur. cum enim ea non sit in nostra potestate, & homo facilè distrahatur, nimis durum, & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisiisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in aliqua actione, vt illius incæpta, & continuata; vt si ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Ecclesiam, sacras vestes induas, altare, vel baptisterium accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio, quia hoc sufficit, vt actio illa sit humana, & moralis. *Laym. l 5. t. 1. c. 5.* Vnde resolues

I. Si Sacerdos habens fortè ante se panem, recitet factum, & verba Christi, non ideo consecrat.

II. Impotens rationis, ebrius, vel somnians non conficit sacra-

cramẽtum, etiamsi ante ebrietatem, vel somnum intenderit: quia non agit humano modo *Laym. l. c.*

III. Si Athanasius in lusu puerili verè baptizauit: quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Episcopo.

IV. Hæreticus validè baptizat, & contrahit matrimonium, etsi non credat hoc esse sacramentum, rideat, & contemnat; imò etsi nolit facere, quod facit Ecclesia Romana, sed quod sua, falsò putans, non Romanam, sed suam esse veram; etsi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio, quia intentio generalis, quæ vult, quod Christus instituit, præualet intentioni prouenienti ex errore priuato. *Bonac. q. 3. p. 2. n. 9. Suar. Fill. &c.*

V. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui in ipsa fuit distractus; vel qui minores hostias ad altare detulit, de quibus maiorẽ cõsecrans, nõ explicitè cogitauit, nec detexit.

Dixi II. *Absoluta:* quia conditionata suspendit effectum, quod præterquam in matrimonio, fieri non potest. Vnde resolues.

I. Validum est sacramentum collatum sub conditione præterita, aut præsenti necessaria, vel contingente, si conditio verè sit impleta: v. g. absoluo te, si vis dimittere concubinam: si capax es, baptizo te, si non es baptizatus. *Bonac. l. c. n.* 18.

II. Nullum est sacramentum, datum sub conditione futura, siue sit hæc contingens: vt absoluo te, si restitues; si dimiseris concubinam, &c. siue necessaria, adiecta animo suspendendi sacramentum: vt absoluo, si cras sol orietur. *Bon. ibi. Suar. Con. &c.*

III. Dubium est sacramentum collatum sub conditione occulta, humano modo incognoscibili v. g. baptizo, si es prædestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturum.

IV. Grauiter peccat, qui administrat sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione, non solum futura, quod semper est mortale; sed etiam præsenti, aut præterita siue in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale; siue humano modo cognoscibili, quod tamen nullum est, si fiat ex causa rationabili: raro veniale, sæpius mortale, si absque vlla causa. Ratio quia aut nullum facit sacramentum, aut dubium; aut validum quidem, sed nõ sine nugatione in re graui. Vide *Bon. l. c. Suar. Con. &c. Scholast.*

Dub. II. Quid requiratur in Ministro, vt licitè ministret.

Resp. I. Præter ea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, siue vt sit in gratia: tum quia Christo, cuius est Minister, debet se conformare: tum quia sancta sanctè sunt tractanda;

tum

tum quia ad hoc quidam singulariter ordinantur, & gratia peculiari donantur, ac proinde hoc curare præ alijs sunt obligati. Ita *Laym. l.c. & commun.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter, qui confi[c]it sacramenta, non habens sufficientem iurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censura est prohibitus.

II Non licet sacerdoti administrare sacramenta, cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ. *Con.q.3.p.2.§ 1.*

III. Non tamen necessariò præmittit confessionem (nisi velit celebrare) etsi sit consultius; quia de hoc nullum est præceptum; & ad delendum mortale sufficit contritio. *Vasq. d. 136. cap. 1. Card. de Lugo distin. 8. sect. 9.*

IV. Minister sacramenti ad id ordinatus, si conficiat, & ministret solemniter in mortali, v.g. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties, quoties (quod etiam verum esse volunt *Sa. Ledesm & Bonac. Gran. cont. 7. t. 8. d 5* de Diacono ex speciali commissione baptizante) nisi fortè periculum sit in mora, nec possit tam cito confiteri, aut conteri: eo enim casu baptizare, vel etiam absoluere moribundum in statu peccati, non esse irreuerentiam, docet *C. de Lugo d.8.sect.9.n.151.*

Dixi I. *ad id ordinatus*: etsi enim laicus in necessitate baptizet, cum conscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter, docet *Con.l.c. Fill.t.1 cap.5.d.10. ex Suar. &c.*

Dixi II. *solemniter*: nam si sine solemnitate baptizet, excusat à mortali *Suar. Fill. Con.l.c.*

V Alij qui conficiunt, & ministrant, non peccant mortaliter v. g. cum laici in necessitate baptizant, vel ministrant sibi inuicem matrimonium, in mortali. Ita contra *Regin. Vasq.* & alios docet *Suar.* cum alijs: qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam *Fill. Fern. Sanch. Con. q. 64 n. 6 dub. 1.*

VI. Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam in mortali, peccat mortaliter, vt habet communis, *Suar. Fill. Laym. Bon.* & aliorum, contra *Vasq.* cuius sententiam *Dian.* rectè notat esse probabilem, siue sit Sacerdos, siue Diaconus, vt vid *p.3 t.5.R.195* idem docet *C. de Lugo.d.8.n.155.* Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur: quod minus videtur probabile, cum moraliter non sit, nisi vna distributio, & vna indigna administratio. Ita *Tan. 2. 2. Henriq. Fill. num 87 &c.* contra *Con. & Bon.*

VII. Etsi probabile sit, quod docet *Sylu. Caietan. Fill. to* 1. c. 6. n. 87. *Nauarr. & Sa. V. Ordo*, Diaconum, & Subdiaconum si cum mortali in ordine suo ministret; item Sacerdotem, & Episcopum, si sacramentalia exerceat; nuptias, aquam benedicat; altaria, templa, vasa consecret; concionetur, Eucharistiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter. Contrarium tamen videtur verius, vt docet *Suar. Vasq. Lay. Con. q. 64. a. 6. d. 1. C. d* Lugo *l. c.* Ratio, quia hæ actiones non tendunt proximè ad sanctificationem animæ, ex opere operato, sicut actiones sacramentales.

VIII. Non videtur vera esse sententia, quæ docet esse mortale, tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c. *Sayr. Bon d. 1. q. 3. p. 2.* Quod si quis in mortali (etiam laicus in necesitate) eleuet de terra Eucharistiam, non videtur aliud agere, quam si Christum in hac vita lapsum eleuasset: secus tamen, si quis id extra necessitatem temere præsumat, exemplo Ozæ. *Bon. d. 1. q. 3. p. 2. n. 12.*

Resp. II. Requiritur præterea; vt exhibeat, ac curet, non tantum quæ ad substantiam sacramenti sunt necessaria; sed etiam quæ ad decorem, siue ex natura rei, siue ex præcepto Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris, quia alioqui sacramenta sanctè sunt tractanda; & præcepta Ecclesiæ obligāt in cōscientia. Vnde resolues

I. Peccat ministrans mortaliter. 1. Si vtatur materia, vel forma falsa, vel (extra necessitatem) dubia *Bon. d. 1. q 2. p. 1 n. 32.* 2. Si omittat intentionem requisitam. Quod si verò dubium oriatur, & non tantum inanis scrupulus (is enim reijci debet) an forma fuerit legitima, vel an legitimè prolata, tunc etsi speculatiuè probabile sit, formam esse legitimam; in praxi tamen iteranda erit sub conditione: quia tutius hoc eligendum est.

II. Peccat quoque (grauiter, vel leuiter, pro grauitate materiæ): 1. Qui verba formæ corruptè, inarticulatè, indeuotè pronunciat. 2. Qui materiam, vel formam, vel cæremonias, contra Ecclesiæ morem, quamuis accidentaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale; si ex negligentia, sæpe est mortale, quando ea magna est & in re graui. Vide infra *c. 4. d. 5.*

III. Peccat grauiter, qui ministrat sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione, vel sit occulta indignitas, & ex negatione sequeretur infamia, vt patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Iudæ Eucharistiam dedit. Grauius peccaret, qui ne daret indigno, porrigeret ei hostiam

non

non consecratam, etsi sic cum eo conuenisset; aut qui non audens indignè celebrare, simularet missam eleuans hostiam non consecraram; quia quantum est ex se, dat occasionem idololatriæ, Vide *Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 4. *Suar. Con. &c. Scholast.*

De suscipiente Sacramentum. Cap. III.

Dub. I. Quæ dispositio requiratur ad valorem Sacramenti in suscipiente.

RESp. Ad valorem sacramenti in adultis ratione vtentibus, intentio percipiendi sacramentum, interpretatiua saltem, requiritur, & sufficit: (excipe Pœnitentiam, de qua infra.) Ita *commun. Theologi omnes cum D. Th.* contra *Caiet.* qui putat in suscipiente nullam intentionem requiri, modò contrariam non habeat Ratio responsionis est, quia sicut adultus non iustificatur sine proprio consensu, ita nec per sacramentũ initiatur, & consecretur Deo sine eodem cõsensu, si eius sit capax *Bon. d.* 1. *q.* . *p.* 2

Dixi *adultis*, *&c.* quia cum tantum requirantur conditiones, iuxta subiecti capacitatem, paruuli autem, & perpetuò amentes non sint capaces propriæ intentionis, sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. *Fill. t.* 1 *cap.* 8. Vnde resolues.

I. Paruuli, & perpetuò amentes, validè ordinantur, baptizantur, confirmantur, communicantur (quod vltimum nefas esset) priora autem olim permittebantur. *Bonac. loco cit.*

II. Aegris ratione iam priuatis, rectè datur Vnctio, non tantum si ante petierint; sed etiam si fuerint Catholici, neque constet esse in mortali; nam hoc ipso censentur interpretatiuè voluisse, & petijsse; quod alij Christiani, etiamsi de ea nunquam audierint. *C. de Lugo de sacramentis in genere d.* 9. *n.* 122. *&c. commun.*

III. Inualidum est sacramentum. 1 Quod quis suscipit cum intentione neutrali, habens se negatiuè. 2. Quod suscipit fictè, id est, simulatè, non tamen quod fictè, id est, indispositè. 3. Quod per meram vim, animo omninò repugnante, suscipitur. *Bon. l. c.*

IV. Validum est sacramentum. 1 Quod qui accipit, vult quod Christiani accipiunt; etsi non credat, aut non velit sacramentum. 2. Quod quis per metum coactus suscipit, cum metus non tollat voluntariũ; Matrimonium tamen graui metu, v.g. iniustæ mortis, initum, censetur irritum, vt docet *Sanch. l.* . *de mat. d.* 12. *&* 14. *C. de Lugo d.* 9. *n.* 133 Et qui ordines graui metu coactus suscepit, etsi characterem habeat non tamen tenetur ad con-

tin-

tinentiam, potestque secluso scandalo nubere, vt suo loco dicam.

Dub. II. Quid requiratur, vt licitè, & cum fructu suscipiatur.

Resp. Ad effectum Baptismi, & pœnitentiæ requiritur, & sufficit, præter voluntatem sumendi sacramentum, dispositio fidei, spei, & attritionis; non autem requiritur charitas, siue vt gratiam habeat; quia hæc sacramenta dicuntur mortuorum, quod ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua verò sacramenta, quæ dicuntur viuorum requiritur, vt sit in gratia; quia illa non primam, sed secundam tantum gratiam, id est, augmentum tantum gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cum quis putat bona fide se carere mortali. *Laym. d. c. Bon. d. 1. q. 6. p. 2.* Vnde resolues

I. Etsi æqualiter dispositi, æqualem; magis tamen dispositi, maiorem sacramenti fructum, præter characterem, consequuntur: tum quia congruum est sacramenta ita instituta esse, vt vberior gratia detur pro dispositione subiecti: tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

II. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecratam, cum instar alterius animalis; sine intentione sumendi, sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est sacramentum, non tamen sacramentaliter, & cum fructu. Idem docet *Bonac.* de eo, qui sumit sacramentum ex causa famis, quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur sacerdos fructu sacramenti priuari, etsi sumpturus calicem, simul etiam leuare sitim intenderet. Vide *Bon. l. c. num. 3.*

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant. Cap. IV.

RESP. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgò dicuntur sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in vsu, confessio generalis, eleemosyna, benedictio ad Episcopo, vel Abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu.

Orans,

Orans, tinctus, edens, confessus dans, benedicens: ad quæ etiam reuocantur, tunsio pectoris, vnctio in regem, & similes; item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim postea institutæ sunt, vt exorcismi insufflationes, prima tonsura, benedictiones, & consecrationes variarum rerum, & personarum, vt Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam herbæ, lumina, vinum S. Ioannis, cerei agni, signum Sanctæ Crucis. Quæritur ergo, quam vim habeant, non ex opere operantis, cum certum sit, sicuti per alia pia opera, sic etiam ijs nos mereri, sed ex opere operato.

Resp. II Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aut remittendi peccata vi sua, & per se, sed tantum, quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris est, tum quia nusquam promissio gratiæ, aut remissionis peccatorum, ijs facta reperitur; tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ: quam conferendi e nullam per se habent vim. Ratio posterioris, quia id accommodatum est sacramentalium institutioni, & consecrationi, quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur. *Con. q. 71. a. 3.* Vnde resolues.

I. Gratiæ præuenientes, & pij motus, conferuntur per sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninò infallibilem effectum habent.

II. Peccat grauiter, qui sacramentalibus falsam materiam supponit, vt pro aqua lustrali facienda, vrinam

III. Sacramentalia quandoque operantur beneficia corporalia, v. g. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Ecclesiæ. Immo quædam etiam vim habere (v g. fugandi Dæmonem) per modum operis operantis, ex singulari priuilegio, docet *Henriq. lib. 1 cap. 2. Sotus*, & alij. Quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec meritum operantium, quandoque signo Crucis (quod quidam etiam putant de nomine IESV) à Dæmone liberati fuisse dicuntur; quod tamen alij eorum virtuti obiectiuæ quasi naturali ascribunt; de quo plura apud Scholasticos. Vide *Marat. d. 10. s. 1.*

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS.

De Baptismo, & Confirmatione.

De Baptismo. Cap. I.

NOn agitur hic de Baptismo sanguinis, id est, martyrio; nec de flaminis, seu spiritus, id est, contritione cum voto Baptismi, vel desiderio, quia non sunt sacramenta: sed de Baptismo fluminis, qui definitur, ablutio corporis exterior, facta sub præscripta forma verborum.

Dub. I. Quæ materia Baptismi.

Resp. Materia remota licita, est aqua consecrata, si haberi potest; valida est omnis, & sola aqua elementaris, quæ morali hominum æstimatione sit naturalis, & vsualis, qualis est, putei, maris, paludis, pluuiæ, &c. item resoluta ex niue, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad colorem, saporem, & odorem, alterata sit, vt aqua sulphurea, lixiuium, iusculum aquam ita tenuiter carne decoctam, aut aqua alteri corpori ita modicè admixta, vt vsum communem, & æstimationem aquæ retineat. Ratio responsionis est, *ex Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua*. Quam *S. Thom.* confirmat triplici congruentia: 1. est maxima commoditas aquæ: 2. eius facillimus vsus: 3. aptitudo ad significandũ effectũ, qui est emundatio à peccato. Vnde resolues.

I. Inepta materia Baptismi est, saliua, lotium, lacrymæ, sudor, ceruisia; item aqua sic permixta, vt non amplius sit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v.g. lutum, brodium, vinum lymphatum, item aquæ artificiales ex rosis, herbis, succisque expressæ; deniq; nix, grando, glacies non resoluta. Ratio, quia morali hominum æstimatione non censentur aqua naturalis, & vsualis. *Laym. lib. 5. t. 2. cap. 3. Bon. d. 2. quæst. 2. p. 3.*

II. Quia de quibusdam tum ex dictis, tum alijs dubium est, v.g. de iusculo, & ceruisia valde tenui, lixiuio, & secundum *Granad. in 3. p. c. 1. tr. 2. d. 3. dub. 2.* aqua rosacea; hinc in necessitate licet illis vti, etsi postea Baptismus sub conditione sit repetendus. Vide *Escob. Laym. Bonac. ll. cc.*

III. Vti aqua impura, vel non consecrata, cum alia haberi potest,

potest est graue peccatum, ob sacramenti irreuerentiam. *Bon.l. 1.c.1.n.7. Dia 1.p.9 t. R.33.& alij 5.* licet *Granad. & Quintanad.* putent non esse mortale vti non benedicta.

Resp. II. Proxima materia Baptismi est ablutio; quæ validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione, iuxta praxim diuersarum Ecclesiarum, quę seruanda est, ita vt morali hominum iudicio censeatur esse lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et quidem trinam immersionem non esse necessariam, constat *ex Concil. Toletano.* Vbi tamen trina vel immersio, vel infusio vsitata est, sine graui peccato, extra necessitatem, non potest prætermitti, vt docet *D. Thom.* etsi alij, secluso scandalo, & contemptu, dicant esse tantum veniale. *Laym.l.c.n 4. Bon.l.c.* Vnde resolues.

I. Non verè baptizatur, cuius nulla pars immediatè tangitur, v.g. infans in vtero, vel cista; vel adultus, cuius vestes tantum sunt aspersæ. *Laym. Bonac. ll. cc.*

II. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen graue peccatum est, estò nihilominus moriturus esset baptizandus. *Laym.c.3.n.5.* vti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans baptizetur. *Laym.l.5 t.2.c.3.n.2.* vbi vnicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna, & si supplicium differatur, infans certò sit moriturus ante natiuitatem. Verum rectè addit *ex Suar.* casum hunc, vix moralem, & practicum esse Vide *l.c.*

III. Inualidus est Baptismus. 1. Si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronunciet. 2. Si formam pronuncians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam effundat. 3. Si aqua è fonte prosiliente, aut stillicido decidente, baptizandus ei se submittat. Ratio, quia in his non tu, sed alter abluit. *Bon p. 3*

IV. Ob probabilem vtrimque sententiam, dubius est Baptismus, ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione. 1 Si tantum vna, vel altera gutta sit ablbita, v.g. si more aquæ lustralis multitudo sit aspersa Quod si necessitate nō licet, cum ad ablutionem non videatur sufficere quicumque aquæ cōtactus sed requiri successiuũ, cum aliquo motu. *B. n. l c. n. 13. ex Suar. Con. &c.* In casu tamen necessitatis, sic baptizare conceditt *Merat.t.3.l.c.s.ss.4. Granad. in 3.p.c. tr 1.d .4.n.11.* 2. Si tantũ sit abluta pars minus principalis, v.g. digitus, manus, vel pes.

Nam

virtute, maiestate Patris, &c (quam tamen alij dubiam esse volunt.) Ratio, quia significatur diuersitas essentiæ, aut certè vnitas nō satis exprimitur 3. Baptizo te in nomine Dei, vel Sanctissimæ Trinitatis; vel in nomine Dei vnius, & trini: vel in nomine trium Personarum, vel Patris, & Filij, omissa Persona Spiritus Sancti. Ratio, quia non exprimuntur distinctè tres Personæ 4. In nomine Domini nostri Iesu Christi: qua tamen forma olim Apostolos vsos, sed ex speciali priuilegio, multi docent, alij negant: dicuntq; eos baptizasse in nomine Christi, addendo illud nomini se undæ personæ, non omissis nominibus aliarum personarum. Cum ergo Nicolaus Papa dixit, eam formam valere, vel intellexit, si pro nomine Filij ponatur nomen Christi; vel in nomine Christi, pro vice Christi intellexerit; vel locutus est, vt doctor priuatus. Vide *Auth. cit.*

IV. Dubiæ sunt formæ, ob sententiam vtramque probabilem auctorum 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij, in nomine Spiritus Sancti; vel Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filij, &c. Ratio, quia non exprimitur vnitas essentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti, & spirati; vel in nomine omnipotenti sapientis, & boni ingeniti, geniti, & boni. Ratio, quia trinitas personarū non explicatur vocibus, quibus à fidelibus omnibus debet, & potest apprehēdi 3 Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, & Mariæ Virginis: quia dubium est de intentione Ministri; qui si eo sensu voluit dicere Mariæ, quo Patris, Filij, & Spiritus Sancti, non valet, cum sit contra sensum essentialem à Christo intentum: si verè tantum voluit illam inuocare, vt coadiutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter valet, cum tantum sit mutatio accidentalis: *Fill. t. 2. cap. 3. num. 50.* Vide etiam *Layman. & Bonacin. l. cc.*

Dub. II. De Ministro Baptismi.

Artic. I. Quis sit Minister Baptismi.

Resp. Valide ministrat omnis homo ratione vtens, cuiuscumque fidei, vel infidelitatis, status aut sexus. licitè, tamquam minister ordinarius, & ex officio, Sacerdos habens iurisdictionem, aut commissionem; vel ex eius commissione Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis, omnis, qui potest validè, etiam facit licitè, teneturque, vt proximo succurrat. *Layman. l. 5. t. 2. cap. 7.* Vnde resolues.

I. Non

I. Non tantum Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione extra suam Diœcesim, vel Parochiam (vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia sui Prælati, alieno deferunt prolem baptizandam, cum violent ius Parochi *Laym loco cit.*

II. Diaconus non tantum in extrema necessitate, sed etiam in alia notabili, baptizare potest. Et quidem cum solemnitate, ex commissione Episcopi, vel Parochi; vt si v. g. ob multitudinem baptizandorum, aliudue graue impedimentum, id ipsi facere non possint. *Laym. l. c.*

III. Cum in necessitate confertur Baptismus, seruandus est ordo, ita vt si adsit, & non detrectet, Sacerdos, vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem: nisi forte inferior melius nouerit modum, vt solent obstetrices (quæ proinde examinari, & approbari debent à Pastoribus) vel alia iusta causa sit, vt quia virum ad parientem ingredi non decet. Quod si laicus baptizet præsente Sacerdote, & secundum quosdam etiam præsente Diacono, censet esse mortale: quia id laico tantum competit, ob defectum Sacerdotis, qui sine iniuria Ordinis, & Sacramentis, talem licentiam dare non potest. In reliquis, peruersio illius ordinis est tantum veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhiberetur, quod volunt esse mortale. *Laym. c 7. n 4. Con.*

Art. II. An duo possint simul vnum baptizare

Resp. I. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus erit Baptismus: quia dicens se abluere, cum non abluat, formam habet falsam, etiamsi vsurpet Græcorum, *Baptizetur seruus Christi*; vel quæ putatur illi æquiualere, *Baptizet te Christus*: subintelligitur enim, *per me*; alioqui si excludatur persona Ministri, vt sensus sit, baptizet te Christus, & non Ego, siue non per me forma nulla est. In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita Baptismum conferri, vt v g. mutus formam nesciens ablueret, cœcus autem formam pronunciaret, docet *Hurt. d. 2. d. f. 6* additque debere talem elapso periculo, iterum sub conditione baptizari, Vide *Escob Fill. cap. 4. Dia. p. 5. t. 3. R. 16. ex Chapeauill. Marsil. &c. Bonac d. 2. q 1. p 4. n. 23 Laym. c. 7.*

Resp. II. Si plures Ministri singuli abluant, & formam pronuncient, grauiter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui. 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab

alio

alio vt causa particularis, inualidè baptizant, siue singuli dicant, Ego te baptizo, siue, Nos te baptizamus: quia forma, cuius sensus censetur esse, absolutè, & independenter baptizare, non cobaptizare, est falsa. 2. Si quisque per se intendat baptizare, independenter ab alio, validè baptizat; quia omnia requisita ponit. Vt patet à simili in missa ordinationis, qua Sacerdotes nouiter ordinati simul consecrant cum Episcopo, dummodo simul eodē instanti formam absoluant: si autem non simul absoluant, is tantum consecrat, vel baptizat, qui prius absoluit. Vide *Fill. t.2.c. 4.n.32.& Bon.l.c.n.25. Laym. c.7*

Dub. IV. Quid sit subiectum Baptismi.

Resp. I. Subiectum capax Baptismi, est solus homo viuus, ab Adamo descendens non dum baptizatus.

Resp. II. Validè baptizantur infantes, item perpetuò amentes, qui nunquam vsi sunt ratione: quia censentur eiusdem conditionis cum infantibus. Si autem aliquando sint vsi ratione, non valet baptismus, nisi ante amentiam petiuerint. Vide *Bonac.d.2. q.2.p.6.Laym.c.6* Vnde resolues

I. Si puer inter baptizandum, nondum finita forma, moriatur, baptismus est nullus.

II. Non valet baptismus iteratus, ideoque vterq: tum rebaptizans, tum rebaptizatus, peccat mortaliter, fiuntque irregulares, & in iure ciuili subiacent pænæ mortis. Quas tamen pœnas nō videtur incurrere is, qui etsi sine iusta causa rebaptizat sub conditione: quia intelliguntur de baptismo absolutè dato, quando moraliter constat, priorem baptismum fuisse validum Vide *Lay. c.5 Bonac. p. 5.*

III. Nondum perfectè natus est baptizandus, si sit periculum, dummodo pars aliqua possit ablui: quia est homo viuus, nec certò constat esse incapacem.

IV. Si dubiū sit, an infās viuat, baptizandus est sub cōditione.

V. Validè baptizatur, quem Minister putat esse alium; aut licet sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat *Bonac.p. 4.n.10.*

VI. Validè etsi extra necessitatem illicitè, plures simul baptizantur, hac forma: *Ego vos baptizo, &c.* *Bonac. p 4.*

VII. Monstrum, quod capite, & pectore formam hominis refert, est baptizādū; secus si bestialē refert. Quod si verò caput

 tantum

tantum sit ferinum, putat esse baptizandum *Comitolus. Nauarr.* tamen, & alij volunt differendum, donec certius cognoscatur: nisi periculum mortis immineret; tum sub conditione baptizandum esse. Quod si habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num sit vnus homo, an duo, duplex baptismus conferendus est, vnus absolutè, alter sub conditione, in ea parte, qua membra apparent imperfectiora. Vide *Laym. l.5. tract.2 cap.3. Bonac. p.6. & Rituale Romanum tit. de Baptismo.*

Resp. III. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè baptizatur Ethnicorum infantes, inuitis parentibus. Ratio quia vel auferuntur parentibus, & fit illis iniuria: vel relinquuntur, & fit iniuria sacramento, quod exponitur irreuerentiæ. Quod si tamen possint christianè educari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus. 1 Si parentes sint tua mancipia: tunc enim tui potius sunt, quam illorum. 2 Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel vterque, vel saltem alteruter; quia tunc Ecclesia ius in eos habet. 3. Si alter parentum petat: tunc enim iusta eius voluntas iniustæ alterius præferenda est, in fauorem prolis, & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis iam compos puer petat: quia in negotio religionis, est sui iuris. In dubio autem de vsu rationis, sufficit esse 7 annorum. Vide *Laym. loco cit. Fill. t. 2. c. 6. Bonac. p. 6. n. 12.*

Quæres. An baptismus aliquando repeti possit, & qua forma.

Resp. Cum temerè rebaptizare sit mortale ex obiecto, quia est in genere sacrilegij, dum conaris ministrare sacramentum incapaci: hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de baptismo, sed sufficit, si pro eo sint coniecturæ; vt v.g. quod quis natus, & educatus sit inter fideles, nec pro contraria parte rationes alicuius momenti occurrant: leue enim, vel metaphisicum dubium non sufficit, sed requiritur graue, & morale, vel saltem rationabile: in quo inclinandũ esse in fauorẽ baptizandi, rectè monet *Laym. cap.3. ex Suar. & a ijs.* Vnde resolues.

I. Sub coditione baptizandi sunt. 1. Qui cum materia, & forma, aut intentione dubia (secundum supra dicta) sunt baptizati. 2. Infantes expositi, & reperti sine scheda testante de baptismo, secus si cum ea. Ita *communiter. Quintanad.* tamen *t. 1. s. 1. & 24* contendit etiam hos esse rebaptizandos. 3. Baptizati ab obstetricibus veneficis, præsertim si falsæ, vel conuictæ fuerint, aliquãdo non rectè baptizasse. *Laym. cap.5. num. 5.*

II. Infantes ab ostetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c.

ob

ob necessitatem baptizatos, promiscuè omnes sub conditione rebaptizare (quando obstetrices bonæ, & benè instructæ censentur) non licet: quia de valore baptismi prudenter, & rationabiliter dubitari non potest. *Suar. Laym. l. 5. t. 2. c. 5.* qui tamen contrariam consuetudinem quorundam Parochorum damnare non audent, quod experientia didicerint, obstetrices non rarò fuisse deceptas à Diabolo, ideoque reuera periculum aliquod sit animæ, ob quod irreuerentia cesset, additque eam consuetudinem approbatam fuisse à Pastorali Romano edito Antuerpiæ 1607. eamque sententiam tenet *Sylu.* apud *Dian. p. 6. t. 13. R. 6.* & ipse *Dian. p. 9. t. 6. R. 35. cum alijs 2.* Censet eam probabilem, habereq; locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licèt sint adulti; quod *C. Lugo R. moral. l. 1. d. 2.* rectè limitat ad illas circustãtias, in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiam *Quintanad. t. 1. s. 6.* docet, infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub conditione.

III. Peccat grauiter Minister. 1. Qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium iuris, vel facti manet, num validè sit baptizatus: quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cum facilè potest *Laym. l. c. Quintan. l. c.* 2: Si non diligenter inquirat in talis baptismi valorem, nisi de hoc aliunde constet. *Quintan t. 1. s. 6. & 7.*

IV. Non est rebaptizandus, de cuius baptismo habetur testimonium vniùs oculati testis, licet fœminæ, dummodo non sit suspecta, nec aliud obstet. *Laym. loco cit.*

V. Qui verè, & rationabiliter dubitat de suo baptismo, tenetur petere baptismum, & Parochus ei conferre. *Quintan. l. c. s. 13. & 19.* & interea abstinere ab vsu aliorum sacramentorum.

Resp. II Baptismus sub conditione, hac forma conferendus est: *Si baptizatus es, non te baptizo: si non dum es baptizatus, Ego te baptizo in nomine, &c.* Ac licet sufficiat sola mente conditionẽ apponere, si ex omissione non timeatur scandalum; tutius tamen est, exprimere verba saltem ista: *Si non es baptizatus &c.* Vide *Tol. l. 2. c. 19. Lay. l. c. Suar. d. 1. Fill. t. 2. c. 4. q. 9.* Patrinus autẽ in hoc baptismo necessarius nõ est, nec adhibẽdus *Quintan. l. c. s. 18.*

Dub. V. De Cæremonijs Baptismi.

Art. I. Quæ seruanda circa cæremonias baptizandi.

Resp. Ceremoniæ baptismi petendæ sunt ex Agenda cuius-

que Ecclesiæ. Vniuersim tamen circa eas seruanda sequentia. 1. Baptismum extra necessitatem absque peccato non posse conferri, nisi in aqua consecrata, Quæ cum deest, habetur formula breuis in quibusdam Agendis, ex tempore aliam consecrandi, pro casu necessitatis. Quod si etiam hac formula careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. 2. Baptismum solemnem non conferuandum, nisi in Templo, & loco ad id deputato, nisi filijs Regum, & Principium; quibus adde filios catholicorum, in locis hereticis interim quoad hoc, in magnatibus, & nobilibus conniuetur in multis locis *Laym. c. 8. n. 83.* Infantes ex consuetudine deferendos ad baptismum, circa diem octauum, nisi prius sit necesse, vel nisi sit grauis causa dilationis (v. g. quia patrini sunt expectandi) in qua tamen non licet comuniter extra necessitatem, priuatim baptizare, & postea adhibere solemnitates, sed præstat expectare aliquandiu. *Laym. c. 6. n. 8.*

IV. Baptizanti non licet adhibere ceremonias aliquas, omissis alijs. Quia vel fiet in baptismo solemni, quod prohibet *Trid. s. 7. c. 3.* vel priuato; sed in hoc prohibet *Clementina vnica*, illas adhibere, nisi sit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen vsus habet, vt tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spiritualem, nec verè patrinum effici, vt *Sanch. Rodiq.* contra *Laym. & Suar.* quorum tamen sententia videtur probabilior.

V. Cum in necessitate, vel aliam ob causam (nam ob grauem causam, v. g. iustum timorem infamiæ, aliquando licitè fit) baptismus sine ceremonijs est collatus, ea cessante, illæ solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conuersis, ne plebs putet, nos eorum baptismum improbare. *Laym. c. 8. n. 10.* Immo in alijs omittere, secluso contéptu, esse tantum veniale docet *Posseu. de off. Cur. c. 6. n. 23.* Qui autem tenet more Patrini infantem, cum ceremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem *Dian. p. 3. t. 4. R. 260. ex Pontio* dicit esse probabile.

VI. Si baptismus collatus deprehendatur fuisse inualidus non ideo repetendæ sunt cæremoniæ.

Art. II. Qui Patrini, & quod eorum officium.

Resp. I. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Vnde eorum officium est, baptizatum de rebus fidei instruere, orationem Dominicam, & Sym-

Symbolam docere, ad quod obligantur, si id ab alijs non fiat. *Lay.* . . 5. t. 2. c 9.

Resp. II. Vt quis validè sit patrinus, non certa ætas, sed requiritur. 1 Vsus rationis. 2. Vt ipse sit baptizatus (quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus.) Et quidem, vt eius baptismus fuerit validus, quia accessorium sequitur principale. 3. Vt à parentibus, vel Parocho, ad hoc designatus sit; ad quod videtur sufficere, si etiam vltrò se ingerens sit admissus: designatos autem ritè à parentibus, Parochus non validè mutat. *Dian. p. 9 t. 7. R. 50.* 4. Vt in ipso baptismo (quia non sufficit, vt in solis ceremonijs) per se, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manum baptizantis suscipiat. 5. Vt id nō materialiter tantum, sed animo susceptoris, siue cū intētione id munus gerēdi faciat. *Lay. c 9 n. 2.*

Resp. III. Validè quidem, sed illiciti sunt patrini. 1 Abbas, & Monachus. Quo nomine non veniunt Mendicantes, etsi *Laym.* omnes claustrales comprehensos velit; & quoad Abbates in multis locis consuetudo sit contraria. 2. Coniuges respectu coniugum, & parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3 Moribus infames. 4. Apostatæ, & hæretici qui nullo casu videntur aduocandi, quia ea aduocatio esset protestatio, quasi falsæ religionis, cum non nisi de falsa fide sint sponsuri: etsi *Laym.* hic c. 9. n. 7. probabiliter dicat, posse subinde ob grauem causam admitti. Catholici verò, ob rationabilem causam infantem hæretici, baptizante prædicante, suscipere possunt, saltem in Germania. *Laym. c. 9. n. 6* 5. Plures quam duo, quia *Trid.* non nisi vnum, aut summum vnum, & vnam permittit, propter cognationem spiritualem inde oriri solitam. Ideoque mandat Parochis sub pœna arbitrio Ordinarij infligenda, vt si pluresse offerant, petant ab ijs, ad quos spectat patrinos designare, vt vnum, vel duos nominent, eosq; tantum admittant, qui soli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant, eosque de contracta spirituali cognatione instruant; scilicet quod ea impediat, dirimatque matrimonium: non quidem inter se, sed inter ipsos, & baptizatum, eiusque patrē, & matrem; sicut etiam inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem suscipiunt in necessitate. Vide *Laym. locis infra citandis* Vnde resolues.

I In priuato baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tamquam patrinus infantem, cum in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideoque si id, vel unc,

vel etiam in baptismo publico temerè faciat (idem est, si prolem suam ipse baptizet) grauiter peccat, & insuper contrahit in posteriore casu, cognationem cum coniuge, atq; vt docet *San. de mat. d.* 36. & alij communiter, priuatur iure petendi debitum quodtamen negat *Con. & Dian. t.* 4. *de sacram. R.* 3. Vide *Bon. de matr q.* 3. *p.* 5 §. 2 *Escob. t.* 7. *E.* 2. vbi citat *Suar.* negantem.

II. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho designentur, qui alijs seclusis cognationem contrahant, sic multi simul ex ignorantia, vel Parochi negligentia leuent, probabile est, omnes contrahere cognationem (nisi tamen assistant tantum, & non tangant.) Vide *Laym. l.* 5. *t.* 10. *p.* 4. *c.* 8. *& tr.* 2. *c.* 9. *n.* 4 *Dian.* tamen *p.* 9. *t.* 7. *R.* 5. *ex Suar. Marat. & Perez* dicit, eo casu nullum contrahere cognationē.

III. Parochus grauiter peccat. 1. Si ex negligentia frequenter ommitat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem *Trid.* in re graui, & sub pœna graui; tum ob incommoda, & damna inde sequentia. *Quintan. l.* 2. *s* 11. 2. Si eius culpa patrini plures adhibeantur. *Quintan. l. c.* Ac licet *Perez*, *& Serra* apud *Dian. p.* 9. *t.* 7. *R.* 2. dicant esse probabile, quod tantum peccat venialiter; alij tamen mortalis eum damnant.

De Confirmatione. Cap. II.

Dub. I. Quid sit, & quæ eius materia & forma.

RESP. I. Confirmatio est vnctió chrismatis, sub præscripta forma verborum in fronte baptizati, ab Episcopo, qua is ex Christi institutione, gratię augumentum, & robur accipit.

Resp. II Materia eius remota essentialis est chrisma, confectum ex balsamo, & oleo oliuarum, benedictum ab Episcopo. Ita *communiter Doct.* Vnde resolues.

I. Non sufficit solum balsamum; vt voluit *Canus*; nec solum oleum, vt voluit *Caiet. Sot. Nauarr.*

II. Etiam benedictio Episcopalis est de essentia, vt habet communis contra *Caiet.* ideoque nulla delegatione, siue Episcopi, siue Papæ, simplex Sacerdos potest conficere chrisma. *Con. d.* 72. *art.* 3. *dub.* 1. *cap.* 4.

III Perinde est ad substantiam sacramenti, siue chrisma sit nouum, siue vetus; licet grauiter peccet, qui vtitur alio, quam nouo, id est, illo anno consecrato. In quem finem, quotannis in die Cœnæ consecratur, veteri combusto.

Resp.

Resp. III. Materia proxima, est vnctio in fronte, per manum Episcopi (vnde etiam hoc sacramentum, manus impositio dicitur à S. Luca *Act.* 8 in formam Crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate sacramenti, vt habet communis. Vnde resolues.

I. Etsi ex necessitate præcepti, vnctio fieri debeat pollice manus dextræ; valida tamen esset, si fieret digito etiam sinistræ manus: quia verè fieret per impositionem manus Episcopalis. Ita *Prep.* & alij contra *Suar.* Peccabit tamen Episcopus grauiter cōtra vniuersalis Ecclesiæ morem. Vide *Laym. hic c.2. & Escob.t.7. E. 3.* vbi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

II. Probabile est, requiri ad valorem sacramenti, vt vnctio fiat ab Episcopo immediatè, nullo instrumento mediante. Ita *Fill. & Laym.* contra quosdam. quia debet fieri per impositionem manus. *Escob. t. 7. E 2.*

Resp. IV. Forma vera, & necessaria in Ecclesia Latina, est: Signo (vt habet *Trid.*) vel, Consigno (vt habet *S. Thom.*) te signo Crucis, confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, &c. In qua vtrum de essentia sit, vt vtraque actio, signandi, & vngendi, expressè significetur, disputant Scholastici. *Laym. Fill. t.3.d. 10. Con.l.c.a. 4. Dian. R.27.*

Dub. II Quis Minister, & quod subiectum.

Resp. I. Minister ordinarius validæ Confirmationis, est solus, & omnis Episcopus, etiam excommunicatus, vel hæreticus: ex commissione autem, vel delegatione Pontificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis. Vide *Fernand, Laym.l.5.t.3.c.6. Bonac. d. 3. p. 2.* Vnde resolues.

I. Etsi Episcopus grauiter peccet, si vel in aliena diœcesi, vel sibi nō subditos cōfirmet, sine proprij Episcopi consēsu saltē tacito, propter defectū iurisdictionis: valida tamē est Cōfirmatio, quia ista non requiritur necessitate sacramenti, sed precepti tantum.

II. Excusatur à peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurrentes confirmet; quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur; præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel à proprio ægrè confirmari possint. Ita contra *Bo.d.3.de sacrā.* docet *Tān. in 3.p.d.4.q.4 dub.3. Sa.V. Cōfir. & alij.*

III. Peccat grauiter Episcopus, si longo tempore non confirmet; quia subditos ingenti bono priuat.

Resp. II. Validè confirmantur omnes, & soli baptizati, nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo *Act. 2. Repleuit totam do-*

mum: ex vſu, & traditione Eccleſiæ; tum quia omnes indigent eius effectu,& ſunt capaces.Licitè verò confirmantur ijdem, qui validè, dummodo conſtet non ponere obicem, ſiue ſacramento, ſiue eius effectui. Ratio patet ex dictis. Vnde reſolues.

I. Etiam infantes, & rationis impotes, validè hoc ſacramentum ſuſcipiunt.

II. Etſi quoad infantes, conſultius ſit, differre vſque ad rationis vſum; tum ob irreuerentiam ſacramenti, tum ob periculum iterationis, tum ob Eccleſiæ vſum: nihilominus ob rationabilem cauſam, etiam antè ijs licitè datur, v.g. ſi timeatur diuturna abſentia Epiſcopi; vel hic ad iſta loca raro veniat; tem ſi infans ſit in periculo mortis (in quo quidam dicunt debere dari) denique ſi ſit filius Principis. *Laym. hîc t.3.c.6. Fill. to.1.t.*[illegible]*c. 2.*

III. Etiam perpetuò amentes (præſertim ſi aliquando vſum rationis habuerint) licitè confirmantur; etſi per accidens nunquam ſint, ſpiritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill.* *Laym. l.c. Con. q.72.a.8.num.83.*

Dub. III. Quæ confirmationis neceſſitas, & cæremonia.

Reſp. I. Non eſt neceſſaria ad ſalutem, neceſſitate medij, neque per ſe præcepti. Eſt communis S. *Thom.* & aliorum, contra *Scot. & Sylu.* Ratio, tum quia Eccleſia non vrget eius ſuſceptionem vllis pœnis; tum quia nec ex ſcriptura, nec traditione, neque fine, aut inſtitutione ſacramenti,tale præceptum colligitur. Et Canones, qui in contrarium afferuntur, ſatis explicantur de neceſſitate ad melius eſſe.

Dixi,per ſe:quia per accidens aliquando poteſt eſſe neceſſaria ad ſalutē,ex præcepto charitatis ſui,vel proximi, vel alio,v.g,ad cauendū ſcandalū;vel ratione cōſcientiæ,qua quis valde metuit, ne in tormentis deficiat ſine hoc ſacramento. Vnde reſolues.

I. Negligere hoc ſacramentū, ſecluſo ſcandalo, & contemptu, non eſt mortale. *Suar. Laym. l.5.t.3.c.5. Bon. d.3.q.1.p.2.* vbi ex alijs multis docent, nullum eſſe præceptum illud ſuſcipiendi.

II. Etſi omiſſio ex contemptu,v.g.ſi quis id nihil faciat, aut puerile,aut vile habeat,ſit mortalis;talis tamē non cenſetur eſſe cum quis eius oblatā occaſionē, quā poſtea non facilè habiturus eſt, negligit. Ita commun. contra *Sylu V. Confirm. & Tol. l.2 c.4.*

III. Præceptum, quod habetur in *Trid. ſeſſ.23.c.4. de reform.* non ligat omnes, cum ſit hypotheticum; ſed tantum ordinandos, vel initiandos prima tonſura. Cuius omiſſionem non eſſe mor-

mortalem, contra *Tan.* docet *Henriq Valent. Suar. d.38. s. 1. &* *Nauarr. c.22.* qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter ordinando non confirmatum, aut si ipse non confirmatus ordinet. Vide *Regin l.28. c.3.*

Resp. II. Circa cæremonias Confirmationis, scienda sunt sequentia. 1. Etsi seruandi sint ritus in Pontificali præscripti, peccetque grauiter Episcopus, si confirmet sine pluuiali, mitra, vel pedo; vti, & si ordines sacros conferat cum solis indumentis Missæ. *Dian p.7. t.10. R.31.* non tamen semper erit mortalis alicuius omissio, v g. alapæ, aut cerei: potest autem conferri loco quouis decenti, etiam extra Ecclesiam; & à prandio non ieiunis, omni anni tempore. 2. Sub graui culpa, vt docet *Nau. c.22* ex cōmuni requiritur patrinus; isque vnus tantum (licet *Tol.* duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat grauiter secundum communem: *Escob.* tamen ex *Con.* docet, non esse mortale, quod probabile esse docet *Quintan. t.2. s.7.* immo nullum, si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, vt docet *Sanch. Suar.* contra *Sylu. Sa,* & alios. Debetque esse diuersus à patrino Baptismi; saltem extra necessitatem, licet cum *Bon. & Hurt.* id neget *Quintan. t.2 s.7 & 14.* & secus facienté non peccare mortaliter, dicat *Dian. p.3. t.4. R.21.* & non Monachus, nisi factus Episcopus. admitti tamen, & illos, & moniales posse sine culpa, docet idem *Quint. l. c s. 18.* nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi Mendicantes, nota. *Con. & alij 5.* cum *Dian p.9. t.6. R.52.* Nec refert, seclusa consuetudine, num vir sit, aut fœmina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum; sed tantum cognationem spiritualem cum eo, & eius parentibus: dummodo tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fascia linea, cruce notata, gestanda vno, tribus, vel septem diebus, pro consuetudine, illota interim fronte; potest etiam, si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui; ipsa autem comburi, vel honestè asseruari debet, nec ad profanos vsus adhiberi, propter contactum chrismatis; neque soluens illam, contrahit cognationem. Vide *Prep. in 3. p. q. 2. a 12.* 4. Parochus teneri in librum referre nomina confirmatorum, & patrinorum suæ parochiæ (eamque curam ad Episcopos etiam pertinere) tum propter sciendam cognationem spiritualem, tum propter ordines suscipiendos, docet *Quintan. t. 2 s 11. ex Barbosa &c.* ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *ibid. s. 10.*

TRA

TRACTATVS TERTIVS.

De Eucharistia.

De Essentia Eucharistiæ. Cap. I.

Dub. I. Quid sit Eucharistia.

RESP. Est Sacramentum corporis, & sanguinis Christi, sub speciebus panis, & vini, ad spiritualem animæ refectionem diuinitus institutum. Ita *commun. Schol.* Vnde resolues sequentia.

I. Tam species consecratæ, quàm corpus, & sanguis Christi, intrinsecè, essentialiter constituunt hoc sacramentum: adeoque falsum est, quod docuit *VValdensis*, Corpus, & Sanguinem Christi esse totum sacramentum. Ratio: tum quia *Trid.* docet, corpus, & sanguinem contineri hoc sacramento; tum quia quatenus continetur, non est sensibile. Item falsum est, quod docet *Marsilius*, *&* *Sotus*, solas species constituere hoc sacramentum: tum quia Eucharistia est cibus cœlestis; tum quia adorari debet latria, vt docet *Trid.*

II. Vsus, siue sumptio Eucharistiæ, non est propriè ipsum sacramentum, neque aliud sacramentum ab eo distinctum, vt vult *Gabriel*; nec pars illius, siue essentialis, siue integralis, vt *Aureolus*, sed tantum applicatio, siue conditio, vt sacramentũ operetur

III. Etsi quælibet species, immo quæuis pars speciei sit integrum, & essentialiter perfectum sacramentum, adeoque sacramentum Eucharistiæ, sub speciebus panis, & vini, physicè, & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione sacramenti, est vnum specie infima sacramentum: tum quia est vnum signum rei sacræ: tum quia ordinatur ad vnum specie infima finem. Vide *S. Thom. q. 73 a.* . .

IV. Etsi physicè loquendo, tot sint numero sacramenta, quot numero species, vel etiam partes specierum; moraliter tamen vnum numero sacramentum est, quod per modum vnius proponitur, & sumitur; quia id ad vnum finem, scilicet vnam refectionem spiritualem, refertur.

V. Hostiæ in diuersis altaribus, rectè concipiuntur vt distincta sacramenta: contra verò, si Sacerdos vnam hostiam in plures

par-

partes diuidat, vt plures hostias simul sumat (eadem est ratio plurium specierum diuersæ rationis) non ideo dicitur accepisse plura numero sacramenta.

Dub. II. Quæ materia Eucharistiæ.

Nota. Sicut in alijs sacramentis est duplex materia, proxima, & remota; ita etiam hic, sed ordine inuerso; nam in alijs, materia remota est res permanens; proxima verò eius vsus, qui trāsit: hic verò, remota transit, & proxima manet, scilicet species panis, & vini. Quæritur ergo tantùm de remota, illa scilicet, quę facta consecratione transit in corpus, & sanguinem Christi.

Resp. Materia Eucharistiæ est tantum panis, & vinum est de fide, & probatur ex institutione Christi, *Matth.26. & Luc.22.* Et quidem vtraque materia, panis, & vinum, est ita necessaria ad hoc sacramentum conficiendum, vt per se nunquam licitè possit vna consecrari absque alia: quod patet tum ex facto Christi *Luc.* 22. tum *ex Trid. sess.* 22. Vnde resolues.

I. Consecratio vtriusq; speciei, est iuris diuini: quia ratio sacrificij, sine quo non fit, exigi vtramq;

II. Non licet alteram tantum speciem consecrare; in necessitate etiam graui. v.g. vt moribundo detur viaticum. *Suar. &c. commun.*

III. Nec Pontifex in eo potest dispensare vllo casu. Ita *commun. Suar. 3. p. d. 55. s. 4. &c.* contra quosdam.

Dixi, *Per se:* quia per accidens, & præter intentionem quasi, aliquando vnam posse solam consecrari absque peccato, docet *Tann. d.5. q.2. dub.5. n.27.* dicitque esse communem, v.g. in his casibus. 1. Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neque defectum intelligeret, nisi diu post; aut postquam aduertisset, non posse haberi aliud vinum; vel quamuis haberet, non posset tamen illo vti, sine graui scandalo, vel vitæ periculo. 2. Si post consecratam hostiam, subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium immineat, secluso tamen scandalo, & contemptu fidei. *Regin. l.29. c.4.* 3. Si Sacerdos hostia consecrata moriatur, vel animo deficiens loquelam perdat, vel in amentiam incidat, nec sit alius, qui possit sacrificium perficere. *Suar. Vasq. &c.* Si autem alius supplere, & Sacerdos infirmus communionem suscipere potest, debet hostia diuidi, eique pars dari. *Tamb. de exped. sacrif. l. 1. c. 8.*

Dixi II. *Licitè:* quia validè alterutram tantum consecrari, est cer-

certum: vt patet tum ex facto Christi qui panem ante consecrauit; tum ex praxi Ecclesiæ, quæ corpus ante sanguinem proponit adorandum.

Dub. III. Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ.

Resp. I. Solus panis triticeus, in conuiuijs communiter vsitatus, qualis morali hominum iudicio tantum censetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne tostus, siue assus, atque in sua specie incorruptus est: quia hic solus simpliciter dici ur panis, alius verò nonnisi cum addito, v.g. hordeaceus. Vnde resolues.

I Falsum est, quod docuit *Caiet* Eucharistiā posse consecrari ex quouis pane, cuiuſuis speciei, dūmodo sit aptus ad vescendum.

II Non est apta materia ad validam consecrationem. 1. Panis ex oriza, auena, milio, pisis, fabis, amygdalis, alijsque leguminibus, & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus; quia hæc omnia, communi vsu, & opinione, censentur specie distingui à tritico. *Laym. Bonac. C. de Lugo d. .. s* 1. 2. Massa triticea cruda, vel non cocta per modum panis, sed friza, vel elixa, vt sunt placeta libium; siue differant specie, siue non. 3. Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ouis, saccharo, alioue liquore, qui aqua naturalis non sit mixtus; quia non est panis vsualis. Ita *Laym. l. 5. tr. 4. c. 9. Caiet.* tamen, & quidam recentiores, contrarium docent: quare est saltem materia dubia. Idque confirmat. *Missale Roman. tit. de defect. & C. de Lugo d. 4. s. 1. n* 4. Vnde qui hostias emunt, certi sint, quod aqua naturali, & non rosacea, confectę sint. 4. Similiter hostię rubræ, quibus sigillantur literæ, non sunt materia valida, vel minimum dubia; quia per admixtionē cinnabaris notabiliter alterantur. *C. de Lugo d. 4. s.* 1. quod *Ant. Perez* apud *Dian p. 7. t.* 12. R limitat, si multū cinnabaris sit mixtū: si autē sit valde parū, censet probabile, quod sit materia valida, illicita tamen. 5. Panis substātialiter corruptus. 6. Panis subactus aqua marina. *Fagund.* apud *Dian. p. 9 t. 9. R.* 58. vbi ipse contrariū docet, eo quod illa sit naturalis aqua.

III. Panis ex farre, siue spelta, item ex siligine, est materia dubia: quia alij dicunt, solis accidentibus, propter loci sterilitatem, alij specie distingui à tritico; ideoque non licet, saltem vti pro sacramento, quia hoc exponeretur periculo. Vide *Auth. citt.*

IV Valida, sed illicita est materia. 1. Si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico, & aqua misceantur, ita vt tri-

triticum tamen, & aqua plurimum prædominetur: quia si maior pars non sit triticum,& aqua non erit materia valida, Quod monendi sunt illi, qui hostias coquunt. *Bon.d 4.q.2.p.4.n.6. Laym c.* 2.Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. *Bon.p.2.n.5.*

V. Perinde est ad valorem sacramenti, siue panis sit azymus, siue fermentatus, vt definiuit *Trid.* quia vterque est vsualis, & propriè dictus panis. Interim in suis Ecclesijs Latini azymo, & Græci in fermentato conficere tenentur, sub præcepto graui, & culpa mortali; à qua non excusat necessitas, v. g. dandi viaticum. Vide *Bon.d.4.q.2 p.1.Fill t.4.c 3.q.8.C. de Lugo l.c.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ, panis consecrandus debet esse figura orbiculari (in Ecclesia Latina) & integra.

Dixi *Latina*; quia Græci quadratam adhibent, & in particulari triangularem, vt habet *Arcudius.* Licere etiam in hostia minore, qualis datur laicis(quando alia haberi non potest,& scādalum abest) celebrare priuatim, immo si causa vrgeat, etiam publicè die festo, docet *Marchant.in candel. t.4.c.5.q.3.Dian.p.5.t.13.R.80.& p.6.t.7 R.17.& Tamburr.exped. sacrif l.2.c 8.& Auersa q.11.s.12.*eo quod nullum sit præceptum, neque constet de consuetudine obligante sub præcepto: quo casu eleuare adorandā maiorem ab alio præconsecratam, licere vult idem *Tambur.l.c.*contra *Marchan.& Dian.ll.cc.* Non licet autem paruam sumere, & maiorem relinquere (v.g. ad exponendam in hierotheca) nisi ipse eadem Missa etiam istam consecrauerit, quia debet communicare de suo sacrificio: *Tambur l.c.* Quare malè facit Parochus, qui renouaturus Eucharistiam, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & à se consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca. *Tambur.l.c.Lugo d.19.s.4.*

Dub. IV. Quale vinum sit materia Eucharistiæ.

Resp. I. Solum vinum vitis, vt docet fides, & definitum est in *Florentino*. Vnde resolues.

I Non est materia apta ad validam consecrationem. 1.Sicera, & quicumque liquor ex moris, melogranatis, &c. siue dicatur vinum, siue non. 2. Agresta, siue omphacium, id est, succus ex vuis immaturis expressus quia non est vinum, sed in via ad vinum, cuius naturam nondum induit, habetque se, sicut massa cruda respectu panis *Laym.t.4..c.2.n 5 & 6.* succum tamen ex vuis passis expressum consecrabilē esse putat *Franc.amicus* apud *Dian.p.7.t.12.R.8.* eo quod verum sit vinum. 3. acetum qu a

est vinum substantialiter corruptum. *Ibid.* Quod si post sumtionem (immo etiam ante eam, post consecrationem calicis) dubium incidat, fuerint ne acetũ, an vinum, esse præsumendum, quod fuerit vinum, docet *Tambur. l. 2. exped. sacrif. c. 4.* 4. Vuæ, seu vinum intra vuas contentum, vel imbibitum in offa panis; tum quia non tam est potus, quam cibus; tum quia succus ille non dicitur propriè vinum, donec sit expressus; tum quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. *C. de Lugo d. 4. n. 11. & 12. Laym. &c.* 5. Sapa, seu defrutum, id est, mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum: quia non est amplius vinum: nec potus, sed cibus. *Bon. l. c. 6.* Lora, id est, aqua expressis acinis superfusa. *Fill. t. 4. c. 3. C. de Lugo d. 4. s. 1. n. 9.*

II. Valida quidem consecratio, sed illicita est. 1. In musto; quia non est vinum simpliciter, sed impurum habens admixtas feces, non consecrabiles; ideoque obstat præceptum Ecclesiæ, obligans secundum *Suar.* sub mortali, saltem extra necessitatem, qualis esset defectus vini veteris; & secundum quosdeam, etiam deuotio populi, quo modo multi excusant contra *Suar.* quod in quibusdam locis, primitiæ vuarum in calice exprimantur. Vide *Bon. l. c.* 2. In vino liquoribus alijs, vel aromatibus ita modicè permixto, vt naturam vini retineat. Si verò permixtio sit immodica; erit materia dubia. 3. In vino acescente: quia adhuc est vinum, sicut panis mucidus est panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato (etsi à quibusdam propter negantium authoritatem, dicatur esse materia dubia) tum quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini, estque natura sua potabile; tum quia Christus sub eo ante consecrato manet, *C. de Lugo l. c.* Nec refert, 1. quod aqua congelata non sit materia Baptismi, quia hic essentialiter consistit in ablutione, Eucharistia verò non, sed in sumptione. Nec refert 2. quod non sit proximè potabile: quia est per accidens, & facilè tolli potest: estque par ratio in pane indurato. Non est autem idem in liquore nondum ex vuis expresso, quia cum sit vinum simpliciter, & per se, ac natura sua non sit potabilis; sed comestibilis, quod vino congelato non conuenit; alioqui enim ieiunium frangeret *Bon. l. c. p. 2. n. 10.*

Peccat tamen qui in congelato consecrat, ideoq; si hyeme congelauit calix, calore manuum, aut halitus, aliove modo regelandus est. *Fil. t. 4. cap. 3. lib. 5. t. 4. cap. 2.*

III. Valida, & licita est consecratio in vino, siue albo, siue rubro,

bro; etsi etiam specie physica differant; cum vtrumq; habeatur, & sit simpliciter vinum de vite, *Bon.p.2.n 2. C.de Lugo l. 4.*

Resp. II. Vino consecrando debet, non ex necessitate sacramenti, sed grauis præcepti, sub mortali obligantis, secundum *C.de Lugo de Euch d.15 s.2.n.22* misceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum, vt constat *ex Trid.sess 22.c 7 & 9.* An autem aqua ista immediatè conuertatur in sanguinem, necne, disputant Schol. Vide *Con.vel Præp. hic, C.de Lugo d. s.* Vnde resolues.

I Si mixtio hæc omittatur, valida tamen est consecratio, etsi illicita mortaliter. Ita omnes communiter.

II. Miscenda est aqua naturalis, eaque modicissima, vt habet *Florent.* vna scilicet, vel altera gutta, ita tamen, vt sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem vini; alioqui reddet materiam dubiam. *Bon p. .n.4. x S.Thom. on &c.* Qui autem misceret Rosaceam, vel aliam artificialem, etsi in necessitate, licèt validè consecraret, peccaret tamen mortaliter. *D. Thom. Molant. Dian.p. t 7. R. 8.* quia ageret contra præceptum, & consuetudinem Ecclesiæ in re graui. Quam ob causam etiam mortale censet *Fagund. p.2.l.2.c.4.Less. &c.* miscere calidam: quod tamen alijs quibusdam nimis durum videtur apud *Dian. l. c.* vbi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne fortè vinum congelascat, posse sine vllo peccato fieri.

II. Mixtio illa facienda est, non in dolio, vel ampulla, alioue vase, sed in ipso calice; neque domi, sed in ipso sacro, vt fit communiter, vel ante offertorium, vel certè immediatè ante sacrum, vt fit apud quosdam. Idque vel ab ipso Sacerdote, vt in Missa priuata; vel à Subdiacono, vt in solemni: neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. *Bon. l.c.*

IV. Si mixtio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est; secus, si post. *Bon.l. c.n.5.*

V. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionem oris, & digitorum. Vide de his *Miss Rom.* Item *Bon.d.4.q.2.p.4 Laym l.5.tr.4 c. 2.*

Dub. V. Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur.

Resp. I. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones. Prima est, vt materia Sacerdoti consecranti, moraliter, & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio

peti-

petitur; tum ex institutione Christi, & verbis formæ, *Hoc & Hic*, quę non verificarentur, cum sint demostratiua: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquam consecrantis, vel etiam benedicentis res absentes: tum etiam ratione sacrificij, quod requirit hostiam præsentem. Vide *Bonac. d. 4. q. 2. p. 6. Laym. c. 2.* Vnde resolues.

I. Validè consecratur vinum in calice cooperto, vase, vel cantharo clauso; panis in canistro; hostiæ in ciborio, vel in cumulo sub alijs latentes, aut aliter tectæ, v. g. sub corporali, vel mappa, vel etiam in Missali, vt *ex Suar. Henriq. Con.* docet *Bon.* contra *Laym. l. 5. t. 4 c. 2.* (vnde hoc postremum, dubium videri potest; & saltem peccaret grauiter, qui sic tectas, aut latentes consecraret) Item validè consecrantur hostię præsentes à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium, quia ad præsentiam, & sensibilitatem non requiritur, vt materia videatur, vel tangatur, vel feriatur sono verborum (vnde communiter nō probatur praxis eorum, qui os proximè admouent, vt halitum in calicem, & panem inspirent, dummodo videri possit, siue in se, siue in alio, v. g. in suo toto, vel continente, vel vase, ad illam continendam destinato. Vide *Bonac. d. 4. q. 2. p. 5.*

II. Inualidè consecratur, 1. materia post pariete, aut post tergum posita, vel clausa in tabernaculo, vt docet *Fill Bon. q. 2. p. 6.* & alij. Ratio, quia moraliter censetur abesse, cum non possit demonstrari per To, *Hoc*, vel *Hic* neque paries habeat se vt continens, aut tegens. 2. Materia valde procul, v. g. 100 passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum iudicio pendet. *Henriq. lib. 8. c. 34.* docet, 20 aut 30 passuum: quod *Bon. l. c.* & alij, putant non esse certum. Vide *Schol.* 3. Materia tam modica, vt sensu percipi non possit; tum quia non potest demonstrari; tum quia sacramentum debet esse signū sensibile. Ita *Suar. Vasq.* & alij, contra *Sotum, Henriq.* Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud, quia in toto etiam minimæ eius particulæ consecratur, vt constat *ex Trid. sess. 23. c. 3. & 4. Bon. l. c.*

Secunda conditio, vt materia sit certa, & à consecrantis intentione, & indiuiduo determinata. Est communis, apud *Bon.* & alios; tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc*, & *Hic*; tum quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certa, & determinata. Vide *Bon. l. c. p. 5.* Vnde resolues.

I. Inualidè consecraret, qui vellet tantum consecrare tertiam vel mediam hostiæ partem, eam non determinando, vel ex mul-

tis,

tis, v.g. viginti præſentibus, tantum quatuor, aut quinque, nullas deſignando. quia non eſt ratio, cur vna magis: quam altera conſecraretur. Item, qui ex multis hoſtijs intenderet illas conſecrare, vel illas partes hoſtiarum, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius deſignarit; aut partes illas, quæ fractis ſpeciebus ſunt manſuræ in continuo, non quæ excident; quia non eſt materia definita. *Bonac. loco cit. p. 5.*

II. Non conſecratur hoſtia, inſcio Sacerdote, poſita, ſiue in corporali (ſe iuncta tamen à cumulo) ſiue infra illud. *Con. 3.p.q. 7.a.2.d.3.* & alij. Ratio, quia non eſt determinata in mente Sacerdotis, cuius voluntas non fertur in incognitum. Similiter nõ conſecrantur guttæ, quæ exterius Calici adhærent: quia non intenduntur. Imò, vt probabilius docet *Suar. Regin. to. 2. l. 29. &c. c. 2. Lay. l. 5. t. 4. c. 2. Con. q. 74. a. 2. dub. 3.* contra *Tann. & Bon.* nec eæ guttæ, quæ interius adhærent: quia intentio Eccleſiæ eſſe videtur, ideoque, & Sacerdotis eſſe debet, conſecrare id, quod per modum vnius continui eſt in Calice. Vnde ne opus ſit de detergendis guttis ſollicitv eſſe, bene faciet Sacerdos, ſi ſemel pro ſemper intendat eas non conſecrare; vti nec micas hoſtijs adhærentes. Vide *Dian. p. 2. t. 3. miſc. R. 16. p. 3. tr. 4. R. 32 Eſcob. t. 7. E. 6.* vbi docet, Sacerdotem vi particulæ *Hic*, tantum intendere id conſecrare, quod per modum vnius cõtinui potabilis eſt in Calice, ideoque guttulas illas non conſecrari. Quæ ſententia probabilis eſt *ex Regin. Suar. &* L*aym. l. 5. t. 4. c. 2. n. 15.*

III. Valida eſt conſecratio. 1. Si Sacerdos intendat conſecrare ex pluribus hoſtijs præſentibus tantum quinque, eas determinando; vel omnes, præter infimam; & ſupremam cumuli; vel omnes pares, v.g ſecundam, quartam, ſextam, ſi ſint ordine collocatæ, & determinetur, vnde numerandi initium ſumendum ſit quod tamen graue peccatum erit. Quod ſi autem hoc, vel alio caſu, non conſecratæ miſceantur conſecratis, totus cumulus ad altare eſt deferendus, vt Sacerdos intendat conſecrare non conſecratas, vel potius totum cumulum conſecret ſub conditione, ſi non ſint conſecratæ. *C. de Lugo d. 4. de Euch. n. 36.* 2. Etſi putet vnam, vel duas, vel ſex hoſtias conſecrandas eſſe, cum ſint plures, ſiue à ſe, ſiue alijs poſitæ; quia error ſpeculatiuus, & priuatus non obſtat intentioni practicæ, & abſolutæ conſecrandi omnes præſentes. Quam tamquam Eccleſiæ conſuetudini conformem, quiſque cẽſetur habere implicite, vt docet *Silu. Henri. & Suar.* Vnde ſi Sacerdos aduertat poſt conſecrationẽ eſſe duas

simul iunctas, vtramque vt consecratam sumet, vt habet *Missal.* Si verò ante consecrationem, postquam obtulit, aduertat, alteram seponet, post Missam, ipse vel alius sumat tamquam panem benedictum. 3. Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduerterit, ab alio adferri à se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit, de consecrandis in altari iam positis. Ratio, omnes enim consecrantur: etsi dum consecrat, earum non ita expressè meminerit, aut etiam ad oblationem nõ detegat, modo sint præsentes in corporali, vel saltem in altari. Ita *Regin. l.29. n.19. Laym. l.5.t.4.c.2. Bonac. t.1.d.4.q.2.p.2.* & alij ab ipso citati. Estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens respectu illarum virtualiter perseuerat. 4. Si paruæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulo post factam oblationem (addit *Auersnaq.* 11. *s.* 12. ante cæptam præfationem) licitè eas cõsecrari suppleta oblatione mentaliter *ex Gauant. & Posseu.* docent *Dian. p. 2. t.14. R.71. & Tambur. de exped. sacrif. l. 2. cap. 5.*

Resp. II. Ad licitam materiæ consecrationem requiritur. 1. Vt non sit maior quantitas, quam tempore oportuno possit absumi: quia periculum esset, ne species computrescerent. *Bon. l.c.* 2. Vt ab vsu Ecclesiæ, presertim in Missali præscripto, non recedat. Ex dictis resolues.

Peccat. 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperit. 2. Qui consecrat materiam positam extra Corporale. 3. Qui intẽdit cõsecrare guttas, Calici adhærentes exterius, quod esset graue; de interius adhærentibus est dubium (quia non constat satis de mente Ecclesiæ) ad quod euitandum, *Gauantus p.2.t.7.* iubet eas abstergi: quod consuetudo probat. Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet *Tambur. l.2.c.1.§.3.* imò nec expedire, si eas aduertas, quando discooperto Calice: iam iam es consecraturus, & eleuationem populus expectat. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ. 4. Qui ante consecrationem ita statueret, nolo consecrare hostias oppositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. Ita *Prap. hic. a.2.d.3.* etsi *Tambur. de exped. sacrif. c. 1. §. 3.* eo casu nullum peccatum agnoscat.

Dub. VI. Quæ forma consecrationis Eucharistiæ.

Resp. Est duplex; vna panis, & est hæc: *Hoc est enim corpus meũ.* Vbi omnia sunt de essentia: præter To *enim*, cuius omissio esset

esset veniale. Altera vini,& est hæc: *Hic est enim calix sanguinis mei, noui,& æterni testamẽti, mysterium fidei qui pro vobis ,& pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Vbi etsi verior , & communior sit sententia *S.Bonau.Suar.Bellar*, & aliorum,contra *S. Tho.& Thomist.* quod essentialia sint tantum hæc: *Hic est calix sanguinis mei*,(vel *Hic est sanguis meus*;aut eis æquiualentia) grauiter tamen peccaret , qui aliqua ex reliquis omitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in persona Cristi, formaliter , & significatiuè , siue effectiuè , & non tantum recitatiuè, siue historicè,licet ea,quæ in Canone præcedunt,dicantur tantum recitatiuè, siue historicè. Vide *Laym.c.3. Bon q.3.p. 2.C. de.Lugo.d.1.s.5.* Vnde resolues.

I. Valida. sed illicita est consecratio. 1. Si consecrans dicat: hic cibus, hic potus , hic calix , vel hæc res, vel contentum sub his speciebus, est corpus meum, vel sanguis meus *Bon.l.c.p.*1.2. Si dicat; Hic Calix est nouum testamentum in sanguine meo, vt habet *S. Luc.cap*.22.3. Hoc est corpus meum , quod de Virgine sumpsi ; hic est sanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc est meum corpus;hic meus est sanguis;vel,hic est sanguis meus. Ratio horum,quia manet idẽ sensus,nec fit mutatio substantialis.*Bon.l.c.*

II. Inualida erit consecratio , si dicas : Hic(aduerbialiter) est corpus meum.Si autem Tò *Hic* ponatur masculinè, pro neutro, valet, etsi non secundum grammaticam. *Escob. Granad.* 2 . Hoc corpus est meũ,pic sanguis est meus.*Fagun.p.3.q.78.c.2.* 3. Ecce corpus meum ; ecce sanguis meus. 4. Hoc sit ; vel hoc sit corpus meum vel hic panis conuertitur in corpus meum ; vel hìc ponitur corpus meum. 5.Illud est corpus meum;ille.est sanguis meus 6.Hoc est substantia mea ;vel hoc est corpus Christi. *Bon.l.c.p.*3.

III. Dubia erit consecratio. 1. Illud est corpus meum ; iste est sanguis meus. 2. Hæc est caro mea: quam tamen *Laym.* contra *Con.* putat valere. 3.Secundum quosdam, forma ex S.*Luca* primo casu allata. Vide *Bon. q.3.p.1&2. Regin. l.29.n.33.*

Dub.VII. Quandiù Christus maneat in Eucharistia.

Resp.Manere sub speciebus,etiam diuisis,& sub quauis earum minima,parte donec tanta earum fiat mutatio, vt consueta substantia panis, & vini corrumperetur. Ita commun cum *S.Thom.* Et est certum. Vnde resolues.

1. Gratia datur in prima manducatione,etiam primæ partis, cum sit totum sacramentum. Manducatio autem dicitur tra-

ie ctio ex ore versus stomachum, etsi alij dicant gratiam tum primum dari, cum pars aliqua est in stomachum recepta. *Dian. p. 3. t. 6. misc. R. 96. ex Henriq. Sylu. & Fagun.* Item *C. Lugo d. 12. s. 2.*

II. Species non sunt retinendæ in ore tamdiù, donec penitus pereant: quia tunc non manducaretur Christus, nec gratia sacramenti conferretur. Vti neque si moriaris, duma hosti aduc est in ore *Dian. loco cit.* contrà *Bonac. l. c. 22. v. Bonac. d. 4. q. 5. p. 2. n. 2.*

III. Si quis partem vini, vel hostiæ, sumpsisset indispositus, & deinde se disponeret, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, vt *Gab. Caiet.* & alij probabiliter dicunt futurum, si se disponat, antequam species consumantur in stomacho. *Dian. l. c. R. 96. ex Nugc.* vide *C. de Lugo d. 12. s. 2. n. 36. & 53. & 64.* vbi illud posterius negat. Vide *Bon. l. c.*

IV. Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat esse Sacerdos, vt possit communicare sub vtraque specie, quod putet plus gratiæ dari sub vtraque, quam vna: quia id fieri, non est improbabile vt docet *Vasq. Mar. C. de Lugo d. 12. s. 3.* & alij. Vti nec carpenda deuotio illius, qui multum materiæ sumit ad consecrationem, ea mente, ne tam citò in stomacho species consumentur, & sic diutius secum Christus maneat, & sæpius gratiam augeat: quod fieri non est improbabile, si dispositio subiecti fiat melior, vt docet *Suar. Con.* item *Fagund. & Beca.* apud *Dia. p. 3. d. 6. misc. R. 97.*

V. Species per vomitum reiectæ, si tales sint, vt sub illis panis, vel vinum posset existere, verè sunt adorandæ, & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam docet *C. de Lugo l. c. n. 53.*

VI. Etsi, si modicum vini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore, ita vt non maneret substantia vini; desinat ibi esse Christus: non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem eiusdem speciei. *C. de Lugo d. 10. s. 3.* Vnde si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini eiusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tantum est pro sacrificio: licet quidam dicant bibi posse à laicis.

VII Si species consecratæ liquorem specie diuersum sibi permixtum conuertant in vinum, similis substantiæ, in quo facta est consecratio, species priores manent consecratæ, non item posteriores adiunctæ.

Dr

De causis, & subiecto Eucaristiæ. Cap. II.

Dub. I. De Causis.

AGo hic tantum de efficiente, id est, Ministro: in quo quid requiratur ad confectionem validam, constat tum ex dictis *de Sacramen. in genere*, tũ ex superioris capitis *dub.5.* Quid ad licitã requiratur, patebit ex sequenti dubio, *de subiecto suscipiente Eucharistiam*: quia omnes dispositiones, quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem; cum conficiens necessariò suscipere debeat. Hic ergo tantum quæritur. 1. Cuius sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte ministri requiratur ad licitam dispensationem.

Art. I. Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ.

Resp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos, habens iurisdictionem ordinariam, delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel priuilegium. Ratio, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta. Vide *Bon. d.4. q.5. p.1. C. de Lugo d.18. s.2.* Vnde resolues.

I. Peccat mortaliter, qui sine omni iurisdictione Eucharistiam dispensat *Bon. l.c. p.2.* quia violat alterius iurisdictionem, in re graui. Inferior autem Sacerdos, incurret insuper irregularitatẽ vt docet *Con. hic.* Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam; si (scilicet sine licentia Parochi & quidem speciali) præsumat clericis, aut laicis dare extremam Vntionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare: nisi habeant priuilegium: vel Parochus absit: aut iniustè nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam, etiam crassam, *ex Prap. &c.* notat *Dian. p.5. t.3. R. 51.* idque propter verbum *præsumant.*

II. Licitè ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter Pastorem factum suum aprobaturum esse. *Regin. l. 29. n.91. Bonac. loco cit. num 7.*

III. Si infirmus sacro viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit, vel præsens non possit deferre Eucharistiã, quiuis alius Sacerdos, vel regularis, vel sæcularis; & hoc deficiente, etiã Diaconus ex commissione potest: quia tunc præsumitur voluntas Episcopi, aut Papæ. Ita *Laym. l.5. t.4. c.7. Bonac. l.c. n.10. ex Suar.*

Dixi in responsione, *ex officio*; quia extraordinariè, in statu ne-

 cessitatis,

cessitatis, id potest Diaconus ex commissione Parochi (& secundum *Quintan.* si absit sine ea) v.g. in magno festo, quo Sacerdos confessionibus, concionibus, &c. est occupatus. *Dian p.9.t.6.R.39.ex Prap.* In extrema verò necessitate, v.g. articulo mortis, si non esset alius, etiam Diacono, imò laico licere (secluso scandalo) & alios, & seipsum communicare, probabile est, vt contra *Henriq. Vasq. & Sa* docet *Suar. Con. Laym. Praepos. hic d 2.n.11.* confirmatque *Dian.p.8.t.1.R.48.ex Auersa & Franc. Lugo.* Sed *Amicus* limitat ad casũ, quo moriturus peccati mortalis cõscius, aliud sacramentũ suscipere non posset. Vide *Dian.p.9.t.6. R.29.* In praxi tamen id non facile faciendũ, ob contrariã consuetudinem. *C.de Lugo d.18.s.2.Bon.d.4.q.5.p.1.* Vnde resolues.

Probabile est, etiam extra mortis articulum ex graui causa, licet Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel à Diacono allatam, sibi ipsi dare, v.g. si in longo morbo diu non communicasset; vt contra *Suar. & Con.* docet *Fagund.p.3.l.3.c.3.prap. Escob.t.7.E.6.Bon.l.c.*

Dixi II. V*el priuilegium*, quale habent Religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis IESV, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, vt scilicet in suis templis, per se, vel per alios Sacerdotes illic celebrantes, communicare possint quoscumque Christi fideles, præterquam in mortis articulo (in quo tamen, si vrgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ, etiam inuito Parocho, vt habet *Bon. hic*) & festo Paschatis. Vide *C.de Lugo l.c.s.2.n.38. & 49.* Porrò per festum Paschatis, Pontifices hic videntur intelligere, & prohibere communionem illam, qua satisfit præcepto annuæ communionis, vt docet *Sa, Fil. & commun.* Per mortis articulum, intelligitur tempus, quo vel mors proximè instat, & moraliter certa, & ineuitabilis est; vel quo est mortis periculum, id est, probabile dubium de vitæ conseruatione tali casu, quo valde frequenter mors solet accidere. *Suar.t.4.de rel. l.2.c.3. & 3.p. d.26.s.4. & alij.*

Ex dictis resolues: quod regulares licitè dent Eucharistiam in articulo mortis, vti & in Paschate, sequentibus casibus.

I. Si extrema sit necessitas; vt si periclitetur de salute æterna.

II. Si sit grauis necessitas, id est, probabile mortis periculum, & Parochus nolit, vel non possit dare. *C.de L.*

III. Si à Pontifice, vel Episcopo habeant priuilegium; quale hoc tempore habent Religiosi aliqui, quibusdam locis ab Episcopis, dandi communionem paschalem.

IV. Si

IV. Si quis in Paschate non possit in sua parochia communicare, nec petere veniam à Parocho.

V. Si ratione communionis paschalis parochiæ suæ ante satisfecerint, aut postea satisfacturi putentur, quia tunc Parochis nihil decedit, cum ipso die Paschæ abstinere à communione possint. Sic contra *Henriq.* & *Nauarr.* docet *Sa*, *Fill.* & *Laym*, qui addit, nisi constaret Parochum esse inuitum, ac rationabiliter id prohibere, v.g. quod aliàs rationem communicantium habere in sua parochia non possit: tunc enim ad parochiam esse reijciendos. *C. de Lugo d.8 s.2.n.50. Bon.l.c.*

VI. Si ægrotus necdum peruenerit ad eum statum, vt ex præcepto teneatur ad communionem; etsi tunc maneat obligatus suscipere communionem ex manu Parochi, in articulo mortis.

VII. Si ægrotus satisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi: quia administratio Eucharistiæ tantum est vetita regularibus, quando præceptum communionis obligat. Nunquam tamen sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet religiosis publicè Eucharistiam deferre per plateas, cum id iuri Parochorum, consuetudine obtento, deroget proinde eo casu, in ægroti oratorio, alioue honesto domus loco, de licentia Ordinarij priuatim facto sacro, Eucharistia est danda. Ita *Suar.* v. *Dian t.4.p.4.R.14.* & *p.9.t.9 R.63.*

VIII. Quibusdam, qui frequenter communicant apud Religiosos, nec possunt adduci, vt communicent in parochia; idque ex tacito, & præsumpto consensu, quem *Laym. l.5.tr.4.c.7.n.4.* putat facilius posse præsumi in militibus præsidiarijs; item in aulicis, studiosis, alijsque academicis, &c. qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent. Vide *Laym l.c.*

IX. Si in Paschate sint vagi, peregrini, & aduenæ, secundum sententiam probabilem multorum, vt *Sanch. de matrim. l. 3. d. 37. Fagund. prac. 1. Eccl d. 1. c. 8. C. de Lugo l.c. Dian. p. 2. t. 2. R. 12.*

X. Si sint famuli, vel domestici, vel familiares eorum, qui circa tales habent priuilegium. Vide *Compend. priuileg. Societ. V. familiaris*, & *Dian. p. 2. t. 2. de dubijs regularium R. 12.*

Art. II. Quid requiratur in Ministro ad licitam administrationem Eucharistiæ.

Resp. I. Vt minister circa Eucharistiæ distributionem non peccet, præter gratiam, etiam reuerentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt: ita vt præstet hoc sacramentum omitti

(cum eius susceptio sæpè non sit necessaria ad salutem) quàm admitti positiuam irreuerentiam. Vnde resolues.

I. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti, id est, cum stola, & superpelliceo, præcedente lumine (secus est de extrema vnctione, cuius materia cum non sit sacramentum, non requirit tantam venerationem.) Putant tamen quidam, si habitus haberi non possit, aut sit tempestas, aut iter faciendum, non fore irreuerentiam, si Sacerdos Eucharistiam in pyxide, vel corporali inuolutam, in sinu suo clam deferat. Quod certius videtur licere in locis hæreticis, vbi etiam in necessitate, & clam, præciso scandalo, poterit porrigere sine stola, & superpelliceo: etsi nullo modo celebrandum sit sine vestibus sacris, ob viaticum dandum. *Bonac. d. 4 q. 5. p. 2.*

II. Præstat ægrum incommunicatum mori, quam Sacerdotē in habitu cū sacramento per publicū currere: etsi festinare valde debeat, vt dicit *Quintan. t. 4. s. 8.* Secus est in Baptismo, & pœnitētia, si probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali: tum enim currendū esset, vt habet *Bon. l. c. ex S. Tho. Posseu. & alijs*

III. Ad infirmum longe distantem licere Parocho Eucharistiam deferre in equo mansueto, ità vt non sit periculum lapsus, docet *Quintan. t. 4. s. 8.* Sed negant *Posseu. & Barbosa*, nisi loci consuetudo permittat: adduntque non licere pyxidem dare portandam laico, quantumuis Pastor sit fatigatus, sed potius ex collo suspendendam bursam.

IV. Eucharistia non est deferenda ad ęgrum, venerationis tantum causa, vt adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, vt venerationis causa deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

V. Non licet dare Eucharistiā alijs digitis, si indice, & pollice ob chiragrā dari nō possit, vt docet *Bon. d. 4. q. 5. p. 2. & Posseu.* contra *Tol.* cuius sententia tuta videtur, si alias æger sine viatico esset moriturus: præsertim si tunc detur duobus indicibus.

VI. Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumento; multo minus deponere alicubi in scutella, vt ab ipsomet ægro sumatur, sed manu danda est, vt docet *Bon. d. 4. q. 5. p. 2. ex Suar. & alijs* Quamuis *Posseu.* [illegible] improbabiliter dicat, posse pr[illegible] tamen, & periculo [illegible] instrumento ad id ritè confecto dari Vide *Dian. p. 4. t. 4. Resol.* [illegible] *Bo, l. c. p. 2.* quod in praxi pro ægroto qui nō potest traijcere

hostiam

hostiam, vt scilicet ei detur Eucharistia, imposita particula hostiæ cum vino in cochleari, ad mitti. *Prap. in 3.p.q.80.a.5. dub. 6. & Escob.t.7.c.6. Dian.p.4 t.4.R.104.*

VII. Sacerdos podagra laborans, potest deferri ad altare, vt ibi Eucharistiam administret, seclusa tamen alia prohibitione. Ita *Posseu.c.5.n.50. Bon.l.c.*

Resp. II. Requiritur præterea, vt eam dispenset ritu Ecclesiæ consuetudo: deinde, vt eam neget (per se loquendo) indispositis, animo, vel corpore: denique, si Pastor sit, vt ministret eam ouibus, quoties rationabiliter petunt. *Bon. d.4.q.5.p.1.n.25.*

Dixi I. *Ritu Ecclesiæ*: quia legitimus Ecclesiæ ordo sub peccato obligat Vnde resolues.

Peccat. 1. Qui Eucharistiam dat sub vtraq. specie, locis, vel personis, quibus à Pontifice non est concessum. Item si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiam traijcere, det species vini: licet talē à mortali excusare conetur *Amicus* apud *Dia.p 8.t.1.R.24. Bon.l.c. Sanch. Possev. Barbos.* contra ipsum *Dia. p.9.t.9.R 64.* 2 Qui dispensat sine veste sacra, vel lumine, aut præuia cofessionis generalis formula. 3. Qui laico dat hostiam maiorem: in necessitate tamen, vèl in casu magnæ deuotionis. licet ex maiore particulam detractam dare; vel etiam in defectu minorum, plures maiores consecrare, easq; deinde in minores partes (non tamen adeo paruas, vt honestè dari non possint) diuisas distribuere. Ita *Sa l. Eucharistia d. 4. q.5.p.1.n.14.*

Dixi II. *Per se neget* quia alias cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpè dare potest, v. g. si sine scandalo, aut graui damno suo, vel pœnitentis, negare non possit. Vide *Bon. l. c. Possev.c.5. n. 8.* Vnde resolues.

I. Peccat. 1. Qui dat pueris ante annum discretionis, nisi in articulo mortis, vt vid. *dub. seq a.3.* qui fortè circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus, quando nunquam funtu si ratione, Si verò vsi sint. potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreuerentiæ, & non constet incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. *Laym. hic c.4.n.4* 3 Qui dat peccatori publico, v.g. histrioni, turpes comœdias cū mortali repræsent[illegible], vsurario, meritrici, concubinario, de quibus vide [illegible] 4 [illegible] 166. & seq.

[illegible] tamen [illegible] scias esse indispositum, occultè quidem, non tamen publicè petenti est neganda; nisi indispositio ex confessione sit nota; tunc enim extra eam nequidem

quidem licet monere, vt docet *Sanch.* Bon. *Laym.l.5.t.4.c.9.C.de Lugo d.8.de Sac.f.*81

II. Peccat item, qui negat reis morte plectendis, quibus etiam potest dari aliquot, immo vna hora ante mortem, vt habet *Sa*: danda verò est, si fieri potest, non in carcere, vel alio loco inhonesto; etiam ob crimen sagarum captis; dummodo pœnitentiam præseferant; etiamsi crimen negent, & violenta duret suspicio *Tann. to.3.q.5.d.4.*

III. Rectè facit. 1. Qui rarò, v.g. in Paschate, dat communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis vsum, si saltem hunc cibum à prophano distinguere norint, vt habent. *Henriq. & Possen.* Idem ferè dicendum est de surdis, & mutis à natiuitate. Vide *Laym. hic.* 2. Qui dat infestis à Demone, dummodo sine irreuerentia possint sumere. Ita *Suar. Bon Regin.*

Dixi III. Si *Pastor sit*. Vnde resolues:

I. Talis peccat grauiter contra iustitiam, & charitatem, si subditis in periculo mortis, licèt peste infectis, non det. Alius verò Sacerdos, qui in tali casu, absente, vel nolente Parocho, nollent dare, peccaret tantum contra charitatem; etsi secundum *Chapeauillum* mortaliter *q.37.n.2.*

II. Pastor, vt Eucharistiam opportunè petentibus possit ministrare, tenetur eam asseruare, cum lumine in Ecclesia, nec licet alibi, ne quidem in sacellis nobilium, vel choro monialium, aut intra septa monasterij earum, vt habet *Trid. sess. 15. de reform. c.* 10. nisi cum facultate in solemni festo, in pyxide; quæ non necessario est consecrata, licèt, si consecrata non sit, debeat interius vestiri vitta linea, ex tela consecrata, vt ex *S. Thom.* docet *Vasq. Azor. Regin. in praxi to.2.l.29. cap.9.*

III. Si ob grauiter culpabilem negligentiam Parochi, vel eius, cui ista cura commissa est, integro die, vel aliquot integris noctibus lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter; secus si per horam tantum, docet *Quintan.t.4.f.1.& 7.* item *Dian.p.9.t.6. R.* 34. licèt *Marchant. in resolut. Pastor.t. 4.c.5.q.4.* obligationem, & consuetudinem tam vniuersalem neget: vti, & de lumine præferendo, quando defertur sacramentum foras; atque ex ca[illegible] id posse omitti, vt cum defertur ad ægrum longè distantem, ne[illegible] potest cum lumine.

Dub.

Dub. II. Dispositiones suscipientis Eucharistiam.

Lotus, discretus, sanus, ieiunus. & aptus.
Contritus, fassus; mundus, rectèque paratus.
Tolet. lib. 6. cap. 15.

Art. I. Qua requiratur in eo dispositio anima.

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi sit necessitas celebrandi, vel communicandi, & Confessarius desit Ita *Trid. sess. 13. c. 7. & Can. 11.* vbi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo Corinth. *Probet autem seipsum homo, &c.* Et parũ refert ad praxim, vtrum tantum sit præceptum ecclesiasticum, an tantum diuinum, quod est probabilius, vt docet *Suar. Fill. & alij commun.*

Dixi I. *In peccato mortali*: tum quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato; tum quia venialia (esto comitentur, imò reddant venialiter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quod si tamen multa sint, & intra genus suum grauia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionem, & fructum maiorem impediunt. *Suar. Laym.* & alij. Vnde resolues.

I. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale sit ritè confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita *Bon. d. 4. q. 6. p. 1. ex Sanch. & alij.*

Dixi II. *Nisi sit necessitas* (non quęcumque, v.g. festi celebritas, vel magna deuotio, vt quidam volunt) sed grauis, siue vrgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissa tamen semper contritione; ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fuerit ante contritus. *Prap. C. de* Lugo *d. 14. s. 6. n. 122.*

I. Periculum mortis, vel vt consecretur hostia pro morituro. *Suar. Con. C. de Lugo d. 4. s. 5. n. 107.*

II. Si sacrificium, vel communio non possit omitti, absque graui infamia, vel scandalo. *Idem Autt.*

III. Si Parochus debet celebrare ex officio, vt populus sacrum audiat. *Ibid.* Ob quam causam etiam alteri, qui non est paro- [illegible] *ian. cum alijs 11. p. 6. q. 3. R. 9.* contra *Paulum, Auersam, &c.*

IV. Si vrgeat præceptum de annua communione, vt docet *Henriq.* & probabile putat *Prap.* vel si Sacerdos non possit audire mis-

miſsã, niſi celebret, vt probat *Henriq. & Sotus, Dian. R. 63. & 64.* nec improbat *C. de Lugo l. c.* Probabilius tamẽ vidẽtur docere *Cõ. Sa, Suar.* & alij, ceſſante ſcãdalo, & infamia, præſtare tũc ſacrũ, & cõmunionẽ etiã paſchalem, intermittere, eo quod hæc præcepta non obligẽt, quãdo nõ poſſunt impleri cõuenienter iuri diuino.

V. Si Sacerdos poſt conſecrationem committat mortale, vel ante commiſſi recordetur, tenetur elicita contritione, ſacrificium proſequi. Si verò id fiat ante conſecrationem, & præſertim ante Canonem, debet confiteri, ſi abſque nota infamiæ poteſt, vel recedere, vt docet *Sylu. Nauarr. Dian.* & alij contra *Sotũ, & Henriq.* qui negat teneri, ob honorẽ ſacrificij, putatque practicè eſſe probabile *Laym. & Bon.* eo quod vix ſine omni nota cõfeſſio decẽter fieri poſſet: niſi fortè in miſſa ſolemni, ſub cãtu, vel concinne: quo caſu tenebitur cõfiteri, vt notat *Sylu.* Quod ſi verò nec contritionẽ poſſit elicere, ſecundũ cõmunẽ ſententiã, eſſet confitendũ, vel deſiſtendum, licet *Vaſq. in 3. p. tom 3 d. 27. & Hurt. de Euch. d.* 8. putet probabile eſſe, ſaltẽ non peccaturũ mortaliter, quãdo non poteſt ſine nota recedere: intellige, ſi conatus ſit elicere, vel fecit quod potuit. Vide *Dian. p. 4. t. 4. reſol. 98. C. de Lugo d. 9. ſ. 2. num. 8.* ibi idem docet. Notat autem *Dian. ex Prep.* ſatis eſſe, ſi quis bona fide putet ſe eſſe contritum, licet ſubdubitet.

VI. Si in ſcamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec ſine nota, aut ſcandalo graui, poſſis recedere, vt habet *Nauarr. Fill. Regin. C. de Lugo l. c n. 112.* & alij: porrigenti autem Euchariſtiam confiteri non expedit, nec decet, quo caſu etiamſi ne quidem poſſis elicere contritionem, excuſat à peccato *Hurt. l. c.* Imò quidam *DD.* apud *Henriq.* Excuſant laicum ante confeſſum, etiam præciſa nota, & ſcandalo non recedentem: eo quod is dicatur iuſtificatus, & probatus per confeſſionem. Quam ſententiam probat *Tambur. in expedita com. 1. §. 8.* poteſtque ſeruire pro ſcrupuloſis. Vide *Regin. l. 29. c. 105 Bon. d. 4. p. 10 Eſcob. t. 7. c. 6.*

Dixi III. *Et deſit confeſſarius*: deeſſe autem cenſetur, non vt quidam volunt, ſi abſit is, cui ſolet, & cuperet confiteri; vel cui deuotius, aut vtilius confiteretur, neque etſi Religioſus non poſſit, niſi ſeculari confiteri peccata grauia, cum aliqua infamia Religionis. *Amicus, Dian. p. 9. t. 3. R. 13.* ſed in ſequentibus caſibus.

I. Si nullus ſit præſens; abſentem vero ſine magna difficultate (ſpectata tum debilitate, ætate, & negotijs perſonæ, tũ alijs circumſtantijs, aut cauſis breuitatis temporis) adire non poſſis. *Bon. l. c. n. 30. ex Suar. Con. &c.*

II. Si

II. Si non adsit, nisi ignarus idiomatis, vel carens iurisdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non possis confiteri sine graui damno tuo, vel alieno; vel si habeas peccatum tantum reseruatum, nec pateat aditus ad superiorem; vel superior semel, iterumque per pium Confessarium rogatus negauerit potestatem absoluendi. *Tambur. in exped. com. c. 1. §. 6. ex Fagund.* Limitat autem *Dian. p. 9. t. 3. R. 15*, si absque graui nota praetermittere non possis. Ita *Sylu.* & alij. Requiritur tamen, in his etiam casibus, contritio, & propositum confitendi; imò ex praecepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali casu celebrauit, tenetur prima occasione confiteri: Quod praeceptum extendendum non videtur ad laicos, vel sacerdotes cōmunicantes tantū, vt contra *Nauarr. & Fagund.* docet *Sylu. & Dian. & Bon. d. 4. q. 6. p. 1.*

Art. II. Quæ requiratur dispositio corporis.

Resp. I. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, cum parum faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem: potest tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus secutos. Ita commun. Vnde resolues.

I. Non impedit pollutio inuoluntaria, imò nec voluntaria per pœnitentiam expiata, nisi effectum malignum, v.g. turpem recordationem, ac delectationem, vel distractionem, & perturbationem animi relinquat, eo enim casu, vti & semper, post culpabilem, præstat, ac secundùm sententiam communem, sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat iusta aliqua causa, v.g. magnus fructus festiuitatis, regula ordinis: vel si à Dæmone excitata putetur ad communionis frequentiam impediendā *Sanch. l. 9. de matr. d. 13. Bon. d. 4. q. 6. p. 2. C de Lugo d. 15. s. 1.*

II. neque actus coniugalis impedit, etsi decens, & consilij sit, abstinuisse saltem nocte proxima antecedente, si raró communicet. Ita *F ill. & Sanch. l. c. Escob. t. 7. E. 6. n. 83.* Intellige, si debitum petitum ex necessitate reddit, nec vllam inde animi perturbationem, aut affectum ad res venereas patitur: vt si verò voluptatis causa fecisset, eo die abstinendum esse, præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset, docet *Regin. l. 29. t. 117. Laym. l. 5. t. 4. c. 6. n. 10. & 16. Mart. Perez. d. 49. s. 3. n. 8.* addens esse tantum veniale: imò indecentiam iusta causa posse resarciri.

III. Similiter, [illegible] decens & consilij sit, sumpta communione abstinere eo die à copula, licita nihilominus est ex bono fine, v.g. ex amore prolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel

vel ad debitum reddendum. *Tambur. c. 3. §. 6. ex Sanch. lib. 9. d. 13. & Marchan.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse ieiunus, ieiunio naturali, id est, vt à medio noctis nihil omnino per modū cibi; potus, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Concilijs, quæ vide apud *Fill. Laym. Bonac. C. de Lugo. l. c.* Vnde resolues.

I. Etsi paruistas materiæ non excuset hìc; nō obstat tamen communioni. 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes traijcere casu (negat enim *Prap Vasq.* & alij, si fiat de industria, contra *Tan. Con. q. 80. a. 8. n. 47. & Dia.* qui contrarium probabile affirmant) licet eas expure omnino deceat. *Dian. t. 4. de sacr. resol. 37. & p. 4. t. 4. resol. 104.* Vide *Escob. tr. 6. E. 6. & C. de Lugo n. 36.* Vbi notat, sententiam istam T*ann. & Dianæ* ad hoc seruire; vt studiosè dentes ante expurgare, ne quid fortè casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, vel guttulam aquæ, aut vini, casu per ablutionem oris, vel guttulam iusculi, dum sapor exploratur per modum saliuæ, cui mixta est, vel culicem inter respirandum traijcere. Ratio, tum quia hæc, aut non sumuntur, scilicet ab extrinseco, aut nō per modum cibi, aut potus. Vide *Fangund. prac. 3. c. 5. C. de Lugo l. c. n. 23.* 3. Si aromata, vel folium tabaci, ex causa ori imponas, mastices, vel quid aliud gustes, modo nihil transmittat. *Prap. in 3. p. q. 80. a. 8. d. 1. n. 39. C. Lugo R mor. l. 1. d. 9.* Idem de fumo tabaci docet *Gran. in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8. n. 4.* (licet indecens valdè id videatur, nisi iusta ex causa fiat) & *Escob. t. 7. E. 6.* vbi de eiusdem puluere per nares attracto idem colligit ex *Suar. & Fagun.* Idem tenet *Dian. p. 8. t. 7. R. 3. & C. de Lugo R. m. t. 1. d. 9.*

II. Probabile est non impedire communionem, si frustillum ligni, chartæ, vnguium, vel lapillum deglutias: quia non habet rationem cibi, vel potus. Ita *Dian. l. c. Resol. 38. & tract. de celeb. R. 52. ex Ledesm. & Sanch.* contra *Henri q. Regin. Laym. &* alios, quorum sententia tutior est. Vide *C. de Lugo &, Escob.*

III. Non licet communicare his casibus. 1. Si saccarum, liquorem glycyrihizæ, ore resolutum cum saliua traijcias Si verò dubium sit, num quid deglutiueris, vel an factum sit post duodecimam, probabiliter docet *Lay. l. 1. t. 1. c. 1.* contra *Sanch. Fagund.* non impedire communionem, vel sacrificium. Vide *Dian. l. c. resol. 29. supra l. 1. tract. 2.* [illegible] Si vesperi incumbens aliquid ori contra raucedinem imposueris; nisi certus sis, post medium noctis

ctis te nihil transmisisse. Ita *Suar. Fil. C. de Lugo l. c. n. 37.* & alij. Licitum autem est, inter horologia dissonantia quoduis sequi, etiam vltimum, modo non constet errare. quia habet se vt auctor bonus, faciens opinionem probabilem, vt habet *Sanch. l. 2. d. 1. de mat. Fagund. Io Sancius. C. de* Lugo *n. 45. Dian. l. c. resol. 36.* 3. Si aliquid sumpseris, licet mox eieceris. 4. Si tabaci fumũ in stomachum traieceris, vt docet *Prap.* etsi alij merito dubitent. *Tann. rom. 4. d. 5. Gran.* autem *in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8.* negat. 5. Si Sacerdos nocte Natiuitatis, in prima Missa, ablutionẽ, vel lambendo digitos, modicũ aquæ, aut vini sũpseris Vide. *Bon. d. 4. q. 6. p. 2.*

IV. Non est peccatum, per se loquendo, cibum sumere (vel expuere *Tambur. c. 1. §. 1.*) statim à communione, vt *ex S. Th.* docet *Azor. Sanch. Bon. d. 4. q. 6. p. 1. n. 25.* vnde eum, qui paulo ante medium noctis cœnasset in Dominica pridiè Natiuitatis Domini, posse nihilominus statim post mediam noctem celebrare, docet *Dian. & alij 3 p. 3. t. 4. R. 44.* etsi ob sacramenti reuerentiam, consilij sit abstinere, donec species sint consumptæ; quod saltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur *C. de Lugo d. 12. s. 3. n. 54.* ex iudicio medicorum à se consultorum. *Tambur.* autem *c. 3. § 4. ex Io Sanc. d. 38.* notat, citius à valido; quam debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi, refertque infirmũ quemdã post mediam horam species integras reiecisse.

Dixi in responsione, *Regulariter*; quia non ieiunus licitè communicat, in sequentibus casibus, si quidem ieiunus non possit sine notabili incommodo, vt monet *Con. & Bonacin.* apud. *Dian. p. 9. t. 6. R. 42.*

I. In periculo mortis, siue illud sit ex morbo, vulnere, veneno; siue ex sententia iudicis. Et quidem in eodem morbo, etsi non tenearis, potes tamen post aliquot v. g. sex. 7. vel etiam vt putat *Laym.* duos dies, (etsi quoad hoc, potissimum attendendum esse ad consuetudinem, moneat *C. de Lugo*) repetere viaticum non ieiunus, dummodo nequeas ieiunus sumere, & periculum mortis recurrat vt docetur *commun.* vel etsi maneat, vt contra *Vasq. Prap.* & alios docet *Nauarr. Tol. Regin. Suar. C. de Lugo s. 3. n. 65.* Immo etsi non liceat ægro, ex sola deuotione, communicare fracto ieiunio; si tamen morbus esset diuturnus, nec posset dari communio, nisi post medicinam, probabile esse [illegible] licere, docent. *Armil. Tol. Con. Reg. Henriq. Suar. Escob &c.* quorum aliqui exigunt longum interuallum, v g. 30. dierum, vt

Nauarr.

Nauar. & *Villalob.* alij 8. vel 10. dies, vt *Suar. Henriq. Fagund.* alij 7. vt *Arm. Zambr. Posseu.* & *Fill.* quos sequitur *Dian. de celeb. R.* 77. alij permittunt toties, quoties sano posset dari ieiuno: ita *Escob. t.* 7. *E* 6 *ex Hurt.* alij denique, posse sequenti statim die dari, ob iustam causam, vt si propter consuetudinem, & desiderium, aut deuotionem difficulter abstineat, & moraliter videatur instare periculum mortis. Sic *Laym. l.* 5. *t.* 4. *c.* 6. *n.* 20. Verùm ea in re loci consuetudo spectanda est, quæ nunc saltem videtur permittere, vt quando morbus, & periculum diù protrahitur, post 7. vel 8. dies iterum detur communio non ieiuno. Vid. *C. de Lugo d.* 15. *s.* 3. *de Euch.*

Denique, licet probabile videatur *Filliuc. to.* 1. *t.* 4. *n.* 242 & *C. de Lugo*, id quod docet *Mai. in* 4. *d.* 9. *c.* 3. *Fernand. de hæred.* &c. *Laym.* verò *l.* 5. *t.* 4. *c.* 6. *n.* 21 limitat ad casum necessitatis, quo moriturus aliud sacramentum suscipere non posset, & scandalum cessaret, posse non ieiunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eo quod hoc sit iuris diuini, ieiunium verò Ecclesiastici tantum, ideoque non tantum posse, sed etiam teneri, dicat *Gran. in* 3. *p. c.* 6. *t.* 10. *d.* 8. *n* 12. Id tamen meritò communiter reiicitur; tum quia contrarium probat praxis; tum quia maior est habenda ratio sacramenti, quam aliqualis necessitatis proximi: tum quia præceptum viatici non obligat, quando non potest ritè dari. Ita *Bon. ex Con. Hurt. de Euch. d.* 9. *dif.* 17. *Suar. Vasq.* &c. *commun.* docetque *C. de Lugo.* esse probabilius. Vide *Dian. to.* 1. *t.* 4. *R.* 33. Sacerdos autem morti, siue naturali, siue violentæ, vicinus, celebrare sine dubio potest non ieiunus, ad dandum sibi viaticum, si illud aliter haberi non potest; quia non plus est celebrare, quam communicare sumpto cibo. *C. de Lugo d.* 15 *s.* 4. *Laym. Dian. p.* 5 *t.* 3. *R.* 36.

II. Si periculum sit, ne Eucharistia pereat, vel malè tractetur, potest sumi à non ieiuno, etiam laico, si alius desit: imò probabiliter potest etiam à præsente Sacerdote laicus accipere, vt docet *C. de Lugo n.* 87 *Suar.* & *Vasq.* 221. *n.* 48.

III. Si graue scandalum sit oriturum ex omissione sacrificii, vel communis. Quod tamen quidam putant vix fieri posse, eo quod occurri possit scandalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse, ideoque impediri.

Dixi, *scandalum*: quia turbationem siue incommodum aliquod secuturum; v.g. si consecraturus primitias aliquid sumpsisset, non sufficere, notat *Præp.*

IV. Si

IV. Si perfectio ſacrificij, vel communionis vrgeat. Quod fieri poteſt quinque modis. 1. Si pro ſpeciebus vini ſumpſit aquā: (quam ſi aduertat dum habet in ore, non eſt expuenda ob periculum eliciendi fragmentum hoſtiæ, & irreuerentiam; ſed degluțienda *Tambur. de exp. ſacrif. l. 2. c. 8. Lugo d. 15. ſ. 4.*) tunc enim tenetur denuò conſecrare; quod fieri etiam poteſt, conſecrando, & offerendo ſtatim, ſine noua hoſtia. Vide apud *Suar.* quod ſi id poſt miſſam concluſam aduertas in Sacriſtia, omittas. Si autem intra miſſam poſt ſumptionem, vel etiam ante eam, poſt conſecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino pręſumendum eſſe, & pergendum, ait *Tamburr.* 2. Si celebrans poſt conſecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam nō ieiunus, ſi ieiunus haberi nequeat, perficere. 3. Si poſt conſecrationem etiam vnius ſpeciei, recordetur ſe nō eſſe ieiunum: tenetur enim pergere; imò etiam poteſt pergere; ſi ante conſecrationem recordetur, & abſq; ſcandalo, & nota non poſſit deſiſtere. v. g. in ſolemni ſacro, vt docet *Suar. Con. &c.* Si tamen priuatim celebret, & commodè poſſit abrumpere, tenetur vti ex *S. Tho. q. 83. a. 6.* docetur commun. 4. Si poſt ablutionem ſumptam, licet diu communionem diſtribuerit, ſumendę ſunt reliquię, etiam grādiores, conſecratę eodem ſacro (quoad addo, quia non licet tunc ſumere particulas alterius ſacrificijs, quæ ſunt in ciborio, ad illud expurgandum, vt docet *Suarez, C. de Lugo l. c. cum commun.* licet contrarium probabile dicat *Tambur. de expeditā com. c. 2. §. 8. ex Marchin. t. 3. p. 3. c. 2.* vti nec eiuſdem ſacrificij, ſi illud planè ſit abſolutum, & ab altari receſſeris) ſed debent ſeruari, donec ſumantur a ieiuno. *Eſcob. t. 7. E. 6. Fagund. &c.* quia cōuiuium iam finitum eſt. Niſi tamen aliud ſuadeat periculum indecentiæ; v. g. ſi plures miſſę eodem die iſtic futuræ non eſſent, & ſacramentū aſſeruari non ſoleret: tunc enim minore irreuarentia ſumeret, quam aſſeruaret. Imò *C. de Lugo d. 14. p. 4. n. 82. & Gran.* nō damnant Sacerdotem, qui prius quam ſacras veſtes exuit, particulā inuētam abſumat; eò quod non ſit communio noua, ſed complementum præcedentis. Vide *Bon. C. de Lugo Eſcob ll. cc.* 5. Si pars hoſtiæ poſt ablutionem ſumptam, Calici, aut palato adhæreat (quæ decentius non ablutione, quam digito propellitur, vt docet *Bonac. c. Fill.* & alijs; quamuis Miſſale etiam permittat, vt [illegible] labiū [illegible]s, & ſumatur ante abſolutionē) quomodo etiā ij excuſantur, qui ex deuotione hoſtiā in ore diu retinentes caſu pręmittunt aliquid abſolutionis; ſpontè tamē id

non licet, nisi bona fides, & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio, moraliter censetur completio vnius sacrificij. *Regin.l.c.n.123.Bon.l.1.d.4.q.6.p.2.*

Vnus casus est, in metu mortis, ad quam euadendam, sicut sine Altari, vel Calice consecrato, aut vestibus sacris, ita etiam non ieiunum posse celebrare docet *Dian.cum Sylu.&c.p.3.t.6.R.48.& p.5.t.3.R.39.* dummodò celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel eius præceptorum.

Art. III. Quæ, & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam.

Resp. I. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria, necessitate non medij, sed præcepti diuini, obligantis tum in articulo mortis per modum viatici, tum etiam sæpius in vita, vt docet *Suar. Vasq. Laym. Fagund. & alij commun.* probantque tum ex scriptura, tum *ex Concil. Nicæno, & Trident. sess. 13.c.6.* tum ex praxi Ecclesiæ: tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cuius vsus sæpius est necessarius. *Bon.d.4.q.7.p.1.num.8.* Vnde resolues.

I. Quisque fidelis in periculo vitæ, quod preuidet, vel merito timet, v.g. in graui morbo, ante conflictum, vel puerperium, prsertim primum, ante nauigationem, &c. tenetur sub mortali communicare. *Suar.Vasq.d.214.* Nisi tamen paucis, v.g. octo diebus ante communicasset; talis enim communio cēseretur habere rationem viatici, vt docet *Suar. Regin. Fill.* contra quosdam, vt *Gaspar, Hurt.d.10.dis.2.&c.* apud *Escob* qui dicunt, eū, qui mane communicauit, si à prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterum sumere communionem, tamquam viaticum; imò *Sa, & Sylu.V.Euch.Fumus,&c. & Caiet. V.communio,* putant, non esse saltem mortale, communionem omittere, dūmodò in Paschate sumpseris.

II. Si in ægro esset periculum vomitus, docet *Sancius* apud *Dian.p.5.t.3.R.55.* Posse ei paruam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur; aut si de hoc ipso dubium sit, securitatis causa prius dari particulam non consecratam, quam si reiciat nullo modo dandam consecratam, secus si retineat. Si verò independenter à cibo, perpetuò euomat, nullo modo dandā, nisi fortè per sex saltē horas liber à vomitu fuisset.

III. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabilius est in periculo mortis eam esse

dandam

dandam pro viatico, vt contra *Vasq.* insinuat *Laym. t. 1. de Euch. c. 4.* & expressè docet *Suar. d. 40. s.*.. confirmatque *C. de Lugò d. 13. s. 4. n. 38.* & addit, contra *Sanch.* si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

IV. Qui post viaticum sumptum peccauit mortaliter, non tenetur denuò communicare. Ita *Reg. Fill. C. de Lugo, & alij.*

V. Qui non communicauit in periculo mortis, non tenetur postea supplere. Ita *Bon. d. 4. q. 7. p. 1. ex Henriq. Reg &c.*

VI. Iudex tenetur, per se loquendo, reis concedere tempus communicandi; vt docet *Suar. Bonac. l. c. & alij commun.* contra *Nauarr.* quod si reus noluerit, potest iudex procedere. *Fill. t. 4. cap. 8. quest. 11. num. 238.*

Resp. II. Etsi Christus tempus Communionis, extra periculum mortis non præceperit, Ecclesia tamen pro eo determinauit tempus paschale, quod communiter numeratur à Dominica Palmarum, vsq; ad Dominicam in Albis inclusiuè: alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit: alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto: potestque Confessarius, ex iusta causa, extendere, vt docet *Sa*, & alij, Vide *Bon. d. 4. q. 7. p. 2.* Vnde resolues.

I. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, vt habet communis contra *Durand. & Sylu.* Et patet; quia Ecclesia tantum præcipit actum externum; nec finis præcepti cadit sub præceptum. An verò qui non satisfecit, teneatur postea implere, vtrimque probabiliter defenditur, etsi affirmatiua videatur probabilior. *Bonac. l. c. Suar. Con. C. de Lugo &c.*

II. Non tenetur præueniri, qui præuidet tempore paschali se impediendum, vt contra *Vasq. Syl. & Fagund.* probabiliter docet *Azor. to. 1. l. 17. c. 41. Suar. &c.* Qui verò sic præuenisset, & postea tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare, secundum *Laym. l. 5. t. 4. c. 5. C. de Lugo s. 4. n. 78.* quia non satisfecit pręcepto obliganti ad communionẽ, & ad illud tempus. Negat tamen *Dian.* citans. *Fernand. & Suar.*

Resp. III. Tenetur quis communionem paschalem sumere in parochia, à pastore suo, nisi huius licentia, priuilegio, aut consuetudine eximatur *Nauarr. Suar. d. 72. s. 2. &c.* Vnde resolues.

I. Sacerdos vbiuis celebrando, satisfacit. *Bon. d. 4. q. 7. p. 2.*

II. Eximuntur peregrini, & vagi, qui parochiam non habēt aut ab ea absunt *Bonac. loco cit.*

III. Non eximuntur laici inseruientes religiosis, vt habet

Sa V. Euch. nisi, vt dicit *Bon.* negant in monasterijs, aijsque locis, à cura parochorum exemptis. Vide *Sanch. de matrim. d. 23. n. 12.*

IV. Non satisfacit huic præcepto, qui in paschate extra parochiam, sine consensu pastoris, communicat, vt habet *Nauar. Azor. & alij commun.* nisi tamen communicet in Cathedrali Ecclesia: hic enim satisfacere præcepto, censet *Bon. l. c.* sed negat *C. Lugo l. 1. Resp. mor.* nisi Episcopus expressè, vel tacitè consentiat. Vide supra *c. 2. d. 1. a. 1. & c. 78. & 9. Bon. l. c.* Vide supra *c. 2. a. 1. casu 7. 8. & 9.*

Dixi, *Sine consensu Pastoris:* quia cum consensu summi Pontificis, vel Episcopi, siue Ordinarij, aut eius Vicarij generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelligũtur nomine Pastoris) extra parochiam communicando satisfieri præcepto, Doctores concedunt. Et quidem sufficere consensum interpretatiuum, siue præsumptum, notat *Tamb. exped. cum. c. 4. §. 4.* Imò *Bauni in Theol. moral. p. 1. t. 5. q. 1. Beta,* & quidam alij apud *Tambur. l. c. & C. de Lugo d. 18. s. 2. n. 59.* Item *Dian. p. 2. t. 14. R. 73. & p. 6. t. 7. R. 58.* putant posse satisfieri præcepto communionis paschalis (præsertim extra diem Paschæ) apud Mendicantes, ex priuilegio Nicolai V. Pij V. & Pauli IV. certis cócesso, quod cæteri participẽt. Verum hoc alij communiter negant. Vide *Auers. q. 10. s. 4.*

De Eucharistia, vt est sacrificium. Cap. III.

Dub. I. Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam.

RESp. Missa est sacrificium, consistens in consecratione panis, & vini: estque actus latriæ, qui fit in recognitionem supremi domini Dei, & signum nostræ seruitutis. Quod non obstat, quin secundariò possit etiam ad alium finem partialem offerri, vt ad agendas gratias, vel impetrationem beneficii, ad remissionem peccatorum, ad sanctos honorandos, &c. Principalis fructus missæ, ex opere operato, est independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus, seu viuis, seu defunctis, etiam accepto stipendio, applicabilis est: estque actu, tam intensiuè, quam extensiuè finitus: etsi enim hostia ipsa, & principalis offerens, id est Christus, infinitè sit Deo gratus, atque ita Deus per hoc sacrificium infinito honore afficiatur, [illegible] tamen Christi esse voluntas, vt offeratur, & prosit tantum ad certum, & finitum effectum. Quod etiam patet ex vsu, & sensu Ecclesiæ, dum

dum missæ pro eadem re repetuntur, quod signum est, non habere infinitum effectum. Vide *Bon. d.4.q.vlt.p* 4 Vnde resolues.

I. Sacerdotes ordinariè peccant grauiter, si non aliquoties in anno, saltem ter, vel quater, solennioribus festis celebrent, nisi legitimè sint impediti. Ita *Sylu. Regin. Suar. Con. & alij commun.* contra *Angles, Bon. Dian. p. 2. t. 14. R. 19.* Item *C. de Lugo. & Tambur. l. 1. exped. com. c. 6.* qui excusant saltem à mortali, dummodo communicet in paschate, absitque contemptus, & scandalum: imò vbi Tridentinum est receptum, tenetur ex mandato Episcopi, sub graui culpa, celebrare saltem Dominicis, & festis: excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet Dispositiones celebrantis hoc versus continentur.

Ieiuna, recita, expecta, tua crimina pande.

Tolet. lib. 2. cap. 1.

II. Etsi in Ecclesiis Cathedralibus, collegiatis, & conuentualibus, vbi est competens Sacerdotum numerus, quotidie debeat vna saltem missa priuata celebrari, & altera cantari, peccentque mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores, si in hoc deficiant: *Suar. Con. Laym. March. &c.* non esse tamen mortale (præscindendo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel, vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet *Tamb. l. 1. c. 6.* vti neque si in in Ecclesiis Collegiatis die festo cadente in feriam priuilegiatam (v.g. Vigiliæ, quatuor temporum, Quadragesimæ, vel Rogationum) missa solemnis de feria post Nonam canenda, semel omittatur. *Ibid. ex Abb. Marchant. &c.*

III. Peccat grauiter, qui tenetur pro alio offerre missam, fructum tamen principalem applicat aliis; quia id alii est fraudi, in re graui.

IV. Grauiter peccat, 1. Qui ad sacrum ex iustitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum priuat. *Sylu. Regin. l. 23. n. 236. Fernand. &c.* multoque magis, si plane omittit; teneturque hoc casu ad stipendii restitutionem: *Tamb. de exped. sacrif. l. 3. c. 1. §. 8.* 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus nonnisi post longum, tempus possit satisfacere. Ratio eadem *Sylu. Regin. Fernand. p. 3. c. 5.* 3. Qui sacrum animo se obligandi promisit, & non præstat: *Bon d. 4. q. vlt. p.* 8. etsi probabile sit, hoc non esse mortale, vt habet *Sanch. de matr. l. 1. d. 5.* vide *Dian. tr. 3. misc. R. 9.* Item *p. 4. t. 4. R. 196. & p. 6. t. 6. R.* [illegible] *t. 14. R. 81.* vbi citat *Cai. Vasq. Hurt. &c.* affirmantes, quod qui pluribus missā gratis promisit, possit vnica satisfacere: quod tamē alii cōmuniter negant.

V. Si quis det iustum stipendium (id à consuetudine, vel legẽ taxatum esse debet, aut si non est, secundum *Sotum*, & *Caiet* est frugalis victus vnius diei: quod *Suar. Laym.* & alij reprobãt putantque sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis diei) vt pro se dicatur missa, non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus vna tantum missa dici *C. de Lugo d.* 19. *n.* 259. Secus, si ambo dimidium tantum iusti darent: vti contra *Vasq. Regin.* & alios probabiliter docent *Sotus. Henriq. Fill. Con. C. de Lugo l. c.* quod tamen iam est prohibitum per Bullam Vrbani. VIII. Vide Bon. *Dian. tr.* 14. *Resol.* 7.

VI. Qui pecuniam ab alio accepit, vt pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest curare missam per alium bonum Sacerdotem, minus dando, quam accepit.

Dixi I. *Per se*: quia Vrbanus VIII. ob speciem turpis quæstus, id fieri vetuit.

Dixi II. *Bonum*; quia si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis. Vide *C. de Lugo loco cit.*

VII. Beneficiati, etiam Curati, ad missas obligati, possunt pro ijs accipere stipendium, & applicare cui volunt; quia non semper habent obligationem: applicandi ad certam intentionẽ; nisi tamen contrarium constet, vt de missa Conuentuali docet *Bon.* Ita *C. de Lugo d.* 81. *s.* 1. *n.* 21. *ex Suar. Vasq. &c.* contra *Gauant. Barbosam*, & *Dian.* qui negant de Parocho: refertque *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 232. determinasse Congregationem Card. quod ei non liceat pro missa accipere eleemosynam manualem, quãdo tenetur celebrare: de missa tamen Conuẽtuali, contra *Bon. &c*; ipse affirmat *p.* 5. *t.* 13. *ex alijs tribus.*

VIII. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere missam pro defunctis, vel votiuam, vel in hoc, aut isto altari, prout pecuniam offerens petiuit (quam tum tamen rubricæ permittunt, quibus neglectis Ecclesiæ ordinem inuertere, ob alterius deuotionem non conuenit) quia ob eius deuotionẽ, & speciales orationes, maior fructus prouenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit graue, imò nullum, si fiat iusta de causa. Vide *Dian. de celeb. Miss. resol.* 31. *C. de Lugo l. c. n.* 35.

IX. Is qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem missæ, non satisfacit, sine iusta causa voluntati fundatoris, peccat: & quidem grauiter, si sæpe faciat; esto consentiant hæredes, cum ij in hoc voluntati testatoris nõ possint derogare, vt docet *Syl. Nauar. Azor, &c.* Episcopus tamen potest in hoc dispensare

ex

ex causa, vt habet *Henriq.Sylu*, & *Tann.* Quod si quis quoad locum impediatur: tenetur in alio, vt habet *Azor.tom.1.l.10.c.14.* & *Sa V. Missa, Dian.l.c.resol. 29.* vbi docet *ex Nauarr. Rodriq. Fagund*, & *Azor.* esse mortale celebrare in alio templo, vel altari, quam quis tenetur, quod negat *C.de Lugo*, si rarò, ex causa fiat : vide *n.36.* Imò nec esse veniale, si obligatus quotidie celebrare, rarò, & ea rationabili causa celebret alibi. Similiter. *Tamde ex p.sacr.l.3.c.2.* excusat à mortali eum, qui vno, alteroue die singulis men sibus alibi celebrat, nisi tamen teneatur celebrare in altari priuilegiato : notatque posse Sacerdotem contra hoc onus missarum, v.g.certum earum numerum, præscribere annis triginta, si adsit possessus, titulus, & bona fides.

X.Beneficiatus ex iustitia obligatur sub mortali, & pœna compensationis, ad eum numerum missarum, per se, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerum literæ fundationis requirunt : eum verò numerum ex iusta causa, vt v.g.si redditus iam non sufficientes respondeant, potest minuere Episcopus in Synodo : quam potestatem *Bonac.* restringit ad missas defunctorum, & quidem post *Trid.* impositas. Vide *Bonac. d.4.q.vlt.p.8.*

XI. Qui ratione beneficij tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam missam pro fundatore, nisi de huius intentione contraria constet, applicare; *Bon.& alij 4.cum Dian.p.6. t. 6. R. 13.* qui tamen concedit posse eum pro seipso quater, aut sexies in anno, & in die conmemorationis omnium defunctorũ pro particulari defuncto celebrare; item quauis hebdomada vnã missam omittere deuotionis, & reuerentiæ causa, idq; ex præsumpta intentione fundatoris: quod *Tamb. l.3.Exped sacrif.c.3.§ 1.exGauãt. p.3.t.12.* limitat, nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aut Monasterij, curare missã quotidianam. Vide *Tamb. l.c. Dia. p.2.t.14.R.28.p.4.t.4. R.86 & p.5.t.5.R.23. & t.13.R.51.2.*id ipsũ limitat *C.de Lugo R.mora.l.5.d.9.* Si obligatio dirigatur ad ipsũ Sacerdotẽ, v g.si dicatur(*Qui debet.quotidie celebrare*)quo casu cõceditur; si verò dirigatur ad celebrationem in tali loco, v.g.,*Volo vt in tali Ecclesia celebretur quotidie missa*; teneri eũ pro se aliũ substituere eo die, quo ipse nõ celebrat

XII. Qui non potest fundatori satisfacere, propter morbum, non tenetur, si breuis sit(v.g. 15.dierum,vt docet *Bon.*aut etiam vnius alteriusue mensis, vt probabiliter docet *C.de Lugo n. 49.*) substituere aliũ, aut compensare; cũ tã strictè nec domini quidẽ

 honesti

honesti cum famulis agant, secus tamen, si sit diuturnus morbus, nisi reditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur, vt contra *Sylu* & *Azor.* docet *Bon. ex Rodriq.* Impeditus verò aliis negotiis, licet iustis (cum hæc non debeant obesse fundatori) debeat satisfacere per alium, vel compensare postea, præsertim si fiat sæpius. Ita *Bon. d. 4. q. vlt. p. 7.*

Dub. III. Cuius sit applicare fructum sacrificij.

Resp. Solus Sacerdos offerens validè id facit, per suam intentionem: quia est actus potestatis sacerdotalis. Ita *commun. Suar. C. Lugo d. 14. s. 10 n. 211. &c.* Vnde resolues.

I. Is validè applicat, etsi peccet sacrificando, vel applicet contra voluntatē superiorū. Ita *Suar. Laym. Dia. C. de Lugo l. c.* contra *Nauarr. Ledesm.* & alios, quorum sententiam probabilem dicit *Dian. t. 1. resol. 72.*

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter vlli applicatū est vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem secundæ speciei, non potest postea vlli applicari saltem adæquate: quia producit effectū, quando existit, neque is suspenditur; ideoq; non licet accipere stipendium pro missa præterita. Vide *Laym.*

Dixi, *Vel ante*: quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipso sacrificio; sufficitq; si pridie facta sit, cum ipso die de ea non cogitet. *Bon. q. 3. p. 2. ex Suar. & Dian. l. c. resol. 47.* contra *Vasq.*

III Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in thesauro Ecclesiæ, vt docet *Suar.* vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quod ita implicitè censeatur intendisse. Ita *Laym. l. 5. t. 5. c. 2.* Vide *C. de Lugo n. 215.*

IV. Applicatio sub conditione iam impleta est valida, v. g. ad intentionem, quam habuit hodie superior; non autem sub conditione futura contingente, v. g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei, qui prius morietur; vel qui primo stipendium offert. Ita *Suar. in 3. p. to. 3. d. 69. s. 9. Laym. l. c. Dian. l. c. res. 15. C. Lugo d. 19. n. 209.* contra *Bon. q. vlt. p. 6. §. 3.* qui tamen ipse in praxi dissuadet.

V. Non satisfecit, qui te mortuum putans, missas, quas pro defuncto tenetur, celebrauit.

VI. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem, nisi tamen iam mortui sint, etsi postea promulgentur. *Laym. l. c.*

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicar-

care missam pro omnibus defunctis. *Tambur. lib.3. exped. sacrif. cap.3* §.2. contra *Fraxin.& Gauant p* 4.t. 15.

VIII. Missa celebrata in altari priuilegiato pro defunctis non suffragatur illis, nec satisfit indulto nisi sit de Requiem. *Dian. p.4.t.4.R.233. ex declarat. Card.& p.6.t.2.R.8.*

Dub. III. Quando, & quoties liceat celebrare.

Resp. I. Ordinariè non licet celebrare post meridiem, sed debet inchoari ante duodecimam: nec ante auroram; quam ante solis ortum *Regin.* quadrantem horæ, *Henriq & Con.* mediam horã *Azor.* horam cum quadrante, *Suar. Fernand.& Posseu.* sesqui horam comprehendere dicunt, & consequenter, cum secundum *Henriq & Suar.* & alios, Missa possit inchoari tanto ante aurorã, vt sub eius initiũ finiatur, licet duabus horis ante solis ortũ incipere. Ita *Rodriq.* & alij. Vnde vlterius inferunt quidã, cum *Suar.* Religiosis habentibus priuilegium celebrandi hora ante diem, licere tribus horis ante ortum solis incipere; quod *C. Lugo d.20. s.1.n.32.* non improbat, etsi *Laym.* tantũ permittat horis duabus cum dimidia: *Dian.* verò duabus horis post mediam noctem. *C. Lugo l.c.* Quacumque autem hora licitè (siue ex, siue sine priuilegio) celebrant, eadem etiam (atque adeo in missa, quæ nocte Natiuitatis, cæterisq; quæ post illã celebrãtur) licere ijs Eucharistiam alijs ministrare, contra *Bordon.* docet *Dian. p.9.t.7.R.43.*

Dixi *Ordinariè* quia anteuertere licet sequentibus casibus, in quibus etiam paulò post meridiem, v.g. vno, vel altero quadrante, inchoari potest, vti etiam secundũ *Sotũ*, & *Palud.* ex quauis rationabili causa, v.g. ob supplicationem, vel concionẽ publicam protractam vltra meridiẽ, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integra hora post, licere inchoare dicunt. Vide *Raym. l.c. Fernand. hic c.3.*

I. In necessitate, v.g. vt morituro detur viaticum; quo casu licere media nocte celebrare, ait *Dian p.1.t.14.R.33* Ex *Lam &c*

II. Vbi est mos rationabilis, vt opifices, & famuli sũmo mane possint audire sacrum *Laym. l.5.c.4.n.3. ex Nauar. &c.* Vide *Dian. p.2.t.14.R.34* non tamen id circo post meridiem licebit.

III. Ex priuilegio, de quo supra.

IV. In nocte Natiuitatis, in qua omnes tres missas ante auroram dici posse, probabiliter docet *Suar. Con Laym. Dian. p.4.R.236.* contra *Sylu. Fernand. & alios.* Vide resolues.

I Grauiter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltem iusta causa

causa, citius mane, vel serius post prandium celebrat, vbi *Azor.* tertiam horæ partem. *Laym.* mediam horam. *Bon.* tres quadrantes, *Sylu.* horam requirit, vt differendo peccet mortaliter. Vide *Dian. t. 14. resol. 34* vbi notat, religiosos ex suis priuilegijs, posse celebrare vsque ad tres horas post meridiem; post tertiam verò nullo modo. Vide *Bon. l. c.*

II. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere: vel etiam ante matutinũ, si causa subsit, sine qua erit veniale. vt docet *Fill. Laym.* & alij, videturq; sententia tuta cõtra multos, dicẽtes esse mortale.

Resp. II. Per se loquendo, quotidie licet celebrare. Dico per se: quia præcepto obligante sub mortali, prohibemur die Veneri sancto (non tamen Eucharistiam sumere, vel alijs præbere, vt habent *Hurt. de sacr. d. 4. dif. 3. Quintan. ex Suar. Vasq. Tan. &c.* licet suppositis declarationibus Cardin non licere ministrare, nisi solis infirmis, velit *Dian. p. 4. t. 4. R. 237. p. 6. t. 6. R. 19. & p. 9. t. 9. R. 24. ex Barbos. Gauant. &c.*) In Cœna Domini verò, etsi ex consuetudine vno celebrante reliqui communicare debeant, plures tamen ex causa licitè celebrant, non tamen post finitam missam solemnem, & sacrarium reconditum, vt vult *Palaus*; licet alij id non admittant apud *Dian. p. 9. t 9. R. 24.* De Sabbatho sancto alij negant licere; vt *Vasq. &c.* alij probabilius affirmant, vt *Suar. Fagund. Dian. Gasp. Hurt. d. 4. dif. 3. Palaus* (qui non vult fieri ante inchoatam missam solemnem) & *C. de Lugo s. 1. n. 18.* qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars missæ; neque benedictionem cerei; imò nec Litanias, quia est ratio eadem. Vide *l. c. n. 20. & Bon. p. 2.* vbi notat, quod vsus id vix habeat. Vide etiam *Dian. p. 4. t. 4. R. 237.* vbi cum *Mercero*, contra alios permittit eo die ante missam solemnem celebrare de Sancto incidente, vel votiuam.

Resp. III. Sæpius in die celebrare non licet ordinariè, quod addo; quia si sis ieiunus, licitum est sequentibus casibus, bis vel etiam ter, requisito tamen, si facilè haberi possit, Episcopi iudicio, præterquam in primo.

I. Nocte Natiuitatis: qua tamen non tenetur, ne Parochus quidem celebrare tres missas, sed potest aliquam pro arbitrio omittere. *Dian p. 4. t. 4. R. 236.* Neque ter communicare, vel semel communicare; & bis celebrare. *p. 8. t. 1. R. 87.*

II. Si pastor habeat duas parochias dissitas. *Card. de Lugo d. 20. num. 45.*

III. Si

III. Si concursus populi sit tantus, vt Ecclesia non capiat, vt habet *Laym.l.5.t 5.c.4 in 6. & V.C. de Lugo l.c.* etsi tunc potius expediat celebrare extra.

IV. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & suam iam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos. *Sylu. Nauar.* Sed casum esse metaphysicum, dicit *C. de Lugo d.20.n.44*

V. Si die festo adueniant personæ, quas non deceat sacrum omittere, v.g. Rex, aut Princeps; quamuis hic vltimus dicatur non esse in vsu. Vide *Bona:.d.4.q.vlt.p.7, n.9. C. de Lugo l. c. & Laym t.5.c.4. Con. Dian p.2, t.14.R.56.* Vbi rectès monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quæ ferè omnes nunc sustulerit.

Quæres. An aliquando liceat interrumpere missam.

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, siue vnam tantum speciem consecrare, nullo casu licebit, vt dictum supra *cap.1.d.2.* accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

I. Ob concionē, post Euangeliū, vel processionē excipiendā.

II. In gratiam superuenientis Principis, vel turbæ peregrinorum die festo, quo aliā missā audire non possent, vel simili iusta causa: ex qua, si non facta oblatio, posse incipere de nouo, vt totum sacrum audiant, & non teneantur, docent varij Authores, *Sa* apud *Bon. d.4.q.vlt.p.7.n 9.* qui bene monet, consuetudini locorum standum. *Henriq.* autem docet, id tantum licere finita Epistola, vel Euangelio: *Tambur.* planè improbat.

III. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius impedimenti, v.g. se non esse ieiunum, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec possit expelli.

IV. Si vrgeat grauis necessitas, vel propria, v.g. morbus; vel proximi, vt si moriturus sit baptizandus, vel absoluendus. *Trull. Dian.p.5.t.3.R.70.* In alijs tamen sacramentis non ita necessarijs, non decet inter consecrationem, & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitentiæ sacramentum ob phrenesim suscipere non posset. *Laym. Tambur.l.2.exped.sacrif. c.7.* Reuertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit ante facta consecratio, incipiet vbi desierat: vti & si facta non fuerit, & parua mora intercesserit, v.g. minor, quam vnius horæ: si autem longior, ordietur ab initio. *Tamb. l. 2. exped. sacrif. cap.8.§.7.*

Dub.

Dub. IV. Quo loco celebrandum sit.

Resp. Communiter non licet celebrare; nisi in Ecclesia, eaque consecrata, vt saltem benedicta, & non violata, vel execrata, nec interdicta. Patet ex *Trid. sess. 21.*

Dixi, *Communiter*: quia in decenti loco, & altari portatili (quod semper sub mortali requiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea si absit, licet sequentibus casibus: extra quos si fiat esse mortale, docet *Eill. Lay. & alij cōmun.* cōtra *Sotū. & Sa.* Primò, si sit necessitas, qualis esse censetur; 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populum in solemni festo templum non capit. 3. In castri pro exercitu: sed festis tantum diebus. *Fagund. C. de Lugo, &c.* licet *Pasqual.* apud *Dian. p. 9. t. 1. R. 44.* etiam nō festis censeat posse permitti generalibus, & primarijs ducibus, in suis tentorijs. 4. In portu pro appulsu nauis; non tamen in flumine, vel mari, proter periculum effunsionis sanguinis, vt commun, docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur iam habere praxis Lusitanorum euntiū iu Indiam, ex permissione Clem. VIII. & Pauli V. ex qua licitè nō fieri docet *Fagūd. Gran.* nec improbat *C. de Lugo l. c.* Limitat autem *Dian. p. 5. t. 3. R. 40. cum Hurt. Mercer. Trull. &c.* si magna sit tranquillitas sine vllo tempestatis indicio, absitque præter celebrantē Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat Calicē. Cum qua cautione etiā Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate, v. g. ne magna multitudo nō audiat sacrū, vel moribundus decedat sine viatico, docet *Gran.* apud *Dian. l. c.* contra *Con. & Turr.* qui soli Papæ eam reseruatam volunt. Vide etiam *Dian. p. 9. t. 1 R. 45.* vbi adducit declarationem Cardinalium, quia iubentur Episcopi id prohibere.

Secundò. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam etsi in *Trid. sess.* 22. id permittere prohibeantur, nisi ex iusta causa, in oratorijs priuatis, diuino coltui destinatis, licet non benedictis. Verum etiam hanc potestatem illis tunc esse adeptā docet *Gauantus l. c. & Dian. p. 9. t. 1. R. 42.* eo tamen nō obstante, posse eos in aliquo casu particulari ex iusta causa permittere, vt celebretur extra Ecclesiam in altari portatili, docet idem *Dian. l. c. R. 43. ex Marchiu. Garc. Hurt. Lugo Auersa, Persic. &c.*

Tertiò. Ex priuilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum ijs participant: quod esse reuocatum *a Trid. sess. 22. c. 8* licet multi velint, negant tamen *Dian. p. 8. s. 2. R. 10. & p. 4. t. 4.*

t.4.R.106.Io.de Salas, Rodriq. &c. Idque secundum *C.de Lugo d.20.s.2.n.51.* probabiliter & *Tambur de exped.celebr.l.1.cap.3. §.2.* probabilius. Vide *Barbos. in Trid.l.c.* Item Religiosi Societatis, à Gregorio XIII. vt possint tũ in missionibus, cũ facultate superioris, quouis loco decenti; tũ in domibus suis, in loco honesto, à Prouinciali designato, missas dicere: in quo idẽ licebit alijs.

Dixi II. *Non violata*: quia in Ecclesia interius violata, nisi prius reconcilietur, non licet sub graui peccato, vt *Laym.l.5. t.5.c.5.n.7.ex Nauar.Suar.Con. &c.* nisi in necessitate, cũ venia Episcopi (si is adiri possit; alioqui sine ea, vt habet *C. de Lugo l.c.n.63.*) celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo I. *Ecclesia*; quia Oratoria, etsi deputata ad cultũ diuinũ cũ tamen benedicta nõ fuerint, nisi in ipsis extet altare ad faciẽda diuina; vt *Bon.de mat.q.4.R.vlt.n.9.* nõ sunt capacia violationũ. Quod etiam cõsequẽter de hospitalibus docẽt *Nau. Sot. &c.* sed probabilius contrariũ docẽt alij, cũ *C.de Lugo l.c.*

Addo II. *Interius*; quia quod fit in turri, sacristia, supra tectũ, vel fornicem, in crypta, sub pauimento (nisi sint sepultura, aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo III. *Nisi reconcilietur*: quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex priuilegio Papæ, quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex *Auila* notat *Dian.p.4.t.4. R.91.* si fuit consecrata (quod præsumendum est, si celebretur festũ Dedicationis) si verò tantum fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea, secundum *Dian. p. 4.t.4.resol.91.* Censeri etiam reconciliatã, si sacrificium in ea peractum fuerit, docet *Tambur.l.c.§.4. ex Henriq. Sa; & Dian.* esse probabile: negat autem *C.de Lugo d.20.s.2.*

Porrò Ecclesia, vti & Cœmeterium, violantur, seu polluntur sequentibus, casibus non tamen nisi postquam res euulgata fuerit. *Laym.l.5.t.5.c.5.*

I. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu iniuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ, quale etiam est, quod alias iustum esset per sententiam iudicis; nisi tamen reipub perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale. 1. quod fit casu, vel ab amente. 2. quod in sui defensionem. 3. cuius causa data est extra Ecclesiam; quia requiritur, vt vtrius, siue causa physica sit intra Ecclesiam. Vide *C.de Lugo d.20.s.2.*

II. Per mortaliter malam effusionem proprij, vel alterius sanguinis,

guinis, vel ſeminis, cauſatam, vel factam in templo, licet non in templum. Vnde non violat. 1. ſi pauculæ guttæ effluant; quia non eſt effuſio 2. ſi ex percuſſione, vel vulnere leui, v.g. narium, in rixa puerorum, etiamſi copioſus ſanguis effluat. 3. ſi fiat ex ſectione venæ. 4. actus coniugales, quando excuſatur à ſacrilegio. 5. fornicatio facta ab amente. 6. pollutio inculpata. Vide *C. de Lugo d.20.n.54. & 55.*

III. Per ſepulturam excommunicati, non tolerati, vel infidelis (quo nomine hic non comprehendi hæreticum docet *C. de Lugo l.c.n.57.*) etiam infantis: vt *ex c. Eccleſiam, de conſecrat.* docet *Præp.* Quamuis, ſi pueri parentes ſint fideles, neget *Sairus.* Vide Bonac. *de Euch. & mat. d.4.q.4.p. vlt.*

IV. Per deſtructionem Eccleſiæ ex toto, vel maiore parte, (quamquam eo caſu dicatur potius execrari quam pollui) non autem, ſi ſolum tectum, vel ſi ſucceſſiuè per partes modicas diſtruatur, & reficiatur: neque etiam per deſolationem, exercitium hæreticum, ſpurcitias hominum, vel animalium iſtic ſtabulatorum, &c. etſi deceat, & praxis habeat, vt per Epiſcopum, vel ſaltem Sacerdotē, cum aliqua cœremonia reconcilientur, & abluātur, quod in ſimili caſu intellige de altari. *Laym. l.5.t.5.c.5.*

Quæres. Quid ſit, & quando fiat execratio, ſeu reſecratio.

Reſp. Execratio dicitur, cum res ſacra perdit ſuam conſecrationem, ita vt de nouo conſecrari debeat, quod fit, quando ita deſtruitur, vt formam, & vſum ſuum perdat. Vnde reſolues.

I. Polluta Eccleſia, polluta etiam ſunt altaria eius fixa, non tamen execrata Eccleſia, execrantur altaria: nec contra.

II. Eccleſia execratur, ſi parietes ſecundum maiorem partem deſtruantur, vel omnis eorum cruſta, aut maior ſaltem pars ſimul auferatur. Secus autem ſi vna poſt alteram. Vide *C. Lugo d.20.n.65.* non autem ſi tectum corruat, quia conſecratio eſt in parietibus. Vide *Laym. l.c.*

III. Altare execratur, 1. Si cum fixum eſt, lapis conſecratus remoueatur ab inferiore ſtructura. 2. Si ita frangatur, ſiue fixum, ſiue portatile ſit, vt in nulla eius integra parte, Calix cum Patena poſſit conſiſtere. 3. Si ſpolietur ſepulchrum: quod tamen quidam negant, vt *Lugo, Tambur. l.1.c.5.*

IV. Calix execratus ſi notabiliter frangatur, vel ita vt fiat inutilis ad vſum ſacrificij, v.g. ſi foramen ſit in fundo, licet minutiſſimum; vel ſi figura deſtruatur: non tamen ſi in tornatili per ſeparetur à cuppa; quia in tornatili conſecratur ſola cuppa.

Bon.

Bon.d.4.q.vlt.p.9.exSuar. &c. Neque execratur, si pereat inauratio. Vnde licet communiter Calix, & Patena post nouam inaurationem, quoad eam partem, qua Christi corpus, vel sanguinem contingunt, denuò consecrentur; id tamen necessarium non esse, docet *Durand.Con. & alij* contra *Suar. Bon. & alios*: etsi deceat, vt abluatur aqua benedicta. Ita *Dian.t.1. misc. resol. 3 & Laym.hic.* Item *C.de Lugo d.20.s.4.n.94.*

V. Vestes sacræ execrantur, quando ita destruuntur, vt perdant suum vsum; vt si cinguli parte te non amplius cingere possis; vel si manica ab alba separetur, etiam si postea reparetur. Non perdunt autem, etsi attritis pars aliqua assuatur, vel cinguli parti, aptæ adhuc ad cingendum, altera annectatur: quia tunc accessorium sequitur principale. *C. de Lugo. Tamb. de exped. sacrif.l.1.c.3.§.2.* Similiter si stola, vel casula duplicata, facili separatione fiant duæ, quarum vtraque apta sit ad sacrificium, non perdunt benedictionem. *Tambur.l.c.*

VI. Partes auulsæ à re consecrata, destructa eius forma, desinunt esse sacræ, v.g. ligna, & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cuius sunt reliquię, non possunt applicari ad vsus profanos, aut diuendi, sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi, debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta, debent igne absumi, & non adhiberi ad vsus profanos, vt habetur in *c. Altaris, de consecr. dis.1.v.Suar.& Sa V.Missa, & Laym.l.c.c.6.Tambur.*tamen *l.1. de exped.sacrif.c.2.§.3.ex Palao:* item *Dia.p.5.t.13.R.76.* docet probabile esse, quod non sit saltem mortale, si mutata forma, ad profanos vsus applicentur, v.g. Calix confractus, alba dissoluta, frustula corporalis, &c. *supra l.3.t.1.c.2.d.2.*

Dub. V. Quæ sint requisita ad missam.

Resp. Hæc sequentia. 1. Et quidem sub graui sacrilegio, altare consecratum ab Episcopo, vel Abbate, (hunc enim altaria, calices, & campanas posse consecrare ad vsum alienarum Ecclesiarum, docet *Dia.p.3.t.1.R.15.cum Barbos.& alijs* 4. ex declarat. Cardin. & priuilegio Innocentij III.) vel Sacerdote priuilegiato, stabile, vel portatile; vtrumque tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur, debetque esse tanta, vt possit capere Calicem cum patena. Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata, dum consecrantur; verum

etiam

etiam debent (tam paruæ, quam magnæ) in eadem relinqui tempore sacrificij, & non alibi (licet supra aliud corporale) ppni, v.g. propter loci angustias, quia omnes sunt vnica victima, & per modũ vnius offeruntur. Quapropter rubricæ Missalis eas supra corporale, ante, vel post Calicem poni volunt. Hinc etiã minus rectè faciunt, qui consecrationẽ facta, mox hostias minores à se consecratas, dant alteri Sacerdoti distribuendas populo: quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquã ipse sumpserit; sic nec de alijs, cũ sint vna victima, & hostia, omnesque orationes, oblationes, & benedictiones sequentes nõ minus spectent ad paruas hostias, quam ad magnum: neque ante sumptionem Sacerdotis perfectè, & integre sacrificata sit victima. *C. de Lugo q.20.f.2.n.69.* Eum tamen, qui contrarium fecerit, à peccato saltem mortali imò si necessitas fuit expediendi communionẽ populi, ab omni excusat. *Tamburl 5. exped. sacrif. c. 5.*

2. Mappa linea triplex: etsi enim secundum quosdam, vna duplicata, imò secundum Sa, *Agel. Azor. c. 28. q. 8. & Laym. l. 5. t. 5. c. 6. n. 17.* vna simplex sufficiat in necessitate: Missale tamen Romanum authoritate Clem. VIII. & Pij V. editum, expresſè tres requirit, *tit. de defect.* vti & *Gauant.* v. *C. de Lugo.* Vt ea benedicta sit, non est omnino necessarium, vt habet *Sylu.* Vnde in necessitate vulgaris adhiberi post, & alijs vsibus reddit. *Laym. l. c.*

3. Sub graui sacrilegio, vestes sacræ; (hoc est benedictæ ab Episcopo vel Sacerdote habente priuilegium, vt habent Mendicantium saltem Superiores, siue Prælati. Vide *Tambur. t. 1. c. 4. §. 2. exped. sacr.*) quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat *Homob.* apud *Dian. t. 1. c. 14. R. 57.* In graui autem necessitate etsi præstet, si sine scandalo fieri possit, missam (cuius audiendi, vel faciendi obligatio tunc cessat) omittere licere celebrare sine stola, vel manipulo, vel etiam vti cingulo non benedicto, vel si fractum sit, ruisus connectere, vel stola pro cingulo, & manipulo pro stola, docet *Laym. l. 4. t. 5. c. 6. Dian. p. 1. R. 57. & 67.* contra *Fill. t. 1. l. 5. c. 5.* qui tamen concedit in necessitate, sine vna vel altera ex minoribus, v.g. stola, vel cingulo celebrare, non esse mortale. Vide *Dian. p. 5. t. 5. R. 62.* vbi contra *Fill. ex Henr. & alijs 6.* docet esse probabile, quod ex paruitate materiæ excusari possit à mortali, qui secluso scandalo, & contemptu aliquam harum citra necessitatem ommittit: v. g. qui celebrat cum cingulo nõ benedicto, vel eius loco vtitur alia re. Denique metu mortis, aut grauissimi damni, licere aliquando

cele-

celebrare sine sacris vestibus, & altari, dummodo non fiat in contemptu Religionis, *ex Azor. t.1.l.1.c.11. q.12.* docet *Escob. E.2.c.2.Nauar.Hurt. &c.* Limitat autem *Tambur.de exped. sacrif.l.1.c.5.§.1.* ita vt permittat sine aliqua etiam ex grauioribus, non tamen sine omnibus, fieri ob scandalum, & irreuerentiam. Vide *Dian.p.3.t.6.R.48.& p.5.t.3.R.39.* Porrò huiusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v.g. planetam ex veste serica muliebri, non est prohibitũ. *Suar.Pala.Tamb.exped.sacrif l.1.c.2. §.4.* qui monet *l.c. §.1.* cauendum esse, ne sint valde attritæ, vt ne reliqua suppellex sacra sit valde immunda, in quo grauiter peccari potest. *Suar.Laym. Tambur. l.c.*

IV. Sub mortali requiritur Calix, & Patena consecrata; si tamen in nondum consecratis aliquis bona, imò addit *Bordo. & Tambur.* mala fide celebrasset (licet sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quod hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in ijs celebrare, contra *C.de Lugo, & Laym.* docet *Dian.p.2.t.14.p.5.t.13.R.60.& p.9.t.7.R.18.ex alijs 8.* Idemque de sacris vestibus, item de corporali, pyxide, &c.quæ immediatè tangunt species, censet *Tamb de exped.sacr.l.1.c.3.§.1.* Ac licet decens sit, vt etiam pyxis, siue ciborium, & luna, seu sphærula hierothecæ, & quodcumque vas continens, & immediatè tangens Eucharistiam, vti etiam secundum *Laym l.5.t.5.c.6.* vasculum chrisma continens benedicatur (benedicere autem pręter ea, in quibus vnctio adhibetur, potest idem, qui cętera ornamenta) cum in Rituali Romano propria sit pyxidis benedictio; id tamen necesse esse, negant *Suar.Hurt. Lugo, Tamb.l.1.exp.sacr.c.1.§.6.* nec esse necesse imponere pyxidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porrò Calix, & Patena confecta esse debent ex auro, argento, vel stanno, saltem quoad cuppam (admittunt etiam aliqui ex plumbo) sed non ex ære: *c. vt calix, de consec.dist.1.* quamuis *Tamb.l.1.exped.sacrif.c.1.cum Hurt.Fagund. & Gauant.* admittant etiam ex gemma, quę æquè pretiosa sit, ac aurum, vel argentum, modò species non imbibat, nec sit periculum, ne effringatur. Ac licet rubrica præscribat, vt saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata; eam tamen non obligare sub mortali *Gran.* imò nec sub veniali, propter vsum contrarium, vt vult *Tamb. l. c.*

V. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, qua hostiã, vel Calicem tangit, *Cap.consulta de consecr.dist.1.* (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum) & benedi-

ctum ab Episcopo, vel priuilegiato. (Vide *Compend. priuil. Societ. IESV. Bened.*) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur. *S. Thom. Syln. Bon. d. 4. q. vlt. p. 9. C. de Lugo d. 20. s. 2. num. 76. & Gauant. p. 2. t. 1.* vbi addit ex *Sa*, & dicit esse communem, peccare mortaliter, qui vtitur notabiliter immundo.

VI. Palla item linea, qua parte Calicem tegit; superiore enim parte potest auro cõstare, vel serico, quę cum habeat communẽ cũ corporali benedictionẽ, vtpote cuius pars antiquitus fuit, pro eodem seruire posse, docet idem *C. de Lugo l. c.* si sit satis capax.

VII. Purificatorium item lineum, non tamen necessariò benedictum, vt contra *Laym.* docet *Suar. Gauant. & C. de Lugo*; neque vlla reperitur in ritualibus eius benedictio.

VIII. Sub graui peccato Missale, Canonem saltem continens, vt habet *Bon. & alij commun.* etsi *Laym. & Ledesm.* doceant, in graui necessitate, licitũ esse celebrare sine libro ei, qui moraliter sit certus se non erraturũ: & sic *C. de Lugo l. c.* cũ *Dian &c.* probabiliter excusat eũ, qui propter visus debilitatẽ legere non potest.

IX. Minister, secundum *Nau. Fagund. & Zerol.* sub mortali, & quidem masculus; in necessitate tamen graui, v.g. die festi, vel dandi viaticum, posset quis sibi ipsi respondere, inquit *Sa Bon. & Dian. t. 14. resol. 43.* ex alijs. In quo casu etiam fœminam adhiberi posse, docet *Nugnus a. 6. d. 1. & Sylu.* (inque quibusdam Belgij partibus consuetudine inductum esse, docet *Marchant. Resp. past. c. 4.* contra communem apud *Laym. Fernand. & Dian. l. c. Tamb. l. c. & Marchin. de ord. t. 3. c. 15.* vbi vult id esse mortale. Ministrãte tamen circa altare viro, qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere, non esse prohibitum notat *C. de Lugo*, & *Tambur l. c.* vbi etiam cum *Henriq. & Hur.* permittit celebranti missam cœptam prosequi sine ministro, si hic fortè abijt, & aliquantulum expectatus non reuertatur.

X. Crucifixus; nisi sit expositum venerabile Sacramentum, non tamen sub obligatione graui. Idem est de velo. *C. Lugo d. 20. s. 2. n. 79. Gauant.*

XI. Candela accensa duplex, ex cera, & quidem secundum *Fagund. Regin. Vasq.* & alios, sub mortali, contra *Nugnum, & Marchinum.* In necessitate tamen præciso scandalo, sufficit vna, etiã ex seuo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. Vide *Dian l. c. Laym. c. 16. n. 17. Azor. c. 18. q. 15.* sine omni autẽ lumine celebrare nunquam licet. *C. Lugo d. 20. s. 2.* adeo vt si extingueretur ante conse-

cratio-

crationem,& aliud haberi non posset,missam esse relinquendam etiam necessitate consecrandi pro moribundo viaticum, dicat *Fagund. p. 22. c. 22. & Quintan. t. 4 s. 1.*

XII. Requiritur etiã antipendium,puluillus, candelabra,bursa,velum,manutergium;sed non benedicta,& si quid ex his desit ex profanis congruenter mundis mutuo accipi,& deinde priori vsui reddi potest *Tamb. l. 1. c. 3. §. 3.*

XIII. Operto capite celebrare non licet,etiã infirmitate, sine licentia,vt docet *Fagund.* Lay.*m. Dia. Resol.* 58. Et quidem Summi Pontificis, vt ex declaratione Cardin.notat *Gauan & Tamb. de exp. sacrif. l. 1.* licet Laym.*& Scort.* Episcopis, & cum regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tamb. l. c.* rectè limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter (secluso contemptu,& scandalo)vult *Ledesm. & Tamb. l. c.* Quod *Dia. p. 2. t.* 14. *R.* 58 cẽset probabile, si tẽpus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus vide apud *Autt. cit. Gauant. Dian.* Lay. *Bon. C. de Lugo d. 20. s. 4. Escob. E.* 11. vbi notat,etsi grauis sit obligatio seruandi ritum celebrandi præscriptum in rubricis Missalis,ideoque graue sit,omittere v.g oblationem Hostiæ,vel Calicis,vel infusionem modicæ aquæ. *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. c. 5.* nihilominus leuitatem materiæ sæpe excusare à culpa mortali, omissionem,etiam intra Canonem,monet *Escob. l. c.* Vnde veniale tantum erit.

I. Omittere orationes dici solitas,dum Sacerdos se induit,vt contra *Nauar. Sylu. & Azor.* docet *Laym. Fagund. Dian. R.* 21. *&c.* Lotionem autem manuum ante,vel post missam, etsi facilè omitti non debeat, non videri sufficientem materiam rigorosi præcepti, tenet *Suar. & Tamb.* §. 6.

II. Omittere Gloria;vel Credo; vel in Canone nomen alicuius Sancti;vel ea, quæ tẽpore paschali interponuntur inter Cõmunicantes, aut infra actionem. *Dia. p. 2. t.* 14. *R* 49. & 89. *ex Fill. Quint. &c.* In missa autem, quæ canitur, non legere Euangeliũ submissa voce. *Dian. l. c. R.* 4 negat esse peccatum, *ex Sanch & alijs* 10 quod Rubrica sit tantũ directiua. Si quis autem in missa aduertat aliquid à se omissum regulariter non esse repetendum, ait. *Suar. & Tamb exped. sacrif. l. 2 c. 5.* Dicit *regulariter*:quia 1. si sit de substantia,v.g.aliquid pertinens ad consecrationem, certũ est debere repeti. 2. Si dum secretò orat, post pauca verba certò aduertat,se aliquid notabile omisisse, v.g. die Pasche,Communi-

cantes, paululum regrediendum esse, & repetendũ censet *Tam. l. c.* ita *Fill. Dian. R. 59. Escob.*

III. Ex deuotione, leue aliquid in missa (etiam dum secretò orat) addere, v.g. orationem Dominicam, vel Psalmum aliquẽ; vel in Canone nominibus Sanctorũ, nomen Patroni loci *Tamb. lib. 5. exped. sacrif. t. 5.* Dixi, leue: quia notabiliter addere, esse mortale vult idem *Tambur. l.c. ex Bon. d. 4. q. vlt.*

IV. Celebrare ante dictum Matutinum, vt contra *Azor. & Reg.* docet *Sylu. Valent. Suar Vasq. Ledesm. Fagund Lay. &c.* quorũ plerique tamen cũ *Palao* dicunt esse veniale, si fiat sine causa; licet hoc *Tamb. l. 1. a. 7. §. 1. de. exped. sacrif.* in dubium vocet.

V. Quæ alta voce dicenda præscribuntur, adeo submissa dicere, vt astantes audire nõ possint, *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. c. 9.* Quidquid dicat *Nauar.* apud *Sa. V. Missa*: Imò notat idem *Tamb. ex Lugõ d. 22. s. 2.* à timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi.

VI. Mutare missam, & die Dominico, vel festo duplici, vel ijs diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici, v.g. infra octauas Epiphaniæ, Paschatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadã maiorem: Vigilia Natiuitatis Domini, sine graui causa legere votiuam, vel pro defunctis, vel alio Sancto in numerum Sanctorum relato, *Suar. Dian. C. Lugo l.c. Escob.* contra *Quint.* qui *t. 7. s. 40.* putat in hebdomada sancta licere legere votiuam: quod refutat *Gauant. & Dian. p 9. t. 8. R. 53 ex declar. Cardin.*

Dixi 1. *Sine graui causa*: talis autem censetur. 1. quæ spectat ad bonum Reipub. vel Principis, v.g. necessitas pluuię, ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali vniuersalis; itẽ solemnis gratiarum actio, solemnis expositio Eucharistiæ, v.g diebus antecineralibus in oratione quadraginta horarum. *Tamb. l. 2. c. 6.* 2. Quando cadauer præsens est in Ecclesia, vbi vsus obtinuit, *Gau. p. 1. t. 5.* 3. Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius; hunc enim nõ tantũ posse, sed debere ex congruitate conformare se loco, notat *Gauant.* Vide *Tamb. l. 2. c. 6. §. 2.* & 4. addit, etiam Sacerdos (accepto stipendio) homini promiserit votiuam, vel pro defunctis, etiam in altari priuilegiato, non solũ posse, sed debere celebrare missam currentem diebus, quibus istæ prohibentur. Imò etsi Deo per votum tales missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eo quod votum non obliget, quando impedit bonũ maius, quale esse dicit conformitatem officij cum missa; secus diebus alijs.

Dixi

Dixi II. *In numerum Sanctorum relato*: quia si sit beatificatus tantum, de quo certis Sacerdotibus, v.g. quorum Ordinis fuit, concessum sit missam legere, docet *Gran. 2.2.cont. 1.c.7. d. 4. s. 2. n.2. & Escob.* contra *Palaum*, non licere alijs Sacerdotibus, etsi nullum aliud sit festum, de eo legere. eo quod sic expressè determinauit Sacra Rituum Congregatio, apud *Gauant.* Vide *Escob. n.42. &. Tamb. l. c. e. 6* Vbi *Palaum* sequens dicit contrarium esse probabilius, ac magis pium. Imò de Sanctis Societatis certũ esse, si celebrent in templis eiusdem Societatis, ex concessione Pontificum Idem tenet *Quintan. t. 7. sing. l.c.*

VII. Si quis violet Rubricam spectantẽ ad essentiam, vel quasi essentiam missæ; vel si nullam planè seruet, peccat mortaliter. *Escob. ex Fagund. p. 1. lib. 3. cap 21. num. 9.*

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

De essentia huius Sacramenti. Cap. I.

Dub. I. Quæ sit eius materia, & forma.

RESP. Materia remota, & necessaria, est omne peccatũ mortale, post baptismum commissum, & non confessum. Materia sufficiens, etsi non necessaria, est omne veniale post baptismum commissum, vel etiam mortale aliàs rite confessum. Materia proxima sunt actus pœnitentis, contritio. confessio, & satisfactio: quarum vltima est integralis tantum (vt patet infirmo, qui si ratione destituatur, solet absolui absque satisfactione) due priores sunt essentiales, vt communiter docetur contra *Scot.* qui totam essentiam ponit in absolutione. Porrò peccata sunt tantum materia circa quam: actus vero pœnitentis, materia ex qua *Laym. l. 5. tr. 6. c. 4. ex communi* Vnde resolues.

I. Etsi peccatum mortale remissum, quomodocumque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti. *Trid. s. 14. c. 1.*

II. Omitti possunt venialia, vel omnia, vel aliqua: item mortalia semel ritè confessa, v. g. in confessione generali, vt docet *Dian. p. 3. t. 4. resol. 56. C. de Lugo d. 16. n. 56.* contra *Victoriam, Ledesm. & alios.* In qua etiam non esse necessarium, addere peccato mortali, quod post vltimam confessionem sit commissum docet *Bon. d. 9. q. 5. s. 2. p. 2. Dian. tom. 2. t. 4. R. 61 & tom. 3. t. 5. R. 65.*

R. 65. C. *Lug. d.* 16. *s.* 2. *n.* 47. *ex Sanc. & Com.* quod est probabile, nisi circumstantia aliqua, *v.g.* speciem mutans, vel reseruatio casus, vel proxima peccandi occasio aliud requirat, & pœnitentia sufficiens imponatur. *C. de* Lugo *Tamb. de exped. conf. l.* 2. *c.* 1. Tutius tamen est noua ab antiquis secernere.

III. Ponenda semper est materia certa: qualem esse negat *Sanctius in sel. d.* 7. apud *Dian. p.* 3 *t.* 4. *R.* 52. quod quis non responderit diuinis inspirationibus, non fecerit bonum, quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur Confessarius impedire pœnitentem, vt docet *C. de* Lugo *l. c. n.* 103. contra *Sancium*. Quod si haberi certa non possit pro ratione dubij, danda est absolutio: vt sub dubio, si materia prorsus dubia sit; vel absoluta, si certa videatur. Ita *Suar. Laym. l.* 5. *t.* 5. *c.* 3. & alij commun.

Resp. II. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba absolutionis: EGO TE ABSOLVO A PECCATIS TVIS (vbi licet de essentia tantum sit, ABSOLVO TE, debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundum quosdam sub mortali, secundum alios sub veniali; vt vid. *Granad.*) voce prolata in præsentem: absentem enim Clem. VIII. absolui prohibuit, sub pœna excommunicationis. Vnde resolues.

I. Inualidum est absoluere nutu, signo, aut scripto: item absoluere absentem; quod docuit *Alensis, Medin.* & alij, sed vetitum nunc, vt modò dictum.

II. Valida est absolutio, si reuerentiæ causa dices: Absoluo dominationem, excellentiam, vel maiestatem vestram, &c. quia non mutatur essentialiter, & sunt verba æquiualentia. *Auersa v. supra t.* 1. *c.* 1. *d.* 2. Non valet autem, si dicas: Absoluat te Deus; Absoluat te Christus: *Auersa q.* 12. *s.* 2.

III. Orationes præuiæ, & subsequentes formam, vt *Misereatur tui. &c.* & *Passio* Domini, *&c.* quæ secundum *Trid.* laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis, & ex causa rationabili omitti possunt, v.g. si breues sint confessiones, vel multi confitentes, vt vid. *Dian p.* 3. *t.* 4. *R.* 97 tūc enim sufficit dicere; *Absoluo te à peccatis tuis, in nomine, &c.* vel si timeatur cēsura: *Absoluo te à vinculo excōmunicationis, deinde à peccatis tuis &c. v. Sa, V. absolutio*

IV. Eleuatio manus, eiusque impositio in caput, item formatio Crucis, est libera, etsi debeat seruari consuetudo. Ita *Laym. t.* 5. vbi idem dicit de apertione capitis, Forma autem Clementis VIII. vt tradit *Sa, & Rituale Romanum,* est hæc, qua vt omnes

vran-

vtantur, suadet Paulus V. ideoque omnibus tenenda memoriter: *Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen.* Deinde eleuata manu, pergit: *Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum, tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus, Amen. Dominus noster IESVS Christus te absoluat, & Ego authoritate ipsius te absoluo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis* (quæ vox circa laicos omittitur) *& interdicti, in quantum possum, & tu indiges: Deinde ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Passio Domini nostri Iesu Christi, merita Beatæ Virginis, & omnium Sanctorum quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.*

Dub. II. Qualis contritio requiratur.

Suppono, quod contritio in communi, sit dolor, ac detestatio peccati commissi, cum proposito emendandi, vt habet *Trid. sess.* 14. Vbi eam diuidit in perfectam, quæ absolutè sic dicitur; & in imperfectam, quæ attritio dicitur. Perfecta est, quæ elicitur ex motiuo charitatis, propter Deum summè dilectum: & hæc se sola mox iustificat, etsi cum voto, & ordine ad confessionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiore motiuo, supernaturali tamen, concipitur.

Resp. Ad sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis, supernaturalis, efficax, & vniuersalis, respectu mortalium, concepta in ordine ad confessionem, vel saltem absolutionem. Est communis, vid. *Bon. d.* 5. *q.* 5. & Schol. ac colligitur ex *Trid. l. c.* Vnde resolues.

I. Non requiritur contritio existimata, vt voluit *Gabriel.*

II. Non sufficit, 1. Attritio existimata tantum, licet inculpabiliter; quia vera attritio est pars essentialis 2. Nec desiderium absolutionis, sine affectu ad peccata; idque, etiamsi tantum confitearis venialia, vt habet sententia communis, contra *Angles*, & quosdam alios, quos sequitur *Tambur. l.* 1. *exped. conf. c.* 3. *v. Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 31. Vnde peccat grauiter, quia etiam sola venialia, vel sola mortalia aliàs confessa, sine omni formali dolore, confitetur: quia non ponit materiam sacramenti, & saltem periculo sacrilegij se exponit. Ita *C. de Lugo d.* 14. *s.* 8. *& commun. v. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 116. *Bon. d.* 5. *q.* 5. *sect.* 1. *n.* 3. Non tamen est necesse, vt dolor se extendat ad omnia venialia, quorum sibi pœnitens est re-

ſcius. *Suar.* *Laym.* *Lugo.* Imò notat *Tambur.* *l.c.* ſatis eſſe de vno veniali dolere ſormaliter, etſi plurium ſis conſcius, de quibus nec dolorem, nec propoſitum emendandi habeas, ſiue ea confitearis, ſiue non.

III. Non abſoluitur, qui dolet, licet intenſiſſimè, tantum propter infamiam, damna, aliaſue pœnas temporales præcisè, etſi ex inculpabili ignorantia; quia non eſt dolor ſupernaturalis; nec ignorantia, aut bona fides poteſt ſupplere defectum eſſentialem; *Bon.* *l.c.* &c. Limitat tamen *Regin.* *cum Tambur.* *de exped.* *conf.* *l.* 1. *c.* 1. niſi doleas propter iſtas, vt à Deo inflictas, vel infligendas.

IV. Ad attritionem non requiritur vlla intenſio, vel duratio temporis, vt vult *Durand.*

V. Etſi debeat eſſe de omnibus peccatis mortalibus, nõ requiruntur tamen ſinguli dolores de ſingulis, vt vult *Angles*; ſed ſufficit vnus actus, de omnibus ſimul ſumptis, etiam oblitis: ideoque peccat grauiter, qui ſciens prudens non atteritur vniuerſaliter, de omnibus mortalibus nondum remiſſis. *Bon.* &c. *ll.* *cc.*

VI. Non ſufficit dolere quod non doleas, vt habet *Nauar.* & *Sa*: nec velleitas nõ peccandi. Ratio vtriuſque, quia nõ eſt dolor de peccatis commiſſis cũ quo affectus ad ea ſtare poteſt *Henriq.* *Vaſq.* *Bon.* *l.* *c.* *n.* 7. Vbi rectè notat cum actu, quo quis dolet ſe non dolere de peccatis, plerumque coniunctum eſſe dolorem de peccatis, etſi penitens eum non dignoſcat.

VII. Et ſi dolor hic debeat eſſe ſummus appretiatiuè, ita vt nihil magis deteſteris, quam peccatũ, malique omnia mala huius mundi perpeti, quam mortaliter contra Deum peccare; non tamen opus eſt, imò nec expedit, particulares facere collationes; v.g. mallem hoc, vel illud malum ſubire, quam mortaliter peccare, quia periculoſæ ſunt.

VIII. Qui non vult occaſiones proximas peccandi à ſe amoliri, vel non remittere ex animo, vel non reſtituere, aut ſatisfacere quibus debet; vel non habet formale (licet probabiliter cum *C.* *de Lugo* *l.c.* *ſ.* 5. *Laym.* *Dian.* aliqui dicant, virtuale in contritione vniuerſali incluſum ſufficere, ſaltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propoſitum, peccata mortalia, quãdo talia confitetur, vitandi efficax, id eſt, cum quo non poſſit cõſiſtere affectus actualis erga aliquod mortale, non eſt ſufficienter attritus. Ratio, quia non eſt dolor, & deteſtatio efficax, quippe cum quo poſſit ſtare voluntas peccandi: nec is ſe ex toto corde conuertit ad Deum, deteſtans peccatum ſuper omne deteſtabile.

bile. *Suar. Fernan.* Laym. *l.c. t.6. c.4. Dian p 3. t.4. ref. 119. & commun.* Et licet sola venialia confitearis, teneris tamen, sicut dolorem, ita etiam propositum, saltem virtuale, circa illa habere. *C. de Lugo d.14. s.8. & 9.* & alij.

IX. Redire sæpè cum eodem mortali, non est certum indicium deesse attritionem, etsi sit magna præsumptio, præsertim in ijs, qui coguntur confiteri à parentibus, magistris, &c. item in ijs, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt, quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu præstent. Quamquam possint esse alia signa veri doloris: v.g. si media præscripta sint adhibita, occasiones vitatæ, si numerus peccatorum imminutus, si pœnitens omnino asserat; cui plerumque credi debet, cum ipse sit sui accusator, defensor, & testis. Qua in re opus est magna prudentia Confessarij, ne pœnitentem seueritate auertat, neque etiã lenitate seducat, & peccet, pereatq; cum illo: *Suar. in 3. p. d. 32. s. 2. Sanch. l. 2. in decal. c. 32 & l. 3. c. 5. C. de Lugo l. c. n. 166. & 169.* contra quorum, aliorumque communem sententiam, docent apud *Dian. Viuald. & Io. Sanch. d. 10. n. 16.* posse toties, quoties confitetur absolui, etiãsi nullus appareat profectus; eo quod sine illo possit esse verũ propositum: sicut est in ijs, qui venialia semper afferunt eadem. Verum id probare non ausim, nec videtur esse par ratio. Vide *Con. d. 2. dub. 14. Dian. p. 1 t. 7. R. 55. & p 2. t. 2. misc. R. 45. & p. 3. t. 4.*

X. Absoluendi sunt ij, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccari periculum imminet, discedere nolunt, eo quod sine maxima difficultate non possint parati interim media præscribenda adhibere. Ratio, quia occasio, etiam propinqua, non necessitat ad peccatum, ideoque stare potest cum proposito peccata vitandi. Nec refert, quod quis putet, vel timeat se vnum, vel plura peccata non vitaturum; quia propositum est actus voluntatis; existimatio autem illa, est actus intellectus, qui ex illo proposito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non necessariò consequitur. Interim qui certus est, impossibile sibi esse, in tali occasione, peccata vitare, debet eam deserere, nisi velit perire. Ita *Laym. l. c. C. de Lugo l. c n. 152.*

XI. Non requiritur dolor sẽsibilis, sufficit enim intellectus, qui cum sit internus, ac spiritualis, scrupulosi non facilè debẽt angi, quasi sine dolore accedant ad sacramẽtũ, eo quod nullũ sentiant.

XII. Is, qui nihil cogitans de confessione, attritionem elicuit, non referens eam ad sacramentum, non potest sine nouo dolore

ad id

ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ita *Suar. d* 20. *s* 1. *Bon. d* 5. *q* 3. Contrarium tamen videtur docere *C. Lugo d.* 2. *s* 4. *n* 37. quod non est improbabile *Tam. l.* 1. *c.* 2.

XIII. Non sufficit ad sacramentum dolor, qui sequitur absolutionem imò secundum sententiam saltem tutiorem, quod docet *Laym. l.* 5. *c.* 4. *& Con.* debet antecedere etiam confessionem (etsi contrarium etiam probabiliter doceant *Vasq. Fill. Fagund. C. de Lugo de pœn. d.* 14. *s* 2 *& Gasp. Hurt. d.* 6. *dif* 5 apud *Dian. & Escob. t.* 7. *E.* 6.) Vnde pœnitentes initio ad dolorē excitandi, aut si post peccatorum narrationem fiat, repetat verbo confessionem dicēdo se dolere de peccatis expositis Vide *Laym. l. c.*

XIV. Probabile est, eum, qui paulò ante confessus, iterum cōfitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus ante (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere nouū dolorem. *C. Lugo d.* 14. *s.* 3. *Dian. p.* 9. *t.* 3. *R.* 5. *&* 51 & consequenter potest moribundus propter periculum instantis mortis absolui, audito tantum vno, alteroue peccato, & deinde si superstes maneat, auditis reliquis, iteratò absolui in virtute doloris præcedentis. *Tambur.*

Dub. II. Qualis confessio requiratur.

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda.
Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata.
Fortis, & accusans, & sit parere parata.
S. Thom. in 4. *dist.* 17. *q.* 3. *ar.* 3.

Art. I. An debeat esse integra materialiter.

Resp. Ad confessionem per se, & ordinariè, requiritur integritas materialis, sita in eo, vt postquam diligentius te excusseris, & conscientiæ tuæ sinus, & latebras (ita loquitur *Trid sess.* 14. *c.* 5.) exploraueris, confitearis omnia mortalia memoriè occorrētia, nondum confessa, eorumque numerum, & circumstantias, quæ speciem mutant. Patet ex *Trid. l. c.* & est certum. Ratio, quia alias nec iudicium sacramentale rectè administrari, nec æquitas in pœnis statuendis seruari potest.

Dicitur I. *Per se, & ordinariè*: quia per accidens, & extraordinariè, sufficit integritas formalis: Vide *dub. seq.*

Dicitur II. *Numerum*: intellige certum, qui si non constet, dic probabilem, addendo, *Plus, minus.* Quod si deinde deprehendas te errasse

te erraſſe,nō teneris iterum confiteri, niſi notabiliter fuerit maior *Fagund. Sa, Hurt.* contra *Regin. Fill. & Sa,* qui dicunt, verba illa, *plus minus*, tantum extendi ad vnum, vel duo ſupra numerum indicatum. Sed quamuis hoc ſit verum in numero paruo, denario v.g. nō tamen in alijs, v.g. centenario, milliario, &c. quia verba illa non habent ſenſum abſolutum, ſed reſpectiuum, ad numerum, cui adduntur: quia quanto fuerit maior, tanto etiā maior verbis iſtis intelligetur: dummodo tamen ſit paruus reſpectu alterius, cui adiungitur, quod prudentis arbitrioę ſtimandum eſt. Ita *Dian. p. 2. t. 2. R. 194. ex Nau. &c.* Item *C. de Lugo d. 16. n. 94.* Quod ſi autem nec probabilis haberi poteſt, dicenda eſt conſuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, ſeptimana, menſe, vel anno. Vide *Fill. to. 7. t. 7. cap. 4. Dian. p. 3. t. 4. reſol. 94. Gaſp. Hurt. d. 9. dif. 5. C. de Lugo d. 16. n. 79.*

Dicitur III. *Quæ ſpeciem mutant;* quia etſi probabile ſit, quod docet *Suar. Con.* & alij, etiam eas, quæ notabiliter in eadem ſpecie aggrauant (hoc eſt, que iuxta cuiusque conſcientiam excedunt ordinarium peccandi modum) eſſe explicandas, ob rationē allatam in reſponſione. Contraria tamen ſententia, quam *ex. D. Tho. Sylu. Nauarr.* docet *Vaſq. Regin. Bon. C. de Lugo d. 16. ſ. 3.* etiam probabilis eſt, & tuta ſaltem, ſi excipias 1. Gradus conſanguinitatis, in inceſtu. 2. Quantitatem furti, iniuriæ, &c. quæ egent ſatisfactione 3. Quando vno actu plures ſunt occiſi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum: quia tunc ſolent plures actus fieri. Vide *Regin. l. c.*

V. Peccatum inter Confeſſarium, & pœnitentem. Vide *Fill. de imped. mat. c. 5. q. 5.* 6. Si circumſtantia inuehat cenſuram, vel reſeruationem, vel ad neceſſariam pœnitentis directionem à Confeſſario prudenter interrogetur. Vnde reſolues.

I. Ad integritatem confeſſionis præ requiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis mora, & cæteris circumſtantijs. Ad id autem ſufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotijs adhibet, vel qualem, moraliter loquendo, docti, & timorati adhibere ſolent, etiamſi quis putet, maiore diligentia plura ſe reperturum. *Bonac t. 1. d. 5. q. 5. Laym. l. 5. t. 6. c. 8.* Poſt mediocrem autem iſtam diligentiam non tenetur de anteacta vita vlterius cogitare: & ſi quid occurrat, quod videatur non eſſe in cōfeſſione explicatū, poteſt ſibi perſuadere, cum cęteris id memoratum fuiſſe. *Dian. p. 3. t. 4.* R. 107. *ex Sancio.*

II. Examen hoc à confeſſione poteſt ſuppleri: quod tamen

Suar.

Suar. reprobat, in confessionibus longis diligentiorũ, eo quod impossibile ferè sit, vt quis repentè rogatus omnia recordetur; & tantum admittit in rudibus; quos etiã monet *Sa V. Confessio:* bona fide confessos, non nimis rogandos de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisse. Vide *Fagun. Dian. p. 3. tr. 4. resol. 89.*

III. Non est necessarium peccata scribere, ne memoria excidant, vt cõtra *Bon.* docet *Sa, Vasq.* & alij. Imò *Sot.* dicit, id nõ cõsulendum ob periculum euulgationis. Melius tamen *Laym. Con.* & alijs asserunt, suadendum esse, dummodo vitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohibere potest.

IV. Inualida est confessio non integra ex ignorantia, vel negligentiã mortaliter culpabili, contra *Sotũ, & Canũ,* quia *Trident.* requirit diligens examen.

V. Nõ officit integritati, per se loquendo, si quis subinde grauius lapsus, id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantum, qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit, aut reprehẽdet; nisi tamen ea occasione, maneat in mortali occasione peccandi, aut ideo circumeat, vt liberius peccet: tunc enim grauiter peccabit, & ob defectum attritionis, confessio erit nulla. Ita *Fill. Laym. l. 5. t. 6. C. de Lugo. d. 16. n. 57.*

VI. Ex circumstantijs minuentibus, illæ tantum explicandæ sunt, quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, vt paruitas materiæ, indeliberatio, &c. v. g. si die Veneris ingnorans, comedisset carnes: vel alioqui notabiliter mutant iudicium confessarij, saltem quoad speciem.

VII Ad seruandam integritatem confessionis, peccata mortalia dubia, vt dubia (loquendo de dubio propriè dicto) sunt aperienda, vt docet *Suar. in 3. p. 4. d. 22. s. 9 n. 7. Sanc. Dia. C. de. Lugo d. 16. num. 63. Bon. d 3 q 5 s. 2. p. 2. dif.* 4. & alij commun. contra *Con.* Ratio, tum quia peccata, quę sunt in conscientia, debent manifestari: at dubia sunt vt dubia in conscientia tum quia in negotio salutis, & medio ad hanc necessario, non tam habet locum illud axioma: *Melior. est conditio possidentis* quam hoc; *In dubio tutior pars elegenda est* (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ij, quibus diu post patratum peccatũ suboritur aliquod dubiũ; si alias soliti sint sollicitè confessionem instituere: quia non est dubium prudens) Quod si postmodum accipiat notitiam certam, idem rursus esse confitendum tamquam certum, docet *Turrian. & Sanch. 1. mor. c. 10. n. 69.* Dubitat tamen *C. de. Lugo d. 16. s. 2. n. 79. & 92.*

& 92. suadetque id vt securius Vide *Dian. parte 2. t. 4. R. 10. &* 107. Si verò peccatum confessus est vt certum, & postea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri vt dubium. *Lugo. Tambur. de exped. conf. l. 1. c. 1.* qui idem censet, etsi postmodum certò comperiat se non fecisse. Monent autē *Suar. & Tamb. l. c.* si quis sola peccata dubia: confiteatur, monendum vt addat aliquod certum ex aliàs confessis. Quod si id haberi non possit, absoluendum sub conditione.

Art. II. Quando sufficiat confessio integra formaliter.

Resp. Etsi ad hoc sacramentū requiratur semper aliqua cōfessio, non tamen semper opus est, vt ea sit integra materialiter; modo sit talis formaliter, seu moraliter, id est, quantum moraliter loquendo hic, & nunc potest fieri; etsi postea debeas, si possis, supplere defectum, non statim, sed quando rursum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent.

Prima, Quandocumque quis ad materialiter integrè confitēdum physice est impotens, sufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impossibile, Vnde possunt in sequentibus casibus absolui. 1. Mutus, etsi vnum tantum, vel alterum peccatū per nutus significauerit: nisi tamen scripto possit Confessario exhibere, ad quod tunc eum teneri probabilius est, vt communiter docetur, contra *Caiet. Nauar.* & alios 2. Surdus qui nō potest omnia explicare. *Laym. l. 5. t. 6. t. 8.* 3 Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi nō integrè intelligatur, si neque Confessarius linguæ gnarus, neque interpres haberi possit: imò etsi adsit interpres nō enim tenetur per eum confiteri, vt docet *Suar. Vasq. Dian.* nisi forte in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet. Vide *C. de Lugo d. 15. n. 61.* 4. Moribundus, vsu linguæ subito destitutus, si petat absolui, ac det signa doloris, vel ante dederit coram aliis: modo id fecerit in ordine ad sacramentum, quod de quouis in eo statu præsumendum videtur. Quo casu, si (saltem coram ipso infirmo) siue ab vno, siue pluribus, mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium Sacerdotem non tantum posse, sed probabiliter etiam teneri absoluere, saltem sub conditione, docet *Dian. & C. de Lugo d. 28. n. 84. &c* ex multis aliis. Item *Bon* citans declarationem Cardinalium pro se; & *Prap. q 4. dub. 5. &c.* eo quod sic & ægri necessitati, & reuerentiæ sacramenti consulatur.

Dixi

Dixi *saltem*; quia *Tambur. l. 2. exped. conf.* citans *Con. Prep. &* *Lugo*, docet, Posse, & debere absolui absolutè, etsi sit absens, qui de signo coram se dato, testatus fuit. Denique si nullum signum dederit, nullo modo absoluendus est, cum actus iudicialis non exerceatur, nisi præcesserit accusatio: licet enim recentiores quidam, vt *Tambur. de exped. conf. l. 2. c. 10.* citans *Homobon. & Molfes* Item *Phil. Seruius in amico fideli p. 3. c. 1. Anton. de lit. Barth. de. S. Fausto. &c.* censeatur posse; imò debere absolui sub. conditione, dummodo alias probe, & christianè vixerit, eo quod præsumi possit interius elicuisse contritionem; idq; *Dian. p. 4. t. 4. R. 92. & p. 9. t. 6. R. 20. ex aliys 12.* iudicet probabile; ab aliis tamē meritò reijcitur, vt *Sua. Vasq. Con. Mercer. Lugo d. 17. f. 3. Malder &c.* ipsoque *Dian. l. c. & c. aliys 12.* apud *Auersam.* quia deest omnis externa confessio, quam esse partem essentialem huius sacramenti, constat ex *Trid. sess 14. can. 9.* & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest, vt suppono. Vide *C. de Lugo l. c. Auersam. q. 10. f. 18.* vbi notat, absolutionē, quæ iis, qui inscripti sūt in Societatē Rosarii, solet in infirmitate impēdi sine omni cōfessione, nō dari tamquā sacramentalem, nec in ordine ad cōficiendū sacramentū, sed ad indulgentiam, & remissionem pœnæ consequendā

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel Confessario imminet periculum vitæ, quod nec illum integrè confiteri, nec hunc audire patiatur, sufficit integritas formalis. Ratio, quia tunc materialis nō est possibilis moraliter quod valet sequētibus casibus.

I. Si pœnitens v.g. infirmus, vno, alteroue peccato dicto deficiat, vel sit graue periculum, ne deficiat.

II. Si infirmus volens confiteri, dū ei fertur viaticum, deprēdatur multas confessiones fecisse inualidas, & grauitas morbi nō patiatur dilationē absolutionis *Gran. Zamb. Dian. p. 5. t. 3. R. 75.*

III. Si ipse Sacerdos in periculo constitutus, videatur ante moriturus, quam pœnitens absoluatur.

IV. Si tempore pestis, prudentum iudicio moraliter certum periculum sit, ne confessarius inficiatur: qui si tamen totā audire velit, tenebitur ad eam pœnitens.

V. Si immineat conflictus, vel sit multitudo moribundorum, v.g. in naufragio, nec possint omnes audiri. In quo casu possent etiam omnes simul, dicto vno peccato, quod minus infamat (vel etiam secundum quosdam, si aliter fieri non possit, dicendo in genere se esse peccatores) absolui, dicendo *Ego vos absoluo &c.* Vide *Sa V. Absolutio, & Con. de. sacr. d. 7. dub. 9.*

Tertia.

Tertia. Quando ex confessione certi peccati, vel circumstantiæ, timetur merito graue damnum proprium, vel alienum, siue confessarij, siue alterius, corporale, vel spirituale, potest id reticeri. Ratio, quia præceptum diuinum de integritate, non obligat cum tanto incommodo, quod tantum esse posset, vt peccares confitendo, v. g. 1. Si Sacerdos certum peccatum sit reuelaturus (intellige cum *Con. C. de. Lugo d. 26 n. 527.* quod pœnitens ipse non teneatur reuelare.) 2. Si sciat v. g. mulier ex certo peccato sibi, vel confessario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat graue damnum, vel periculum vitæ, vel famæ. In his tamen casibus videtur requiri necessitas confitendi, v. g. ob communionem annuã, vel si longo tempore, alioqui esset differenda. Vide *Fill. t. 27. c 6. C de Lugo l. c.* Vbi monet, talia damna, aut pericula non facile fingenda esse; & quidem in Religioso vix posse locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumstantiam, non possit confiteri sine violatione sigilli, v. g. si inualidè absoluisses simoniacum, nec posses confiteri, nisi illi, qui facilè inde posset conijcere, quisnam ille esset.

Ex omnibus supradictis sequitur, excusari etiam sequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reseruatum, de quo infra, & *Laym. l. 5. t. 5. c. 12* 2. Scrupulosum, qui perpetuo angitur de oblitis. 3 Quem Sacerdos absoluit ante finem, nolens omnia audire, vt habet *Bonaccin* hic. 4. Quẽ fallit memoria, ita vt dicat se scire in genere, quod peccauerit mortaliter, non occurrere autem speciem peccati: etsi tunc veniale aliquod addere sit consultum. Ita *Con. & Laym. l. c.* contra *Sotum, & Medin.* 5 Eum, qui extremè rudis, vel simplex, dicit se dolere de peccatis, nullum tamen in specie, ne veniale quidem sciat dicere: qui etsi speculatiue loquendo posset absolui, practicè tamen non expedit, sed data benedictione permittatur cõmunicare. Ita *Laym. l. c.* 6. Qui aliquod peccatum non potest confiteri, sine complicis infamatione; v. g. si peccasses cum matre, vel sorore, quam confessarius nosset (tunc enim si alium confessarium non potes habere, quem aliàs adire tenereris) sufficeret, imo deberet dici, quod animo cũ ea, vel in genere, cum aliqua fornicationem, vel incestum commisisses, reticendo gradum primum, vel secundũ, quoad licebit sine manifestatione complicis; cum proposito confitendi integrè Sacerdoti alteri, proxima occasione. Ita probabiliter *Nauar. c. 7. Ban. Can. Val. . Prep. hic dub. 6. Gamaz. &c.* Ratio est; quia quãdo

duo

duo precepta diuina concurrunt, naturale, & positiuũ, quę simul seruari non possunt, præferendũ est naturale, quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium doceant *Fill. Suar. Vasq. Less. C. Lugo d. 16. n. 39. Hurt ad. Con.* & alij commun. Vnde talis saltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, nisi commodè possit; (quod *C Lugo* extendit etiam ad complicem, sine cuius manifestatione peccatum explicari nõ potest) ideoque confessario curandum, ne nominentur personę, nisi ad pœnitentis directionem opus esset; tunc enim infamia ista nõ tanti æstimatur, eamque sibi imputet qui peccauit. Conferendũ tamẽ est commodum dijectionis cum infamia. Ratio supradictorum omnium, quia in his casibus moraliter, nõ potest fieri confessio materialiter integra. *Laym. c. 8. Fagud. p. 1. c. 3. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 64. & 131. & p. 1. t. 7. R. 49. Less. l. 2. c. 11. d. 11. Tambur. de exped. conf. l. 2 c. 9. §. 2.* vbi docet probabile esse, quod talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico, vel docto confessario, possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

Art. III. Quæ sint reliquæ conditiones confessionis.

Resp. Præter integritatem sunt hæ tres.

Prima. Vt sit vocalis, scilicet ordinarie; idque propter vsum, & praxim Ecclesiæ grauiter obligantem; nisi subsit iusta causa, vt impotentia siue physica, siue moralis: quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto, alioue signo v. g. si quis ob anxietatem loqui nõ possit; aut puella supra modum verecunda, aliter se nõ possit explicare, quam scripto, quo à confessario lecto, addat voce, de his me accuso. *Suar. Vasq. C. de* Lugo *Laym. l. 5 t. 6. c. 6 n. 3.* Imò qui aliter non potest, tenetur iuxta communem sententiã confiteri per nutus, aut scriptũ, tempore præcepti: etsi id, quoad scripturam, non admittant. *Nauar. Thol. Sotus, Valent. Dian.* extra articulum mortis. Vide *C. Lugo d. 15. n. 87.* Similiter suadẽdum esse surdis, vt confiteantur scripto (licet ad id nõ teneantur) ne ab alijs audiantur. Eamdemque ob causam eos non interrogandos, nisi de planè necessarijs, ex *Posseu.* docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 127. & p. 5. t. 6. R. 5.* Vnde resolues hunc casum.

Is, qui extra necessitatem, totam confessionem facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter, non absoluitur. *Dian. p. 3. t. 4. R. 127 ex Sylu.* Vid *Fill. tom. 1. t. 7. cap. 1. Con. d. 6. dub. 1. Suar. d. 21. s. 3. num. 5.*

Secunda conditio: vt sit secreta, id est, vt fiat soli Sacerdoti,

non

non quidem ex necessitate, sed vsu Ecclesiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hospitali, vbi alij adiacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex charitate sui eum, qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tum adhuc sufficit ea confiteri, quæ minorem pariunt infamiam. Ita *Suar. Fagund. Dian. p. 3. t. 4. R.* 19. &c. Vnde resolues.

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, non tenetur etiam in articulo mortis ea cõfiteri publicè, vel per interpretem: quia peccatorum oblitorum confessio tantum obligat ex præcepto positiuo diuino, quod in hoc casu cessat. V. de *Laym. c. 6. Dian. p. 3. t. 4. R.* 128. *&* 129.

Tertia conditio: vt sit vera. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali, & necessaria, quia aliàs in re graui decipietur Iudex: neque esset confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera, tum quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam, non facit sententiam irritam; tum quia talis tantum peccat venialiter, cum non sit grauiter iniurius sacerdoti, nec sacramento. Ita *Nauar. Suar. &c.* Vnde resolues.

I. Non est mortale, nec irritat sacramentum. 1. Si in confessione mentiaris leuiter, circa res non pertinentes, aut non necessarias ad sacramentum v. g. si historiam falsam narres, vel si neges veniale, vel mortale, quod nõ teneris confiteri. 2. Si falsò te accuses de veniali; quod tamen mortale graue erit, si id facias non dãdo aliam materiam; cum sic formam reddas irritam, & sacramẽtũ; nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione, &c. Ita *Suar. Fill. to. 1. t. 7. c. 4. Laym. l. 4. t. 6. c. 8. Dian. p. 3. t. 4. R.* 95.

II. Sacrilegiũ est, & absolutio nulla. 1. Si mortale, quod confiteri teneris, & putas esse, neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Vt communiter docetur contra *Sylu.* si mortale tibi falsò imponas; nisi tamen fiat ex simplicitate, scrupulo, &c. 3. Si neges, vel mentiaris circa peccata aliàs ritè absoluta, quando confessarius vt iudex, vel medicus, de iis aliquid, vt necessarium ad præsentem confessionem interrogat. *Lugo d. 14. s. 10. Tambur. l. 2. c. 19. §. 2.* secus si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

Art. IV. Quando confeßio sit inualida, & quomodo iteranda.

Resp. 1. Id contingit ex duplici capite.

Primò ex parte confessarii, si iurisdictionem non habuit, vel certè impeditam per censuram; vel si formam substantialiter vitiauit; vel non intendit absoluere; vel peccatũ nullum intellexit.

Dico, *nullum*: quia si ob surditatem, somnum, vel distractionem, aliqua licèt mortalia non intellexerit, sine culpa pœnitentis, probabilius est, valuisse absolutionem ac postea tantum repetenda esse non audita, vt contra *Sylu. Anton Nauarr. & alios*, docet *Henriq. Laym. l 5. tr. 6. c. 9. Dian. p. 4. t. 4. res.* 198. Addo, *sine culpa*: quia si semidormienti mala fide confitearis, peccas, & confessio est inualida, ideoque repetenda *l. c. cap.* 10 §. 3. Denique addunt aliqui cum *Tol.* si confessarius indoctus nō potuit discernere mortale, & veniale, inualidam esse. Verum id *Suar. Lay* & alij passim reijciunt, & quidem, etiāsi confessarius putasset esse veniale. quod fuit mortale: ideoque confessionem bona fide tali factam, nō esse opus repetere. Ita & *Henriq. Sanch.* 1. *mor. cap.* 10. *n* 69. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R* 121. contra *Vasq.*

Dixi, *bona fide*: quia si mala fide, v. g quia quęsiuisti talē cōfessariū, qui tibi medere non possit, debes repetere: cum enim actu peccauerit, dum confitereris, nō fuisti ritè dispositus, ideoque nec absolutus. *Tamb. l.* 1 *c* 10. §. 1 Denique si finita confessione intelligas confessarium aliqua nō percepisse (siue propter somnū, siue distractionem) nescias autē quæ sint illa, teneris repetere cōfessionem, si breuis fuerit; quia de singulis prudenter potes dubitare, si autem longa fuerit, ait *Tam. l. c.* non teneri, ob rationem contrariam; & satis esse confiteri, quod dubites ad aliquod ex tuis peccatis confessor perceperit.

Secundo. Inualida est ex parte pœnitentis, si fuit excommunicatus, de quo infrà; si mortale tacuit, vel de eo se falsò accusauit; si moraliter negligens fuit in examinanda conscientia, itē si nō fuit attritus (quod patere solet inde, si spontè quæsierit cōfessariū surdum, indoctum, cœcū &c. Vide *San. l. c.* si nolit tollere occasionem, &c. Vide *Dian. p.* 4 *t.* 4 *R.* 210) quibus addi potest vt plurimū si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp. II Si confessio apud eumdem confessariū iteretur, sufficit vno verbo in communi se accusare de peccatis ante illi cognitis, dummodo is eorum recordetur, saltem in confuso, aut status, ac vitę hominis in communi, aut pęnitentię à se impositę, vt docet *Vasq. Tol. Laym. Sa. Dian p* 3 *t* 4 *res.* 123. Imò si nihil horum, sed tantum, quod sibi confessus fuerit, recordetur, validè, etsi illicitè, absoluturum putat *Laym*, & *Dian. l. c.* Idem absolutè docet *Gra.* & *Mercurens in* 3. *p. q* 9. *n* 1. cum quibus *Dian p.* 5. *t.* 14. *R.* 51. se retractans, probabile censet, quod etiam licitè possit absoluere.

Resp. III. Rarò obest defectus ex parte confessarij, si pænitens

eum

eũ inculpabiliter ignorat; quia in cõfessione sequenti absoluetur etiã ab ijs, à quibus se bona fide absolutum putabat. Vnde resolues

Is, qui à puero peccatum aliquod graue, v.g. mollitiem, inculpabiliter omisit, vt quia putauit leue esse, vel nullũ, nõ ideo tenetur repetere alia peccata (vel confessiones intermedias) sed hoc tantũ vt docet *Bon. Sanch. tom. 1. l. 1. c. 16. Vasq. in 1. p. tom. 4 q. 92. Sancius, Lay. hic c. 9.* addens, si simplex rusticus, qui tota vita tantum fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi is valide sit absolutus, cum onere, vt cũ melius cognouerit, omnia subijciat clauibus; si tamen veniat, quando ingens est cupia pœnitentium, vt tunc disponi nõ possit ad omnia repetenda, posse eum absolui, auditis tamen peccatis ab vltima confessione factis, cum obligatione, vt melius faciat Ita *Laym. l. c. cap. 9 n. 4 vid. Dian. p. 3 t. 4. R. 108* vbi addit *ex Nau. Sylu. Bela, Vasq. Regin. tom. 1. l. 6. c. 5 s. 1. n. 1 3. & Ioanne Sancio*, etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale v.g. mollitiei (vel numerũ, aliamue circumstantiam necessariam) omiseris, non ideo teneri repetere confessiones intermedias, bona fide, & legitimè factas, in quibus ex naturali obliuione defectum illum non fueris confessus, cum validæ fuerint, & maneant validæ.

Dub. IV De Satisfactione.

Art. I. Quæ eius necessitas, & quantitas.

Resp. I. Satisfactio, seu pœnitentia à cõfessario data, est necessaria necessitate, non sacramenti, sed præcepti; ideoque à confessario regulariter imponenda est (secundũ *Suar. & Regin t. 1 l 7. n. 12.* sub mortali. *Card* tamẽ *de Lugo* cõcedit, ex paruitate materiæ posse venialiter peccari, vt vid *d. 25. n. 47.* v.g. si ob peccata venialia leuis pœnitẽtia esset iniungẽda, eius enim voluntariã omissionem venialem tantum esse. Ita etiam *Dian. p. 6. t. 6. R. 44.*) Et quidem proportionata, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est pars sacramenti, non essentialis, sed integralis tantum, habens effectum ex opere operato, & valorem vi sacramenti, quã sine eo Ratio posterioris, tum ex *Trid. sess 14. c. 8* tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem sacramenti; & tam vindicare, quam mederi *Bon. t. 1. d. 1. q 5. §. 3. p. 2.* Vnde resolues

I. Excusatur aliquando Confessarius, si leuissimam (vel etiam nullam) pœnitentiam iniungat; v.g. 1. Si penitentem vehementissimè contritũ, aut aliter satisfecisse aduertat. *Caiet. Nauar. Suar. Regin. Bonac. de pœnit. d. 5 q. 5 s. 3. p. 2. n. 1. & 2. Escob. c. 6. n. 41.* Cũ

 vero

verò id rarò, vel nunquam constare satis possit, tutius est, aliquã semper iniungere, vt rectè monet *C. Lugo d. 25. s. 4. n. 48.* 2. Si pœnitens sit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valde debilis; cui tamen prudenter iniungi leuem saltem pœnitentiam, v.g. percussionem pectoris, inuocationem nominis IESV, saltem corde, aliosue pios motus, vel vt per hæredes sacrificia, eleemosynas, & similia opera pia curet, monet *Suar. Lay. Bon. l. c. & Nau.* qui addit posse iniungi, vt patienter ferat infirmitatem; quod tamen *Bon. l. c* non improbat, cum fieri possit, vt id valdè angat infirmũ, timentó se non ritè satisfacere. 3. Quãdo scrupulosus sæpiùs intra eandem horam redit cum nouis culpis: quia supponitur satis imposita in præcedentibus. *Tambur. l. 4. c. 1. ex Fagund.*

II. Etsi Confessarius peccet ex communi, si pro magnis peccatis valdè paruam pœnitentiam imponat: excusari tamen eum posse, putat *Dian. p. 3. t. 4. resol. 92.* si addat illud, *quicquid boni feceris, &c.* Verum hæc regula vniuersalis admitti non potest, vt benè notat *C. Lugo d. 25. n. 57. Con. Tann. Palaus &c.* contra quos *Diana* prò se citat *Baum. & Leand. p. 6 t. 7. R. 5. & p. 9. t. 9. R. 54* & ab alijs non immeritò reijcitur, eo quod verba, vtpote merè deprecatoria, non habeant vim eleuandi omnia opera bona ad efficaciam sacramentalem *Auersa q. 13. s. 7.*

III. Minor, iusto licitè datur ex causa, qualis v. g. est, magna contritio. 2. Fragilitas animi, vel corporis, ob quam timetur maiorem non impleturus. 3. Tempus iubilæi, vel indulgentiæ plenariæ. Ita *Suar. Enriq. Laym.*

IV. Non potest iniungi. 1. Ingressus religionis, vt docet *Sa V. Satisfactio*: quia id nimis durum videtur. 2. Pænitentia publica, si sit periculum reuelandæ confessionis: alias interdum pro publico peccato, potest, & expedit.

V. Etsi possit, aliquando ob fragilitatem pœnitentis etiam expediat, iniungi opus aliàs debitum, seu præceptum, v.g. Missæ auditionem die festo, &c. *Suar. Vasq. Laym. l. 5. t. 6. c. 15.* & alij, Vnde si scrupulosus sępius redeat ad Cõfessarium, intra breue tempus semper noua confitendo, non semper necesse est imponere pęnitentiam nouam, cũ opus ante debitum possit iniungi. *Bon. Henr. Lugo; Dia. p. 6. t. 7. R. 6.* contra *Suar. Regin. & Bauni.* Si tamẽ Confessarius nõ exprimat, cẽsetur imperasse opus liberum, vt docent ijde, & *Dia. p. 3. t. 4. R. 84.* vide *Con. d. 10. d. 8. & Dia. p. 4. tr. 4. R. 241.*

VI. Etsi etiam possit iniungi opus internum, vti contra *Marat & alios*

& alios docet Con. Hurt. & Dia. p. 4. t. 4. R. 24: communiter tamen debet esse externum, & afflictiuum, v.g. oratio, ieiunium, eleemosyna. Nam auaris eleemosyna, luxuriosis afflictio corporis, conuenit. Vtrū verò licitè imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest. Vega. tom. 2. c. 64. & Io. Sancius a. 16. n. 1. negant. Affirmant probabilius Turrian. de pœn. d. 37. dub. 4. C. Lugo d. 35. s. 5. v. Dian. t. 4. p. 3. R. 54.

VII. Potest etiam aliquando iniungi cessatio ab aliquo bono opere (v.g. nimia corporis afflictione) vel abstinentia aliqua vice à communione, ad promouendum maius bonū pœnitentis, si prudens Confessarius ad eū finem expedire iudicet. Salas, C. de Lugo, Dian. &c. cum Auersa quest. 13. s. 3. contra Io. Sancium.

VIII. Etsi possit immediatè post absolutionē adhunc iniungi, debet tamen fieri ante, vt seruetur ordo iudicij. Vide Dian. p. 3. t. 4. R. 136. & p. 5. t. 13. R. 36. vbi ex cap. Finali. & Ochag. docet, etsi consuetudo habeant vt ita fiat, illā tamen nō inducit obligationē.

Resp II. Pœnitentes communiter tenetur sub graui obligatione, pœnitentiam, si rationabilis sit, acceptare, & implere, vt habet cōmunis contra Caiet. Sylu. Nauar. Quorū sententia ad hoc saltē seruiet, vt neminem non absolutū dimittas, si vel leuissimā subire velit, vt notat Sotus, & Regin. l. 7. c. 2. vide Dian. p. 3. t. 4. R. 51. & p. 2. t. 15. R. 52.

Dixi I. Communiter: quia probabile est, quod docet Laym. l. 4. t. 6. c. 15. Suar. & Dian. p. 3. t. 4. R. 136. contra Con. Henriq. & alios pœnitentiam sub veniali tantum obligare sequentibus casibus, 1. Si imposita sit pro solis venialibus. Ita citati contra Henriq. & Fagun. 2. Si pro mortalibus aliàs confessis. 3. Omissionem partis nō grauis, in confessione mortalium, vel etiam omissionem totius, si leuis sit, v.g. vnum Miserere. Con. Regin. Fagund. cum. Dia. p. 3. t. 4. R. 102. & p. 6. t. 8. R. 45. 4. Si Cōfessarius noluit obligare sub mortali: quia cum possit imponere pœnitentiam liberè, & sine omni obligatione, vt probat Suar. hic. d. 38. s. 7. Henriq. Fill. Fagun. Tan. Con. de. sacrā d. 10. dub. 8. n. 65. contra Turr. & Vasq. potest etiā sub leui tantū imponere. Vide Dian. p. 3. t. 4. & p. 4. cap. 4. R. 82. 5. Eū qui lucratur indulgentiā plenariā, liberari ab onere pænitentiæ (nisi sit medicinalis) docet Dian. p. 5. t. 12. R. 3. & p. 9. t. 6. R. 36. ex Tannero, Grana. C. de Lugo, &c. cōtra Valēt. Marcb. & Auers.

Dixi II. Si rationabilis sit; quia si iusto sit grauior, ac difficilior, nec Confessarius eam moderari velit, non peccabit grauiter pænitens, si sine absolutione discedens, alterius Sacerdotis iudi-

cio peccato submittat, vt docet *Suar. Con. Laym.* Imò ad eam nō obligabitur, si omnino iniustam esse constet, aut si pœnitens eā nō possit implere, vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etsi expediat, vt is, qui siue culpabiliter, siue sine culpa oblitus est, in sequenti confessione similem sibi iniungi petat. Ita *Con. Laym. Dian. p. 4. t. 4. R. 241.* contra *Richardum, & Sylu.* qui putant talem confessionem esse repetendā; quod præter citatos, negat etiam *C. Lugo. n. 87. ex Vasq.* docens, talem satisfacere, si confiteatur illud peccatum obliuionis culpabilis. Vnde resolues.

I. Is, qui pœnitentiam implet in statu peccati mortalis, probabiliter quidem satisfacit præcepto cū impleat eius substantiā: peccat tamen sed venialiter, vt docet *Suar. Laym. Dian. l. c.* quia sacramenti partem suscipit indignè, & obicem ponit effectui scilicet remissioni pœnæ (quē tamē, obice remoto, recuperari docet *Nauar. Con. Caiet. D. in. 5. 3. t. 4. R. 85. Fagund. Suar. &c.*) vnde quā primum est implenda, potestque grauiter etiam peccari nimium differendo, quod ex varijs circumstantijs iudicandum. Vide *Dian. p. 2. t. 15. R. 53. 5. 5. t. 13. R. 33.* Non esse autem graue, seu mortale, si nō differat vltra octiduū, docet *Hurt.* apud *Dian.* Imò posse differri per annum (hoc est, quamdiu non tenetur ad nouū sacramentū pœnitentiæ) vult ipse *Dian. p. 9. t. 7. R. 57. ex Amico, Leand. &c.* Nisi tamē pœnitēs dubitet, an postea possit implere: eo enim casu teneri quamprimū commode potest. Similiter nō esse mortale, si obligatus ieiunare feria vj. differat in diem sequentem; vel obligatus cōmunicare singulis mensibus, differat ad 6. vel 8. dies affirmat *Dia. l. c. ex. Palao*, presertim ex causa aliqua, tametsi leui.

II. Pœnitentiam, etsi medicinalem, impositam sub conditione hac, *si iterum labatur*, nec teneri acceptare, nec implere, eo quod Confessarius, nec Iudex sit, nec Medicus peccatorum committēdorum, docet *Dian. p. 6. t. 7. R. 49. ex Palao, Trullen. &c.* Sed contrarium probabilius cum *Suar.* tenet *Auersa q. 18. f. 4.* quia non imponit eam pro peccatis committendis, sed commissis sub conditione reincidentiæ.

III. Qui non impleuit intra tempus prescriptū, non ideo deobligatur.

IV. Potest satisfacere per aliū, cui Confessor id concedit; vel qui per se nō potest, vt docet *Regin. Fill. Fagun. Dia. p. 4. t. 4. Resol. 14.* hic tamē nō tenetur, nisi Cōfessor id voluerit. An vero satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alii aiunt, alii probabilius negant, vt habet *Sa*,

V. Non

V. Non necessariò impletur ante communionem.

Quæres. Quis pęnitentiam possit commutare, & quomodo.

Resp. I. Ex iusta causa, quiuis sacerdos id potest, si de nouo ei confiteatur, vt habet communis sententia contra *Sotum, & Vasq.* saltem si peccata non sint reseruata; imò etiam probabiliter, etiã si talia fuerint, vt habent *Fernand.*

Resp. II. Sine noua sacramenti administratione, potest id solus sacerdos, qui iniunxit, si adhuc recordetur statum pænitentis & hic ad eum recurrat tempore tam breui, vt moraliter idem iudicium censeri possit, v.g. intra hebdomadã. *Henriq. & alij. 4.* imò etsi post longius interuallum *Lugo, Auersa. & Dian. p. 6 t. 6 R. 46. & p. 9 t. 6. R. 57.* cõtra *Palaũ, &c.* Ratio, quia Iudex incognita causa non potest ferre sententiã. Ita *Sylu. Suar. Con.* Laym. *Fill. Regin. Fagund. C. Lugo,* cõtra *Nau. Henriq. Tol. Sa, Rodriq. Beiam, Valerũ Dia. p. 3. t. 4 Res. 53. & p. 2. t. 1. misce R. 53* qui dicunt, etiã aliud posse, nõ repetitis peccatis. Quę sentẽtia, etsi nõ ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilius (*Diana.* enim *l. c.* pro ea adducit 14. authores dicitque esse vsum, siue praxim Confessariorum) & Confessariis posse seruire, quando pęnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert, pręsertim si ex confessione (nã in ea, & nõ extra debet fieri) aliorum peccatorum: & ex præsenti statu pænitentis, ipsiusque testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorũ præteritæ confessionis. Ita *Fagund. p. 2. lib. 9. c. 4. n. 22. C. de Lugo d. 25. s. 6. n.* 107. *&* 109.

Resp. III. Ipse pœnitens non potest commutare pęnitentiam, etiam in euidenter meliorem, vt docent *Sanc. 4. mor Con. d. 10 d. 12. n. 13. Regin.* & alii, etsi contrarium probabile dicat *Dian. p. 3. t. 4. Resol. 53. & to. 2. tr 4 R. 53. ex procell. & Villasq.* Sed hoc *Turriã* temerarium *C. de. Lugo,* communi Theologorum, & fidelium sensui repugnare dicit. *d. 25. s. 6. n. 75.*

Art. II. De satisfactione per Indulgentias.

§. I. Quid sit indulgentia, & quid ad eam requiratur.

Resp. I. Indulgentia est gratia, qua certo aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito, debita Deo pæna temporalis, nõ autem culpa, extra sacramentum, sacrificium, & martyrium, per applicationem satisfactionum Christi, & Sanctorum, remittitur, idque vel permodum absolutionis, erga subditos Ecclesiæ; vel nudæ solutionis, erga nõ subditos, vt defunctos, & catechu-

menos; quibus proinde tantum dantur indulgentiæ per modum suffragii. *Suar. Con. Fill. Sanctorel. Bon. d. 6. q. 1. p. 1.*

Resp. II. Ad valorẽ indulgentiæ, requiritur causa pia, & rationabilis, eaque, vt habet sententia communior *Suar. & aliorum*, proportionata effectui, & quantitati indulgentię; saltem secundũ concedentis prudentem ęstimationem, petendam non ex operis tantum difficultate, sed fine intento, & operis ad eum vtilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorũ, quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. Ita *Autt. cit.*

Resp. III. Ad lucrandas indulgentias requiruntur hę conditiones. 1. Vt sit baptizatus. 2. vt sit subditus concedentis. 3. Vt non sit ligatus excommunicatione maiore, vt habet communis; quia hęc priuat communione bonorum spiritualium. 4. Vt sit in gratia, saltem tunc, quando opus pręscriptum completur: qui pœna non remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniunctum, moraliter totum, & integrè impleatur. 6. Vt opus præscriptum sit honestum, saltẽ ex obiecto: nam sufficit viciatum ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circumstantia praua, vt docet *Suar.* & alij cõmuniter contra *Con.* saltem si nihilominus conducat ad finem Pontifici propositum, vt limitat *Laym.* Ratio prioris est, quia illud opus plerumque complet causã indulgentiæ; quæ debet esse pia Ratio posterioris; quia ratio iniuncti operis, est assecutio finis intenti a Põtifice. Vid. *Laym. Bon. d 6 p. 1. p. 5.* Vnde resolues.

I. Indulgentijs etiam frui potest, qui eas concessit.

II. Non expirant morte concedentis, cum sint gratię: nec, vt habet *Sa.* ante notitiam reuocationis:

III. Et si intelligendę sint, vt sonant cum tamen sint gratiæ, largè sunt interpretandæ (nisi sint de pœnitentijs iniunctis, vt *ex Henriq. &c.* notat *Amic. d. 20. n. 77.*) seruata tamen verborum proprietate. Vnde censendæ sunt perpetuæ, si datæ sunt sine temporis restrictione.

IV. Etsi data pro articulo mortis, secundũ *Sa*, expiret, quando semel est accepta: contrarium tamen est probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confessarij, aut alterius ministerium *Quintan. in append. t. 9. d. 3* Expediet tamen moribundos ad inuocationẽ nominis IESV, & MARIAE sępius excitare, simulque in memoriam reuocare intentionem lucrandi istas indulgentias. *Ibid. d. 4.* Probabile enim est, si habeat plures imagines, grana, rosaria, &c. benedicta, posse (siue intuitu eiusdẽ concessionis, siue diuersarum) toties lucrari; quoties IESV, repetierit,

tierit, vel præstiterit opus requisitum *Ibid d.5. ex. Suar. Gran. &c.* Sufficit autē ad eas lucrandas quoduis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etsi pluribus diebus ab ipsa morte absit. *Ib. d.* 5.

V. Possunt moribundi plures indulgentias plenarias, ob plures titulos concessas simul lucrari; v.g. quia habent plura rosaria, vel grana, cruces, imagines suę, quibus sunt applicatę, vel titulo suæ Religionis, confraternitatis, &c. dummodo non requirant certa opera pro speciali necessitate applicanda *Quintan. in append. t. 9. d.* 4. idque, etiamsi eas, vel earum aliquas ignoret, aut nō recordetur. *ibid ex* C. *de* Lugo, *Dian. & alijs* 6 contra *Rodriq. Trull. &c.*

VI. Requiritur autem, vt moribundus crucem, granum, imaginem, &c. secū habeat in articulo mortis, vt ratione illius lucretur. & quidem vt tutiùs, ac certiùs obtineat, eius habeat dominiū, seu possessionē, & apud se teneat. Non tamen est necesse, vt collo appensa, brachio obuoluta, manuue apprehensa sint; (etsi aliquo horum modorum habere sit tutius) sed sufficit ipse in lecto, vel iuxta moribundū; licet ipse nec videat, nec tangat, nec sciat, aut recordetur se habere (nisi aliud exprimatur) sufficiet etiam habere cōmodata, seu quoad vsum (prę sertim si id in ipso indulto exprimatur, vt in Caroli Borromæi, & quinque Sanctorum fit.) Neq; necesse est retinere, donec expiret, etsi, & hoc sit tutius; sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen IESV, si hoc requiritur, inuocare. *Ibid. d.* 6.

VII. Concessę viuis nōn possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur; quia pendent à voluntate concedentis.

VIII. Probabile est, concessam pro certo tempore, posse sępius obtineri, repetendo opera prę scripta, v.g. eodē die, nisi addita sit restrictio; quia fauores sunt ampliandi Ita *Henriq. & Rodriq.* Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatē concedētis contrariam rationabiliter prę sumptā. Vide *C. de* Lugo *d.* 27. *s.* 6.

IX Etsi consultum sit, vt opera omnia fiant in gratia; id tamen non videtur simpliciter necessariū. Laborandū tamen est Concionatoribus, & Confessarijs, vt cum indulgentię promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

X. Vt quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, vt sit in gratia; quia tantum ponit opus tamquam conditionem, quo posito, Pontifex applicat defuncto indulgentiam, siue satisfactiones Christi, & Sanctorū Ita *Escob. l.* 7. *E.* 5. *c.* 7. *n.* 45. *ex. Suar. & Prap. in* 3. *p. q.* 14. *dub.* 10. *n.* 93. Contrarium tamen docet *C. de Lugo d.* 17. *n.* 75. requirens statum gratię, saltem in fine operis: quę sententia tutior est,

XI. Opus

XI. Opus præscriptum dum fit, debet esse vtile ad finem à concedente intentum. qualis est v g eleemosyna præscripta pro redemptione captiuorum, etsi fiat cũ aut in peccato(modo aliud opus ei iniuctum,& præscriptum, in gratia fiat. Vide *Card. Lugo d 27.n.84.*)non autem oratio præscripta ad placandum Deum, si ipsamet sit peccatum ex mala circumstantia, vti nec ieiunium, si te inebries; item nec visitatio Ecclesiarum, sine vlla deuotione. Ita *Laym Bon.& alij.*

XII. Possunt vno, & eodem opere plures indulgentię, diuersis vijs concessæ, lucrifieri, si opus sit æquè vt vtile ad finem vtriusque indulgentię,nec sit iterabile intra idem tempus,v.g.ieiuniũ, vel communio. Ita *Præp. & Laym.*

XIII. Non lucrantur indulgentias. 1. Qui ex impotentia, vel ignorantia,siue totum opus præscriptũ,siue notabilẽ eius partem omittunt,v.g si puer,vel senex non ieiunet,nisi tamen ob grauem difficultatem hoc opus ei in aliud est commutatum. *Henriq.Caiet Bon.p.5.n 16.*2.Qui opera iuncta,alio loco,tempore,vel ordine perficit,quam præscriptum est;vel per aliũ,qui fuerit causa principalis;vt si per alium ieiunarit,Ecclesias visitarit,*Nauarr.Regin. l.7. Bonac.l c.3.* Qui famulo tradidit eleemosynam erogandam, quam is retinuit,vt habet *Bonac ex multis* contra *Sa*, 4. Qui aliquid omittit,quod secundum sententiam probabilem, vel etiam probabiliorem,nõ est necessariũ si tamẽ sit necessariũ reipsa,quia cõmunis error nõ supplet defectũ. Ita *Bon. ex Suar. Sãch.& alijs.*

XIV Non obstat effectui indulgentię 1.Etsi ex opere requisito modicum quid omittatur, v.g. cæremonia in sacro; vel si parum comedas,in ieiunio; quia opus ponitur moraliter integrum. 2. Si opus requisitum præstes per alium, habentem se vt instrumentũ, v g in eleemosyna danda.*Bon.l c.3* Si eleemosynam des exiguã; nisi tamen in Bulla exprimatur, dandum esse pro cuiusque facultate:tunc enim maior danda est à diuite,quam alio.Ita *Fill. Suar. Sa;& alij* 4. Si Ecclesiam visitandam nõ possis ingredi, ob hominum multitudinem,dũmodo oratio fiat antè fores, vel in cœmeterio. *Bonacin* 5. Etsi in opere præstito non habueris intentionẽ consequendi indulgentias,vt docet *Salas,Bon.& alij* contra *Suar* Et videtur certum,saltem si habueris interpretatiuam, vt docet *Laym.* 6. Etsi opera fuerint aliunde debita, v. g. ex præcepto Ecclesiæ. Ita *Laym.*

XV. Quando datur potestas commutandi opera præscripta in alia, id non necessario fit in confessione,& à confessario, qui audit

confi-

confitente: sed potest fieri extra & ab alio idoneo: ita enim declarat Gregorius XIII.(vti & in Bulla indulgentiæ, nomine Confessarij, intelligi quemuis approbatum) apud *Henriq. l. 7. c. 10. n. 8. & Prepos. q. 14. dub. 10. n.* 88.

XVI. Probabilius est, eum, qui tantū partem operis præscripti facit, non lucrari partem indulgentiæ, nisi tam parum desit, vt cēseatur moraliter integrum. ita *Bon. p. 5 ex Nauar. Suar. Con &c.*

XVII. Cum præscribitur, vt visitentur aliquot altaria, sufficit ad illa se orando conuertere ex eodem loco, vt habet *Sa, Bonac. p. 1. Suar. Rodriq Dian.* Limitat autem *C. de Lugo* si sit tali loco, & situ moraliter censeri possit orare ad illa altaria *d. 27. n. 98.*

XVIII. Cum confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius est, non requiri, vt conditionem sine qua non, sed vt dispositionem ad statum gratiæ. *Bon. l. c.*

XIX. Nemo consequitur plenariam indulgentiam peccatorum omnium, nisi omni culpa, etiam veniali, liber sit, quando vltimum opus explet. Vnde consultum est, vt communio sit vltimum.. Vide *Laym.*

§. II *Quotuplex indulgentia, & quomodo differat a Iubileo.*

Resp. I. Indulgentia alia est totalis, siue plena, plenior, plenaria, plenissima, quæ non tantum pœnitentiā iunctam per Cōfessarium, vel Canones, aut secundum hos iniungi debitam, sed etiam omnem Purgatorij pœnam tollit. Nec differt à iubileo, nisi accidentaliter, priuilegijs quibusdam, vt quod in iubilæo licita sit dispensatio in certis votis, absolutio à reseruatis, & censuris, & quod Confessarius quiuis approbatus possit eligi. Vide *Sa. V. Indul. Bonac. d. 6 q 1. p. 2.*

Indulgentia alia est Partialis, qualis est vnius, vel aliquot annorum: item septenæ, quadragenæ, carenæ: item tertiæ partis peccatorum, per quas non significatur, tollit tātam durationem Purgatorij, sed tantam pœnam remitti, quanta deleretur per ieiuniū vnius, aut aliquot annorum, aut quadraginta dierum in pane, & aqua, secundum Canones olim imponi solitum. Porrò quādo indulgentijs plenarijs adduntur aliquot anni, vel remissio tertiæ partis peccatorum, id secundum diuersas sententias, vel ad diuersos concedentes referēdum est: vel facit ad cautelam, vt si fortè causa indulgentiæ non fuerit sufficiens, saltem valeat ad illos annos lucrandos; vel vt adiuncta concedatur pro alio tempore, actione, & loco; vel denique, vt ea per modum suffragij possit alijs applicari. Vide *Bellar. c. 9.*

Resp.

Resp. II. Circa iubileum notanda sequentia.

1 Anno iubilæo in Vrbe durante, suspēdi solent tantisper extra Vrbem omnes indulgentiæ quoad viuos, etiam in carceribus, non tamen in periculo mortis constitutos, vt contra *Laym. l. 5. t. 7. c. 8. n. 2* docet *Bon. d. 6. q. 1. n. 2.* ex declaratione Vrb. VIII. facta Anno 1625. neque quoad defunctos: itemque aliæ facultates, v. g. absoluendi à casibus Bullæ Cœnæ, commutandi vota, dispensandi, &c. concessæ in ordine ad lucrandas plenarias indulgentias. Non suspenduntur autem indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio, quam Papa concessæ, nec priuilegia Religiosorum, v.g. absoluendi à reseruatis, &c. quia tantum suspēduntur facultates cōcessæ in ordine ad indulgentias. Ita *Sanch. Henriq. &c.* apud *Dian. t. 1. tract. de bulla Cruc. Fill. Bon. l. c. Benzon.* & denique *C. de Lugo d. 20. s. 8. n. 145* ex declaratione Vrbani VIII. anno 1625. Similiter neque suspenditur facultas concessa Episcopis per *Trid. sess. 24. c. 6.* absoluendi, & dispensandi cum suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apostolicæ reseruatis: item nec dispensandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonij, aut petendi debitum, &c. quæ iure communi illis competunt. *Zerola V. Annus,* § 4. *Quintan. in append. t. 8 d. 16.*

2 Etsi probabile sit, quod docet *Nauar.* sæpius lucrifieri posse indulgentias intra iubilæum, extensum ad duas septimanas: contrarium tamen verius est, quod Congregatio Cardinalium declarauit, vt habet *Bon ex Suar. Sanch. d. 6. q. 1. p. 5. n. 32.* qui tamen affirmat, in Anno Sancto posse obtineri toties, quoties opera præscripta præstantur; idque ex declaratione Vrbani VIII.

3 Satisfacere tunc. 1. Qui sabbatho ante primam Dominicā confitetur, vt habet *Laym. Bon.* & praxis fidelium. Item qui confitetur, & communicat vltima Dominica, claudente iubilæum. Cætera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra vnam hebdomadam, docet *C. de Lugo d. 27. n. 105.* contra *Bonac. q. 1. p. 5.* 2. Qui ordinem inter opera præscripta nō seruauit. 3. Si quis intra illud tempus cœperit confessionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, potest tunc absolui à reseruatis, & cōmutari vota: postea verò extra tempus iubilæi absolui ab omnibus, etiam quæ oblitus est, reseruatis, ac in oblitis etiam dispensari: imò potest postea omnia facere Confessor finita confessione, quæ ante: quia cæpta causa, manet potestas delegati, donec finiatur. Ita *Sa, Less. l. 2. c. 40. dub. 16. Bon. Laym. Sanch. l. 4. c. 54. Dian. t. 2. misc. R. 11.*

4. Qui

4. Qui neglexit lucrari iubileum in patria, potest alibi, dū ibi durat, lucrari *Sanct. Vgol. Dia. p. 3. t. 4. R. 151.* Imò etiam in patria, si tempore publicationis ex inuincibili ignorantia notitiam illius non habuit. *Botton. Dian. l. c.*

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo iubilæa, quorum singula confessionem, & communionem requirunt, non opus est bis confiteri, & communicare, dummodo perseueres in gratia, alia tamen opera repetenda sunt. *Turr. p. 2. d. 32. d. 64.* Vide *Dian. p. 4. t. 4. R. 266.*

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ. Cap. II.

Dub. I. Quid sit Minister.

Resp. Est Sacerdos approbatus ab Episcopo, saltem respectu sæcularium, & habens iurisdictionem. Est certum. Ratio primæ partis sumitur *ex Io. 1. Accipite Spiritum Sanctum, quorū remiseritis &c.* Ratio secundæ sumitur *ex Trid. sess. 23. c. 15. de reform.* vbi decernit, nullum posse audire confessiones secularιū, nisi habeat beneficium parochiale, vel approbationem ab Episcopo. Addit, *respectu sæcularium:* quia circa confessiones regularium Concilium nihil videtur mutasse; vnde ij, cuius etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, possunt confiteri; intellige, quantum est ex vi Concilij; quia Gregor. XV statuit, vt Monialiū Confessarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis *ex Florent. & Trid. l. c.* quia absolutio est actus iudicialis, qui requirit subditos. Vnde resolues.

1. Nullo casu, vel dispensatione, hoc sacramentum validè administratur à non sacerdote.

II. Vbi *Trident.* est receptum (secus alibi) nullus Sacerdos, etiam regularis, validè absoluit, nisi sit approbatus, vel Parochus, cui non solum intra, sed etiam extra diœcesim suam, validè delegatur iurisdictio, potestque eligi in Confessarium, ab omni habente potestatem eligendi, quamdiu tamen retinet parochiam. Ita *Fill. tom. 1. t. 6. Fagund. Suar. Dian. p. 3. t. 4. R. 146.*

Dub. II. Quid sit approbatio, & à quo petenda.

Resp. I. Approbatio non est collocatio iurisdictionis, sed tantum publicum iudicium de aptitudine personæ, ad audiendas confessiones, essentialiter prærequisitum (supposito iure Tridentini) ad iurisdictionem recipiendam. Ita *Sanch. l. 6. de matr. d. 28.* & alii. Vnde resolues.

Etsi

I. Etsi Doctores, & Licentiati, hoc ipso quod promouentur, censeantur, secundum quosdam, approbati à Papa, vt notat *Sa V. Confessor*: probabilius tamen est, quod ipsi etiam egeant approbatione, licet, vt ipsi, vel Lectores in Theologia examinentur.

II. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium parochiale, debet approbari, si velit audire confessiones.

III. Non requiri hanc approbationem, ad auditionem venialium, docet *Diar. p. 2 t 1. misc. R 44. ex. Valero.* Et ratio esse videtur, quod approbatio tantum requiritur in ordine ad iurisdictionem; hanc autem quiuis Sacerdos pro venialibus, vti & mortalibus, à quibus ritè quis est absolutus, habet collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione, ideoque ab iis absoluere possit, vt habet *Bon. d 5. q 7 p. 2 n. 8 Vasq. C. de Lugo d. 18. s 3. d 21. n.* 1. vbi docet, ab Ecclesia in *Trid.* non approbatum reddi incapacem, iurisdictionis, tantum in ordine ad mortalia, non prius confessa.

IV Parochi non possunt asciscere cooperatores, nisi Parochos, vel approbatos, vt habet *Fagund p. 2. l. 7. n. 41. Sancius. &c.* ex declar. *Cardin.* contra *Ledes. & alios* v. *Dian. p. 3. t. 4. R. 146. & Bon. d. 3 q. 7. p. 4. §* 2.

V. Qui habet potestatem eligendi Confessarium, non potest eligere nisi approbatum, vel Parochum.

VI. Ad approbationem non necessariò requiritur examen, modo adsit iudicium prudens de sufficientia. *Con. Laym.*

VII Non sufficit approbatio petita, & negata; vt docetur communiter contra *Nau. Hen. q. & Dian. tom 1. t. 2. R.* 24. etsi probabiliter cum prædictis docuerit *Bon. & Laym* regulares Mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cum manifestè idonei sint, & à Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus sæcularium exponi, vt habetur *Clementina, dudum, § statuimus.* Istis tamen priuilegiis *Trid.* & Vrbanum VIII anno 1628. derogasse, notat *C. de Lugo de pœn. d. 21 n. 29. & 51.*

Resp. II. Approbatio petenda est ab Episcopo, & quidem proprio, scilicet Sacerdotis, vt intelligunt *Suar. Con Regin Fill & alij,* vel (vt probabilius vult *Vasq.*) pœnitentis. Ratio, quia est actus iurisdictionis, vel saltem auctoritatiua declaratio; ergo debet fieri à superiore. Porrò nomine Episcopi, etiam intelliguntur Prælati, habentes iurisdictionem Episcopalem, vt quidam Abbates, & Capitulum Sede vacante, non autem Prouinciales, aut Generales ordinum. Vnde resolues.

I. Religiosi, etiam exempti, debent approbari ab Episcopo loci,

loci, in quo degunt: quia illius, quoad hunc actum, sunt subditi.

II. Episcopus in sua Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tempus.

III. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium generalem, vel alios quoscumque deputatos; quia non est actus ordinis, sed iurisdictionis.

IV. Approbatio potest fieri cum restrictione ad certum genus personarū, locorū, tempus &c. *Nauar Suar Vasq.* contra *Vegam.*

V. Episcopus peccat, si Sacerdoti (præsertim regulari) idoneo, sine causa sufficienti neget approbationem. *Bon. Vasq. ar. 3. d. 3. C. de Lugo d. 11. s. 3. n. 54. Sanch. &c.*

VI Approbatio semel absolutè concessa, non tantum non extinguitur morte concedentis, sed nec reuocari potest sine iusta causa: ex causa tamen, v. g mutatione morum, iudicii, &c, potest, vt docet *Suar Fill & aij.* Quod si fiat absque causa rationabili, *Con. Suar.* & quidam alii censent, reuocationem esse nullam; alii illicitā tantū *Fill. t 7. c. 9. q. 12.* In dubio autē, an ex iusta causa reuocatio sit facta, pręsumendū esse pro Prælato docet *C. Lugo n 67*

VII. Ex iusta causa possunt, præsertim à successore Episcopo, ad examen reuocari, non tantum sæculares, sed etiam regulares. Docent tamen quidam Mendicantes habere priuilegium, vt non possint reuocari ab eodem, à quo ante sunt approbati: sed contrarium docet *Suar & c. de Lugo d 21. num. 61. & 62.*

VIII. An approbatus ab vno Episcopo possit in alia diœcesi, sine noua approbatione recipere iurisdictioné, controuertunt DD. ac licèt vtraq; sententia olim videri potuerit probabilis, post decretum tamen Vrbani VIII. anno 1628 apud *C. de Lugo disp. 21 sect. n. 29.* negatiua omnino tenenda est Vide *Auersam q. 16. sect. 8.*

Dub. III. Quid, & quotuplex iurisdictio Confessarij, & vnde eam habeat.

Resp. Est auctoritas aliqua in alium vt subditum, in quem in foro interno accipit potestatem, distinctam à potestate ordinis, hęc enim datur per sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli potest; illa per externam concessionem Ecclesiæ, nec omnibus sacerdotibus, potestque ab ijs tolli: ac nisi adsit, inualida est absolutio, *ex Trid. sess. 14. c 7.* Est autem duplex: Ordinaria, & Delegata. Ordinaria est, quam habent ii, qui ex vi proprii officii curam animarum habent, vt Papa, Episcopus, Parochus (huc reuocantur Archiepiscopi, erga, subditos, suorum Episcoporum, tunc

tantum, quando actu visitant) Archipresbyteri, Archidiaconi, Prælati religionum, Vicarius perpetuus Episcopi, vel etiam Parochi delegata dicitur, qui legitimè datur ab habente ordinariam: idque vel tacite, vel expresse, vt à Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro diœcesi, à Parocho pro Parochia hoc discrimine, quod Papa possit dare inuitis Episcopis, & Parochis, non contra. At licèt exterior iurisdictio expiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor reuocet, vt docet *Sanch. Suar. Con. Sylu. & Vasq. v Laym. c* 10. *n* 22 Porrò huiusmodi potestatem delegatam absoluendi quemcunque, à quibuscumque peccatis, in articulo, seù periculo mortis (hæc enim pro eodem sumuntur in iure; vt vid. *Dian. p. 3. tr. 4. R.* 57. 71. & 72.) habet ex iure communi quiuis Sacerdos, etiam excommunicatus, & degradatus, si alius desit: quod addo, quia præsente Parocho, vel proprio Sacerdote, id non posse, docet *Vasq. Con. Regin. &c. commun.* licèt contrarium probabile putet *Dian. p.* 1. *t.* 5. *R.* 5. & *p.* 4. *t.* 4. *R.* 167. *ex Angel. Henr. Comi.* & *Sa*, confirmatque *Tamb. de exped. conf. l.* 3. *cap.* 7. Ex consuetudine, quiuis toleratus absoluere potest à venialibus, & mortalibus aliàs confessis. Ex Priuilegio, Religiosi mendicantes quosuis fideles absoluere possunt, iuxta tenorem suorum priuilegiorum. Ex concessione Ordinarij directa, quicumque Sacerdos approbatus, cui id ille committit. Denique ex indirecta is qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium quales sunt. 1. Ex iure, Episcopi omnes, & si sint tantum titulares; item superiores Episcopi, vel Archiepiscopi, &c. item Prælati ijs inferiores exempti, vt Abbas exemptus (non tamen Abbatissa) Generalis, Prouincialis, Prior, saluis tamen priuilegijs Ordinum. Vide *Dian. p.* 4 *tr.* 4. *R* 1. & 2. . Ex consuetudine, Cardinales (qui etiam domesticis de Confessore prouidere possunt.) item Pastores, immo multis locis, etiam cæteri Sacerdotes seculares vt docet *Valent. Sa, Suar. d.* 27. *s* 3. Religiosi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt statuta. Item Reges, & Principes, quorum tamen priuilegium ad familiam non extenditur; denique domestici Pontificis. 3. Ab homine eā habent, quibus siue Pontifex, siue Episcopus, siue Parochus concessit. Vnde resolues.

I. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri, cum diuersa sit potestas vtendi iurisdictione, & eam delegandi. Excipitur 1. nisi hoc ipsum concessum sit. 2. nisi sit delegatus ad vniuersitatem causarum, vt v. g. si cui committetur

officium

efficium Parochi absentis, vel minorennis: talis enim aliqua exercitia iurisdictionis, alteri, ex præsumpta voluntate Ordinarij, subdelegare posset, non tamen integrū officiū, Vide *Lay. hic l.5. t 6*

II. Cum iurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest, tàm à delegato, quam ordinario, quocumque loco fuerit, vt docet *Sanch. Henriq. Suar in 3. p. t. 4. d 28. sess. 1. & 7.* & alij.

III. Probabile est, quod absolutus in articulo mortis, non teneatur se postea sistere superiori, vel alteri pro reseruatis, nisi hęc habeant annexam censuram, vt docet *Nau. Suar. Merc. Fill. t. 7. c. 10. q 6 n. 288 Bon. d. 5. q 7. p. 1. n. 13.* quia directè absolutus fuit, contra *Hurt. vid. Dian. p 4 tom. 4 R. 199*

IV. Improbitas, aut inscitia proprij Sacerdotis, non dat iurisdictionem alteri, ideoque tali casu expectandum est, aut ad superiorem recurrendum. Si tamen ignorantia esset tanta, vt confessio illi facta foret inualida, aut illicita, neque esset alius priuilegiatus, aut habens iurisdictionem, licere alteri confiteri docet *Nauar. Vasq. in 3. p. t. 4 q. 83. a. dub. 3. Hurt d. 10 dif. 15 v. Dian p. 4. tr. 4. R. 201. & p. 8. t. 1. R. 87. ex cap. placuit, de pœnit. dist. 6.* Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine graui periculo, docet *Tol. Sylu. & Medin.* qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel iniustè negat facultatem confitendi alteri, v g. Parochus concubinæ. *Dian. p. 3. t. 4. R. 79. ex Henr. & alijs 4.* verum ista communiter refutatur ab alijs.

V. Etsi grauiter peccare possit proprius, si neget suis facultatē adeundi alterum, modo præsumere possit eos iustè petere: si tamen iniustè neget, probabilius videtur, eos inualidè ab alieno absolui, vt docet *Sotus, Suar. Laym.* etsi non improbabiliter, *Sylu. Henriq. Mai. Palud. Richard. Tol. & Dian p. 3. t. 4. Resol. 79.* putent, quod validè, præsertim si sine periculo salutis, famę, vel simili, non liceat suo proprio.

VI. Cum iurisdictio acquiratur ratione domicilij, vel quasi domicilii, vel etiam actualis habitationis, hinc ij, qui duobus locis habent domicilium, vel quasi, possunt vtrobique absolui, vt scholares, milites, mercatores: item vagi, & peregrini possunt absolui à Parocho loci, in quo versantur. Vide *Lay. hi., Vasq. &c.*

VII. Validè absoluit is, qui audit confessiones præsente, vel sciente, & non contradicente Ordinario, v g Episcopo, vel Parocho, cui constet eum aliunde non habere iurisdictionem: quia tunc præsumitur tacitè eam dare: sufficit enim, vt rectè docet *Fill. & Fagund. præc. 2. l. 7. c. 2.* facultas interpretatiua, & præsum-

pta; modo præsumptio fundetur in signis, quæ indicent consensum præsentem, vt fit in casu posito (vti etiam v.g. si Parochus, qui iam absens est, aliàs significauerit id sibi gratum esse) nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitatione, quod scilicet quando resciuerit, futurus sit contentus, non sufficit; quia consensus futurus non dat iurisdictionem pro tempore præsente, quo datur absolutio Vide *Dian.p.3.t.4.Ref.68. Sanch de mat.l.3.d.35. Bec Con.* qui addit peccare, si de cōsensu dubitans incipiat audire.

VIII. Peccat, qui absoluit cum iurisdictione dubia, nisi necessitas vrgeat: qualis est v.g. quia pœnitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest: tunc enim licitè, absoluit cum conditione hac, si possum, & cum onere (etsi *Salas in 2.tr.8. d.1.* hoc onus non agnoscat) alias iterum confitendi habenti iurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adijcere, à quo directè, & à cæteris indirectè saltem absoluatur. Item *Reg. Suar. Con.d 8.dub.6.n.43.* Quod si tamen ex probabili ratione dubiam resoluat (nimirum habere se iurisdictionem) & si cum formidine oppositi, absolutè absoluit licitè, vt docet *Suar. & Prap. C. de Lugo d.19.n.49.* tum quia tunc practicè, & moraliter est certus; tum quia Papa eo casu dat facultatem, vti & in sequentibus casibus. 1. Quando communi errore v.g. ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seù habere iurisdictionem, qui non est, ob censuram vel alium defectum. *Bon.d.d.5. q.5 f.2.p.3.n.11. Dia. p.3.t.4.R.22.* Quod etiam si desit titulus coloratus, probabile esse docet *Dia.p.3 t.4. R.122. ex Pontio Molfes. & Sanct* Item *p.2 t.2. misc. R.43.* si quis bona fide tali confiteatur: Verum id communiter ab aliis negatur. 2. Cum quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide absoluit, aut nescit potestatem suam reuocatam, vt habet *Sylu. Nau. Henriq. Mald in 2.p.q.19.a.5 Sanch. 1. mor.l.1. cap.9.n.35. Sal Vasq. v. Dia.p.1.t.13. R.1.* 3. Quando secundum probabilem sententiam iudicatur quis habere iurisdictionem, & Sacerdos sequitur fauorabilem *Bon. l. c.* Quia quando communis est error, Ecclesia dat iurisdictionem, propter publicam vtilitatem. Vide *Suar. Dian. ll. cc. C. Lugo. d.19. num.28.*

IX. Nemo tenetur vnquam Parocho confiteri, ne quidem in Paschate *Lugo d.19.f.2.n.28. &c.* cum *Dia. p.8.t.1.R.87.* Quare Parochi frustra nolunt, vt Parochiani confiteantur Mendicātibus etiam in Paschate, cū habeant priuilegium pro omnibus Christi fidelibus *Suar. Kon. Henr. Regin. Zerola cap.15.q.3. & communiter* apud *Bon.d.4.q.1.f.2.p.vlt.* adeo vt qui docent confessos Regularibus

ribus

ribus etiam in Paschate, teneri iterum eadem confiteri suo Parocho, fiant suspecti de hæresi. *Dia.p.4.t.8.R.12. & al.* Vt tamen huius priuilegij non possũt absoluere eos Religiosos, aut religiosas, qui non habent facultatem extra suum ordinem cõfitendi, vt ex communi notat *Rodriq. & Comp priuil. Societatis V absolutio,* §.1.& ex his *Laym hic* Quia priuilegio generali nõ censetur derogari consuetudini, vel statuto particulari, nisi id exprimatur. Vsus tamen fert, vt regulares peregrinantes, ex præsumpta volũtate superiorum, si ordinis socium nõ habeant, à quouis alio, etiã sæculari, absoluantur, exceptis reseruatis, in quæ si religiosi Societatis extra domicilium incidant, videantur ordinationes Prep. Generalium *cap. 6. num. 8. & Laym hic.*

X. Quod si Superiores Regularium Monialibus sibi subiectis (idem est de Monialibus subiectis Episcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confessarium, potest, & tenetur illis eum dare Episcopus, quod si nec is faciat, ipsæ eligere possũt. *Quintau. t. 3. s. 16. ex Declaratione Cardinalium apud Barbos.*

Dub. IV. Quid sit reseruatio Casuum, & quis habeat potestatem reseruandi, & absoluendi ab ijs?

Resp. I. Reseruatio hæc, est negatio iurisdictionis circa aliquod peccatum. Accertum est in Ecclesia potestatem esse, quædam peccata reseruandi, à quibus inferiores Confessarij non possint absoluere, vt sic subditi melius dirigantur, & absterneantur à peccatis, quorum difficilem remissionem vident; quanquã nisi graues causæ sint, non debeat quiuis, neque qui potest, quiduis facilè reseruare, neque difficulter veniam dare absoluendi à reseruatis, ne alioqui cedat in destructionem, quod debebat in ædificationem. Porrò etsi quiuis Ordinarius potestatem habet reseruandi, in Parochis tamen consuetudo eam abrogauit. Vide *Suar.d.30 s 5.f.3. Cardinl. de Lugo d 15.s 6* §.3. Vnde resolues.

I. Cum non sit obligatio confitendi venialia, ea frustra reseruantur (etsi fortasse possint, saltem à Papa) ideoque sola mortalia eaque non nisi externa, grauiora, opere consummata, prudenter reseruantur. Vnde Clemens VIII. statuit, vt Prælati religionũ, siquidẽ velint, vndecim tantũ casus reseruare possint, nec plures sine cẽsensu Capituli Generalis pro tota religione, vel Capituli prouincialis pro prouincia. Quod tamen de culpa tantum, & nõ censuris intelligendũ est: potest enim Prælatus aliquid præcipere, sub excõmunicatione sibi reseruata. Casus autem Clementis sunt sequentes.

 I Aposta-

I. Apostasia à Religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna ac furtiua è monasterio egressio. 3. Veneficia, incantationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatū mortale. 5. Furtum mortale de rebus monasterij. 6. Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus. 7. Iuramentum falsum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio, vel vulneratio seu grauis percussio cuiuscunque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli officialiū monasterij. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio literarum à superioribus ad inferiores, vel contra.

II. Is qui confitetur reseruatum, mittendus est ad superiorem; suadebit tamen charitas, immo aliquando coget, vt ipse Confessarius, tacita persona, & casu, à superiore veniam petat absoluendi. Quod si superior adiri non possit, & sit causa vrgens v g. timor infamiæ, vel scandali, ex omissione confessionis, vel cōmunionis, tunc potest inferior absoluere à reseruatis, cum onere, vt pœnitens se postea superiori sistat. Quod etiam verum est quamuis casus censuram reseruatam annexam habeat. Porro eo casu peccata non reseruata tantum confiteri, sufficere putant probabiliter *Sotus, Corduba, & Gab. Anton. Palaus, Dian. to. 2. t. 2. R. 104. & C. de Lugo d. 4. de Euch. n* 86. non improbat *D. Tho.* tamen. *Suar. & alij comm.* docent omnia esse confitenda: quòd tutius est.

III. Si superior iniustè neget facultatem absoluendi à reseruato, posse ab alio Cōfessario, etiā directè absolui: affirmat *Henriq. & Dia. t. 2. t. 4. R. 29.* esse probabile. Sed rectius negat *Laym l. 3. tr. 6. c. 13. C. de Lugo d. 20. n* 188

IV. Peccant superiores, 1. si sine iusta causa difficiles se præbeant in concedendis licentijs pro absolutione reseruatorum. *Quintan. t. 3. sing. 13 ex Fagund. Con & alijs.* 10. Et, si ex negatione timeatur graue subditi detrimentum, peccant contra charitatē, & iustitiam. *Lugo, Dian. p. 6. t. 6. R.* 56.

V. Si Superior Confessario Regulariū ad hoc deputato neget facultatem absoluendi; Confessarius autem iudicet debere concedi, potest is pro ista vice absoluere. *Auersa quæst. 17. sect. 5. C. de Lugo d. 20. s. 4.* referens sic declarasse Clementem VIII. haberiq; in quarto tomo Bullarij bulla 26. Vrbani VIII. & *Quintan. t. 3. s.* 11. dicens non esse dubium ea de re: additque ex alijs 7. probabile esse, idem posse, si viro religioso, pio, docto, & prudēti (licet nō ex designatis de facto) neget *Dia. p. 3. t. 2. R. 126. p. 6. t. 6. R. 56. & p. 9.*

p.9 t.3.R.15.ex.Pelizario, (qui vult idẽ esse, si pœnitens ipse peccat)& alijs Immo *Quintan. l.c.* censet probabile, quod idem fieri possit, superior adiri nequeat, & vrgeat tempus celebrationis, vel communionis, v. g. quia sine nota non potest abstinere, cum alij omnes communicent. *Ibid. ex Trullen. & alijs.* 6. Denique *Dian. p.3.t.2.R.126.* notat *ex Suar. de relig. tom.4.l.2. cap.19.* Regulares semel sine licentia suorum Superiorum posse absolui à reseruatis, puta eos, qui adhuc & quatenus hoc priuilegium commune habent cum FF. Minoribus, quorum id esse testatur *Eman. Rodriq. to. 1. qq. Regul. q. 61. artic. 6.*

VI. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorem iustis de causis negare facultatem, & cogere subditum, vt ad se veniat. *C. Lugo l.c.* Nam si ex casu reseruato graue scandalum, vel dãnum communicatis timeatur, potest Superior negare absolutionem, donec pœnitens per se, vel confessarium Superiori det sufficientem notitiam ad aliud euitandum: aliàs nõ est satis tutus, nec dispositus ad absolutionẽ. Quare si Confessarius eo casu vrgeat absolutionem, debet is attendere, vt pœnitens obligationi suæ satisfaciat in adhibendo remedio communi malo, vel damno si sit eius periculum: quia nisi hoc faciat; non potest absolui non ex defectu iurisdictionis: sed quia non est dispositus. Ad hoc tamen requiritur, vt & obligatio pœnitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint *Suar. to. 4. de rel. l.8. c.5. num.10.*

VII. Peregrinus quoad reseruationem iudicandus est iuxta dioecesim in qua versatur: in qua, quæ reseruata sint, discant Pastores ex agendis, aut consuetudine.

VIII. Superior auditis solis reseruatis, potest ab ijs absoluere, & reliqua inferiori committere, ex causa vrgente, qualis tamẽ nõ est multitudo negotiorum, vt docet *Suar. Fernand. & Fill.* sed alia grauior; tum quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterum cum onere postea comparendi, tum quia integritas confessionis est de iure diuino.

IX. Qui à superiore absolutus est à reseruatis, potest ab ijsdem postea absolui à quouis, quia non sunt amplius materia necessaria Confessionis.

X. Qui bona fide confitetur, nesciens suum casum esse reseruatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, validè quidem absoluitur, cum onere tamen comparendi. *Prap.* Similiter si Confessarius probabiliter credit non esse reseruatum (esto reuera sit) valet absolutio. *Less. Dian. p. 9. t.9. R. 29.*

XI. Qui confitens habenti potestatē ordinariam, delegatamue in reseruata oblitus est inculpabiliter reseruatum, potest illud postea confiteri etiam inferiori, & absolui. Quod etiam valet, saltem si prior habuerit potestatem ordinariam, etiamsi prior absolutio ob indispositionem vel alium defectum pęnitentis inualida fuisset. Ratio, quia is intendit absoluere quantum potuit: ergo saltem sustulit reseruationem, quod fieri potuit absque Sacramento. Vide *Prap. in 3 p. quast. 9 d. 4. n. 24 Marat. tom 3. d. 30. s. 3. Dian. p. 1. t 4. R 124.*

Resp. 2. A reseruatis absoluere potest, 1. ipse reseruās 2 Eius in spirituali iurisdictione superior. 3. Cui ipse delegauit. 4. Sacerdos inferior quando superior adiri non potest: v g. à reseruatis Papæ, absoluere potest Episcopus eos, qui Romam ire nō possunt.

Resp. 3. Extra periculum mortis, de quo v de dicta *dubio superiore*, nullus inferior per se, & directè absoluere potest, nisi ex iure, vel priuilegio concedatur.

Dicitur I. *Per se*: quia de indirecta, & per accidens, colligitur ex dictis.

Dicitur II. *Nisi, &c.* quia à casibus Papalibus absoluere potest Episcopus per se, vel Vicarius, quando sunt occulti, vt docet *Nauar c 27.* Vnde resolues.

Per Bullam Cruciatæ quomodo, & quando liceat eligere sibi confessarium, qui absoluat à reseruatis, videndus est *Ludou. à Cruce de exposit Bulla Cruc. Ios August. breu. not. de sacram. Confess. Franc. Bardi. Soc. I. dd. Bull. Cruc.*

Mendicantes, ex vi iuris communis non possunt absoluere à reseruatis Episcopo: quia vt sic, non habent potestatem maiorem Parochis, & priuilegium quod circa hoc habuerunt; sublatum est decreto Vrbani VIII. Anno 1628. Excipit tamen *Auersa cum Dia. p. 8. t. 7. R. 71.* eos casus, qui Episcopis à iure tantum reseruantur. Immo *Quintan. to. 1. t. 3. s. 14.* affirmat, regulares adhuc posse absoluere sicut ante decretum, eo quod hoc in Prouincijs non sit promulgatum, quod *Dia. p. 9. t. 6. R. 51.* non audet probare, nisi ad Episcopū non pateat recursus, tunc enim ab ipsis reseruatis posse absoluere, sicut possent à Papæ reseruatis *Gran Dian p. 5. t. 14. R. 58.* vide etiam *Prapos. q. 19 ad* 1. Vide *Ludou. à Cruce de Bulla Cruciata disput. 1. cap 3 dub. 5.*

Resp. IV. Si Confessarius dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reseruatum, si quidem dubium sit positiuum, potest (sequendo opinionem probabilem, & iudicando probabiliter non

esse

esse reseruatum) absoluere. Si verò dubium sit negatiuum, posse absoluere negant aliqui, vt *Arm. Corn &c* Probabilius affirmant *Suar. Fill. Henriq. Hurt. Bonacina Card. de Lugo d. 20. s. 2.*

Dub. V. Quod sit officium, & obligatio Confessarij.

Confessor dulcis affabilis, atque suauis,
Prudens discretus mitis, pius atque benignus.
S *Th. in 4. dist.* 18.

Resp I. Munus Confessarij est, absoluere dispositum, & non alium: item curare rectitudinem istius iudicij, præsertim quando cœptum est; & reos iuuare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi, ne sit iniurius pœnitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegius. Ratio tertij est eadem: & quia debet curare, vt absolutio sit efficax. Vnde resolues.

I. Etsi interdum vtiliter differatur absolutio, etiam eius, qui potest licitè absolui: id tamen rarò, nec ferè, nisi de penitentis consensu faciendum, quia potest vergere in graue eius periculum, vel damnum. Vide *Dian. p. 1. t. 4. R. 35.*

II Absoluendus est, qui adhæret sententiæ probabili, quia est dispositus.

III. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pœnitentis aliàs absoluendo peccabit mortaliter.

IV Non licet absoluere, 1. Qui nullam præbet materiam: qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cuius erat oblitus. 2. Qui cum possit, non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere, Vide *Nau. c. 15. Surd. d. 32. s. 2.* 3. Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur. v.g. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem, & communionem spectant: vnde talis communiter prius est instruendus, vel aliò mittendus ad instructionem. Vide supra *l. 2. t. 1. cap. 1.*

V Rudiores ordinariè iuuandi sunt, nisi sint incapaces instructionis; vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit, nec videatur expedire, vt dimittatur; vel sint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant: tunc enim, si alioqui bona fide agunt, & tẽporis angustiæ, vel penitentiũ multitudo, longũ examẽ vel instructionem non permittat, sufficere aliquando integritatẽ formalẽ, docet *Laym. c. 13. n.* 10. qua scilicet, auditis aliquibus peccatis, absoluatur cũ onere redeundi ad confessionẽ pleniorẽ.

VI. Si confessarius notet pœnitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc saramentum, tenetur eum instruere, & admonere of-

ficij, quantum fieri potest; v.g. si nesciat illa, quæ necessitate medij sunt ad salutem necessaria, debet ea docere; item obligatos ad ponendum odium, ad restitutionem honoris, famæ, aut bonorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut amouenda, vel reparanda scandala, aliaue damna, quæ intulit; aut ad corripiendos delinquentes, iuuandos indigentes, ad denuncianda delicta, vel delinquentes in præiudicium communitatis, vel innocentium; & denique si quam censuram incurrerit, &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad satisfactionem, quam si recusent, negare absolutionem: quia alioqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegij reum faciet. *Auersa q.16.s.12.*

VII. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & mortaliter culpabili, est in malo statu; quia aliàs nec ipsi, nec Sacramento consulet, cum pœnitens sit indispositus. Si verò ignorantia sit inuincibilis, v.g. si bona fide teneat rem alienam, aut sit in matrimonio irrito, tenetur quidem monere, & instruere, quando speratur fructus, nec timentur incommoda grauiora: quæ si prudenter metuantur, aut fructus non speretur, non tenetur, immo non potest: (excipit *Card. de Lugo de pœn. d. 22. num. 24.* nisi silentium officiat bono communi) quia debet bonum pœnitentis procurare, ac consequenter licitè etiam suadet, vt secundum suam ignorantiam operetur; v.g. Caiæ, vt reddat debitum Titio, quem inuincibiliter credit suum esse maritum, cum non sit. Vide *Sanch. l. 2. de mat. d. 38.* Nec obstare, etiamsi sit in præiudicium tertii particularis, ait *Card. de Lugo, & Tambur. de exped. conf. loco cit. cap. 4.* Hinc si Confessor præuideat pœnitentem non restituturum, si ipsi detegatur nullitas tituli, quem pro se esse putet, non esse illi talem nullitatem à Confessario non interrogato detegendam. Quod si tamen pœnitens ipse dubitet, ac roget, tenetur dicere veritatem, quia tacere, esset errorem approbare: prudenter tamen non plus dicendo, quàm rogatur: v.g. si roget Titius, an post votum simplex castitatis, matrimonium contractum valeat, possitque, ac teneatur reddere debitum, respondeas quod sic, tacendo obligationem non petendi debiti. Vide *Laym. hic & C. de Lugo l.c.*

VIII. Quando Confessarij Principum, Prælatorum, aliorumque Magnatum, sciunt ipsos non satisfacere officio, v.g. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleemosynas ex bonis Ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere pœnitentem

de

de sua obligatione; alias si absoluit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cœcum ducens, ambo in foueam inferni cadunt. Ratio, quia in talibus rarò est ignorantia inuincibilis: rarò item contingit, vt illa secum non adferant scandalum in subditis, æstimantibus illa licere; vel certè non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam esse inuincibilem, neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune; contra verò admonitionem fore in maius malum pęnitentis, aut allaturam scandala, vel incommoda, potest, secundum paulò ante dicta, dissimulare, nisi interrogetur. Ita *Card. de Lugo d.22.n.37.*

IX. Si etiã pęnitens tenetur (licet sub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, vt non crederetur: tunc æquo animo acceptu-rus, & alia vice melius suscepturus; posset Prudens Confessor tũc illũ relinquere in bona fide excusante à peccato, & monitionẽ differre in tempus opportunius, ne territus à confessione abstineat, grauiusq; detrimentũ incurrat. *Tamb. c. 14.* *Lug. d. 22. s. 2. n. 27.*

X. Minus rectè dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, proposita peccati fœditate, bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna præscribenda contra peccata futura.

Resp. II. Vt Confessarius licitè hoc Sacramentum administret, debet esse in gratia, alioqui peccabit mortaliter: item debet esse talis, vt per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis *de sacram in genere.* An verò audiens plures vna quasi vice morali, tot numero peccata committat, alii negant, vt *Rodriq.* alii affirmant, vt *Bon.* hic Pars posterior patet. Vnde resolues hic Casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat, vel saltem absoluat pęnitentem, ipse confiteri, vel conteri de suo peccato. Si tamen vocatus improuiso ad moribundum, recolligere se tam subito non possit ad contritionem eliciendam (vel bona fide putet se elicuisse) non peccat absoluendo *Præp. C. de Lugo, Tamb. l. 3 c 2 §. 3.*

Resp. III. Si malè absoluit, cõmittendo defectum essentialem, v.g. si non protulit formam, vel absoluit à reseruatis, vel non subditum, tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sine scandalo, infamia, fractione sigilli, & nocumẽto suo, possit: sin minus, non tenetur. Si non absoluit à censura, potest ab eadẽ (si, vel quãdo habuerit potestatem) absoluere absentem *Bon. de conf. in communi, d. 1. q. 3. p. 6. ex. Suar. Fill. t. 11. cap. 10. q 6. Regin. Nauar. Rodriq.*

Si

Si non interogauit sufficienter numerũ, speciem, vel alias circumstantias, regulariter ad nihil tenetur, nisi ad pœnitentiã agẽdam: monere enim extra confessionem non debet, cum iudicium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionem idem pœnitens, debet moneri de defectu commisso; quia alioqui hæc confessio non erit integra, cum quædam non sit debitè confessus.

Dixi, *si non interogauit*: quia si positiuè dixit, nõ teneri cõfiteri numerum, species, &c. debet monere, si sine graui scandalo, & detrimento potest; quia est causa, quod alter præceptum graue (scilicet confitendi illa peccata) violet. *Card. de Lugo d. 22. s. 3.*

Si neglexit monere de restitutione, moneat, siquidem commodè potest (vel in cõfessione, vel extra, obtenta prius ab ipso venia; ea vero negata ab nihil vltra teneri, docet *Tamur. l. 3. cap. 8. ex Sanch.* contra *Suar*) quia te tenetur ex charitate: si non commode potest, Deo commendet. *Laym. l. 5. t. 6. cap. 9. Henriq. Suar. Sylu. Mercer. in 3. p. q. 9. art. 1. Dian p. . R 198. & p. 3. t 4. R. 109.* Quod si tamen ex graui, seu mortali culpa, contra ius alterius dixisset, eum non teneri ad restitutionem, vel aliter, v. g. opinionem falsã persuadendo, esset causa efficax, cur non restituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipse, vel alius; tenetur ipsemet restituere, nisi moneat tẽpestiue, priusquam pœnitens fiat impotens; quia actione sua fuit iniusta causa damni. Si verò sine graui culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pœnitentẽ, si commode potest; alioqui ipse obligabitur, sicut causa priore. Si non commodè potest, excusabitur. Vide *Suar. Kon. d. 8. dub. 7. Bonac. Dian. t. 1 tract. misc. R. 1. Card. de Lugo d. 22. sess. 3. num.* 61. & supra *lib. 3. tract. 5. cap. 1. dub. 1. art. 2. casu* 12.

Quæres Quæ, quãta sit obligatio Cõfessarii audiendi pœnitẽtes

Resp. I. Quiuis Sacerdos, etiam simplex, quando non est alius paratus, tenetur in extrema necessitate, v. g. in periculo mortis, audire, & absoluere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. II. Parochus, & quiuis Sacerdos Curatus tenetur audire confessionem sui subditi nõ tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis vrgente, sed etiam (saltem per se, vel aliũ) quoties pœnitens id rationabiliter petit; v. g. si sit in graui aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Iubilæum &c. Quia tenetur eius bonum spirituale promouere *Suar. Vasq Lugo, &c.* Si tamen nimis frequenter, vel intempestiuè peteret, excusaretur. *Auersa. q. 16. s. 11.* Quod si etiam semel tantum, vel bis negaret, aut differret, non peccatum grauiter, ob leuitatem materiæ, docet Suar. contra

contra *Bonac.* admittitque *Auersa l. c.* si non petat ex vrgenti occasione, v. g. solennis festi, &c.

Resp. III Quotiescunque pœnitens ex mera deuotione vult cōfiteri Parochum teneri illum audire, contra *Sylu. Regin. &c.* docent *Azor. Suar. Con. Bon. Molf. Lugo, &c.* Sed rectè limitat *Auersa. l. c.* si non adsint alii Confessarii delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Resp. IV. Reliqui Sacerdotes, per se loquendo, non tenentur audire confessiones; si tamē audire cœperint, tenentur absoluere, nisi quid obstet, neque possunt remittere ad alium. Quia pœnitēs eo ipso habet ius ad absolutionem, nec potest fructu, & gratia sacramenti priuari. *Auersa loco cit.*

Dub. VI. Quæ scientia, & prudentia requiratur in Confessario?

Resp. I. Vt Sacerdos ritè absoluat debet, quantum moraliter fieri potest omnia peccata pœnitentis intelligere: quia alioqui is frustra teneretur recensere. Vnde resolues.

I Peccat, qui absoluit eum, cuius peccata per negligentiam nō satis intellexit; quia fert sententiam incognita causa. Validam nihilominus esse absolutionem, siue propter somnum &c. vt dictū supra *cap. 1. dub. 3. a. 4* siue propter cantū, vel linguam impeditā pœnitentis (sine huius tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet *Dian 3 par. t. 4. R. 109. & p. 4. t. 4 R. 198.* Item *Laym l. 5. tr. 6. cap. 9. ex Henriq. Suar. Sylu. Mercan. 3. p.* eo quod essentia, & effectus Sacramēti consistere possit, absque integra, & specifica peccatorū explicatione, si sine culpa pœnitētis omittatur Vide *Dia. ll. cc.*

II. Si tamen pœnitens post confessionem intelligat, vnum, vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequēti confessione, siue apud eundē, siue aliū Cōfessariū *Laym. Dia. ll. cc.*

III. Confessarius absoluens ex ingiorantia quem absoluere nō poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantia eorum, quæ ad officium suum spectant; & indebite absoluendo *Tanner. in l. 2. d. 4. q. 9. dub. 1. n. 12. C. de Lugo d. 16 s. 4 num. 185*

Resp. II. Vt Confessarius valide absoluat, requiritur, & sufficit cognoscere peccata, saltem sub confusa ratione peccati. Vt vero licitè, requiritur ea scientia, vt possit ferre prudens iudicium, in hoc foro. Ideoque scire debet. 1. Quæ sint mortalia, quæ venialia, saltē ex genere suo. 2 Species, & circumstantias necessariò explicandas 3 Spectantia ad restitutionem bonorum, & famæ. 4. Casus, reseruatos, & excommunicationes saltem communiores. 5. Censuras,

ſuras, & irregularitates communiores, pro Sacerdotibus. 6. Requiſita in pœnitente ab bonam diſpoſitionem 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò, ſufficere, ſi ea ſciat mediocriter, ita vt ſaltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores ſe, vel libros conſulere.

Secundò, maiorem, minoremue requiri, ac ſufficere ſcientiam, pro diuerſitate locorum, & pœnitentium. *Bon. d.* 5. *q.* 7. *p.* 4. §. 2.

Tertiò, grauiter peccare tum eum, qui ſine ſufficienti ſcientia huic muneri ſe ingerit; tum eum, qui talem ſine neceſſitate conſtituit, aut cum poſſit corrigere, tolerat *Laym. l.* 5. *cap.* 13. *Bon. l. c. C. de Lugo.* Vnde reſolues.

I. Si pœnitens aduertat, Sacerdotem non percipere peccati grauitatem, tenetur illum monere ſe peccaſſe mortaliter.

II. Qui ſciens, prudens confitetur ei, quem ſcit ſuam conſcientiam diiudicare non poſſe, tenetur confeſſionem repetere apud peritiorem; quia grauiter peccabit ſic confitendo.

Reſp. III. Prudentia requiritur, tum in inſtructione, monitione, curatione pœnitentis; tum in interrogatione. Et quidem ſi prudenter iudicet integre eſſe confeſſum, v. g. quia bene inſtructus poteſt, & ſolet adhibere diligentiam debitam, non tenetur quicquam interrogare; alias tenetur, vt habet communis (*Dian.* tamen *p.* 2. *t.* 15. *R.* 7. *ex Nauarr. & Valero* negat eſſe mortale, non examinare aliquam circumſtatiam ex obliuione. Vide etiam *C. de Lugo. d.* 22.) quia tanquam Iudex debet curare integritatem iudicij, & tanquam medicus, vt morbi, & vulnera perfectè detegantur: cauendo interim, 1. Ne examen ſit curioſum, de non neceſſarijs, vnde Confeſſarij exiſtimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne ſit indiſcretum, vt v. g. de ijs, quæ moraliter certum eſt à tali non ſolere committi; vel ex quibus diſcat peccare pœnitens, vel de inuerecundis inuerecundè, vel de numero nimis anxiè, ſi ex dictis probabiliter æſtimari poſſit. 3. Ne ſit intempeſtiuum; & ſinatur prius ſe explicare quantum poteſt, ne importunitate terreatur. Quod verò quidam monent, expedire vt pęnitens inter confitendum non interrumpatur, id *C. de Lugo. d.* 22 *n.* 15. vniuerſim non probat præſertim, ſi confeſſio non ſit breuis, quia facile aliqua excidunt memoria. Vnde reſolues.

I. Si Sacerdos aduertat pęnitentē, etiā poſt ſufficientē diligentiā peccatum aliquod, aut circumſtantiā neceſſariā ommittere, probabilius, ac verius eſt, per ſe loquendo, tenere interrogare, etſi

negat

negat *Sa V. confessor, & Medin.* docens, si diligenter examinata conscientia, vnius sit oblitus, non teneri Confessarium illud reuocare in memoriam, nisi cedat in damnum proximi: quod *Vasq. q. 93. dub. 7 n. 3.* videtur dicere esse probabile; verum alij reijciunt Vide *Card. de Lugo. d. 22.*

II. Etsi Confessarius, cui euidenter constat peccatum pœnitentis, quod tamen ipse negat, non debeat illum absoluere; quando verò ex aliorũ relatione, vel suspicione id habet, standum sit pœnitentis confessioni, cui in hoc foro, tã pro, quam contra se fides habetur (*Suar. tom. 4. d. 32. s. 3. Fagun. 2. p. l. 6. c. 4. n. 38.* citati à *Dia. p. 3. t. 4. R. 105.*) in vtroque tamen casu prudentis Cõfessarij est, 1. Cautè, & à longe, tũ propius interrogare. 2. Si nihilominus neget, prudenter iudicare, an non potuerit obliuisci, vel confessus esse alteri, vel putare nõ esse peccatũ, vel simili de causa excusari, ita vt debeat absolui. *Dia. l. c. ex Sylu. Nauar. Tol. &c.* 3. Si peccatum illud norit ex confessione complicis, nõ vti illa scientia, nisi in genere, quærendo an nõ aliud conscientiã grauet, & excitando ad maiorem contritionem, ob periculum indirectæ reuelationis, aut etsi cõplex dederit veniã, ob periculũ scandali. Vide *Laym. c. 14.*

III. Interrogationes in materia castitatis, debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det inuestigandi, aut traducendi confessionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut se, vel illum periculo exponat. Ac si hæc timeat, potius pati debet aliquid deesse integritati materiali. Et Quidem si in hac materia negãtur cogitationes, nõ opus est progredi ad opera: rudiores tamẽ cogitationes negant, verba, & opera rogati fatentur, quod illas non æque agnoscant, aut aduertant. Vide *Laym. l. 8. c. 13. Kon. d. 7. du. 7. Fagund. Præ. l. 4. c. 4. c. 2. Dian. p. 3. t. 4. R. 99.*

De Adiunctis Pœnitentiæ. Cap. III.

Dub. I. Quid. sit sigillum confessionis, & qui ad illum teneatur?

RESP. I. Sigillum, hoc est obligatio iuris diuini strictissima in omni casu, etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum etiam post mortẽ pœnitentis dicta in confessione (idest in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia quorum reuelatio Sacramentum redderet onerosũ, vel odiosũ. Vnde resolues.

I. Violatio huius sigilli duplicem habet malitiam, Sacrilegij contra reuerentiam Sacramento debitam; & Iniustitiæ ex pacto

virtu-

virtuali inter pœnitentē, & Confessarium de secreto isto seruādo omni casu *Dian.p 5.t.11 R.2.ex Fagund. Kellison &c.* Neque hic datur paruitas materiæ *Dia.p.5.t. .R.8.ex Malder. Baidel. &c.*

II. Non inducitur hæc obligatio, 1. Per confessionem factam fictè, v g ad furandum, illudendum vel Sacerdotem peruertendum, & si hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. Vide *Dian.p.5.t 11. R.26.* 2. Si quis extra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis; quia tantum est obligatio secreti naturalis grauior, aut leuior pro rei exigentia.

III Non frangitur sigillum. 1. Si in genere dicas, Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probum, innocentem; modo non dicas in iis circumstantiis ex quibus colligi possit, alios esse nocentes, vel confessos mortalia 2. Si dicas N. tibi confessum, & si in certis circumstantiis hoc quoque periculosum sit. *Laym. c.14. n.21* Immo si pœnitens verbo vel facto, v.g. clam accedendo, significauerit se nolle sciri, quod sit confessus, Confessarium reuelare sigillum volunt *Regin. Nauar & Merc.* apud *Dian. p. 5 t 11. R 47.* quia pœnitens confitendo Confessario extraordinario veniret in suspicionem grauioris criminis, quod *Tambur. in append. c.3* dubiè confirmat, asserens se vereri ne talis accedat ad fractionem sigilli 3 Si peccata referas, vt moraliter loquendo, persona innotescere non possit; neque communitas aliqua etiam parua infametur, vt quod ibi talia vitia regnent. Vide *Dian p.2 t.25. R. 15.* id enim esset contra sigillum. Vide *Turrian.* apud *Dian.p 2.t. 25 R.13*, reprehenduit Superiorem localem, qui Prouinciali forte dicat in sua domo sæpè postulari licentiam absoluendi à reseruatis: quia posset redundare in ignominiam, & damnum domus, & si idem *Tambur. c. 4 num.2.* dicat probabile esse, quod non sit cōtra sigillum, si dictæ licentiæ petitę fuerint extra confessionem.

4 Si vtaris notitiam extra confessionem acquisita, immo ipsum peccatum, quod aliunde tibi innotuit, aperias; modo nullam circumstantiam ex sola confessione notam; nec certius referas quā extra confessionē nosti: quo casu opus est magna cautela, & tutissimum est silere. *Laym. c. 14. n. 10.*

IV. Quando plures v. g. studiosi vel aulici &c. tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare, etiam iis quos non absoluit, docet *Con d.7.dub.1. Fagund. & Dian.p.5 t.11. R.22.* tum ne id negando prodat aliquo modo sigillum, & pœnitentem: tum quia dando non mentitur. cum tantum testatur esse confessum. Verum *Bonac. d 5.q.6 f.5 p.4. & Card. de Lugo d.23 f.3.* docent,

docent, tali schedam negare, non esse contra sigillum (idem, quæ concedit *Auersa q. 18 s. 12.* si non constet pœnitentem accessisse ad hunc Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantum non approbat testimonio positiuo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit; ex quo possint cognosci delicta pœnitentis; tum quia aliàs via aperiretur fraudibus & multi improbi Parochos in Paschate deciperent: tum quia post esse consuetudo, vt scribatur absolutum esse, quod falsum erit si scribat, & si omittat, sigillum franget: tum quia scandalosum erit, & iniquum, publicæ meretrici perseueranti (vti & occulto peccatori, sic pallianti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis: neque confessario imputandum erit, quod eum positiue non defendat.

V. Sub Sigillum cadunt 1. Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quàm præterita: (siquidem hęc animo se accusandi sint manifestata: secus si per modum simplicis narrationis, vel vt Confessariũ ad simile peccatũ induceret. *Dia. p. 5. t. 11. R. 25.* ex *Suar.* & *alijs 8.*) ideoque peccat mortaliter, qui siue directè, siue indirectè aperit aliquod veniale in particulari, etiã leui Titij; quia materia sigilli paruitatem non habet, vt est omnium fere sententia apud *Dian. p. 5. t. 5. R. 8. Tamb. in append. c. 8.* vel qui in genere dicit, cum sibi confessum esse aliquod mortale, vel casum reseruatum, vel excommunicationem, vel non esse absolutum ob indispositionem. Imò confessorem, qui dicat absolutè, ego Petrum nõ absolui, frangere sigillum dicit *Dian. p. 5. t. 11. R. 42. Suar. & alijs 9.* 2. Etiam peccata complicis, siue prudenter, siue imprudenter detecti. *Suar. Vasq. & c. commun.* apud *Dian. p. 3. t. 4. R. 111.* An verò liceat interrogare de complice, ad eius correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmat *Suar. & Fagund.* contra *Bon. Lortam, Nugnum & alios. Thomistas. v. Dian. p. 3. t. 4. Res. 113. C. de Lugo. d. 16 n. 426.* vbi docet, posse aliquando pęnitentem à Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem. 3. Pœnitentia imposita si grauis sit, hoc est, quæ consueuit iniungi pro mortali (qualis nunc esset, ait *Dian. p. 5. t. 11. R. 31.* Coram B. V. non verò Miserere) *Auersa q. 18. s. 6.* 4. Peccatorũ circumstantiæ, quas taceri pęnitentis interest, etsi dictæ sint post absolutionem, v. g. si spurius sacros Ordines susceperit, si notabilitatem iactauerit, &c. Bona verò pęnitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odiũ Sacramento pariunt, v. g. propositum religionis, vel matrimonij sæpe quidem (si nimirum pœnitens ea tecta velit) sub obligatio

nem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt, Excipit *Tann. & Con.* nisi pęnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata· tunc enim sigillo Sacramentali claudi tenent, cum *Dia. p.5.t.11.R 5.* Idem de virtutibus, & vitijs affirmat *Gran.* contra *Regin. & Mald.* apud *Dia. l. c. R 3* . de defectibus naturalibus (v.g. illegitimè natum esse) & de vitijs occultis corporis, *Con Hurt. & Kellison.* contra *Gran. Mald. &c.* qui ea sub sigillum cadere absolutè aiunt apud *Dia. l. c. R.38.* Item de ijs, quæ alios concernunt, & tamen peccata non sunt. *Mald. & Dia. l. c. R.38.* Denique de scrupulis (contra *Con. & Gran.* qui eos sigillo claudi absolutè affirmant, & contra *Marchant.* qui absolutè negat) idem tenet *C. de Lugo*, nimirum si pœnitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata, vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigillum; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secus, si non cognoscatur ex pœnitentis relatione, sed videatur, & percipiatur v.g. ex modo confitendi. Idem dicit de aliis defectibus naturalibus, v.g. quod sit blæsus, rudis, hebetis ingenii, &c. & sic excusat Confessarium, qui de pęnitente dixit, quod impertinentiis & vaniis caput sibi frangat. Vide *d.23. sect.3. n.*·o *Gran.* tamen id improbat, & *Con* apud *Dian. p.5. t.11. R.*·o ait esse periculosum, & posse facilè frangi sigillum indirectè. Denique *Tamb. in app. c.3.* doctrinæ isti ne quidem vt probabili acquiescit: atque eam à *Dian. l. c.* immerito vocari communem, cum *Gran. Hurt. Palao. Bon. &c.* refragentur, aliterque limitans ipse ait: si isti defectus v.g. esse blæsum, redem, scrupulosum, &c. sint passim noti non cadere sub sigillum; secus si sint ignoti, quia confessio immunis esse debet ab omni odio.

Resp. II. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocumque notitia sacramentalis confessionis prouenit, qualis est, 1. Confessarius, qui si de auditis in confessione rogetur, potest negare, etiam si opus est, cum iuramento subintelligendo, quod possit dicere, vel potius (vt dicit *C. Lugo. d.23.*) quod sciat scientia vtili, ad respondendum interroganti extra confessionem, excipit *Henriq. & Granad.* cum *Dia. p.5. t.1. R 43.* nisi ex illa negatione sequeretur confessionem non fuisse integram: v.g. si de publica meretrice rogaretur, an non esset confessa fornicationem: tunc enim declinando directam responsionem dicendum esse; illam confessam esse peccata sua, & se functum officio suo. Immo si peccatum suum saluo sigillo non possit cõfiteri, debet omittere, quia sigillum strictius obligat, quam integritas confessionis. 2 Superior,

rior, cui se sistit absolutus à reseruato, vel à quo petitur licentia absoluendi à reseruato. *Suar. C. Lugo &c.* contra *Henriq. Vasq. Con. & Palaum*, qui secreto tantum naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtiuè, vel casu aliquid audit, licèt inculpatè. 5. Omnes, quibus aliquid sacrilegè reuelatum est: vnde de hoc nec inter se colloqui possunt. 6. Laicus, qui pro Sacerdote est habitus. 7. Doctor, vel alius, qui cum venia pœnitentis consulitur, vt habet communior sententia, contra *Vasq vid. Dian. part. 2. tract. 15 res. 15*. 8. Qui alterius rudis confessionem scripsit. 9. Qui scriptam inuenit, ac legit, vt docet *Rodriq. Fagund. Mald. &c* apud *Dian. part. 3. tr. 4. R. 112. & p. 5. t 1. R. 27.* contra *Suar. Bon. & Laym.* quorum sententia probabilis Iuxta quam, etsi talis teneatur secreto naturali, peccetque mortaliter, si grauia, ac diffamantia vulget: secus tamen si sciens leuia tantum esse, ea legat ex curiositate. Vnde consequenter in casu grauissimæ necessitatis, talem confessionem scriptam liceret reuelare (excipit *C. de Lugo* nisi tamen per scripturam voluerit confiteri, vt mutus, vel petere facultatem absoluendi à casu reseruato. Vide *d. 23. n. 48*) 10. Etiã secundũ aliquos ipse penitens. Verũ probabilius est, eũ tantũ teneri secreto naturali ratione materię, si ea id requirat, tacere audita à Cõfessario. Vide *Lay. Dian. p. 5. t. 11. R. 8.* Vnde resolues.

I. Extra confessionem cum licentia pœnitentis potest agi de auditis in confessione, siue cum ipsomet, siue cum quocumque alio, & si periculosum sit *D. Thom. Suar. Prep. Tann. &c.* Circa quam licentiam requiritur 1. Vt sit formalis, & expressa; nam præsumpta, tacita, interpretatiua virtualis (etiam in bonum ipsiusmet pænitentis) non sufficit. *Fagund. par. 2 l. 6. Tann. Mald. &, cæteri* DD. *communiter* 2. Vt sit libera, ac spontanea, non vi, iniuria, dolo, vel per præces importunas extorta, vel etiam per metum reuerentialem ipsius Confessarii obtenta, *Henriq. Fagund. loco cit. Dian. p. 5. t. 11. R. 10. & 24.* 3. Non reuocata nam pœnitentem pro libito, etiam sine causa, eam reuocare: semper posse, docet *Fagund. & Dian. ll. cc.* 4. Non opus esse, vt habeatur in scripto. *Suar. Fagund. ll. cc.* Imo si dubium sit, an Confessor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potius, quam pœnitenti credendũ *ex Graff. & Henriq.* affirmat *Dian. l. c. R. 4.* vel etiam quã hæredibus; v. g. si ex licentia defuncti reuelet restitutionem ab ijs faciendam. *Tann. & Malder.* qui tamen monet, eo casu non esse dicendum eam deberi ex delicto, sed solum, quod talibus tantum dari voluerit: satiusque

ſuaderi moribundis, vt talia ſecreto codicillo hæredibus iniungant Vide *Dian. loco cit. R.* 32. 5. Perindè eſſe, ſiue ea licentia detur verbo, ſiue facto, quod quidem æquiualeat expreſſæ confeſſioni. v.g. ſi pœnitens extra confeſſionem incipiat loqui cum Confeſſario de dictis in confeſſione: tunc enim poſſe hunc proſequi docet *Auerſa quæſt.* 18. *ſ.* 7. *Tambur. & in append. cap.* 1. *ex. Bonac.*

II. Frangitur ſigillum, ſi cum pœnitente, extra confeſſionem, ſine eius venia, agas de auditis in confeſſione, aut ea te ſcire oſtēdas. Quod verum putat *Sanch.* contra *Suar. & Laym.* etiamſi cum eo tractare velles de eſſentiali errore in ea commiſſo: quem illi ſignificare, ſine eius venia non licere, docet *Regin. Fagund. Bon. & alij* contra *Filliuc. Turria. &c.* apud *Dian. p.* 5. *t.* 4. R. 87. Dixi *extra*, quia intra confeſſionem poteſt fieri mentio pręcedētium, vt patet ex praxi confeſſariorum, qui ob recidiuam arguunt, & abſolutionem aliquando negant, Ita *Henr. Præp Granad. Mald.* apud *Dian. p.* 5 *.t.* 11. *R.* 20. vbi ipſe cum *Fagund.* negat id licere ſine expreſſa licentia pœnitentis, niſi de ijs quæ is iterum confitetur, vel ſaltem tangit, Vide *Dian. l. c. & p* 2. *tr.* 1. *miſc. num.* 12. *& p.* 9. *tr.* 11. R. 18.

III. Frangit ſigillum, qui dicit ſe in tali monaſterio audiuiſſe graue peccatum, tametſi non nominet perſonam. *Dia. p.* 5. *t.* 11. *R.* 35. & alij 3. cum *Malder.* Additque grauiter peccare eum, qui dicit in hoc, vel iſto ordine religioſo, hoc, vel iſtud peccatum fuiſſe admiſſum, quod ex ſola confeſſione nouit, immo nec de ciuitate, vel certo loco, quo quis confeſſiones audiuit, licere, dicere, quod grauia fiant, vel talia, & talia peccata committi ſoleant (niſi id aliunde conſtet) docet *Hurt. Kelliſon & Malder.* apud *Dian. l. c. R.* 35 quia poteſt redundare in grauamen, & infamiam ipſius communitatis, & fortè etiam ciuium in particulari, quando ciuitas non eſt ampla, & pænitentęs ſuſpecti: atque adeo cōfeſſio fieret illis odioſa. Vide *Dia. l. c. & R.* 36. *Mald.* vbi cum docet, Confeſſarium, qui paucos habet pœnitentes ſibi ſubditos, (v.g. Moniales vnius monaſterij) ſcandalum dare, ſi coram illis concionetur de vitijs, auditis in confeſſione: quia confeſſæ facilè ſuffunduntur pudore.

IV. Notitia in ſola confeſſione accepta, nullo caſu vti licet, ſi periculū ſit reuelationis, ſaltē indirectæ. Verū ſi nullum ſit periculū, vt vel pœnitens, vel vſus ſcientiæ innoteſcat, etſi probabile ſit, licere vti ad alterius gubernationem, v.g. negando ſuffragium ei,

ei, quem ex sola confessione scit indignũ esse, vel claudendo ostium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandũ: itẽ cognita proditione futura, monendo de diligenti custodia; impediendo clam matrimoniũ, quando scitur impedimẽtũ. vt docet, *Vasq. Henriq. Nauarr. &c.* Contrariũ tamen verius videtur, quod docet *Fumus, Sanch. Con. Laym. Dian. p. 3 t. 4. R 76. & p. 5. t. 11. R. 7.* & alij, quia hæc doctrina posset pœnitentem absterrere à cõfessione. Et quidẽ superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est Anno 1594. cum in Societate IESV iam ante idem statutum esset prohibitumque contrariũ docere. Vide *Dia. p 4 t. 4. R. 202.* Cõtra verò ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia vti, videri probabilius, v. g. abstinẽdo à calice, in quo scitur esse venenum, deficiendo à silua, in qua paratam sibi mortem sciat ex vnius latronis confessione, docet *Sylu. Henr. Con. Laym. hic c. 15.* contra *Suar. Dian. p. 5 t. 11. R. 4.* Excipit *Cardin. de Lugo* nisi actio, vel omissio Cõfessarij inducat notitiã peccati, vel damnum afferat cõfitenti, contra *Kon di 9. d. 4. &c.* qui putat licere, etsi inde mors pœnitẽti immineret à socijs inferenda. Vide *l. c. n. 108.*

Denique facere aliquid, ex quo soli pœnitenti innotescere possit, id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum, negant *D. Thom. Bon. Sot. Vasq. &c.* affirmat *Sylu. Valent. Con. Dian. p. 3. t. 4. R. 46.* idque confirmat *Fagund. Gran. Lugo, & Auersa. q. 18. s. 8.* si tale sit, quod pœnitenti ruborem, vel molestiam afferat, v. g. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel cum declinaret: secus si ei sit gratum, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorem nõ reddat; v. g. si audisset eum ad indignationem, aut odium prouocatum, vel in tẽtationem incidisse ex certo facto, vel dicto ipsius Cõfessarij, indeque ipse à talibus factis, vel dictis abstineat, &c.

Dub. II. Quale sit præceptum, & quæ obligatio Confessionis?

Resp. Præceptum confitendi, tum diuinum, tum ecclesiasticũ, sub mortali obligat omnes, ac solos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo mortis; hoc vero postquam ad annos discretionis peruenerint: & simul vt confiteantur proprio Sacerdoti, vel alteri, cum eius venia, semel in anno; computando ab vna confessione ad aliam, vt quidam docent, vel ab initio Ianuarij, ad finẽ Decembris, vt habet communior, vel denique à paschate ad pascha, vt consuetudo ferè obtinuit, propter communionem. *Surd. d 3. s. 2. Vasq. q 90. art. 2. C. de Lugo d. 15. sess. 3. 4. 6. & 7. Con. d. 5. dub. 6.* Vnde resolues.

I. Tenentur hoc præcepto, 1. Hæretici, & Apostatæ, pueri doli capaces, saltem post septennium. Vide *Dia. p. 4. tr. 3. Resol. 52. C. de Lugo l. c. s. 7. n.* 144, *&* 149. 2. Ingrediens periculosam nauigationem, vel conflictum. 3. Mulier tenera primum paritura, vel quæ solet habere partus difficiles, 4. Reus morti adiudicatus. 5. Qui signa habet mortis naturalis.

II. Improbabile est, quod docet *Sa. V. Confessio*, Ecclesiam non obligare ante pubertatem; cum anni discretionis citius attingantur, & constet mortaliter peccari posse, sub annum nonum, vel decimum, immo ante. Vnde si talis puer, crasso saltem modo, videatur cognoscere, Deum per hoc, vel illud offendi, ostendatque dolorem, & propositum, ac præcipua fidei mysteria cognoscat, debet absolui; secus tamen, si non notetur sufficiens vsus rationis: si verò dubium sit, potest (immo in articulo mortis debet) absolui sub conditione. Vide *Laym. l. 5. t. 6 c. 5. Dian p. 4. t. 4. R. 53. & C. de Lugo l. c. & d. 17. n.* 22. vbi docet, etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem esse sub conditione, absoluendum, ne gratia sacramentali priuetur.

III Non obligatur, qui tantum habet venialia, etsi consuetudo habeat, & cogi etiam quisque possit, vt in paschate saltem se sistat Pastori, vt cum reliquis eum ad communionem admittat; ad quod Pastor tenetur, si alter dicat, se mortalis culpæ non esse, conscium. *Suar. d. 36. lib. 2 &c. communiter.*

IV. Probabile est, eum, qui vno anno, siue cum, siue sine culpa sua, non satisfecit præcepto, teneri adhuc quamprimum potest, anno sequente; quia terminus non apponitur, ad finiendam, sed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem negligit, docet *Bonac. d. 5. quæst. 5. s. 2. Suar. Vasq. Cardin. de* Lugo *loco cit. n.* 177. contra *Sylu. Valent. Laym.* *Dian. &c.* qui dicunt perseuerare in vno, eodemque peccato.

V. Satisfaciunt ij, qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paschate; quia hi habent facultatem à Sacerdote proprijssimo omnium fidelium, & Pastore Pastorum. Ita communiter omnes contra *Glossatorem, & Auctorem Parochiani obedientis.* contra, quos vide *in Responsis Francisci Fontani editis Viennæ Austriæ Anno* 1634. allegatam auctoritatem duorum Conciliorum Generalium. Viennensis, & Tridentini, 20. Pontificum, 50. Doctorum, & præter totius orbis consensum multorum quoque Parochorum, testantium, eos esse optimos Parochianos, qui Regulares adeunt.

adeunt, & ab ijs instruuntur. Vide supra *l.3. t.3. c.1. dub.* 3. Item *Nau. Azor. Fagund. Trull. l.3. c.4. d.2. n 6. Dia. p.8. t.1. R.88.*

VI. Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliuiscatur. *Con. Henriq. Card. de Lugo d.14. num.41.* & alij contra *Medin. &c.* Si tamen præuideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet præuenire, etiam in medio anni. *C. de Lugo disp.15. s.6. num.182.*

VII. probabilius est, non satisfieri præcepto Ecclesiæ, per confessionem inualidam, vt docet *Suar. d.36. s.7. Fill.* Laym *Card. de Lugo d.15. s.6. §.5.* etsi probabile contrarium putet esse *Fagund.* Vid. *Dian. p.4 tr 4. Res.* 120. item nec per confessionem venialium vt docet *ex Hurt. & Mercero.*

VIII. Excusatur ab hoc precepto, 1. qui physice non possunt, v. g. quibus deest Confessarius. 2. qui moraliter non possunt; v. g. qui prudenter timent reuelationem sigilli, vel qui non possunt sine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. *Con. Tamb. c.4. §. 3.*

TRACTATVS QVINTVS.

De Extrema Vnctione, & Ordine.

Quid sit Extrema Vnctio, & quæ circa eam obseruanda. Cap. I.

Resp. I. Est Sacramentum à Christo institutum, ad ægroto periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiam corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S. Thom. in 4. dist.23. q.1. a.1.* Vnde resolues.

I. Materia eius remota, est oleum benedictum, quod in pixide chrismali signatur litera I. (in cuius defectu non licet vti chrismate; si tamen vsu sis, nihil repetendum esse docet *Laym lib.5. tr.8. c.2. num.3*) Idque renouandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto: si tamen nouum haberi non possit licet vti antiquo. *Laym. l.5.* & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum (in minore tamen quantitate, quam vetus est) addere. Etsi *Dian p.6. t.6. R.4.* ex *Less.* & alijs 4. dicat contrarium habere praxim Ecclesiæ, vt scilicet paulatim, & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longè etiam maior quantitas addatur, quam ab Episcopo fuerit consecrata initio. *Bon. d.7. q.1. n.8. ex Possevino.*

II. Materia proxima est vnctio certarum partium corporis,

ac ſaltem quinque ſenſuum, vel ſi mutilati ſint, vicinarum partium, facta à Sacerdote; nō ſimpliciter neceſſario contactu immediato manus, nam peſte graſſante poteſt vti virga oblonga oleo tincta, quam poſtea comburat *Sylu. Chapea villa. Dia. p. 3. t. 4. R.* 1 7. Quidam etiam Doctores putant, vnam tantum vnctionem eſſe de eſſentia Sacramenti; ideoque in periculo peſtis, & ſimili neceſſitate, ſufficere vnum tantum organum magis obuium, vel potius caput, quod in eo ſenſus maximè vigeant, vngere, dicendo: *Per iſtam, &c. quicquid deliquiſti per viſum, auditum, guſtum, odoratum, tactum &c.* Et quidē pro hac ſentētia citantur varia Paſtoralia, Agendæ, & Doctor. Louan *Syluus in 3. p. q. 32. art. 2. Laym. lib. 5. tr. 8. cap* 3. qui eam non omnino improbabilem, *Tann. & Marchant. in Horto Paſtorum*, qui omnino probabilem, & in praxi vſitatam. *Dian. p. 3. t. 4. Reſp.* 168. qui in praxi tutam dicit, citanſque pro ea *p. 8 t 11. R. 24. Gran. Amic. Auerſam.* affirmat Pontificem id poſſe permittere, & denique *Eſcob.* (citans *Becanū c. 25 q. 7. n. 6.*) *& Barb. in Trid. ſeſſ 14. cap. 1.* id permittit Verum cum alii Doctores communiter repugnent, tutius ſaltem erit (quod ſuadet *Laym. & Dia ll. cc* eo caſu vnum oculum) aurem, manum, narem, & os velociter ſine crucis forma vngere, dicendo vnicam formam, complectentem reliquas. Illud vero certius eſt, pedes, aut renes, inungere, non eſſe eſſentiale; immo quoad renes, nō eſt decēs, præſertim in feminis, & viris religioſis. ideoque omitti ſolet. *Henriq. Sa, Tolet. Suar. Bellarm c. 10. in fine*

III. De eſſentia huius Sacramenti eſt, 1. Vt organa quinque ſenſuum, quæ inunguntur, nominentur *Palaus. t. 4. t. 26. Auerſa. ſ. 4. & c. commun.* Licet *Dian p. 3. t. 7. R 56. ex Regin.* contrarium cenſeat probabile, immo ad valorem ſufficere, ſi inter vngendum omnes ſēſus dicas: Per iſtas ſāctas vnctiones indulgeat tibi 2. Verba illa: *Per hanc ſanctam vnctionem*, etſi *Palaus. l. c.* dicat valere ſi tātum omittas ly ſanctam. 3. Verba deprecatiua: *Indulgeat tibi Deus.* Hinc formam imperatiuam, *v. g. Per hanc* &c. *remittatur tibi quidquid* &c. non valeret, dicit *Palaus. l. c. Dian. l. c.*

IV. Hoc ſacramentum tantum dandum eſt morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel ſenectute: quia hi ſoli ſunt infirmi. Quod ſi morbo liberati rurſus periclitentur, iterandum eſt; & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum nouum. neque expectandum (ſub graui culpa *Quintan. t. 5. ſ 9.*) donec ſenſibus careant, vel omnino ſint deſperati. In dubio vero de vita, detur ſub conditione **Laym. l. c. ex S. Thom. Sylu. Suar. d. 40.**

V. Si

V. Si conferatur infirmo communi morbo, siue non grauiter, vel periculosè laboranti, non est validum. *Suar. Palaus, Gran. Amic. &c. commun.* Ac licet *Less. VVigers, &c. Quint.* contrarium putent probabile; concedunt tamen sic inunctum iterum inungendum esse (etiam in eodem morbo) quando periculosè laborare cęperit, ob mutatum statum infirmitatis, additque *Quintan.* mortaliter peccatū fuisse Vide *Quintan. t 5. s 7. Dia. p. 9. t 6. R. 25.*

VI. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum in eo, qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem existimata; neque sufficit attritio: *Bon. d. 7 q. vn. p. 5 num. 2. ex Regin. l. 28. c. vlt. n. 73.* Ordinariè autem, nisi obstet causa rationabilis (v. g. si ob vomitum communicare non possit) præmittenda est confessio, & communio, ob Ecclesiæ consuetudinem, quæ vnctionem tanquam minus necessariam ad salutem, postponit. Vide *Bon. l. c. n.* 13. Licet autem per se loquendo, confessio non necessario præmittatur, cum per contritionem se disponere possit; per accidens tamen requiri potest, v. g. si post viaticum peccasset mortaliter, & timeretur post vnctionem defuturum tempus confessioni: tunc enim prius audiendus, & absoluendus esset; quia sacramenta magis necessaria tali casu prius sumenda sunt *Fil. Barbos. Dia. p 5 t. 3. R. 92.*

VII. Pueris habentibus sufficientem rationis vsum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non recipiant, non rectè negatur Extrema Vnctio: cum inde non nunquam salus ipsorum dependere possit. *Suar. 3. p. to. 3. d. 70 s. 1. Graf. Angl. Zamb.* apud *Laym. l. 5. t. 8. cap. 4. num. 2.* qui Parochos quorundam locorum excusat, per consuetudinem toleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante annum 14. vel 15. excepto casu necessitatis, quo puer, quem rationis vsum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem suscipere non possit. Vide *Chapeauill. c. 5. q. 17.* At licet Parochus in confessione congnouerit, puerum nunquam actualiter peccasse, debere tamen illum inungere, contra *Nug. & Sancium* docet *Suar. Regin. Fill. Con. &c. cũ Dia. p. 3. l. 4. R. 181.* Si vero dubium sit, an puer vsum rationis habeat, vngendus est sub conditione *Dian. part. 5. t. 3. R. 85. & Sanch. Zamb. &* Lugo.

V. Minister solus Sacerdos proprius, siue Pastor; sine cuius venia si extra necessitatem alius det, validum quidem est, sed grauiter peccat *Sylu. Sotus, Kon. d. 9. n. 28.* & religiosus incurrit excommunicationem Papalem *Suar. Reg. l. 18. n. 40.* Posse tamen Regulares hoc Sacramentum (vti & viaticum) in articulo

mortis suis familiaribus ministrare, docet *Dian. p. 5. t. 3. R. 52. ex Mancino, &c.* In necessitate verò, vt si Pastor absit, vel dare nolit, nec superior possit adiri pro petenda licentia, licitè ministrat quiuis non excommunicatus, aut suspensus; etiam Regularis, vt contra *Gauant.* docet *Præpos. Henriq. Fern. Gran. Dia. p. 5. t. 3. R. 82.* censetur enim tunc Papa dare licentiam *Laym. Regin. Suar. &c. l. c. Dian. R. 176.*

VI. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in ea fœmina adhibenda est: quod si tamen fiat, veniale esse docet *Quintan. t. 5. s. 6.* In ea posset etiam vnus vnam; alius aliã partẽ inungere pronunciando tamen formam illi vnctioni respondentem *Bon. l. c. &c. commun.* Non tamen potest vnus inungere aliquem sẽsum, & alius formam pronunciare; neque vnus vnum oculum, alter alterum. Vide *Dian. p. 9. t. 7. R. 56.* Quod si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium, quæ restant. *Tann. Præp. Marat.* qui apud *Dian. p. 5. t. 3. R. 87.* notat, licere etiã alteri vnctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

VII. Etsi in administratione huius Sacramenti seruanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda vel Manuali; mortale tamen non esse, administrare in necessitate sine superpelliceo, vel stola, docet *Quintan. & Leand.* conceditque *Amicus. Et. Dian. p. 8. t. 1. R. 79.* id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi nõ possint contra *Suar. Regin. &c.* Immo etiam extra necessitatem non esse mortale. 1. Omittere Psalmos pœnitentiales, litanias, & cæteras preces, docet *Palaus, & Gran.* Dico *extra*, quia in necessitate graui, v. g. tempore pestis, vel morte imminente; statim vngendus est sine præmissis orationibus; quæ tamen postea supplendæ sunt, si superuiuat infirmus. *Bon. d. 7. p. 6. n. 8.* 2. Deferre ad ægrũ, vel administrare sine lumine. *Leand.* citans *Possen. Quint. t. 5. s. 13. Barbos. de offic. Paroc. c. 22.* 3. Si solus sine ministro administret: immo hoc in necessitate permittunt *Tol. Sa. &c. v. Dia. p. 9. t. 6. R. 36.* 4. Si vngat alter, quã in formã crucis. *Sua. Bon. Lay. v. Dia. p. 3. t. 4. R. 178.*

VIII. Pastor ratione officij tenetur sub mortali, dare ijs, qui petunt, nisi iusta causa excuset: etiam tempore pestis, modo possit absque periculo vitæ; cum eo enim non teneri, docet *Tann. Dian. p. 5. t. 3. R. 93.* Si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti, absolute docet idem *Dian. p. 3. t. 4. R. 174. p. 5. t. 3. R. 93. & 83. & p. 8. t. 1. R. 21. ex Villalob. Tann. Amico, Franc.*

Lugo &c. Suar. Fil. Con. Bon. L*aym. ll. cc.*

IX. Sacerdos curatus peccat mortaliter, si petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo ne sine vnctione moriatur æger (nisi iusta causa excuset) quia in re graui non præstat id, ad quod tenetur ex iustitia. Alius verò Sacerdos, si absente Parocho licitè, & facilè possit, tenetur ex charitate, sed sub veniali tantum: nisi tamen ægrotus valdè indigeret; v. g. si alioqui sine omnibus sacramentis esset moriturus, quod aliud nullum suscipere posset: tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoscere videntur. Vide *Dian. p. 3. t. 4. R. 170. Lay. l. 5. t. 2. c. 7. n. 3.*

X. Parocho vesperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrũ oleũ, vt vocatus possit venire expeditius. Licet venialem culpam in eo tantũ agnoscat *Barbos. de Par. c. 22. ex Posseu.* item *Quintan. t. 5. s. 1.* Vbi tamen à mortali non audeat excusare eum, qui semper domi retineret.

XI. Decens est, vt stuppa cõburatur, quæ ad singulas vnctiones noua adhibenda est, nisi aliud habeatur in Agenda *Laym. l. c. Sa.*

Resp. II. Effectus eius principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est, 1. delere reliquias peccatorum. 2. tollere pœnas restantes. 3. aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat S. *Th. Syn. Suar. d. 41. s. 1.* Vnde resolues.

Huius Sacramenti non sunt capaces, 1. Pueri ante vsum rationis, etsi sufficiat ea ætas, qua possunt peccare. *Nauar. Suar. l. c.* 2. Perpetuo amentes: alijs verò delirantibus, si ante petiuerint, aut petituri fuissent, si cogitassent, aut ostenderint signum doloris, dari potest & debet *Syn.* H*enriq.* L*ay.* Et si tales vnctioni resistant ligandos esse, vel fortiter tenendos, ait *Zamb.* apud *Dia. p. 5. t. 3. R. 84.* qui cũ Bar. *de officio Parochi cap. 22.* dicit esse necessariũ, quãdo phreneticus non potest aliud sacramentũ suscipere.

2. Muti, surdi, & cæci à natiuitate sunt capaces, atque adeo debent inungi prope organa sensuum, quibus carent: etsi exterius per illa nõ peccarint; potuerunt tamẽ peccare per interiores potentias, quibus illa respõdent. *Posseu. Nald. Prap. Dia. p. 5. t. 6. R. 11.*

3. Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendo, secluſoque scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale, *Suar. Laym. Tann. Escob.* &c. (multo minus peccant mortaliter domestici, si id non procurent.) Veniale tamen esse docet *Kon. d. 19. dub. 10.* contra *Nugn. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 170. p. 8. t. 1. R. 58. & p. 5. t. 3. R. 97.* vbi notat ex *Tann.* non censeri contemnere, qui

sciens

ſciens prudens omittit tempore apto, & oblata commoditate: Contrarium tamen vult *Tolet.* præſertim ſi probabiliter deinceps non ſit futura commoditas.

De Sacramento Ordinis. Cap. II.

Dub. I. Quid ſit Ordo, quotuplex, & quæ eius materia.

RESP. I. Ordo eſt Sacramentum, quo traditur poteſtas circa Euchariſtiam ritè adminiſtrandam. Ordines vniuerſim ſunt ſeptem, Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſtatus, Acolithatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rurſus eſt duplex Minus, & Maius, ſiue Epiſcopatus: Vnde quidam octo numerant. Prima vero tonſura non eſt Ordo, niſi latè, ſed tantum diſpoſitio ad ordines, per quam quis fit Clericus, & capax beneficii eccleſiaſtici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex iis tres poſteriores dicuntur Maiores, ſiue ſacri ob annexum votum ſolemne caſtitatis (etſi ordinatus per grauem metum, vel nimiis blanditiis, & importunitate parentum, probabiliter eo non teneatur, niſi spontè ratificauerit. *Sanch. d. 29. Azor. Fill. l. 10. c. 4. q. 3. Con. n. 150. Bon. de mat. q. 3. p. 9.*) reliqui Minores, quos cum *Vaſq.* alii, Sacramentum eſſe negant, alii cum *Bellarm. Kon. Fill.* &c. communius, & probabilius affirmant. Et quidem vnum, vel perfectione, ac fine, vel vnitate attributionis. Vide *Fill. tr. 9. cap. 1. Bon. d. 8. q. 1.*

Reſp. II. Materia remota Ordinum, eſt aliquod inſtrumentum, traditum ordinandis, in ſignum poteſtatis ſpiritualis. Proxima eſt eiuſdem traditio, & acceptio. Cuius contactum phyſicum, & immediatum, etſi non eſſe eſſentialem aliqui probabiliter doceant cum *Sa. Henr. Regi. Laym. ia tr. 4. de ſacram. n. 185. & aliis*, quos citat: contrarium tamen communius eſt, ac tutius, vt altera ſaltem manu tangatur; immo ex præcepto, ad ſcrupulum vitandum vtraque manu; & quidem omnia, v.g calix cum patena, hęc cum hoſtia, vt docet *Fill.* idque ſimul cum prolatione Verborum Epiſcopi Vide *Layman. l. 5. t. 9. c. 5. Bonac. d. 8. q. 1. p. 3. v. Dian. p. 8. t. 1. R. 10. & 12*

Reſp. III. Oſtiarius ordinatur traditione clauium Eccleſiæ; Lector libri lectionum; Exorciſta, libri exorciſmorum; Acolythus ampullarum vacuarum, vel ſaltem vnius, & candelabri cum cereo extincto, quia eius eſt præparare lumen, vinum, & aquam ad Miſſam; Subdiaconus traditione calicis vacui, cum vacua patena ſuperpoſita, quia illius eſt hæc ad Miſſam præpara-

re;

re; Diaconus impositione manus, & traditione libri Euangeliorum, quia eius est catechizare, cantare, Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare Eucharistiam dare. Vide supra; Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, addita forma, qua datur potestas sacrificandi, deinde impositione manus, addita alia forma qua, datur potestas remittendi aliis peccata. Vide *Filliuc.t.9.cap.2 Reginald.Bonacin. Dia.par.3.t.4.R.186 187 & 188 & p.8.l.c.* Ex dictis resolues.

I. Potest Episcopus extra diœcesim suis subditis conferre primam tonsuram, quia non est Ordo. *Bon.& alij 4. cum Dian p.4.t.4.R.143.* contra *Sanch. Barbos. &c.*

II. Quando dubium occurrit; an Ordo sit verè collatus, v.g. quia materia fuit dubia, iterari potest, & debet sub conditione. Quando verò sunt rationes vtrimque probabiles pro nullitate, & validitate, ait *Dian.p 5.t.3.R.47 ex Gran.* posse iterari sub conditione immo debere, si sit Episcopalis, vel Sacerdotalis, v.g. si Sacerdos, vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cuius protectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam, sed non hostiam. Eum verò, qui non tetigit calicem, & patenam, dum forma proferebatur, sed paulò post, posse quidem ad maiorem animi sui quietem sub conditione iterum ordinari, non tamen esse necessarium, docet *Card.de Lugo Resp.mor. l.1 d.31.* Rectè autem notat *Dia.l.c.* etiamsi quis timeat ne inualidè ordinatus sit aut non recordetur se tetigisse sacra vasa, aut non tetigisse imaginetur, non illico iterandū esse Ordinem; cum sola obliuio, vel timor nō sufficiat ad prudēs, ac rationabile dubiū, vel probabilitatē.

Resp. IV. Episcopus non potest ordinare nisi subditos, vel ratione originis (si scilicet in eius diœcesi sint nati) vel ratione domicilii, ex voluntate isthic perpetuo habitandi; vel ratione beneficii in sua diœcesi existentis. *Dian.p.8.t.2. R. 8. Laym Præp. &c. comm.* Quocunque autem horum modorum sint subditi, licitè eos ordinat, vt habetur in *c.cum nullus, de temp ordin. in 6.* & ex communi, *Henriq. Less l.2.c.34 d.1.* Vnde resolues.

I. Qui in vna diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, à quouis trium istorum Episcoporum potest ordines, vel dimissorias accipere. *Præp.q 1.d.14. Laym.l.5.t.9.cap.9. Dian.p 8 t 2 R.8.& 9.* vbi cum *Auersa. & alijs 3.* contra *Barbos.* dicit, etsi ab vno eorum acceperit Ordinem vnum, posse alterum ab alio accipere.

II. Potest

II. Potest quis ordinari, vt originarius, vbi ipse vel pater eius est natus. *Barbos. Zerola., Auersa, & alij 9. cum Dian. p. 8. t. 2. R. 12.* Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cuius diœcesi natus est fortuito; v. g. quia mater ibi itineris, vel negotiorum causa degebat, non contrahit ibi ciuilitatem originis, sed vbi parentes domicilium habent, ibi enim natus esse censetur. *Sanch. & alij*, 8. *cum Dian. p* 8. *t.* 2. *R.* 11. contra *Hurtad.*

III. Qui in diuersis Episcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (etsi non mathematicè) habitat, potest ab vtriuslibet loci Episcopo ordinari: quia vtrique est subditus ratione domicilij. *Prap. l. c. Sanch Auersa. &c cum Dia. p.* 8. *c.* 2. R. 14. eius tamen filius ab illo tantum, in cuius diœcesi est natus. Quod si fortuito extra vtriusque diœcesim sit natus, ab vtrouis potest ordinari; quia vterque censetur eius Episcopus originis, cum non sit potior ratio de vno, quam alio *Prap. Dian. l. c.* Natus autem ex fornicatione, matris potius, quam patris domicilum sequitur *Prap Dian. l. c. R.* 18.

IV. Qui plura habet in diuersis diœcesibus beneficia, potest à quolibet illorum Episcoporum ordinari *Garc. Prap. l. c. &c. Dian. p. 8. t. 2. R. 25.*

V. Studiosi, qui in vniuersitate habitant (etiam vltra decennium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab eius loci Episcopo ordinari non possunt. Immo si istic ducant vxorem, nec filij eorum; sicut enim is non dicitur Episcopus domicilij, respectu patris: ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio patris. *Dian. p.* 8. *t.* 2. R. 15. & 17.

Dub II. Quæ requirantur in ordinando?

Resp. *Vt baptisma prius, tum intentio, sexus, & ætas,*
Vt probitas, titulus; Gratia; & absit obex.
Ne coniux, bigamus, mancusque, Neophytus, atque
Non illegitimus, mancipiumque fiat.
Hæresis, infamis, pœna inclytus, inscius vlla
Censura affectus irregularis eris.

I. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, vt sit mas baptizatus. *S. Thom.* 3. *p. q.* 39. *a.* 2. *Con. d.* 20. *dub.* 10. *Vasq. Fil. t.* 9. *cap.* 4. *q.* 2. Vnde resolues.

I. Incapax ordinum est, & quidem iure diuino. 1. Fœmina. *Vasquez Regin. Fillиuc. l. c.* 2. Hermaphroditus, in quo sexus fœmineus præualet. *Fill. l. c.* Quod si autē in eo incipiat præualere

post

post ordinationem validam, non potest validè consecrare, vel absoluere; licet characterem sacramentalem retineat. *Card. de Lugo resp mor. l. 1. d. 31. 3.* Non baptizatus. *Ibid.*

II. Validè ordinantur, 1. Perpetuo amentes, cæci, muti, priuati manibus, etsi iure naturali sint inhabiles, 2 Irregulares, etsi iure ecclesiastico sint inhabiles, maneantque ab eorum vsu suspensi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad castitatem non tenebuntur vi voti, nisi id ratificauerint. *Tol. Henriq. Azor. l. 13. cap 14 Bonac. l. c.*

Resp II. Vt ordo licitè, & secundum iura Ecclesiæ ritè sumatur, aut non incurratur censura, requiritur in recipiente, præter statum gratiæ, 1. Vt nō sit neophytus, vel infamis, vel hermaphroditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus. 2. Animus clericandi *Trid. sess. 23. cap. 4.* sine quo si primam tonsuram, vel ordines minores accipiat, videtur peccare, saltem venialiter, nisi iusta causa excuset; quia fraus est leuis, vide *supra l. 4. c. 1. d. 1. n. 3.* Similiter venialis inconstantia videtur, sine iusta causa statum clericalem deserere. 3. Vt sit confirmatus. *Trident. sess 23. cap. 4.* & quidem secundum *Bonac. d. 8. p. 5. n* 10. sub mortali; secundum *Sotum, & Con.* sub veniali. 3. Litteræ dimissoriæ (etiam pro prima tonsura) Episcopi proprij, siue originis, siue beneficij, siue domicilij. Vide *Dia. p. 3. t. 4. resol.* 194. 4 Examen coram Episcopo, de scientia necessaria ad vsum cuiuscunque Ordinis: nam *Trid sess. 23. cap. 4.* pro prima tonsura requirit, vt sciant fidei rudimenta: item legere, & scribere, & de quibus probabilis sit coniectura, quod Clericatum elegerint, non secularis iudicij fugiendi fraude, sed vt Deo fidelem cultum præstent. Pro Minoribus, vt linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu, & Diaconatu, cognitionem eorum, quæ ad istos Ordines spectant, Pro Sacerdotio tantum scientiam, vt populum docere possit necessaria ad salutem, & administrare Sacramenta. 5. Titulus sustentationis, vt beneficij, vel patrimonij, vel paupertatis, vt in regularibus. *Trid. s. 21. c. 2. 2. Bon. n. 6.* Ordo inter receptionem vnius & alterius; cuius inuersio, v.g. suscipere Diaconatum ante Subdiaconatum; erit mortale, Episcopatus ante Sacerdotium, erit mortale: Episcopatus ante Sacerdotium, erit etiam inualidus. 7. Tempus, sic minores conferuntur, quauis Dominica, vel festo, & quidem tali, quod ex præcepto Ecclesiæ celebretur, etiam in foro, vt *Sylu. Azor. Barb. s. &c commun.* docent. Ac licet *Præpos. Fagund. Tann. Gauant. &c.* putet sufficere quoduis festum duplex in Ecclesia, eamque sententiam *Dia. R. 5. n. 13. R. 47.*

vocet

vocet tutam in praxi: eam tamen ex Decreto Vrbani VIII. reiectam esse monet *C. Lugo l.1. resp. mor. d.43.* Eosdem autem posse ex recepta Episcoporum consuetudine, etiam feria VI. vesperè ante Sabbathum, quo omnes Ordines iure conferri possunt, notat *Dia. p.2. t.16. R.28. ex Henriq. Regin. &c.* maiores verò Sabbathis Quatuor temporum, & Dominicæ Passionis, ac Hebdomadæ Sanctæ. 8. Interstitia temporum. Sic maiores nonnisi, post annum ab alterius susceptione conferri possunt, *ex Trid. sess. 23. cap. 11. & 13. & 14.* in quo tamen Episcopus ob necessitatem, vel vtilitatem Ecclesiæ, potest dispensare. Eodem tamen die, nonnisi de licentia Papæ, duo Ordines maiores possunt dari: Minores vero omnes, dispensante Episcopo, possunt dari eodem die, & si consuetudo sit, simul cum Subdiaconatu. *Nauar. c.25. Henriq. l.10. c.11 Vasq. Suar. Sa V Ordo Laym. l.5. t.9. c.8.* 9 Locus scilicet pro solemni collatione, Ecclesia: pro priuata, Sacellum 10. Aetas, in qua ordinariè Episcopus non potest dispensare, & sic pro prima tonsura, & minoribus, requiritur saltem septennium completum, licet *Quintan. t.c. s 21* cōtra *Sanch. &c.* putet sufficere inchoatum. Pro Acolytho annus 12 completus. *Fill t.9 c.4. n.28.* pro Subdiaconatu vigesimus secundus, pro Diaconatu vigesimus tertius, pro Sacerdotio vigesimus quintus, omnes incępti, pro Episcopatu trigesimus completus. Vide *Bon. d.8. q.1. Fill. tr.9 c 4. Laym l.5. tr.9. c.6. & 7 Dian. p.3. tr.4. R.192* Si autem dubium sit, an quis ætatem requisitam habeat, v.g. pro Sacerdotio in annum 25 ingressus sit, ordinari non potest. *Sanch. Laym. Bardi. d.6 c.11 p.6. §.2. v. supra l.1. t.1. c 2. dub 3.* Peccat autem tam ordinans, quam ordinatus, si ordinetur qui non habet qualitates requisitas.

Quæres. Quæ sint officia ordinatorum?

Resp. I. Ostiarij est claues templi seruare, aperire, & claudere eius ianuas, arcere eos, quibus non licet interesse sacris; campanas pulsare; quæ intra Ecclesiam sunt custodire; ei qui prędicat, aperire librum. 2 Lectoris munus est, legere in Ecclesia lectiones veteris, & noui Testamenti; item docere catechumenos rudimenta fidei Christianæ. 3 Exorcistæ munus est, manus imponere supra vexatos à spiritibus immundis, ad illos adiurandos, & eiiciendos: item ad exorcizandos catechumenos. 4. Acolythi munus est, præparare ampullas vini, & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem sacrificium, & illi ministrare, vnde, & ceroferarius dicitur. 5 Subdiaconi munus est, immediate subordinari Diacono ad sacrificium Missæ, calicem, &

patenam

patenam illi tradere, vrceolum cum aqua præbere, aquam ad lauandas manus infundere, Epistolam ex officio, & solemniter in Missa legere. 6. Diaconi munus est, cantare solemniter Euangelium in Missa, ministrare immediatè Sacerdoti in omnibus, quæ pertinent ad Missæ sacrificium, vestire altaria, crucem ferre, & denique ex commissione Sacerdotis, prędicare, & baptizare. 7. Præsbyteri munus est, offerre sacrificium Missæ, absoluere à peccatis, baptizare, benedictiones aquæ, & similes facere, populum doctrina, & exemplo pascere. Vide *Escob. Exam.* 8.*t.*7.*c.*1.

TRACTATVS SEXTVS.

DE MATRIMONIO.

De Sponsalibus. Cap. I.

Dub. I. Quid sint Sponsalia.

RESp. Sunt promissio voluntaria, deliberata, & mutua signo sensibili expressa, futuri matrimonij, inter personas iure habiles.

Dicitur I. *promissio*; quia propositum non sufficit, cum non inducat obligationem. Vnde qui diceret. *Volo te accipere, habere, aut ducere in vxorem*, non contraheret sponsalia, vt *Bon.q.*1.*p.*1. docet, ex alijs: quia hæc verba non promissionē, sed propositū promissionis tantū significāt. nisi tamē ex circūstātijs aliud colligatur

Dicitur II *Voluntaria, & deliberata*, scilicet deliberatione sufficiēte ad peccatum mortale, cum sponsalia sub mortali obligent. *Dia p.*3 *t.*4.*R.*173.*ex Sanch. Pontio. &c.* etsi *Bon q* 1.*p.* 4. *n.* 4 plus requirat. Vnde regulariter non sunt valida ante septennium completum, vt docet *Con.d.*21. *art* 5.*Sanch l* 1.*d* 16. nisi malitia, & prudentia suppleat ętatem *Dia. t.*4 *p.*3 *R.*274. *Pontius &c* (quod tamen quidam negant sufficere, cum ius determinarit ætatem) immo nec post septennium, si de vsu rationis sufficienti non constet; vt, neque si vi, dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundum *dicta de Voto, & Contractibus*.

Dicitur III. *Mutua*. Vnde si Titius promittat nuptias Caiæ, & hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur. quia cum contractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus, non potest claudicare; inuoluit enim conditionem, *si tu repromiseris*. Quod si tamen

men Titii promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata à Caia, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis. Ita *Sanch. lib. 3 di. 3.* contra *Pontium* apud *Dian p 3. tr. 4. resol. 244.*

Dicitur IV. *Signo expressa*: quia contractus inter homines non fit, nisi signo externo. Vnde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Caiæ, etiam cum consensu interno in promissionem matrimonij, quod Titius ei promittit. Si tamen pater, vel mater, pro filio, aut filia, aut curator, pro eo, cuius curam habet, præsente, & non contradicente (dummodo metus absit) contrahat, valida erunt; quia in hoc casu, ius accipit taciturnitatem pro expressione consensus *Sanch l. 1. d. 22 Dia. p. 3. tr. 4. R. 270.* immo etiam si pro absente: saltem si is resciens id expressè, vel tacitè, signo aliquo sufficienti ratificet. *Sanc Pont. Dian. p. 3 t. 4. R. 271.* contra quos *Sot. & Henriq.* ne hoc quidem requirunt, sed tantum vt resciens non contradicat, quod *Kon.* admittit, si per ipsos tutores, vel parentes ijs proponatur, tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur V. *inter habiles*: id est, quæ & ætatem à iure præscriptum habent, & nullo impedimento prohibentur. Vnde resolues.

I. Quando verba, vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentione contrahentium, si de illa constet: in externo autem, communi intelligentia, & sensu verborum, ita tamen, vt potius inclinetur in fauorem matrimonij. Vide *Dia. p. 3. to. 4. R. 205. Benac q. 1 p 1.*

II. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad Matrimonium (cum hoc ex iure positiuo sit nullum) habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretatiua intentione contrahentium: quia actus, quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo, quo possunt, sponsalia autem virtute continentur in matrimonio. *Laym. l. c num. 17.*

III. Ad sponsalia non sufficit, 1. Si dicas: *non ducam aliam, quam te*: quia sunt verba merè negatiua, & potes ducere nullam. *Bon. q. 1. p. 7. n. 13.* 2. Dicere, *contraham tecum, si Papa dispensauerit. Barb. & alij 10 cum Dian. p. 3. t. 4. R. 290.* contra *Sanch. Kon. & Pont.* ac proinde licitum est vtrique contrahenti, ante, & post impetratam à Pontifice dispensationem, altero inuito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subharratio annuli, & missio munerum iocalium, nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio, quia potest fieri ex alijs causis. Quod si tamen verba vnius præcesserint, tunc im-

missio-

miſſio annuli, & verbum *recipio*, operatur ſponſalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promiſſionis, vt docet *Fill* quia recipiendo ſic anulum, tacitè conſentit: itemque ſi habito inter amicos tractatu de matrimonio, ſponſus miſit arrhas, & munera iocalia, eaque ſponſa acceptauit. *Laym. l.5. tr.* 10. *c.* 2. 4. Sponſalia metu graui contracta; licet iuramento firmata, ſunt inualida: quia iuramentum metu extortum non firmat contractum, immo probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget *Sanch. Barboſ. Dian. p.3. t.4. R.* 278. Vide *ſupra l.3 t.2. c.2.*

Dub. II. Quæ, & quanta obligatio Sponſalium?

Reſp. I. Obligant ad ineundum matrimonium, ſub peccato mortali: ſi tamen terminus non ſit præfixus, ſufficiet, ſi promitens impleat, quando à promiſſario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus oneroſi, in re graui. Ratio poſterioris eſt, quia id eſt commune omni debito. *Sanch. lib. . d* 28. *Kon. d.* 22. *dub* 1. apud *Dian. p* 3. *t.* 4. *R.* 245. *Pontius* tamē *ibid.* vult obligari ſtatim poſt contractū Vnde reſolues.

I. Reſiliens cogi poteſt ad matrimonium, etiam à iudice per cenſuras; quod tamen rarè expedit, ob periculū infelicis exitus.

II. Si iudex ſecundum allegata, & probata cogat, ad matrimonium, licèt à parte rei reuera coactio ſit iniuſta, valet matrimonium. *Sanch. & M. Perez.* contra *Texed.* apud *Dian. p* 9. *t.* 8. *Reſp.* 26.

III. Fornicatio ſponſæ, eſt circumſtantia in confeſſione exprimenda; quia mutat ſpeciem, & conſtituit iniuſtitiam, quæ in ſponſa grauis, ideoque mortalis habetur, vt ſi quis rem alteri promiſſam notabiliter corrumpat; quod tamen ſponſus non cenſetur facere fornicando, cum in viro fornicatio non tanti æſtimetur, niſi aliud accedat. *Sanch. l.* 1. *d.* 2. *Con. Fagund. Fill. &c.* probabiliter, contra *Layman. Azor. &c. v. C. de* Lugo *d.* 16. *num.* 176.

IV. Qui ſimulato animo promiſit per ſe loquendo, non obligatur ad nuptias, tametſi damnum creatum debeat reſarcire. Dixi, *per ſe* quia ſi facta promiſſione puellam induxit ad copulā tenetur illam ducere. *Bon. l. c. p.* 2. Vbi excipit, ſi puella eſſet longè inferioris conditionis (v g quoad nobilitatem, vel diuitias) tunc enim non teneri ducere, v.g. virum nobilem filiam agricolæ; præſertim, ſi illa fuerit conſcia diſparis ſtatus, ſeu conditionis, eò quòd tunc decipi potius voluerit, quam decepta ſit;

vnde nec teneri eò casu illam dotare. Secus tamen, si ipsa inæqualitatem status ignorauerit, aut si ipse non fictè, sed ex animo matrimonium promiserit. Ita *Bonac. q. 1. p. 3. num. 7. & seq. ex Vas. Molin. d. 106. Sanch. lib. 1 d. 10. v. Less lib. 2. c. 10. Laym. q. 3. cap. 1. n. 10 & Mart. Perez. d. 2. s. 3.*

V. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi iurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt inualida *Sanch. & Villalob.* contrarium tamen tenet *Con. & Pont. cum Dian. p. 3. t. 4. R. 210.* matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera, est validum, licet iniustum. *Bon. p. 5. & 7. Laym. c. 1. n. 2.*

VI. Liberi, qui parentibus insciis contraxerunt sponsalia, etiam cum ijs, qui imparis sunt conditionis, v. g. ignobilis cum nobili, licet peccarint; tamen obligantur: nec à parentibus possunt impediri, quo minus seruent fidem datam. *Laym. loco. cit. num. 12. ex Sancto Thoma, &c.* nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur. *Dian. p. 9. t. 7. R. 71. ex Molin. Sanch. &c.*

VII. Resiliens culpabiliter à sponsalibus, perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius patris reddendas, ac ad restitutionem, quanti eius intereat talem contractum impleri.

Resp. II. Vbi Tridentinum non est receptum, sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium, per quæuis signa externa, maritali affectu exhibita, v. g. per copulam. Dico, *Vbi Trident. &c.* quia vbi hoc receptum est; hæc signa non tenent, si sint clãdestina; ideoq; grauiter in iis peccari potest. Vnde sequens Casus resoluitur.

Sponsis non licent tactus impudici, cum proximè disponant ad copulam, & pollutionem; etsi liceant amplexus, & oscula, in signum amoris, *Sanch. l. 9. d. 47. v. Dian. p. 2. t. 17. R. 6. & t. 1. misc. R. 31. & p. 4. R. 131.*

Dub. III. Quomodo dissoluantur Sponsalia.

Resp. I. Dissoluuntur sequentibus casibus.

I. Per matrimonium validum cum alia initum *Bonac. p. 7.*

II. Per mutuum consensum, sicut quiuis contractus *Laym. c. 2. n. 8.*

III. Si superueniat impedimentum dirimens matrimonium *Bon. p. 8. n. 5.*

IV. Per atrox crimen alterius sponsi, soluuntur ex parte innocentis, quale censetur. 1. Fornicatio, siue spiritualis, vel hæresis, siue corporalis, tam sponsi, quam sponsæ, post sponsalia;

salia; & sponsæ etiam ante illa, sed à sponso ignorata, licet per vim facta. *Bon. p.* 8. Immo si sponsa permitta se tangi impudicè ab alio per oscula, & amplexus, potest sponsus resilire a sponsalibus; sed non vice versa; quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicuius momenti. *Reginal Sanch. Dian. p.* 3. *t.* 1. *R.*283. Limitant autem *Con. & Laym.* nisi talia oscula, & tactus sint ita frequentes, vt indicent valde propensum sponsi animum in alteram, vt merito timeri possit, ne sponsæ non sit fidem seruaturus. Si autem vterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilire docet *Palaus, & Bon.* contra *Con. Reginal'd. Sanch. Lay. Pont* qui soli viro id eo casu permittunt, eo quod delicta sint imparia, & longè grauius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis, *Dian. l. c. R.* 284. 2. Furtum graue, homicidium, &c. vel simile, quod graue damnum, vel infamiam pariat: *Bon. p.* 8. *num* 12.

V. Si notabilis mutatio, accidat, vel detegatur, quæ si à principio cognita fuisset, à sponsalibus deterruisset, qualis esset, v.g. 1. Inimicitia, vel odium graue inter sponsos. Quo refertur morum asperitas, vel sæuitia, post sponsalia primum cognita: itẽ iustus timor, ne ex matrimonio scandala & grauia odia nascãtur inter parentes, vel consanguineos. *Laym. cap.* 1. *num.* 78. *Bon. p.* 8. *n.* 2. &c. 2. Si alteruter incidiat in lepram, paralysin, morbum Gallicum, &c. si grauiter mutiletur, vt amissione oculi, nasi, vel aliter grauiter deformetur, presertim sponsa, vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium, ad sustentationem familię necessarium. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 85. *ex Sanch. l.* 1. *d.* 57. Bon. *d.* 23 *dub.* 8. *Laym. & Bonac ll. cc.* Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidem appetibiles, non tamen perniciosas, præsertim si aliquam infamiam habeant adiunctam, v.g. si sponsa vi, vel sponte fuisset corrupta; dommodo tamen contrarium positiue verbo, factoue non simulet; poteſtque interrogatus licitè dissimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus sint perniciosi v. g. morbus contagiosus, grauis infamia, siue personalis, siue generis, aut familiæ, non licet (etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ingnaro, nisi similes defectus ipse patiatur. *Con. Pont, Dian. p.* 5. *t.* 4. *R.* 28. vbi *ex Con. Sanch* contra *Pont. Nauar. &c.* infert, sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum defectus istius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus,

vnde nec teneri eò casu illam dotare. Secus tamen, si ipsa inæqualitatem status ignorauerit, aut si ipse non fictè, sed ex animo matrimonium promiserit. Ita *Bonac. q. 1. p. 3. num. 7. & seq. ex Vas Molin. d. 106. Sanch. lib. 1 d. 10. v. Less lib. 2. c. 10. Laym. q. 3. cap. . . n. 10 & Mart. Perez. d 2. s. 3.*

V. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi iurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt inualida *Sanch. & Villalob.* contrarium tamen tenet *Con. & Pont. cum Dian. p. 3. t. 4. R. 210.* matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera, est validum, licet iniustum. *Bon. p. 5. & 7. Laym. c. 1. n. 2.*

VI. Liberi, qui parentibus insciis contraxerunt sponsalia, etiam cum ijs, qui imparis sunt conditionis, v. g. ignobilis cum nobili, licet peccarint; tamen obligantur: nec à parentibus possunt impediri, quo minus seruent fidem datam. *Laym. loco. cit. num. 12. ex Sancto Thoma, &c.* nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur. *Dian. p. 9. t 7. R. 71. ex Molin. Sanch. &c.*

VII. Resiliens culpabiliter à sponsalibus, perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius patris reddendas, ac ad restitutionem, quanti eius intereat talem contractum impleri.

Resp. II. Vbi Tridentinum non est receptum, sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium, per quæuis signa externa, maritali affectu exhibita, v. g. per copulam. Dico, *Vbi Trident. &c.* quia vbi hoc receptum est; hæc signa non tenent, si sint clãdestina; ideoq; grauiter in iis peccari potest. Vnde sequens Casus resoluitur.

Sponsis non licent tactus impudici, cum proximè disponant ad copulam, & pollutionem; etsi liceant amplexus, & oscula, in signum amoris, *Sanch. l. 9. d. 47. v. Dian. p. 2. t. 17. R. 6. & t. 1. misc. R. 31. & p. 4. R. 131.*

Dub. III. Quomodo dissoluantur Sponsalia.

Resp. I. Dissoluuntur sequentibus casibus.

I. Per matrimonium validum cum alia initum *Bonac. p. 7.*

II. Per mutuum consensum, sicut quiuis contractus *Laym. c. 2. n. 8.*

III. Si superueniat impedimentum dirimens matrimonium *Bon. p. 8. n. 5.*

IV. Per atrox crimen alterius sponsi, soluuntur ex parte innocentis, quale censetur. 1. Fornicatio, siue spiritualis, vel hæresis, siue corporalis, tam sponsi, quam sponsæ, post sponsalia;

ſalia ; & ſponſæ etiam ante illa, ſed à ſponſo ignorata, licet per vim facta. *Bon. p.* 8. Immo ſi ſponſa permitta ſe tangi impudicè ab alio per oſcula, & amplexus, poteſt ſponſus reſilire a ſponſalibus ; ſed non vice verſa ; quia etſi ſponſus id faciat, non eſt dedecus ſponſæ, nec mutatio alicuius momenti. *Reginal Sanch. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.*283. Limitant autem *Con. & Laym.* niſi talia oſcula, & tactus ſint ita frequentes, vt indicent valde propenſum ſponſi animum in alteram, vt merito timeri poſſit, ne ſponſæ non ſit fidem ſeruaturus. Si autem vterque ſponſus fornicetur poſt ſponſalia, neutrum poſſe reſilire docet *Palaus, & Bon* contra *Con. Reginald. Sanch. Lay Pont* qui ſoli viro id eo caſu permittunt, eo quod delicta ſint imparia, & longè grauius damnum immineat ipſi propter incertitudinem prolis, *Dian. l. c R.*284. 2. Furtum graue, homicidium, &c. vel ſimile, quod graue damnum, vel infamiam pariat: *Bon. p.* 8. *num* 12.

V. Si notabilis mutatio, accidat, vel detegatur, quæ ſi à principio cognita fuiſſet, à ſponſalibus deterruiſſet, qualis eſſet, v. g. 1. Inimicitia, vel odium graue inter ſponſos. Quo refertur morum aſperitas, vel ſæuitia, poſt ſponſalia primum cognita: itẽ iuſtus timor, ne ex matrimonio ſcandala & grauia odia naſcãtur inter parentes, vel conſanguineos. *Laym. cap.* 1. *num.* 78. *Bon. p.* 8. *n.* 2. &c. 2. Si alteruter incidiat in lepram, paralyſin, morbum Gallicum, &c. ſi grauiter mutiletur, vt amiſſione oculi, naſi, vel aliter grauiter deformetur, preſertim ſponſa, vel ſponſus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium, ad ſuſtentationem familię neceſſarium. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 85. *ex Sanch. l.* 1. *d.* 57. Bon. *d.* 23. *dub.* 8. *Laym. & Bonac ll. cc.* Non tamen tenetur ſponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidem appetibiles, non tamen perniciosas, præſertim ſi aliquam infamiam habeant adiunctam, v. g. ſi ſponſa vi, vel ſponte fuiſſet corrupta ; dommodo tamen contrarium poſitiue verbo, factoue non ſimulet ; poteſtque interrogatus licitè diſſimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus ſint pernicioſi v. g. morbus contagioſus, grauis infamia, ſiue perſonalis, ſiue generis, aut familiæ, non licet (etiamſi poſt ſponſalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ingnaro, niſi ſimiles defectus ipſe patiatur. *Con. Pont, Dia. p.* 5. *t.* 4. *R.* 28. vbi *ex Con. Sanch* contra *Pont. Nauar. &c.* infert, ſponſam poſt ſponſalia corruptam poſſe ſponſum defectus iſtius occulti ignarum cogere ad ſtandum ſponſalibus

& contrahendum matrimonium, 3. Si magna alterius debita detegantur, vel graue sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ. *Bon. l. c.* Quod si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognouisset; contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur grauis, ac notabilis, præsumetur pro sponso, cui liberum erit resilire. *Sanch.* Bon. *Tancred. t. 1. l. 1. d. 65.* Secus si defectus sit leuis. *Bardi, l. 6. c. 11. p. 7.*

VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam; quia censetur renunciare suo iuri *Laym. l c.* Bon. *p. 6.*

VII Si sint inita cum conditione certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quò minus sit contractum. *Laym. n. 16.*

VIII. Soluuntur, licet sint iurata, per susceptionem ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi *Laym. l. c. Bon. p. 5.* Nec obstat, si hic postea ad sæculum redeat, vt docet *Sanch. l. 1. d. 24.* licet *Præpositus*, *Fill.* & alij putent talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, vt etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Vnde non posset ingredi religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter quam per matrimonium posset resarcire damnum. Vide *Dian. p. 3. tr. 4. R. 207. Bonacin. loco cit.*

IX. Probabile est, solui etiam per votum simplex castitatis, vt docet *Suar. Azor. aliique*, cum hoc sit de meliore bono: & si contrarium doceant *Fill. Sanch. Con* & alii: eò quòd Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, & in alterius præiudicium, vnde etiam in foro externo talis solet compelli, vt vel fidem seruet, vel intret religionem. Interim post tale votum alteri parti datur ius sponsalia soluendi, eò quòd vouens resilierit, & censeatur iuri suo renunciasse. Vide *Bonacin. p. 5. n. 13.*

X. Per matrimonium validum dissoluitur, saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium: quoad eum verò, qui contraxit, non extingui obligationem si alter expectet, sed suspendi, & matrimonio isto soluto teneri ad implenda sponsalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omnino dissolui. Vide *Dian. p. 3. t. 4. R. 209.*

XI. Si sponso noua superueniat hæreditas, ita vt illi sponsa sit inæqualis, non habet ideo ius resiliendi: quia non est deceptus in conditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem

est de sponsa, si ipsi hæreditas noua superueniat. *Sanch. Con. Regin. Dian. p. 3. t. 4. R. 286.*

Resp. II. In supradictis causis, quando manifestæ sunt, non requiritur authoritas iudicis ad dissoluenda sponsalia, alioqui requiritur. Quod si sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit sponsam, censetur tacitè suo iuri renunciasse, & sponsalia ratificasse. *Laym. c. 2. n. 23.*

De Matrimonio secundum se. Cap. II.

Dub. I. Quid sit, quæ eius materia, forma, & minister?

RESP. Est sacramentum inter baptizatos, quo vir, & mulier sibi mutuò legitimè corpora sua tradunt, ad perpetuam vitæ societatem, vsum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus, externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem, est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis: *Suar. tom. 3. d. 2. s. 1. a. 1. Sanch. Vasq.* Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam, & formam. Porrò matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis. Consummatum verò dicicitur, quando ea secuta est. Vnde resolues.

I. Validè, & licitè contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedij concupiscentiæ. Ratio quia non pugnat cum essentia Matrimonij. Et patet exemplo B. Virginis, & S. Ioseph.

II. Non videtur licitum, contrahere tantum propter voluptatem carnis, vel vanitatem, quia finis debet saltem esse honestus. *Nauar. c. 22. n. 79. Sanch l. 2. d. 29. q. 3.*

III. Licitè contrahitur in remedium concupiscentiæ (nihil aliud intendendo) modo proles positiue non impediatur: hoc enim sub mortali non licet. *Con. d. 25. d. 2. num. 16. Pontius. l. 1. cap. 21. Hurt. 4. Perez. d. 18. s. 3. num. 1. ex 1. Corinth. 7.* Hinc etiam coniuges possunt abstinere ab vsu coniugij, & optare, ne plures accipiant liberos, quam possint alere, dummodo, vt dixi positiuè non impediant, nec abortum procurent, *Perez. l. c. Bon. q. 4. p. 1. num. 12. Nauarr. c. 16. &c.*

IV. Licitè etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum coniunctio, & coniu-

& coniugum sanctificatio; non contrarios, v. g. ad pacem inter regna, vel illustres familias componendā, vel splendorē familiæ conseruandā. Ita contra *Sanc. & Syluium* docent *Prap. Pont. Gasp. Hurt. Dian. p. 3. t. 4. R. 219. Marc. Perez. d. 18. s. . num. 7. Dian.* vbi cum *Dian. l. c.* etiam permittit ob diuitias, & nobilitatem.

V. Validè, sed illicitè contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchādi, &c. nisi tamē talis intentio in pactum deducatur, id est, nisi adijciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonij. Vnde inualidè contrahit, qui vinculum matrimonij vult tantum durare per annum, vel reseruat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debite exigendi. Vide *Perez. s. 6. & c. ll. cc.*

VI. Contrahentes vt non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant. Secus est de procuratore, per quem contrahunt, vti, & de Sacerdote copulante; quia nec suscipit, nec administrat sacramentum, sed tantum vt testis assistit. *Cardin. de Lugo de sacrament. d. 8. s. 9. num. 155.*

VII. Coniux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem, generationi aduersantem.

VIII. Requiritur consensus de præsenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit tamen exprimere per alium, vt si parentes pro filiis contrahant, his tacentibus. Vide *Dian. p. 3. t. 4. resol. 272.* Sufficit etiam 2. si alterius consensui precedenti, & nō reuocato, alterius accedat. Vnde si quis coram Parocho non verè cōsenserit, satisfacit consentiendo postea. Vide *Dian. l. c. R. 292.*

Quæres: An sufficiat consensus conditionatus?

Resp. I. sufficit conditionatus sub conditione de præterito, vel præsenti, stante conditione: quia tunc contractus nō suspenditur.

Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum: v. g. duco te, si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v. g. Si cœlum tetigeris; vel de futuro turpi: modò non repugnet substantiæ matrimonij, & consensus sit absolutus, v. g. si patrem occideris. Ratio, quia tales conditiones habētur pro non adiectis. *Sanch. lib. 5. dist. 15. Mol. Fill. Les. l. 2. c. 18. dist. 15. Layman. Bonacin.*

Resp. III. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v. g. si prolis generationem

nerationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio Patet *ex C. Fin. de condit. v. Sanch. l. 5. d. 19 Bon. d. 29. dub 3. Fill. &c.*

Resp. IV Consensus sub conditione honesta de futuro, est cõtractus sponsalium tantum, & non matrimonii. Quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine nouo consensu, postquam conditio impleta fuerit, vt docet *D. Thom. cum aliis* apud *Sanch.* etsi *Fill. Laym*, & alii quidam putent, contrarium esse probabile, eo quod contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta, purificetur. Quod concedit Bon *q* 2.*p*.10.*n*.20. si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

Dub. II. De vsu Matrimonij.

Art. I. An vsus Matrimonij, siue actus coniugalis sit licitus?

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide, & patet *ex 1. Cor. 2. Vxori Vir. debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus

I. Si matrimonium à parte rei sit nullum: quod tamen si vterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si vterque, vel alter id certò sciat, non potest quocunque etiam periculo proposito, vti matrimonio: Vnde si non potest sine periculo vitæ, aut famę detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet, vel ingredi religionem (si necdum consummauit) vel fugere, vel petere diuortium, ob coniugis sæuitiam, v. g. vel adulterium, si tale sit, vel certe omnia incommoda patienter sustinere. *Bon. q.* 18. *p.* 8 *num.* 16.

II. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum: reddere tamen tenetur, cum alter habeat ius petendi. Si vterque dubia fide contraxit, vel dubitat de eius valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indagationem *Vasq. San. Dia. Bard. d.* 6 *c.* 11. *p.* 7. §. 3. Secus postea. *Bo. q.* 4 *p.* 4. vide supra *l.* 1. *t.* 1. *c.* 2. *d.* 3.

III. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit causa grauis, cui damnum corpora levideatur postponendum, v. g. periculum incontinentiæ in se, vel comparte. *Bonacin. p.* 6. *num.* 8. *M. Perez. d.* 50. *s.* 4. *num.* 5.

IV. Si fiat prauo fine, v. g. tantum voluptatis causa. Quod tamen Doct. communiter, *vt Sanch. l.* 9. *d.* 11. *Bon. q.* 4. *p.* 6. censent esse tantum veniale, contra *Pontium*, qui vult esse nullum;

nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur. *Sanch. lib. 9. d. 11. &c.* Vide etiam *Dian. p. 3 t. 4. R. 216. Bonac. p 6. M. Perez. d. 49. s. 2. num. 6.*

V. Si exerceatur mente adultera, vt si dum accedit ad suam imaginetur aliam, vt animum pascat, quod est mortale. *Sanch. Bon. p. 6. num 7.*

VI. Si fiat modo indebito, v.g. 1. Si non seruetur vas naturale: quod multi docent esse veram sodomiam, alij esse graue peccatum contra naturam. Vide 6. *præcep.* 2. si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quo aliqui dicunt esse mortale, alij, secluso periculo effusionis seminis, veniale tantum, etsi graue, & grauiter increpandum. *Dian. p. 3. t. 4. resol. 204.* 3. Si alter coniugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actus coniugalis, scilicet generatio impeditur: quidam tamen, vt *Prap & Sanch.* dicunt, in fœmina nullum esse. Vide *Bon. p. 6. n. 15. & p. 1.*

VII. Si loco indebito, v.g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solemnitate, vt Paschæ, vel pridie communionis. Vide *Perez. d. 49. sect. 3.* 2. Quando vxor est grauida, saltem si sit periculum abortus *Nauar. Sylu Sanch. Con. Fill. num* 337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale; quod enim tunc sine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Vnde *Dian p. 3. tr. 4. R. 204. & Con. d 34. dub. 9.* nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando vxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale contra *Azor.* docet *Sanch. l. 9. d. 21. n. 2.* Immo aliqui apud *Dian. l. c. vt Pontius l. 10 cap. 13. & cap. 14. num. 5. & 6.* docent, nec veniale esse, si periculum vrgeat, quod *Sanch. l. c.* docet esse probabile, additque *Mart. Perez*, si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere vxorem, si maritus exigat. Vide *d. 49. s. 3.* Vt vsus matrimonij sit licitus.

Sit modus, & finis sine damno, solue cohere,
Sit locus, & tempus, tactus, ne spernito votum.
Tolet. lib. 7. cap. 26.

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio. 1. prolis causa, etsi hæc non necessario debeat intendi, dum exercetur: dummodo positiuè non impediatur: immo

etiam

etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v.g. à paupere, ne nimium prolibus grauetur. 2. ad vitandum periculum incontinentiæ in se, vel comparte: *M. Perez. d. 40. s. 2. ex on. Pont. Hurt. &c.* contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causa, vel propter alios fines extrinsecos: quia honestum ex natura sua, & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnantem, vt docet *Sa. Con. Laym. l. 5. t. 10. c. 4. M. Perez. d. 40. s. 2. num. 4. v. Dia. p. 2. t. 4. R. 218.* Solius tamen sanitatis causa vti, probabile est esse veniale, vt docet *S. Thom. Henriq. Laym. l. c.* contra *Mart Perez &c. ll. cc.*

Quæres An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges.

Resp tales actus per se ijs licent: quia cui licitus est finis, etiam licent media; & cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quod si verò separatim, & sine ordine ad copulam, v.g. voluptatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata, eò quòd ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant ius ad illos: nisi tamen, vt sæpè contingit, sint coniuncti cum periculo pollutionis: aut coniuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, vt dictum supra *l. 3. t. 4. cap. 2. dub. 4. Dian. p. 3. t. 4. resol. 204. & 216.* Vnde resolues.

I. Coniux venialiter tantum peccat, 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tantum non ita expresè referendo ad copulam, vt contra *Vasq.* & alios probabiliter docet *Sanch. l. 9. d. 44* 1. 2. Oblectando se venereè, sine periculo pollutionis, de actu coniugali cogitato, dum abest compars, vel actu exerceri non potest *Fill. Laym. Tanner. Malder cum Dian. p. 3. t. 4. R. 224.* contra *Nauarr. Azor. &c.*

II. Peccat grauiter 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita; quia est illi illicita post statum 2. Bigamus, qui in actu coniugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur; quia est permixtio cum aliena. *Laym. l. 1. t. 9. c. 6. v. supra l. 3. t. 4. c. 2. & l. 5. cap. 1. d. 2. a. 2.*

Art. II. An actus coniugalis sit præceptus, & debitus.

Resp. I. Etsi coniuges nulla lege obligentur ad vsum matrimonij, tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expresè, vel tacitè, verecundia scilicet obstante,

petat.

petat. Ratio prioris est, quia non tenetur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractus mutui. *S. Thom. in 4. d. 32. q 1. a. 2. &c. communiter ex 1. Cor. 7.* Vnde resolues.

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquãdo, teneatur, vel ex charitate, v.g. adauertendum periculum incontinentiȩ imminens coniugi. *Mart. Perez. d. 50. s. 2. n. 4. & 5.* vel ex iustitia legali, eo quod salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero inuito diutius abesse sine necessitate: quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum. *Sanch. l. 9. d. 4. Con. d. 34. d. 2. n. 19. Perez. d. 50. s. 3.*

III. Peccat mortaliter, qui coniugi seriò, & instanter petenti debitum negat: quia est res grauis, & debetur ex iustitia: intellige, nisi petens, precibus, aut alia ratione honesta, auerti possit, & petitio non sit immoderata (nam si sępè petenti semel verbis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale, ob leuitatem materiæ; aliquando si nimis immoderatè, & iusto sæpius petat, nullum secundum *Perez. d. 50. s. 4.*) nec sit alia iusta causa negandi *Bon. q. 4. p. 1. ex Sanch. Fill. &c.* Iusta autem (secluso periculo incontinentiæ vtriusq;) esse censet *M. Perez. l. c. n. 6.* si plures nascantur filij, quam possint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier, si se impotentem reddat, etiam medijs alias licitis, v.g. ieiunijs &c. inuita comparte. Immo si aliter non possit reddere debitum, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ; sicut & vxor, si notabiliter ijs fiat deformior. *Bonac. l. c. Sanch. l 9. d 3. num. 11. Regin. Con. Fill. num. 305. & Perez. d. 50. s. 2.*

V. Coniux tenetur reddere debitum; quamuis illicitè petenti, si redditio hìc, & nunc non sit illicita, v.g. petenti voluptatis causa, vel ligato castitatis voto: vel die festo, &c. Vide *Sanch. l. 9. d. 6. Pont. l. 9. c. 3. Con. d. 34 dub. 6. Perez. d. 50. s. 5.* Quia malitia alterius non dat illi ius negandi, quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti sine graui causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

VI. Non tenetur reddere, 1. Si alter alteri debitum remiserit, v.g. si consensu mutuo vouerint castitatem, vel auctoritate publica celebrarint diuortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax vsus dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere,

tere, ita & reddere liceat, tam ebrio quam amenti; nisi esset periculum fœtus enecandi. *Nauar.c.16. Sylu. Laym.c.1. num 9.*
3. Si alter mœchatus sit; quia frangenti fidem, fides frangatur eidem: nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterij.

VII. Etsi is, qui matrimonio contracto, sciens, prudens, voluntariè cognouit consanguineam vxoris, in primo, vel secundo gradu, non possit petere debitum; tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui inscia comparte vouit castitatem, post matrimonium consummatum. Si tamen ante vouisset, videtur obligari ad ingressum religionis, saltem primo bimestri (nisi tamen matrimonium consummauerit) immo etiam post, si vxor consentiat; de quo plura vide *Laym.cap.11.num.* 10.

Resp. II. Coniux non tenetur reddere debitum, si inde graue damnum, vel periculum sibi, vel proli, merito timeat. *Perez. d.50.f.4.* Vnde non tenetur sequentibus casibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v g. gallico, peste, lepra, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non sit nimis grauis) *Bon.q.4.p.1.n.* 8. *Perez.d.50. Sanch.l.9.d* 14. *Laym l 5.tr.10.p.3. c.1.*

II. Si petat ab vxore laborante febri, vel alio morbo, cui copula noceret. *Bonac. q.4.p.1.num.4 ex.Sanch.&c.*item *Perez. l.c.* aut quidam volunt tempore menstrui *Bonac.q.4.p.3.num.* 11 *& p. 6.num.*10.contra *Sanch. Hurt.Perez.d.49.sect. 3.* aut cum vxor est grauida, & ex redditione periculum mortis, vel etiam abortus, probabile timetur proli iam conceptæ. Immò tunc nec petere, nec reddere licitum est, vt per se patet, ait *Laym. cap.1. num.7.* & esse mortale, dicit *Perez.d. 49. f. 3.* addens *ex Sanch. Con.& Hurt.* cessante periculo prolis, vsum matrimonij licitum esse, aut si non possit vxor edere fœtum nisi mortuum *Bonac. q. 4.p.1.& 2.num.14.*(*Laym.*tamen *cap.7.num.7.* dicit eo casu licere reddere, immo & petere: quod *Bon. l.c.* concedit, si fiat ob periculum incontinentię) aut non possit edere, nisi cum præsenti periculo vitæ. *Bonac.l.c.num.7.Laym.l.c. num.6* Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex causa, eam posse permittere, & debitum reddere insinuat *Laym.l.c.ex Sanch. l.7.d.102.num.*11. Denique propter graue periculum morbi, non tamen propter ordinarios dolores partus, potest coniux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ. *Sanch. Prap.Palaus, Dian.p.6.t.7.R.64.& p.9.t.4. R.4.*

III. Si alter debitum exigat innaturali modo; nisi tamen ex negatio-

gatione timeantur grauiora mala, v.g. rixæ, odium, incontinentia.

Quares. An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Resp. Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen, si in vsu matrimonij, vel post vsum, faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut semen conceptum reijciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, sed tantum permittitur, vt non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. Vnde resolues.

I. Licitè interrumpitur actus coniugalis, etsi ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodo sit iusta causa interrumpendi, v.g. si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interueniat. Vide *Perez d.49 ſ.9.*

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in vsu matrimonij animum aliò distrahit, ne natura excitetur, venialiter tamen, vt *Perez l.c num.* 7. docet *ex Sanch.*

Dub. III. An, & quibus ex causis possit fieri diuortium?

Resp. I. Matrimonium consummatum inter Christianos, quoad vinculum solui non potest viuente vtroque coniuge. *Sanch. & Perez d.20.ſ.9. & d.55.ſ.4.* soluitur tamen vinculum in sequentibus casibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo si est certus, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen, & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superueniente an prior viuat, debent separari, cum fortè non viuat, ideoq; matrimonium sit validum.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacificè cohabitare velit sine contumelia Creatoris) idque ex dispensatione diuina, in fauorem fidei, vt patet *ex 1. Cor. 7. 15.* Perez *d.26.ſ.4. & c. communiter.*

III. Si ante matrimonij consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad liberationem datur, non tenetur, nec cogi possunt sine iniuria) alter inter religionem, in eaque profiteatur. *Perez. l.c. & c. communiter ex* Tridentino *ſeſſ.* 24. *can.* 6.

IV. Si Papa ex alia iusta causa dispenset ante consummationem,

nem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat *Nauar.Bell. Perez.d.20.s.7.*

Resp. II. Manente vinculo matrimonij, licite fit diuortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem, & iustam causam, qualis est.

I. Alterius coniugis culpabile adulterium (per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia diuiditur, qualis est, bestialitas, sodomia, etiam intra eundem sexum. *Bon.q.4.p.5.num.2.* contra *Fill.Sanch.Perez.d.56. s. . & 2. ex Matth.5 & ex cap.Gaudemus,cap ex literis*, non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexus impudici *Bon. Sanch.Perez ll.cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò nonnisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu. 1. Si vterque coniux particeps sit eiusdem criminis, vel æqualis. *Sanch.l.10.d 6.Bon.l.c.2.* Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognouerit. *Bon. ex Con. Henriq. Fill. Perez. s.3.* Vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti à iudice; immo si mortem minetur, vel venenum paret, potest diuertere ante iudicis consensum. Vide *Bonac.l.c.Laym.Perez s.5.*

III. Si coniux compartem trahat in peccatum v. g. sollicitet ad hæresin, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, immo tenetur, si periculum sit graue *Laym.l.5.t 10.p.3. cap.7.nu.16.*

IV. Morbus contagiosus, v.g. lepra. Quod si tamen sine graui detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem ad habitare, & ministrare, nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia, superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem conuersum recipere, saltē ex iustitia; nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculū incōtinentiæ. *Bon. Lay.l.c.Perez.d.57.s.1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant, vel thoro, siuè ad tempus, siue in perpetuum, ob finem spiritualem, vel etiam, habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi vterque ingrediatur religionem, vel vxore ad religionem transeunte, aut si vetula sit, id est sexagenaria *Azor.&c.* vel saltem quinquagenaria

genaria, *Sanch. Bon. Barbos. Dian. p. 3. t. 4. R 73.* manente in seculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros ordines. Porrò apud quem, & cuius expensis facto diuortio liberi sint educandi. Vide *Laym. hic l c. Sanch. vid. Perrez. d. 58. & 59. Bon. quæst 3 p 5 num. 11.*

Quæres. An vxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & vxoris. Excipiuntur tamen sequentes casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus, vel periculum v.g. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel vxor à viro peregre non alatur.

II Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi, secus tamen, si ante fuit vagus, idque ipsa sciuit.

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum, de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

De impedimentis Matrimonij. Cap. III.

DVplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantum, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia

Dub. I. Quæ sint impedimenta impedientia tantum?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, Id est prohibitio Ecclesiæ, quę fit ab Episcopo, vel Parocho ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. Vide *Bona. q. 1 p. 14. n. 1.*

Dicitur II *Tempus feriarum*: quod secundum *Trid sess. 24. cap. 10. de reform.* incipit nunc ab Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiuè: & à die Cinerum vsque ad Octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, vt est, benedictio nuptiarum solemnis, sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid. sess. 24. c. 1* prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur ne fiat. Vide *Bon. l. c. Sanch. l. 7. d. 7. Con. d. 30. Fill. t. 10. p. 2. c. 9. M. Perez. d. 43. s. 1 num. 7.*

Dici-

Dicitur III. *Catechismus* Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate, sed videtur sublatum per *Trident.* secundum *Sanch. Fagund Con. Fill. &c.* qui ideo monet Parochos, vt in libro distinguant patrinos Cathechismi à patrinis Baptismi. Vide *Bon. l.c*

Dicitur IV. *Crimen.* vt 1. Incestus cum consanguinea coniugis in primo, vel secundo gradu, scienter admissus (qui impedit matrimonium cum quacunque alia persona. Vide *Perez d. 2. s. 5.*) vel cum propria matre, vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Montali. Verum hæc per non vsum sunt sublata, vt *Laym. hic c. 15. ex Nauar. Sanch. l. 7. d. 17. Con. d. 30. dub. 3.*

Dicitur V. *Sponsalia* si cum vna contracta, & non dissoluta *Con. d. 30. dub. 3. Sanch. Fill. Bon. l. c. num. 5.*

Dicitur VI *Votum*, scilicet simplex, siue castitatis, siue religionis, siue non nubendi. Vide *Sanch. l. 7. d. 13. Regin. l. 31. cap. 24. num. 184. Bon l. c. num. 7.*

Dixi in responsione, *potissimum*: quia præter supradicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum, est clandestinitas: & si enim valeat matrimonium clandestinè contractum vbi Tridentinum non est receptum; non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinũ est receptum, saltem quoad punctũ matrimonij, est irritum, de quo sequenti dubio

Secundum omissio benedictionis: quia sine hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium saltem primum, vt ex *C. Nostrates, &c. Sponsus q. 5.* docet *Bon q. 4. p. 6. n. 2. Sanch. l 7. d. 82. Sa. Henriq. Fill. &c.* (qui tamen concedunt non esse mortale: intellige, per se loquendo: nam per accidens, ratione præcepti particularis, scandali, vel contemptus (vt si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile, ac puerile haberent ei se subijcere) docet *Perez. d 43. s. 10 n. 5.* posse esse mortale.

Dixi, *primum*; nam secundæ nuptiæ non benedicuntur; nisi primæ non fuissent benedictæ. Quod si autem alter coniugum sit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus, etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, vt benedicantur, vt vid. *Bon. l. c.* Et patet ex agenda. Debet autem fieri in templo à proprio

Paro-

Parocho, sine cuius licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absoluatur ab Ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuijs proclamationibus, sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, vt habet communis (quando *Sanch. l. 3. d 5. num 7. & Gasp. Hurt. d. 5. num. 59.* putent, non esse mortale vnam omittere, quando certum est moraliter nullum ab esse impedimentum. Sed contrarium docet *Perez. d 42. sess. 1. nun. 7. ex. Con. & Pontio*) nisi Episcopus, vel eius Vicarius dispenset, vt patet ex *Trid. sess. 24. c. 1.* quod circa eas pręcipit sequentia. 1. Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Ecclesiam alioue loco, confluente magno populo. 2 Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem vtriusque contrahentis, vti declarauit congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis, continuis tamen, idest qui feriatis quidem diebus, nullo tamē festo, interpolentur. Vide *Bon. q. 2. p. 6.* Vnde resolues

I. Licet statim post vltimam proclamationem contrahere, etiā eadem die: non licet autem differre vltra quatuor menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciationes, declarauit Congregatio in *sess. 24. de reform.* Immo *Rituale Romanum* duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, iubet repetere denunciationes, nisi videatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes, tenetur sub mortali, qui nouit impedimentum, illicò denunciare, quamtumuis secretum esset, ad impedienda grauia mala, v.g. incestum sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate prius esset monendus, vt à matrimonio desisteret. *Sanch. l 3. d. 13. Fagund. 1. 2. l. 6. cap 5. Henriq. Laym. lib. 3. tr. 3 p. 2. cap. 4 n. 8. & c. commun.* contra *Pont d. 5. q. 6.* qui negat teneri denunciare, si sit occultum Idemque tenet *Mart. Perez. d. 43. s 6. n. 1. & seq.* sed cum hac limitatione, si tantum audiuit, & nescit à quo; vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si metuant magnum scandalum, vel si sciat contrahentes esse in bona fide.

III Contrahens ipse, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur, illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri nō tenetur, nisi iudex aliunde habeat sufficientem probationem *San. Sylu. Laym. l. c. n. 10. vid. Bon. l. c. Perez. d. 43 s. 7 n. 2.*

IV. Pa-

IV. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius Officialem, neque potest assistere. *Sanch. l. 3. d. 25. Mart Perez. d. 42. s. 7. n. 6. &c.* contra *Pontiũ.* Nisi tamen ex sola cõfessione nosset: tunc enim nullo modo posset negare matrimoniũ, siue publicè, siue priuatim petenti, neq; illũ admonere officij extra confessionem, licet in confessione posset, ac deberet. Et tunc si quidem sine magno scãdalo à matrimonio nõ possēt desistere, nec vellent suadere, vt cõtrahant communi consensu, sub conditione si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi vt fratres, non autem quoad thorum, donec accedat dispensatio, & iterũ contrahant. Ita ex *Beia, Pontio l. 5. cap. 35. Mart Perez. c.* qui addit, si id omninò nolint, persistantq; petere, debere Parochum adsistere.

V. Potest Episcopus, vel eius Vicarius, non autem Decanus ruralis, dispensare, vel vt vna tantum fiat proclamatio, vel vt fiant post contractum subito factum coram Parocho, & testibus; ante consumationem, vel etiam, vt planè ommittantur, si iusta causa subsit, v g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium, pudor contrahentium, senium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. *Bon. loco cit.*

VI. Etsi, quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, coniux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint: quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consumando, tenet *Sot. Led. Texed.* contra *Sanch.* apud *Dian. p. 8. t. 9. R. 19.*

VII. Etsi Parochum dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epichiam declarare, præceptum hoc hic, & nunc non obligare, v. g. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem. *Bon. l. c. Sylu. Sanch. l. c.*

Dub. II. Quæ sint impedimenta dirimentia matrimonium.

Resp. Præter defectum consensus, de quo supra *cap. 2. d. 1.* sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Aetas, affines, si clandestinus, & impos,
Raptaue sit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error*, scilicet personæ: qui dirimit iure naturæ, v. g. si Caio volenti ducere Annam offerat se Maria, cum qua putans esse Annam, contrahat: quia error aufert libertatem, & consensum requisitum iure naturæ ad contractum.

Dixi, *Persona*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ, (excipio seruitutem) non irritat matrimonium, vt v. g. si putetur esse nobilis virgo, diues &c. quam quis vult ducere, nec si talis: quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam, aut si ipsa conditio, iuxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ: vt si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus *Bon. q. 3. p. 2. ex Sanch. l. 7 d. 18. Con. d. 31. Fill. &c.*

Dicitur II. *Conditio* scilicet seruilis, vt si homo liber ignoranter contrahat cum serua, vel seruus cum serua, nullum est matrimonium. Idque secundum sententiam communiorem, iure tantum Ecclesiastico, fundato tamen in iure naturali, cui est valde conforme. Ratio, quia talis contractus aduersatur. 1. Bono Sacramenti, cum seruus inuito domino nequeat cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cum non possit soluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cum seruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *Notandum*, non esse propriè seruos, qui sunt coloni originarij, vel ascititij, vulgo dicti *Leibeigene*. vid. *Laym. l. 5. t. 10. p. 4. c. 2.*

Dicitur III. *Votum*, scilicet solemne Castitatis per susceptionem ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbatam, sponte emissam.

Dico I. *Sponte*: quia metus grauis irritat professionem, vt v. supra *l. 5. c. 1. d. 2.*

Dico II. *Solemne*; quia votum simplex tantum impedit, non dirimit (excipe tamen vota simplicia Societatis.) *v. Layman. loco cit. cap. 3.*

Dico IV. *Cognatio*, quæ triplex est.

Prima dicitur ligalis, quæ est propinquitas personarum, proueniens ex adoptione perfecta (qua scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita vt transeat in potestatem adoptantis, eique succedat, vel tanquam hæres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum) ea enim dirimit matrimonium vsque ad quartum gradum,

dum, inter adoptantem, & adoptatum, eiusque descendentes. *Cap. per adoptionem 3. q. 3. Cap. diligere, 30. q. 3. v. Bon. q. 3. p. 5 §. 3. num. 4. & 5.* Vide tamen *Laym cap. 7. Dian p. 9. t. 6. R. 54* vbi contra communem sententiam notat ex *Henriq. Less. &c.* probabile esse, quod post *Trident.* tantum dirimat vsque ad gradum secundum inclusiuè, sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi, & Confirmationis, dirimitque matrimonium (vt habetur *cap. 1. de cognatione spirituali, in 6. cap. 9. Veniens*: & constat ex *Trid. s. 24. c. 2. v. Bon. q. 3. p. 5. Sanch l. 7. d 34. Suar. 3. p. q. 67.*) inter baptizantem, & baptizatum, & huius patrem, & matrem; item inter susceptorem, & susceptum, & huius patrem, & matrem.

Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque matrimonium vsq; ad quartum gradum lineę trāsuersę inclusiuè. Et quidem quoad primum, fortassis iure naturæ; quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iusta causa dispensare potest. Gradus vero lineæ rectæ, probabile est, omnes iure naturæ esse prohibitos.

Nata. Soror, Fratris, priuigni, nata vtriusque,
Et patrui coniux, mater, priuigna, nouerca,
Vxorisque soror, priuigni nata vtriusque,
Atque soror patris, coniungi lege vetantur.

Summ. Armill. V. Matrimonium, num. 29. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima, In linea recta tam ascendentium, quam descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus, vna dempta, scilicet stipite: v.g. pater, & filius sunt consanguinei in primo gradu; nepos, & auus in secundo &c.

Secunda. In linea transuersa æquali, quæ est inter personas communi stipite æqualiter distantes, quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant, totidem distant inter se. Vnde frater, & soror sunt in primo gradu lineæ transuersæ; patrueles, & consobrini in secundo; filij eorundem in tertio.

Tertia. In linea transuersa inæquali, inter personas inæqualiter distantes à communi stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite, tot gradibus distant inter se. Vnde patruus, & nepos, filius, & soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu. Quæ omnia patent in adiuncto schemate.

SCHEMA Consanguinitatis.

	IV. Abauus. Abauia.	
IV. Magnus Propatruus M. Proamita.	III. Proauus. Proauia.	IV. Magnus Proauunculus M. Promatertera.
III. M. Patruus M. Amita.	II. Auus. Auia.	III. M. Auunculus. M. Matertera.
II. Patruus. Amita.	I. PATER MATER.	II Auunculus Matertera.
I Frater.	Hypothe.	I. Soror.
II. Filij, & Filiæ Fratris.	I. Filius Filia.	II. Filij, & Filiæ Sororis.
III. Nepotes, & Neptes ex Fratre.	II. Nepos Neptis.	III. Nepotes, & Neptes ex Sorore.
IV. Pronepotes, & Proneptes ex Fratre.	III. Pronepos. Proneptis.	IV. Pronepotes, & Proneptes ex Sorore.
	IV. Abnepos Abneptis.	

Dicitur V. *Crimen*: idque triplex. Primum est homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, siuè physicè, v. g. gladio, vel veneno; siue moraliter, vt imperio, perfectum, eo consilio, vt postea inter se matrimonium contrahant. Quod si cædes tentata sit, sed non perfecta; vel perfecta, sed absque intentione matrimonij ineundi; vel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius; vel non communi consilio, sed ab altero tantum; non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim & si vnus tantum cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonij, verè dirimit. Ita *Con. Lede. Sanch. l. 7. d. 78. num. 13. & d. 79.*

Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, viuente alterius coniuge, & vel matrimonium ineunt

de præ

de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem coniugis. Sed in hoc casu requiritur, vt promissio sit acceptata, & vterque sciat alterum esse coniugatum: si enim vel alteruter igoret non irritatur matrimonium, si quod postea ineatur coniuge mortua. *P. rez. Bon d. 11. n. 57 & 61. Sanch l. 7 d. 79 num. 12. Fill. num. 26* Vide etiam *Bon. q 3. p. 6 num* 8. *Di. p. 3 t. R.* 198. excusatque ignorantia quęuis etiam facti; *Sanch M. Leo in praxi p. 2. f. 28*. Sufficit tamen si adulter dubitet, vtrum tempore adulterii, & promissionis de matrimonio cum adultera, vixerit alter coniux: quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur. *Nauarr. Sanch. l. 7. de mat. d. 79. Bardi. d. 6. d* 11. §. 8.

Tertius est raptus, per quem persona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonij ineundi causa. *S. Thom. Mol. t. 3. d.* 103. Durat autem hoc impedimentum, secundum *Trid* quamdiù rapta est in potestate raptoris, etiamsi liberè consentiat. Vnde libertati restitutam ducere potest. Probabile tamen est, Tridentini decreto tantum comprehendi raptum, qui fit causa matrimonij. *Sanch d. 13 v. Laym.*

Dicitur VI. *Disparitas*, cultus siue religionis: qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque iure tantum Ecclesiastico non scripto. *Bon. q. 3 p. 7. ex Con &c* Inter baptizatos verò non dirimit, etsi impediat. Matrimonia verò cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida Vide supra *l. 1 t. 1. cap. 4. dub. 2.*

Dicitur VII. *Vis*, siue violentia, & grauis metus iniustè incussus, ad matrimonium extorquendum; irritatque in vtroque foro. Et quidem iure naturæ, si à contrahente; positiuo autem, si à tertio sit incussus.

Addo *grauis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, v. g. mortis, perpetui carceris, amissionis bonorum, iniustę excommunicationis, enormis indignationis patris valdè austeri. Quando vero metus est leuis, contractus censetur spontaneus; idque ad cauendas lites, etiam in matrimonialibus, vt sacramento consulatur. *Rebell. Sanch Pont. &c. communiter cum Dian p. 3. t. 4. R. 237. & t. 5. R. 117.* quamuis *Nauarr. Gabr. & Couarr* id negent, si metus ita extorserit consensum, vt absque eo non fuisset. Addidit 2. *iniustè*, quia si iustè sit incussus, valet matrimonium: talis enim non tam infertur ab alio, quam ab ipsomet, qui causam dedit; vt si v. g. deprehenso in crimine cum filia minaris accusationem, nisi illam ducat. Addidit 3. *Ad extorquendum*:

 quia

quia matrimonium ex metu etiam grauissimo, vndecunque, & quandocunque incusso, dummodo non ad matrimonium extorquendum, valet; tunc enim contrahitur metu, quàm non tàm eligitur medium euadendi periculum: & matrimonium est simpliciter voluntarium. Vnde resoluitur valere matrimonium in sequentibus casibus. Vide *Bon. q.3. p.8.*

I Si concubinarius metu gehennæ, vel mortis in morbo, vel naufragio, contrahat cum concubina. *Bon. l.c.*

II. Si quis à medico persuasus non diù se victurum, nisi ducta vxore, eam ducat. *Bon.l.c.n.19.*

III. Si in carcerem coniectus, spe euadendi, contrahat cum filia lictoris. *Sanch.l.4.d.12.n 10.Con.d.20.du.1.c.3.*

IV. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut aliam *Bon.n.10.Fill.c 4.q.1.*

V. Si Princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti, vt liberetur obsidione. *Ibid.*

VI. Si raptor, vel deflorator virginis, metu mortis offerat se iudici ad eam ducendam. *Bon.n.22.ex Regin. Henriq. &c.*

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, aliàs illi mederi nolentis. *Reb.Sanch.d.12. Con. Fill. n. 103. &c.* etsi alij quidam negent.

VIII. Etsi metus grauis incussus fuerit tantum ad contrahendum matrimonium in genere, contractum tamen nullum esse docet *Sanch.Salas, Palaus, Pont.&c.cum Dia.p.4.t.4. R. 33.* contra *Azor.* & alios 4.

IX. Quando matrimonium ex graui metu contractum fuit, non teneri in foro conscientiæ, per se loquendo illud perficere, posseque altero inuito resilire, etiam eum, qui liber à metu fuit, etiamsi ab ipso, seù eius culpa illatus fuerit, docet *Sanch. Villal.Hurt.& Ochag.cum Dian.p.3.t.4.R.229. & p. 9. t. 8. R. 27.* contra *Con.& Pont.*

Dicitur VIII. *Ordo*, scilicet sacer, siue Maior, quem qui non coactus suscepit, inualidè matrimonium contrahit; vt vid. supra *de Sacram. Ordin.*& hìc *impedimento tertio.*

Dicitur IX. *Ligamen*, propter quod, quamdiù quis ligatus est coniugi adhuc viuenti, inualide contrahit cum alio; quamquam licitè, & sine peccato, si moraliter sit certus de morte coniugis: qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire dimisso posteriore. Vide *Bon.§.10.*

Dicitur X. *Honestas*, hoc est, iustitia publicæ honestatis, ob

quam

quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum qua contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum, & iure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum, & consanguineos sponsæ, vsque ad quartum gradum, oriturque ex sponsalibus; quibuscumque, etiam inualidis (præterquam ex defectu consensus) iure vero nouo Tridentini, non oritur, si sponsalia sint inualida, & irritat tantum vsque ad primum gradum, si ex sponsalibus; ad quartum vero, si ex matrimonio rato sequatur. Vide *Bon p.* 11. *Sanch.l.*7. *d.*68 *Fill t.*10.*p.*2. *cap.* 6. Notat enim *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis: *p.* 3. *t.* 4. *R.* 222. *ex Pont & a'ij* 3. contra *Sanch* vti neque ex conditionatis, donec conditio sit impleta, *p.*9.*t.*6.*R.*25.*ex Optato.* Oriri tamen ex matrimonio inualido, nisi sit tale, ob defectum consensus *p.* 9. *t.* 6. *R.*50 ex declaratione Pij V. atque adeo etiam ex clandestino. *Ibid.R.*53.*ex Pontio Palao, Hurt.* Perez. *&c* contra *Sanch. & Prap.*

Dicitur XI. *Aetas*: quia ad valorem matrimonii, iure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus: nisi tamen malitia ętatem suppleat. hoc est, adsit & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus iudicare prudentum est *Lay. c.* 12. *num.* 1. *cap de illis, &c. vlt. eodem tit.*

Dicitur XII. *Affines*: Est autem affinitas, propinquitas personarum, nata ex copula carnali, siue licita, siue illicita. Vtraque iure saltem Ecclesiastico dirimit matrimonium: illa vsque ad quartum gradum inclusiuè· hæc vero iure nouo, vsque ad secundum tantum. Et quidem si antecedat matrimonium: nam si superueniant, v. g. si Titius cognoscat vxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is qui peccauit, non possit petere debitum, sed tantum reddere. Porrò gradus, & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita vt qui est vxoris consanguineus in primo gradu, siue rectæ, siue transuersæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ, vel transuersæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per Concilium Lateranense. Vide *Layman. Bonacin. p.* 12. Vnde resolues.

I. Is, quis fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest valide contrahere, citra dispensationem; immo nec cum earum consobrina, vel matertera.

II Potest quis ducere affinem fratris sui, etiam in primo gradu v. g. duo fratres possunt ducere duas sorores: immo pater,

& filius possunt ducere matrem, & filiam. *Laym. Bon. l. c.*

III. Titius potest successiuè ducere Titiam, & Bertam, quæ fuerint vxores Caij, & Sempronij fratrum.

IV. Titius, qui duxerat sororem Caij, potest post mortem Caij, eiusque sororis, ducere Bertam vxorem Caij.

Dicitur XIII. *Si clandestinus*: quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quam coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius, vel ordinarij licentia, & duobus adminimũ testibus: vultque grauiter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint. Vnde resolues.

Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam iurisdictionem in contrahentes, vtpotè qui domicilium, & habitationem habeant in eius Parochia: item Episcopus, vel eius Vicarius in sua diœcesi, vti, & Papa: item Capitulum sede vacante: Cardinales in Ecclesijs sui tituli; Legati in sua prouincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, vt à parte rei verè sit Parochus, sed sufficit, si habeat titulum saltem coloratum, ita vt communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absq; omni titulo. Vide *Bon q. 2. p. 8.*

II. Parochus, vel quiuis habens iurisdictionem ordinariam, potest aliud sibi substituere; non tamen nisi Sacerdotem.

III. Cum ad testes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione maiores, sufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habentes vsum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac serui.

IV. Si duo sint Parochi eiusdem Parochiæ, potest vteruis assumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum, quæ partim pertinet ad vnam parochiam, partim ad alteram, potest alterutrum accersere: quia vterque est proprius Parochus. *Laym. Bon. loco cit.*

V. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius, in cuius Parochia matrimonium celebratur: sufficit tamen ad valorem, si alterutrutrius Pastor assistat, vt declarauit *Congregatio Cardinalium* apud *Rebell. Bon. q. 2 p. 8.* etiam extra suam Parochiam, vel diœcesin; quia hic actus non est iurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptiis benedicere sine alterius licentia: *Sanch. l. 3. d. 19.*

VI. Is, qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem tacitam licentiam, ex ratihabitione de præsenti: quia non sufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum postea ratũ habi

habiturum. *Sanch. d.* 35. *Reg. Con.* apud Bonac. *loco cit. num.* 11. licet ipse neget tacitam sufficere.

VII. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho (idque vt *Laym. cap* 4. *n.* 3. docet ex *Sanch.* etsi alteruter tantum sit vagus) Hic autem tenetur de illorum conditione diligẽter inquirere, vt monet *Trid.* an scilicet alibi sint coniuncti, &c. & deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi: sine qua licet validè assistat gràuiter tamen pèccat. Ita *Layman. t.* 4. *l.* 3. *ex Sanch d.* 19. *& d.* 25. *n.* 14.

VIII. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregrè coram Parocho loci, quia non est illorum verus. Aliud est de iis, qui alicubi habitationem figunt pro maiore parte anni, aut eo venerunt animo manendi, saltem maiore anni parte, licet postea contingat casu subito recedere; v g. famuli, ancillæ, studiosi *Bon. q.* 1. *p.* 8. *num* 1. *Sanch. l.* 3. *d.* 23. *num.* 1. Ratio quia contrahunt ibi domicilium parochiale; & pastor illius loci, est proprius illorum.

IX. Parochus, & testes sic debent esse præsentes, vt aduertere possint quid agatur, & de eo testari. Et quidem non est necesse, vt ipsi videant contrahentes, dummodo audiant verba contractus si voces contrahentium nouerint. *Sanch. Fill. Pont. & alij* 5. *cum Dian. p.* 8. *t.* 7. R. 68. contra *Barbos.* Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum, aut iniuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant, ac resistant, aut licèt prohibiti sint àb ordinario, ne intersint. *Bon. l. c. ex decl. Card. Con. Fill. Sanch ll. cc. &c.*

X. Parochus tenetur vtrumque contrahentem interrogare, nõ quidem de impedimento, *Gutier. Sanch. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 294. sed de mutuo consensu. *Trid. sess.* 24. *c.* 1. Eius tamen omissio, quando de vtriusque libero consensu constat, venialis tantum est, *Sanch. Con. Dian. l. c.* Similiter mortale non esse, etsi intellecto consensu non dicat: *Ego vos coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti* docet Sanch. *Con. Vill. Gutier. Dian. par.* 3. *t.* 4. *R.* 250. contra *Rebell. &c.*

Dicitur XIV *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ si perpetua sit, & matrimonium antecedat, irritat illud iure naturæ; vel omne, & respectu cuiuscunque: si sit absoluta, vel certum tantum: si sit restricta, seu respectiua. Idque siue orta sit ab intrinseco, & vitio naturæ, siue ab extrinseco, opera hominis, vel diaboli, siue cognita alteri fuerit, siue non; siue sit ex parte vtriusque contrahentis, siue

alte

alterius tantum. Ratio, quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum, physicè aptorum ad generationem, siue in traditione potestatis corporis ad copulam coniugalem; hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cũ eam non habeat.

Porrò impotentia in viro esse censetur, quando est eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas fœminæ: in fœmina verò, quando vel seminare non potest (si verum est semen fœminarum requiri ad generationem) vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut eius semen recipere.

Dixi I. *Si sit perpetua*: qualis est, quæ nulla arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur à iure triennium, & experiendum bona fide.

Dixi II. *Si antecedat*: nam si subsequatur matrimonium, non irritat illud, etsi vsum ita impediat, vt soli contractus, & oscula liceant, citra periculum pollutionis. Idque quando impotentia est certa; nam, si dubia sit, tam diù licet conari ad copulam, quàm diù probabilis est spes seminandi intra vas. *Laym. l. 5. t. 10. p. . cap. 12. ex Sanch. Nauar. Henriq.* Vnde resolues:

I. Inualidè contrahunt euirati, seu eunuchi, quando carent vtroque teste: quia non emittunt verum semen aptum generationi. Nec refert, quod instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ fœminę; quia id non faciunt per copulam natura sua aptam generationi, ob defectum seminis, quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum. *Laym. l. c. Bonac. q. 3. p. 3. &c.*

II. Validè contrahunt. 1. Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam, atque adeò sunt capaces omnis iuris, & obligationis matrimonij; & susceptio prolis, licèt sit præcipuus, non tamen vnicus, nec immediatus finis matrimonii. *Bonac. q. 3. p. 13. ex. Henr. Con. Fill. &c.* Eadem est ratio de iis, quæ non edunt fœtum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ *Bon. &c. ll. cc.* 2. Hermaphroditi: quia verè sunt potentes ad vsum matrimonij. Et quidem si aliter sexus emineat, secundum illum tantum valebit; si vterque sit par, optio illis datur, vt vtrolibet vtantur, ita tamen, vt quem semel elegerint, semper retineant. *Sanch. l. 10. d. 106. Bon. l. c. ex Henriq. Sanch. Con. Fill. &c.* Is, qui paulò post est moriturus, quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, vt cõcubinas

cubinas

cubinas ducant. *Laym. loco cit. ex Sanch d 105. n. 3. Couar. &c.*

III. Impuberes, si vtantur ratione, non iure naturę, sed Ecclesiastico tantum, inualidè contrahunt, quia impotentia illorum est tantum temporalis: vide supra *hoc dub. imped. 3.*

Quæres. Quid censendum de matrimonijs, quæ contrahuntur in partibus hæreticis.

Res. Circa ea *Congregatio Cardinalium* resoluit sequentia. 1. Vbi hoc decretum Concilij nondum publicatum est in Parochia, v.g. in Saxonia, & Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilii fuit obseruatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v.g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam seruare. Vnde consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilii, quamuis coram ministro hæretico, vel magistratu contracta, videntur esse nulla. *Laym.* tamen *l. 5. t. 10. p. 2. c. 4.* putat eam non esse mentem sũmorum Pontificum, propter grauissima incommoda inde subsecutura. 3. Si parochia, in qua aliquando decretum fuerit obseruatum, proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusque istic sit, qui vices Episcopi, vel Parochi suppleat, matrimonium valere absq; præsentia Parochi; seruata tamen, in quibus potest, forma Concilii, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus, & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita vt verè ignoretur vbi sit, vel eorum metu absit à diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur XV. *Raptaue sit;* de quo V. supra *in impedimẽto criminis*

Dub. III. Quomodo matrimonium inualidum sit reualidandum.

Resp. I. Si fuit inualidum propter consensum fictum, vel metu extortum, siue ex vna, siue ex vtraque parte, potest reualidari per quodcunque signum veri, & noui consensus: quia si altera tantum pars fictè contraxit, consensus vnius partis habitualiter permansit; ergo accedente alterius consensu reualidatur. *Sanch. lib. 2. d. 32. num. 9. Con. d. 24. dub. 10. num. 89. Nauar. Fill. Bon. &c.* Vnde resolues.

I. Si metus, vel defectus consensus fuerit alterius tantum partis, curandum est, vt ea saltem nouum, & liberum consensum eliciat, & externis signis prodat: alteri autem parti nõ opus

est

est declarari, præstari nouum consensum ad valorem matrimonij. *Sanch. l. c. n. 10. Con. p. 9. v. Meratium d. 7. s 1 i. n 4.*

II. Si vterque fictè, vel coactè consenserit, necesse est, vt vterque consensum renouet, & verbis exprimat. Quia cum vtriusque consensus planè nullus fuerit, æque necesse est renouare, & declarare, ac si factum nunquam fuisset *Marat. l c. n. 3.*

Resp II Si inualidum fuit propter impedimentum consanguinitatis v.g vel aliud simile occultum dirimens, tunc eo per dispensationem, vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur nouus vtriusque consensus, signo externo expressus: & quidem vt probabilius docet. *Sanch. l. 2. d. 35.* absolutus, & independens ab antiquo. Ratio, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cum non caderet in legitimam materiam. Vnde resolues.

I. Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur an sciat, illa suauiter inducenda est ad nouum consensum absolute præstandum, dicendo v.g. *Si mihi non nupsisses, nonne modo nuberes?* vel: *Angor scrupulis de matrimonij nostri valore, ideoque renouemus consensum.* Quod si fiat, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet *Quintan. in append. c. 7. d vlt.* Quod si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum, ignorans detrectet, & scandala grauesque molestiæ timeantur, licebit vti sententia contraria, quæ docet sufficere, vt sola pars impedimenti conscia consensum renouet, & alteri declaret. *Sanch. l. 2. d. 26. & lib. 8. d. 34 n. 6. Less lib. 2. cap. 17. Con. d. 24. dub. 10. & Fill. n 29. & Dian. p. 4. t. 4. R 49.*

Resp. III. Vt matrimonium inualidum, quod coram testibus, & Parocho est celebratum, reualidetur, non opus est denuo coram Parocho, & testibus iniri, si impedimentum sit occultum: secus si sit notum: quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ, censetur validum, non autem posterius. *Nau. Sanch. l. 2. d 37. Con. d 24. dub. 4. Reg. lib. 31 num. 183 Fil. num. 93.*

Dub. IV. A quo, & ob quam causam, possit dispensari in impedimentis Matrimonij.

Resp. I. Papa non potest dispensare in impedimentis iure naturæ, vel diuino dirimentibus, nisi ex speciali concessione. In iis vero, quæ iure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris, quia inferior non dispensat in lege superioris: nec homo in lege naturę. Addidi *nisi ex speciali*: quia sic Pontifex (non tamen

men Episcopus) potest matrimonium ratum dissoluere, ex iusta causa. *Sanch. Less Prap q. 5. d. 3. Dian. p. 8. t. 1. R. 52. & 93.* Ratio posterioris, quia Pontifex talia impedimenta inducit; ergo etiam potest tollere, & quidem solus. Vnde resolues.

I. Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium iam contractum, non potest ordinario iure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt 1. Vt defectus sit dispensabilis, 2. Vt sit occultus, idest, non sit notorius, seù diuulgatus 3. Vt ex altera parte saltem, matrimonium bona fide sit contractum. 4. Vt non sit facilis accessus ad Papam. Ita commun. *Sanch Con. Mart. Perez. d. 4. s. 7.* Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus sua dispensatione priorem confirmare *Dian. p. 9. t. 7. R. 40 ex Prap. Perez. &c.* In impedimẽtis vero dirimẽtibus matrimonij nondum contracti videtur nunquam posse: imò nec Legatus à latere, nisi ex speciali facultate. *Laym. lib 5 t. 10. p 4. cap c. & lib. 1. tract. 4. cap 22. Bonac. q. 3. p. 1. &c* contra quos *Dian. p. 8. t 3 R. 80. cum Prap Villalob. & Escob. de leg. ex 14. cap. 4.* putat, Episcopum id posse aliquando in casu rarò, ex causa maximè vrgente, si omnibus tentatis iudicetur necessarium esse ad vitandam grauem infamiam, vel graue scandalum, cui aliter occurri non posset; idque ex tacita Papæ licentia.

Resp. II. In impedimentis non dirimentibus, possunt Episcopi dispensare vniuersaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ iure naturali, & diuino impediunt, vt votum castitatis absolutum, & perfectum. (*Bon. q. 3 p. 15. ex Nauar. Sanch &c*) & sponsalia priora, vt habet *Tannei. d. 8. q. 4. dub 2. num 30. ex Sanch. l. 7. d. 17. n 8.* Idem habet *Fill. t. 10. p 2. c. 10. n. 306. Laym. l. 5. cap. 10 p. 4. c. 15. n 2.* sub finem. Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superueniunt, & impediunt petitionem debiti, v.g. cognationis spiritualis, vel affinitatis: *Bon. l. c. ex Sanch l. 8. d. 12. n. 16 Fill l. c.* vbi excipit incestum commissum (matrimonio consummato) cum consanguineis vxoris, in ijs, qui non sunt iuuenes.

Resp. III. Possunt etiam Confessarij regulariter approbati, de licentia tamen suorum Prouincialium, dispensare ad petendum debitum coniugale, propter cognitionem consanguinei coniugis in secundo gradu, vt *Rodriq. regularium tom 1. q. 63. a. 1.* nullo modo tamen in impedimento ipso: vide *Mart. Perez. d. 44. s. 7. n. 13.* Dixi *Prouincialium*; quia quod *Mo'fes. Leon. &c.* volunt,

Con-

Confessarios Societatis Iesu habere omnes hanc facultatem immediatè à P. Generali, id refutat *Dian. p 3. t. 2. R.* 14.

Resp IV. Vt licitè dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur iusta causa: qualis secundum *Fill. cap.* 8. est v. g extinctio magnæ litis, vel odij inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonii, nisi consanguineis, vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conseruatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem Plures vid. apud *Sanch. d.* 19. *Con d.* 33. *Hurt.* 26. *Mart.* Perez. *d.* 44. *f.* 5. vbi notat. 1. Quanto gradus consanguinitatis, vel affinitatis est propinquior, tanto requiri causam grauiorem. 2. Sæpè plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. Vide etiam *Dian. par.* 8. *t.* 3. *R* 93.

Resp. V. Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimens, v. g. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibita diligentia sufficienti non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione, nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento, quia possessio stat pro libertate contrahendi. *Sanch. Sancius. Franc. Lugo*, *Bardi. d.* 6. *c.* 11. *p.* 7. § 11. contra. *Laym. & Palaum*

LIBER SEPTIMVS

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

De Censuris in genere. Cap. I.

Dub. I. Quid sit Censura Ecclesiastica?

RESP. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur vsus quorundam bonorum spiritualium. *Laym. l.* 1. *t.* 5. *p.* 1. *c* 1. Vnde resolues.

I. Per censuram non priuatur homo bonis merè internis. v g. charactere, potestate ordinis: nec bonis proprijs, ac priuatis, v. g. fide, charitate, gratia, &c. sed quibusdam externis, & publicis, siue actionibus, quę habent spiritualem aliquem effectũ, vel commodum, vt sunt, sacrificium, officium diuinum, beneficium, administratio, & susceptio sacramentorum, indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia: quia hæc, & non illa, subsunt dispo-

dispositioni Ecclesiæ. Vnde si interdum priuetur bono aliquo temporali, v.g. conuictu, humano per excommunicationem, id tantum fit secundario.

II. Exilium, carcer, seruitus, priuatio beneficii, nisi adiunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

III. Nec degradatio, vel depositio est censura; quia etsi sint pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi

IV. Nec cessatio à diuinis: quia non imponitur per modum medicinæ, ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam iniuriam Ecclesiæ factam.

V. Nec irregularitas, siue sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantum impedimentum Canonicum; siue sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnę medicinalis, sed punitiuæ, & ex se perpetuæ. Vnde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem. *Bon d 1. q 1. p. 1.*

VII. Quando in Iubileis, vel priuilegiis, datur potestas absoluẽdi à cẽsuris, nõ cõprehenditur irregularitas, nisi expressè addatur.

Dub. II. Quotuplex sit Censura?

Resp. diuiditur 1. Essentialiter in excommunicationem, Suspensionem, & Interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est à iure, & fertur per canones, constitutiones, vel statuta Ecclesiastica, stabili, ac permanente lege: & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur à iudice, vel Prælato, per modum mandati, vel sententiæ iudiciarię. Estque vel particularis circa factum aliquod particulare, aut certas personas; vel generalis, quæ nulla singularis facti aut personæ determinatione fertur. 3. In eam, quæ est sententiæ latæ, quam scilicet ius, aut Iudex statuit ipso facto (quo quis v.g contra legem facit) sine alia sententia incurrendam: & eam, quæ est ferendę, quam ius, aut Iudex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis, consideranda sunt verba, quibus censura fertur: quæ si includant alterius actionem, seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ verò, si non includant. Si vero ambigua sit, teneri potest *regula 49. iuris in 6.* quod in dubio circa pœnas, benignior interpretatio sit facienda. Vnde resolues.

I. Est censura latæ sententiæ. 1. Si verba sint præteriti, aut præ-

præsentis temporis, v.g. excõmunicauimus, excõmunicatus est, vel fuit, excõmunico, suspenduntur, interdicuntur volumus, aut iubemus esse excommunicatum, suspensum, &c. 2. Si addatur particula *ipso iure*, *ipso facto*, *vel sine alia sententia*; 3. Si verba sint imperatiui modi, v.g. incidat in excõmunicationẽ, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

II. Sententiæ ferendæ, est saltem vt plurimum, 1. Si verba sint futuri temporis, v.g. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur, excõmunicetur, suspendatur, volumus excõmunicari 3. Si verba sint minatoria; v.g. sub pęna excõmunicationis, sub interminatione anathematis, &c. nisi tamẽ ex adiunctis aliud colligatur.

Dub. III. Qui possint ferre censuram, & in quos?

Resp. I. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior Ecclesiasticus, habens in foro externo, seu contentioso, iurisdictionẽ, siue ordinariam, siue delegatam.

Porrò ordinariam, quæ est ratione officii, vel alterius iuris, potestque delegari Clerico, Clericatus priuilegis gaudenti (vt *Bonac. d. I. quæst. 1. p. 2. Laym. lib. 1. t. 5. p. 1. c. 3. n. 1. ex C. Cum Ecclesiarum*, S. *Thom. &c.* docet) habet, 1. Papa respectu totius Ecclesiæ. 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, eorumque Vicarii generales. 3. Generales, Prouinciales, & superiores locales religionum respectu suorum subditorum 4. Congregationes religionum, Concilia Prouincial a Episcoporum, Capitula prouincialia quorum religiosorum, & denique. 5. Quidam alii ex cõcessione, vt multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente, cuius morte expirat, nec delegatus potest alteri delegare nisi habeat specialem huius commissionem, vt si sit delegatus Papæ. Vnde resolues.

I. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram. 1. Parochi 2. Laici: quia non sunt capaces iurisdictionis Ecclesiasticæ; vt, & religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Feminæ, licèt sint Priorissæ, vel Abbatissæ: quia non sunt capaces iurisdictionis, seu potestatis clauium. Quando verò in iure dicuntur posse subiectos sibi Clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non accipitur proprie pro censura, cuius violator irregularitatem incurrit, sed latè, & impropriè, pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodo subiecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei redditus interea. Vide *Bon. l. c. Lay. l. 1. t. 5. p. 1. c. 3. n. 3.*

Resp. II. In omnes, & solos subditos alicui superiori Ecclesiastico, potest ferri censura; quia subiectio, & iurisdictio sunt correlatiua. *Laym. l. c. cap.* 3. Vnde resolues.

I. Non baptizati non incurrunt censuras, licèt sint catechumeni: nec mortui; quia non subsunt iurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoq; mortui dicantur excommunicari; non enim de nouo ligantur, sed excommunicatio prior tantum declaratur, ac viuis prohibetur, ne cum ijs agant orando pro illis, sepeliendo, &c. Similiter dicuntur absolui, ab excommunicatione, quando sepultura, & orationes publicæ pro illis permittuntur *Laym. loco cit.*

II. Aduenæ, & peregrini breui tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum, generali sententia, aut statuto decretis; quia non sunt subditi. *Laym l. c n.* 5.

III. Etsi subditi extra suam diœcesim vel in loco diœcesis exẽpto) delinquentes contra legem sui Episcopi, non incurrant cẽsuram: superior tamen saltem regularis, potest suos subditos, vbicunque existant, per particularem sententiam censuris innodare. Vide *Laym loco cit.*

IV. Hæretici, Apostatæ, & Schismatici, possunt affici censuris (quia per baptismum sunt subiecti Ecclesiæ. Vide *Laym. l. c.*

V. Solus Papa non potest incurrere censuram; quia nulli est subiectus. *Bonacin. locò cit.*

Dub. IV. Ob quam causam possit ferri censura?

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & coniunctum cum contumacia, & quidem interdicto locali potest esse alienum, v.g. Prælati, vel communitatis (non tamẽ hominis priuati) aliàs requiritur propriũ. *Bon p.* 3. Vnde resolues.

I. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. *Bon. d* 1. *q.* 1. *p.* 4. *Laym. c.* 4. *n.* 3. *ex* S. *Thom. Suar. &c.*

II. Etsi ob peccatum veniale interdum fieri possit leuis suspensio, vel leue interdictum, excommunicatio tamen maior, suspẽsio grauis, & interdictum personale speciale (quicquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem: quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Immo cum sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quouis mortali, sed quibusdam tantum, nec censuræ contemnantur, vt mouet *Trid.*

III. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantum quoad actum internum, sed etiam quoad sub-

ſtantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leuiter percutiens Clericum, etſi intentionē mortalē habuiſſet, vti nec, qui interius tantū eſt lapſus in hæreſin, quā exterius non ſignificauit, quia Eccleſia tantum iudicat de externis. *Bon. l.c*

IV Actus peccati in ſuo genere debet eſſe perfectus, & consūmatus, niſi expreſſè aliud ſonent verba legis: quia pœnæ, & odia ſunt reſtringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit fauens, mandans, conſulens, iuuans, nec vulnerans lethaliter, niſi mors ſequatur. Item quando excommunicatur mādans cōſulens, &c. vel ferens ſuffragium pro indigno ſub intellige efficaciter, ſeù affectu ſecuto, quia ſine eo mandatum, conſiliū & ſuffragium, nō eſt completum, & perfectū in genere homicidij, furti, &c. Alij tamen attendendum eſſe putant, vtrum in mandantes, conſulentes, &c. principaliter, & per ſe feratur excommunicatio, an vero acceſſoriè tantum: & dicunt priore caſu eſſe excommunicatos; etſi non ſequatur effectus; non item in poſteriore. Quæ ſententia in praxi eſt tutior. *Bon. l. cit.*

V. Quicquid excuſat à peccato mortali, excuſat etiam à graui cenſura, v.g. materiæ paruitas, impotentia legem implendi, defectus aduertentiæ; & deliberationis, ignorantia inuincibilis, ſiue ea ſit facti, vt v.g. ſi neſcias, quem percutis, eſſe Clericum; ſiue iuris, vt ſi ſcias eſſe Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo, neſcias tamen percuſſionem illam ſub excommunicatione prohibitam eſſe. Ratio, quia non eſt contumax.

Dixi, *inuincibilis*; quia ignorantia culpabilis, & craſſa non excuſat, niſi addatur in lege certus modus, v.g. qui hoc fecerit ſcienter, conſultò, qui præſumpſerit auſu temerario violare, (quæ verba, vtpote in re odioſa, accipienda ſunt ſtrictè) talis autem non poteſt dici temerariè præſumere, niſi ignorantia eſſet affectata, formalem dolum includens *Eſcob. t. 4. c. 6. n. 37. Sanch. de matr. t. 3. l. 9. d. 32. num. 31.*

VI Non incurritur cenſura, ob peccatum ſoli naturali, vel diuino iuri repugnans, ſed requiritur præceptum Eccleſiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum merè præteritum poteſt cenſura infligi ab homine, niſi aliquo modo pendeat in futurum, ratione ſcandali, vel reſtitutionis non factæ, vel perſeuerantiæ in peccato poſt monitionem, quia abeſt contumacia. Nec refert, quod quis ob peccatum præteritum, vel etiam ſine peccato (modo iuſta cauſa ſubſit) poſſit ad tempus arceri ab aliorum conſortio, altari, communione, &c. vt ſubinde

fit.

sit in religionibus: & in iure etiã vocatur excõmunicatio, vel suspẽsio. sed latè quia nõ est cẽsura propriè dicta, cuius violatio inducat irregularitatẽ, sed simplex tantũ pęna. *Fill. t. 11. n. 5. c. 186.*

VII. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex graui metu; licet quandoque non excusetur à graui culpa; quia non censetur contumax *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 5. num. 9. Bonac. d. 1 q 2 p. 3 num 2 ex Suar. Con. &c.*

VIII. Censura inualida est ex triplici capite.

Primò, ob defectum ferentis, si scilicet careat iurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem; de qua vide *Laym.*

Secundo, si substantialis ordo iudicij prætereatur, vt si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, quia non est contumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, & pœna annexa. Quod tamen intellige de censura ab homine lata, per sententiam particularem: quia quæ fertur à iure, vel per sententiam generlem, vel etiam specialem, respectu tamen actus futuri, non eget alia monitione, cum lex, aut sẽtentia seipsa satis moneat. Idem est de sententia non illatiua censuræ, sed declaratoria tantùm: quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen, cui est annexa, commissum esse euidenter constat. Porrò vt censura sit licita, requiritur. 1. vt dicta monitio sit Canonica, id est, trina, iuxta Canones: etsi aliquando ex iusta causa sufficiat vna tribus æquiualens v. g. moneo te semel pro tribus vicibus 2. Vt ex scripto recitetur. 3 Vt causa censuræ exprimatur 4. Vt reo petenti exẽplum scripturæ, intra mensem tradatur; alioqui Iudex ipse suspenditur à diuinis officiis. *Fill. t. 11. cap 4*

Tertio ob defectum iustæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec à parte rei, nec secundum allegationes fori externi, subsistat. 2. Si à parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad iudiciũ: quia reus de eo non cõfitetur nec legitime de eo conuincitur. 3. Si a parte rei nõ subsistat crimen, etsi iuridicè probetur, ideoque titulum, seu causam præsumptam habeat Iudex. In quo casu etsi sententia à parte rei sit iniusta, ideoq; probabilius censura non liget in foro conscientiæ; in foro tamen externo seruari debet, propter scandalum Vide *Lay. p. 1, c. 6.*

Dub. V. Qui possint absoluere à censuris.

Resp. I. A censura lata per sententiam particularem, ordinariè

is tantum potest absoluere, qui eam tulit, vel eius superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea quæ lata est à iure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reseruata, potest absoluere quiuis, qui censuratum potest absoluere à mortalibus: si verò sit reseruata, ordinariè, & per se, potest tantùm relaxari ab authore legis, vel eius successore, vel delegato.

Dixi I. *Ordinariè*: quia in articulo mortis quiuis Sacerdos absoluere potest à quauis censura.

Dixi II. *Per se*: quia per accidens, & ex priuilegio, possunt etiam alij. *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 7.*

Resp. II. Episcopi, secundum. *Trid. sess 24. c 6.* possunt. 1. absoluere in foro conscientiæ, per se, vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cenæ Papæ reseruatis, excepta hæresi, à qua per seipsos tantùm absoluere possunt (quantum est ex vi hujus decreti) Dicitur autem censura occulta, quę contracta est ob delictum non publicum, nec ad forum contentiosum deductũ; aut si deductũ fuit, à quo reus ob defectum probationis fuit absolutus *Bon. d. 1 q. 3. p 1. n. 15. & p. 2 n 1. ex declar. Cardin. &c. 2* Possunt etiam sæpè absoluere à censura Papæ reseruata, propter impedimentum eius, qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum pauperiem, Pontifex non potest adiri *Bon. l. c. ex Nauar. Sanch. Auila, Con. &c.*

Regula, mors, hostis, puer, officialis,
Deliciosus, inops, æger, senex, atque sodalis,
Ianitor, astrictus, dubius causa, leuis ictus,
Debilis; Absolui sine summo Antistite possunt.

Summ. Armill. verbo Excommunicatio n. 11.

Resp. III. Multi religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex suis priuilegijs (in foro tamen interno tantum) à varijs censuris absoluere. Vide *Dia. p 9. t. 4. R. 63.* Quare à superioribus suis illa priuilegia petant, cum ad confessiones audiendas exponentur, & circa ea sequentes regulas sequantur.

Prima. Qui habet potestatem absoluendi à censuris reseruatis Episcopo, non potest vi illius absoluere à reseruatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absoluendi à reseruatis Papæ, non censetur posse absoluere à censuris Bullæ Cenæ; eo quod hæ censeantur maiores, nec comprehendi in concessione generali *Dian. p. 5. t 12. R. 34. ex Suar. &c* contra. *Bossium.*

Tertia. Qui habet potestatem absoluendi à censuris Bullæ Cænę, habet etiam à quibusuis Papalibus, & Episcopalibus à

iure

iure latis, & si aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresin, de qua alij probabilius affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio magnam partem esset inutilis.

Quarta. Possunt regulares per sua priuilegia, sicut ab aliis cēsuris Papæ reseruatis, ita etiam absoluere duello certantes (Idē dic de similibus casibus) post constitutionem Clementis VIII. sicuti poterant ante eam, præterquam in Italia extra Vrbem: idque ex declaratione ipsiusmet Clemens apud *Comitolum 6. mor. Regin l. 21 n. 83. Fill. t. 1. t. 15. cap 5. Laym. l. 3. p. 3. cap 5. in fine. Tambur. lib. 3. c. 7. §. 4.* Videri possunt quæ habentur de hac materia in declaratione Sacræ Congregationis Cardinalium sub Vrbano VIII. anno 1628. apud *Ludou. à Cruce in exposit. Bulla Cruciata disp. 1. c. 3. dub. 5. num.* 8 Vide etiam dicta à nobis supra *lib. 4. t. 4. dub. 4. in fine.*

Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas à censuris absoluēdi in Iubilęis; in quibus diligenter considerandum, quid, quātum, & quomodo cōcedatur. Si enim detur potestas absoluendi à casibus reseruatis Papæ, etiam conceditur potestas absoluendi à censuris Papæ reseruatis; quia is non solet reseruare casus nisi ratione censuræ adiunctæ. Porrò absolutio data confitenti bona fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram. Secus si ab initio indulgentias lucrari noluerit, eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccata reseruata, quam censuram de nouo debere tolli ab eo, qui potest extrà Iubilæum.

Dub. VI. Quomodo danda sit absolutio à censura?

Resp. Id statuendum esse natura, tum censuræ tum cuiusuis absolutionis. Ex qua circa absoluendi modum resolues.

I. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus apertè significetur absolutio impendi, In foro tamen externo communiter seruanda est formam cuiusque Episcopatus: In foro autem conscientiæ hæc fere est in vsu: *Ego te absoluo à vinculo*, v g. *excommunicationis, suspensionis, &c. quam incurristi propter NN. talem casum*, & (si sit excommunicatus) *restituo te Sacramentis Ecclesiæ & communionis fidelium*, *aut* (si sit suspensus) *executioni tuorū ordinū, vel officiorū vel beneficiorū, In nomine Patris, &c.* In publica autē, ac solēni absolutione pręmittitur Psalmus Miserere, & ad singulos versus pœnitentis

humeri denudati leuiter percutiuntur (nisi ex iusta causa talis cæremonia videatur omittenda, præsertim in fœminis) tum adiectis precibus absoluitur, & in Ecclesiam introducitur. Idem modus ferè seruatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulchrum virga percutiatur. Vide *Rituale Romanum*.

II. Absolui à censura potest absens, imò, & inuitus; etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem, & inuitum potest statui, sic & auferri. *Turr. Dian. p. 5. t. 9. R. 10.*

III. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolui ab vna, relictis aliis, quia inter eas non est necessaria connexio. Vnde si dicatur absoluo te ab omni vinculo, &c. valet pro omnibus: ideoque si sic absolutus in Iubileo fortè omisisset inuincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est, excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quemuis approbatum absolui, cum non sit amplius reseruatum, eo quod censura, ratione cuius tantum erat reseruatum, sit sublata.

IV. Absolutio, vi, aut metu graui, iniustè incusso extorta, non valet, immo nouam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

V. Absolutio data ab ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est; imo etiam data a delegato, modò non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit sufficit prestare cautionem, aut iuramentum de satisfaciendo cum poterit.

VI. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti, cum sit actus iurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest Communiter tamen non expedit sic absolui: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio; si non meretur, non debet absolui.

VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est, pro certo actu, & tempore, quo trāsacto reincidat: item sub certo onere, quo non impleto, censura reuiuiscat.

VIII. Probabilius est, eum, qui habet potestatem absoluendi in foro conscientiæ à censura, posse id facere etiam extra confessionem, vt contra *Nauar.* Suar. *& alios* docet *Sanc. lib.* 18. *de mat. d.* 16. *Con. Dian. &c.*

De

De Excommunicatione. Cap. II.

Dub. I. Quid sit, & quotuplex.

Resp. Excommunicatio est censura, per quam quis priuatur communione Ecclesiæ. Estque duplex: Minor, quæ tantùm priuat vsu passiuo, seu receptione Sacramentorum: & Maior, quæ etiā dicitur Anathema, ac in Iure ferę semper nomine excommunicationis intelligitur, priuatque omni communione Ecclesiastica, secundum dicenda. Per hanc maiorem excommunicatus, rursus est duplex: Toleratus, quem fideles non tenentur vitare. Et quidem post *Concilium Constantiense*, non tolerati sunt hi tantum 1 Notorius Clerici percussor, de quo *infra*. 2. Quiuis nominatim excommunicatus, & specialiter, ac publicè denunciatus Vnde resolues.

I. In Germania Catholici securè communicant cum ijs, qui notoriè sunt hæretici, & consequenter excommunicati; quia non sunt nominatim excommunicati, ac publicè denunciati.

II. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse contra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum, vel præceptum: quia requiritur, vt per sententiam expressam, & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata v.g. vt Ioannes sit denunciatus excommunicatus; vel saltem ita exprimatur persona, vt non liceat de ea dubitare, v.g. excommunicamus talis loci Decanum, Prętorem.

III. Licet dicatur, Excommunicamus Petrum, v. g. incendiarium, & eius complices, solus Petrus vitandus est, non verò alij, etsi sint notorij: quia sententia quoad illos, est tantum generalis, & non specialis contra certam personam.

IV. Non teneris vitare eum, qui priuatim in conclaui est denunciatus; quia id non est factum publicè: ad hoc enim requiritur, vt sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri v. g. in templo tempore concionis, vel aliter, pro more regionis.

Dub. II. Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio Minor?

Resp. Incurritur ob vnicam tantum causam, si quis nimirum cum excommunicato maiore excommunicatione cōmunicet ijs

casibus, quibus non licet. Effectus eius est, priuatio sacramentorum perceptionis. Vide *Laym l. 1. t. 5. p. 2. c. 3.* Vnde resolues.

I. Cum iura dicunt, communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est, quod similiter, id est, verè excommunicetur, licet minore.

II. Propter communicationem cum excommunicato minore excommunicatione, etiam nominatim denunciato, nulla incurritur censura.

III Etsi excommunicatus minore excommunicatione recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat irregularitatem, grauiter tamen peccat: administrando verò, probabile est, nec venialiter peccare.

IV. Incurritur hæc censura, etsi quis propter leuitatem materiæ tantùm venialiter peccet, v. g. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet: secus si sit veniale propter imperfectum vsum rationis: quia pęna infligitur propter actum, qui quantum est ex se, sufficit ad mortale.

V. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, non tamen illud, cui hæc censura est annexa; ne Sacramentum in ea recipiatur. Vnde etiã Cõfessarij ordinariè prius absoluũt fideles ab omni vinculo excõmunicationis, etiã minoris, deinde à peccatis.

VI. Ab hac excommunicatione lata à iure absoluere potest Parochus, & quisquis potest à mortalibus, cum non sit reseruata. An verò qui potest absoluere à veniali, habente annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsa: quidam affirmant, vt *Nauar. & Tol.* alij probabilius negant, vt *Suar. Con.* quia sicut hæc absolutio est distincta à sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta iurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus. Vide *Laym. l. 1. t. 2. p. 2. cap. 3.*

Dub. III. *Quos effectus habeat excommunicatio maior?*

Resp. Habet duplices, Mediatos, & Immediatos.

Mediati, siue remoti, sunt hi.

I. Irregularitas, quam excommunicatos incurrit, exercendo actum alicuius ordinis.

II. Si excõmunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, & vt iura loquuntur, insordescat, fit suspectus de hæresi, & contra eum vt talem procedi potest, *ex Trid. sess. 26 cap. 3.* ideoque (si crimen graue, & beneficij priuatione dignum commisit) priuandus est beneficio; immo etsi crimen non

sit

ſit adeo graue, ſi tamen ad hæreſis ſuſcipionem purgandam ciṫetur, tanquam hæreticus priuari debet. *Bon. d. 2. q. 2. p. vlt. ex Rebuf. Diaz. Nauar. &c.*

Immediatus effectus ſunt ſequentes.

I. Priuat ſuſceptione, & vſu paſſiuo ſacramentorum: vnde nullus excommunicatus, ſiue toleratus, ſiue non, poteſt ea licitè recipere ſub mortali, niſi excuſet ignorantia inuincibilis, metus mortis, infamiæ, iacturæ bonorum, &c. quia cenſura non obligat cum tanto rigore. *Laym. l. 1. t. 5. § p 2. c. 2.*

Dixi licitè: quia validè ſuſcipit omnia, ſaltem quoad ſubſtantiam, præter Pœnitentiæ; immo etiam hoc, ſi adſit ignorantia inculpabilis; dummodo cætera ad eſſentiam Sacramenti requiſita non deſint: quia per cenſuram non fit incapax abſolutionis, etſi prohibeatur eam recipere, priuſquam abſoluatur à cenſura. *Bon. d. 2. q. 2. p. 2. ex Fill. Suar. Con. &c.* Nec obſtare, etiamſi excommunicatio ſit reſeruata, vel Confeſſarius, ſciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia abſoluat, docet. *Dia. p. 3. t. 4. R. 78. ex Con. Suar. &c. & p. 5. t. 5. R. 53.*

II. Priuat (ſaltem non toleratos) communibus Eccleſiæ ſuffragiis, orationibus, & fructibus indulgentiarum, non tamen priuatis. Vnde non tantum quiuis priuatus, ſed etiam ſacerdos poteſt, tanquam perſona priuata, pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & ſacro: immo actionem ſacrificandi; prout pendet à merito priuato operantis, offerre, vel eius in Memento in particulari meminiſſe.

Dixi, *tanquam priuata*; quia vt miniſter Eccleſiæ non poteſt: hinc irritæ ſunt, ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in perſona Eccleſiæ, intercedentis pro ipſo, Deo offert; adeoque priuatur omnibus bonis; quæ in gratiam Eccleſiæ Deus conceſſurus fuiſſet.

III. Priuat vſu actiuo Sacramentorum, & adminiſtratione: Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requiſito, & ſi non ignoranti, quandoque eſt licita: v. g. ſi ſit Paſtor, cuius ſubditi teneantur audire ſacrum, nec ſit alius, qui celebret; immo ſi etiam non Parochus fortè rogetur, inuitetur ad celebrandum. Ac licet communis doctrina ſit apud *Laym hic. cap. 4.* peccare fideles, ſi ſine cauſa neceſſitatis, vel magnæ vtilitatis, talem inducat ad Sacramentorum adminiſtrationem, quando alius miniſter haberi poteſt: contrarium tamen eſt probabile, ob facultatem conceſſam à *Concil. Conſtant.* cum talibus cõmunicandi,

& hinc

& hinc nec illum, qui petit à tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcisè ob censuram peccare *Lay. l.c.n.5. ex Soto, & Sanch l.7. de mat d 9.n.8.* Idem docet *Bon. d. 2. q. 2. p. 2. §. 2. ex Vasq. Suar &c.* Non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis, extra quã validè illud administrat, pręterquã pęnitentiã quia hęc requirit iurisdictionem, qua ipse caret. Vide *Lay. hic c 2. Bon. l.c.*

IV. Priuatio vsus diuinorum officiorum ita vt non tantum caret eorum fructu, sed etiam sub mortali ijs nequeat interesse, parte notabili, ita vt moraliter censeatur cum alijs communicare; nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliaue iusta causa *Bon. l.c p 3. §. 1. ex Suar. Fill. &c.* Similiter peccant etiam alij, qui cum excommunicato vitando eidem missæ intersunt, vt ex communi docet *Bon. l. c. num. 9.* contra *Durand.* quia participant cum illo in diuinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breuiter priuatim, aut omninò separatim oraret, aut si alijs vnum sacrum audientibus, ipse aliud audiret: quia sic moraliter non censeretur communicare cum alijs, nec coniungi ad vnam orationem fundendam. *Bon l. c. num. 16 ex Suar. Henriq. Fill. Con. &c.* Ac licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale; ex paruitate tamen materiæ subinde tantum est veniale, vt si exigua pars missæ, v.g. vsque ad Euangelium tantum, cum illo audiatur, *Auila, Dia. p 5. t 5. R. 21* vel si horæ priuatim cum eo recitentur. *Dia. p. 5 t. 9. R. 89. ex Suar.* & alijs 9. Porrò per diuina officia intelliguntur sacrificium missæ, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, & cætera annexa ordini Clericali, quæ solemniter fiunt (excepta concione) in quibus licèt alij fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen non toleratum sub mortali vitare nisi vel leuitas materiæ, vel ignorantia, aut simile quid excuset: Vnde si talis præsens sit, moneri debet, vt recedat: si nolit debet extrudi, vel exportari, licèt sit Sacerdos: nisi tamen grauius inde timeatur incommodum, ob quod si expelli non possit, omittendum est officium, etiam die festo, & celebrans nondùm inchoato Canone debet abrumpere missam; si inchoauit, potest cæteris abeuntibus sacrum prosequi, vel abrumpere, ob sententiæ vtriusq; probabilitatem: si consecrauit, debet solo ministro manente, pergere vsque ad communionem inclusiuè, & reliqua perficere in sacristia, vel alio decenti loco. Quod si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine,

vt non

vt non audiat sacrum die festo, peccat mortaliter omissione sacri; secus si alia de causa negligat. Quod si etiam obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis (etsi non debeat dicere, *Dominus vobiscum*, sed *Domine exaudi, &c.*) quas si cum alio priuatim legat, venialiter tantum videtur peccare.

V. Collatio beneficii facta excommunicato nulla est, vti & præsentatio, vel electio, institutio, & confirmatio. Ratio, quia excommunicatus, etiam toleratus, non potest communicare in officio, proindeque incapax est beneficii, quod datur propter officium. Idque licet ignoretur excommunicatio; quia ignorantia inuincibilis etsi excuset à culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actus. Vide *Less. l. 1. c. 34. d. 22.* Immo probabile est, excommunicatum, quamuis beneficio ante obtento non priuetur, fructus tamen, & distributiones non facere suas, ideoq; eas teneri restituere, etiam ante sententiam iudicis: quia est priuatus officio; fructus autem dantur propter officium, veluti merces propter opus. Ita *Suar & alij* contra *Sanch. & Con.* qui probabiliter putant ex consuetudine non teneri ante sententiam, modo per se, vel alium, inseruiat beneficio.

VI. Priuat communicatione forensi. Vnde excommunicatus nequit esse iudex, aduocatus, procurator (licet pro semetipso respondere possit ipse, *Con. Prapos. Dian. par. 5. tr. 9. R. 111.*) actor, tabellio, testis, &c. ita vt contra excommunicatum, etiam toleratum, semper possit reus excipere. Quod si non faciat, nec iudex eum repellat, valida eius acta erunt, si sit toleratus: secus est de iudice non tolerato, cum sit priuatus iurisdictione. Vide *Laym. cap. 2. Dian p. 5. t. 9.* R 112. 113. Non potest etiam esse tutor, aut curator. *Dian. par. 5. t. 9. R. 115. ex Sylu.* Neque testamenti executor. *Dia. p. 8. t. 9. R. 2. ex Carp. &c.* contra *Sanch. Lugo, &c.* Si tamen non fiat oppositio validè exequitur. *Ab.* Nec potest ipse testari licitè, etsi faciat validè, etiam cum excommunicatum instituit hæredem. *Suar. Vill. &c.* cum *Dia. l. c. R. 129.* Denique contractus omnes ab eo facti (etsi sint illiciti, & ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione) valent, nisi fiant ab eo vt persona publica, vel Ministro ratione muneris, vel beneficij: quia tũc spectant ad iurisdictionẽ, quæ suspensa est. *Dia. p. 5. t. 9 R. 128. ex Con. Fill. Merc. &c.*

VII. Excommunicatus non toleratus priuatur vsu iurisdictionis. Vnde non potest validè eligere, conferre, præsentare, ferre leges, vel sententiam, & qui sic beneficium à non tolerato accepit,

pit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia iuris declaratione, beneficium vnà cum fructibus relinquere.

Dixi, *non toleratus:* quia acti tolerata probabile est esse valida, ob bonum commune: grauiter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

VIII. Non toleratus priuatur Ecclesiastica sepultura, vt non possit in loco sacro, seu benedicto sepeliri: & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco diuina peragi, ante reconciliationem.

Dixi, *non toleratus*: quia Ecclesia non polluitur, etsi hęreticus, non speciatim denunciatus, in ea sepeliatur, vt docet *Suar. Laym.* & alij. Iure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eo quod inter cæteras pœnas non communicantium in Paschate, etiam statuatur priuatio sepulturæ Ecclesiasticæ.

IX. Excommunicatus priuatur omni alia ciuili communicatione fidelium, ita vt ipse non possit cum alijs, & si non sit toleratus, etiam alij cum ipso, non possint communicare; idque in casibus hoc versu comprehensis.

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.

Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum, & omne colloquium, etiam priuatum, item per nutus, litteras, internuncium, & quoduis signum beneuolentiæ.

Dicitur II. *Orare*, id est omnis communicatio in diuinis, de qua supra.

Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem salutationem, saltem honorificam, verbo, vel signo, vel amplexu, & secundum quosdam, etiam resalutationem, eo quod sit actus obseruantiæ. Sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti. Immo *Sayr.&c.* cum *Dian.p.5.t.9.R.16.* & putant probabile, quod sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa, v.g. aperiendo caput, &c. quæ vrbanitatis causa fieri solent.

Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, si fiat) item cohabitationem, cooperationem, societatem, v. g. in contractibus, ita vt moraliter censeatur communicare; quod prudens æstimabit: vnde, nec iter cum eo, tanquam cum socio, facere licet.

Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis conuictus, & conuiuia, per modum societatis, & commercij; qualis non est, si causa incidas in idem hospitium, iter, mensam, immo lectum. Vide *Bon.d.2.q.2.p.6.§.1.& 2.*

Quæres

Quæres I Quale peccatum sit communicare eum excommunicato non tolerato?

Resp. Communicatio in diuinis censetur mortale propter grauitatem materiæ; in ciuilibus autem (etsi inducat minorem excommunicationem) secluso tamen contemptu, tantùm est veniale regulariter. *Suar Bauny &c. Dian p. 7. t. 11 R 37.* Quod addo, quia aliquando est mortale, vt si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. g. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

Quæres II. An aliquando liceat cum non tolerato cõmunicare.

Resp. Quod sic extra diuina, in his quinque casibus. 1 In casu vtilitatis, siue spiritualis ipsius excommunicati, v. g. vt conuertatur: siue alterius, vt ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habere non potest; siuè etiam vtilitatis temporalis v g. vt ab eo restitutio, vel debitum ex contractu petatur. Contractos tamen nouos cum ipso inire non licet, etsi si ineatur, sint validi, cum nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis: quomodo vxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit diuortium. *Dian p. 5. t. 9. R. 122.* non tamen sponsus de futuro cum sponsa. *l c R. 136. ex Sayr. Sanch. & Fill.* 3 In casu subiectionis: quomodo possunt filij etiam emancipati (addit *Dian. p. 5. t. 9. R. 118. 119. ex Corn. Fill. Hurt &c* etiam adoptiui, vel illegitimi, immo etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines) communicare parenti, serui, & ancillæ Domino, si ante excommunicationem fuerint in seruitio. Similiter religiosi Prælato: non tamen nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia euitari non potest. *Dian. l. c. R 127* contra *Setum*, *vid. Fill. tr. 12. cap. 9. num. 203. Leym. & Bonac. l. c.* 4. In casu ignorantiæ iuris, vel facti. 5. in casu necessitatis; siue animæ, siue corporis, siue bonorum temporalium: qui casus, hoc versu comprehenduntur.

Vtile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

Dub. IV. Ob quas causas incurratur excommunicatio Maior?

Cum hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes; quæ in 4 potissimum classes diuiduntur: nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ; aliæ eidem, extra illam, reseruantur.

Art.

Art. I. Quæ ſint excommunicationes non reſeruatæ?

RESP. I. Ex iure antiquo vſitatiores ſunt ſequentes.

Contra Omnes. 1. In vexantes Eccleſiaſticos, quod non elegerint eum, pro quo rogati fuerant 2. In directores Monialiũ, ſi foueat diſcordias in electione. 3. In extorquentes abſolutionem à cenſura per vim, aut metũ. 4. In cõpellentes Eccleſiaſticos, vt laicis ſubmittant iura Eccleſiæ. 5. In docentes leges, vel medicinâ religioſos, qui dimiſerunt habitum, vel eos retinentes in ſuis ſcholis. 6. In ſepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifeſtos vſurarios. 7. In impedientes viſitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Gloſſas in Tridentinum. 10. In Imprimentes libros ſine ſuperiorum licentia. 11. In præcipientes ſuis ſubditis, ne officia communia reipub. exhibeant Eccleſiaſticis, v. g. ne iis vendant, coquant panes, &c. 12. In Doctores, & profeſſores non facientes profeſſionem fidei, vbi recepta eſt Bulla Pii V. 13 In negligentes adminiſtrare iuſtitiã Eccleſiaſticis. 14. In poteſtates fouẽtes vſuras

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate conſtitutos, aut Sacerdotes audientes publicè ius, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas ſæculares. 3. In Clericos minores Epiſcopis locantes domos vſurariis. 4. In alienantes bona Eccleſiæ, vel locantes vltra triennium 5. In impugnantes in concionibus Montes Pietatis 6. In contrahentes matrimonium, ſi ſint in ſacris. 7. In fictè reſignantes, vel permutantes benefica. 8 In præſumentes abſoluere à caſibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religioſos. 1. In audientes leges, vel medicinam extra clauſtra 2 In habitum temere dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In inſtituentes nouum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum ſuis monaſteriis, vel Prelatis. 5. Tenentes arma ſine licentia intra clauſtra. 6. Non ſeruantes interdictum, quando ſeruatur à Cathedrali, Vide *Fill. tom. 1. t. 14. 15. c. 4. Bon. d. 3 p. 5. §. 1. n. 36.*

Reſp. II. Supradictis adiectæ ſunt à Tridentino ſequentes, quæ valent, vbi illud eſt receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud ſe retinentes, vulgantes libros de rebus ſacris, ſine nomine authoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes, non eſſe neceſſariam confeſſionem ante ſumptionem Euchariſtiæ. 3. In raptores mulierum, iuuantes, fauentes.

uentes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non iuuant Episcopos, ad restituendam, vel conseruandam clausuram monialium. 6. In ingredientes (cuiuscunque conditionis, vel sexus fuerint) monasteria Monialium sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi monasterium, & profiteri. 8. In impedientes sine iusta causa, sanctam voluntatem mulierum emittendi vo[t]a. 9. In dominos tẽporales, concedentes in terris suis locum pro duello,

Art. II. Quæ sint excommunicationes reseruatæ Episcopis?

RESp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex leui percussione Clerici, vel graui, si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articulo mortis (à censura, vel peccato habente censuram annexam) ab eo, qui aliâs non poterat, non præsentant superiori se, postquam conualuerunt. Vide *Fill t.15.c.10.n.241 & 242.* 3. In fratres Minores si admittant in suis Ecclesijs, ad officia diuina, Fratres tertii ordinis. ..In procurãtes abortum fœtus animati, effectu secuto. 5. In eos, qui cõmunicant in eodẽ crimine cũ excõmunicatis ab Episcopo 6. Eæ omnes, quas ferunt Episcopi per propria statuta, & sibi reseruant: quas Confessarii videant in agendis.

Art III. Quæ sint Papæ reseruata extra Bullam Cœnæ.

RESp. I. *Contra omnes*. 1. Violatio clausuræ Monialium ad malum finem. 2. In inijcientes violentas manus in clericos. 3. Simonia realis scienter contracta. 4. Confidentia beneficialis. 5. Prouocantium, & pugnantium in duello. 6. Violatio immunitatis Ecclesiasticę circa confugientes ad Ecclesias Quæ fuerunt reseruatæ in Bulla Clementis VIII. Anno 1602 apud *Ludou. à Cruce de exposit. bull. Cruciata disput. 1. cap. 3. [illegible] n. 6.*

Aliæ verò magis obuiæ sunt sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes literas Apostolicas falsas, & non destruentes: Item in falsarios literarum Apostolicarum. 3. In effringentes, & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis à Papa. 5. In vexantes eos, qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos ab excommunicatione sub conditione, & non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes, & recipientes aliquid ex pacto ob admissionem ad religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem vel beneficium, 10. In committentes simoniãm confidentialem. 11. In impedientes executionem literarum sacræ pœnitentiariæ, 12. In dantes, & reci-

pientes

pientes aliquid, pro gratia, aut iustitia, apud Sedem Apostolicam. 13. In commitentes duellum, & ad id cooperantes, suadendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monasteria Regularium. 15. In impugnantes institutum Societatis IESV. 16. In facientes iurare illicita, & contraria libertati Ecclesiasticę. 17. In rapientes bona Ecclesiastica; item exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. In Violantes libertatem Ecclesiasticam, quoad fugientes ad Ecclesiam. 19. Docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis, damnant peccati mortalis, vel hæreseos; item in eos, qui in concionibus, aliisque publicis actibus, vt lectionibus, conclusionibus; asserunt B. Virginem conceptam in originali. 21 In percussores Clericorum. Quæ cum celebris sit, & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter infra.

Resp. II. *Contra Clericos, & Religiosos* sunt hæ. 1. Participantes in sacris cum excommunicatis à Papa. 2. Procurantes alienationem Ecclesiarum. 3. In Concionatores, qui scripturę sensum, à Doctorum interpretatione alienum, circa tempus Antichristi, & extremi iudicij, aliaque similia reuelata prædicant. 4. In Parochos non implentes iuramentum de residentia factum. 5. In Mendiçantes transeuntes ad alium ordinem, præter Carthusian. 6. In Moniales exeuntes claustra sine licentia. 7. In religiosos, qui sine priuilegio, vel speciali licentia Parochi, Clericis aut Laicis Sacramentum Eucharistiæ vel vnctionis ministrare, vel matrimonia solemnizare præsumunt.

Art. IV. De Immunitate confugientium ad Ecclesias.

Confugientes ad Ecclesias gaudent immunitate, exceptis casibus expressis in Constitutione Gregorii XIV incipiête *Cum alias &c.* § 3. cuius tenor est huiusmodi.

1. *Vt laicis ad Ecclesias, locaque sacra, & religiosa prædicta confugientibus si fuerint publicè latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidijs aggrediuntur.*

2. *Aut depopulatores agrorum.*

3. *Quiue homicida, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesijs, earumque cœmeterijs committere non verentur.*

4. *Aut. qui proditoriè proximum suum occiderint.*

5. *Aut assassini.*

6. *Aut hæresis rei.*

7. *Aut læsæ maiestatis in personam ipsiusmet Principis rei Immunitas Ecclesiastica non suffragetur.*

8. *In alijs casibus confugientes ad Ecclesias gaudent Immunitate.* Si *quis verò contra hanc Constitutionem læserit immunitatem Ecclesiasticam, erit casus reseruatus Papæ.*

Art. V. Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum.

RESp. Ea sic habet: *Si quis suadente diabolo in Clericum, vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcoporum præsumat illum absoluere.*

Dicitur I. *Si quis:* intellige, cuiuscunque sexus aut status, etiam impubes, dummodo rationis compos, & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes, consentientes, suo nomine factum ratihabentes, non impedientes, saltem si ex officio, aut iustitia teneantur, vt Reges, Iudices, & cęteri superiores. Item patres, tutores, heri, pædagogi, parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita *Laym. l.1.t.5.p.2. c.5.num.6.Bon.d.2.q.4.p.1.n* 8. *ex Molin. &c. communiter.*

Dixi *saltem,&c* quia si ex charitate tantum teneantur, etiam excommunicari docet *Suar. Caiet. Fill. Medin. Sayr &c.* Verùm id probabilius negat. *Bon.l.c.ex Nau.Con.Regin. Henriq. Molin. &c.*

Dicitur II. *Clericum:* quo nomine intelligitur omnis prima saltem tonsura initiatus (etiamsi coniugatus, dummodo cum vnica virgine) & deferat habitum, seruiatque alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantùm.

Dicitur III. *Monachum:* intellige quemuis religiosum, etiam laicum, conuersum, nouitium, vtriusque sexus: item tertiarias S.Dominici, S.Francisci, si gestent habitum, & viuant in communitate: item eremitas subiectos alicui regulæ, vel superiori.

Dicitur IV. *Manus iniecerit:* per quod intelligitur quæuis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, siue fiat manu, siue baculo, gladio, &c. *Bon.d.2.q.4.p.1.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Hanc excommunicationem incurrit. 1. Qui talem conspuit, conspergit aqua, puluere, conspurcat luto, euellit crinem, lacerat vestem, eripit aliquid per vim, & iniuriam de eius corpore, v.g. pileum, pallium, &c. ita vt actio sit grauiter iniuriosa. *Bonac.l.c.Layman.cap.5. num.5.* 2. Qui concludit, aut violenter

detinet carcere, vel loco, vnde ſine dedecore non poteſt exire. *Ibid.* 3. Qui perſequitur, vt in flumen, vel foſſam incidat, equo decidat, &c. *Ibid.* 4 Qui manus violentas inijcit in equum, cui is inſidet, occidendo, vulnerando, cædendo, ſiſtendo per frenum, quæ actio, licèt ſit leuis reſpectu corporis, non tamen reſpectu honoris. *Ibid.* 5. Qui aliquid ſupradictorum facit, etiam Clerico conſentiente, dummodo ſit iniurioſum ordini Clericali, *Laym. l. c.* 6. Clericus, ſi ſeipſum ex malitia, vel paſſione (ſecus ſi ex deuotione) percutiat iniuriosè. *Laym. l. c. ex Nau.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, ſi fiat, vel per quem non debet, vt ſi morte dignus puniatur à iudice ſæculari, vel modo illicito, vt ſi a Prælato puniatur per laicum. *Bon. l. c. ex Nauarr. Sayr. Suar. Fill. Con. &c. vid.* Laym. c. 5.

II. Non incurrit, 1. Fur, qui clam abſcindit crumenam, vel veſtem tollit Clerico: quia non eſt actio violenta, ſed fraudolenta. *Bon. loco cit.* 2. Si percuſſio ſit iocoſa, vel caſualis, v. g. ſi ianitor, vel apparitor turbam arcens, percutiat Clericum. item ſi pueri habentes primam tonſuram ſe pugnis percutiant. *Bonac. l. c. ex Molin. Fill. Con. &c.* item ſi percuſſio ſit ad defendendum ſe, vel vitam ſuam, vel vxoris, parentum, filiorum, vel res ſuas, cum moderamine tamen inculpatę tutelæ. *Laym. infra.* Et denique quandocunque percuſſio ob Leuitatem, vel imperfectionem actus non eſſet mortalis illata Laico, vt docet *Caiet. Auila. & Sa*; quod tamen *Suar.* vniuerſaliter non admittit. Vide B*onac. l. c.* 4 Si fiat in tenebris, vel clericum non agnoſcas, quod habitum non geſtet; quia ignorantia excuſat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater, ſubditum in minoribus conſtitutum, correctionis cauſa (licèt ira accedat) percutiat moderatè, habita ratione culpæ: immò Prælatus, & Præceptor Eccleſiaſticus poteſt etiam in maioribus conſtitutum caſtigare. An idem poſſit pater, controuertitur in vtramque partem probabiliter. Vide Lay. *loco mox citando.* 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus: vel exerceat publicè officium cauponis, vel macellarij, vel ſcurram, & ter monitus non ceſſet; vel inuentus turpiter agẽs cum vxore, matre, ſorore, vel filia; vel denique mulierem ipſo facto ſollicitans ad turpitudinem; quia perdit priuilegium. Vide *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. Fill. l. 15. cap. 1.*

Reſp. II. Etſi hæc excommunicatio ſit reſeruata Papę, poteſt tamen Epiſcopus ab ea abſoluere his caſibus. 1. Quando percuſſio, etſi ſit mortalis, eſt tamen prudentum iudicio leuis, cõparata

cum

cum enormi, v.g. si fiat palma, pugno, aut lapide, non relinquente vestigium: & secundum *Anton.& Dian.p.9.t.4.R.* 19. nisi notabilem iniuriam, & magnum scandalum pariat; qualem negat esse, si quis Sacerdotum pugno percutiat in faciem, licèt guttæ sanguinis effluant. Enormis verò erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis funda-ur; vel etiam ratione dignitatis personæ, vt si percutiatur Episcopus, vel Abbas, etiam alapa. 2. Si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cœcus, claudus, seruus, filius familias, vel non sui iuris, vti & regulares, ac moniales inuicem verberantes: item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, vt non possint ire ad Papam, aut eius Legatum; vel si dubium sit de excõmunicatione *Fill,l.15.c.1.n.35.& seq.* Denique si sit occulta *v. supra hîc c. 1.d.5.& Dian p.9. t. 4.* R. 63. In quibus omnibus casibus pro foro conscientię potest etiam facultas absoluendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana à Maiore Pœnitentiario, vt *v. supra hîc. l.1.t.2.c.4. in append.*

Art. VI. Quæ sint excommunicationes Papæ reseruatæ per Bullam Cœnæ?

RESp. Prima, & præcipua est in hæreticos: quæ extenditur non tantum ad fautores, receptatores, & defensores hæreticorum, vt sic, sed etiam in scienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel heresin continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur quatuor conditiones. 1. Vt author libri sit hæreticus. 2. Vt liber hæresin expressè contineat, vel de religione agat. 3. Vt legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Vt scienter legatur, imprimatur, vel retineatur. *Laym. l. 2. t. 1. c. 15. num.* 1. Vnde resolues.

I. Non excommunicaris. 1. Si legas libros Catholicorum, referentes verba hæreticorum, etiamsi animo hæresin discendi legas. *Lay.l.c.ex Nau.Sanch.&c.* 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio hac Bulla non contento, legas adiecta scholia, vel notas authoris heretici: quod tamen *Suar. to. 5. d.21. s. 2.* limitat, nisi scholia essent tam copiosa, vt ex ijs potius, quam ex textu liber constare videretur. *Laym. l. c. ex Nauarr. Sanch. &c.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alij hæresin non continentes. *Laym. l. c. num.* 3. Immò probabiliter, nec ij, qui incidenter tantum continent hæresin, nõ egentes ex

professo de fide *Sayr. Graff* apud *Laym.l.c* contra *Suar. & Sanch.* qui id confirmat pro Germania, vbi bulla cum tanto rigore non est recepta. Vide *Bon. 2.2. cap. 15. q. 8.* Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reseruatam Iudicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est, quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, vt habet *Laym.l.c num. 8.*

III. Excommunicatur. 1. Qui in sufficiente quantitate solum proœmium, vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit, vt habet *Laym.l.c. & Bon.* 2. Probabiliter, etiam is, qui alterum iussu suo legentem audit: quia legit per alium. *Laym.l.c Azor. &c* contra *Sanch.*

IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit; quia non est liber. *Laym.l.c.num.3. ex Sanch.*

V. Non sufficit vna, alteraue linea; immo secundum *Sanch. Rodriq. & Sa*, nec integra pagina, etiam magni voluminis; quod tamen *Bonac. & Laym. l. c* non concedunt; licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc seruire, vt non continuo damnet peccati mortalis, & excommunicationis, eum, qui bono fine vel etiam ex curiositate vnam paginam legit.

VI. Non incurritur, si retinentur libri paruo tempore, v. g. vno, alteroue die; quia sicut materiæ, ita & temporis paruitas excusat. *Laym. n. 7. ex Graff. Sayr. Sanch. &c.*

VII. Excusat ignorantia etiam crassa, si vel nescias esse hæreticum, vel tractare de Religione. *Laym. n. 4.* Vide *Sanch. lib. 2. mor. cap. 10. & lib 9. de mat. d 32.*

VIII. Non excusatur is, qui librum, vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo non legendi habet. Item nec is, qui affirmat non esse prauum, non esse exurendum. Item qui impedit ne comburatur, qui disputationis causa defendit. Ita *Bon.* qui tamen excusat eum, qui laudat stylum, vel ingenium authoris, vel bonam doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est: v.g. si dicas hic liber esset bonus, si non haberet hæresin; quia talis non defendit. Vide *Laym loco cit. Bon. d. 2. q 5. p. 4.*

Secundo. Excommunicantur Appellantes à Pontifice ad futurum Concilium, eorumque fautores.

Tertiò Piratæ, atque eorum receptatores, & fautores.

Quartò, Naufragorum Christianorum cuiuscunque generis bona, etiam in litoribus inuenta surripientes.

Quinto, imponentes noua pedagia, & gabellas, vel eas augẽtes.

Sexto

Sexto, Falsificantes litteras Apostolicas, aut falsò fabricantes.

Septimo, Deferẽtes arma, & alia vsui bellico idonea, ad Turcas, vel alios Christiani nominis inimicos, & ad Reipublicæ Christianæ statum pertinentia iisdem in damnũ Christianorũ nunciantes.

Octauò, Impedientes eos, qui victualia, & alia necessaria Romam conuehunt.

Nonò, Ad Sedem Apostolicam venientes, vel ab ea recedentes, sua, aut aliorum opera lædentes: & sine iurisdictione vexantes in Curia commorantes.

Decimò, Romipetas, ac peregrinos, etiam in vrbe morantes, vel abeuntes, lædentes.

Vndecimò, Offendentes S.R.E. Cardinales, & alios Prælatos.

Duodecimò, ad Romanam Curiam pro negotijs suis recurrentes, per se, vel alios lædentes.

Decimotertiò, Appellantes à grauamine, vel futura executione litterarum Apostolicarum ad laicam potestatem.

Decimoquartò, Executionem litterarum Apost. aut aliarum expeditionum impedientes, & prohibentes ad gratias impetrandas accedentes.

Decimoquintò, Iudices sæculares, qui Ecclesiasticas personas trahunt ad sua Tribunalia, quique Ecclesiasticam libertatem tollunt, aut in aliquo perturbant.

Decimosextò, Impedientes Prælatos, ne sua iurisdictione vtantur: quique illorum, & delegatorũ iudicia eludentes, ad curiã sæcularẽ recurrunt, aut contra illos decernunt, præstantesq; auxiliũ.

Decimoseptimò, vsurpantes Sedis Apostolicæ, & quarumcumque Ecclesiarum iurisdictiones, vel etiam fructus sequestrantes.

Decimooctauò, Imponentes decimas, & alia onera personis Ecclesiasticis, Ecclesijs, Monasterijs, aut eorum fructibus.

Decimononò, Iudices sæculares, qui se interponunt in causis capitalibus, seù criminalibus contra Ecclesiasticas personas.

Vigesimò, occupantes bona, aut terras Ecclesiæ Romanæ, & illius iurisdictionem vsurpantes.

De Suspensione, & Degradatione. Cap. III.

Dub. I. Quid sit suspensio, quotuplex, & vnde dignoscendum, qualis, & quanta sit?

RESP. I. Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur, Vide *Bon. d. 3. p. 1. Laym. l. 1. tr. 5. p. 3. c. 1.* Vnde resolues.

I. Solus Clericus potest suspendi.

II. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

III. Ex genere suo, & nisi paruitas materiæ excuset, est peccatum graue, exercere actum per suspensionem prohibitum: vnde, & irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab alijs propter vtilitatem requiratur, probabiliter non peccat; cum alij licitè requirant. Immò etsi nominatim sit denunciatus, & non toleratus: alij tamen non tenentur sub mortali eum vitare, nisi censeantur cooperari actui, à quo suspensus est: vnde audire eius missam; non erit peccatum, saltem mortale, si non inseruias. Ita probabiliter *Auila*, *Henriq. Suar. Sayr.* apud *Bon. d.* 3. *p.* 4. *num.* 4. etiam *Laym. l. c. cap.* 1. *num.* 7.

IV. Suspensus non toleratus inualidè absoluit; quia non habet iurisdictionem.

Resp. II. Suspensio. 1. Alia fertur ad certum tempus, quo elapso expirat: alia fertur absolutè, seu indefinitè, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, siue id sit ordinis, siue iurisdictionis: alia à beneficio: alia ab vtroque. 3. Suspensio ab officio, vel est à toto, vel a parte tantùm, scilicet à functione ordinis, vel iurisdictionis. Item suspensio beneficij, vel est à beneficio absolutè, vel à quibusdam tantũ functionibus, eius ratione competentibus. *Bon. Laym. ll. cc.*

Resp. III. Quantitas, & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ vt pote in re odiosa, non amplius sunt extendenda, quàm propriè accepta significent. Vnde resolues.

I Suspensio absolutè, & in toto prohibetur omne exercitium ratione officij prouenienş, tam ordinis, quam iurisdictionis, & consequenter non potest celebrare, nec validè excommunicare, beneficia conferre, &c. Suspensus vero à parte beneficii determinata, v. g. ab ordine tantùm, vel iurisdictione, priuatur tantùm illius officii functionibus. Vnde Episcopus v. g. à iurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absoluere, delegare, &c. potest tamen exercere actus ordinis, vt consecrare templa, ordinare, &c. *Bonac. l. c.*

II. Suspensus à certa functione Ordinis, v. g. à Sacramentorum administratione, non est suspensus à sacrificio. Similiter suspensus ab ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram; quia non comprehenditur sub ordine. *Bonac. p.* 2. *num.* 5.

III. Suspensus ab officio simpliciter, non intelligitur suspensus

sus à beneficio, seu fructibus eius. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit vt fructus percipiat. *Bonac. num.* 10. *ex Nauarr. Suar. Henriq. Filliuc. &c.*

IV. Suspensus ab ordine non videtur suspensus à beneficio: quia beneficium non fundatur in ordine. *Bon.* tamen dicit indirectè suspendi à fructibus eius, quia dum non potest facere officium, nō potest percipere fructus. vide *n* 5

V. Suspensus à beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus à recipiendis fructibus eius, non tamen ab officio, siue iurisdictionis, siue ordinis, etiam quod illi ratione ipsius beneficii cōpetit. Vnde tenetur legere Horas, & cætera onera beneficii prestare; licèt fructibus non fruatur: hoc enim debet sibi imputare. Non tamen priuatur commodo, quod prouenit ex anniuersariis stipendiis Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale Clerici; quia non sunt fructus beneficij. Secus est de distributionibus quotidianis; licèt ex his, vel alijs beneficij fructibus possit alio; si aliunde sustentari nequeat. *Bonacin loco cit. num.* 12. *Sayr. Suar. Fill. &c.*

VI. Suspensus a beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium· quia etsi hæc iura competant illi ratione beneficij, illi tamen actus non sunt beneficij præcisè, vt sic, sed potius officii, & iurisditionis. *Ibid.*

VII. Suspensus a beneficio vel ordine absolutè, & sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio, vel ordine, nisi aliunde aliud constet. *Ibidem num.* 8.

VIII. Suspensus absolutè, intelligitur ab officio, & beneficio. *Layman. cap.* 1. *num.* 2.

IX. Suspenso Capitulo, vel conuentu, non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ita *Sa, V. Suspensus, &* Laym. *l.c.c.2.n.3.*

X. Si Prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, suspendo te, v. g. à celebratione, videtur esse simplex tantum prohibitio, non censura: quia hæc licitè non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de eius intentione, aut nisi religio habeat priuilegium absq; scripto ferendi censuras. Vide *Bonac. de censuris in communi d.* 1. *q.* 1. *p.* 5.

Dub. II. Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absoluere?

Resp. I. Suspensiones iuris communiores sunt sequentes:

I. Clerici ipso iure suspensi sunt. 1. Recipientes ordines sacros, ab alieno, vel à proprio, in aliena diœcesi; vel sine ætate legitima,

aut dimissorijs, aut titulo, vel extra tempora, aut non seruatis interstitijs, vel per saltum; vel in censura, vel denique post matrimonium ratum: qui omnes suspensi sunt ab executione ordinum, nisi fecerint absque dolo, & in Ordine vtantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum, suspenduntur à beneficijs biennio. 4. Ordinans, & ordinatus simoniacè, est suspēsus ab ordinibus. 5. Parochi iungentes sponsos alterius Parochię sine licentia 6. Grauantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona, vel census Ecclesiæ, beneficij, vel alterius pij loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci prouocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores, vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cœtu virorum, ac mulierum, de immaculata Conceptione B. Virginis 10. Visitantes, si accipiant pecuniam, vel munera: qui si sint Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ: si inferiores Episcopo, ab officio, & beneficio, vsque dum restituant duplum. 11. Iudex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit iniuriam contra iustitiam & conscientiam parti litiganti. Vide *Bonac. dub. 3. p 5.*

II. Religiosi. 1. Apostatæ recipientes ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem, ante annum probationis peractum. 3. Non vtentes habitu, & vestitu modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in Monasteria.

III. Episcopus. 1. Ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum; ordinans verò inuitum, suspensus est per annum à celebratione. 2. Admittens resignationes contra formam præscriptam. 3. Intrans monasteria Monialium sine necessitate. Vide *Fill. t. 17. c. 5.*

Resp. II. Pręter has suspensiones aliæ sunt ab homine: quę si sint graues requirunt culpam mortalem v. g. vt quis suspendatur ab omnibus actibus sui officii, vel fructibus vnius anni. Potest tamen aliquis ob peccatum veniale priuari vno actu, v g. eligendi

Resp. III. Habens Episcopalem auctoritatem potest absoluere à suspensione non reseruata; & communiter religiosi ex priuilegijs possunt absoluere ab omni suspensione in foro conscientiæ: & Episcopus potest absoluere ab omni suspensione iuris, si Sedi Apostolicæ specialiter reseruata non sit. *Lay. c. 4. n. 2. ex Nauar. Suar. &c.* Immo etiam ab hac, si proueniat ex delicto occulto, & non

& non deducto ad forum contentiosum. *Bonac. disp. 3. par. vlt. ex Trid. sess. 24. c. 6.*

Dub. III. Quid sit depositio, & degradatio, & à quo, & ob quam causam fieri possit?

Subiici solent Suspensioni Depositio, & Degradatio (etsi censuræ non sint, vt dictum est *cap. 1.*) ob similitudinem, quam habent cum suspensione, cum vtraque sit ab Ecclesiastico ordine, aut beneficio. Differunt autem à suspensione, quod illæ auferant ipsum ius radicale, & titulum beneficii, idque in perpetuum; suspensio non item. Porrò depositio genericè accepta alia est Verbalis, quæ absolutè depositio dicitur: alia Realis, quæ dici solet degradatio.

Resp. I. Degradatio est priuatio executionis officiorum, & beneficiorum simpliciter, & in toto, absque spe restitutionis, facta cum certa solemnitate, & priuatione priuilegii Clericalis, tam canonis, quàm fori, ita vt sæculari curiæ subdatur.

Dixi, *Executionis*: quia ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris, & ad Horas, nisi has fortè pœna, ad quam damnatur, v. gr. triremes, vel aliud impediat.

Resp. II. Depositio verbalis est similis priuatio, sed sine solemnitate dicta, & relicto vtroque priuilegio, canonis, & fori.

Resp. III. Clerici possunt degradari à suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo: deponi tamen possunt ab eodem per Vicarium.

Resp. IV. Depositio fieri potest in casibus iure expressis, & delictis; non tamen nisi grauioribus arbitrio iudicis. Vbi notat *Layman.* crimen debere esse enorme, id est vnum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantùm grauissimis, quales sunt, v. g. crimen hæresis manifestum, falsatio litterarum Apostolicarum, Sodomia frequentata, grauis calumnia proprio Episcopo irrogata. Vide *Layman. hic cap. 5. & Filliuc. t. 18. cap. 8.*

De Interdicto. Cap. IV.

Dub. I. Quid sit, & quotuplex.

RESP. I. Est censura Ecclesiastica, prohibens diuinorum officiorum, sacramentorum aliquorum, & ecclesiasticæ sepulturæ vsum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio

nicatio eodem priuat, quatenus est communicatio cum fidelibus; suspensio verò propriè non illum vsum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. Vide Lay. l. 1. t. 5. p. 4. c. 2. Bon d. . p. 1.

Resp. II. Interdictum diuiditur. 1. In Locale, quod immediatè locum afficit; & in Personale, quod immediatè afficit personas; & Mixtum, quod immediatè afficit locum, & eius incolas. Differt autem Locale à Personali, quod in illo participatio sacrorum officiorum, tum indigenis, tum alienigenis, non absolutè, sed in loco tantum interdicto; in hoc verò certis personis, aut communitati prohibeatur absolutè, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quam personale, subdiuiditur in Generale, & Particulare. Generale est, quo locus generalis, v.g. ciuitas, prouincia, vel quo communitas, v.g. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus, aut persona particularis, aut particulares, interdicuntur. Vnde resolues.

I. Interdicta ciuitate, interdicuntur etiam suburbia; & interdicta parochia, etiam sacellum, vel cœmeterium contiguum: quia accessorium sequitur naturam principalis.

II. Interdicto populo, non interdicuntur ij, qui non sunt pars populi, vt studiosi, Clerici, peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur religiosi, quia in fauorabilibus tantùm nomine Clerici comprehenduntur.

III. Si dicatur ciues, v.g. Colonienses, sunt interdicti, ij nusquam possunt interesse diuinis, (nisi tamen desinant esse istic ciues, nec causam dederint interdicto) contra verò, si ciuitas interdicto subijciatur, licèt ciuibus, aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, aliò ire, & istic diuinis interesse.

Dub. II. Qui sint effectus interdicti?

Resp. Sunt sequentes. 1. Prohibitio diuinorum officiorum. Vnde etiam interdicti, ob alienam culpam, non possunt interesse sacro. Clerici tamen, & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt, ac debent, vt antè, missam, diuinaque officia celebrare; sed ianuis clausis, non pulsatis campanis, (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicuius) submissa voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, vt in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per octauam Corporis Christi, diuina officia cantentur solemniter, admissis etiam interdictis, modò, qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium,

vel

vel communionem. 2. Prohibitio administrationis sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia; quæ omnibus permittuntur, ijs exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, consilio, vel fauore. Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine, & campana. Nec improbabile est, interdictis licere contrahere matrimonium, vt *Sanch.Con.& Laym.* docent contra *Suar.* quia hoc Sacramentum secundum substantiam, non ab Ecclesia, sed ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ ecclesiasticæ, etiam respectu infantiũ, & amentiũ. Excipe tamẽ Clericos, qui in interdicto locali, si nominatim interdicti nõ sunt, nec interdictũ violarunt, possunt cum silentio sepeliri. *Laym.c.2.n.3.* 4. Clerici violantes interdictum peccant mortaliter: sicut etiam religiosi vtriusque sexus: qui insuper excommunicantur de facto. Laici verò peccant quidem grauiter, si contra interdictum personale recipiant sacramenta: si verò tantum violent locale, v. g. audiendo diuina officia, probabilius est, tantum esse veniale, dummodo ipsi personaliter interdicti non sint. *Layman.cap.3.ex Sylu. Soto, Auila, &c.*

Dub. III. Quis censuram interdicti ferre, & quis tollere possit?

Resp. I. Interdicere possunt ijdem, qui excommunicare, & suspendere. Et quidem vt determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis: vt autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valdè graue, cum contumacia commissum à capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent.

Resp. II. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ iure communi sunt imposita, nec reseruata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente iurisdictionem in communitatem interdictam; non tamen à Religiosis priuilegiatis: quia locus, & communitas foro pœnitentiæ non subijciuntur.

Resp. III. Ab interdicto iuris personali particulari, si reseruatum non est, quiuis approbatus potest absoluere. Denique per priuilegium absoluendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

De Irregularitate Cap. V.

ETsi Irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur: quapropter & hic subiungo.

Dub. I. Quid, & quotuplex sit irregularitas?

Respond I. Est impedimentum canonicum, susceptionem ordinum sacrorum, & susceptorum vsum impediens. Vnde sequitur, non esse censuram, sed quasi inhabilitatem: etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ, propriè tamen pœna non est. *Laym. l. 1. t. 5. p. 5. cap. 1. Bonac d 7. quæst. 1 p. 1.*

Resp. II. Diuiditur. 1. in eam, quæ est ex delicto, & quæ est ex defectu. 2. in totalem, seu propriè dictam, quæ omni ordine suscipiendo, & suscepti exercitio priuat, v. g. homicidium, bigamia; & in partialem, quæ aliquo tantum ordinis ministerio priuat, vel solo ascensu ad ordinem superiorem: v. g. oculis, vel palma Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas; & Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest.

Dub. II. Quinam effectus Irregularitatis?

Resp. Sunt sequentes. 1. Inhabilitare ad ordines suscipiendos, etiam primam tonsuram, & impedire exercitium ordinum susceptorum. Vnde sacerdos irregularis, etsi valide, illicitè tamen absoluit. *Bonac. loco. cit. num. 4 p. 4.* 2 Quod collatio beneficii, ad cuius functiones inhabilis est, facta irregulari, inualida sit, secundum sententiam communiorem, & tutiorem: etsi non improbabiliter quidam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed meritò irritandam. *Laym l c. cap 1. n. 2. & 3. Sylu. & Bonac. p. 4.* Secundum quam sententiam probabilem resolues.

I. Is qui beneficium impetrauit in irregularitate; potest, obtenta huius dispensatione, illud in foro conscientiæ licitè retinere, sine noua collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficii. Item si postea beneficio priuetur, non tenetur fructus restituere.

II. Grauiter peccat, qui in irregularitate exercet actum ordinis, aut suscipit, licèt ordines ei collati sint validi.

Dub. III. Quomodo incurratur, & tollatur Irregularitas?

Resp. I. Cum ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi in iure expressè habeatur. (*Cap. Is qui de sentent. excomm in 6.*) Vnde in dubio, siue facti, siue iuris, tenere potes, quod nõ sis irregularis: quia melior est cõditio possidẽtis. *Bon. q. 1. p. 5. ex Sua. Fill. &c.* Excipe tamẽ, si dubites de homicidio, saltẽ iniusto à te cõmisso

vt

vt patet. ex *Cap. Significasti*, *& ex Cap. ad audientiam. 2. de homicidio. v. Benacin. loco cit.*

Resp II. Vt incurratur irregularitas ex delicto requiritur actus externus consumatus & mortalis, vt habet commun s contra. *Caietanum.* Ratio, quia est grauis pœna. & difficulter relaxatur.

Resp. III. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hac, vel simili forma. *Dispenso tecum in irregularitate, quam, vel quas ob hanc, vel illam causam incurristi.* Et si quidem dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit: sin minus, eam tantum tollit, quam potest. & vult. Etsi vero hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex iure tamen nouo. *Tridentini*, vbi est receptum, potest Episcopus dispensare in irregularitatibus, prouenientibus ex delicto. & non deducto ad forum contentiosum, nisi tamen sit homicidium directè, & in se volitum. *Bon. q 5. p. 1. n. 3. ex Trid. sess. 24. c. 6. Suar. Sanch. Fill &c. Laym. c. 9. n. 4.*

Præterea irregularitas ex defectu natalium; tolli etiam potest per professionem in religione approbata, sed quoad ordines tantum, non quoad Prælaturas. *cap. 1. de filijs Presbiterorum Bonac. p.. 2. Laym. cap 9. num. 6. Suar. Sanch. Less.* contra *Villalob.* qui apud *Dian. p. 4. t. 2. R. 65.* dicit, tolli quoad omnia solita gubernari per fratres illius Ordinis, vt Prioratus, Præposituras, Rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum iis dispensare, in Capitulo tamen generali, vel prouinciali, notat *Dian. l. c. ex Barbos.* Vnde resolues.

I. Solus Papa, & qui ab eo accepit priuilegium, potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

II. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale priuilegium à Papa.

Dub. IV. Quæ sint irregularitates ex delicto?

Respond. Prima est, ob iteratum baptismum seriò, & scienter: est quę irregularis tam rebaptizans, quam rebaptizatus; etsi in rebaptizante irregularitas tantùm sit partialis, ne Clericus ad altiorem ordinem possit ascendere, neque incurratur si rebaptizatio sit occulta. *Couar. Tolet. M. Leo p. 3 f. 358.* Vide *Bon. d 7. q. 3. p. 3. Laym. l. 1. t. 5. p. 5 cap. 2.*

Secunda ex violatione censuræ, v. g. si ea innodatus actum aliquem ordinis solemniter exerceat, nisi inuincibilis ignorantia excuset. *Laym. cap 3.*

Tertia, ob peccatum, quo Clericus seriò, & scienter actum or-

dinis

dinis sacri, quem non habet, solemniter exercet, *Bon. l. c. p. 6. Laym l. c. cap. 3.*

Quarta, ob delictum, quo quis malè suscepit ordines, v. g. in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente iurisdictionem, vel per saltum (licèt hunc suspensum tantum esse, quamdiu non ministrat in ordine per saltum suscepto, satis probabiliter docet *Auila*, *Nauar. Bon.*) vel ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis, vel furtiuè (Episcopo nesciente, nec approbante) & non examinatus. Vide *Bon. d. 7. q. 3. p. 4.*

Quinta, propter enormia crimina, si sint notoria, & publica, v. g. quæ à iure habent annexam infamiam, vt adulterium, raptus, incestus, periurium in iudicio.

Sexta oritur ex iniusta mutilatione, vel homicidio, etiam indirectè tantum voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, siue in bello iniusto, siue extra illud, iniustè concurrunt consulendo, mandando. Mutilatio autem hìc intelligitur, quando à corpore separatur membrum aliquod principale, id est pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v. g. pes, manus, oculus, auris, &c. *M. Leo in praxi p. 3. f. 347. ex Couar. Nau. de Cens. n. 206. vid. Bon p.* 8. Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, vngues, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam (id est cartilaginem, quæ tantum deseruit ad ornatum, & tutelam auris) quia non sunt propriè membra; v. g. digitus est pars tantum, & officium membri. *Auila, & alij* 8. *cum* Dian. *p. 4. t. 4. R. 26.* Item *M. Leo l. c. ex Glossa cap. vlt. de hom. in 6. & L. quæritur herm.* 10. *L. Non sunt* 14. *§. Partus, ff. de statu hom.*

II. Nec fit irregularis, qui excæcauit hominem solo visu priuando, non autem oculum extrahendo, nec qui debilitat tantùm membrum, & non abscindit; quia non est mutilatio. *Dian. p. 4. t. 4. R. 2. ex Megal. &c.*

III. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa) vnum percutiunt, & vnus lethale vulnus infligit, ex quo moritur; si constet quis hoc fecerit, hunc solum fieri irregularem, docet *Sayr. & alij 5. cum Dian. p. 2. t. 15. R. 18.* contra *Auilam, Suar. &c.*

IV. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v. g. cibum, vel potum; vel cum mouet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors, vel eius acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi interuenerit lata culpa. *Auila, Filliuc. & alij 4. cum Dia. p. 5. t. 3. R. 117. vbi ex Bon. &c.*

notat

notat, Sacerdotibus, & Religiosis circa moribundos licere eadem, quæ laicis.

V. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, etsi amicus occidat alium. *Auila*, *Henriq. &c. cum Dian. p. 4 t. 2* R. 17. Limitat autem *Prapos.* nisi sua præsentia animauerit ad occidendum.

VI. In bello iniusto si vel vnus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione sit coperatus. *Bo. q. 4. p. 4. n.* 3.

VII. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtus animati anima rationali; secus, si animatus non sit. *C. Maiores. 32. q. 2. Bon. loco cit. p. 8. num. 27. Con. &c.*

VIII Qui dans operam rei licitæ (immo secundum multos, etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarij: secus tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali. *Bonac. q. 4. p. 7. Less. l. 2. cap. 9. dub. 15. &c.* Alii tamen dicunt, quod dans operam rei illicitæ, ex quauis culpa, etiam leuissima incurrat hanc irregularitatem. *Panorm. Couar. M. Leo p. 3. fol. 354.*

IX. Qui alterum mutilat, vel occidit ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem: quia hic nulla est culpa, ergo nec pœna. *M. Leo p. 3. f. 349.*

Dub. V. Quæ sint irregularitates ex defectu?

Resp. Prima est ex defectu animæ. Ex quo irregulares sunt. 1. Amentes, phrenetici, arreptitii, & epiletici: qui tamen si ordinati sunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, præsumuntur liberati, & permittuntur ad Ordinum exercitium. Si verò laborent rarò, & quidem sine clamore, & spuma, permittuntur celebrare cum coadiutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. *M. Leo p. 372. ex C. Illud. 7. q. 1. & Gloss. ibid.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti, seu recenter conuersi, vsque dum iudicio Episcopi sufficienter instructi sunt.

Secunda, ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium ordinis, vt si sit cœcus, surdus, claudus, ita vt sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo (non tamen si vngula pòllicis, vel indicis, vel oculo dextèro tantum) si vero sinistro, seu canonico, aut eius vi visiua

careat,

careat, indiget dispensatione, quod tamen negat *Valentia*, *Henriq. Sayrus*, si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, vt si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si mẽbra habeat superflua cũ magna deformitate: in dubio verò, an deformitas sit sufficiens, Episcopi est iudicare; saltem in Clericis, nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum, contra *Barbos. &c.* docet *Suar. & alij 5. cum Dian. p. 4. t. 2. R. 37.* licet concedant Episcopum posse reiicere arbitrium Prælati: hunc autem si gaudeat authoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, vt scandalum generet. *Ibid. ex Rodriq. & alijs 4 v. Bon. Laym. M. Leo par. 3. f. 370.* Vnde resolues.

I Non videtur irregularis, 1. Qui habet sex digitos, vel aliquos coniunctos, si non sit magna deformitas, & ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret vngula pollicis, si possit hostiam eleuare, & frangere. 4. Qui per vim, aut infirmitatem factus est Eunuchus.

II. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstruosus. 2. Gigas, pigmæus æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, vbi disparitas ludibrio est.

Tertia, ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi, eo quod ratione originis reputentur viles. Tales autem communi iure legitimantur. 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modo hi tempore conceptionis potuerint validè contrahere. 2. Per professionem religiosam; quamuis ad dignitates etiam in religione, v. g. Abbatiam, Prioratum, &c. promoueri non possint, sine dispensatione. Vide *supra d. 3.* 3 Per dispensationem Pontificiam. Principes verò sæculares non possunt legitimare, nisi tantum in ordine ad officia sæcularia, & hæreditates. Porrò cum dubium est an quis sit legitimus, non censeri irregularem, contra *Vasq. & alios 5.* vult *Dia. p. 4. t. 2. R. 59. ex Auila*: eo quod quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ, nisi rationibus conuincat, vel pater etiam asserat. *Ib. ex communi.*

Quarta est, ex defectu ætatis, de quo vide in Sacramento Ordinis.

Quinta ex defectu Sacramenti, siue significationis matrimonii,

nij, ratione bigamiæ, eo quod bigamus non perfectè repræsentet vnionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suam diuisit inplures vxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secuta copula; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus; sed matrimonium verum, vel præsumptum, cum duabus, & consummatum. Dixi *vel præsuptum*: quia licet quandoque secundum matrimonium sit nullum, iuris tamen fictione, & interpretatione, præsumitur bigamia, licet impropriè dicta. Vnde sequitur, irregulares fieri sequentibus casibus.

I. Qui viuente, vel mortua prima vxore cognita, secundam cognoscit, etsi matrimonium sit inualidum.

II. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit.

III. Qui ducit vxorem prius ab alio corruptum, etiam per fornicationem, & cognoscit; non tamen si ipse eam ante corrupit: quia tunc non est diuisio carnis in plures:

IV. Qui propriã vxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit: quia ipsa iam diuisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuit, vel vir corruptam, aut viduam esse ignorauerit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

V. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consummat, etiam cum virgine: quia interpretatione iuris censetur duo matrimonia contraxisse, vnum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Nec refert quod inualidè contrahat; quia quantum est in ipso, effectus à parte rei ponitur.

Sexta, oritur ex infamia, siue iuris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur) siue facti, modò crimen publicum sit: ex occulto enim non oritur, si homicidium, & censuræ violationem excipias, vt docet *Nauar. Con. Laym.* contra *Sylu. & Suar.* qui ex occulto etiam oriri putant, modò infamiam ipso iure connexam habeat. Porrò infamia ob crimen notorium, vel per sententiam iudicis contracta, non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cuius authoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine, & digno depositione, tollitur per publicam, & constantem vitæ emendationem.

Septima oritur ex defectu libertatis. Vnde irregulares sunt. 1. Omnes serui propriè dicti, & secundum. *Laym. l. 2. t. 1. cap* 8.

etiam originarij, donec consequantur plenam libertatem. 2. Coniugati, nisi vxores consentiant, & castitatem voueant. 3. Curiales, id est, curiæ sæculari obligati facto iuramento, vel stipendio, vt iudices, aduocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officijs, vt quidam Clerici in aulis Principum, in causis ciuilibus, non tamen criminalibus, occupati; vel nisi consuetudo, sciente Papa, id permittat. 4 Milites saltem quam diu iuramento tenentur; item thesaurarij, & depositarij publici, & qui rempub. administrant. Item apparitores, & similes, qui sæua, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt. *M. Leo par. 3. f. 369.*

Octaua, ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui vtpote lenissimus, neminem vnquam læsit. Ad hanc autem requiritur, vt occisio, aut mutilatio de facto sequatur. Vnde non sufficit voluntas, nec vulneratio grauis. *Bon. d. 7. q. 4. Tann. d. 6. q. 10. dub. 11.* Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam, honoris, vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi; quia in iure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello iusto, vel iudicio. *Tann. l. c.*

II. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu; nō autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iusto (secus tamen si ad occidendum hunc, vel illum in particulari.) Idem est de Duce exercitus, tubicine &c. *Bon p. 4.*

III. In iudicio iusto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiuè, & efficaciter, & proxime, per actionem ex natura sua ad id ordinatam.

Dicitur I. *Cooperantur*, vt Iudex ferens sententiam, notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, &c.

Dicitur II. *Actiuè*, id est ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui se tantum habet passiuè; & ex parte eius, qui occiditur, vt Confessarius hortans ad fatendam veritatem, vel acquiescendum sententiæ iustæ, quam non potest differre, nisi appellatione iniusta. *Cornel. & Dian. p. 4. t. 2. R. 99.*

Dicitur III. *Efficaciter*, quia adiuuans, v. g. ferens ligna, vt comburatur ante iam suffocatus, non fit irregularis; nec assistens supplicio, si sua præsentia in illud non influat.

Dici-

Dicitur IV. *Proximè:* quia qui remotè tantum cooperantur, non fiunt irregulares, vt qui gladios faciunt, aut vendunt, item legislator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos esse malefactores. Confessarius interrogatus de reo an mortem mereatur, si respondeat iudicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere; quia hi omnes sunt tantum causa remota. Essent autem proxima, ideoq; irregulares, si quid facerēt, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicuius sequeretur, aut etiam accelerararetur, v.g. si quis efficaciter vrgeret reum, vt scalā ascenderet, vel ad hoc illum iuuaret, vel si iudici in particulari responderet, hunc esse plectendum. Possunt tamen subinde etiam proximè cooperantes excusari ab irregularitate, v.g. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tantum aduertentia, v.g. si dicat Confessarius, properemus, aut instiget iumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio fit valdè exigua, vt si iubeat reum adhuc vnum gradum ascendere; quia minimum reputatur pro nihilo, *Auila*, *& Henriq.* apud *Bonac. quæst. 4. part. 1. n. 9.* Item *Suar. Regin Laym. &c.* contra *Vasq. Turrian. Hurt. Bauny. &c.* qui censent ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat, vt publicus minister iustitiæ, siue ad causæ probationem, siue executionem; vel vt priuatus iniustè; & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet *Dian. p. 3. t. 4. R. 79. & in addit. R. 15. & p. 8. t. 7. R. 16.* Hinc negant fieri irregularem. 1. Confessariū, vel alium quemcunque, qui furem hortatur, vt scalam ascendat, caput supponat adictum excipiendum. 2. Eum, qui carnifici dicit vt aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Quidum reus ad supplicinm ducitur, suggerit viam breuiorem. 4. Qui vendit, vel commodat scalam, funes, enses, & cætera instrumenta, etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus à Iudice, an teneatur reum condemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti suspensum iam esse mortuum, significauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur V. *Per actionem ex natura sua, &c.* id est, quæ per se sit causa talis effectus: qui effectus per accidens, nō imputatur danti operā rei licitę. Hinc nō fit irregularis, dicens carnifici, nemo te impedit facere tuū officiū, ego meum feci, nec Iudices Ecclesiastici, degradatū tradētes brachio sæculari: nec Clerici accusantes aliquē in causa criminali, modo expresse protestentur, se nō intēdere, vt puniatur pœna sāguinis, sed tantū vt sibi, vel suis satisfiat, vel impediātur mala sibi, aut alijs imminentia. Vide *Bon. in quæst. 4. Tann. c. &c.*

INDEX RERVM, AC VERBORVM
Quæ in hoc libro continentur.

A

Altare

Cære-

C

Concu-

Ouied.

Dona-

ſecra-

Illu-

ante

Vnde

An quis

ad per-

Vinc.

Vagi

V

IN-

INDEX AVTHORVM,

qui in Indice rerum suis locis additi fuerunt.

A

B

Fran-

Mau-

FINIS.

Reimprimatur.

Ant. Flaminius Marchettus de Angelinis I. V. D. Prothonot. Apost. Canon. Eccles. Cathed. Macer. & Vicarius Capit.

Fr. Vincentius de Gulijs Minor. Conu. Sacr. Theol. Mag. in Patr. Vniuers. Phil. Profess.

Hieronymus Spinuccius Phil. & Sac. T. D. & S. Offic. Reuis. vidit, ideo si placet Reuerendiss. P. Inq. Generali Anconæ.

Reimprimatur.

Fr. Carolus Pacius ab Æxio Lector, ac Vic. S. Off. Macer. Ord. Præd.